

Confr. fl.

W. Sommer.

JUS AULICUM ANTIQVUM NORVAGICUM

Lingvâ antiqvâ Norvagicâ

Hird-Skraa

vocatum

à

JANO DOLMERO DANO

in Lingvam Danicam & Latinam translatum notisq; Danicis & Latinis illustratum, cujus versio & illustratio Danica unà cum textu Norvagico Haffniæ An. 1666, vivo adhuc Autore, edita est; Versio verò & illustratio Latina nunc primùm post mortem Autoris

[redacted] in lucem prodit

curis & sumptibus [redacted]

PETRI JOH. RESENII

à qvo

huic Juri Aulico Norvagico

adjungitur

JUS AULICUM ANTIQVUM DANICUM

Witherlags Rett

dictum

cum versione Danicâ & Latinâ ac notis [redacted]

prædicti RESENII.

HAFFNIÆ,

Literis Georgii Gödiani, Reg. Majest. Typog.

An. Chr. M. DC. LXXIII.

Nobilissimo & Amplissimo Viro

PETRO RESENIO

Urbis Hafniacæ Præsidi magnifico,

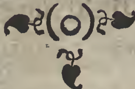
in utroq; collegio, tam Status, qvam Supremi Tribunalis Assessori,

Canutianas illustranti leges.

Nter inundantes, qveis cingitur undiq; curas
Qvodq; gerit vastæ non leve molis onus;
Antiqvum ingenio lustrat RESENIUS orbem,
Et seclum studiis pignerat omne suis:
Quam benè in hoc leges & Regum jura recenset,
Et recti fines, ac sua sacra docet,
Virtutes cuncti qvi moribus exprimit ævi
Et leges inter scribitur ipse suas.
Excute Jasones, & nomina maxima Baldos
Et Themidis mystas Treboniane tuæ:
Hic mihi verus erit Juris dictator & æqvi,
Qvi facienda suos, vel sine voce, docet.

V. BERING.

[redacted]

Stormæktigste Høybaarne
Konge.
Allernaadigste Herre.

Hvorledes de gamle Norske Kongers Hof/ fordum hafver været bestilt/ erfares af dette Skrift / som Hird-Skraan kaldes. Præktigere oc støre Konge-Hoff / hafver paa de Tjder icke været udi noget Rige. Da kunde en Konge med sine Hofsinder / Hofmænd oc dagelige Tienere/ tage imod sine Fienders uformodelig Indfald / oc dennem udi Baardag begægne/ af-

slaa/oc tilbage drifve/som Kong Hagen Adelsten giorde / ved K. Erik Blodøxes Sønner / hvilcket den Norske Krønike klarligen mælder. Da bevjstes aff en hver Hoff-mand / Tro oc Tienist-skyldighed imod Kongen / Mands-hierte oc Tapperhed imod Fienden / Sidsomhed oc Høflighed imod en hver / oc imellom sig self indbiurdes. Der var god Order / Skik oc Adfærd / som Pafvens Cardinal Vilhelmus oc høiligen berømmede udi K. Hagen Hagensøns Krøning / der hand var sendt fra Rom til Norge at vie oc krone hannem. Saadan god Order oc Skik / udi de Norske Kongers Hoff / giorde gode Hof-Lowe. Thi stort Hoff uden Lou / er som kaad oc utøm-

Nor. Kr. pag 81. 82. 83. 84. &c.

Nor. Kr. p. 733.

utøinmed Hest uden Tøil oc Bidsel. Oc hvor ingen Lou er / der er ingen Ret / ingen Frøkt / ingen Order eller Skik. Ded forstaad vel den hellig oc skilrig Konge K. Oluff Haraldsøn / som derfor efter sin store Skønsomhed / lod først sammenskrifve denne Hird-Skraa / sit store Hird oc mange Hird-mænd til Efterretning; hvilken oc siden aff K. Magnus Hagensøn / med Tilnafn Lagebæter / bleff forbedred / som dette Skrift udvijser. Nor. Kr. pag. 197.

Eders Ko. Ma. / som baade Norges Konge-hofs / oc Riges rette Arfve-Herre oc Konge / hafver jeg mig underdanigst fordristed til / dette Hoff-Skrift at dedicere, eftersom eders Ko. M. / med eders Ko. Ma. Konge-

lige Børn oc Affspring / er allene der til berettiget. Thi uanseet / at andre høy-Førstelige Personer bruge Arfve Titel til Norges Rige / eftersom ded fordum hafver været it Arfve-Rige / saa hafver ded dog siden Unionen vaar skeed i-mellom disse Nordiske Riger / udi høy-loflige Dronning Margaretes Tjd / al-tjd væred med Danmark incorporerit, oc under Danske Kongers Makt oc Regering allene. Men efter-at ded hafver behaget den all-vjse Kongernes Konge / som omskifter Tj-der oc Leiligheder / affsetter oc isetter Konger / at sette eders Ko. Ma. til Arf-ve-Herre ofver Danmarkes oc Nor-ges Riger / som nu for nogen rum Tid skeed er / med meenige Stænders un-

Dan. 2.

der-

derdannigste oc fri-villigste Erbydelse / Raad oc Samtyke / saa kand ingen anden der efter med Rette / holde sig til nogen Titel eller Arfve-Rettighed til Norges Rige / end Eders Kong. Maj. oc eders Kong. Maj. Kongelige Børn / oc deres Affkomst alleene. Den Gud oc Himmelske Konge / aff hvilken er all Vælde / Regering / oc Verdighed / som efter sin Velbefald oc Vijsdoms Raad / hafver behaget / at udvælle oc sætte eders Kongl. Majest. til Konge oc Herre ofver desse Riger / oc derforuden bekræfted eders Kongl. Majest. med Arfve-Rettigheds Høthed oc Herlighed der til / frem for mange Høi-loflige Konger / eders Kongl. Majest. fremfarne Forfædre / hand haandthæfve oc

be-

befæste eders Kongl. Majest. Kongelige Throne / oc løksallige giøre eders Kon. Majest. Regering / at den maa geraade til sin guddommelige Ma. Ære oc Velbefald / samt desse Rigers oc Undersaatters Fred / Frelse oc Velstand / Det ønsker den som er

Eders Kong, Ma.

Allerunderdannigste

Tiener

Jens Dolmer.

Hauniæ 7. Maij
1666.

Hird=

Velb. Arild Hvitfelds / Fordum Danmarks Riges Cancellers / Fortale /

Til Læseren.

Ndog Fromme Læsere/ denne Norske Hirdskraa eller Gaardsræt/ icke paa denne Dag er udi nogen brug/ fordi at Tiden som alting forandrer/ hafver oc nu indført anden ny skik oc sæder / Der til med regeres Norges Rige nu icke ved nogen deres egne indfødde Herrer oc Konger. Men samme Rige nu er under Danske Kongers Mact oc Regimente. Ti mænige Stænder udi Norge/ baade Aandelige oc Verdslige/ for nogen tid siden/ hafve dennom forskrefvet bebrefvet oc bebundet/ at være

under en Herre oc Konge / saa at hvem som blifver Konge udi Danmark / udi lige maade stedze oc altjd skal være oc blifve Konge i Norge/ Rigerne uskilde oc usplite / andet end de paa deres Privilegier oc Frjheder/skulle blifve forsickrede. Saa hafver jeg alligevel samme Norske Hirdskraa paa Trøk offentlig villet lade udkomme/(hvilcket Nafn betyder saa meget som Gaardsræt / hvor aff Herremæd oc hafve deres Nafn / lige som Hirdmænd/ eller Herrens Mænd/ de der høre til Hoffet oc Gaarden) at mand der aff kand see oc formercke/ Norge icke udi fordum dage at hafve været et Rige/paa Hedenske eller Barbariske viis styret oc regeret / men ordentlig oc vel / baade udi den Geistlige/saa vel som den Verdslige stat/skicket/ ordnet oc funderet/oc ved mact holdet. Hvorfore Norske Mænd/oc udi fordum dage/hafve bedrefvet merckelige ting / oc efter at Danmarck/Sverig oc Norge brugte et Tungemaal/ere Naboer/oc fast en Landart folck/ paa skick oc Seder/oc udi fordum dage/baade indbyrdes under dennem selfve / saa vel som samlede/ forenede oc forbundne/ hafve ført stor Krig oc Orlog/imod deres Naboer paa Engeland/Skotland/ Venden/ saa er intet

heller

heller at tvile paa/at samme tre Riger/jo i fordum dage/ udi mange Stycker/ baade hvad Regeringen/ oc Krigs Sager ere anrørendes / ocsaa udi mange stycker/Sedvane/Skick oc Ordning/eens hafve været reguleret oc beskicket. Vi befinde af denne Norske Gaardsræt/ at Norge udi fordum tjd hafver haft Hertuger / Grefver (som de kaldede Jarler) aff den Kongelige Slect/oc Kongerne ellers besvogrede oc forvante / som hafve været boendes en part udi Norge/ en part været forsent til Island/Ferø/ Orckenør/ Suderøer/Hetland oc Manøer (hvilke tre siste Lande / de Norske hafve kaldet Skotland.) Lige skick hafver oc været holden i Danmark / thi Danske Konger hafve aflagt deres Børn/ Brødre oc Forvante/ baade med Hertugdømme oc Grefveskafte her udi Riget oc uden Lands. Thi det Hertugdom af Slesvig var et Læn/ Estland/ Halland/ Samsø/ Laaland/ Langland / Femeren/ vare oc serdeles Hertugdømme oc Grefveskafte/ hvor met Kongernes Børn oc Forvante en tjd lang forsørgedes. Men af førsten vare saadanne Ampter oc Titeler Hertugdom / Grefveskaft icke arfvelige/ men ickon Forlæninger/udi hver deres Lifs Tjd/som af

Historier oc gamle Brefve kand bevises / førend Æregierighed blef saa stor/at de vilde tilregne dennem Forlæninger for Egendom/hvor ofver opvoxte stor Krig oc Orlog/oc forbund imod Kongerne/ med Adelen oc andre udvortes Herrer / som de samlede dennem til Hielp oc Styrke / saa at Kongerne oc Undersaatterne/ for større Fredsommeligheds skyld/ foraarsagedes paa det sidste / den Stat igien at afskaffe her udi Riget/ uden at det Hertugdom i Synder Jutland / siden er samtøct her fra Riget for et Arfvelæn / oc er end nu. Men Estland hafver været / end udi vor tid / et Forlæning her af Riget/hvor med Hertug Magnus blef aflagt / indtil de Svenske toge samme Hertugdom fra Hertug Magnus / Moscoviteren tog det igen fra de Svenske/de Danske atter bracte dennem det under igien/ formedelst en summa Penge / som de fornøyede de Svenske Ryttere / Rytzen siden atter tog det fra os / Oc de Svenske toge det igen fra hannem / oc dette alt udi siste forledne Feyde. Oc uden tvil/ udi Norge skal i lige maade være tilgaaet/at deres Hertuger oc Grefver ere ødelagde / af samme Aarsag/ at Landet formedelst dennem stedze hafver været

udi

udi Splid oc Uenighed. Er end oc for ydermere Freds oc Enigheds skyld/ siden forordnet oc skicket her udi Danmarck / at Kongerne intet Jordegods aff Adelen maa kiøbe dennem til her udi Riget/ enten til dennem selff / eller Kronen/ paa det den Adelige Stand icke skal fortrænges/ eller Kongerne skulle besidde her nogen Arfvedeel udi Riget til deres Børn/hvilket der er et friit Vælrige/icke et Arfverige. Oc endog samme Hertuger oc Grefver udi fordum dage/ inde hafde af Kongedommet saadanne Forlæninger / saa vare de dog Kongerne oc Riget der af Tieniste plictige / naar Leding oc Landværn behof giordes. Som er at see / baade aff denne Norske Gaardsræt/ saa vel som aff den Judske Loubog/ 3. Bog 8. Capitel. Udi Leding oc Krigshandel/ var saa fordum forordnet udi Norge/ at hver Lænsmand/eller Syslemand/ aff hver 15. Marck Sølff/hand selff eyede udi indkomst/der aff skulde hand udgiøre 5. Mænd udi 3. Maaneder/ paa hans oc deres egen Bekaastning / icke paa Kongens. Oc aff huer xx. Mænd/ som hver Lænsmand eller Syslemand hafde udi forbed eller forsvar aff Kongen/ der aff skulde huer xx. Mænd/

udgiøre vj. Mænd/paa deres egen omkaastning/ 3. Maaneder / med Vaaben / Verie oc Fetallie/ undtagendes Nordest udi Landet / hvor det icke var saa beset eller begygd / der vaar hvert Læn sat oc taxeret for et antal Folck. Dette Folck xij. oc xij sammen blef sat paa Tolfmindings Skib / det er en xij. Aare Baad/(ti saadanne Skibe/eller Jacter/brugtes først udi Norge) Oc vaare der mange Hafneleg/ eller Skibereder / udi hvert Fylke eller Læn/beredde ved Søkanten/som opdroges oc uddroges/ naar oc saa ofte behof giordes oc Læding udbødes/synden Fields eller Norden Fields. Oc vare saadanne smaa Skibe udi brug/ til saa længe mand siden begynte med et langt Skib af hvert Fylke / Oc var paa hvert Langskib et hundred oc tiue Mand. Fast paa samme manere hafver værit holden her udi Danmarck / at der hafver været nogle Jacter bygde udi hvert Herret ved Søkanten. Oc var all Rebdragen Jord / som er Markgulds Jorder / Fierding/ Otting / Sietting/ etc. sat for Leding oc Landværn / enten de laae ved Søkanten eller icke/ Oc udgiordes aff hver xxiiij Marck sølffs Jorder/udi vurdning/som Selffeyere aatte/En Jact

paa

paa xij Aarer (thi at Toltingshafne / det er den tolfte Mand/ eller Aare) reys ey af mindre/ end ij. Marck Sølf. Oc udi hvert Hafneleg / var en Styresmand / hves Gaard icke gik til arfve uden paa Sverſiden/ oc det fordi hand ſkulde giøre Forſkel for hans Hafnebrødre/ hvem der til hørde / oc var hand Høfvetzmand ofver dennem. Hand hafde Skib udi Giemme/ paa hvert Skib vaar xij. Mand foruden Styresmand. Hand oc Hafnebrødre ſkulle bekaaſte ſelf Skib/ det opdrage oc uddrage / naar behof giordes. De ſkulle oc ſelf forſørge dennem med 3. Maaneders Fetalie / med Vaaben oc Verie / ſom var Spiud / Jernhat / 3. tylter Piile. Alle Landbo Bønder vare oc ſætte/ ihvem de tilhørde/ men efter Skyld oc Landgilde/ icke Jord wurdning/ Oc var beregnet ſaa / at den der gaf eller udredde 8. Ørting Sølff udi ſkyld / hand ſkulle udgiøre iij. Mand/ Den der udredde 2. Ørting Sølff udi ſkyld / ſkulde udgiøre ij. Mænd/ Hvilken Landbo Bonde/ ſom ringere gaf til Skyld oc Landgilde/ eller Selfeyere ſom hafde ringere udi Jord wurdning/ end ſom forſkrefvet ſtaar / de giorde hverken Leding eller Landværn/ men ſadde altid

udi

udi Oværsæde/ hæde Indebønder/ eller var fæste Gods. Herremænd vare frie for deres egen Person/ Oc Prester af deres Gaarde de bode paa/den Eene for Religionens anseende skyld/ de andre/ for de vowede deres Hals for Kongen oc Landsens Fred/ naar Kongen self giorde noget Tog/ som Danske Loubog der om ydermere indeholder. Desse Folk blefve udbødne undertiden af nogle Læne/ undertiden af andre/ at udfare i Ledings vijs/ eller at ligge til Landværn/ hvilke som udfore/vare fri det Aar/Naar de sadde hiemme/ gafve de Overst Ledings stød etc. Oc var dette icke et ringe Tal Folk/ der mand paa de Tjde efter saadan Ordning kunde affsted komme. Vi læse end oc/ at Kong Voldemar den Anden/ er dragen til Lifland med Tusinde oc fire hundrede saadanne Skibe/oc var paa hvert Skib/ foruden de 12. Hafnebrødre en Korysser/ en let Rytter/ oc en Skøtte. Dette hafver jeg saa kaartelig villet fortale oc fortælle/ at mand kunde see hvad Krigs ordning paa de Tjde hafver været udi Danmarck oc Norge. Oc vil henvise den gunstige Læsere self at læse oc forfare udi denne Gaardsræt/ oc Danske Loubog/ huem der

haf-

hafver ydermeere Lyst til at vide der om. Got var/ at mand vilde tænke paa nogen maade oc meddel/ denne Tid gelegen oc gemes/ at mand af vort eget indfødde Folk udi Danmark oc Norge/ kunde anrette oc anstille nogle Regimenter/ eller Fenniker/ Fodfolk oc Knecte/ dennem øfve/bruge/ besolde/ holde udi Værd oc Act/ under gode forstandige Capiteiner/ paa det vi icke altid skulle hafve vor Tilfluct til fremmede. Ti foruden det/ at mand hafver større Troskab af sine egne/ som stride for sit Hiem/ Hustru oc Børn/ hvilke vi oc ere mæctige mere at raade oc biude ofver/ end fremmede/ som hafve deres Lif fal for Penninge: Saa seer mand oc vel/med fremmede Krigsfolk nu en tid lang/ føye at være udret/men dennem at hafve mist den gode Lof/de først vare udi komne. Thi foruden Penge oc fuld op/faar mand dem ingensteds. De mytte hver anden Time/ oc kunde neppelig holdes under noget got Regimente. Inden mand dennem kand opbringe/ forsømmes megen god Leilighed. De tage oc røfve udi ens Land/ ere slemmere undertiden end Fienderne/ Oc hvad Penge i saa maade udi Landet afles/ oc af Undersaatterne beskattes/det udføre de af Ri-

get alt / oc udi saa maade ere Riget til dobbelt be-
svering. De lære at kiende et fremmed Lands
Vilkaar / ere i Dag hos dig / i morgen hos
Fienden. De udsue en Herris Pung oc Ren-
tekammer / anstille ickon deres Sag paa en lang
Krig/ at deres Besolding kand fremgaa: Hvil-
ket icke skede / om mand brugte sine egne. Er
end oc farligt at beladde sig med dennem / syn-
derlig / naar mand tager flere ind / end mand er
mæctig. Her hos er oc at betænke/ efter hves
Skibshandel / som udi fordum tjd udi Norge
hafver været holden / om icke udi Norge endnu
kunde holdes nogle passelige Skibe eller Galei-
er for Sørøfvere/ alt Aaret ofver / heller end
mand saadanne store Orlogs Skjbe aarligen
altjd der op skulle forsende / med saadan stor
Omkostning som nu skeer/ ti førend mand kom-
mer der op / ere saadanne Fribyttere udi deres
Behold / hvilket alt hver forstandelig videre
kand eftertænke. Her med vil jeg hafve Læ-
seren Gud befalet. Actum Kiøbenhafn den
30. Octobris, Anno 1594.

Arild Hvitfeld.

Register

Register
ofver Capitlernes Indhold
i Hird-Skraan.

I. Capitel.		
Upphaf Hirdlaga.	Hof-Lowens Ophaf *	* Begyndelse.
II.	Cap.	
Hver Noregs Kongr vera skall.	Hvo Norges Konge være skal.	
III.	Cap.	
Om Kongs Kosning.	Om Kongens Keisning *	* Udvælelse.
IV.	Cap.	
Um Erfder Kongs Frenda.	Om Kongens Frænders Arfve.	
V.	Cap.	
Um Kongs Tekin.	Om Kongens Tagelse *	* Hylding.
VI.	Cap.	
Um Kongs Eid.	Om Kongens Eed.	
VII.	Cap.	
Um Eid Hertuga edr Jarls.	Om Hertug eller Jorles Eed.	
VIII.	Cap.	
Um Leudra Manna og Hird-stiora Eid.	Om Læns-Mænds og Hof-Styreres * Eed.	* Hof-marstalkes.
IX.	Cap.	
Um Bonda Eidskaf.	Om Bonde Eed.	
X.	Cap.	
Um Trunad ved Kong.	Om Troskab mod Kongen.	
XI.	Cap.	
Ef Konge gører Hertuga.	Om Kongen giør Hertug.	

	XII.	Cap.
	Om Hertugens Verdighed.	Vm Hertuga Semdir.
	XIII.	Cap.
	Hvorledes Jarl skal giøres.	Huersu Jarl skal gera.
	XIV.	Cap.
	Om Jarls Nafns anden Maade.	Vm annan Hat Jarls Nafns.
	XV.	Cap.
	Hvorledes Kongen giør Jarl.	Huersu Kongur gerir Jarl.
	XVI.	Cap.
	Om den Verdighed / som Jarls Nafn eguer at følge.	Vm Sæmdir Þær / sem Jarls Nafn fylgia æigü.
	XVII.	Cap.
	Hvorledes Læns-Mænd skulle giøres.	Huersu Lenda-Menn skal gera.
	XVIII.	Cap.
	Om Lænss-Mænds Ræt.	Vm riet Lendramanna.
	XIX.	Cap.
* skylder.	Om Kongen kiender * Lænsmand svigactig.	Ef Kongr Kennir Lendum Manne Suikredi.
	XX.	Cap.
* Embede.	Om Cancellers Skyldighed *	Vm Cancellera Skyldu.
	XXI.	Cap.
	Om Stallare.	Vm Stallara
	XXII.	Cap.
	Om Merkis-Mand.	Vm Merkismann.
	XXIII.	Cap.
	Om Skutelsvenne.	Vm Skutilsueina.
	XXIV.	Cap.
* Embed.	Om Skutil-svennes Skyldighed *	Vm Skyldu Skutilsueina.

XXV.	Cap.	
Um Drotsetta.	Om Drotzen.	
XXVI.	Cap.	
Um Huskarla.	Om Huus-Karle.	
XXVII.	Cap.	
Um Hirdlyte.	Om Hof-Lyder *	*Laster.
XXVIII.	Cap.	
Um Hirdsidu.	Om Hof-Sæder.	
XXIX.	Cap.	
Ef Kongr tattar Manni Hirdvist.	Om Kongen iætter * nogen Mand Hof-fred.*	* Losver. * Beskiermelse.
XXX.	Cap.	
Ef Kong gørir Hirdman.	Om Kongen giør Hofmand.	
XXXI.	Cap,	
Um Bunad Fylgdarmanna.	Om Følge-Mænds * Stafæring.	* Drabanteres.
XXXII.	Cap.	
Um Vord og Vopn Fylgdar Manna.	Om Følge-Mænds Vare * oc Vaben	* Vagt.
XXXIII.	Cap.	
Um Hirdmandz Orlof.	Om Hof-Mands Orlof. *	* Forlof.
XXXIV.	Cap.	
Um Løga-Vapen.	Om loulige Vaben. *	* Gevær.
XXXV.	Cap.	
Um Veiztur Kongs.	Om Kongens Forlæninger.	
XXXVI.	Cap.	
Um Leidangurz Vtbod.	Om Skibs-Folkes Vdbud.*	* Vdskrifvelse.
XXXVII.	Cap.	
Ef Hersaga Kemra i Bygdir.	Om Krigs-Tiding kommer i Byderne.	
XXXVIII.	Cap.	
Hversu skipta skal Herfange.	Hvorledes Bytte skal skiftes.	

	XXXIX.	Cap.
	Om Kongens og Hofmands Løfte.	Af Hættum Kongs og Hirdmanna.
	XL	Cap.
* Misforstand.	Om Mis-tøke * udi Hoffet.	Vm MisPycke innan Hirdar.
	XLI.	Cap.
* Horn eller Trompeter.	Om Mand hører i Kongens Lyder. *	Ef Madur heyrir Kongs Ludur.
	XLII.	Cap.
	Hvorledes Giest skal giøes.	Huersu Giest skal gøra.
	XLIII.	Cap.
* Bestilling.	Det følger deres Syslen * oc æretitel.	Pat fylgir Peiri Suslu og Nafnbot.
	XLIV.	Cap.
	Om Giesternes Skyldighed.	Vm Skylda Gesta.
	XLV.	Cap.
	Om Giesternes Vilkor.	Vm Fyrmslur Gestir.
	XLVI.	Cap.
* Vagt.	Om Giesternes Vdvarden *	Vm Vtvørdu Gesta.
	XLVII.	Cap.
* Vagt.	Om loulige Varhold. *	Vm lage Vardhald.
	XLVIII.	Cap.
* Forhold.	Om udvarders Sæder * oc Vdrustning.	Vm Vtvardar Sidu og Bugnad.
	XLIX.	Cap.
	Om Kiertesvenne.	Vm Kertisveina.
	L.	Cap.
* Friheder.	Kong Magni Rættebøder. *	Rettar bot Magnus Kongs.
	LI.	Cap.
* Frihed.	Stallares Rættebot. *	Stallara Rettarbot,

Rettar-

LII.	Cap.	
Rettarbot Merkismanns.	Merkismans Rættebot.	
LIII.	Cap.	
Skutilsveina Rettarbot.	Skutilsvennes Rættebot.	
LIV.	Cap.	
Hirdmanna Riettabot.	Hof-mænds Rættebot.*	* Frihed.
LV.	Cap	
Magnusar Bref.	Magnuses* Bref.	* K. Magni.
LVI.	Cap.	
Hirdskraa skal vm Jol vplæsa.	Hird-Skraan skal om Jul oplæses.	

Merk

Merk Læsere.

P som findis heer i det gamle Norske Sprok / skal læses som Dh/ baade i Begyndelsen af Ordene/ oc undertiden mit udi/ saa som Pat/ dhat/ Pa/ dha/ Pes/ dhes/ Peim/ dheim/ etc. Oc sættes dette P i Stedet for en gammel Norske Bogstaf/ næsten af lige Figur/ som icke nu findes i Trøkeriet/ hvilken kaldtes af de gamle Norbagger **Thus** / men af Islænderne **Thorn.**

F bruges oc i Stedet for en gammel Bogstaf / som findes icke heller endnu i Trøckeriet.

Gr læses som **Gur**/ i Enden af Ordene / efter de gamle Norbaggers Maneer / som saaledes hafve skrefvet/ Kongr / Madr/ for Kongur Madur etc.

J Antegnelserne betyder

N. Chr. Snorre Sturelsøns Norske Chronica/ som er trøkt i Kiøbenhafn in qvarto Anno 1633.

Chr. R. Christen Rætten/ er et gammelt Norske Skrift/ som en geistlig Ordinanz, hvilket icke findes trøkt.

N. L. Norske Loubog/ af hvilken

Tingf. B.	bemerker	Tingfare Balken.
Bdf. B.		Bdfare Balken.
M. B.		Mandhelle Balken.
A. B.		Arfve Balken.
O. B.		Odels Balken.
L. B.		Landsleye Balken.
K. B.		Kiøbe Balken.
Tiuf. B.		Tiuf Balken.
C. oc Cap.		Capitel.
Pag.		Blad eller Side.

Errata eller Vildelser som i Trøcken ere forseet/ findes sidst i Bogen.

Hird-Skraa

Paa gammel Norsk / retteligen Ofversat paa Dansk/ med de gamle Ords forklaring / oc merkelige Antegnelser til hvert Capitel.

I. Capitel.

Her hefr Hird-skraa/ og segir i fyrsta Kapituld um Christiliga Tru.

PAt er upphaf Hirdlaga vara: at JEsus Christus sanur Guds Son/ og Marie Mæyiar/ hinn Kroßfesti/ sanr Gud oc Madur/ Kongr alla Konga/ af honum er alt vald/

Her begynder Hirdskraa (a) og siger* i første Capitel om Christelige Tro. * forteller

DEtte er voris Hof-Lowes (b) Ophaf*: at JEsus Christus sand Guds Søn/ og Marie Jomfrues/ hin* Korßfeste/ sand Gud og Mand/ alle Kongers Konge/ aff huilcken er all Velde/

*begyndelse

* den

regiering Styrelse oc Værdighed / hand være vores Herres N. Norges Konges vern oc beskermelse / oc alle hans Haandgangne (c) Mænds / oc alle Christne Mænds eviglig.	stiorn oc Virding / han see vernd oc vardvæitzla vars Herra N. Noregs Kongs / oc alra hanns Handganginna Manna / oc alra Christinna Manna eylifliga.
J det same vores HErres JEsu Christi Naffn / skal vor loulig Norges Konge * / hans Tiener / raade for Bud oc Forbud * oc vores udfart * (d) inden Lands og uden / Gud til Loff / sig selff til Ære / os til gaffns oc tarffve *.	J Pes sama vars HErra JEsu Christi Naffni / skal var logligr Noregs Kongr / hans Pion / raada / bodi og banni / og utforum varum iñan Lantz og vtan / Gudi til dyrdar / sealfum sier til semdar / os til gagns og Parfinda.
Nu effterdi at Landsfolcket bør megen Lydskyldighed * Kongelig May: at vide / * oc vi allerhelst som hannem ere Haandgangne / oc aff alt Landsfolket valdte / til hans hoff / oc hiem-	Nu af Pui at Landsfolkit aa mikla Lydskyldu Kongdominum ad væita / og ver alrahelst er honum erum Handgengner / og aff ollu Landsfolkinu valder honum til hirdar oc hæimuli-

*Som er

*at binde oc forbinde

*leding

*nytte

* Lydighed

* bevise.

muligrar Þeonustu / og ollum Þeim hlutum er han fær os i Hender til obrigdiligrar og fuld-kommnar hollostu / og gramt Gud ad os y Ei-dum varum/og briotum Christiliga Tru/ ef ver bregdums honum i no-nokuru Þessu.

Pa vera Þat Þar-fligt ad Men voruduſt pa miklu Villu Þoku/ er mestr hlute Noregs Folcks hefr blindat verit so hormuliga / ad j ongu Lande odru finnast Þæme til/ Þar sem tekner hafa verit ymser Menn/ og kalla-der Kongar rangliga / i mote riettum Kon-gum/ og løgum hins heilaga Olafs Kongs / og aullum Þeim Riet-

hiemmelige Tieniste/ og alle de Ting som hand faar os i Hænder til u-brydelig og fuldkommen hyllest / og giøre vi Gud gram * paa os / med vo- * vred.
ris Eeder (e) og brydde Christelige Tro / om vj bedrage hannem i noget aff dette.

Derfor var det Tarfligt / * ad Mand * fornøden.
varede sig for de mange vildfarelser(f)/ som me-ste part Norges Folck hafve været blindede med saa harmeligen*/at i in- *jammerligen
gen andre Lande findes Exempel til/der som tag-ne haffve været adskilli-ge Mænd/ og kaldede Konger vrangeligẽ imod de rætte Konger / og hin hellige Kong Oluffs Low (g) og all den Ræt-

 tig-

tighed som en huer Bonde vilde undis* aff andre til sin Arffve / og tiente offte velborne Mænd dem som neppelig maatte* være deres Knaber* / (h) som end bevises i Dag / huordan de meeste flere* aff deres Odeler* (i) / end hine som de kaldede deres Konger / og saa ligemaade med megen Mandslætt.

Men ad mand tør ey med famlendis Haand / eller leedendis efftersøge / huo med rætte bør Konge att være til Norge effter Lowen / da være det kundigt* for alle Nordmænd / at Kong Magnus Kong Hagens Søn (k) stadfæste / saa og lod i Lowbogen sætte paa Froste Ting / huo

* nyde

* kunde

* drenge

* mere

* fri Jordegods.

* vitterligt

tindum / sem huer Bonde vilde unna af audrum um synar Erfder / og Peonudu opt velborner Menn* Peim / er varla mattu vera Knapar Peirra / sem en vottar i dag / huort Peir mistu fleire Odala sinna / edr hiner sem Peir kølludu Konga sinna / og so hid sama um Manna misurnar.

Nu ad menn Purfi ei griplande hende / edr Leitandi epter ad fara / huer ad riettu aa Kongr ad vera ad Noregi epter Løgum / Pa sie Pat kunnigt øllum Nordmønnum / ad Magnus Kongr / Son Hakunar Kongs / stadfeste / so og liet i Løgbog setia / a frostu Pinge / huer ad riet-

riettum Erffdum aa ad vera Noregs Kongr/ ept er Løgum hins heilaga Olafs Kongs/ og Pui jattudu og sam Pyktu Noregs Menn/ fyre sig og sit affspreinge/ ved Noregs Kong/ oc hans afspreinge/ med riettu Pingtake/ ad pesse skipan skal standa efingliga/ sem Pa var giør/ og hier fylger.

med Arffve rættighed bør at være Norges Konge/ efter hin hellig Kong Oluffs Low/ og det jettede og samtykte Norges Mænd/ for sig og sin Affkomst/ om Norgis Konge og hans Afkomst/ med rætte Tingtag (l) at denne Skik skall staa evindelig/ som da var giort/ og heer følger.

Antegnelser

Til I. Capitel.

(a) HIrdSkraa er it gammelt Norsk Ord/ som bemerker egentlig paa Dansk/ Hof-Beskriffuelse. Thi Hird er Hoff / deraff siges Hirdmand / Hofmand / Hirdsteffne / Hoff steffne/ &c. Skraa er Skrifft eller Beskriffvelse/ oc kommer aff det gamle Norske Ord / Eg Skraa ae/ jeg skriffver/ Eg Skraade jeg streff / at Skraa / at skriffve. Læsis infr cap. 20. om Cancellers Embede: Hand skal Skraa allar pæir eigner sem falla undir Kongdomin / hand skal skriffve alle de Egendommer / som falde under Kongdomet. Item: Suo skal hand oc gaa/ ad Landskyldæskraa Kongs sie riett. / saa skal hand oc giffve act paa at Kongens Landskylds Beskriffvelse (det er / streffven Jordebog) er ræt. Auctor — Huad Hirt skraa er

 som

som hafver udsat Hirdskraan paa Svenske/ kalder den Heerdeskraa / oc melder i Ordens Udtydning / at Heerde bemærker Dominum eller Herre/som en Konung ær/oc stra ær sa mykit som et Collegium. Men Hirdskraa udlezgis icke saa ret paa Dansk. J forige Danske Tryck kalds Hirdskraa / Gaardsrææt. Men actis mere huad dette Skrift/indholder/end huad Ordet ræt betyder. Tiskraa er icke ræt/men et Skrifft eller Beskrifvelse som indholder særdelis Ræt oc Lowe. Saa siges Laug-skraa Laugsrææt/ Gildeskraa/ Gildesrææt/ men egentlig efter Ordene / Laugs-Beskriffvelse/ Gildes-Beskriffvelse.

Huad Hird lager. (b) Hirdlag er icke efter Ordet Gaardsrææt/ som det forklaris i forige danske Tryck / men Hoff-Low. Tj Hird er Hoff oc icke Gaard/ dog Hoff oc Gaard sigis undertiden om det same/saa som Kongens Gaard / Kongens Hoff. Men er ligevel icke en Glose. Ellers er Gaardsrææt i Danmarck særdelis Ræt oc Lowe/ som fremfarne Konger haffve sticket oc giffvet / oc ere endelige aff Kong Friderich den Anden forbedrede/huilcke icke alleniste i Kongens Hoff/ oc paa Hans Slotte oc Gaarde skal holdis / men end ocsaa paa alle Adels Gaarde i begge Rigerne.

Huad handgangne Mænd ere (c) Haandgånginna Manna/er ræt effter Ordet udlagt Haandgangne Mænd/ som gaa Kongen til Haande/ere hannem ved Haanden i Hoffet / oc haffve ragt hannem Haand paa særdelis Bestilling oc tro Tieniste at bevise i Hoffed. J Norske Chronic kaldis de Haandgaade Mænd. Læs pag. 475. Om Magnus Erling-
„ son :. alle de som vare Kong Jngis Handgaadde Mænd ginge han-
„ nem til Haande/ oc huer beholt sit Forlæning oc Bestilling / oc den
„ Verdighed som hand før haffde. J forrige tryckte Hirdskraa / saa vel som i den Suenske version kaldes de Tro-svorne Mænd/ icke effter Ordet men effter Meningen/ fordi de haffve raet Kongen Haand/oc svoren hannem Troskab oc Huldheds Eed. W. Arild Huitfeld / i sin skreffven Hirdskraa / kalder dennem Haandgifvende Mænd. Kand oc siges handfæstede. Oc meldes om dennem strax her i første Cap: at de vare aff alt Land / Folcket udvalte til Kongens Hoff / oc hiemmelige Tieniste ꝛc.

(d) Dette

Kongens Høyhed

(d) Dette rimer sig med den Norske Loubog / i hvilken meldes: at Kongen skal raade / oc binde offver hans Undersaate efter Lowen / oc binde dem i Leding oc udfærd. See i Udf. B. c. 1.

Deris straff som ere menedige mod Kongen.

(e) J den gamle Norske Christenræt cap. 14. de Sepultura. Kaldes de Drottinsvikarar / Herresvigere / som icke holde deres Konge Eed oc Troskab / oc regnes blant Bandsætte / som maae icke kømme i Christen Jord eller Kierkegaard. At Gud er Meeneedere gram oc vred / oc truer dem som svære falskeligen med Dom oc Straff læsis Malach. 3. v. 5. Ja Meeneederis Huus med Forbandelse / Zach. 5. v. 4. Bevises med Achitophels Exempel / 2. Sam. 17. 23. Findes ellers merckelige Exempler i den Norske Chronic / i sønderlighed Hagen Ladejarls / oc Skule Jarls / som icke holte deres Konger den Eed oc Troskab de haffdes voren / blefve derfor aff Gud straffede med elendig Affgang. Læs derom Norsk Chronic. pag. 146, 147. 721. 722.

Om vildfarelser i Norge med uloulige Konger.

(f) Saadanne store Vildfarelser / ere foraarsagede i Norge af adskillige oprøriske Hoffveder oc sammenrottede Folck / som vare de Birkebener / Kuflinger / Øyeskegger / Bagler / Slitunger / Ribunger / Vardbelger / hvilcke fordum hafve giort oprør mod de rette regierendis Konger / oc antagen adskillige Personer som sagde sig at være komne aff Konge ætten / oc være rætte Arffvinger til Riget / giffvet dennem Konge Naffn / oc med Mact oc Vebned haand / vilde uddriffve de regierendis Konger / oc indsætte disse i Steddet / hvorom læsis vitløfftigen i Nors. Chron. i Kong Magnus Erlingsøns / Kong Suerres / Kong Hagen Sverissøns / Kong Guttorm Sigursøns oc Kong Hagen Hagensøns Historier.

Om Kong Oluffs low.

(g) Kong Oluff den helliges Lowbog findes skreffven / men icke nogen Tid trykt / hvilcken hand haffver uddragen aff Kong Hagen Adelstens Lowe hand gaff Frosteting oc Guleting. „Tj Kong Oluff lod steffne til sig alle de viiseste Mænd i Landet / Rige oc Fattige / oc lod oplæse den Low Kong Hagen Adelsten giorde / oc satte der til oc tog derfra hvor hannem siuntes. Læs herom N. Chron. pag. 197. Oc haffver Kong Oluff forbedrit Lowbogen med Christendoms Balken / blant andet mere / i hvilcken findis i 4. Cap. om Kongs Erfder / huo ræt Arffuing til Norges Rige skal være effter

Kongens

Kongens Affald / hvor effter bleff dømt naar nogen Tuistighed om Riget forfaldt. Oc er saaledis skeed/effter Kong Ingi Bartsøns Affgang / der tuist var om Rigeds rætte Arffving / da dømte Gunnar Grynbag Laugmand i Trundelaget Hagen Hagensen Riget til med
„ disse Ord: vi ville lade den sige oc dømme derpaa som veed hvad ræt er/
„ oc styer eller frycter icke for at sige sin Sandhed / for Høye oc Lauge/
„ Rige eller Fattige/ i huo det behager eller mishager / det er sanct Oluff
„ Konnings Lagbog/ som er sticket offver al Norge / Oc dersom jeg skal
„ først fremføre oc udsige effter min Forstand/hvad hun der om for-
„ melder/da siger jeg saa/ at Kong Hagen er ræt Arffuing til Norge/
aff alle de som der paa tale. læß widløfftiger i N. Chron. pag. 640. oc efterfølgendis.

Huad Knabe er. (h) Knapa eller Knabe haffver adskillige Bemærckelser / 1. Er Knabe paa Norsk/ Danst/ oc Tydsk en ung Dreng som er icke endnu bleffven til Karl / heraff siges Edelknabe oc Knabestob / som endnu brugis til Hoffve / saadanne Knaber vare Eisten som de Birckebener/ oc Inge som de Bagler vilde giøre til Konger i Norge / hvilcke for Ungdoms Skyld neppelig kunde tiene en god Mand for Drenge. Les N:Chronic. pag. 526. Oc haffver Knabe denne Bemerkelse paa dette Sted. Er derfor ræt udlagt i den Suenske version, En Pojke. 2. Kaldes oc Knaber i Norge / saa vel som i Danmarck / de som ere komne aff god Adelig Herkomst baade paa Fæderne oc Møderne/ men formedelst Giffter maal med nedrig Stands Personer actis icke miere for Adel/ eller kaldes Herremænd/men Knaber; aff hvilcke mange haffver været / oc endnu nogle findes / icke alleniste i Norge paa adskillige Steder / men end oc saa i Danmark /i sønderlighed i Nørre Jutland oc Vendsyssel. 3. Kaltes de oc Knaber fordum i Førstendommene Sleßvig oc Holsten/ som vare Bosiddendes Adel/oc actede næst effter Riddere/som erfares aff gamle Breffve. J. it Kong Christiani I. Breff til hans Broder Greffve Gert aff Oldenborg daterit Anno 1466. findis saaledis: Allen Jnvahneren/ Rittern/Knapen/ Leyen Papen/Steden/2c. Item i it Greff Mauritii oc Gertes Breff til Kong Christian: Bischöpffe / Prælaten, Ridder/Knapen/ Städe/ 2c. Item i it andet Kong Christiani I.

For-

Fordrags Breff: Anno 1470. Her Albert Bischop tho Lübich/ und de düchtige Knapen/ Claus Rantzow/ Dithleff van Buchvalt/ Wulff Pagevist/ und de andere Rädere in den Graffveschopen Holstein und Stormarn/ etc.

(i) Odal eller Odels-gods er fri Jordegods/ som er arff-ved oc icke kiøbt/ dog undertiden kand siges om Kiøbe-gods/ see der om i Canceller J. Bielckes terminis juridicis. Om Odal oc Odels-gods handles vitløfftigen i Odels-balcken/ som er den 4. Bog i Norske Low. Huad Odel er

(k) Kong Magnus Hagenson (med Tilnaffn Lagebæter/ fordi hand forbedrede Lowen i mange Stycker) haffver uddragen aff de forrige Norges Kongers Lowe/ en fuldkommen Loubog/ som bleff brugt icke alleniste ofver all Norge/ men er end oc sendt til Island/ med Jon Islænder Laugmand/ oc bleff der aff kaldet Jonsbogen paa Landet. huorom læsis i N. Chronic. pag. 796. 798. Oc haffver Kong Magnus indsat i sin Loubog aff Kong Oluffs den helliges Lov/ Christendoms Balcken oc Kongs Erfder. Denne Kong Magni Lovbog haffver været brugelig ved alle Laugstole/ indtil høylovlige Kong Christiani IV. Regerings Tiid/ oc er da effter hans Kong May: naadigste Befaling ofverseet/ rættet oc forbedret/ oc endelig i Trøcken udgangen Aar 1604. Men er fratagen oc udeluckt Christendoms Balcken/ med meget meere som findes i Kong Magni Loubog/ effterson saadant icke nu brugeligt er/ som udførligen forklaris i Fortalen til Kong Christians den 4. N. Loubog. Om Kong Magni Lovbog.

(l) Med riettu Pingtake/ er icke ræt udlagt i forrige Danske Trøck/ eller den Svenske version: Paa rætte Ting. I Arild Huitfelds skrefven version staar: med rætte Tingtag. Men Pingtake er Tingklappen/ oc et Bulder oc Liud/ som meenige Almue giorde paa Tinget/ nar de klappede paa deres Skiolde oc sloge deres Vaaben sammen/ hvilcket skede/ naar de giorde oc samtøkte et Vedtægt paa Tinget/ som Uryggelligen skulde holdes/ huorofver de vilde vofve baade Liff oc Blod. Oc kaldes det ellers Vaabnetag i N. Chronic. Læs p. 504. Om Kong Sverre: hand lod stæffne Øire Ting etc. Oc bleff " Huad Ting take er

„ Riget hannem tildømt med Vaabnetag efter Lowen. Tròm. pag.
„ 535. de toge Guttorm Sigurt Lavartsøn til Konge &c. dette bleff
„ saaledis endrægteligen samtyckt oc stadfæst med Vaabnetag .der
„ Almuen icke vilde haffve Sigurd Slemdiacon til Konge/ sloge de
„ deres Vaaben sammen/ oc dømte hannem oc all hans Selskab
„ fredløß. Læs derom N. Chron. 438.

II. Capitel.

Huo Norges Konge være skal.

I Naffn Faders og Søns/ og Hellig Aands/ (a) en Guds i Treenighed/skal (b) En hans Tiener Konge være/ofver all Norges Velde/(c) inden Lands/ og saa i Skat-Landene.

Nu efter vores Konges Frafald/ da er denne hin første Arfve/at den skal Konge være ofver Norges Konges Vel-

Huer Noregs Kongr vera skal.

I Nafne Faudr/og Sonar/og Hellar Anda/eins Guds i Prennigu/ skal eirn Pion hans Kongr vera/ yfer ollu Noregs Velde innan Lands/ og so Skatløndum.

Nu epter frafal Kongs vars/ Po er su hin fyrsta Erfd/ ad sa skal Kongr vera yfer Noregs Kongs Veldi/

di / sem Kongs Son er / skilgietin / hin elste / eirn.

Su er annar Erfd / ad sa Sonar Son Kongs / som skilgietin er / skal Kongr vera / hin elste / eirn / sem Fadr hans er skilgietin.

Su er hin Pridie Erfd / er Broder Kongs / skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem samfæddr er vid Kong / ef einge er hinna til / sem adr eru talder.

Su er hin fiorda erfd / er Faudurbrodr Kongs samfædre, og skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem Fadr hans var skilgietin.

Su er hin fimta

de / som Kongens Søn er / ectefød / hin ældste / een.

Denne er anden Arffve / at den / Kongens Sønne Søn / som ectefød er / skal Konge være / hin ældste / Een / om hans Fader er ectefød.

Denne er hin tredie Arfve / at Kongens Broder / ectefød / hin ældste Een / skal Konge være / dē som samfædre* er med Kongen / om ingen er aff hiine* til / som ellers er talt om.

*aff en Fader

*De andre.

Denne er hin fierde Arffve / at Kongens Faderbroder / samfædre og ecte / hin ældste / Een / skal Konge være / der som hans Fader var ectefød.

Denne er hin femte

Arfve/at Kongens Broder-Søn/ ectefød / hin ældste/ Een / skal Konge være/ der som hans Fader var ectefød / og samfædre med Kongen / om ingen er aff hine til.

Erffd / er Broder Son Kongs / skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa er Fader hans var skilgietin/og samfædre vid Kong / ef einge er hinna til.

Denne er hin siette Arfve / at Kongens Fader-Broders Søn / hin ældste / Een / skal Konge være / der som hans Fader var Kongens Fader-Broder / samfædre / og ecte/om ingẽ er af hine til.

Su er hin sietta Erfd / at Brædrungr Kongs / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem Fader hans var Faudur Broder Kongs/semfædre og skilgietin/ef einge er hinna til.

Denne er hin syvende Arfve/at Kongens Søn skal være/hin ældste/Eẽ/ dog at hand er (d)icke ectefød/saa dog/at huerken er (e)affled i Hordom* ey heller(f)i Frændskab / eller Svogerskab. Og Kongen selff haffver vedgaa-

Su er hin siounda Erfd / at Kongs Son skal vera/ hin elste /eirn/ Po ad hann sie eigi skilgietin / sa Po ad huorke sie gietin i Hordome/nie frensemis spiollum/ edr Sifia Spiollum/ Og Kongr sialfr hefr vid gein-

*Hor.

geingit Faderne hans / og sagt sialfur Skilri-kum Mønnum avæne til/fyre Samuisku Sinnar sakir / og Moder hans / og suare so stund er Barnit var fæd Peir-er Tiltølu / sem til hefer / og hefr Modurin eigi tuent til sagt Fadernis at Pui Barne / efter Pui sem Logbok vottar um slik. Maal Pessu skolu Peir er vitu eigi leyna yfer Manad / nema Peir ottizt Ofriike / Pa skolu Peir Po til Pessa seigia ein huerium skilrijkum Manne / edr fleirum / so at Peir meigi Par Vitne umbæra.

Su er hin attunda Erfd / at Dotter Son Kongs / skilgietin /

et / hans Fader at være / og sagt selff skilrige* Mænd om den Leilighed / for sin Samvittigheds Skyld / og hans Moder / og suarer saa Stunden som Barnet var fød deres Ofver-regnelse / som tilhører / og hafver Moderen icke to Mundheld sagt om Faderen / ad * dette Barn / efter det som (g) Loubog viiser om sligt Maal* / Dette skulle de som vide / icke dølle ofver Maaned / uden de frøcte (h) Ofver-vold / da skulle de dog dette sige til nogen skilrig.* Mand / eller flere / saa at de maae* der Vidne om bære.

Denne er hin ottende Arfve / at Kongens Daatter Søn / ectefød /

* forstandige.

* til

* Sag

* forstandig

* kunde

hin ældſte / Een / ſkal Konge være / derſom hans Moder var ectefød (i) / og ingen er af hiine til.

Denne er hin niende Arfve / at Kongens Syſter Søn / ectefød / hin ældſte / Een / ſkal Konge være / derſom hans Moder var ſamfædre* med Kongen / og ingen er aff hiine* til.

*af ſame Fader
* de forrige

Denne er hin tiende Arfve/ad den ſkal Konge være hin ældſte Een/ſom næſt er (k) efter Brødre Sønner ved Kongen/ ectefød / og kommen af ſamfødde* Brødre / og ectefødde / om ingen er af hiine til.

* ſom haffve en Fader

Denne er hin ellefte Arfve/at den ſkal Konge være/hin ældſte/Een/ec-

hin elſte / eirn / ſkal Kongr vera / ſa ſem Moder hans var ſkilgietin / ef einge er hinna til.

Su er hin niunda Erfd / at Syſtr Son Kongs / ſkilgietin / hin elſte / eirn / ſkal Kongr vera / ſa ſem Moder hans var ſamfædra ved Kong / ef einge er hinna til.

Su er hin tiunda Erfd at ſa ſkal Kongr vera hin elſte / eirn / er næſtr er epter Brædra Syne / ved Kong / ſkilgietin/og komin fra ſamfæddum Brædrum/ og ſkilgietnum / eff einge er hinna til.

Su er hin elleffte Erfd at ſa ſkal Kongr vera hin elſte / eirn/ ſkilgietin /

gietin / er Syſkina Son er ved Kong / og komin fra Peim Syſkinum/er bæde voru ſamſedra oc ſkilgietin / og af riettre Konga ættini komin / ef eingi er hinna til/ſem adr ero tálder.

teſød/ſom er(l)Syſkind-Søn * ved Kongen / og kommen af de Syſkinde / ſom begge vare ſamfædre * og ecte/og aff ræt Kong=ætten komne / om ingen er aff hiine til / ſom ellers er talt om *

* Syſkinde barn.

* af ſame Fader

*opregnet

Su er hin toolfta Erfd /: at ſa ſkal Kongr vera hin elſte / eirn / er ſkilgietin er / Syſtrungur ved Kong / og Mædur Peirra voru ſamfædra og ſkilgietnar / og af rietre Konga ættine komnar / eff einge er hina til.

Denne er hin tolfte Arfve / at den ſkal Konge være/hin ældſte/een/ſom ecte=ſød er / af Kongens Moder Syſter / (m) og deres Mødre * vare ſamfædre / og ectefødde / og af ræt Konge=ætten komne / om ingen er af hiine til.

Nu ef einge er Peſſara til / ſem adr er taldir / Pa ſkal ſa Kongr vera, yfer Norge / hin elſte / eirn / er Erfdum er Pa næſtr / efter Pui ſem Landzlagabok vottar

Nu om ingen er aff deſſe til / ſom ellers er omtalt/da ſkal den være Konge ofver Norge / hin ældſte/Een/ſom Arfving er da næſt / efter det ſom Lands=loubogen viſer i

almind

almindelige Arfvetal / Karl men ey Kone* / og dog aff rætte Konge-ætten kommen.	vottari almeligu erfdatale / Karl enn ei Kona / og Po af rietre Kongaættina komin.

* Mands men ey Qvinnes Person.

Antegnelser
Til II. Capitel.
Til 1. Arffve.

Forseelse i forrige tryk.

(a) ER her forseet i forrige trøkte Hirdskraa / saa vel som i Svenske Version, at desse Ord ere udeluckte: En Guds i Tre-enighed / Men findes udi Ar. Huitfelds egen skreffven Version, Thi paafølgende Ord: skal een hans Tiener / svare til de Ord / Gud / oc riimer sig saa best med Skriften / i hvilcken Konger kaldes Guds Tienere. Gud HErren kalder Kong David sin Tienere. 1. Reg. 2. v. 13. 32. 34. 36. 38. oc 2. Reg. 19. v. 44. oc 20. v. 6. Psalm. 89. v. 4. 21. Kong David kalder sig Guds Tienere Psalm. 19. v. 12. 14. Psalm. 31. v. 17. oc 35. v. 27. oc 78. v. 70. oc 86. v. 2. 4. Psalm. 109. v. 28. oc 116. v. 16. oc 119. v. 17. 38. 49. 65. 76. 84. 122. 125. 135. 140. 176. Psal. 132. v. 10. oc 143. v. 2. 12. oc 144. 10. Salomon kalder sin Fader Kong David Guds Tienere / 1. Reg. 3. v. 6. oc 8. v. 24. 26. Erkiender sig selff for Guds Tienere / 1. Reg. 3. v. 7. . v. 7. 8. 9. oc. 8. v. 28. etc. Nabuchodonosor en Hedniske Konge kaldes oc Guds Tiener / Jer. 25. v. 9. oc 26. v. 6. oc 43. v. 10. Tilforn i 1. Cap. i Hirdskran kaldes oc Norges Konge: JEsu Christi Pion eller Tiener / som Apostlene sig haffve kaldet / Rom. 1. v. Phil. 1. v. 1. Jac. 1. v. 1. 2. Pet. 1. v. 1. Jud. v. 1. etc.

Een skal Konge være.

(b) Eirn / Een skal Konge være / oc icke flere paa een tiid / nefnes i alle Arffver. Thi mange Kongers Regering til lige / er baade

baade ſkadelig for Riger oc Underſaater/ oc miſgunſtig blant Regenterne indbørds. Eric Blodoxes Sønner regierede mange i Norge til lige/troede hver andre icke vel/oc ho:te derfor mange Hoftienere oc Folck/ hvormed Almuen i Landet bleff fordrefved oc forarmed/ſom læſes i N. Chronic. pag.91. Der Harald Gille regierede til lige med Kong Magnus Blinde/ førde de om Regiernigen langſommelige Krig/ icke uden Rigets oc Underſaaternes ſtore Skade oc Ødeleggelſe. Oc der Harald omſider fick Magnus fangen/ lod hand hans Øyne udſtinge/ den Eene Fod afhugge/oc lod hannem gille oc indſætte i Holms-kloſter ved Trundhiem/ paa det hand ſielff kunde beholde Regieringen/oc ene Være Konge. N. Chronic. pag.428. Saa førde oc Kong Harald Gildes Sønner/ Sigurd/ Jngi oc Øiſten indbørdis Krig/der de til lige vare Konger. N. Chronic. pag.454. 455.rc. fleere Exempler forbi gaaes for Vidtløftighed.

(c) Jnnan Lands/ udi Landet/ det er/ ſaa viit Norge er begreben i faſt Land/ Øer/ oc Skierre. Men ved Skatlandene forſtaaes Jſland/ Grønland/ Ferøe/ Ørkenør/ Suderøer/ Manøer/ Hetland rc. Som vare Norges Konger Skatſkyldige. Oc er Suderøerne/ Hetland oc Manøer kaldede Skotland/aff de gamle Norbagger/ſom Ar. Hvitfeld melder i ſin Fortale til Hirdſkraan/derfor ſiger den Svenſke Autor in ordenes Udtydning: Ved Skatlandene ther medh Forſtas Skotland. dog hafve de Norſke Konger/ ofte haften deel aff Skotland under ſig/ ſom hafver været dennem Skatſkyldig/ i ſønderlighed Kong Hagen Hagenſøn/ læs N. Chronic. pag.792.797. Om Skatlandene.

Til 7. Arfve.

(d) Eigi Skilgietin/icke Ecte fød/ det er U-ecte/kaldes ellers i de gamle Norſke Loubøgger Frilluborin / Frilleboren/ ſom er auled med Frille eller Frille-kone/det er Boelſkab. læs Arff. B.c.7. i den 5. oc 11. Arff. Men kaldes i den Jutſke Loubog Slegfredbarn lib.1,cap.21.22,25.lib.2. cap.20. Saadanne Børn haffve Uecte Børn Konger.

været

været tagen til Konger i Norge / oc vare Arfvinger til Riget / naar andre nærmere paa Sverſiden icke vare til. K. Hagen Adelſteen (kaldet med det tilnafn / fordi Kong Adelſteen i Engeland opfødde hannem) var Kong Harald Harfagers Uecte Søn / afled ved hans Frillekone Tora paa Moſter / var en megit Loulig Konge oc Regenter i Norge/læs N. Chronic. pag. 62. 63. 64. 66. 67. Kong Hagen Herde-bred/ Kong Sigurd Haraldſøns Uecte Søn/ var afled med Tora en tieniſte Pige i Vigen/ ſom ſtod oc maalede paa en Qvern/ oc bleff en berømmelig Konge i Norge/ N. Chronic. pag. 451. 473. Kong Sverre var Kong Sigurd Haraldſøns Uecte Søn / hvis Moder Gunild / fick efter Kongens Død / Unas Smid paa Ferø til ecte / hvor Sverre bleff opfoſtred oc gick i Skole / ſom ved de Birkebeners hielp bleff en mæctig Konge i Norge/ oc hafde ellers all Konge ſlectet i Norge/ paa Sverſiden været øde N. Chronic. pag. 500. 501. 502. 503. Saa var oc Kong Magnus Olufſøn K. Olufs den helliges Uecte Søn / auled med hans Boelſkab Ulfhild/ N. Chronic. pag. 245. Kong Hagen Hagenſøn/ Kong Hagen Sverreſøns Uecte Søn/ afled ved Inga en Borger-daatter i Sarpsborg/ N. Chr. pag. 588. 589. &c.

Forſkel mellem Hore oc Frillekone/ Horebarn/ oc Uecte.

(e) Gietin i Hordome / afled i Hoer / hvilket ſiges gemeenlig om den en letferdig Qvinde haſver fød/ ſom er almindelig oc offentlig for hver Mand. Men kaldes det Hordom i den gamle Norſke Kong Magni Lovbog : Ef Madur giører ſo mikit ohæfu verk/ ad han legſt med eigin Konu Mans : om Mand giør ſaa uhørlig gierning/ at hand ligger hos Mands Ecte-Kone. hvilcket ſtemmer ofver eens med den hellige Skrift. Lev. 18. v. 20. oc 20. 10. Deut 22. v. 22. I den gamle Norſke Chriſtenræt cap. 26. de adulteriis : Kal„ des det Enfoldig Hordom/ nar mand tager en løs Qvinde foruden „ ſin ecte Huſtrue/ oc nar en gift Qvinde tager en løs Mand udofver „ ſin Ectemand. Men det dobbelt Hordom/ nar en ecte-gift Qvinde „ eller Mand / tager en anden ecte-gift Mand eller Qvinde. Men Frille/ Frillekone eller ſlegfrid-Qvinde er den ledig Qvindes Perſon/ ſom tages til Boelſkab / eller holder til med ugift Mand. Er derfor

forſkiel

forskiel mellem Hore-Barn oc Uecte/som kaldes Slegfred-eller Frille-barn/saa som imellem Spurius oc nothus, eller filius naturalis. Ti Slegfredbarn kand blifve Adelkone Barn oc kand arfve/ men icke Hore-barn/ læs vitløftiger herom/ oc hvad forskiell mellem dennem er/ i Kong Christiani 4. N. Loubog i A. B. cap. 7. à 5. oc 11. Arfve/ men i den gamle K. Magni Norske Loubog i Erfdatale i/ 3. 4. 6. 11. oc 13. Erfd. findes oc her om i den Jutske Loubog lib. 1. c. 21. 22. 24. 25.

(f) Frenseimis Spiollum/ er Frendskab eller Frendskabs krænckelse/ Sifia Spiollum er udlagt efter Kong Magni Loubog/ Svogerskab/ eller des krænckelse. Om de forbudne Led taler den hellige Skrift Lev. 18. fra de 6. vers/ til det 19. oc 20. fra 11. v. til det 22. J den Nörske Christenræt meldis saaledis. c. 20. de adulteriis. Desse ere de Qvinder/ som Mand kommer i stor Skade for/ om Mand bedrifver Skam med dennem oc beligger dennem: Vor egen Moder/ 2. Syster/ 3. Daatter. 4. Stif-Moder. 5. Stif-Daatter. 6. Son-kone. Broder Kone/ 8. Søns-Daatter. 9. Broder-Daatter. 10. Syster-Daatter. 11. Daatter-Daatter. 12. Fader-Moder/ 13. Moder-Moder/ 14. Fader-Syster/ 15. Moder-Syster/ 16. Qvindes-Moder/ 17. Qvindes-Syster. dersom nogen blifver ofverbeviist/ ad hand ligger hos de Qvinder/ som hannem høre saa nær til/ da er den samme Mand Fred-los/ oc saa den Qvinde/ til saa længe/ de tage tilbørlige Skrift aff Bispen/ oc hafve de begge forbrudt alt deres Gods/ saa vel Jorde-gods/ som Løsøre/ oc skal Kongen det Sagefald halfparten tage/ halfparten Bispen/ uden saa er/ ad de ville giøre heer nogen synderlige Naade udj/ etc. Findes ellers saadanne forbudne Linier/ baade i Slectskab oc Svogerskab/ ordentligen oc klarligen antegnede i Kong Christians den 4. Reces. 2. Bogs. 5. cap. 3. art. Heer foruden staar i A. Hvitfelds screfven version: Fadderskab/ som Sifia-Spollum maa stee ocsaa betyder. Ti det actedes i gamle Dage/ for saa stor Synd/ at afle Børn med sine Faddere/ som med nær Slegt eller Svogerskab. derfor forbydes saaledes i Christen-Rætten: cap. 32. Jngen Mand maa hafve sine Faddere. End Fadderskab er trefoldig i Daaben. Først imellem Døbe-Fade-

Leyermaal i forbuden Frendskab oc Svogerskab.

» ren/oc det Barn hand døber. Anden Fadderskab/ imellem Døb-Fa-
» deren/oc den som paaholder/ oc imellem Barnets Fader oc Moder
» som døbt er. Tredie/er imellem Barn som døbt er/ oc imellem hans
» Barn som døber / eller holder til Daab : Fordj at Prest er Fadder
» til alle Børn/som hand døber. Oc maa Preste-Barn/ingen legomes
» lyst bruge med de Børn som Presten hans Fader døbte.

Christen-Retten den geistlig Loubog.

(d) Den Loubog her ommældes / er den geistlig Loubog kaldet Christen-Retten / hvilken Kong Oluff / den hellig/lod først skrifve. N.Chronic.pag. 107. Tj der findes saaledes cap. 3. De Baptismo : den skal være Fader / som Qvinden sagde i sin Barne-Fødsels Tiid / Uden hun hafde næffnet tvende Faderer der till etc. Skal rand sages/ om nogen hafver seet / at hand oc hun holte til hobe deres sam-være / oc regne paa hvilcken Tiid Baarnet er aulet / etc. J de gamle verslige Norske Loubøgger/ finder jeg ellers intet egentlig i denne Meening.

Uecte Børn i Loudom opfødde.

(e) Ofriike/ Ofvervold eller Oprør. Gu.:ld Kong Sverres Moder fryktede sig at obenbare/ ad hun hafde auled en Søn med Kong Sigurd Haraldsøn / fordj Erling-Stack stod efter at ødelegge alt Konge-Slegtet i Norge / derfor bleff hand opfød i Loudom i Norge/endtil hand var fem Aar gammel/ førned hand kam til Ferø/ med hans Moder som fick Unas Smed til Ecte/N.Chronic. pag. 500. Saa bleff oc Kong Hagen Hagensøn hiemmeligen døbt / af Trunde Prest i Folkisbierig i Borgesyssel / oc bleff ingen betroet at være hans Fadder / uden Prestens egen Hustrue oc Sønner / opføddes oc i Dølsmaal for Baglerens Oprøer oc Ofvervold / dog gaff Trunde Prest Erling paa Husboe det tilkiende / som skulde bære vidne derom. N.Chron.pag.489.

Til 8. Arffve.

Forseelse i forrige trøkte Hird-Skraa

(f) J forrige trøkte Danske oc Svenske version, findes desse Ord/ som icke staae i den gamle Norske Hird-Skraa / eller i A. Hvitfelds egen skrefven version: Oc saa ad hans Moder var ecte/oc samfædre med Kongen. Men er en Forseelse. Thi Kongens

gens Daatters Moder/ kunde icke være samfædre/eller hafve een Fader med Kongen/ som var hendes Ectemand/ efftersom Kongen oc Dronningen skulde da være fuld-Syskinde/ som maatte icke være/ hvilcket af hos-føjede Figur bedre kand eractes.

Kongen--------Dronningen
(Som Kunde icke være samfædre.)

Deres Daatter

Daatter Søn
(Som Konge skulde være)

Til 10. Arffve.

(k) I forrige udgiffven Danske oc Svenske Trøk staar: Som næst er aff Brødre Sønner ved Kongen/ men udi A. Hvitfelds egen version, saa vel som i den gamle Hird-Skraa findes: efter Brødre Sønner. Er derfor/ aff forseelse/ sat Aff for efter. Ti den som er næst aff Kongens Brødre-Sønner/ er ingen anden/ end een Kongens Broder-Søn/ som hører til 5. Arfve. Men efter Brøder-Sønner er it Led ud bedre/ oc er Kongens Broders Sønne-Søn/ eller Kongens Broders Datter-Søn/ hvilcket vises i efterfølgendes. Forseelse i forrige trøk.

Kongen----K. Broder

Søn----------Daatter

Sønne-Søn-Daatter Søn.
(Som ære næste efter Broder-Søn.

Til 11. Arfve.

Hvad Systina Søn er

(l) Systina Søn/det er Systind Barn / som er Kongens Faders Systers Søn / men icke Fader-Broder-Søn/somkaldes paa gammel Norsk Brædrung / oc findes tilforne i 6. Arfve. dette forklares bedre i efterfølgendes:

K. Fader------Hans Syster

Kongen — Hendes Søn
(Som er Kongens
(Systinde-Søn.)

Til 12. Arfve.

Hvad Systrungur er

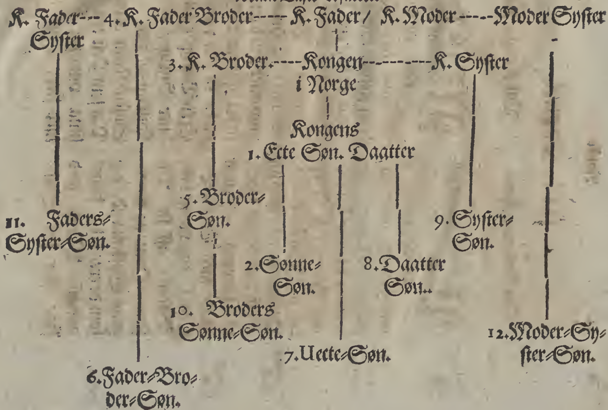
(m) Systrungur ved Kong / er ræt udlagt i Danske oc Svenske Trøk; Kongens Moder-Syster-Søn. Herimod kaldes Systrung-Barn / Faders Systers Barne-Barn i Norske Loubog. See A. B. cap. 7. 11. Arfve: derneſt tager Mand efter
„ Systrung-Barn sit / aff sammødde Søstre kommen/ det er: efter
„ sin Faders Systers Barne-Barn. Men skal uden tvil være Mo-
„ ders Systers Barne-Barn. Tj her staar hos: aff sammødde Sy-
„ stre kommen. der til med udtydes Systrung-Barn i A. B. 8. Arfve. at det er: Moders-Systers Barnebarn. Men Systina Søn er Faders Systers Søn/som findes her næst tilforne i den 11. Arfve. dette eraktes bedre aff efterfølgendes:

K. Moder-----------Hendes Syster

Kongen — Hendes Sønn
(Som er Systrung ved Kongen.

III. Ca-

At Arfvetallet des bedre kand forstaaes / er det i denne Tafle befattet.

III. Capitel.

Om Konzens Keisning *

*udvælelse

NU om so tungeligen *kand bære * til/ ad ingen er af desse til/ da være selfstæfnet */ Hertug(a) om hand er til/eller Jarl(b) alle Biscoper oc Abbeder/alle Baroner(c) og Hofstyrere*(d) med alt Hoffet/ad Søge Norde til Nideroos *(e)/ til at raade med Erchi-Bispen(f)/og næfne hver Biscop/ aff sit Biscops-Dom/ og Konggens Syslemænd/ der som de ere/XII. hiine* vittigste Mænd med sig/ efter sin Sam-

*Haardeligen
*gaa

*Selfkommen.

*Hofmarskalke.

*Trundhiem.

*af de

Um Kongs Kosning.

NV ef so Pungliga kann ad atberast / ad einge er Passara til / Pa sie sealf stefnt / Hertugá ef hann ér til / edr Jarle / Biskupum øllum / og Abotum / Baronum aullum / og Hird-stiorum/med Hird alre / ad sækia Nordur til Nidaros / til um rada vid Erki-Biskup/og neffne huer Biskup / ur sinu Biskups-dæme / og SysluMenn Kongs / Par sem Peir eru/XII. hina vitrustu Menn med sier / effter sinne Sam-

Samvisku / og sie a faur innan Þes Maanadar / er Þeir spyria frafall Kongs. Suo skal og hver Biskup og Syslu-madr / skipa til hegningar / ad giæta Lands med Bændum / fyre Þiofum og Ill-Þyde / so marga aff Baronum og Syslu-Mennum / i huerium Løgum / sem Þeir sia ad best hæfer. Skulu Þeir er epter sitia / iafnheimiler til Gietzlu / so yfer ødrum Syslum / sem sielfra sinna / ellar eru Þeir sanner Landrada Menn / ef ey heldur Landid fride sinnum / fyre Þeirra Vangiæslu. Eñ i Þan tima / sem Þeir eru Nordur komner / er til Þes eru

vittighed / og være paa færde i den Maaned / som de spøre Kongens frafald. * Saa skal og hver Biscop og Syslemand (h) tilforordne Varetægt / at Vogte Landet med Bønderne / for Tiufve og Røfvere / saa mange af Baroner * og Sysle-Mænd udi hvert Laugdom * / (i) som de see at best behøfves. Skulle de som efter sidde * / være lige rædebudne til varetægt / saa vel ofver andre Sysler / (k) som sit * egen / ellers ere de sande Landraade * Mænd (l) / om ey Landet beholder sin Fred / for deres Forsømmelse. Men paa den Tiid / som de ere Nord * komne / som

* afgang død
* Friherrer.
* laugsfogen
* hiemme
* deres
* Lands-forrædere.
* i landet

D

som der til ere næfnede/
da frem gaae Ulærde
Mænd (m)/med svoren
Eed/til at sige der udi/
at de skulle den til Kon-
ge tage/ som dem synes
for Gud/ at være best
tilfalden. End deñe Eed/
*lige saa vel skulle jæfnligen * Bi-
sperne ansvare for
Gud/ (n) dog at de svore
ei/ som hiine/ der Eed
giøre/ at de ville holde
sandferdige Samtale
* Sag om dette maal*/saa som
* Forstand Gud gifver dem vid* til/
rætteligst at see sig for.
Men om der kommer
spliid/da skulle de raade/
som flest ere sammen/
* klogeste (o)og de Skil-rigeste*/og
Erche-bispen/ og andre
* Stadfæste Bisper følge/og sande*
det med deres Eed. Nu
om nogen lader sig paa

nefnder/ Pa gange
Olerder Menn/ med
svordum Eide/ til Pes
umdæmis/ad Peir skulu
Pan til Kongs taka/ er
Peim syniz fyre Gude/
ad best sie tilfallin. Enn
Penna Eid/ skullu jaf-
nuel Biskupar abyrlast
vid Gud/ Po ad Peir
sverie ei/ sem hiner/ er
Eid vinna/ ad Peir leg-
gi sanninda umrædu/til
Pessa mals/so sem Gud
giefur Peim vit til/ riet-
tiligast fyre at sia. Enn
ef Pa skilur a/ Pa skulu
Peir raada/ sem fleire
eru saman/ og skilrii-
kari/ og Erki-Biskup
og adrer Biskupar
fylgia/ og sanna Pat/
med eidum sinnum.
Nu ef nokur lætur
sig ødru viis til

Kongs taka/enn nu var
mælt / Pa hafe hann
fyregiort fæ og Fride/
Lande og Lausum eyri/
og sie i Banne og For-
bod/ i alra heiligra
Manna / og sie eigi ad
kirkiu græfur/og so hver
er ham fylger til Pes.
Nu ef Hirdstiorar edr
Hirdmenn fyrer ne-
mast Pessa færd/ Pa
eru Peir Landrada
Menn ved Kong/nema
fuld naudsyn banne.
Enn hver Bonde / er
fyrer nemist Pessa
færd/Pa er sa sekur
viij. Ortugum / og
xiij. Morkum Sil-
furs vid Kong. Enn
Kongr meti naudsyniar
med bestu Manna raa-

anden viis til Konge ta-
ge / end nu var mæl-
det/da hafver hand for-
giort* Gods og Fred(p)/ *forbrudt
Land og Løs-Øre / og
være i Band (q) og For-
bud / hos alle hellige
Mænd / og komme icke i
Kircke-Gaarden/og saa
hver / som hannem føl-
ger der udi. Men om
Hof-styrere* eller Hof- * Hof-Marskalke.
Mænd holde sig fra den-
ne Færd*/da ere de Land- * Reise.
raade-Mænd * mod *Landsforrædere.
Kongen / uden fuldkom-
men forfald forhindrer.
End hver Bonde/som
ofversidder denne Færd*/ * Reise
da er hand skyldig VIII.
Ortuger / og XIII mark
Sølf / til Kongen. Men
Kongen skal dømme om
deres Forfald/med hans
beste Mænds Raad. End

denne Færd* / skal en hver fare / paa sin Bekostning. Men Kongen gifve dem igien deres Bekostning / som ei hafve tilfornaf Konges Gods.

*Reise.

de. Enn Pessa ferd / fare huer a sin kostnad. Enn Konge iune Peim fyre kostnad sin / sem ei hafa adr Kongs Fie.

Antegnelser

Til III. Capitel.

Om Hertug

(a) Ertuga ef hafi er til: det er / Hertug om haid er til. Tj der hafver sielden været Hertug i Norge / som videre her efter skal mældes / i Antegnelsen til det 11. Capitel / lit. (a)

Om Jarl

(b) Jarle / Jarl / kaldtes den i gamle dage i Norge / som hafde enten Hertug eller Grefve-Titel / oc hafde høyeste Regiering oc Befalning ofver Riget / næst Kongen sielf / som vidtløftigere skal forklares / i de Antegnelser til det 13. oc 14. Cap. ved lit. (a).

Om Baroner eller Herser

(c) Baronum aulum / det er / alle Baroner / som ellers kaldes Fri-Herrer / oc ere af forseelse udelukte / baade i den forrige trøkte Danske Hirdstraa / oc Svenske Version. Men kaldtes desse Baroner oc fordum Herser / hvilke næst Jarlener hafde største Myndighed oc Anseelse i Norge. J Kong Harald Harfaggers Tiid / som var første Enevaalds Konge i Norge / var saaledes forordnet / at der skulde være en Jarl / det er en Grefve / ofver hvert Læn / som skulde holde Kongen 40. væbnede Mænd i Krigen. Oc hver Her se skulde holde 20. Mænd. Men under hver Jarl / skulde være 4. Herser eller fleere. Læs herom N. Chronic. pag. 42. Af Herser i Norge / hafve desse været Nafnkundige / som i N. Chronic ere antegnede:

Haugne

Haugne Kaaresøn/oc Guldbrand Herse/ i Guldbrands-dallen/i Kong Harald Harfaggers Tiid. N.Chron.pag.4.

Klyper Herse/af Haarde Kaares Afkom/i Kong Harald Graafelds Tiid. N.Chron. pag.97.98.

Arnbiorn Herse af Fiordene/i Kong Harald Graafelds Tiid. N.Chron.pag.106.

Erling Skialgsøn Herse/ Olmoder hin gamles Frænde i Guledallen/i Kong Oluf Tryggesøns Tiid/som fick Kongens Syster Astrig til Eete/oc svarede/ der Kongen bød hannem Jarls Nafn oc Grefvedom til: Mine Forfædre hafve været kalden Herser/for mig/ andet Nafn eller Titel begierer jeg icke/ dog at hafve det meeste Raad oc Mondighed med eder i Norge. N.Chron.pag.151

Dale Guldbrand Herse i Dalene/ i Kong Oluf den helliges Tiid/ som imodstood at anamme den Christne Tro/ oc sagde til Bønderne paa Tinget/om Kong Oluf: Her er kommen en Mand som Olaf heder/ hand vil lære os en anden Tro/ oc sønderbrydde vores Guder/ oc siger/ ad hans Gud er mæctiger/ oc det er Vunder/ad Jorden icke brøster under hannem. N.Chron.pag.241.

Hvad Hirdstiorum er

(d) Hirdstiorum/ er ræt udlagt efter Ordet/ Hof-styrere/de som styre eller regiere Hoffed oc Hof-Tienere/hvilke nu kaldes Hof-marskalcke. V. Arild Hvitfeld kalder dennem Hofmestere. Om dennem skal vidtløftigere mældis i Antegnelsen til 8.Cap.

Om Nidaroos.

(e) Nidaroos/ som nu kaldes Trundhiem/ blef bygget af Kong Oluf den hellige/hos den store Aae eller Elf/ Nid. Oc hafver Byen sit Nafn af samme Elf Nid/ oc Oos/ som bemerker paa gammel Norsk/ den part af en Aae eller Elf/som den først udflyder/ af en Sø eller fersk Vand. Denne Bye Nidaroos/hafver i gamle Dage været Konge-sædet i Norge/ hvor Kongerne holdte Huus oc Hof. Kong Harald Harfager/ den 1. Envalds Konge/ lood bygge der sin Kongelige Gaard/ som siden blef kaldet Laden/oc Holdt det for sit rætte Hiem. N.Chron. pag. 43. Men Kong Oluf Tryggesøn/ lood bygge en Stor Gaard/der ved Niden/ som blef kaldet Kongs-Gaarden/lood oc først efne til Kiøbsted i Nideroos/som tilforne var en Bonde-Gaard paa Nidarnæs/læs derom N.Chron.pag.195. Oc efterdi

der hafver meest altid været Konge-sædet / oc den fornemmeste Landets Styrke / ere Norges Konger der gemeenligen keisede / hyldede oc Cronede.

Erche-Bispernes Mact oc Møndighed.

(f) Skulde raades med Erche-Bisperne om Kongernes Udvællelse/fordi de hafde i Paudommet største Mact oc Møndighed/ oc uden deres Villie / Raad oc Samtøk/ blef neppeligen nogen tagen til Konge/ derfor siger Erling Skack/ Kong Magni Fader/ til Erke-Bisp Øisten: den Tijd Magnus blef tagen til Konge / skede det med „ eders oc Bispernes Samtøk / sterke i hans Riige / jeg vil igien for- „ fremme eder til beste. dersom Magnus er icke saaledes tagen til Kon- „ ge/ som gammel sedvaane er her i Landet/ da hafver i Mact til at gifve „ hannem Kongelige Vielse / oc Crone/ oc at salve hannem til Konge. „ dersom i salve oc vie hannem til Konge / da maa ingen sætte hannem „ derfra med Rætte/ N. Chronic. pag. 486. 487. Fordi Kong Sverre „ kom til Regieringen i Norge/ imod Erche-Bispens oc Bispernes Raad oc Villie/ fick hand stor Vidervertighed sin Lifs Tiid/ eftersom de tilskyndede de Kuslinger/ Øyeskegger oc Bagler/ til adskillige Oprør mod hannem/ hvorom læses vidløftigen i N. Chron. pag. 507. 519. 521. 525. seq. Saa gick det ocsaa K. Hagen Hagensøn/ som blef tagen til Konge/ uden Erkebisp Guttorms Samtøk oc Villie / hvorfor Erche-Bispen vilde icke lade ringe klockerne / eller giøre nogen Proces imod hannem som sædvaanligt var/ ey heller vilde giøre hannem nogen Reverenz oc Ære / eller anamme hans offer paa Palme-Søndag/ der hand ofrede hannem. N. Chronic. pag. 613. Saa turde oc Bisp Nicolaus af Opslo/ negte Kong Hagen Losement/ „ oc sagde: at Ulfve oc Kalfve Kunde icke være sammen. N. Chron. „ pag. 650.

Men hafver Erche-Bispe-Dommet været stiftet i Trundhiem / baade fordi det var det ældste Bispedom/ hvor den Christen Lærdom blef først plantet / saa oc fordi at Paven sielf saa hafde forordnet / at Nideros skulde være Erche-Bispens Sæde/ for Kong Olufs den helliges/ Legomes/ oc anden Hellig-doms skyld/ som der var forvaret. Oc hafver Paven sendt Nicolaum Cardinal fra Rom til Norge / som dette hos da regerendes Konger oc Brødre/ Kong Sigurd/ Ingi / oc Øisten hafver forrættet / oc same Tiid / hafver viedt Jon Byrgesøn/ Bispen

i Sta-

i Stavanger til første Erche-Bisp i Nideroos/hvilket er skeed/hen ved Aar 1152. N. Chronic. pag. 453. Læses vidtløftiger om Erche-Bisperne i Norge/i Bispernes Chronic/som er nyligen i trøcken udgaaen/ saa oc i Her Peder Clausøns Norges Beskrifvelse. pag. 93.

(g) XII. Hinna vitrustu Menn/det er/12. de vittigste eller forstandigste Mænd/hvilke efter gammel Sedvaane i Norge / blefve udvaldte/at keise oc hylde Kongerne. Kong Sverre næfnede XII. Mænd af hvert Fylke / som toge hannem til Konge paa Øire-Ting. N. Chronic. pag. 504. Blefve oc XII. Mænd forordnede paa Øire-Ting / som skulle hente Hagen Hagensøn af Skolen i Trundhiem / der hand blef udvald til Konge. N. Chronic. p. 600. Saa hafve oc XII Mænd/svoren Kong Magnus Hagensøn paa Tinget/der hand i Egerø blef til Konge koren. N. Chronic. pag. 762. Denne gamle Sedvaane er endnu brugelig i Norge /at der udvelles XII/ de forstandigste oc beste Bønder/af hvert Læn / som skal være med at hylde oc Svære Kongerne. Læs derom Tingf. B. cap. 11. Er oc befalet i N. Loubog i Tingf. B. cap. 4. at Kongens Ombudsmand skal til næfne XII. Langrettes Mænd / hvilcke skulle dømme i alle store sager. Saa oc/at XII. Mænd skulle svære imellom Alminding oc Egendeel/ L. B. cap. 58. &c. Videre om XII. Mænds Eed oc dom/ i N. Lougb. M: B. cap. 3. oc 12. Om de XII Mænd.

(h) Syslumadur/er efter ordet/Sysle-mand/oc icke Befalningsmand/som det udtydes i forrige trøkte Hird-skraa. Ti Befalningsmand siges egentligẽ om Læns mand/Lænshøfding eller Lænsherre/som hafver et Kongelige Læn i Befaling/med høyeste Myndighed / næst Kongen / oc kaldes paa gammel Norsk/ Lændamadur/ hvilket videre forklares/ i de Antegnelser til det 17. Cap. Men Sysle-Mand er ret udtyd aff N. N. Canceller. J. Bielke / Bestillings-Mand/in term. Jurid. Ti Sysle er at bestille oc forrette noget. Oc ligesom der er forskiel imellem befale oc Bestille/ saa er der oc/imellem Befalnigsmand oc Bestillingsmand. Ti at Befale/er høyere oc yppermeere/end at Bestille. Hafver derfor Sysle-mãd/eller Bestillingsmand/ været i de dage en Kongelig Tiener / som nu kaldes Kongens Foget / hvilken næst Lænsmanden skulle bestille oc udrette alting/i et Syssel eller Læn paa Kongens Vegne. Oc eftersom Lænsmændne Hvad Sysle-mand er.

vare altiid til Hoffe/oc hos Kongerne i de Dage/ som her efter skal meldes/i 17. 18. oc. 19. Cap. Men Sysle-Mændene meest paa Landet/ved Syslerne oc Lænene/viste desse best Landets oc Böndernes vilkor/oc skulle derfor med Bisperne/næfne oc udkore de XII. Mænd til Hyldingen / oc forordne dem/ som skulle vogte oc forsvare Landet / medens hyldingen stod paa. Men skulle nogle af dennem forblifve hos Bönderne/ hiemme fra Hyldingen/hvilke med Baroner/(det er Friherrer eller Herser) som samtlige hafde meest myndighed iblant Bönderne/skulle i hvert Laugdom/eller Laugsogen/giøre god Order/til Landet at Vogte oc forsvare.

Hvad Laugdom eller Laugsogn er.

(i) **Løgum**/ er Laugdom/ eller Laugmandsdom/som det udlegges i forrige trøkte Hird-skraa. Men i Arild Hvidtfelds M. S. Version, **Fylke**. Kaldes ellers Laugsogen. Oc er Løgum/den deel af Landet/som en Laugmand dømmer ofver/oc saa vidt der ligger til hans Laugstool / oc er undertiiden meere end et Læn begreben / i et Løgum eller Laugdom/som endnu findes i Norge.

Om Syssel

(k) Kand her af sluttes/ at Norge hafver været deelet i **Sysseler**/i gamle Tiider / oc at hafve været ofver hvert Syssel/en Sysle-Mand. Ligesom Island skal oc være deelt i Sysseler/efter den gamle Norske viis. Oc findes endnu i Jutland de IX. Sysseler/som Vitterligt er. I den N. Chronic. næfnes Borge-Syssel / Folde-Syssel/Elfve-Syssel/&c. Men er Syssel saa som et Herred / eller nogle serdelis Kierkesogner / som hafver haft deres egen Ting oc Ræt / Syslemand oc Dommer/&c.

Hvad Landraade-Mænd er.

(l) **Landraada-Menn**/ ere Lands-Forrædere/ som forraade Land oc Folk fra deres rætte Herre oc Konge. Heer af siges **Landraade-sag**/ Lands-Forræderi/i Canceller. J. Bielkes Terminis Jurid. dette kaldes ellers i N. Loubog/det største **Nidingsverk** / for hvilket Mand forgiør sin Odell / M. B. cap. 2. Oc blifver Fredløs/U. B. cap. 18. Oc om Kongen beskylder nogen Mand for at være Lands-forræder/ da skal Kongen af sit Hof/til-næfne en Mand/ som Jæfnbaaren er ved den hand beskylder / som efter Kongens Bref oc Befalning / skal hannem derfor tiltale / oc forfølge efter Lowen / M. B.

M.B.cap.2. Oc ſkal hand ſætte Kongen Giſſel/ U.B. cap.3. Verge ſig med Tylter Eed. Tiu: B.C.14.

(m) Olærder Menn/efter Bogſtafvene/ Ulærde Mænd. udi Ar. Hvitfelds ſkrefven Verſion Leege-Mænd/hvilket ſiges bedre paa Danſk/end Ulærde. Oc ſkulle de Leege Mænd ſvære/ (oc icke de lærde eller Geiſtlige/)fordi de hafde haft af Arilds-Tiid/Jus eligendi, oc Rettighed/ at udvælle oc hylde Kongerne i Norge. Derfor blef det ſkudt til Lowen/at Bønderne burde at udkaare ſig en Konge/ den tiid der var Spliid/ om Kong Jngi Baartſøns Udkaarelſe oc Hylding. N. Chron. pag. 543. Ulærde Mænd ſvære.

(n) Biſperne oc de Geiſtlige ſvore icke/ fordi de formeente ſig icke at ſtaa under nogen Verſlige Rett eller Low/ ey heller at være under Kongens Dom oc Hørſomhed/ men ſkøde ſig under Pafven oc hans Dom i de Tiider/ ſom Erche-Biſp Eric ſiger til Kong Sverre. See N. Chron. pag. 521. Men vare Biſperne dog deelactige i denne Eed/ hvilken de hafde ſielf aabyrget oc paalagt ſig/at anſvare for Gud/efterdi de vare i Raad oc Daad med de Leege/om Kongens Udkaarelſe. Der til med vare Biſperne pligtige/at tilholde Almuen oc Land-folket/ ad holde den Eed/ de hafde ſvoret Kongen/under Bands Straf oc Truſel/om de blefve Meen-Edige. Biſperne ſvore icke.

(o) Naar nogen Tviſtighed var imellom Land-folket/ om Konge at udvælle/ ſkulle de raade ſom fleire oc Skilrikari/ det er/ Fleeſte oc Forſtandigſte vare ſammen/ oc ofver eens ſtemmede/ hvilket ocſaa ſkede/ den tiid Kong Jngi Baartſøn oc Kong Hagen Hagenſøn blefve kaarede til Konger. Læs derom N. Chron. pag. 543. 598. 599. 639. 640. 641. etc. De fleeſte Stemmer.

(p) De ſom lode ſig ulovligen udvælle til Konger/ hafde fyre giort/ fe oc fride/ Lande oc Lauſum Eire/ det er: hafde forbrudt Gods oc Fred/ Land oc Løs-øre. Sigurd Slemdiacon blef dømt fredløs/ oc fra ſit Lif/ der hand ulovligen eftertraktede/ at tages til Konge/oc blef omſider grueligen aflifved oc henrætted. N. Chronic. pag. 436. 438. 448. Saa blef oc Øiſten ynkeligen dræbt/ſom hafde ladet ſig tage till Konge/ oc alle de ſom hafde været hans Venner/ Ulovlige Kongers Straf.

blefve giort Udslægere oc Fred-Løse / oc deres Egendomme oc Gods lagt under Kronen. N. Chron. pag. 449. 460.

Om Band oc Band-satte

(q) Og sie i Banne oc forbod alra heilagra Manna/ det er / oc være i alle hellige Mænds Band oc Forbud/ eller Bandsat af alle Prester oc i alle Kierker. Oc actedes det for den allerhøyeste Straf i Norge i Pafve-dommet. Erche-Bisp Peder forbød under Bands Straf/ ad ingen maatte giøre Sigurd Ribung nogen Anløb / førend der var søgt Forligelse / imellem Kong Hagen Hagensøn oc hannem. N. Chronic. pag. 664. Erche-Bisp Sigurd satte Fred imellem Kong Hagen Hagensøn oc Hertug Skule / oc skulde den være i Bande/ som samme Fred ofvertraad oc brød. N. Chron. pag. 695. Kong Hagen Magnussøn af Norge / oc Kong Eric af Dannemark / forpliktede sig mod hver andre / under Bands Straf/ der de giorde Forligelse oc Fred sammen / ad Bispen af Roeskild maatte bandsætte Kongen i Norge/oc Bispen af Oslo maatte bandsætte Kongen i Danmark/hvilken af dennem som brød Forligelsen. N. Chron. pag. 811. 826. 827. Oc fryktedes Band des meere i de Dage/fordi Bandsatte vare regnede iblant de grofveste Misdædere/som icke maatte komme i Christen Jord/hvilke ere desse efterfølgende/som i den gamle Norske Christen-Ræt ere antegnede / cap. 14. de sepultura:
" Drottin-Svikarar /Mordvarga/ openbærer Ransmenn/
" Bansætter-Menn/oc Peir sem Peiu i forbodum heilagrar
" kirkiu. det er: Herre-Svigere/(som forraade deres Herre)/ Mordere/
" Obenbare Ransmænd / Bandsatte Mænd/oc de som døe i Kierkens
" Band. Itèm de som tage sig self af dage/uden det skeer uforvarendes.
" Itèm, de som bringe sig self i Vantro/eller ville føre Folk i Vantro oc
" Vildfarelse. Itèm, obenbare Kagger-karle/oc de Mænd/som icke komme
" til Daaben for deres yderste/enten unge eller gamle. Oc skal mand
" begrafve desse Mennisker foruden Kierke-gaard/ icke meere end et
" Pile-skud fra Ting-gaard/i Ørskotz Helgi/ ved Ting-gaard/saa ad der
" er hverken Agger eller Eng/oc ad der rinde icke Vand fra til Huusene.
" Oc skal mand icke heller siunge dem til Jorde. Dog maa nogle af
" forbenæfnte / bekomme begrafvelse i Kierke-gaarden / om de blifve af-
" løste for døden/uden de Tiufve/som ere dømte. Itèm Mordere oc ubote

Mænd.

Mænd. Fremdelis / der ſom nogle vidnesbyrde ere til / ad de begierede "
Preſtens Nerværelſe /eller ad mand kand ſee viſt Tegen / til een ſand "
oc alvorlige Pænitentze/ for døden/ at de ville forbedre deres Leſnet / "
oc fortryde deres Synder / oc det blifver beviiſt for Biſpen/eller hans "
rætte Embeds Mand/ da maa den Preſt/ hvilken Biſpen befaler det/ "
afløſe det døde Menniſke / oc lade der efter begrafve Liget i Kierke- "
gaarden/uden det er de / ſom Biſpen ſielf hafver bandſat/eller de ſom "
hafve obenbarligen kaſt ſig i Pavens Band/ꝛc. Derſom nogen af deſſe "
fornæfnte Menniſker/ ſom nu vare fraſkildte/begrafves i Kierke-gaar- "
den / førend de hafve forbedret ſig/ oc ere forligte med Biſpen / da ſkal "
hver oc Een ſom fører dette Lig/eller begrafver det i Kierke-gaarden/ "
være Biſpen ſkyldig iij. Ører / oc grafve det ſiden op igien/oc kaſte det "
op af Kierkegaarden/ om de Beene kunde kiendes fra andre Chriſtnes "
Beene.ꝛc. "

(r) Ørtuger betyder icke her Korn-maal / ſom det kaldes i Danmark / men Penge/ ſom brugelige vare i Norge. Oc gialte 1. Ørtug / ſaa meget ſom 2. hvide. Men 1. gammel Ørtug var $1\frac{1}{2}$ß Danſk. Er ſaa 8. Ørtuger 12. ß / ſom er $\frac{1}{2}$ Rix Ort. Heer næfes oc 13. Mark Sølf. Men er fornøden at vide/hvad for Marke det hafver været/enten Mark i vegt/ ſom er $\frac{1}{2}$ Skole-pund/eller Lødie Mark/ſom var et ſlags Mønt/ i gamle Tiider/ hvilken gialt $\frac{15}{16}$ af 1. Rix Daler / Er nu 5. Mark 19. ß / hvorom findes i gamle Brefve oc Jorde-bøger. Men Lødie Mark Sølf / er 32. Mark Sølf / ſom er 16. Rix Daler. Lødie Mark Guld/ forſtaaes / i gamle Norſke Brefve/om en Roſenobel / ſom Canceller Bielke det forklarer in Terminis Jurid. Her imod ſkrifver Chr. Oſterſøn i ſin Gloſſario, ad 1. Lødie Mark Sølf i Danmark / hafver været 16. Lod Sølf. eller 8. Rix Daler. Oc 1. Lødie Mark Guld / at gielde efter ſin tilſæt. Men Mark Guld udi vægt/at være 16. Lod Guld.

Deres Brøde ſom icke komme til Hyldingen.

Her i Hird-Skraan næfnes icke Lødie Mark / men Mark Sølf/ſom er $\frac{1}{2}$ Rix Daler. Saa er 13. Mark Sølf $6\frac{1}{2}$ Rix Daler. Oc 8. Ørtuger 12. ß Danſk. Beregnes dog 2. Ørtuger /oc 13. Mark Sølf i Norge for 7. Rixdaler / naufeet det er $\frac{1}{4}$ Rix Ort mindre. teſte Cancell: Bielke, in Terminis Jurid.

IV. Capitel.

Om Kongens Frænders Arfve.

ENd om er Daatter / eller Sønne-Daatter (a) Søster / eller Moder / eller de andre Qvinder / som staae i Arfvetallet i Lands-Loubogen / (b) So og de Karl-Mænd som i Arfvetallet staae / og icke ere af Konge-Ætten komne (c) / og ere de eller desse / nærmeere berættigede til anden Arfve / end Kongdommets / da skal efter det hver tilgaa / som Lowen viiser hannem / i almindelige Arfvetal. Og ad det / des lysere *

* klarere.

Um Erfder Kongs Frænda.

ENn ef er Dotter / edr Sonar Dotter / Systur edr Moder / edr Pær Konur adrar / sem standa i Erfdatale i Landz Lagabok / Suo og Peir Kallmenn / sem i Erfda-tale standa / og eigi eru af Konga ættine Komner / og eru Peir edr Pær nærmeir ad skyldu / til annars Arfs / enn Kongdomsins / Pa skal epter Pui hver tilganga / sem honnum votta løg / i almenniligu Erfdatale. Og at Pui liosara ver-

verde / Þa mega Þeir Þetta fyrst Erfa: Eigner Þær allar er Køngr Erfer / epter adra Frændur sinna/ og Þær sem hann kauper med lausa fie / Þær Þo ad hann selie ecki Kongdomsins Jarder til / edur skipter Þeimi hinar. Suo skulu Þau og erfa Lausa fie/ og gripe/ Þa ei heyra Krunnune til / nema Kongr hafe adra skipan a giørt / fyre Skilrikum Mønnum / medu vitum til Jardteiknum / sier til Saluhialpar og Semdar / edr sinum hollustum Mennum / med godra Manna tilløgu. Og er Þat hofud Raad / at huer bue vel fyre sier sialfri /

kand være / da maa de dette først arfve: Alle de Egendommer /(d) som Kongen arfver / efter andre sine Frænder / og de som hand kiøber for Løse-penge* /dog so/ ad hand selger icke Kongdommets Jordegods / eller skifter det henn.* So skulle de og arfve Løse*penge (e) og Klenod / som ei hører Kronen til / uden Kongen hafver anden Skik der med giort/for Skil-rige Mænd / med Vidne til Jerdtegn* / Sig til Salighed og Ære / eller sine huldeste Mænd / med gode Mænds Raadførelse. Og er det Hofved-Raadet* / ad hver mager det vel for sig sielf /

*Reedepenge.
*Bort
*reede
*bekræftelse.
*fornemmeste Raad

udi sine Lifs-dage / helder sund end siug. Ti at omskiftelig er andres Venskab/og Siæle-gafve/ (f) dog næste Slect var der om * (g)	um sina Lifdaga / heldur heil enn siukur / Pui ad Voskoyt er annars Vinatta og eftergiørd / Po all skylt sie um.

* hafde der med at giøre.

Antegnelser
Til IV. Capitel.

Forseelse i forrige Trøk.

(a) ER her forseet / i forrige Danske oc Svenske trøkte Hird-skraa / ad Syster sættes for Sønne-Daatter / hvilket er imod den Norske Loubog / af K. Oluf den hellige / K. Magnus Hagensøn / oc Kong Christian den 4. udgifven. See A. B. cap. 7. Findes icke heller saaledes i den gamle Norske Hird-skraa / eller Arild Hvitfelds skrefven version.

Arfve-Tallet i Loubogen.

(b) Dette viser hen til Arfve-Tallet / som staar i den Norske Loubog i Arfve-Balken. Hvilket er befattet i 13. Arfver / i Kong Olufs oc Kong Magni skrefne Loubøger / men i Kong Christians den 4. trøkte Loubog / er noget udelukt / oc findes ickon 11. Arfver. See / A. B. cap. 7.

Forseelse i forrige trøk

(c) I forrige Danske oc Svenske Trøk staar: Som ere komne af Kongelige Slect / Men findes her tvert imod: Som eigi eru af Konga ættine komner / det er: Som icke ere af Konge-Ætten komne. Oc maa dette være retteste. Ti de Karl-Mænd / som vare af Konge Slect oc Ætten komne paa Sverdsiden / vare Arfvinger til Kong-dommet / oc Norges Rige / efter som Arfve-Tallet det udviiser i Hird-skraan cap. 2. Saa vel som i Christendoms Balken / i Kong Olufs oc Kong Magni Loubøgger / cap. 4. Men de Karle eller Mands Personer / som icke vare af Konge Ætten paa

Sverdsiden /

Sverſiden/om hvilke her meldes/at de hafde meere Rettighed til anden Arfve end til Kong-dommet/ de ſkulle arfve tillige med Qvinders-Perſoner/ ſom vare Arfvinger/baade Egendommer/Løs-øre oc Rede-penge/ ſom Kongerne hafde efterladt ſig/ oc icke hørte Kronen til.

(d) Kongerne i Norge hafde fordum Jorde-gods oc Konge-gaarde/ ſom vare deres egen Odal oc Egendom/ oc vare en ſen arfvet efter deres Forældre/ kiøbte for Penge/ eller dennem for-ærede/ hørte derfor icke under Kronen/men blefve ſkifte iblant Arfvingerne/ hvilket videre erfares af Hird-ſkraan i det 13. Capittel/ ſaa vel ſom af Norſke Lovbog O. B. cap. 1. Kong Harald Harfager hafde ſine ſtore Gaarde paa Rogeland oc Hordeland/hand lefvede paa/efter at hand hafde gifvet ſin Søn Eric Blodøre Riget ofver. N. Chronic. pag. 64. 65. Kong Hagen Adelſten hafde ſine egne Gaarde paa Sundmør ved Birkeſtrand/ Fidie paa Hordeland/ Alrekſtad ved Hagens Helle ꝛc. N. Chronic. pag. 8. 83. 87. Kong Harald Haarrade hafde ſine Gaarde oc Odels gods ved Konge-Helle/Opſlo/Tonsberg/Bergen oc Nidaroos/hvilke hand gaf Skule/ſom var hans Hird-ſtiorar oc ypperſte Raad/oc vare ſamme Gaarde længe under Skules Afkom. N. Chronic. pag. 379. ꝛc.

Om Kongernes Odel oc Egendommer.

(e) Løſe- eller Rede Penge oc Klenod/kaldes paa gammel Norſk/ Lauſa fie og Gripe. Oc hafve de Gamle holt meget af Saadant/ oc kaldet det Erfda-guld. Kong Magnus Blinde fick all Kongelige Zirat / rørende Gods/ oc Klenodier efter ſin Fader / Kong Sigurd Jorſale-far. N. Chronic. pag. 423. Kong Hagen Hagenſøn fik icke meere/af ſin Faders Arfve/ end een Sølf-Braſe/ oc een Gulde-Ring N. Chron. pag. 606. ꝛc.

Om Løſe-Penge oc Klenodier.

(f) Hvorledes var holdet i Norge i gamle Dage / med Teſtament oc Sicle-Gafve / findes ſaaledes i den gamle Norſke Chriſten-Ret / de Teſtamentis cap. 12. 13. Den Giernning eller Befalning/ hvilken Mand giør for ſig/ paa ſit yderſte/ kaldes Teſtamentum, oc er det icke andet/end et Vindnebiurd oc Obenbarelſe om ſin Willie/ oc er det indſat oc ſticket/af de hellige Forfædre/udi Guds Low/ oc desligeſte af Keiſerer oc Konger / Herrer oc Førſter udi Verſlige Low / ſaa vidt ſom Chriſtendommet er/ ad den ſiſte hver oc een Mands villie

Om Teſtament oc Sicle-gafve.

„ Villie skal fri være. Oc fordi at Siælen er yppermeere/udi alle Tinge-
„ ster end Legemet/skal hun icke røfves det Gode / som hendes er / Oc er
„ der ingen Verslig Ting noget Menniste saa nød-tørftigt / som dette/
„ ad Mand kunde/ med Barmhiertigheds Gierning / see vel for sin
„ Siæl/rc. Item: Testament som Mand giør i sin siste Tiid/ofverværendes to eller tre ærlige Mænd/med Presten/skal staa ved Makt. Ville
„ Arfvingerne icke det Testament udgifve / da hafve de forbrudt den
„ Arfve/inden 12. Maaneder / tj det er Vands Gierning at bryde Testament / oc skal Erche-Bispen lade dennem forbyde at tage noget der
„ af. Item: Desse efterskrefne maae icke giøre Testament paa deres yderste/ fordi de raade icke deres egen Villie: 1. Een Trell. 2. Forbistrede
„ Mennister. 3. Een Stum oc dum / den som icke taler oc icke hører.
„ 4. Den som icke er kommen til fuld Skiels-Alder. 5. den Søn som icke
„ hafver sin Besteed af sin Faders Huus. 6. De som sig hafve opgifvet/
„ som ere Kloster-Folck. Ti den som sig sielf hafver ofret Gud en gang/
„ hand gaf Alting. Men alle andre frj Folk/komne til fuld Skiels-Alder/ som ere ved sit vidt/ maae giøre Testament for sig paa det yderste/ af alt deres Gods/ enten hand vil udbytte imellom Kierker/Kloster / Slekt/ eller Fattige Folk/ dog saa: At hvilken som hafver fem Sønner eller Børn/ræt Ecte-Fødde/ eller fleere / som ere hans rætte Arfvinger/ da maa hand icke gifve meere / end half-parten af alt sit Gods/ men den halfve Part / skulde Børnene deele louligen imellem sig.
„ Hafver hand fire Børn/ eller icke saa mange dog Ecte/ da maa hand
„ gifve to Parter af sit Gods / Men den tredie Part / skulle de samme
„ Børn bytte imellom sig rætteligen. Men dersom hand hafver
„ ingen Børn/ræt Ecte-Fødde/da maa hand gifve tre Parter/men den
„ fierde Part/skulle hans Næste Slekt oc Arfvinger / skifte imellem sig
„ rætteligen. rc.

Hvo icke maa giøre Testament

„ Herfor uden findes i Kong Magnus Hagensøns Norske
„ Loubog/ hvad til Siæle-Gafve maatte gifves i Norge i gamle Dage.
„ A. B. cap. 28. Pær giafer skulu haldast sem Kongr giefur os edur
„ vier giefum honnum. Giefa ma Madr og Vingiafer ad sier
„ Lifanda / Hesta eda Yxn / Vopn eda Puilliika Gripi / Suo og
„ Klædi.

Huer

Huer Madur ma giefa Fiordungs giøf/ af Fie Pul aulum ſem ho- " num hefr aflaſt/ ſuo ad meira enn hann hefur ad Erfdum tekit bædi " i Lande og i Lauſum eyre/ huert ſem hann vill/ Børnum ſinum ſkilgi- " etnum/ edr audrum Monuum. Enn Tiundar giøf af ſuo miklu fie/ " ſem hann hefr at Erfdum tekit bædi i Landi og lauſum eyre/ Po ad " hann ſpyrie ecke Erfingia ad/ huert ſem hann er heil edur ſiukur/ ef hann " mæler af vite. Enn af Fiordungs Giøf edr Tiundar giøf ſkal Pat " fyrſt Luka/ er Madur giefur Gudi fyre Sial ſine/ huerium Manni- " ſem hann giefur Loggiøf ſina fyr. Det er: de Gafver ſkulle holdes/ ſom Kongen gifver os/ eller vi gifver hannem. Gifve maa Mand oc Ven-gafver/ den ſtund Mand er i Lifve/ heſte eller Øxen/ Vaaben eller ſaadan tingeſt/ ſaa oc kleder/ hver Mand maa gifve Fierdings Gafve/ af alt det Gods hand hafver aflet/ ſaa at hand hafver meere/ end hand hafver faat i Arfve/ baade i Land oc Løs-øre/ hvem ſom hand vill/ ſine Børn/ Ectefødde/ eller andre Mænd. End Tiende Gafve af ſaa megit Gods/ ſom hand hafver i Arfve taget/ baade i Land oc Løs-øre/ dog at hand Spørger icke Arfvingerne ad/ hvad heller hand er Sund eller ſyg/ om hand vid hvad hand ſiger. End af Fierdnigs-Gafve eller Tiende-Gafve/ ſkal det førſt betales/ ſom Mand gifver Gud for ſin Siæl/ i hvem ſom hand gifver ſin Loug-Gafve tilforn.

J Norſke Chronica pag. 794. 795. mældes om den Siæle-Gafve/ Kong Hagen Hagenſøn gaf ſine gode Mænd/ der hand giorde ſit Teſtament paa Orkenør/ ad hver ſkulde hafve en Mark Guld/ oc befalede hand at Sønderſla alle ſiine Tafſeler/ Smed oc Sølf-kammer/ førend nogen ſkulde møſte det hannem var gifved. Hand hafde oc tilforn gifvet af ſit eget Odel oc Jorde-gods 200. Mamateboell Jorder/ til S. Cathrine Hoſpitall i Bergen. 100. Mamateboel Jorder til alle Helgens Kierke-gaard i Bergen/ 30. Mamateboel til Marie Kierke i Tonsberg.

NB. Mamateboel er et ſlags Landſkyld/ ſom findes icke i Lowen men dog forſtaaes om et Boel eller Platz/ Som gaar 18. Mark Smør af/ oc ſomme ſteds 1½ Pundt/ efter Landets Leilighed/ ſom Canceller Bielke det forklarer/ i hans Terminis juridicis.

(g) Findes i forrige Danske oc Svenske trøk / her fra til Enden af Capitelet/nogle Ord oc Linier/ som hverken staar i den rætte Norske Hird-skraa / eller i Kong Magni Loubog i Christ: B. cap. 6.

V. Capitel.

Om Kongens Hylding.

Nu skal her til siges* / med hvad Skik/den skal til Konge tages / som Gud hafver os gifvet/ til Fyrste oc Herre/ af sin Miskundhed/ og efter Arfve-rættighed/til sin Fæderne Arfve skicket. Heldst skulle dette være/ paa Høy-tids Dag (a)/ eller paa Herrens Dag/ om ei forhindres af nogen Forfald. Paa den Tiid/som høyeste Mænd ere sammen komne / skal

*forteles.

Um Kongs Tekin.

Nu skal til Þes Segia/ med hueri skipan / Þan skal til Kongs taka / er Gud hefr os gefit til Forstiora og Hera med sini Miskune / og efter riettum Erfdum / til Faudur Arfs skipat. Helzt skulu Þetta vera at Haatidis Degi / edr at Drottens Degi / ef ei banna ein hüeriar naudsyniar. J Þan Tima / er hæstr Menn ero saman komner/ skal Þings

Pings Stefna efter fornei Sidveniu. Enn Hirdstefna skal vera adr Ping see / um Pa hluti sem Pa Pikia Helzt / naudsyligir vera. Kongs efni skal tala / edur tala lata / med Pessu efni; at Paka øllum Monnum Pangat kuaum sina / og iata ollum Mønnum slikum sæmdum og Nafnbotum / sem Peir hofdu fyr / og med godu umbøta / med vilduſtu Manna raadi / vid Pa alla er Pes Pikia verdir vera / og efter Pui sem Peir kunnu til at Piona. Sidan skal tala um Pat med hverium sæmdum Hird skal sik til Pings bua / at semvyr duliguz verdi al Peir-

Ting stæfnes / (b) efter fordum Sedvaane / Men Hof-stæfne (c) skal være før Tinget er * / om de Ting / som da tøtkes heldst fornøden at være. Kongs-Efne * skal tale / eller tale lade / med denne Maade: at tacke alle Mænd / for deres Sammenkomst / og jætte alle Mænd saadan Ære / og Nafn-bøder / * som de hafde førre / og med gode forbedre det / med videste * Mænds Raad / mod alle dē / som det tøkes værde at være / og efter som de kunde tiene til. Siden skal tales om / med hvordan Prydelse Hoffet skal sig til Tings beræde / at som værdeligst kand være all

* holdes

* den Udvald Konge.

* Ære-Titeler.

* fornemmeste

deres Medfærdt. Paa den Dag / som Ting skal være / skal blæses om Morgenen møget aarligen / alle Folk til Tings / og da skal all Hoffet tage fuld Rustning paa / og berædes som Sømmeligst / hver efter siin formue. Da skal Kongs-Efne* siunge lade / eller læse / Messe: De Spiritu Sancto, med denne Collect: DEUS in Te sperantium fortitudo. Siden efter Messen / skal Kongs-Efne gaa til Altaret / og bede sig Miskundhed af Gud / af alt Hierte. Tage siden Velsignelse af Bispen med Knefald. End der efter skal fremberes / hin* hellige Kors (d) / med Helligdommen (e).

*den Udvald Konge.

*det

ra medferd. A Païma degi sem Ting skal vera / skal blasa um Morgunin miøk arla / Ollu Folki til Þings / og Þa skal all Hird herkleidaz / og buast sem semligast / huer efter sinum fongum. Þa skal Kongs Efni Syngia lata / edr lesa Messu: De Spiritu Sancto, med Þessum Collectum. DEUS in Te Sperantium Fortitudo. Sidan efter Messuna / skal Kongs Efni ganga til Altaris / og bidia sier miskunar vid Gud / af ølluHiarta. Taka sidan blezan af Biskopi med Klefalli. Enn efter Þat skal frambera hin heilaga Kros / med Helgumdomum.

Allir

Allir Þeir Menn sem fyrer eru/ skulu Þangat ganga/ sem Þing skal vera/ Þar skolu Haasati buin vera semilig. Enn Þo skal eit vera bædi hæst og bæst i midiu/ og skal Þar engin i setiaz : Enn adrir Hofdingiar siti i odrum Haasetum vt i fra/ i Þuæim megium. Enn Kongs-Efni skal sitia nidri aa Gradunum/ fyre hinu hæsta Haaseti/ Þegar Þing er sett: Sidan skal saa er Tignligazur fæs til/ huer sem Þat er/ Lærdr Madr edr Læk-Madur/ leggia aa Kongs Efni Kongs Nafn/ med Þessum Ordū: Kongs Nafn/ (Þat sem Gud Lier Þier/ og Þu er tilborin/

Alle de Mænd som nerværendes ere/ skulle did gaa/ som Ting skal være/ der skulle Høy-sæder* beredde være sømmeligen. Men dog skal et (f) være baade høyest og best mit udi/ og skal der ingen sette sig. Men andre Høfdinger sidde i andre Hoi-sæder/ ud fra paa begge sider. Men Kongs-Efne* skal sidde neden før graderne* for hin højeste Hoi-sæde/ nar Ting er satt. Siden skal den som tienligst* findes til/ hvo som det er/ Lærd-Mand eller Læg-Mand/ legge paa* Kongs-Efne/ Konge-Nafn (g)/ med desse Ord: Kongs Nafn/ (det som Gud forlæner dig/ og du er boren-til*/

* Høje Stoole eller Bænke

* den Udvald Konge

* Trappen

* Ypperligst.

* gifve

* fød til

*udvalt og af alt Land-Folket
» keiset* og tagen til/ efter
» hin hellige Kong Olufs
* gifver » Low/) legger * Jeg
» paa dig. N. (og næfne
» Kongs-Efne) paa Guds
» Vegne/ og alle deres/ som
regering » under din Velde ere
» skickede/ med saadan Ære
» og Styrelse/ som der med
» bør at følge/ ofver al
» Norge/ og de Skatlan-
» de/ som der til ligge/
» i Nafn Faders/ og
» Søns/ og hellig Aands/
» Amen. Efter alt dette
er fuldgiort/ skulle op-
staa Bisper/ og Lærde-
Hof-Marskalke Mænd/ Hof-Styrere
Lænsmænd/ og Laug-
Mænd/ og hefve* Kon-
* ophøjte gē op i Høisædet/ og Lær-
de-Mænd siunge: Te
DEum Laudamus.
Men Læge-Mænd:

og af ollu Lands-folkinu
til Kosin og tekin/ efter
Løgum hins heilaga
Olafr Kongs) legg Eg
a Pik. N. (Og nefni
Kongs Efni) af Guds
halfn/ og alrar Peira sem
under Pit Vald eru
skipadir/ med Peiri
semd og stiorn/ sem
Pui aa at fylgia/ yfer
ollum Noregi/ og Peim
Skatlondum/ sem Par
til leggia/ i Nafne Fau-
dur og Sonar/ og heilar
Anda/ Amen. At Pessu
ollu fylgiøruo/ skullu up-
standa Biscopar og
Lærder Menn/ Hird-
stiorar/ Lender-Menn
og Løgmenn/ og hefia
Kong i haasæti sit/ Og
singe Lærder-menn/
Te DEum Lauda-
mus. Enn Læk-Menn:
Kyrie

Kyrie eleison, Gudi til Lofs og Dyrdar / enn Konginum til Semdar.	Kyrie eleison (h) Gud til Lof og Priis / Men Kongen til Ære.

Antegnelser
Til V. Capitel.

(a) KOng Magnus Erlingsøn / den første kronede Konge i Norge/blef hyldet oc kronet udi Herre-dagene til Bergen/af Erche-Bisp Oisten / N. Chronic. pag. 487. Kong Sverre/blef kroned udi Herre-dagene i Bergen / Petri oc Pauli dag. N. Chronic. pag. 524. Kong Hagen Hagensøn blef kroned af Vilhelmo, Pawens Cardinal/paa S. Olufs Dag/hvilken Dag Kongen hafde dertil udvalt sig / fordi hand var af Kong Olufs/den helliges/ Slekt oc Affomst. N. Chronic. pag. 733. Kong Magnus hans Søn/blef kroned paa Hellig Kors-Dag / af Erche-Bisp Einer. N. Chronic. pag. 776. Kongerne hyldes oc krones paa Højtids Dage.

(b) Det var gammel Skik oc Sedvaane i Norge/ad Kongerne blefve hyldet / oc gifven Konge-Nafn paa Tinget / fra Kong Harald Haarfaggers/den første Envaalds Konges Tiid. Oc skede dette gemeenligen paa Oire-Ting ved Trundhjem / fordi der var Kongens oc Erche-Bispens Sæde/ oc det fornemmeste Sted i Landet. Kongerne hyldes paa Tinget.

(c). Hirdstefna er Hof-Stæfne / Hof-Mode / eller Hof-forsamling. I forrige trøkte Hird-skraa kaldes det Hird-ting. Oc skulle alt Hoffed oc Hof-Tienere der forsamles/raadsla oc tage Order/ hvorledes de skulle berede sig til Kroningen. Hirdstæfne.

(d). Det Kors som blef baaret for Kongerne i Hyldingen/var af Sølf giort/ oc forvaret i Trundhiems Kierke / Men var saa store / at tre Karle neppeligen kunde bære det / som her Peder Clausøn vidner i Norges Beskrifvelse. I. N. Chronic skrifves / ad udi dette Sølf-Kors var Lignum Domini, eller af det Træ Christus blef korsfest paa. See pag. 691. Kong Sigurd/ med Til- Om det hellige Kors.

nafn Jorsale-far / (fordi hand hafde været i Jerusalem) førde noget af det hellige Kors derfra / oc hafde lofvet at sætte det i Trundhiem / Men hand førte det til Kong-helle / ved Lands-Enden / ti hand formeente at det skulde hielpe for en god Land-værn. Men dette Kors fik Anders Prest / den tiid Venderne ødelagde Kong-helle oc opbrænde Kiercken / hvilket maa ske siden blef ført til Trundhiem. N. Chronic. pag. 409.434. Kong Magnus Blinde Lod bære et Kors for sig i Striden mod Kong Harald Gille / men der hand af hannem blef ofvervunden / forstak hand det / oc vilde icke sige hvort hen det var kommen. N. Chron. pag. 425.418.

Om Helligdom. (e) Hellig-dommen her om meldes / var 1. Kong Olufs Skriin / eller hans Lig-kiste / som saa blef kaldet / huilken hans Søn Kong Magnus Olufsøn lod giøre af Sølf / hvorudi hans Legom blef lagt / oc vare ellers 2. Trækister der uden om / med Sølf oc Guld beslagne / oc besatte med dyrebare Steene. Erche-Bisp Eric Valkendrup foræred til denne Kiste Een dyrebar Steen / hand gaf 20. Lester Smør for / som blef indsat i den eene Ende af samme Kiste. Oc var dette Kong Olufs Skrin / eller Kiste / saa tung / at 60. Mænd skulle bære den i Procellen. Oc var actet for en stor Helligdom / paa hvilken Mand lagde sin haand / nar Mand skulle Svere / som her efter skal meldes. 2. Blef oc Kong Olufs / den helliges / Spiud / frembaaren i Processen, nar Kongerne blefve hyldet eller kronet / hvilket hand brugte imod Hedningerne / der hand stridde for den Christen Tro oc Religion, at plante i Norge / oc actedes ocsaa for en Helligdom. Dette Spiud Lod Hertug Skule / Jarl / bære for sig / blant anden Heligdom / der hand Lood sig tage til Konge. See N. Chronic. pag. 691. 3. Vare oc i Trundhiems Kierke / Monstrantzer oc andre Saadanne Kiercke Ornamenter / som blefve i lige Maader baaren i Processen. Oc hafde Erche-Bispen en Chor-Kaabe paa af Gyldenstøk / med et Billede af puurt Guld paa Roggen / efter den hellige Trefoldigheds Lignelse / nar hand gik med i Processen. Desligeste Vare oc de andre Bisper oc Caniker / med Messe-Klæder herligen prydet oc udstaafæret / som fuldte med. Om desse Helligdomme findes videre i Norges Beskrifvelse. Men foruden

Kong

Kong Olufs Skriin / ellers næfnes oc i den N. Chronica / den hellige Sunivæ Skriin i Bergen / S. Halvors Skriin i Opſlo / Oc et Skriin Kong Eric Edmund i Danmarck/ſendte Kong Sigurd Jorſale-far i Norge/ hvilket blef nedſat i Kong-helle Kierke. deſſe Skriine actedes ocſaa for Helligdomme / Læs N. Chronic. pag. 472. 607.

(f) Det hafver været Sedvaane i deſſe trende Nordeſke Lande / at de Gamle hafve haft et Sønderligt Sted oc Sæde af Steen giort/paa hvilket de hafve ſat oc hyldet Kongerne. Oc findes endnu Kong-ſtolen i Sieland ved Leire / Lubers-høy i Skaane / den Steen paa Danner Liung i Jutland ved Viborig / oc Moraſteen i Sverig ved Opſal. Hvorom vores fornemme høylerde Mand D. Oluf Worm (nu ſalig) vitløftigere hafver ſkrefven i hans Monumentis Dan. lib. 1. c. 12. Men i Norge i Numme-dallen/hafver været i Kong Harald Harfaggers Tiid/ et Konge-Sæde/paa en Høy/ ſom tvende Brødre af Neſſe-Kongerne/ Herlog oc Roleg arbeidede paa i tre Aar. Men der Kong Harald bemæktede ſig Landet/oc blef Envalds Konge/gik Herlog ind i en Høy / med 12. Mænd / oc tog megen Koſt oc Victualie med ſig/lod ſaa høyen tilſtoppe/oc blef der med alle. Men Roleg gik op paa Høyen / oc Veltede ſig af Konge-Sædet / ned paa Jarls-Benken / oc gaf ſig Grefve-Nafn. Drog ſiden til Kong Harald Harfagger/oc tilbød hannem Konge-Sædet/ oc blef hans Jarl. N. Chronic. pag. 42. 43. den Hund Sær/ Kong Øiſten en Neſſe-Konge af Oplandene / ſatte til Konge ofver Trunderne / blef oc ſat i det Kongelige Sæde / paa en Høy/ Kongerne plejede at ſidde/ oc blef der af kaldet Særs-høy. N. Chronic. pag. 72. 73. I Nor. Beſtrifvelſe mældes om een ſkøn Konge-Stoel / ſom hafver været opmuret/paa Dom-Kierkegaarden i Trundhiem / af beſønderlige huggene Steene / med mange Trapper oc Opgange/ paa hvilken Kongerne ſadde / naar de Lode ſig hylde oc krone i gamle Dage. Der Hagen Hagenſøn blef hyldet i Trundhiem / var forordnet en Stoel eller Sæde / ſynden for Nicolai Kierke/ paa hvilken hand blef ſat. Men der hand blef kronet i Kierken / Var oc tilred et ſønderligt Sæde/ hand ſad udi. Blef oc ſaaledes

Om Konge-Sædet.

forordnet i hans Søns Kong Magni Kroning. Ti Erche-Bispen ledde hannem til sædet / oc fuldkommede saa vielsen med alle Ceremonier. N. Chron. pap. 599.732.777.

Hvorledes Konge-Nafn blef gifvet Kongerne.

(g) Konge-Nafn hafver været gifvet Kongerne i Norge / paa adskillige maneer. 1. hafver Faderen sielf gifvet sine Sønner eller næste Slect Konge-nafn / i sit lefdendes Lif / den Tiid mange Konger vare i Landet. Saaledes gaf Kong Harald Harfagger alle sine Sønner Konge-Nafn / men hand ledde Eric Blodøxe den ældste til Konge-Sædet / oc giorde hannem til Ofver-Konge / men de andre til Fylkes eller Læns-Konger. N. Chronic. pag. 58. 64. Kong Hagen Adelsteen gaf sielf sine Broder-Sønner / Trygge oc Gudrød Konge-Nafn / oc fik dennem Læne at besidde. N. Chronic. pag. 68. 2. Hafve meenige Almue oc Bønder her efter hyldet Kongerne / oc samtligen gifvet dennem Konge-Nafn / som de giorde ved Kong Oluf Tryggesøn / Kong Oluf Digre / med Tilnafn den Hellige / Kong Magnus Olufssøn / Kong Hagen Magnussøn. See N. Chronic. pag. 148. 194. 320. 386. 3. Der efter hafver ocsaa været Skik / at Een Mand blef udvalt paa Tinget / af meenige Almue / som skulde gifve den udvalde Konge Konge-Nafn. Saa gaf:

Tora paa Stegen / en Bonde / Kong Harald Sigurdsøn Haardraade Konge-Nafn / N. Chronic. pag. 340.

Skervad en Bonde / gaf Kong Hagen Sverresøn Konge-nafn paa Tinget / N. Chronic. pag. 529.

Skervald en Bonde af Gule-dallen / gaf Kong Hagen Hagensøn Konge-nafn paa Øireting. N. Chron. pag. 603.

Stengrim Strylle en Bonde / gaf hannem oc Konge-Nafn paa Guleting. N. Chronic. 607.

Erling af Huseby en Bonde / stod op paa Tinget oc gaf Grefve Philippus Konge-nafn. N. Chron. 563.

Ifver Laugmand / gifver Hertug Skule Konge Nafn. N. Chron. 692.

Erche-Bisp Einer / gaf den Unge Kong Hagen Hagensøn Konge-Nafn, N. Chron. pag. 705.

Samme

Samme Erche-Biſp gaf oc hans Broder/ Kong Magnus Hagenſøn/ Konge-Nafn i Egerøe/ N. Chron. pag. 762.

(h) Deſſe Græcſke Ord / Kyrie Eleiſon, hafve uden Tvil været indført / fra den Orientalſke Kierke / i deſſe Nordeſke Lande/oc brugtes fordum oc endnu bruges / at paakalde Gud med i den Chriſten Kierke. I den Norſke Ordinantz er befalet/ at ſiunge Kyrie eleiſon, under adſkillige Noder/ efter Tidens Tilſtand p. 8. De gamle Norbagger hafve icke alleniſte brugt deſſe Ord i deres Kongers Kroning/men end ocſaa udi Striid. Erling Skak befalede ſit Folk/udi Striiden mod Grefve Sigurd / at de ſkulle paakalde Gud / ſiunge Kyrie eleiſon, oc ſlaa paa deres Skiolde/ oc ved dette Gny / ſlyde 300. af Erlings Mænd / N. Chronic. pag. 483. Men de gamle Gother hafve brugt i Steddet for Kyrie eleiſon: HERRE dig forbarme/ oc paakaldede Gud med ſamme Ord / der de ſtridde imod de Romere / oc indtoge Rom / hvilke de Romere / hafve aktet oc lærdt / oc brugt dennem i deres Litanie/i Stedet for Kyrie eleiſon. Dog der er forſeet i Trøken / oc i Stedet for forbarme / ſat Horaarmen. Herom mælder Auguſtinus den Lære-Fader i hans 178. Epiſtel. Om Kyrie-Eleiſon.

Til dette Capitels bedre Forklaring / ſtilles herhos af den Norſke Chronic. pag. 731. oc efterfølgendes/med hvad Proces oc Ceremonier/ Kong Hagen Hagenſøns Kroning er holden/ſom hafver været den fornemmeſte i Norge.

1. Blef Folket med Trommeters Lind opkaldet til Chriſt-Kierken i Trundhiem.
2. Ginge 80. Hofſindere i Brynier/ oc vel bevæbnede/ for Kongen/ at rødde Vejen.

3. Følgede næst efter / Kongens 2. Banner-mestere/ eller Merkes-Mænd/som bare Kongens tvende Hofved-Bannere.
4. Heer efter ginge Fogder i Lænene.
5. Kongens daglige Tienere.
6. Kongens Kammer-Junkere / vel kledde oc prydede,
7. Kongens Raad oc Læns-Hofdinger / med herlige beslagene Sverde.
8. Saa ginge fire af de fornemmeste Raad / som bare en Skifve imellom sig / paa hvilken Kongens Vielsę Klæder / oc andre Kongelige Kleder vare lagde.
9. Efter dennem følgede Sigurd Kongens Søn / oc Monam Bispens Søn/som bare hver/et Rigens Sølf Spir /med et Sølf-Kors paa det Eene / oc Een Guld-Ørn ofven paa det andet.
10. Næst efter dennem / gick den unge Kong Hagen / Kongens Søn/som bar Kronen/oc Grefve Knud/som bar Sverdet.
11. Saa gick Kong Hagen sielf / imellom Erche-Bispen oc een anden Bisp.
12. Der efter kom meenige Mand af Land-Folket.
13. Ved Kongens Gaards-Port/møtte de andre Bisper/ Abbeder / oc Lærde-Mænd i Proces, hvilke begyndte at siunge det responsorium: Ecce mitto Angelum meum &c. oc følgede til Kierken.
14. Ved Kierke-dørren mødte Pavens Cardinal Vilhelmus, som begynte med sine Klerker at siunge / oc ledsagede Kongen til Altaret.
15. Der efter blef Messen siungen.
16. Siden gik Kroningen for sig / med saadan Ceremonie oc Skik/som der til hørde.
17. Efter Messen var endt/ følgede Erche-Bispen/oc alle de andre/ Kongen hiem igien/ udi samme Orden oc Skik/ som samtlige lofvede oc tackede Gud.
18. Siden aflagde Kongen sine Vielse-klæder/oc tog sine Kongelige Kleder paa/ oc bar Kronen den Dag.

19. Der

19. Der efter gik Kongen med Cardinalen til det Huus / ſom Maaltid oc Gieſtebud ſkulde holdes / hvilket var herligen oc prægtigen bereed / oc omdraget med koſtelige Tapeter/ beſatte med Guld oc Perler/ꝛc.

Til Gieſte-Buddet i Kroningen / blef Kongen oc Folket ſat til Bords oc tracteret/ſom efterfølger:

1. Sad Kongen ved den eene Side inderſt i Sallen.
2. Ved Kongens høire Side ſad Cardinalen / Erche-Biſpen / oc Biſperne paa Rei.
3. Ved Kongens venſtre Side ſad dronningen/ oc hendes Moder Frue Ragnild/der nieſt Frue Kierſten Hagen Jarls Efterlefverſke/Siden Cecilia Kongens-Daatter/oc Frue Ragnfred / der efter Abbediſſer / Fruer oc Jomfruer / med andre hæderlige Qvinder.
4. Abbeder/ Priorer / oc Canker/oc andre Lærde Mænd / ſadde ved det næſte Bord.
5. Lænſ-høfdinger/Raadet/oc Adelen/hafde der efter et Sønderligt Bord.
6. Dernæſt ſadde Kongens Hof-Junkere / oc Hof-ſindere.
7. Siden ſadde alle andre / hver efter ſin Stat / oc Værdighed / ſaa der vare 13. Rader med Folk laugs efter Huſet / oc der foruden mange i Tieldinger / uden omkring Huſet.

Den første Rett indbare deſſe Høfdinger / Monam Biſcopſøn/ oc Brynolf Jonſøn / Gunar Kongens Frænde/oc Sigurd Biſcops-Søn.

Det første Beggere ſkenkede unge Kong Hagen / for ſin Fader Kongen/oc Grefve Knud for Cardinalen / Sigurd Biſcopſøn for Dronningen/ oc Monam Biſcopſøn for Erche-Biſpen. Efter Maaltid Lood Cardinalen begiere Liud/oc hand forklarede noget af den hellige Tro for dem.

VI. Capitel.

Om Kongens Eed.

END* ad Kongen kand vide sig/ des helder* skyldig/ imod sine Undersaater/ Lou at holde/ og at forbedre/ da skal hand dette jætte* Folket / med fuld Stadfæstelse/ efter det som hand er til Konge tagen:
„ Det jætter jeg Gud/
„ og hans hellige
„ Mænd / og dette
„ hans Folk/ som jeg
„ er/ u værdig/ ofver-
„ skicket/ ad jeg skal
„ den Christen Lou
„ holde/ som hin hel-
„ lig Kong Oluf be-

* Men
* meere
* Lovve

Um Kongs Eid.

ENn ad Kongr vite sig Þui heldur skuldugan vid Tegna sina/ Løg ad halda/ og um at bæta/ Þa skal hann Þessu jata Folkinu/ med fulre stadfestu/ epter Þat er hann er til Kongs tekin: Þat jata eg Gude/ og hans helgum Mønnum / og Þui hans Folke/ sem Eg er Overduger yferskipadr / at Eg skal Þan Kristin Løg halda/ sem hin heilagi Olafur Kongr

Kongr hof / og adrer hans rietter Epterkomendr hafa nu samÞykt / mellum Kongs og Þeira / sem Landit byggia / med huortveggiu SamÞyki / og med gødra Maña Rade umbæta / epter Þui vite / sem Gud lier mier.

Er Kongr ei ad eins skyldur / løg at halda / ved Þa Þegna sina / sem Þa eru a Þingi hia honnum / heldur ved alla Þa / sem i hans Þegnkyldu eru / Alna og Oborna. Enn Þan tima / sem hann Verdur Koronadr / Þa skal han

gyndte / og andre hans rætte Efterkommere hafve nu samtøkt / imellom Kongen og dem / som i Landet boe / med begge deres Samtøcke / og med gode Mænds raad / at forbedre / efter det Vid * som Gud forlæner mig.

* Forstand

Er Kongen ei alleniste skyldig / Lou at holde dem / sine Undersaater / som da ere paa Tingen hos hañem / men alle dem / som under hans Regiering ere / fødde og Ubgaarne *. Men den Tiid som hand vorder kronet / da skal hand svære

* Ufødde.

re Folket Lou oc Ræt/ med den forskrefne Eed/ som Kongens Vielse følger.	sveria Mennum løg og Riettinde/ med Peim Eidstaf/ sem Kongs Vigslu fylger.

Antegnelser
Til VI. Capitel.

Et hafver været gammel Sedvaane/ at Kongerne i Norge Svore Land-Folket/ naar de blefve hyldet oc tagne til Konger/ oc Undertiden i deres Kroninger. Kong Ingi Bartsøn Svor/ der hand blef tagen til Konge/ at hand skulde holde dennem alle ved Lands-Lowen. N. Chronic. pag. 543. Kong Hagen Hagensøn giorde sin Eed/ at hand skulde holde Lands-Lowen ved mact. N. Chronic. pag. 605. der Skule Jarl lod sig tage til Konge/ gik hand til Kong Olufs Skrin/ (hvor paa hand lagde sin Haand) oc svor/ at hand skulde holde Loug oc Lands-Retten ved Mact/ som en god Konge burde at giøre. N. Chronic. pag. 692.

Men naar Kongerne blefve Unge oc Umyndige keiset oc hyldet/eller kronet/ da skulle andre svære for dennem/ oc paa deres Vegne/ som skede med Kong Magnus Erlingsøn/ som blef viet oc salvet af Erche-Bispen/ oc kronet til Konge ofver all Norge/ der hand var 8. Aar gammel. Hvorfor hans Fader Erling Skak/ oc 7. Lans-Høfdinger/ svore paa hans Vegne/ at hand skulde holde Guds Low/ oc Lands-Retten ved Mact. N. Chronic. pag. 487. Der Kong Eric Magnussøn Preste-Hader/ blef kronet i Bergen/ maatte hand tilforn svære denne Eed/ som siden af de andre Konger blef efterfuld i lang Tiid:, Profiteor & promitto coram DEo & sanctis ejus; amodò pacem & Justitiam Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subjecto, observare, Pontificibus & clericis, prout teneor, condignum honorem exhibere, secundum discre-

diſcretionem mihi à DEo datam, atq; ea, qvæ à Regibus Eccleſiæ collata ac reddita ſunt, ſicut compoſitum eſt inter Eccleſiam & regna, indelibiliter obſervare, malasq; leges & conſvetudines perverſas, præcipuè contra Eccleaſticam libertalem facientes, abolere, & bonas condere, pro ut de conſilio fidelium noſtrorum melius invenire poſſumus.

Findes Eeden ſaaledes paa Latin i N. Chronic. pag. 802. Men om Kong Eric oc efterkommendes Konger / hafve giort den paa Latin / ſom ſamme Steds ommældes / lader jeg ſtaa ved ſin Verd.

VII. Capitel.

Um Eid Hertuga edr Jarls.

ENn Hertuge edr Jarl / ef Þeir eru til / ſkullu Þenna Eid ſveria / a Þui Þinge / er Kongi er Kongs Nafn giefit: Þes leg eg Hønd a Helga-Doma / og Þui ſkyt eg til Guds / ad eg ſkal vera hollur og Truur / minum Herra N. Noregs Konge / bæde leyneliga og

Om Hertug eller Jarls Eed.

END Hertug eller Jarl / om de ere til (a) / ſkulle denne Eed ſvære / paa det Ting / ſom Kongen er Konge-Nafn gifvet: Der til legger jeg Haand paa Helligdommen (b) / og det ſkyder* jeg til Gud / ad jeg ſkal være min Herre / N. Norges Könge Huld og Tro / baade lønligen og oben-

* ſetter

H

„ obenbarligen / og det
„ Læn / som Kongen for-
„ læner mig / skal jeg troli-
„ gen holde / med den Ly-
„ dighed og Tienstvillig-
„ hed / som Magnus Kon-
„ ge / K. Hagens Søn
„ skickede mellom Kongen
„ og Hertugen eller Jar-
*bevise. „ len / vide * skal jeg han-
„ nem all den Lydighed /
„ som god Hertug eller
* At be- „ Jarl / bør god Konge * /
vise. „ styrcke skal jeg hannem /
„ og hans Rige / baade
„ med gode Raad / og all
„ min Styrcke / holde
„ skal jeg og alle de Eeder /
„ som Kongen hafver jæt-
„ tet alt Land-Folcket / ef-
„ ter det vid / som Gud
„ forlæner mig. Gud være
„ mig saa huld / som jeg

opinberliga / og Þat
Lien / sem Kongr vei-
ter mier / skal eg truli-
ga halda / med Þeirre
Hlydne og Epterlæte /
sem Magnus Kongr /
Son Hakoner Kongs /
skipade mille Kongs
og Hertuga edr Jarls /
veita skal eg ham al-
la Þa Hlydne / sem
godum Hertuga edr
Jarl / ber godum Konge /
styrkia skal eg hann /
og hans Rike / bæde med
heilum Radum / og øl-
lum minum Styrk / hal-
da skal eg og eida Þa al-
la / sem Kongr hefur ja-
tad øllu Lands-Folke /
epter Þui vite / sem Gud
lier mier. GVD sie
mier so holltur / sem eg

satt

Sat seige / grammur ef eg lygg. | sandt siger / gram * om jeg liuger. * Brev.

Antegnelser
Til VII. Capitel.

(a) Hertug edr Jarl / ef Peir eru til / det er: Hertug eller Jarl / om de ere til. Ti der hafver sielden været Hertug i Norge / oc undertiden i somme Kongers Tider / ingen Jarl eller Grefve / som vidtløftigere skal antegnes til det 11. oc 13. Capitel. Om Hertug eller Jarl.

(b) I forrige Danske Trøk / oc Svenske version, findes saaledes: Saa legger jeg Haand paa den hellige Bog / etc. Men Helgadoma / eller Helligdommen / betyder icke heer hellig Bog / men K. Olufs den Helliges / eller Sunivæ Skrjn / som var deres Lig-kister / eller andet saadant / som actedes for Helligdom i de Dage / hvorpaa de lagde deres Haand / naar de giorde Kongen Eed. Den Tid Svend Jarl svor K. Magnus Olufssøn / blef frembaaret et Skrjn med Helligdom / paa hvilcket Grefve Svend lagde sine Hænder / oc svor Kongen Huldskab / oc Troskab. Nor. Chr. p. 328. Skule Jarl svor K. Hagen Hagensøn / paa Christ-Kirckegaard i Bergen / der hand fik Konge-Nafn / at hand skulde holde Landslowen ved Mact / oc være Kongen Huld oc Tro. Oc blef samme Tid frembaaret / den hellige Sunnivas Skriin / oc anden Helligdom de lagde deres Hænder paa / som svore Kongen. Nor. Chr. pag. 907. Hagen Galin Jarl / svor K. Ingi Bartsøn / der hand blef tagen til Konge / at hand vilde bevise hannem Huldskab oc Mandskab. N. Chron. Pag. 544. Om Haand paa Helligdom.

VIII. Capitel.

* Hof-marskalkes.

Om Læns-Mænds (a) og Hof-Styreres (b) Eed.

NU skulle Læns-mænd og Hof-styrere denne Eed
* det til „ svære: Des* legger jeg
„ Haand paa Helligdom-
* sætter „ men/og det skydder * jeg
„ til Gud/ad jeg skal være
„ min Herre/N. Norges
„ Konge/ Huld oc Tro/
„ baade lønligen og oben-
„ barligen / styrke skal
„ jeg hannem og hans
„ Rige/ baade med gode
„ Raad/og all min Styr-
* Formue. „ ke* holde skal jeg alle de
„ Eeder/som Kongen haf-
* lovet „ ver jættet * alt Land-
„ Folket/efter det vid og
* Forstand. „ Skynsomhed* / som
„ Gud gifver mig. Gud

Um Lendra-Manna og Hird-Stiora Eid.

NU skulu Lender-men og Hird-stiorar Panna Eid sueria: Pes legg eg Hønd a Helgadom-ma/ og Pui skyt eg til Guds/ad eg skal vera Hollur og Trur minum Herra. N. Noregs Konge/bæde leyniliga og opinberliga/styrkia skal eg hann og hans Rike/ bædi med heilum Radum/og øllum styrk-minum/ halda skal eg Eida Pa alla/sem Kongr hefur jattad aullu Landsfolki/ epter Pui vite/og Skynsem/ sem Gud giefr mier. Gud

sie

ſie mier Hollur ef eg ſat ſeige / gramur ef eg lygg.	vær mig Huld / om jeg ſandt ſiger / gram* om jeg liuger.

* Vred.

Antegnelſer
Til VIII. Capitel.

(a) Lendermenn / ere Lens-Mænd eller Lens-høfdinger / ſom de kaldes i Nor: Chronic. Oc befattes heer/under dette Nafn/ alle de/ſom hafde høyeſte Befalning/ oc Myndighed i Riget/neſt Jarlen/enten de vare Rigens raad/Herſer/ eller boeſiddendes Adel/ ſom ſamptligen paa Rej hafve giort deres Eed for Kongen. Om Lens-Mænd ſkal ellers videre antegnes til det 17. Cap.

(b) Hirdſtiorar / er ræt efter Ordet/ Hof-Styrer. Ti Hird er Hof / Stiorar Styrer. Ar; Hvitfeld kalder dem Hofmeſtere. Hvilke nu kaldes Hof-marſkalke til Hoffe. Oc giordes mange behof i de Tider/til Hoffe/fordi Kongerne i Norge holte ſtort Hof/ oc mange Hof-Tienere. K. Oluf / den hellig / hafde / foruden hans Raad/ oc Rigets Mænd/ hundre Hofſindere/ daglige Tienere / tredeve Hof-Mænd/oc tredeve Tilſiuns-mænd/i ſin Gaard/hvilke ſkulle forſkaffe/ hves behøfvedes / foruden mange Arbeids-Karle/ oc Trelle. N. Chr. pag. 197. K. Oluf Haraldſøn Kyrre/ hafde dageligen i ſin Gaard/ 100. Hof-ſindere oc 120. andre Hof-Mænd / Gaars-Fogder oc Tilſiuns-Mænd / foruden Trelle oc Arbeids-Folck. N. Chr. p. 384. Hafver oc undertiden været i Kongernes Hof / en Ofver-Hirdſtiorar/ſom hafde icke alleeniſte Regiering / ofver All-Kongens Hof/ men end oc ſaa ofver Riget. J K. Harald Haardraades Tid / Var Skiʃle een Regenter oc Forſtander ofver Kongens Hof/oc talede hans Ord paa Tinget / dertil med raadde oc regierede alle Land-Raad

med hannem/oc var hans ypperstè Raad. N.Chr.379. Saa hafde oc Skule Jarl/i K. Inge Bardsøns Tid/all Regiering baade ofver Kongens Hof / oc Riget. N. Chr. p. 596. 598.

IX. Capitel.

Om Bonde Eed.

* Men.

EN Nd * ad Bønder og Almuen / vide sig des skyldigere/ til Hyllest / oc Tienist-skyldighed / eg Lydighed mod Kongen / da skulle de denne Eed svære Kongen / so mange Mænd/ af hver Fylke/ som hannem løster:

„ Til det legger jeg
„ Haand paa Helligdom-
* sætter „ men/ og det skyder * jeg
„ til Gud/at jeg skal være
„ min Herre. N. Norges
„ Konge huld og tro/ baa-
„ de obenbarligen og løn-
„ ligen / med all min

Um Bonda Eidskaf.

EN Nu ad Bændr og AlPida / vita sig Pui skyldare / til Hollustu / og Pegnskyldu / og Hlydne vid Kong / Pa skulu Pæir Penna Eid sveria Konge/so märgir Men/ af hverium Fylke / sem honum lykar:

Til Pæs legg eg
Hønd a Helgadoma /
og Pui skyt eg til Guds/
ad eg skal vera hollur og
trur minum Herra, N.
Noregs Konge / bæde
opinbærliga og leinili-
ga med øllum minum

Mact

Magt og Megne/ so sem godur Þegn skal godum Konge/ veita skal eg honum alla løgliga Þeonustu/ og rietta Þegnskyldu epter Løgum og Þeim Hludnindom/ sem hin heilaga Olafr Kong skipade millum Konge og Bænda/ og Þeirra manna/ er Landit byggia/ med hvort vegia samÞyke/ sôsie mier Gud hollur/ sem eg sat seige/ gramur ef eg lygg. Abyrge eg mier Þenna Eid/ og ollum Þeim sem i Noregs Kongs Riike eru/ Alnum og obornum/ og Kongs Eids eiga at mota. Eru eige ad eins Þeir skylder/ at abyrgiatz Þenna Eid/ er sveria/ heldur aller Þeir/ sem i

Matt og Formue/ so som god tiener skal god Konge* / vide skal jeg hannem all loulige Tieniste/ og ræt Tienst-skyldighed efter Lowen/ og den Bistand/ som hin hellig Kong Oluf skickede mellom Kongen og Bønderne/ og de Mænd/ som Landet tboe/ med begge deres Samtok/ so være Gud mig Huld/ som jeg sandt siger/ gram om jeg liuger. Abyrger* jeg mig denne Eed/ og alle dennem som i Norges Konges Rige ere/ Fødde og Ubaarne*/ og Kongens Eed nyde maae. Ere icke alleniste de skyldige/ at aabyrge* sig denne Eed/ som svære/ men alle de/ som i

Kon-

* være.

* Paalegger.

* Ufødde.

Kongens Tienistskyldig-hed ere / Fødde og U-baarne.* Söe ere og alle Mænd i Landene skyldi-ge til Troskab mod sin* Konge / dog at ei svære hannem alle Troskabs Ed/ paa Tinget. Ti at Norges Konge er jæfn-skyldig* at hielpe dem til ræt Maal* / som hiemme ere/ som dem der da ere hos ham paa Tin-get / hvilke hand anlo-wer eller svær Lou og Ræt at holde / og døm-me sine Undersaater. Det vide og alle Mænd/ at det Barn som fød er/ paa Kongens sidste Dag/ eller Alders Aar/ at Kongen er iafn-skyl-dig / dem ræt at giøre/ som dem / hvilke hand

* Ufødde

* deres

* Lige saa vel skyl-dig/

* Sag/.

Kongs Þegnskyldu eru / aluer og Obor-ner. So eru og aller Menn i Landine skyl-der til Troleiks vid Kong sin / Þo ad ei sverka honnum aller Trunadar Eida a Þinge. Þui at Noregs Kongr er iafn-skyldr / at fylgia Þeim til riette Mala / sem heima eru/ sem Þeim er Þa eru hia ham a Þin-ge/ er hani trulofar edr svær Løg og Riettin de at halda / og dæ-ma Þegnum sinum. Þa vite og aller Menn/ ad Þat Barn / sem fæd er / a sidasta deige / edr Are Kongs æfi / ad Kongr er iafn-skyl-dur / Þui riet ad giora/ sem Þeim er hani

soor

for Eida a fyrsta Þinge. So eru honum aller skylduger/ til alrar løgligrar Þegnskylda/ Þeir sem Laga vilia niota/ og Þeirra vilie verder vera.

Enn Kongr og Biskupar/ lerdur Menn og Baronar/ og Al Þyda med Þeim/ skal fylgia hinum heilaga Krosse/ og Helgumdomum aptur til Kierkiu. Sidan skal Kongr gange til Altaris/ og take Þar blezan/ Og gange sidan til Herberges/ og fylge honum aller hiner bestu Menn.

for Eed/ paa første Ting. So ere hannem alle skyldige/ all loulige Tieniste-skyldighed/ de som Lou ville nyde/ og den ville Værdige være.

Men Kongen og Bisper/ lærde Mænd og Baroner/ og Almuen med dem/ skulle følge hin hellige Kors/ og Hellig-Dommen efter til Kierken. Siden skal Kongen gaa til Altaret/ og tage der Velsignelsen/ og gaa siden til Herberget/ og følge hannem alle hine beste Mænd.

Antegnelse
Til IX. Capitel.

Hvo ved Bonde forstaaes.

Bonde forstaaes her i Almindelighed/ om alle af nidrige Stand/ som boede oc bygde i Landet/ nemlig Laug-Mænd/ Borge-

Borgere / Jord-Egne eller Fæste-Bønder / hvilcke samtligen hafve giort denne Eed. Ellers siges **Bonde** i særdeleshed / den som boer paa Lands-Byen / som pløer oc saaer / oc hafver sted oc fæst / paa Kongens / Adelens eller andres Gods / oc kaldes Landboe eller Fæste-Bonde. Skrifves ocsaa **Bunde** med U / fordi hand er **bunden**.

Fornemme Bønder i Norge.

Men hafve været i gamle Dage fornemme Bønder i Norge / som vare rige oc møndige / oc hafde meget Odels-Gods. Udi Værmeland boede een rig oc mæctig Bonde / ved Nafn **Aage** / som hafde i sin Ungdoms Tid forhverfvet stor Rigdom med Krigs-Handel til Søes / som da var brugeligt / hand lod biude K. Harald Haarfager i Norge / oc K. Eric i Sverig til Giest / paa en Tid / oc hafde ladet berede to store Saler / i hvilke hand tracterede oc plejede hver for sig / med Sølfkar oc Drikehorn / Mad oc Spjse paa det beste. Læs her om N. Chron. p. 47.

Orm Lyrgia en rig oc møndig Bonde / som boede paa Bonæs / sat sig op imod Hagen Jarl / som da var Norges Regenter / fordi hand vilde lade hente hans Hustrue Guron fra hannem / oc lod sende Hærørf eller Krigsbud fire Veje fra Bye / hvoròfver Bønderne opreiste sig imod Jarlen / oc forderf hannem. N. Chr. p. 144. 145.

Jernskiege en rig oc møndig Bonde paa Ophoug / imodstod K. Oluf Tryggesøn / oc svarede hannem / paa Tinget / paa menige Bønders Vegne / der hand bød dennem tage ved den Christen Tro / N. Chron. p. 156. Næfnes oc andre Bønderhöfdinger. p. 156.

En gammel oc rig Bonde / ved Nafn Grandkild / som boede paa Helgeland / oc hafde i sin Ungdoms Tid været en Søføver / oc duelig Krigs-Mand / hand giorde K. Oluf den hellige et stort Giestebud / oc gaf hannem kostelige Gafver / hvis Søn ved Nafn Asmund Kongen tog til sig / oc giorde hannem til sin Hofsinder. Læs herom Nor. Chron. pag. 238. Flere Exempler forbigaaes for Vidtløftighed.

X. Cap-

X. Capitel.

Um Trunad ved Kong.

HIn nesta Dag efter / skal til Ping blasa øllum Handgingnum Mennum / og skolu Pa allir Menn festa Kongi Trusina / og vinna Eid. En allir Peir sem a-dur eru Handgengnir / skollu eigi annat Sinni / huorki Lendremenn / ne Skutelsvennar / taka med odrum Hetti sinar Nafnbottir / enn ad giøratzt Svertakarar Kongs / allir med Eidi / Og hafi Pa hver sina Nafnbott efter jofnum Semdum. Enn ef Nokurer hafa misgiort

Om Troskab mod Kongen.

(a) HIn næste Dag efter / skulle til Ting blæses alle Haandgangne Mænd / og skulle da alle Mænd fæste* Kongen Troskab / og vinde* Eed. End* alle de som ellers ere Haandgangne / skulle icke anden Sinde* / hvercken Læns-Mænd / ey heller Skutelsvenne / tage med anden Skik sine (b) Nafnbøter* / end ad giøres Kongens Svertagere (c) alle med Eed / Og hafve da hver sin Nafnbot* / efter sedvaanlig Ære. End om nogen hafver misgiort*

*Stadfæste
*Svere
*Men
*gang
*2 Eretitler
*2 Eretitel
*forbrut

mod Kongl. Majestat/ (d) da handles det efter Lowen / med Kongens Befalning / og gode Mænds Raad.	ved Kongdommin / Pa fari Pat efter Løgum/ med Kongs Skipan/ og godra Manna Raadi.

Antegnelser
Til X. Capitel.

Om Haandgangne Mænds Eed.

(a) Naar alle Stænder i Almindelighed / hafde paa Kongens Hyldings-Dag / giort Kongen deres Eed / som i forrige Capitler er ommældet / var det ocsaa fordum Sedvane / at alle **Haandgangne Mænd** / det er / alle de som hørde til Hoffed / oc ginge Kongen til Haande / skulle næste Dag der efter / komme enten paa Tinget / eller Hirdstæfne / at giøre Kongen særdeles Eed / en hver for sin Bestalling eller Bestilling / som hand i forrige afgangne Konges Tid hafde haft / oc nu af den ny udvalde Konge skulde fremdeles nyde. Saaledis skede i Kong Hagen Hagensøns Hylding paa Øireting / hvorom læses i N. Chron. p. 605. med desse
„ Ord: Anden Dagen i deres Forsamling / fremginge alle Læns-hof-
„ dinger oc Raadet / oc alle Hoffsindere / oc svore Kong Hagen / oc
„ Skule Jarl / oc blefve deres Sverd-Tagere / hver i sin Befalning /
„ som de tilforne vare satte af K. Jngi.

Hvad Nafnbot er.

(b) Nafnbot / er Nafn- eller Ære-Titel / som vare adskillige i Hoffet / saa som Læns-Mænd / Stallare / Merkes-Mand / Skutilsvenne / Drotz / Hofmænd / Giester / Kierte-svenne / oc andre saadanne Nafne eller Æretiteler / som her efter i Hird-skraan skulle forklares.

Om Sverdtager.

(c) **Sverdtagere** kaldtes de / som toge Kongens Sverd i Haanden / hvilket hand rakte dennem / naar de giorde hannem Eed. Saaledes skeede / naar Kongerne giorde Hertuger eller Jarler / da gaf

de

de dennem Sverd/ oc finge dennem i Haanden/ hvormed de ſkulle vedkiendes/ at de holte deres Hertugdom eller Grefvedom af Kongl. Maj./ oc vare hans Sverd-Tagere. See herom i Hird-ſkraan efterfølgendes 11. oc 15. Capit. Herforuden/ naar Kongen giorde Hof-Mænd eller Gieſter/ ſkulle de holde deres Hænder ud ofver Kongens Sverd/ oc gribe det om Fæſtet med deres høire Hænder. Læs herom i Hird-Skraan i det 30 oc 42. Capitel. Svertagere-Nafn ſiges oc uden tvil om Riddere/ ſom paa Kongernes Hyldinger eller Kroninger/ efter gammel Sedvaane/ hafve været giort. Ti der vare mange Riddere blant Kongernes Haandgangne Mænd/ i ſønderlighed af Skutil-ſvenne/ ſom erfares af Hird-Skraaens 23. Cap. hvor videre om Riddere ſkal antegnes.

Kong Harald Haarfager holdte det for en Spot oc forakt/ at Kong Adelſtens Sendebud af Engeland ofverlefverede hannem det forgylte oc med dyrebare Stene beſatte Sverd/ hvilcket hand ubetænkeligen anammede/ oc tog om Haandfanget/ hvorofver hand af Sende-Budet blef kaldet/ hans Mand oc Sverdtager. Læs Nor. Chronic. 62. pag.

(d) Norſke Low i K. Magni Loubog/ i Chriſt. B. c. 5. oc Hird-ſkraan c. 3. mælder om deres Straf/ ſom miſgiøre mod Kongen/ enten med Uloulige Konger at tage/ eller oc icke ville komme til Kongens Hylding. See ellers om Nidnings-Verk mod Kongen oc des Straf/ M. B. c. 2. 4. Udf. B. c. 3. Tiu-B. c. 14. etc. Deres Straf ſom miſgiøre mod Kongen.

XI. Capitel.

Ef Konge gorer Hertuga.	Om Kongen giør Hertug.
NU ef Kongr gører Hertuga innan Lanz/ med	NU om Kongen giør Hertug (a) inden* Lands med

* i Landet.

 gode

* Arfve-rættighed.
* fød.
* fornøden.
* gribe.
* Tid.
* Bistand
* Den udvald Hertug.
* forordner.
* Meest fornøden.

gode Mænds Raad/den
dog er med rætte Arf-
ve*der til baaren* (b)
og af rætte Konge-Etten
kommen(c) da skal denne
Skik være / som her føl-
ger/ om der til er tarfligt
at tages. Den Time
*som Kongen giør Her-
tug / sig til Lettelse* og
Ære / da skal Kongen
lade blæse til Tings /
alle Mænd / og naar
Ting er satt / skal Her-
tugs-Efne* sættes paa
Skammelen for Kon-
gens Høisæde. end siden
skal den som Kongen ski-
ker* dertil/ først tale om
de Ting/ som ligeste*tæ-
kes. Siden skal Kongen
sielf opstaa / og gif-
ve hannem Hertuge-
Nafn/ med desse Ord:

godra Manna Raadi/
Þan Þo er med riettum
Erfdum til Þes borin/
og af rietri Konga Etti-
ni kommin/ Þa skal Sa
hattur a vera/ sem hier
fylgier / ef til Þes Þarf
at taka. Þan Tima
sem Kongr gører Her-
tuga / Sir til liettis oc
Semdar/ Þa skal Kongr
lata blasa til Þings/ al-
ra Mennum / og at ski-
padu Þingi/ skal Hertu-
ga Efni setiaz a Skøri-
na/ fyrer Haseti Kongs.
Eim sidan skal Sa er
Kongr skipar til / fyrst
tala um Þa Hluti er
likaster Þukia. Si-
dan skal Kongr sialfr
upstanda / og giefa
honnum Hertuga Nafn/
med Þessum Ordrum:

Nafn

Nafn Þat sem
Gud gaf Þeir/leg=
gr Eg a Þik / N.
af GVds Halfu/
og Þui Valdi sem
hann hefr mier
Lied / Þat gef Eg
Þier/ og lati Gud
Þui sina Mis=
kun fylgia / med
ollum Þeim Hlu=
tum/ sem hañ sier/
at Þeir haifir
helzt/til Þessar tig=
nar/ og mier til
Semdar og liet=
tis/ Þeir til Frem=
dr og Farsælu/ ol=
lum Þeim til Fri=
dar og Nada/ er Eg

Det Nafn som
Gud gaf dig / leg=
ger Jeg paa dig. N.
Paa Guds Veg-
ne/og den Velde* / * Mact.
som hand hafver
mig Forlænt / det
gifver Jeg dig / og
lade Gud dig sin
Miskund følge/
med alle de Ting/
som hand seer /
at dig behøfves
heldst / til denne
Verdighed/og mig
til Ære og lettelse* * Forlindring
dig til Forfræm=
melse og Velfærdt/
alle dem til Fred og
Naade* / som jeg * Rolighed.
faar

* gifve. faar * under det
* Mact Vald * / af Guds
Forsyn.
Siden skal Kongen
tage hannem i Haand/
og sætte ham i Høysæ=
det hos sig. Kongen skal
gifve hannem Sverd/og
faa hannem i Haand;
skal hand i det ved=
hafver. kiendes/ at hand holder
det Hertug=Dom af
Kongl. Majestat/ og
hand er hans Sverd=
tager/Rætten til Stør=
* bestør=kelse/ ke*/Mutvillige til Refs=
* reffelse. ning/ Kongen til let=
* forlin=dring. telse*/ og hans hulde
Raad oc Rige til Ære
og Verdighed/ hvor som
hand maa sin Lydighed
bevise.| Kongen skal gif=
* Fane. ve hannem Merke* til

fær under Puit
Vald / af Guds
Ferslo.
Sidan skal Kongr
taka i Hand honnum/
og settia ham i Hasæti
hia ser. Kongur skal
gefa honnum Sverd/og
faa honum i Hond;
skal hann i Pui vid=
kennaz/ at hann heldr
Pan Hertuga=Dom
af Kongdomminum/og
hann er hans Sverd=
takari / Riettinum til
Styrcks / Rongum til
Refsinga/Kongi til liet=
tis/og hans hollu Raa=
di og Riki til Semdar/
og Virdingar/ hvor sem
hann maa sin Lidi vid=
komma. Kongr skal ge=
fa honnum Merki / til
Pes/

Pes / at hann ſkyldar honnum alla Pa Meyn / hoñum vera efterlata og akuæda / ſem hann ſkipar under hans Vald / um Pat alt / ſem adur vottar / um hans Hertuga-Dom og hann / i ollu ſtydia og ſtyrkia / til ſins Efnis / og alrar loglig-rar Hlydni. Petta hvertueggia ſkal Kongur ſtandandi faa Hertoga. Sidan ſkal Hertogi ganga fram / og vinna Eid / at Helgadomum / med Peim Eidſtaf / ſem adur er ſkradur efter Kongs Eid.

det * / ad hand ſkyldig giør hannem alle de Mænd / hannem at være efterladte * og hørige / ſom hand ſkicker under hans Vælde * / udi alt det / ſom tilforne viſes * om hans Hertug-Dom og hañem / i alle Ting at ſtyde * og ſtyrke / til ſit Embede / og all loulige Lydighed. Dette hvert for ſig * / ſkal Kongen ſtandendes faa Hertugen. Siden ſkal Hertugen gaa frem / og vinde * eed / paa Helligdommen / med den Eeds-Maade / ſom tilforn er ſkrefpen efter Kongens Eed.

* Fordi.
*forlænte
* Mact
* ſagt er
* opholde
* Begge Ting.
* ſvære

Antegnelſer
Til XI. Capitel.

(a) Den førſte Hertug ſom læſes om i Norſke Chronike p. 39. kaldes Hertug Guttorm / hand var K. Harald Haarfagers / — Om Hertug i Norge.

faggers/ første Envald Konges/ Morbroder / oc blef sicket af han- nem ofver Hoffsinderne/oc at raade oc rigiere Riget / oc være Øverst ofver Krigs-Folket/ blef deraf kaldet Hertug Guttorm. Hvilken Titel hafver icke der efter været brugelig i Norge/ men blef den Øfver- ste Rigets Regenter / nest Kongen/ kaldet Jarl / hvorom videre skal meldes her efter i det 14. Cap. Men hafver Kong Hagen Hagensøn/ gifvet Skule Jarl Hertug-Nafn/oc Høyhed/for Venskabs oc Sva- gerskabs skyld / fordi hand var hans Dronnigs Fader. Nor. Chron. pag. 687.

Konge Sønner Hertuger (b) Kongerne hafve gifvet deres Sønner Hertug-Nafn/ som vare Arfve-baarne til Riget/ hvilke kaldtes ickun tilforne Junckerer. Junker Magnus K. Hagen Hagenssøns Søn/ blef giort til Her- tug af sin Fader/som siden blef Konge efter hannem. Nor. Chronic pag. 754. 761. Saa gaf oc K. Magnus Hagenssøn sine Sønner Høfdinge Nafne/ Eric gaf hand Konge-Nafn/oc Hagen gaf hand Hertuge-Nafn. Læs herom i Hirdskraan. Cap. 39.

hvorledes Hertug giøres. (c) Den Tid K. Hagen Hagensøn giorde Skuli Jarl til Hertug/lod Kongen sammen-stefne Øire-Ting/oc der gaf hand han- nem Hertug-Nafn/oc gaf hannem dertil store oc kostelige Gafver oc Skenk. N. Chron. p. 687. Men med hvad Ceremonier Hertug blef giort/ findes heer klarligere oc udførligere i Hird-skraa/ end i Nor. Chronic.

XII. Capitel.

Om Hertugens Ver- dighed.	Um Hertuga Semdir.
NU skal her siges* den Verdighed/ som følger Her- tug-Nafn. Hand skal	NU skal segia til Peira Sæmda / sem fylgia Hertu- ga-Nafne. Hann skal Merke

* fortæl- les.

Mercke hafa fyrer sier/ huert sem hann rider edr røer / til Bøiar / nema Kongur see fyrer. Hertuge maa hafa Fylgdar Menn fiora/ Pa er hann er nær Konge / enn aldrei fleire enn Sex (Po at Kongur aucke Fylgdar-hald) huort sem hann er nær Kongi/edr fierri/ nema Naudsinia Varygd krefe/ Suo Po ad Kongur see Orrugg. Hertuge skal frialsliga raada/ fyrer Peim hluta Landz / sem Kongur fær honnum / ad Sakar eyri epter Løgum / og Myskunn. Ei skal hann hafa stære utbod enn Kongur

hafve Mercke * for sig (a)/ hvort som hand rider/eller roer til Bye/ uden Kongen er for *. Hertug maa hafve fire Følge-Mænd */ (b) naar som hand er nær * Kongen / men aldrig fleere end sex/ (Dog at Kongen forøger Følgehold */) hvad heller hand er nær Kongen / eller fiær / uden Fornødenheds Aarsag krefver ded/dog so at Kongen er sicker. Hertugen skal frelseligen * raade / for den Part Land / som Kongen faar hannem/ (c) hvis Sagfald angaar efter Lowen / og Miskundhed. Ei skal hand hafve større udbud * end Kongen (d)

- * Fane.
- * i Veien.
- * drabanter.
- * hos
- * Følgeskab.
- * frilligen.
- * Udskrifvelse.

uden Kongen Samtøcker det / for store Nødvendigheds Sager*.
* Aarsager. Ei skal hand og give bort de Jorder* / som
* Jordegods. Kongen forlæner hannem. Men forlæne (e) maa hand dem / som hannem løster / meden hand
* Makt. hafver vald* ofver dem. Ei skal hand flere Haandgangne Mænd hafve (f) / end Kongen / oc Vise Mænd / siger at til-
* somme høre*. End om Hertug
* sit forøger siden* Hoff / efter Kongen forbyder hannem / da ere de alle Landraade Mænd (g) / om de vide af Kongens Forbud. Ei skal Hertug
* reise. af Landet fare* / uden Kongens Lof er der til. Med ingen Høfding

nema Kongur sam Þyke Þat / fyrer storar Naudsyniar Sakar. Ei skal hann og gefa Jordir Þær / er Kongur veiter honnum. Enn veita maa hann Þeim er honnum lykar / medan hann hefur vald yfir Þeim. Ey skal hann fleyri Handgengna Menn hafa / enn Kongur / oc Vitrir Menn / sea at tilheyrir. Enn ef Hertugi aukar sydan Hird / er Kongur fyrir bydur honnum / Þa ero Þær allir Landrada Menn / ef Þeir vitu Kongs Forbod aa. Ei skal Hertuge ur Lande fara / nema Kongs Leyfe see til. Ved Ongvan Hofdingia skal

skal hann Sattir gøra/
Pan sem Kongur er u-
sätter vid / um Logligar
Säker. Ei skal og
Hertuge halda Pa
Menn / imota Kongs
vilia / er Konge er reid.
Nu ef suo ber ved/ad U-
fridur er i Lande/ Pa
skal Hertugi skyldur
Kongs / iollum Naud-
synum / oc allir hans
Menn. Kann Her-
tuga løglig Naudsyn
til ad bera / Pa skal
Kongur faa honum so
mikin Styrk / sem go-
dir Menn sea at bezt
beri.

En huer vetna Par
sem Peir eru i Vfridi
saman / Kongi og Her-
tuge / og Peira Menn/
Pa skal suo huer vid an-

skal hand Forligelse
giøre/den som Kongen er
usattes med (h) for lou-
lige Säger *. Ei skal og Hertug holde Mænd (i) * Aarsag.
i mod Kongens Villie/
som Kongen er Vred.
Nu om so bær til* / ad * hænder
Ufred er i Landet / da sig.
skal Hertugen skyldig
være * Kongen / i all * pligskyl-
Fornødenhed (k) oc alle dig
hans Mænd. Kand og
Hertugen loulig Nød- * Fornø-
sag * til bære * / da skal denhed
Kongen faa hannem so * Paa komme.
møgen Størke* / som go- * Macht
de Mænd sæe at best be-
hofves.

End hvorsomhelst det
som de ere i Ufred sam-
men/ Kongen oc Hertu-
gen/oc deres Mænd/ da
skal so hver mod anden

*Selskab. skicke sig/ som de vare af
et Laug*. Skyldig skal
Hertug være i Fred og
Ufred/ at fare i de Fer-
reiser. der/ som Kongen byder
hannem med Skynsom-
Forsicktighed. hed/ og hand vil sielf
sine Mænd med sende/ de
som hand under vel.
Vagt Varhold og all anden
Vare-Tækt/ skulle Her-
lige. tugens Mænd jafnt
holde ved Kongens
Mænd/ efter Mand-
tallet Mængden/ og so i all
Lodfald og Lod-skiffte/
efter ræt Mandtall/ der-
som Hertugen er med
Kongen. Kongens Lei-
ge er først(l) i hver Hafn.
Hertugen skal sin Kon-
ge huld og tro være/ oc
see sig vel for/ for Uven-
ners Raad(m). End om

nan breyta/ sem Peir see
ef einu Løguneyt. Skyl-
dur skal Hertugi i Fride
og Ufride/ at fara i Pær
Ferdir/ er Kongur bydi
honnum med Skin-
semd/ og hann vill sialfr
sina Menn med senda/
Pa er honnum er vel til.
Varhold og adrar
Niosnir allar skulu Her-
tuga Menn jafnt holda
ved Kongs-Menn/
ad Mann-Mergd/ og
suo i ollu Hlutfalle og
Hlutskipti/ eptir riet-
tu Mantale/ er ef
Hertuge er med Kon-
gi. Kongs Læge er fyrst
i Høfn huerri. Her-
tuge skal Konge sinum
hollur oc truer væra/
og sea vel vid Uvina
Raadum. Enn ef

suo kann til ad bera / ad
Kongur kennir Hertuga
sinum Svikrædi / Pa
skal Pat med Skyn-
semd Ransaka / enn
ei med brædi Ahlau-
pum ressa. Enn ef
hann dylur / da skal
hann bioda Gisla / til
Ransaks Riets / og
sidan skal Ransaka
Pat Maal med Skyn-
semd. Enn ef Hertu-
gi vil ei koma til Pings/
løgliga tilkalladi/ For-
fallalaust/ Po at Kongi
biodest Gislar / edr ver-
di Svick sonn og henda
honnum / Pa maa
hann domazt sannur
at Søk / og allir
Per / er sidan fylgia
honnum / edr nockra
Hlydni veita løstugir/er

so kand til bære * / at
Kongen kiender * sin
Hertug Svigaktig (n) /
da skal det med Skyni-
somhed* randsages / men
ei med hastig Vredes
Anløb refses. End om
hand negter / da skal
hand biude Gisel* (o) til
rættens Randsagelse /
og siden skal randsages
det Maal * med Skyn-
somhed. End om Hertu-
gen vil ei komme til Ting
loulig tilkaldet / forfal-
desløs*, dog at Kongen
bydes Gisel* / eller blif-
ver sand svig hannem
ofver bevist / da maa
hand dømmes skyldig
i Saggen/og alle de/som
siden følger hannem/ el-
ler nogen Lydighed bevi-
ser godvilligen / efter
Dom-

*hende sig
* skylder
* Aktsomhed.
* sætte Borgen
* Sag
* om hand hafver ingen Forfald.
* Forlofver

Dommen falder ofver hans Maal*/ da ere de (p) Obote* Mænd.	Domur fellur a Maal hans/ Pa eru Per O-bota Menn.

* Sag.
* Dødskyldige.

Antegnelse

Til XII. Capitel.

Hvorfor Merke førdtes.

(a) DEt var gammel Sedvaane i Norge/ at Kongen/ lod føre Mercke/ det er/ Hofved Fane/ eller Baner for sig/ naar hand reiste / baade for ære skyld / saa oc at Landfolcket kunde kiende af Mercket / at det var Kongen / oc icke nogen Fiende/ som ellers tit giorde Indfald. Her foruden at Kongen kunde hafve sit Mercke eller Hofvet-Banner hos sig/ om der skede nogen Anløb eller Oprøer i medler Tjd hand reiste. Var det oc saa tilsted Hertugen/ naar hand reiste allene / oc Kongen var icke self med/ at lade føre Mercke for sig/ til ære oc anseelse/ saa oc at Landfolcket skulle vide / at hand hafde Makt oc Møndighed paa Kongens Vegne. Derfor gaf Kongen hannem Merke i Haanden / naar hand giorde hannem til Hertug/ hvormed hand giorde alle oc hver / som hand sickede under hans Makt/ hannem plikt-skyldige/ til all loulige Lydighed/ hvorom i nest-forgangen 11. Cap. er mældet. J forrige trøkte Hirdskraa/ næfnes oc Skiold oc Vaaben / Hertugen skulde hafve for sig/ som heer icke findes. Er troliger at Hertugen førde sielf sit Skiold oc Vaben/ naar hand reiste/ efter de gamle Norbaggers Sedvaane.

Om Hertugens Følge-Mænd

(b) Hertugen maatte icke hafve flere end fire eller sex / Fyldar Menn/ det er/ Følgesvenne/ eller Drabantere (Naar hand i Freds Tjd kam til Kongen) for den Opsidsighed oc Ofvervold Kongerne var tilforn bevijst / baade af Hertug/ Jarler/ oc andre / som vare komne alt for Sterke til dennem / oc dermed rycke de dennem af hvad de vilde. Der Skule Jarl fick K. Hagen Hagenssons Befaling/ at hand skulde møde hannem i Bergen/ kam hand med 20 velberuste-

rustede Skibe / hvormed hand gaf meere Oprør end Lydighed tilkiende. N. Chr. p. 690. Erling Skialgsøn / kom til Kong Oluff den hellige med 1500. Mænd / der hand med Makt vilde hafve Asbiørn sin Frende løs / som for et Drab skulde miste Lifvet. N. Chr. p. 244. Einer Tamskielfver kom til Kong Harald Haardraade med 9. lange Skibe / oc 5 / eller 600 Mænd / der hand hafde Trette med hannem. N. Chr. p349. etc.

(c) Hertug Skuli Jarl / hafde først den søndre Part i Norge af K. Hagen Hagensøn / hvor hand lod optage all K. Rettighed oc Leding / men siden bleff saaledes handlet imellem dennem / at hand skulde hafve til Hertugdom den Norder Part i Landet / baade med Sag-Fald oc Leding oc ald anden Herlighed. See N. Chr. pag. 132. 644. Om Hertugens Sagefald

(d) Forbydes at Hertugen skulde icke hafve større Udbud eller Udskrifvelse end Kongen / for den Aarsag / at Hertug Skuli giørde almindelige Leding med Kost oc Fetalie / i ald Tronde-Laget / oc hafde forsamlet en stor Krigs-Hær baade til Lands oc Vands imod Kong Hagen Hagensøn / der hand giorde Oprør mod hannem. N. Chr. pag. 690. Om Hertugens Udbud.

(e) Hertug Skuli hafde sin egen Marsk / Raad oc Læns Mænd / huilke hand hafde gifvet Forlæninger i sit Hertugdom / medens hand lefvede oc hafde Mact derofver. Men de blefve siden drebt oc forjaget / aff Kong Hagen Hagensøn / oc hans Mænd / fordi de med Hertugen giorde Oprør mod Kongen. Læs Norske Chrønike pag. 691, 693. etc. Forlæninger i Hertugdommet.

(f) Hertugen maatte icke hafve for mange Haand Gangne Mænd / af den Aarsag Hertug Skuli hafde samlet en heel Hob / som hafde svoret hannem / oc de samme raadde hannem meget til at yppe Krig mod Kong Hagen Hagensøn. Hertug Skules Haand Gangne Mænd blefve kaldet **Varbelger** af de Birkebener. N. Chr. pag. 683. Om Hertugens Haandgangne Mænd.

(g) Landraada Mænd / ere Lands Forrædere / heraf siges Landraade Sag / Lands Forræderj / teste Cancell. Bielke in Term. Jurid. Hvad Land-

Raade-Mænd er.

jurid. Læs om saadan Sag M. B. Cap 2 Tiuf. B. Cap. 14. etc.

Hertug maa ej holde Venskab med Kongens Fiender.

(h) Hertug Skuli hafde hiemelige Venskab oc Forbund med Erke Bispen i Trundhiem oc Bispē i Opslo/ som vaare K. Hagen Hagensøns Afvinds Mænd oc Fiender/ hand skref oc Brefve alle Vegne omkring/ baade til Sverig oc til Kong Philipus i Vigen/ oc giorde Venskab oc Forbund med dennem / som altjd hafde været Rigets oc Kongens Fiender. Læs N. Chr. pag. 604. 613.

Maa ej hafve hos sig dem som ere i Kongens Unaade.

(i) Hertug Skuli hafde Snorre Sturlesøn oc nogle andre Islændere hos sig / med hvilke Kong Hagen Hagensøn var icke vel tilfreds / oc der Kongen sendte Bud / oc forbød dennem at drage af Landet / førend de hafde hans Forlof / fik Hertugen dennem oc sit Skib/ oc lod dem seyle bort der med. N. Chr. pag. 689. Det er oc imod Norske Lou / at huse oc hiemme fredløs Mand/ Læs M. B. c. 6.

Kongen oc Hertugen skal kome hin anden til Hielp.

(k) Kong Harald Haaarfager oc Hertug Guttorm kame altjd hin anden til Hielp i all fornøden Tilfald / var oc god Venskab oc Samdrægtighed imellem dennem oc deres Mænd oc Krigs Folk / derfor finge de mange Seyervindinger / oc blef Kong Harald der ved snart Envalds Konge ofver Norges Rige. Men den Uenighed imellem Kong Hagen Hagensøn oc Hertug Skuli / gaf Aarsag til stor Oprør i Riget oc jdelige Slagsmaal imellem deres Mænd oc Tienere indbiurdes / som den Norske Chrønica ommælder.

Første Leje Kongens udi Hafn.

(l) Det actede Kongerne at være deres Høyhed for nær / om nogen vilde legge sit Skib i det første Leje i Hafnene / naar de vare i Følgeskab med dennem. Derfor blef K. Magnus Olufsøn meget ilde tilfreds med Harald Haardraade hans Faderbroder/ der hand hafde lagt sig idet første oc Øfverste Leje i Hafnen / bad sine Mænd væbne sig / oc var bered at vilde slaaes med hannem om Lejet/ om hand icke hafde lagt af Veien. / N. Chr. pag. 342.

Hertug skal vare sig for Uvenners Raad.

(m) Hertug Skuli var icke Kong Hagen Hagensøn sin Herre Huld oc Tro./ hafde altjd Raad oc Daad med hans Uvenner / oc følgede mest deres Raad/ som raadde hannem alt det hannem var Ugafnligt oc forderfveligt/ baade med Ulydighed at bevise/ ock rjg at yppe mod sin Konge / hvor ofver hand paa det sidste blef drebt af de Birkebener/ oc fik en ønkelige Afgang. Læs N. Chr. pag. 613, 683. 691. 722.

(n) Det

(n) Der Hertug Skuli blef befunden svigactig mod sin Herre Kong Hagen Hagensøn/ blef hand icke angreben af hannem med Hastighed oc Vredactighed / men hand sendte Povel Vageskalm oc Jfver Nef til hannem / at hand skulde komme tilbage igien/ oc forlige sig med hannem / saa skulde alting være got. Oc der Povel gaf Kongen tilkiende Skules Svigactighed / svarede hand Povel venligen / oc lod sig merke at det skulde gaa vel til / imellem hannem oc Skuli/naar de fandtes. Kongen tog oc hans Daatter til Ecte/for-Venskabs oc god Forligelse-Maals Skyld/N. Chrønike. pag. 657. 680. 611. Hertugens Sag skal randsages.

(o) Hertug Skuli satte Kong Hagen Hagensøn Gisel/ Asulf sin Frende / oc Jatger Skiald/ der hand var mistænkt hos hannem / for Svigactighed / rejste saa til Kongen sielf / til Bergen/ oc blef der venligen oc vel forligt med hañem/formedelst Erke-Bispens oc andre gode Mænds Hielp. Men der hand icke vilde kome til K. efter hans bud oc Befaling/var der Svigactighed under. N. C. p. 680. 681. 685. Om Gisel at sette/

(p) Obota Menn / Ubode-Mænd ere de/ som icke kunde benaades paa Bod/men hafve fortient at døe / oc straffes paa Lifvet/ nemlig Tiufve/Røfvere / Mordere / Trold-Karle/Mand-Drabere/ Volds-Mænd/eller andre saadanne Udediske oc oprørske Mennisker. Heraf siges Ubode-Maal / Hals-løs oc dødskyldig Gierning/ som icke kand bødes med Penge eller Gods / oc opregnes vitløftigen i den N. Lovbog/ hvilket Ubode-maal er. Læs der om i M. B. Cap. 2. Hvad Obota Mænd ere.

XIII. Capitel

Hversu Jarl skal gora.	Hvorledes Jarl skal giøres.
NU skal til Þes segia / sem vera maa / at sum-	NU skal herhos siges/ som maa være/* at som-

* maa skee

 me

* Folck. me Mænd * mon være
* ubevist. meere ukundigt * / end
forhobedes / og er det
om Jarl-Dom * i Nor-
* Grefve-dom ge / oc Jarls Nafn (a).
End ad mand Forskiel
* Men. der paa giør / ad paa
trende Manere hafve
Norges Konger gifvet
Mænd Jarls Nafn.
Denne er hin * første /
* den at Norges Konge gif-
ver sin Søn Jarls
Nafn den Ecte fød / end
stundum sin Broder / (b)
* Svoger Ecte fød / eller sin Næste
Mauge * / og forlæner
dem sligt af Landet / som
hannem synes (c) med
* Forord Vilkaar. slige Skil-Ord * / som
hand sætter. Og maa
* Ingen-lunde. det med ingen Maade *.
i Arfve gaa / dog at
somme (d) hafve vran-

mum Mønnum see u-
kunnara / enn van væ-
ri / og er Pat om Jar-
ladom i Noregi /
og Jarls Nafn. Enn
ad Menn Skili Pui
giør / ad med Primur
Hattum hafa No-
reges Kongar gefit
Mønnum Jarls Nafn.
Sa er hin fyrste /
at Norges Kongr ge-
fur sine Sinum Jarls
Nafn / skilgietnum / enn
stundum Brædrum si-
num / Skilgietnum / edr
Naa-Maugum sinum /
og veitir Peira slikt af
Landi / sem hoñum sy-
nitz / med sliku Skil-
ordi / sem hann skilur.
Og á Pat med ongua
Mote i erfd ad ganga /
Po at sumir hafi rang-
liga

liga vid klengſt. Er Þat førſt til Vinnes-biurdar / at Þes Kyns Jarldomur / hefur eigi i Erfd genget/ ſem nok er Domi til.

Þat er annat / at huergi i Landum finnaſt nokurer Hlut einkadir til Jarlsdomſins/ hellor hafa Kongar veit Jorlum af Landi ſlikt / ſem Þeim hefr likat / ſtundum i Froſtu Þings Logum / ſtundum i Gula Þings Logum / end ſtundum i Vikini/og olloft a Vplandum / enn ſtundum i øllum Hlutum Lantſins / og Þui ſmerum ſaman. Aloft hafa og Kongar tekit Þat til ſin / ſem Þeir hafa

geligen holt ſig der til. Er det førſt til Vindes-biurd / at det ſlags Jarldom*/ hafve ei i Arfve ganget / ſom nok er Exempel til*.

*Grefve-dom.
* paa

Det er det andet / at hverken * i Landet / findes nogen Part for-ordnet til Jarldom / ellers hafve Kongerne forlænt Jarler af Landet ſligt / ſom dem hafver løſtet(e)/ ſtundum* i Froſte Tings Laudom* ſtundum i Gule-Tings Laudom/end* ſtundum i Vigen / og ofteſte paa Op-Landene/ end ſtundum i alle Lands Parter/ og de ſmaa deele ſammen. Ofte hafve og Kongerne taget det til ſig/ ſom de hafve for-

*Ingen-ſteds.
*underti-den.
*men.

* den	forlænt hin* samme	veit hinum sama
*Nogen.	Jarl/ i en hver*Part	Jarli / i ein huerrium
	i Landet / (f) og faaet	Hluta Lantsins/og fen-
	Jarlen det andenSted/	git Jarli Pat annars
	som Kongen tøckes til-	Stadar / sem Kon-
* belei-ligst	faldeligst* være. Nu	gi Pukir tilfelliligazt
*Bopel.	findes og hverken Bo*	vera. Nu finnast og
*Jorde-Gods.	eller Jorder*/ ej Odel	huergi Bu ne Jar-
	nogen Steds i Norge/	dir / ne Odal i nokrum
	det som Jarldommet	Stad i Noregi / Par
	hører til / eller mon væ-	sem Jarldominum hey-
	re tillagt / uden det hver	ra til / edr see einkan-
	hafver haft / og so me-	nat / vtan Peir hefur
	get / og med slig maa-	huer haft/ og so miklar
*vilkaar.	de/* som Kongen haf-	og med slikum haite/sem
	ver syntes.	Kongr hefur synts.
* Vise.	For det tredie / at	Pat hid Pridia/ at
	vittige* Mænd synes	vitrum Mønnum synist
* Kloge.	mest / at snilde* Kon-	mest/ og at snotrir Kon-
	ger hafve ofte fundet	gar hafa opt fundet
* Usin-hed.	Jarlernes Vanart */	Veinurt Jarlana/ til
	(g) mod deres Forældre.	sina Foreldra. Pui
	Ti er det rætteste / ad	er Pat rietast / ad
	Kongen hafver det i	Kongur hafe Pat i
		sin

sin Vald / at sæma Pan mest af sini Fodurleyfd / sem hann finnur ser hollastan / og mest vil hans Bodskap giøra / bædi vtan Landtz og innan. Pui at hans Eige oc Odal er alt Landet. Pui at ey er handselt / at betur gefist / Po at annarasee i Freystad.

Pat hid fiorda / sem Liosast er / at opt hefur eingi Jarl verit i Norege / og hefur Pat Almuganum hægast verit / Pui at sealdan riettur Smæ Lingsins Vid Pat batnar / ad margir hafi verid Yferbodarnir i senn.

sin Vold* / at pryde dem meest af sit Fæderne Gods/(l) som hand finder sig huldeste / og meest ville hans bodskab* gøre / baade uden Lands og inden. Ti hans Eige* og Odel (i) er alt Landet. Eftersom ej er sickert / bedre at gaa til / om det stod i andres Frivillie.*

For det Fierde / som Liusest er / at ofte hafver ingen Jarl været i Norge / (k) og hafver det været Almuen bequemmeligst / ti at sielden bader Smaa Folckes* Rættighed af det / at mange Ofverbydere* hafve været samtligen.

*Magt. * Bestilling * Egendom. *Magt. *Klarest. *Underdannes. *Øfrigheder.

An-

Antegnelser.
Til XIII. Capitel.

om Jarls Nafn.

(a) Jarls Nafn blef gifvet baade Hertuger oc Grefver i Norge i fordum Dage. Oc var Jarl den høyeste i Mact oc Myndighed/ neſt Kongen/ ſom en Rigens Hofmeſter/ huilcken raade oc regierede baade Riget oc Hoffet/ oc var Øfverſt neſt Kongen ofver Krigs Folket/ ſom Hertug Guttorm Jarl var i Kong Harald Haarfaggers Tid/ Hagen Galin Jarl/ oc Skuli Jarl/ i Kong Ingi Bartſøns Tid/ læs N. Chr. pag. 39. 544. 587.

Kongens Broder Jarl.

(b) Kong Ingi Bartſøn giorde ſin Broder Hagen Galin til Jarl/ ledde oc ſin Broder Skuli til Sæde oc gaf hannem Grefve eller Jarls Nafn. N. Chr. pag. 544. 537. Kong Harald Haarfagger giorde dennem til Jarler i Norge/ ſom hand gaf hans Døtre til Ecte. N. Chr. pag. 50.

Konge Sønners oc Svogres Forlæninger.

(c) Kong Harald Haarfagger gaf ſine Sønner Konge-Nafne/ oc deelede blant dennem adſkillige Forlæninger i Norge/ af hvilke de finge halfdelen med hannem af al kongelige Rættighed. Hand gaf ocſaa Jarlene/ hans Døtters Mænd/ Forlæninger/ af hvilke de op bare Kongens Sagfald oc Landgild/ oc hafde den tredie Part med hannem der af. N. Chr. pag. 42. 58. Kong Ingi Bartſøn gaf ſin Broder Hagen Galin Jarl halfkongelige Indkomſt oc Rættighed med ſig ofver all Norges Rige N. Chr. pag. 544.

Jarldom icke Arfvelig.

(g) Hagen Lade-Jarls Efterkommere/ vilde med arfvelige Rættighed holde ſig til det Grefvedom i Trundelaget/ fordi der hafde været Grefve-Sædet efter hannem i mange Aar/ men de blefve forderfne der fra/ af Kong Oluf Tryggeſøn/ oc Kong Oluf den hellige/ ſom ſielf boede i Trundhiem paa Kongs-Gaarden/ de lode bygge/ oc brugte ſielf Trundelauget til deres Underholding. N. Chr. pag. 61. 72. 146. 147. 195. 196. 196. etc. Erling Skialgſøn

ſøn Herſe / ſom hafde K. Oluf Trygeſøns Søſter Aſtrig til Huſtrue / formeente ſig at hafve Arfvelige Rættighed til det Forlæning Kongen hafde gifvet hannem / imellom Agdenes oc Lindeſnes / fordi hand hafde beholt det i Langſommelige Tjd / men K. Oluf den hellige ſvarer hannem derpaa ſaaledes: Jeg vil lade dig være den ypperſte oc rjgeſte Læns-hofding udi Norge / men ieg vil ſelf raade for hvor ſtore Forlæninger du ſkalt hafve / Tj J Læns-høfdinger ere icke Odelbaarne til mit Riges Herlighed N. Chr. p. 199.

(e) Ligeſom Grefvedømme i Norge / icke hafve været arfvelige / ſaa hafve oc Jarlene licke altjd haft en viſſe Part af Landet / men deres Grefvedomme paa adſkillige Steder. K. Harald Haarfagger gaf Hertug **Guttorm Jarl** Vermeland / Gotland oc Vigen i Forlæning til Jarldom. N. Chr. p. 48. 54. **RagnVald** Jarl hafde Sundmør / Normør / oc Romsdallen til Grefvedom af Kong Harald Haarfagger. N. Chr. p. 46. **Hagen Jarl** fik Sogne-Fylke oc Fiorde-Fylke til Jarldom / oc ſiden Trundelauget / oc boede paa Laden. N Chr. p. 46. 65. **Eiſten Jarl** / den rige / hafde Hedemarken til Grefvedom. N. Chr. p. 50. **Tore Jarl** Ragnvalds Søn / fik ſin Faders Grefvedom oc Forlæninger efter hans Død N. Chr. p. 55. **Sigurd Jarl** fik Trundhiem oc Trundelauget til Grefvedom efter ſin Fader / Hagen Jarl / det ſamme fik oc hans Søn efter hannem / oc beholte det længe. N. Ch. p. 61. 66. 93. **Eric** Jarl hafde Raumerige oc Vigen til Grefvedom. N. C. p. 110. **Orm Jarl** hafde ſit Grefvedom paa Oplandene i Kong Harald Haardraades Tjd p. 349. **Hagen Jarl** / ſom fik K. Magnus Oluffſøns Daatter Ragnild / bekom Oplandene efter Orm Jarl. p. 354. **Erling Skak Jarl** hafde Vigen til ſit Grefvedom / i hans Søns Kong Magnus Erlingſøns Tjd p. 462. **Knud Jarl** hafde fire Læne ved Trundhiem til Grefvedom af Kong Hagen Hagenſøn p. 727. etc. Grefvedome forandrede-

(f) Skuli Jarl hafde førſt Vigen / oc ſit Grefvedom Synden Fields, men Kong Hagen Hagenſøn tog den Part af Landet til Jarl fick andet Grefvedom.

til sig igien / efter Erke-Bispens Raad oc Bigeering / oc gaf Jarlen Norlandene i Stedet til Grefvedom N. Chr. p.644.

(g) Kong Hagen Hagensøn befandt Skuli Jarls Ufinhed i mange Støcker / baade paa Øyre Ting i Hyldingen / hvor hand vilde icke staa op imod hannem / eller lade hannem sidde hos sig / oc ellers siden med Oprør oc Eftertractelse / N. Chr. p.600.

Jarlers Ufinhed mod Kongen.

Grefve Hareg af Tiotø beviste Ufinhed oc Vanartighed imod sin Herre Kong Oluf den hellige / oc var med i det Oprør / der hand blef dræbt / men hand søgte Naade oc Forligelse hos hans Søn K. Magnus Olufsøn derfor / N. Chr. p.304.323.

(h) Kongerne i Norge / hafde i gamle Dage deres store Gaarde / Odels Gods oc Eigendommer / som de enten hafde arfvet efter deres Frænder / eller kiøbt for Penge / som er tilforn ommældet i Hirdkraan i 14. Cap. Oc i de Antegnelser der til / oc hafve de forlænt deres fornemmeste oc huldeste Mænd / med saadant Gods. Kong Oluf Haraldsøn gaf Skule Jarl for sin tro Tieniste / sine beste Gaarde oc Eigner / ved Konghelle / Oslo / Tonsberg / Bergen oc Nidaroos / der som Kongen meest plejede at hafve Sæde oc Tilhold / hvilke Gaarde oc Eigner længe vaare under Skules Afkomme. Kongen tilbød hannem Læn / hvor hand det vilde begiere i Norge / men hand vilde det icke hafve / oc frøctede at en efterkommendes Konge skulde røgge den Gafve / derfor begierede hand af Kongens Fæderne Gods / N. Chr. p. 379.

Kongernes Gaarde oc Gods

(i) Den Tid K. Harald Haarfagger underlagde sig Norge / oc blef Envolds Konge der ofver / lagde hand alt Odels-Gods under sig / oc alle Bønder maatte gifve hannem Landskyld. N. Chr. p.42. Derfor actedes alt Landet for Kongens Eyendom oc Odels-Gods. Men Kong Hagen Adelsteen / lofvede paa Tinget der hand blef tagen til Konge / at hand vilde gifve Bønderne deres Odel oc Eigendom igien / oc giøre dennem Odelsbaarne N. Chr. p.67.

Norges Kongers Odel.

(k) At der hafver ofte ingen Jarl været i Norge / erfares af den Norske Chronica / af Kong Magnus Olufsøns Barfods / oc hans Sønners / Kong Øisten / Sigurd / oc Olufs / Kong Magnus Blin-

Jarl ike altid i Norge.

Blindes/ K. Harald Gilles/ K. Suerres/ K. Hagen Sverrresøns/etc. Historier.

(l) Undersaaterne i Norge badte intet deraf/ at der vaare mange Øfrigheder / den Tid Kong Harald Graafeld oc hans Brødre regierede tilsammen / hvor ved Almuen oc Landet blef udsuet. N. Chr. p.91. Saa var det oc icke for Undersaaternes beste/ at Eric Jatl oc Erling Skialgsøn toge begge Landskyld af de Forleninger / som Kong Oluf Tryggesøn hafde gifv'et Eric / huilke Erling hafde haft tilforn / saa at hvor den eene hafde opragen Landskyld / kom den anden efter oc tog lige saa meget. N. Chr. p.189. Mange Øfrigheder øder Undersaatter.

XIV Capitel.

Um annan Hatt Jarls Nafns.

Saer aññar Hattur Jarls Nafns / er Kongr gefur Peim Mønnum er hann Skipar yfer Skatløud sin / fyrst Orkneyar / med Pui Mote / sem Vottar Sættar Skraa/Suerres Kongs /og Harald Jarls Maddadar Sonar/ og med Peim fleyrum einka maalum /

Om anden Maade med Jarls Nafn

Det er Jarls nafns anden Maade / som Kongen gifver de Mænd / som hand skiker ofver sine Skat-Lande/(a) først Orkenøer / (b) med den Maade / som Kong Sverres Forligelse-Skraa* viser/ (c) og Harald Jarls Maddaders Søns / oc med saadañe flere sønderlige Vilkore/

*Beskrifvelse.

som stede i Kong Magnus Hagensøns (d), og Magnus Jarls Gilbertsøns Forligelse-Maal / da forløbben var / fra vor HErres Jesu CHristi Biurds* Tid / M. CCLX. og vij Aar / i fierde Kong Magni Riges Aar / so ogom Kongen giør Jarl til Island (e) med slige Skil-Ord* / som Kongen synes med GUds Forsyn/oc gode Mænds Raad/ da maa til begge bruges den Skik / som heer efter siges*.

* Fødsels

* For-ord

* fortæles

sem komu i Sættar giord Magnus Kongs Hakunar Sonar / og Magnus Jarls Gilbert Sonar/ Pa er Lidin voru/ fra Hingadburd vors HErra Jesu Christi M. CCLX. og vij Aar / a fiorda Aare rykis Magnus Kongs/ suo og ef Kongr giører Jarl til Islands / med sliku Skilordi / sem kongi synist/ med Guds Forsea/og godra Manna Raad / Pa maa til huertveggia nyta Peña Hat/sem hier segir eptir.

Antegnelser.
Til XIV. Capitel.

Om Norges Skatlande.

(a) katlandene vare de Øer / som laae under Norge / nemlig / Ørkenøer / Suderøer / Manør / Hietland Kketland / Ketunes / en Part af Skotland / saa oc Island

Island oc Grønland. Læses vidløftigere om disse Øer oc deres Nafne i Norges Beskrifvelse / af H. Peder Clausøn vdgifven i Trøcken pag. 142.

(b) Om Ørkenøer meldes i N.Chr. p.234.235.236.237. At de Øer blefve først bebøgde i Kong Harald Haarfaggers Tid/oc tilforne hafde været Vikingebølle / det er Sørøfveres Bolig. Ti der Kong Harald underlagde sig Norge / begafve sig mange Landfløttige der hen / som Øfvede Sø-Røfverie / oc hafde der deres Tilhold. Men fick Ragnvald Møre Jarl Ørkenøer først til Grefvedom af Kong Harald / til Bnod for sin Søn Isver / som blef slagen ihiel/ paa det Tog / med Kongen / der hand forjagede Vikingerne fra samme Øer. Men Ragnvald Jarl gaf sin Broder Siurd Øerne / som blef der / hand fik Jarls Nafn af Kongen / oc var saa den første Grefve som bode der. Efter Siurd Jarl / regierede hans Søn Guttorm et Aar / ofver Ørkenøerne. Efter hannem tog Torf Einar / Ragnalds Søn Grefvedommet / oc raadde hand længe for Landet / oc var Rig oc Mæctig. Efter Torf Einar raadde hans Sønner for Landet/ Arnkield Erling oc Torfind/ udi hvis Tid Kong Eric Blodoxe af Norge / kom did / oc maatte Grefverne være hannem Underdanige. Arnkield oc Erling blefve slagne i Krig / men Torfind raadde længe for Landet / oc blef gammel. Efter Torfinds Død / toge hans Sønner Grefvedommet / Arnfind / Havard / Lodver / Liote oc Skuli / af hvilke Lodver lefvede længst / oc raadde paa det siste Ene for Landet. Hans Søn var Sigurd / som var Rig oc Mæctig / oc en duelig Krigs Mand. Udi hans Tid kam Oluf Tryggesøn af Vester Lands Sørøfveri / lagde der til Øen / oc tog hannem fangen / men lod hannem løs igien / med saadan Vilkor / at hand skulde lade sig døbe / annamme den Christen Tro / oc blifve hans Mand / oc lade alt Land Folket christne. Hand tog hans Søn til Gisel / som Hund eller Huelp hedde / oc var hand hos Kongen i lang Tid i Norge / oc døde der. Sigurd Jarl fik til Hustru Kong Melkolmis Daater af Skotland / oc afflede med hende desse Sønner / Torfind oc Sommerled / Bruse oc Einar Skakmund / hvilke efter deres Faders Død skifte Landet imellem sig / oc regierede der længe. | Om Ørkenøer.

Men Kong Oluf den hellig dømte den tredie Part af Øerne at være forfalden til Kongen for et Drab Skyld / hvilken hand fik Brusse Jarl paa sine vegne at forvalte. Her efter læsis i N. Chr. p. 393 394. 395. at Kong Magnus Barfod / drog med en statelige Skibsflode vester ofver Hafvet / oc tog de Grefver / Povel oc Erling Fangne paa Ørkenøer / Underlagde sig baade dennem oc Suder Oerne / oc blef saa forligt med Kongen af Skotland Malkolmer / at hand skulde beholde alle de Øer vester for Skotland / imellem hvilke oc Landet hand kunde komme med Roer fast Skib. Der efter gifte Kong Magnus sin Søn Sigurd / med Kong Morkiartans Daatter af Irland ved Nafn Bradnio / gaf hannem Konge-Nafn oc satte hañem ofver Ørkenøerne oc Suderøerne. Sigurd var første bosiddendes Konge paa Øerne / oc Regenter ofver dennem alle.

Om Forligelse imellem K. Sverre oc Harald Jarl.

(c) Om denne Forligelse som skeede imellom K. Sverre oc Harald Jarl / melder N. Chr. pag. 524. 579. 580. At Kongen lod forskrifve en Dag udi Bergen / did kam oc Harald Jarl af Ørkenøer / oc blef forligt med Kong Sverre i saa Maade / at Jarlen opgaf all den Ræt hand hafde i Hiet Land under Kronen i Norge / men Ørkenøer skulde hand beholde med saadan Forord / at hand skulde giøre Kronen i Norge Regenskab for half Parten af all Indkomst / oc blef dømt under Kronen alt det Gods / som de eyede / der vare udi slaget med mod Sverre udi Florevag / skulde Slecten faa det igien om de vilde løse det inden tre Aar. Saa satte Kongen sin Foget ved Nafn Arne Løria med Grefven ofver Ørkenøer / som skulde opbære Landgild oc Sagefald / hvilken Harald Jarl lod forrædeligen ihielsla / effter Kongens Død / oc lagde saa Ørkenøer oc Hiet Land vnder sig igien med ald Skat oc Skyld / ligesom hand tilforne hafde det. Efter hans Død / blefve hans Søñer Jon oc David Jarler paa Ørkenøer / oc de holte Landene ligesom deres Fader nogen Tid Lang / men paa det siste søgte Forligelse med Kong Jngi Bartsøn / maatte gifve hannem en stor Summa Penge / sætte hannem Gisel / oc svære hannem Troskab oc Lydighed / men hafver Kong Jngi giort dennem omsider til sine Grefver ofver Ørkenøer oc Hietland / med saadan Vilkor som siden blef holden til deres døde Dag.

J Kong

I Kong Hagen Hagenſøns Tid / begierede Kong Alexander af Skotland / at kiøbe Suderøerne for puurt Sølf eller Guld/ efter den værd Kong Hagen vilde ſætte dennem. Men der hand icke kunde bekomme dennem af Kong Hagen / forſamlede hand en ſtor Krigs hær ofver all Skotland / oc actede at vinde Øerne / gaf ſine gode Mænd tilkiende / at hand icke ſkulde aflade / førend hand lod ſine Fenniker ſlyfve Øſten for Turſø Skier/oc fik Underlagt ſig alt det Rige/ ſom Norges Konge hafde veſten for Sohnder Haf. Der Kong Hagen ſpurde ad de Skotter forſamlede ſtor Macti / oc med Mord oc Brand huſede ilde paa Øerne / udbød hand Leding i Norge til Skibs/ kam med en ſtor Macti under Skotland / oc giorde der ſtor ſkade/ hand Underlagde ſig alle de Øer / ſom Kong Magnus Barfod tilforn hafde vundet / oc haft / oc ſatte derofver tvende Konger/ Kong Magnus ofver Manøer og Kong Dugal ofver Suderøer.. Der efter ſeilede Kong Hagen til Ørkenøer / hvor hand døde kort Tid efter. Læs herom N. Chr. pag. 740. 783. 784. oc efterfølgentes 792. 693. Efter Kong Hagen Hagenſøns Død/ ſkede Fred oc Forligelſe imellom hans Søn Kong Magnus oc Alexander aff Skotland / om Øerne / oc blef ſaa beſluttet at Kong Alexander oc hans Efterkommere ſkulde gifve Kongen i Norge aarligen til æwige Tid 100 Mark Engelſke Mønt/ ſom den Tid blef kaldet Sterling / hvilke hand hvert Aar/ 14 Dage efter S. Hans Dag / ſkulde lade yde Kongens Lænsmænd paa Ørkenøer/oc Canikerne ſame ſteds/oc der paa tage Bevjs. Derforuden ſkulde Kongen af Skotland gifve Kongen af Norge 4000. Mark Sterling / 1000 at betale Aar 1367. / et andet 1000 Aar 1268. det tredie til 1269. Oc ſidſte Termin til Aar 1270. derimod ſkulde Kong Alexander oc hans Arfvinger beholde Suder Øerne / oc hves de Norſke hafde inde af Skotland Oc dette ubrødeligen at holdes til æwig Tid N. Chr pag. 797. Denne Forligelſe blef ſiden igien bekræftet oc ſtadfæſt imellom Kong Hagen Magnuſøn / oc Kong Robert af Skotland/Anno 1312. ſom N. Chr formælder pag. 832. Videre findis icke i den Norſke Chronic / om deſſe Øer. Men i V. Arild Hvitfelds danſke Chronic mældes/ i Kong erik af Pomerens Hiſtorie / pag. 728. 729. 730. 731. Edit in folio.

Om Suderøerne.

At

At Aar 1426. den 29 Julii fuldbyrde oc fornyede Kong Eric / alle forrige giorde fordrage oc forhandlinger imellom forn. Norges oc Skotlands Konger / Manøer oc Suderøer anlangendes / som der merkeligen oc vidtløftigen kand læses / i det fordrags Breff / imellom Kong Eric oc Kong Jacob af Skotland gaaet er / Under Siels oc Saligheds Pant / Pafvens Band/oc 1000 Mark Straff at det Urøggeligen skulde holdes / til ævige Tjd. her efter hafver været nogen Trette oc Tvistighed imellom Kong Christian af Danmark/oc K. Jacob af Skotland/ om den Aarlige Afgift af Suder øer oc Man-Øer/hvilken var forholden siden Kong Erics Tid af Pomeren/ oc saa vel ud til en Feide imellom Danmark oc Skotland/ men K. Carl af Frankrige lagde sig udi same Konger at forlige/som en Megler/ hvilket hannem er paa begge sider bevilget/ hvorfor hand beram-met et møde til Paris i Frankrig e Aar 1457. ved Pintze dags Tide. hvilket blef dog for nogle Aarsagers Skyld opsat til den første Octob. Men blef da intet forrettet. Anno 1460. blef atter et Mode beram-met til Burges i Frankerige / af Kong Carl / hvor de Danske oc Skotske Gesanter indstillede sig / men fordi de Danske icke fremlagde det rætte Original Bref / som var giort imellom Kong Magnus Hagēsøn af Norge oc Kong Alexander af Skotland/ SuderØer oc Manøer angaaendes / men alleniste/ et vidimus af Hofvet-Bref-vet / oc Kong Carl saac intet- at kunde dømmes i Saggen / med mindre Original-Brefvet blef fremlagt oc visi / derfor slog hand dette Middel for / hvilket hand tilforn begge Konger ved Skrifvelse hafde foregifven / Om der icke kunde skee et Giftemaal imellom begge Herrers Børn / Kong Jacobs Søn aff Skotland/ oc Kong Christians Daater Margret / oc at Kongen aff Skotland dermed kun-de efterlades den Aarlige Afgift aff Suderøer oc Manøer / saa oc den Restandtz / med brøde Penge som blef fordret. Hvilket Forslag blef af begge Herrers Gesanter vel optagen / men efterdi de Danske svarede sig icke at hafve fuldmact om noget giftermaal at handle / mē vilde deres Herre saadant andrage / blef intet videre same Tid sluttet Anno 1468. udi Apr. Maaned lod Kong Christian fordre sin Ret-tighed / af den unge Kong Jacob den tredie / som efter sin Faders

Død

Død/ var blefven Kong i Skotland / begierendes venligen/ at hand den efterſtandendes pension af Suderøerne vilde erlegge / paa det de paa begge ſider kunde blifve i Rolighed oc Venſkab. Her paa hafver K. Jacob meget høfligen ſvaret / oc derefter ſendt en anſeenlige Legation til Danmark / ſom ſkulde icke alleniſte handle om æwigvarende Fred oc Forbund imellom begge Riger / men endocſaa om Gifter-maal/ imellom Kong Jacob deres Herre / oc K. Chriſtierns eniſte Daatter Margrete / at formedelſt ſaadant Giftermaal / den pension, hvilken efter gamle Contracters Liudelſe krefvedes / oc tilforne megen Uløcke hafde foraarſaget / for en Part af Medgiften eller Brud-Skatten maatte affſtaaes oc efterlades. Der denne Sag blef ofvervejet af K. Chriſtiern / tog hand ved dette Forſlag/ de Skotſke Geſanter hafde giort / med Norges Riges Raads Samtøcke / oc blefve ſtrax pacta dotalia om Medgiften eller Brudſkatten oprettet / hvor udi Kong Chriſtiern affſtaad oc ofvergaf til Kong Jacob af Skotland / med ſin Daatter Margarete / oc deres Lifs Arfvinger oc Børn/ſaadan aarlig pension, for en Part af Medgiften eller Brudſkatten / oc ſkulle derfor alle Contracter oc Brefve / ſom derofver tilforne vare giorde oc oprettede/ være døde oc Macteløſe / cum renunciatione. Læs her om A. Hvidf. Chron. p. 912. 913. 914.

Om Ørkenøer oc Hetland findes oc dennne Under-rætning i A. Hvitf. Chr. pag. 914. At K. Chriſtiern / foruden den pension af Suderøerne / udlofvede til Kong Jacob af Skotland / treſinds tive tuſinde Rinſke Gylden / hvilke hans Daater Margarete ſkulde hafve til Brudſkat i rede Penge / oc af ſamme Summa ſkulde ſtrax betales ti tuſinde Gylden / førend Bruden blef ført af Danmark / men for de efterſtaaendes halftrediesinds tive tuſinde Gylden/ ſkulde Kongen aff Skotland anamme ſub firma hypotecha, Ørkenøer / med all Tilbehør / Herlighed oc Rættighed / oc ſaa længe nyde oc beholde ſamme Øer/ for et brugeligt Pant / indtil hand eller hans Efterkommere Konger udi Norge / ſamme Summa betalede oc aflagde / fornæfnte Kong Jacob i Skotland / eller hans Efterkommere / oc da ſamme øer oc Lande at komme til Norges Rige oc Krone igien. Om Ørkenøer/oc Hetland.

Efter denne Contract imellom Kong Chriſtiern oc K. Jacob /

blefve forsendt Legater til Danmark / at ledsage Bruden ind i Skotland / Aar 1469. Men efterdi den Svenske Krig oc Oprør bracte Kong Christiern i stor Bekostning / saa hand kunde icke erlegge strax de ti tusinde Gylden hand hafde udlofvet at gifve Frøken Margrete med / fik hun ickon to tusinde der af samme Tid / men hand handlede med de Skotske Gesanter derom / oc forskref Kongen af Skotland / for de resterendes otte tusinde Gylden / hans oc Norges Riges Land / Hetland / sub hypotecha; ligervjs som hand tilforne hafde forskrefven Ørkenøer / saa at Kongen aff Skotland / samme Land Hetland skulde beholde / som et brugeligt Pant / indtil de otte tusinde Gylden blefve betalt af hannem eller hans Efterkommere Konger udi Norge. etc.

Siden dette er skeed med Ørkenøer oc Hetland / findes ellers inted synderligt i vores Chrøniker om samme øer / uden at efterkommendes Konger / hafve lofvet i deres Haandfæstninger / samme øer at indløse oc indfrie fra Skotland.

(d) Udi forrige Danske oc Svenske trykte Hirdskraa / settes i Stedet for Magnus Hagensøn / Magnus Haraldsøn / men hafver i de Tider ingen Konge regieret i Norge med det Nafn; Ellers findes icke i den Norske Chrønike / noget udtrøckelig / om dette Forligelse Maal / imellom Kong Magnus Hagensøn / oc Magnus Jarl Gilbertsøn / maa dog være skeed i de Tider Kong Alexander af Skotland fik Suderøerne igien / af K. Magnus Hagensøn / som Aars Tallet her om melder.

Om Island oc Grefver der paa Landet.

(e) Island er først bebogt i K. Harald Haarfaggers Tid / af de Landfløctige Norske Mænd / som da rømte af Norge / oc vagre af Kongernes / saa vel som andre fornemme Mænds Slekt. Oc var det længe førend de Islænder vilde være de Norske Konger Underdannige / oc gifve dennom Skat. K. Oluf den hellig / begierede først Skat af Landet / men Indbøggerne beslutted endrectelligen / at de ingen Skat vilde gifve. Siden længe efter / i K. Hagen Hagensøns Tid / blef raadslaget / at Skuli Jarl / med en Skibs-Flode oc krigsmagt skulde reise til Island / at tvinge indbøggerne / men blef Reisen afvergifven for Farligheds Skyld / oc blef Snorre Sturlesøn Islænding

ding / sendt der hen / at giøre Fred / oc beflitte sig paa at føre Landet under Kongen / som dog inted kunde udrætte. Der efter giorde Kong Hagen / Gizor Torvaldsøn Islænder / til Jarl eller Grefve i Bergen / oc gaf hannem stor Skenk oc Gafve / at hand skulde reise til Island / legge det under Kongen / oc sly hannem Skat af Landet / hvilket Gizor troligen lofvede at forrette / men stede dog icke førend Kongen sendte sin Tienere / Halvard Guldsko til Landet / som handlede med Grefve Gizor oc Landfolket der om / oc bracte det endeligen saa vit / at Landfolket paa et almindeligt Ting / svore Kongen i Haand Land oc Folk / oc at gifve hannom / oc Norges Efterkommendes Konger Skat ævindeligen / efter Kongens Bref / som siden blef giort der om. Læs her om Norske Chrønike vitløftigere pag. 257. 624. 770. 778. 779. etc.

Siden hafver Kong Magnus Hagensøn beflittet sig paa / at beholde Islænderne under Kronen oc sin devotion, hvorfor hand giorde Rafn Oddesøn oc Orm Ormsøn Islænder til Riddere Aar 1269 Oc gaf dennem Island i Forlæning. Men Orm blef paa Hiemreisen / med Skib oc Gods / saa Rafn allene blef den første Kongens Læns mand paa Island. Kong Magnus gaf oc de Islænder privilegier, oc en Haandfæstning / hvilken iblandt andet indholdt / at Islænderne skulde hafve een Jarl for Høfvidsmand etc. Saa sendte K. Magnus ocsaa de Islender en Lovbog / med Jon Laugmand / oc blef deraf kaldt Jons-Bogen / som endnu bruges paa landet. Læs herom vitløftigere i N. C. p. 798. 799. 800.

XV. Capitel.

Hversu Kongur gørir Jarl.	Hvorledes Kongen giør Jarl.
NAn Tyma sem kongur gørir Jarl /	DEn Time* som Kongen giør Jarl /

* Paa den Tid.

Hielp sig til Lettelse/ oc ære/ da skal Kongen lade blæse til Tings alle Mænd/ der som hand * tilstede er stedder * / og naar * satt Ting er skicket * / skal *den Udvald Jarl Jarls Efne * settes paa Skammelen/ for Kongens Høy-sæde/ end siden skal den som Kongen skicker til/ tale først om de Ting/ som tilfælligste *ere. * beqvemmeligste Siden skal Kongē stande op/ og give hañom Jarls Nafn/ med desse Ord:	seer til Lietis/ og Seimdar/ Þa skal Kongur lata blasa til Þings ollum Mønnum/ Þar sem hann er stadder/ og at skipudu Þingi/ skal Jarls Efni settiazt a Skorina/ Fyre Haasæte Kongs/ enn sidan skall sa er kongur skipar til/ tala fyrst um Þa Hluti/ sem tilfelliligastir eru. Sidan skal Kongur standa up/ og gefa honnum Jarls Nafn/ med Þessum Ordum:
Det Nafn/ som jeg legger paa dig N./ paa GUDs vegne/ og den vold/* * Mact. som hand haf- ver mig forlænt/	Nafn Þat sem eg legg a Þig N./ af GUDs Halfn/ og Þui Valdi/ sem hann hefur mier Lied/ Þat gef Eg Þier

Pier / med GVds Villia / og late ſialfur Gud Put ſina Miſkunn fylgia / med øllum Pem Hlutum / ſem hann ſier / at Pier hæfir helzt / til hans Tignar / og minar ſemdar og Liettis / Pier til fremdar og frels / øllum Peim til Fridar og Naada / er eg fær under Pyna Forſea.

Sidan ſkal Kongur taka i Hond honnm / og ſettia hann i Haaſæte / vt fra ſyn haaſætte. Sidan ſkal Kongur gefa hoñum Sverd / og faa

ded gifver jeg dig / med Guds Villie / og lade GVd ſielf dig ſin Miſkund følge / med alle de Ting / ſom hand ſeer / at dig behøfves heldſt / til hans Lof / og min ære og Letelſe* / dig til Forfremmelſe oc Frelſe* / alle dem til Fred og Naade* / ſom jeg faar under din Forſyn.

* biſtand Hielp.
* Frihed
* Rolighed

Siden ſkal Kongen tage hannom i Haand / og ſette ham i høyſæde / ud fra ſit Høy-Sæde. Siden ſkal Kongen gifve hañem Sverd / og faa

hannem i Haand. Hand
vedkiende sig. skal i det viderkiende / *
at hand holder det Jarl-
Grefvedom. dom * / af Kongdom-
Kong. May. met* / og er hans Sverd-
tager / Rætten til stør-
Bestyrkelse. ke * mutvillige til Ref-
selse.

Siden skal Kongen
Fane. gifve hannem Merke* /
dertil / at hand skyldige
beplicter giør * dem alle / at væ-
ofveregifne. re hannem efterladte* /
og lydige / som hand ski-
Mact. ker under hans Vold* /
(efter alt det som ellers
vises i Hertugens Sver-
tag) og hans Jarldom
opholde at styde* og styrke / til
all loulige Lydighed. Des-
se begge Ting skal Kon-
gen standendes faa Jar-
len. Siden skal Jarlen
gaa frem / og svære Kon-

honum i Hønd / hann
skal i Þui vidurkennazt /
at hann heldur Þan
Jarldom af Kongdómi-
num / og er hans Sverd-
takare / Rietum til styr-
kia / Røngum til Ref-
singa.

Sidan skal Kongr
gefa honnum Merke /
til Þes / at hann skyl-
dar Þa alla / at væra
honnum eftirlata / og
audkuæda / sem hann
skipar undir hans Vald.
Um alt Þat / sem adur
vottar i Hertuga Sver-
tøku / og hans Jarl-
dom / stydia oc styr-
kia / til allrar logligar
Hlydni. Þetta hvertveg-
gia skal Kongr standandi
faa Jarle. Sidan skal
Jarl ganga fram / og
sve-

ſveria Kongi Eid / ad Helgumdomum / med Pem Eidſtaf / er aadur er ſkrifad eftir Kongs Eid.

gen Eed / paa Hellig-dommen / med den Eed-ſtaf * / ſom tilforne er ſkrefvet / efter Kongens Eed.

*Eeds Maade.

Anteginelſer.

Til XV Capitel.

Hvorledes Jarl eller Grefve blef giort.

(a) En Tid Kong Harald Haarfagger giorde Rolog / en Meſſe-Konge af Numedal til Jarl / bandt hand et Sverd ved hans Side / oc hengde et Skiold om hans Hals / ledde hannen til Sæde / oc giorde hannem til ſin Jarl ofver Nummedals Læn. Samme Rolog gik tilforne op paa en Høy / ſom Kongerne plejede at ſidde / oc lod der berede et kongelige ſæde / oc legge Hiønder paa den Underbenk / ſom Grefve-Sædet var / oc Jarlene pleiede at ſidde / oc hand veltede ſig ned aff Konge-Sædet / paa Jarls-Benken / oc gaf ſig Grefve-Nafn / drog ſiden til Kong Harald / oc opgaf hannem Riget / oc tilbød ſig at være hands Mand / N. Chr pag. 43.

Der Kong Magnus Oluffſøn vilde giøre Svend Ulffſøn til Jarl / ſad hand i ſit Kongelige Sæde / oc mange hans Høfdinger oc Folk vare hos hannem. Da efter Kongen hafde meget berømt hannem / ſtod hand op oc tog et Sverd / hwilket hand bant ved Jarlens Side / oc hand hengte et Skiold paa hans Axel / ſatte en Hielm paa hans Hofvet / oc gaf hannem Grefve Nafn. Siden blef frembaaret et Skrin / med helligdom udi / hvorpaa Grefve Svend lagde ſine Hænder / oc ſvor K. Magnus Huldſkab oc Troſtab. Saa ledde kongen hannem ſielf til Sæde N. Chr. 327. 328.

Hagen Galin blef giort til Jarl eller Grefve at K. Guttorm Si-

gurdsøn / der hand var sat paa sit kongelige Sæde / af høfdingerne. Da tog Kongen et Sverd / oc bandt ved Hagen Galins Side / hengde et Skiold paa hans Axel / oc giorde hannem til en Grefve med alle Høfdingers Samtøcke / saa satte hand hannem paa Benken hos sig. N. Chr. pag. 535.

Fornemme Jarler som hafve været i Norge.

I Kong Harald Haarfaggers Tid / var mange Jarler / hand giorde dem til Jarler / hvis Døttre hand tog til Ecte / oc dem hand gaf sine Døttre til Ecte / af hvilke desse vare de nafnkundigste.

Roleg Jarl som var tilforne Konge i Nummedallen / oc velted sig af Konge-Sædet ned paa Jarl-Benken. N. Chr. p. 43.

Ragnvald Mørre Jarl / som var Grefve ofver Sundmør Nordmøer / oc Rumsdallen / oc klippede Kong Harald Haardfaggers Haard p. 51.

Hagen Jarl ofver Fiorde-Fylke oc Trundelaget / hvis Daatter Asa / var Kong Haralds Hustru. p. 45.

Eisten Jarl den Rige af Hedemarken hvis Daatter Kong Harald tog ocsaa til Hustru p. 50.

Tore Jarl Ragnvalds Søn / som fik sin Faders Læne / oc Kongens Daatter Aalof til Ecte. pag. 55.

Sigurd Jarl Hagensøn / som bode paa Laden / oc hafde sit Grefvedom udi Trundelaget / oc var holt for den viseste Mand i Norge. 61. hand var ocsaa Jarl oc bode paa Laden i Kong Hagen Adelsteens Tid. p. 66. oc hafde døbt hannem paa hedniske vis. p. 62. blef indebrendt med alt sit Folk af Kong Harald Graafeld oc hans Brødre. p. 93.

Hagen Jarl Sigurdsøn / som blef Grefve paa Laden efter sin Fader / oc var Aarsag til / at Kong Harald Graafeld blef ombragt / blef siden sat til Regenter ofver ald Norge / af K. Harald Gormsøn i Danmark /

oc blef omſider ønkeligen dræbt i Svineholet / Norſke Chr. pag. 93. 107. 108. 147.

Eric Jarl Hagenſøn i Kong Oluf Tryggeſøns Tjd / ſom var med at ofvervinde Kongen i det Slag ved Svold / p. 178. oc blef med ſin Broder Svend Jarl / Regenter ofver Norge efter Kong Olufs Fald / i 13 Aar. p. 180. 186.

Hagen Jarl Ericſøn / ſom Kong Oluf den hellig forjagede af Norge / p. 190.

Harek Jarl Grefve paa Tiodøe / i Kong Oluf den helliges Tjd / ſom var med paa Stikelſtad i Striden mod hannem. p. 304. oc blef ſiden dræbt i Kong Magnus Olufſøns Tjd. p. 323.

Orm Jarl / Grefve paa Oplandene / ſom da var allene Grefve i Norge / i Kong Harald Haardraades Tjd pagina. 349. 353.

Hagen Jarl ſom blef Grefve efter Orms Død paa Oplandene / oc fik Kong Magnus Olufſøns Daater Ragnild til Huſtrue. pag. 354.

Skuli Jarl / kom med Kong Oluf Haraldſøn fra Engeland / oc var en meget vjs / Forſtandig / løſtig oc deilig Mand. pagina. 379.

Sigurd Jarl af Røjre / ſom blef Fredløs i Kong Magnus Erlingſøns Tjd / oc blef ſlagen i Striden af Erling Skak. p. 481 483.

Erling Skak Kong Magni Fader / ſom var oc hans Jarl / p. 492.

Hagen Galin Jarl / i Kong Guttorm Sigurdſøns / oc Kong Jngi Bartſøns Tjd / var oc Kong Jngis Broder / oc fik half Jndkomſt med hannem i Norge / vilde oc være Konge med hannem paa det ſidſte. pag. 544. 582.

Skule Jarl ſom var førſt Grefve i Kong Jngi Bartſøns hans Broders Tjd / ſom traktede efter Riget i Kong Hagen Hagenſøns Tjd / Oc blef giort af hannem til Hertug / men for hans Oprør mod Kongen / blef omſider ihjelſlagen af de Birkebener. N. Chr. p. 587. 598. 687. 691. 722. &c.

Hvad Sverdtag er. (b) Sverd-tág/ eller Sverd-Tagelse / kaldtes Hertugens Creation eller Indvielse / som skede naar hand blef giort til Hertug / oc tog Sverdet af Kongen / som hand fik hannem i Haand / ut supra c. 11 er ommældet.

XVI. Capitel.

Om den Værdighed / som Jarls Nafn bør at følge.

NU skal siges om den Værdighed / som bør at følge Jarls Nafn. Jarl skal hafve Merke * (a) for sig / hvor som hand rider eller rôer til Bye / uden Kongen er for. Jarl skal hafve fire Mænd (b) til følge / hvor som hand er / nær Kongen eller fiær / aldrig dog flere end sex. Jarl skal frelseligen raade (c) for den Part af Landet / som Kongen forlæner hannem / at tage

* Fane.

Um Sæmdir Þær sem Jarls Nafn fylgia æigu.

NU skal seggia till Þerra Sæmda / er fylgia eigu Jarls Nafni. Jarl skal hafa Merki fyre sier / hvort sem han ridur edr rær til Bøyar / nema Kongur sie fyre. Jarl skal hafa fiora Menn til Fylgdar / hvort sem hann er / nær Kongi / edr fyer / aldrei Þo fleiri en sex. Jarl skal frialsliga raada fyrir Þeim hluta lands / er Kongur veitir honnũ / at

at sakar Eyri med Logum / og Po under Miskunn. Ey skal hann stærri Utbod hafa enn Kongr / nema Kongr samPyki Pat med honnum / fyrir ein hueriar Naudsyniar. Ei skal hann gefa Jarder Pær/ er Kongr veiter hoñum/ enn veita maa hann huerrium er hann vil / medan han hefur Vald yfer. Ey skal hann fleiri haandgangna Menn hafa / en Kongur og vitrir Menn / sea at tilheyrir. Enn ef Jarl aukir Hird / sidan er hann veit Kongs Forbod aa/ Pa eru Peir allir Landrada Menn / sidan Peir vita / at Kongr fyrerbydi. Ey skal Jarl

Sagfald efter Lowen / og dog med Miskund. Ei skal hand større Udbud * (d) hafve end Kongen / uden Kongen samtøcker det med hannem / for nogen Fornødenheds skyld. Ei skal hand gifve bort de Jorder / som Kongen forlæner hannem/ (e)men forlæne maa hvem som hand vil / meden hand hafver Vald * derofver. Ei skal hand fleere Haandgangne Mænd (f) hafve / end Kongen oc vittige Mænd see at tilhøre *. End om Jarl forøger Hof / siden hand ved af Kongens Forbud / da ere de alle Landrada Mænd / siden de vide / at Kongen forbød. Ei skal Jarl

*Udskrifvelse

* Mact

*behøfves

ud aff Landet fare/(g)u-
den med Kongens Raad.
Med ingen den Høfding
skal hand i Forbund væ-
re/ som Kongen er Usat-
*Uens tes*med/ for loulige Sa-
ger. Ei skal Jarl de Mænd
holde / som Kongen er
vred (h) / mod hans vil-
* hænder. sig. lie. End om so bær til*/
ad Ufred er i Landet / da
skal Jarl være Kongen
*Forplict skyldig * (i) / i alle For-
nødenhed / og alle hans
Mænd. Kommer oc Jar-
len loulig Fornødenhed
paa / da skal Kongen faa
hannem so megen Stør-
Krigs mact. ke/ (k) som gode Mænd
behøfves see / at best bør. End
hvorsomheldst der som de
ere i Ufred tilsammens /
Kongen og Jarlen/og de-
res Mænd/da skal so væ-

ur Landi fara / nema
med Kongs Raadi.
Vid Ongvan Pan høf-
dingia skal hañ Sattr
vera / sem Kongr er
usattur vid / fyrer løg-
ligar Sakir. Ey skal
Jarl Pa Menn halda
er Kongur er reidur /
mote hans Villia. Enn
ef svo ber til / ad Ufri-
dur er i Landi / Pa skal
Jarl vera skyldur Kon-
gi / i øllum Naudsinum /
og allir hans Menn.
Komme og Jarli løglig
Naudsyn til / Pa skal
Kongi faa honnum suo
mikinn Styrk / sem go-
der Menn sea ad best
ber. Eñ huertvetna Par
sem Per eru i Ufrid til sa-
mans / Kongr og Jarl /
og Peira Menn / Pa skal
suo

ſuo vera huor til an-nars / ſem allir ſea ur ein Loguneyte.	re hver mod anden / ſom alle vare ud af et Sel-ſkab.
Skyldr ſkal Jarl til vera / ſuo i Fride / ſem i Ufride / at fara allar Pær Ferdir / ſem Kongr bydr hoñum med Skyn-ſemd / og hann vil ſyna Menn medſenda / ſem hoñum er vel til. Vard-hald / og allar adrar Ni-oſnir / nær Kongi / ſkulu Jarls Menn iafnt hal-da vid Kongs Menn / at Mann mergd / ef Jarl er med Kongi / og ſuo i ollu Hlutfalli og Hlutſkipti vera / eftir Riettu mañtale. Kongs Læge er fyrſt i huorri Hafn. Ef ſuo kann til adbera / at Kongr ken-nur Jarli ſinum Suik-	Skyldig ſkal Jarl være til / ſo i Fred / ſom i Ufred / at fare* alle de Færder (l)* ſom Kongen byder hannem / med Skønſomhed / og hann vil ſine Mænd medſende / ſom hand under vel. Var-hold * og all anden Va-retægt / nær Kongen / ſkulle Jarls mænd iæfnt* holde ved kongens mænd / efter Mande-mengden / om Jarl er med Kongen / og ſo i all Lodfald og Lodſkifte være / efter ræt Mandtal. Kongens leye er førſt (m) i hver Hafn. Om ſo kand til adbære / at Kongen kiender* ſin Jarl Svigactig eller

*Reiſe *reiſer *Vagt * Lige * hænde ſig *ſkylder

*Betenksomhed *Hastighed *Sag. *uden Forfald *begierdes *skyldig *bevise *godvilligen

utro / (n) da skal det med Skønsomhed * randsages / men ei med Anløb* resses. End om hand negter / da skal bydes Gisel til Randsagelse. Siden skal randsages det maal* med Skønsomhed efter Lowen. End om Jarl vil ei komme til Kongen Forfaldesløs / * dog hand bød hannem Gisel / eller bedes* / eller maa være sand svig med Jarl / da maa hand dømmes Sand * i Saggen / og alle de som nogen Lydighed vide * hannem løstendes * da ere de alle Obode Mænd.	ræd edr otrulik / Pa skal Pat med Skyndsemd randsaka / enn ey med Ahlaupum ressa. Enn ef hann dylur / Pa skal bioda Gisla til ransaks / sidan skal ransaka Pat Maal med skynsemd eftir Løgum. Enn ef Jarl vill ei koma til Kongs Forfallalaust / Po hann biod hoñum Gisla / edr beydizt / eda verdi Svik sonn aff Jarls / Pa maa hann dæmazt sañur at sak / og alla Pa er nokra hlydni veitu honnum lostigir / Pa eru Peir allir Ubota Menn.

Anteg-

Antegnelser.
Til XVI. Capitel.

(a) Jarl maatte føre Merke eller Fane / for sig / hvor hand reiste / ligesom Hertug / see videre herom tilforn Cap. 12. i Antegnelsen til lit. (a) — Om Jarls Merke.

(b) Jarl maatte icke komme sterker til Kongen end med 4 eller 6 Mænd til følge / eller Opvartning / forstaa i Freds Tid / for de Exempler / tilforne vare skeede / ut supra. Cap. 12. lit. Men i Feide Tid vare de forplikte / at komme saa sterke som de kunde / Kongen til Hielp oc Bistand mod Fienderne / naar der blef paabudden. I Kong Harald Haarfaggers Tid var forordnet at Jarlen skulde holde Kongen 40 bevæbnede Mænd. N. Chr. p. 42. — Om Jarls Følge-Mænd.

(c) Jarl hafde Frihed at sette Befalnings Mænd ofver sit Grefvedom / hvem hand vilde / ligesom Hertugen ut supra. Cap. 12. lit. (c) Men med Sage-Fald var saaledis forordnet / at Kongen hafde undertiden halfparten eller de to Parter af Sagfaldet med Grefven / eftersom Contracten imellom dennem blef giort / som skeede i K. Harald Haarfaggers Tid / see N. Chr. pag 42. Men ellers vare oc de Jarler eller Grefver / som finge deres Grefvedomme gandske frie / med Sagefald oc alt / som Hagen Galin Jarl fik / af Kong Ingi Bartsøn N. Chr. pag. 544. Oc Skule Jarl fik af Kong Hagen Hagensøn p. 644. — Jarlens Frihed i sit Grefvedom.

(d) Svend Jarl lod udbyde meget Folk / imod sin Herre oc Konge Kong Oluf / den hellige / oc stridde mod hannem / men blef ofvervunden / oc maatte fly af Landet N. Chr. p. 195. 196 197. See videre supra cap 12, lit. (d) Ellers er det imod Lowen at udbiude Almuen / naar mand vil / uden Feide er for handen / oc mand hafver Kongens Befaling der paa. Udf. B. Cap. 1. — Jarl maa ej giøre stort Udbod.

(e) Jarl maatte icke gifve det Jorde-Gods bort / som Kongen for- — Jarl maa

lænte

ej gifve Jorder bort

lænte hannem / thi der var hverken Bopeel eller Jorde-Gods / ej Odal nogensteds i Norge / som hørte Grefvedommene til/eller var dem tillagd/uden hvad hver hafver haft/oc saa meget/oc med saadan Maade / som Kongen hafver syntes / som tilforne er ommældet i Hirdskraa. Cap. 13.

Jarlens Haandgangne Mænd.

(f) Jarlerne hafde deres egne Haandgangne Mænd / som vare deres Lænsmænd / Hoffindere / Hofmænd / &c. med Kongens Bevilling. J Kong Harald Haarfaggers Tid var forordnet/at hver Jarl skulde holde 40 bevæbnede Mænd. N. Chr. p. 42.

Jarl maatte ej reise af Landet

(g) Hagen Jarl Sigurdsøn/ reiste af Norge uden Kong Harald Graafelds Forlof / til Kong Harald Gormsøn i Danmark/ oc hafde hiemmelige Raad med hannem / hvorledes hand kunde ombringe Kong Harald Graafeld. N. Chr. p. 104. 105. Saa reiste oc Hagen Jarl Jfversøn af Norge/uden sin Herres K. Harald Haardraades Villie oc Samtøk / oc giorde Forbund oc Venskab med K. Svend i Danmark/ som var hans Fiende. p: 353, Siden reiste hand ud af Riget igien til Sverig / oc tog dog sin Skat oc Skyld Aarligen paa Oplandene N. Chr p. 362. 363.

(h) Det er imod Loven at huse Fredløs Mand. M. B. Cap. 6.

Jarl maa ej huse Kongens Uven.

Torberg Arnsøn holte hos sig Sten Skoftesøn Jßlænder / som Kong Oluf den hellig var vred paa/oc hafde giort Udßlæger oc Fredløs/fordi hand hafde ihielslagen Kongens Gaarsfoget paa hans Gaard i Ørkedal / N. Chr. p. 262.

Jarl skal hielpe Kongen.

(i) Hagen Jarl Griogartsøn paa Yrie/kam Kong Harald Haarfagger til Hielp med meget Folk / der hand stride imod Nessekongerne i Norge / oc stod hannem bi / at hand ofvervandt dem. N. C. pag. 42. Saa kam oc Hagen Jarl Jfversøn Kong Harald Haarraade til Hielp / mod Kong Svend i Danmark / i Nissar Strid/ oc giorde der sit beste / saa Kong Harald vandt N. C p. 357. 358. J lige maade kom Sigurd Jarl Kong Hagen Hærdebred til Hielp imod Erling Skak / oc Knud Jarl Kong Hagen Hagensøn / imod

He:

Hertug Skule/ N. Chr. pag. 476. 709.

(k) Kong Harald Haarfagger fik Ragnvald Møre Jarl Folk/ baade af ſine egne Tienere oc Bønder / med Orlug-Skibe til at forſvare Landet med for Ufred/ imod Neſſe Kongerne N. Ch. p. 44. Desligeſte ſende Kong Hagen Hagenſøn Knud Jarl ſin Lens høf-ding Arnbiørn til hielp / med Krigsfolk imod Hertug Skuli p. 700. Kongen ſkal hielpe Jarlen

(l) Sigurd Jarl af Røjre reiſte Øſter til Kong-Helle/ efter Kong Hagen Hærdebreds Befaling / at verie Landet for Erling Skak / N. Chr. p. 475. Erling Skak Jarl reiſte til K. Valdemar i Danmark / der Ufred var imellom hannem/ oc Kong Magnus Erlingſøn i Norge / oc giorde Forligelſe-Maal. p. 492. Knud Jarl reiſte efter Kong Hagen Hagenſøns Befaling imod Hertug Skuli / der hand giorde Oprør mod Kongen/ at ſtride imod hannem. p. 700. Jarl ſkal reiſe hvort Kongen befaler.

(m) Det førſte Leje i Hafnen hørte Kongen til / oc actedes for en kongelig højhed. Derfor ſagde Kong Magnus Olufſøn til ſin Fa-derbroder Kong Harald Haarraade / den Tid hand forundte han-nem half Norge med ſig: Med denne Vand/ gifver jeg dig half-par- » ten i Norge/ med Skat oc Skyld/ oc alt der tilligger/ med ſaadanne For- » ord / at du ſkalt hafve all kongelig Herlighed oc Mact i Norge / lige » med mig / dog ſaa/ at naar vi ere baade ſammen / ſkal jeg hafve det » højeſte Sted / oc være for dig udi hilſen/ oc udi Sæde oc Gang / oc » all Tieniſte/ oc ſkal jeg hafve det Øfverſte Leje/ hvor ſom vi komme. » N. Chr. 340. See videre ſupra Cap 12. ved lit. (l) Om kon-gens Leje i Hafn.

(n) Hvorledes ſkulde handles / om Kongen beſkyldte nogen at være Landſ-forræder / være ſig enten Fri-Mand eller Bonde / læſes vidtløftigen om/ i Norſke Loubog/ i M. B. cap. 2. Udſ. B. c. 3. Tiuf. B. c. 14. Om Kon-gen beſkylder Jarl

Om Landraade-Mænd / oc Ubode Mænd / oc hves videre til dette Capitels Forklaring hører / kand ſøges ſuprà i det 12. Ca-pitel.

XVII Capitel

Hvorledes Lænsmænd skulle giøres.

NU skal her til siges* / hvorledes Kongen skal giøre Lænsmænd (a). Det skal giøres / om Paaske Tid eller Jule Tid / eller hine høieste Højtider (b) / thi so hafver været fordū / og endnu*. Dette skal giøres efter det som bordverset * er sagt * / og Madden er velsignet / eller Kongen settes i (c) Højsædet. Da skal Kongen lade lyse for Mændeñe / før hand settes ofver Bord / med desse Ord: « Om det synes at denne " Mand N /. som fleeste

*fortæles

*er

*Bord-Psalmen

* læst

HversuLendramenn skal gøra.

NU skal til Pes segia / hversu kongr skal gøra Landra-Menn. Pat skal giøra / um Paaska Tid edr Jula Tid / edr hinum hæstu Haatidum / Pui suo hefr verid at fornu / og nyu. Petta skal giøra eptir Pat er Bordvers eru søgd / og Matur er blessadur / adr Kongr sest i Haasæti. Pa skal Kongr lata lysa for Mennum / adr hann sest yfer Bord / med Pessum Ordum: Ef Pat synitz at Penna Mann. N. er

flei-

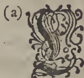
fleiſtum Mennum er	Mænd er kundig * til	* Folk er bekiend
kunnigur ad godu / Pa	gode / da vil Kongen for	
vill Kongr / ſakir Pio-	Tieniſte Skyld / leede „	
nuſtu / leida hann til	hannem til Ære-Sæde / „	
Semdar Sets / og	og deres Verdigheds „	
Virdingar Nafnbota	Titel / ſom høieſte ere „	
Peira / ſem heiſtar ero	inden * Hoffet / med „	
innan Hirdar / med Leſ-	Læns-mands Nafn / og „	
mans Nafn / og Pan	all den Ræt / ſom „	
allan Riet / ſem Lens-	Læns-mands Nafn bør „	
mans Nafne aa / at	at følge (d) / det gifver „	
fylgia / Pat gefur hann	hand hannem fuldkom- „	
honnum fuldkomliga /	meligen / med GVDs „	
med GVDs Miſkun /	Miſkund / med Læns- „	
med Lensmans Riet /	mands Ræt / end det „	
Enn Pat er XV Mar-	er XV Marker (e) Løn*.	*Beſolding
ka Vezla. Sidan ſkal	Siden ſkal Kongen kal-	
Kongr kalla til ſin ij	de til ſig ij Læns-	
Lendamenn / edr Stal-	Mænd / eller Stalla-	
lara / Merkiſ-mannum /	re / (f) med Merkiſmænd /	
Skenkaraeds / Drot-	Skenkere eller Dro-	
ſeta og biodia Pem / at	ſet / og bede dem / at	
leida penna Mann	lede denne Mand frem	
fram fyr Haaſæti. Pa	for Høiſædet. Da ſkal	

Kongen self Leede hannẽ til Sædet/ ved sin høyre Haand / og sette hannem i anden Læns mands Sæde. End med Rætte/ da bør Læns mænd so at sidde/ at den sidder først som fornemmest er med Nafnbot (g) * / og so hver siden / som længe hafver Læns mand været.	skal Kongr sialfr leidia hann til Sættis / til Hæyre Hendar ser/ og settia hann i annars Lensmans Sætti. Enn med Rietu / Pa eigu Lendermeñ so at sitia/ at sa sittie fyrstur / er fornastur er at Nafnbotũ/ og so hver sidan / sem lengi hefr Lendur mann værit.

*Titel.

Antegnelser.
Til XVII Capitel.

Hvad Lænsmãd/ oc Læn er.

(a) Endar-Mann / eller Læns-Mand/siges heer den/som hafver et kongeligt Slot / Fæstning eller Gaard/med Underliggende Bønder / enten paa Regenskab eller Afgift / med særdeles kongelige Bevilling oc Benaading / oc kaltes ellers i gamle Dage i Norge Lænshøfding/ som nu kaldes Læns-Herre. Ellers siges Lænsmand paa somme Steder/om den som er Bonde-Foget i et Læn. Tilæn er ocsaa et Embede oc Bestilling/ i et Læn eller Herred. See Jydske Low.lib. 2.c. 1. oc 54. 56. Lib. 3. c. 8. 93.

Naar Lænsmãd giordes.

(b) Kongerne plejede at giøre Lænsmænd om Paaske eller Juel / eller paa de høyeste Høytider / fordi all Hoffet var da forsamled hos

Kon-

Kongen at opvarte / oc skulle Lænsmændene paa samme Tider holde følge hos Kongen / som erfares af efterfølgendes 18. Cap. oc 56. Item af N. Chr. p. 644. 645.

(c) Om Kongens Sæde meldes i N. Ch. p. 383. At det var midt paa Gafibenken/ forend Kong Oluf Haraldsøns Tid/men hand forordnede / at det skulde være ved den Øfverste Bord-ende. Hand holt oc megen Stat ofver hans Bord / efter udlændiske Kongers Vjs / med kredentzen for Borde / oc Voxlys at brende / oc andet saadant meere p. 384. Kong Oluf den hellig/ hafde det saaledes bestickeet i sin Tid / at Bisp Gryndkields oc hans Presters Sæde/skulde være nest hos Kongen i hans Sal i Trundhiem / siden sadde kongens Raad p. 197. J Kong Hagen Hagensøns Kroning/ vare Sæderne saa bestickede / at kongens Sæde var ved den enne side inderst i Sallen / oc Cardinalen / som var skicket fra Pafven / sad ved hans højre Side / oc der efter Erke-Bispen / oc Bisperne. Men ved Kongens venstre Side/ sad Dronningen / siden hendes Moder Frue Ragnild / oc andre fornemme Fruen-Timmer. etc. p. 732. Om Kongens Sæde.

(d) Kong Oluf den hellig giorde Edvin Urhorn oc Bryniolf Elephant til Lænsmænd om Julen / oc Kongen gaf Edvin store gafver oc skenk/ oc blandt andet gaf hand hannem et Sølfbundet forgylt Sverd / oc en skiøn Sæde Gaard/ som Veitland var kaldet/ oc gaf hannem Lænshøfdings Nafn oc Ræt. Det same giorde hand ocsaa ved Bryniolf. Oc hand tackede Kongen med en Vise/ som hand dicted der om. N. Chr. p. 201. Om Julen gaf Kong Hagen Hagensøn Halvard Bratte oc Simen Kyr Lænshøfdings Nafn oc Ræt/ det er / hand gaf dem Skiold oc hielm / oc Forlæninger der til p. 645. hvorledes Læns-mand giøres

(e) Heer næfnes ickon 15 Mark / oc icke hvad Mark det hafver været. var det M. Mønt / kunde Lænsmandens Aarlig Løn icke beløbe sig uden 7½ Rixdaler / ti j Mark var i de Dage et lod Sølf. Men var det lødie M: som her dog icke næfnes / beløb hans Løn sig 120. Rixdaler / tj j lødie Mark Sølf er 16 Lod Sølf/ eller 8 Rixdaler. See videre om Marker / i Antegnelsen til det 3 Capit. lit. (r) Om Marker

(f) Om Stallare findes infra Cap 21. Merkismand Cap. 22. Skenker. Cap. 23. 24. Drotsette Cap 25. Hvor om en hver hãs Nafn oc

Bestilling skal handles.

Om Læns-Mænds Sæde. (g) De vare de fornemmeste Lænsmænd som hafde højeste Nafnbøter eller Ære-titeler / saa som / Jarl / Canceller / Stallere / Merkismand / Drotzet / hvilke alle hafde Kongens Læne / Item som de vare ældste Rigens Raad til / der hafde Læne. Siden sadde Lænsmændene / som hafde icke anden Offiz eller Titel / eftersom de vare blefne Lænsmænd til.

XVIII Capitel.

Om Læns-Mænds Ræt.

DEn Ræt skulle Lænsmænd hafve med Kongen: De skulle være nest Hertug og Jarler / hine højeste Kongens Raadgifvere (a) / og so iligemaade i hoffet / i alle store Sager. Lænsmænd skulle holde følge* med Kongen / paa hine højeste Højtider. De skulle og først bære Kongens Vielse-Sverd / (b) naar hand bar Kronen / eller

*opvarte.

Um Riet Lendra-Manna

PAn Riet skulo Lédermenn hafa med Kongi: Peir skulo vera næst Hertoga og Jarlum / hiner hæstu Kongs Raadgiafar / og so hid sama innan Hirdar / um all Storrædi. Lendermenn skulo hafa fylgd med Kongi / a hinum hæstum Haitidū. Peir skulo og fyrstr bæra vigslu-Sverd Kongs / er

hann bær Krunnu edr Garlant / nema Her-tage edr Jarli bæri. Enn af Pui at Peir sku-lo vera hinar hæstu Raadgiafar / Pa bær Peim at vera hinnir hollustu / og vera so fyr Odrum i Pui / sem i Semdum oc med Or-drum. Lendarmeñ sku-lo hafa Vald til at taka ser Menn til Traustz / enn Kongi sinum til Styrks / og Semdar / med Huskarls Nafne / XL. enn ei fleiri / nema Kongs see Leyfi til. Al-lar Par Eigner er un-dir Kongdommin falla / af Vdada Verkũ / Par sẽ Lendar madr / hefr Lẽ yfer / maa engi Lendur madr sir med rietu keña,

Garlant* / uden Hertug eller Jarl bær. End ef-terdi at de skulle være hine højeste Raadgif-vere / da bør dem at være hine huldeste / og være so for andre i det / som i Høfviskhed / og med Ord. Lænsmænd skulle hafve Vald * til / at tage sig Mænd til Trøst / end * sin Kon-ge til Styrke * og Æ-re / med Huuskarles Nafn / XL. (c) / end ej fleere / uden Kongens Lou er der til. Alle de Eig-ner * som under Kong-dommet falde (d) / for Udelds Verke * / der som Lænsmand hafver læn ofver / maa ingen Læns mand sig med rætte vedkiende / eller bort-

*Kongelig Smycke.

* Magt

* men

*Bestør-kelse.

*Egen dommer.

*Lifløse Gierninger.

bortselge(e). Ingen Mand maa og forgiøre sine Eigner*/uden til GUD og Kongen (f) med Rætte.	ne brotselia. Engin madr maa og fyre gøra Eignum sinum / utan vid Gud og Kong med Riettu.

*forbryde Eigendommer

Antegnelse.
Til XVIII Capitel.

Om Lænsmænds Anseelse. (a) Efter Hertug oc Jarler / var Lænsmænd i højeste ære oc Anseelse/ i gamle Dage/ i Norge/ baade fordi de vare aff Konge-Slect/ som hafde Læne i de første Envalds Kongers Tider / som N. Chr. mælder pag. 105. Hvorfor Lænsmands Bestilling aktedes des høјer / saa oc fordi de vare Kongens fornemmeste Raad / som kunde formaa det meeste i Landet/ thi Bønderne giorde hvad de raadde dem. Derfor sendte oc Kongerne Bud til Lensmændene / at de skulle samle Folk/ naar noget paakam. Der Svend Jarl giorde Oprør imod Kong Oluf den hellige/ fik hand snart Folk nok/ fordi hand stod vel hos alle Lænshøfdinger. N. Chr. pag. 195. &c.

Lænsmãd bar Kongẽs Sværd (b) Udi Kong Hagen Hagensøns kroning/bar Knud Jarl Kongens Vielse Sverd / men fire af Raadet/ bare en Skifve imellom sig paa hvilken Kongens Vielse kleder oc hans kongelge kleder vare lagt. N. Chr. pag. 731. Men i Kong Magnus Hagensøns kroning bar Gudi Jonsøn en Læns-Høfding Sverdet. p. 776.

Om 40 (c) Om Huus-karles Nafn oc Bestilling skal mældes infra, i

Anteg-

Antegnelsen til 26 Cap. lit. (a). Men var ickon tilsted Læns-mændene at holde 40. Huus-karle / fordi de hafde holt alt for mange tilforne/ oc vare komne for sterke til Kongerne. Torberg Arneson en Læns-mand kam til Kong Oluf den hellige/ med sine Brødre oc mange bevæbnede Folk / der hand var i Unade hos Kongen / fordi hand hafde hunset Steen Isslænder / som var Fredløs Mand/ oc pucked sig Venskab til hos Kongen. N. Chr. pag. 261. 262. Erling Skialgsøn Læns-høfding/ kam med 1500 Mand til Kong Oluf den hellige / oc med Macr vilde hafve sin Frende Asbiørn løs / som hafde ihielslagen en af Kongens Trelle. pag. 244. Svenke Steinarsøn Lænsmand i Vigen / sat sig op imod Kong Magnus Barfod / oc hafde forsamled 500 Jernkledde Mænd. pag. 389. Huus-karle

(d) Efter Norske Lou / maa ingen sin Jord (eller Eigendom) forgiøre/ uden hand bruger Forræderi / eller giør Nidings-Verk. M. B. c. 1. 2. 4. U. B. 18. Men der er adskillig Nidings-Verk / som vidtløftigen opregnes i M. B. cap. 2. Oc det kaldtes det største Nidings-Verk / at mand opreiser Almuen / oc forraader Land oc Folk fra sin Herre oc Konge. Derfor lagde Kong Magnus Olufsøn alle deres Gaarde oc Eigendomme under Kongen oc Kronen / som hafde giort Oprør imod hans Fader Kong Oluf den hellige/ oc hafde været med i Striden imod hannem / saa oc deres Eigner / som faldne vare paa Stickelstad af Bønde-Hæren. N. Chr. p. 325. Hvorledes Eigendom forbrydes.

(e) Det er imod Norske Lou at forkomme eller selge Kongens Jord. See. L. B. c. 6. Lader Ombudsmand Kongens Jord bortkomme / for hans Forsømmelse/ da gielde Kongen saa meget igien af sit. &c. Item Tiuf. B. c. 9. Selger nogen Kongens Jord/ uden hans Forlof / da er hand Tiuf derfor / saa oc den som kiøber. Om forbrut Eigendom.

(f) Det Gods eller Eigendom forgiøres eller forbrydes til Gud / som blifver lagt til Kirker/Skoler / eller Klostere. Men ellers hafve de forbrut deres Løsøre / Odels-Gods eller Jorder / oc alt det de hafve til Konger/ som giøre Nidings-Verk/ Forrædels eller Fredløs Gierning. M. B. c. 4. Til hvem Gods forbrydes.

XIX Capitel.

*Skylder

Om Kongen kiender* Læns-mand Svig-actig.

END om Kongen kiender sin Læns-Mand Landraa-de* / eller Svigactig/(a) da skal hand med Lands-Lowen befries / til Ræt-tens Randsagelse. End om ej er louligt provet* paa ham ræt Randsa-gelse / da bør Kongen i alle Ting Maade at haf-ve (b)/ og allerhelst mod sine Sverd-tagere / men ej bør hand for Uprovet at vredes. Bør hand derfor vel at see sig for / hvem hand gifver Nafnbøter*. End om

Lands-Forræder

*bevist

*2 Ere-Titeler

Ef Kongur kennir Lendum-manne Svikredi.

EN Nu ef Kongr ken-nir Lendum-man-ne sinum Lann-rad / edr Suikredi / Pa skal hañ med Lanz-løgum undanferazt / till Riets Rannsaks. Enn ef ey er logliga profat a hann rietrañ-sak / Pa hæfer Kongi a ollum Hlutum Hof at hafa / og alrahelzt ved sina Sverdtakara/enn ei a hann Oprofuda at reidazt. Ber hon-num Pui vel fyre at sea / hverrium hann gefr Nafnbøter. Enn ef

Kon-

Kongr kennir Lendum-
manne ſinum Lañrad/
edr Suik / og eru Þær
Sakir ey opinberar /
med ſonnu / og dylur
Lendur-madur / Þa
ſkal Kongr Þat Maal
ranſaka a Hirdſtefnu/ef
hann fær med faam
Mønnum ſett. Ey maa
Kongr med Riettu ſy-
nia Lendum-mønnum
ſinum Hirdſtefnu / ad
ranſaka ſit Maal/ til
Riets/ ef hann Þykes
Daudaſok eiga ad ve-
ria. Þar eftir ſkal nef-
na tolf Menn hina
Skynſomuſtu/ at lyta
a Þat maal/ huert
Þat maa med Rietta
ſaunazt a hendr honũ/
edr eigi. Og ef Þeim
lyſt / at hann megi

Kongen kiender * ſin
Lænsmand for Land-
raade Sag/ eller Svig/
og ere de ſager ej oben-
bare med Sanden *(c)/
og døller * Lænsman-
den/ da ſkal Kongen det
maal*randſage paa hof-
ſtæfne / om hand kand
med faae Mænd udrætte
det. Ei maa Kongen med
Rætte ſyne * ſine Lænſ-
mænd Hof-ſtæfne / at
randſage ſit Maal * til
Rætte / om hand tøckes
Døds-ſag hafve at ve-
rie*. Der efter ſkal næf-
nes tolf Mænd/ hine
Skønſomſte * at lyde *
paa det Maal/hvorledes
det kand med Rætten
ſandes hannem i hæn-
der * eller icke. Oc om
dem løſter*/ at hand maa

* Kylder
* Sand-hed.
negter
* Sag
* negte
* Sag
* forſvare
* forſtandigſte
* ofverveie
* ofverbeviſes ham
* ſynes

 befri

befrie sig/ da bør Kongen ei at syne hannem slig Erklering / som gode Mænd see * / efter Kongens Raad / oc hin hellige Kong Olufs Lou. Læns mænd skulle ej skilles ved sin* (e) Konge / uden hans gode Orlof / men allersist * i Fornødenhed eller Ufred / uden det volder enten nogen Vanhelsen * (f) eller ælde / da bør ej Kongen at holde ham uden hans Villie/dog alligevel Kongens Fornødenhed krefver det. Om Kongen spør Ufred / og giør * Læns mand Bud / til sig at komme/ og forsømmer hand det siden (g) da er det sand Svig/uden hand er siug eller saar. Lige

* synes

* deres

* aller mindst

* Skrøbelighed

* sender

undanferast / Pa aa Kongr ey ad synia hōnum Undar-færslu slika / sem godir Menn sea / at Kongs Raadi og Løgum hins heiliga Olafr Kongs. Lendir Menn skolu ey skiliazt ved Kong sinn / utan hans got Orlof / enn alrasist i Naudsynium edr Ufridi / nema Valdi annat hvert Vanheilsa edr Elli / Pa ber ey Kongi at halda ham vtan hans Villia / Po almikil sie Kōgs Naudsyn til. Ef Kongr spyr Ufrid / og gørir Lendum Manne Bod / til sin at koma / og fornemst hañ sydā/ Pa eru Pat sonn Svik / nema hañ sie siukur eda saar.

Slike

Slike hid sama/ef hann bydur honnum at fara med Lidi mot Uvinum sinum/og fyrer at vera/ nema suo mekit Ofur-efli sie ad Skynsom̃um Mønnum virdist ei vera til fært. Nu kemur Hersaga sønn til Lens-manns/ Pa er hann skyldr Bod ad giøra ollum Kongs Mønnum/ Peim sem hann maa vidkomazt / ef Ufridr hefzt. Slikt hid sama er Hirdmenn og Gestir / Kertesveinar/ og allir Kongs Menn skyldir / ef Peir spyria fyr. Enn sa ei vil Niose bera / edr bera lata / og lætt Kongs Madr i Pui / Pa er sa Niddingur / og sealf sag-

det same / om hand byder hannem at fare med Folk / mod sine Uvenner (h)/ og Fører * at være / uden so megen ofvermakt er / at skønsomme * Mænd synes ei være verdt*. Nu kommer sand Hersagen* (i) til Lænsmand / da er hand skyldig Bud at giøre * alle Kongens Mænd / dem som hand kand vedkomme*/ om Ufred befoes*. Lige hid * same ere Hirdmænd (k) og Giester / Kiertesvenne / og alle Kongens Mænd skyldige / om de sporge det før. End den ei vil bud bære/eller bære lade/oc omkom̃er Kongens Mād i det/ da er den Niding (l) / og self* sagt udaf

*Anfører
*forstandige
*bevendt
*Krigs-Tiding
*skicke
*komme til
†begyndes
*det
*selfvilligen

ud af Hoffet / som ei vilde vare sin Staldbroder for Døden / hvad Nafnbot* som hand haf-ver / om hand kunde det vedkomme*. End* hand befrie sig / efter Kongens dom / og Hoffets / om døl-les* kand.

* ære-titel
* komme der til
* Men
* negtes

dur vr Hird / er ei vildi vera Logunaut sin vid Dauda / huat Nafn-bot sem hann hefr / ef hann maatte Pui vidkoma. Enn haũ ferist undan eptir kõgs dom og Hirdar / ef dylia maa.

Antegnelser.
Til XIX Capitel.

Lowẽ om Landraade Sag

(a) Vorledes procederis oc handles skulde / om Kongen beskyldte sine Landsmænd for Landraade Sag eller Svig / vijses i de gamle Kong Olufs den helliges / oc Kong Magni Loubøgger i M. B. cap. 2.

Ef Kongr kenner Manne Landraad / Pa skal hann nefna menn vr Hird sini til / Jafnborin Peim er mali a ad svara etc. I den Norske trøkte Loubog forklares dette saaledes : M. B. c. 2. Beskylder Kongen nogen Mand for at være Lands-forræder / være sig enten fri Mand / eller Bonde / da skal Kongen af sit Hof tilnæfne en Mand / som Jæfnbaaren er ved den / hand beskylder / som efter Kongens Bref oc Befalning / skal hannem derfor tiltale oc forfølge efter Lowen. Findes ocsaa her om i Tiu. B. c. 14. Sigter Kongen nogen for Lands-forræder / da skal hand verge sig med Tylter Eed. Item i U. B. c. 18.

Sigter Kongen Nogen at være Lands-forræder / oc det blifver hannem louligen ofver beviſt / da være fredløs / oc ſtraffes ſom Lowen udviſer. &c. Lowen udviſer ocſaa at mand hafver for Landraade Sag oc Svig mod Kongen forgiort ſin Jord oc Odel. M. B. cap. 1. 2. »

(b) Heer erindres at Konger ſkulde holde Maade / oc icke forifre ſig ofver ſine Lænsmænd / fordi en Part Konger hafve i Haſtighed ladet forjage / ihielſlaa/oc ombringe deres Lænsmænd / uden proces, Ræt / oc Dom efter Lowen. Kong Magnus Oluffſøn Barfod / lod ſtrax ophenge Steigar Tore / oc Eigil Aſlags Søn / tvende Lænsmænd/ for Landraade Sag / oc lod dennem icke tiltale efter Lowen. N. Chr. p. 389. Kong Harald Gille lod gribe to Brødre Aſbiørn oc Nereid / ſom vare Læns-Høfdinger / oc hand lod Aſbiørn udkaſte i den Fos Sarpen / men Nereid lod hand henge. pag. 426. &c. Lænsmand ſkulle ey ofverjles af Kongen

(c) Sigurd Ranniſøn en Læns Høfding / blef beſkyldt af Kong Sigurd Magnnſøn / for Svig / at hand hafde ſlaget under ſig af den Skat hand opbar for hañem i Findmarken. Men hand negted ſtadeligen / oc bød ſig til undſkylding. Kong Sigurd ſtæfnede hannem førſt til Bergen paa et Mode hand der holt. Men Kong Øiſten K. Sigurds Broder møtte for Sigurd Rañeſøn / oc ſagde den Sag burde at dømmes paa Laug-Tinget efter Lands-Lowen / oc icke efter Bymænds Loug. Siden ſtæfnede Kong Sigurd den Sag til Atnæs Ting / oc ſiden til Gule-Ting / oc vilde giøre Sigurd Ranneſøn fredløs. Men omſider blef hand indſtæfnet for Øire-Ting / oc der blef dømt fri af Laug-Rættes Mændene. Hand fik oc ſiden Kong Sigurds Venſkab / oc blef hans fornemmeſte Læns-mand oc kieriſte Ven. N. C. p. 412. 413. Exempel om proces med Læns-mand

(d) At XII Mænd ſkulle dømme i alle ſtore Sager/oc ellers om XII Mænds Forrætning / findes vjdtløftigen tilforn i de Antegnelſer til det 3. Cap. lit. (g) Om XII Mænd

(e) Kong Oluf den hellig udkræfvede det af ſine Lænsmænd / at de ſkulle icke ſkilles fra hannem uden hans gode Forlof / thi ſaaledes taler hand til Find Arneſøn : Derſom i Brødre ville ſvære mig en » Læns Mand

Eed / at i ville følge mig / uden Lands oc inden / oc icke skilles fra mig "uden mit Forlof / oc icke dølle eller lønne for mig / om i fornemme at nogen vill giøre mig Svig / da vil jeg tage Bod oc Forligelse af eder. &c. N. Chr. pag. 262. Samme Find Arneson drog siden af "Norge til Danmark / fra Kong Harald Haard-draade / oc uden hans Forlof. Saa giorde oc mange andre Lens-høfdinger samme Tid. N. Chr. pag. 355. See videre heer efter i Hird-skraan c. 33. hvor der forbydes at ingen af Kongens Eedsorne Mænd skulle fare fra hannom uden hans gode Forlof. &c.

maa ei skilles fra Kongen

Lens-mænd maa forlofves for Skrøbelighed

(f) Arnbiørn Jonson / som var den fornemmest Lens-høfding i Norge / i Kong Hagen Hagensøns Tid / blef forlofvet af sin Konge / fordi hand var baade gammel oc skrøbelig / af megen Møje oc Arbeide / hand hafde udstaad i sin Tid. N. C. pag. 708. Kong Oluf den hellig gaf mange sine gode Mænd / oc Biørn Stallare hiemlof / der hand forlod Norge / oc reiste til Gaarderige. p. 285.

Lensmænd skal følge Kongen i Ufred

(g) Egild Ulserk Kong Hagen Adelstens Merkismand / var bered til at komme til sin Konge oc følge hannom i Striden / hvor hand heller vilde falde / end af ælde døe paa sin Benke Halm. N. Chr. p. 28. Der Kong Hagen Hagensøn fik Tiding om Skuli Jarls Oprør imod hannom / sendte hand sine Lenshøfdinger Bud / oc de kame strax til hannom med alle deres Folk. N. Chr. pag. 697. Der Kong Oluf den hellig udbød Leding i Norge / kame alle Lenshøfdinger oc ypperlige Mænd til hannom / men Einar Tamskielfver sad stille oc vilde icke komme / thi hand var Kongen Svigactig. pag. 271.

Lensmænd skal reise hvort Kongen befaler

(h) Kadf Arneson / efter sin Konges Harald Haardraades befalning / gik op paa Landet i Fyen / at stride imod Landfolket / af hvilke hand oc hans Folk blefve slagne. N. Chr. pag 355. Sigurd Ulstreng reiste imod Svenke Steinarson i Vigen / efter Kong Magnus Barfods Befalning / som var Kongens Modstander / oc vilde icke være hannom Undergifven / eller gifve hannem Skat oc Skyld / oc

hand

hand bød hannem paa Kongens Vegne drage af Landet. pag. 389. 390. Gregorius Kong Ingi Haraldſøns Læns-høfding / reiſte til Kong-Helle / imod Kong Hagen Hærdebred / oc ſtridede imod hannom paa ſin Konges Vegne. p. 461. 462.

(i) Hvorledes i gamle Dage ſkulde forholdes / naar Krigs-Tiding blef forkyndet / melder den N. Loubog / j. U. B. c. 3 End kommer Krigshær / eller nogen anden Oprør begøndes i Landet / da ſkal den ſlige i Sandhed fornemmer / opſtiere Budſticke / oc lade det fare Landet igiennem. » Oc de Bud ſkülle fare ræt almindelige Veje / i det » mindſte med tre møndige Mænd. Til Søes ſkulle de fare med Baade » almindelige frem / Nat oc Dag. Tre Budfærd ſkulle alle Vegne op- » ſtieres i Bygden / fra almindelige Veje / oc ind i Fiordene / oc ud » paa Oerne. Oc ſkal hver bære til anden med Vinde-Budſticken giør » hver Mand den tilkommer Stæfne / de til Skibs ſkulle fare / at mø- » de ved Søen / oc dem til Landværn / at ſkulle forſamles paa Landet. Oc » da ſkal fare baade Bonde oc Dreng: Hvem ſom da ſidder hiemme / » da blifver hand Fredløs / forſømmer nogen at frembære Budſticken / » naar Feide er / eller oc icke fremkommer / naar hand er tilſagt / være » Fredløs / oc hafve forbrut alt det hand hafver / uden hand hafver ſlig » Forfald / ſom Dommeren kand kiende loulig er. See videre her om i det 37 Cap. i Hird-ſkraan.

Bud om Krigs-Tiding at ſticke

(k) Om Hird-Mænd meldes heer efter i Hird-ſkraan c. 30. Om Gieſter c. 42. 43. 44. 45. 46. Om Kierte ſvenne c. 49. Hvor en hvers Nafn oc Beſtilling ſkal vidtløftigere forklares.

(l) Niding paa danſke / ſiges om den / ſom er karrig oc ſnurſtig / oc kaldes ellers Karrig-Niding. Heer af ſiges ocſaa Gaard-Niding / i Jutſke Lou / lib. 3. c. 53. Hvor ſom mand dræber Bondens Fæ / der hyrde hafver / hvad heller det er i heimet eller uden / hand er Gaard-Niding / oc bøde Skaden / oc 3 Mark Bonden / oc ſaa Kongen. Men » Niding oc Nidings-Verk / forklares anderledes i Norſke Loubog. Læs » M. B. c. 2. Det er Nidings-Verk / om mand opreiſer Almuen / oc » forraader Land oc Folk fra ſin Herre oc Konge. 2. Det er Nidings- » Verk / om mand dræber den / mand hafver ſoret Fred oc Trøghed, 3 Det » er Nidings Verk / om mand dræber anden i ſelf ſiette Fred. &c. »

Hvad Niding oc Nidings-Verk er

„ 4. Det er Niditngs Verk/om mand dræber Laugmanden for sin Dom „ &c. 5. Det er Nidings-Verk / om mand brender anden inde. 6. Det „ er Nidings-Verk om mand myrder anden. 7. Det er Nidings-Verk/ „ om mand hefner Tiuve. 8 Det er Nidings-Verk / om mand hef- „ ner paa andre / end den som sielf hafver giort Skade. 9. Det er Ni- „ dings-Verk / om mand hugger Haand eller Fod af anden/ stinger „ Øye ud/ eller skier hans Tunge af / eller afskier hans lonlige Lem. &c. „ Om Nidings Verk meldes ocsaa saaledes i M. B. c. 4. Hvo som- „ heldst der giør Nidings-Verk / Forædels eller Fredløs Gierning / da „ hafver hand forbrut til Kongen / alt det hand hafver / baade Løsøre/ „ oc sine Odels Jorder. &c.

XX Capitel.

Om Cancellers Skyldighed*.

*Bestilling

CAnceller (a) bør en at være med* Kongens højeste Raadgifvere/ inden* Hoffet. Hand bør at hafve Ræt og Med-ord* med Læns-Mændene / baade i Session* / og anden Sømmelighed*. End det er særdeles Cancellers Skyldighed* / at giemme som *

* af
*udi
*Møndighed
*Sæde
* Ære
*Bestilling
*paa det

Um Cancellera Skyldu.

CAanceller á eirn at vera med hæstum Raadgiofũ Kõgs/ innan Hyrdar. Hann á at hafa Riet og Metord med Lendum-Mønnum / bædi i Sessum og ordrum Semdum. Enn Pat er einkanliga Skylda Cancellera / at geyma sem

rækl-

rækiligazt Kongs Inn=
sigli / og giøra Þan
Bref / sem Kongur se=
gir honnum fyrir. Hañ
á og ad gaa iduliga / at
sia huert Bref / adur
enn innsiglat er / Þui
atÞat sætur stormunũ /
og sialfum honnum
mest. Hann skal og ha=
fa sig sem iduligazt / nær
Kongs Raadum. Hañ
skal og skraa sem skilvi=
sligast / allar Þær eig=
nir / sem falla edur keyp=
tar verda / undir Kong=
dommin / i huerri grein /
sem Þat gerist / suo skal
hann og gaa / at Land=
skylda skraa Kongs see
riet / Þat aa sett / sem
aa skal vera / enn Þat
aftekit / sem af skal ta=
ka / med Kongs Raa=

flitteligst Kongens Ind=
sigel (b) / og giøre* det
Bref / (c) som Kongen
siger hannem for. Hand
bør oc at gifve act paa
ideligẽ / at see hvert Bref /
førend det indsiglet* er /
thi at det er storligẽ anlig
gendes / og hannem sielf=
ver meest. Hand skal og
hafve sig* som ideligst /
nær Kongens Raad*.
Hand skal og skrifve som
skilvisseligst* alle de Eig=
ner* som falde eller kiøbt
vorde / under Kongdom=
met (d) / i hver* Mag=
de / som det giøres* / saa
skal hãd og gifve act paa /
at Kongens Land=skyld=
skraa (e)* er ræt / det paa=
sette / som paa skal være /
end det aftage / som af skal
tages / med Kongens
Raad.

* skrifve
* besiglet
* føje sig
* efter Kongens Betænkning
* forstandeligst
* Egendommer
* hvad
* Keer
* Beskrifvelse / skrefven Jordebog

* reise
* Reiser

Raad. Fare* skal hand og de Færder /*(f) som Kongen byder hannem/ og hand seer at sømme hannem/ inden Lands og uden/ og i alt Gode være Kongens Lettelse * / det meeste hand kand. End den Skik giorde Kong Magnus / Kong Hagens Søn / at Canceller skal hafve i Besolding / først tive Marke Bol(g) / og foruden det / som hand tager for de Mænds Brefve / som tarfves * til adskillige Rættigheder. Der til skal hand hafve fem Marke Boll/oc det foruden/ som hand tager for de Mænds Brefve som løste ere / sligt for hvert / som vises i Brefve-Bogen. Med

*Medhielper

*behøfves

di. Fara skal hann og Pær Færdir / sem Kongur byder honnum/ og hann sier at byriar / innan Lannz og utan / og i ollum Goda væra Kongs Liettir / sem mestur maa hann. Enn Pa skipan gordi Magnus Kongur / son Hakunar Kongs / at Canceller skal hafa i Vitzlu / fyrst tiu Marka Bol / og um fram Pat / sem hann tekur fyrer Peire Manna Bref / sem Purfu til ymisra Riettinda. Par til skal hañ hafa fim marka Boll / og Pat um fram sem hann tekir fyra Peira manna bref / sẽ utleyzt eru / sligt fyre huert sem vottar i Brefua-

fua-Bok. Med Peim
Hætti ſkal Kongr gora
Canceller/ at hann ſkal
fyrſt lata blaſa til Hird-
ſtefnu ollum Hann-
gengnum Mønnum /
ſidan ſkal Kongur lyſa
Pui lata/ at hann fær
N. Innſigli ſitt / med
ſlikum Semdum/ ſem
Pui fylgia. Epter Pat
ſkal hann falla aa Kne
fyre Kong / og ſueria
honnum Trunadar Eid/
med Peſſum Ordum :

Pes leggur eg
Hond a Helgado-
ma / og Pui ſkyt-
tur eg til Guds /
at eg ſkal være hol-
lur og Trur min-
num Herra N.

denne Skik/ ſkal Kon-
gen giøre Canceller /
at hand ſkal førſt lade
blæſe til Hirdſtefne * alle
Haandgangne-Mænd /
ſiden ſkal Kongen la-
de lyſe * det / at hand
faar N. ſit Indſi-
gel / med ſlig Ære /
ſom det følger. Ef-
ter det / ſkal hand
falde paa Kne for
Kongen / og ſvære han-
nem Troſkabs Eed / med
deſſe Ord :

Des* legger jeg
Haand paa Hel-
ligdommen / og det
ſkydder* jeg til Gud /
at jeg ſkal væ-
re Huld oc Tro
min HErre N.

* Hofſtæf-ne
* udraabe
* Til det
* ſætter

Norges Konge / o-
benbarligen og løn-
ligen / hvor som
* tilstede hand er stedder * ef-
ter det Vid / som
Gud forlæner mig /
dølle det skal jeg lønne /
som hãd byder mig
at være dølt / so hjel-
pe mig Gud / og de
* hans sine * hellige Ord /
som jeg holder paa.

Og fordi bør Kongen
sig vel for at see / hvem
hand faar denne Bestil-
ling / allerheldst / at so
* monne maa* siges / at denne er
* den anden * hans Skrifte-
Fader (h). Ti at meget
* fortrœd vorder hand Vis* paa

Norges Kongi o-
pinbarliga og lein-
liga / hvar sem
hann er staddr / ef-
ter Pui Viti / sem
Gud lier mier /
Pui skal eg leyna /
sem hañ bydur mir
at leynt see / so
hialpi mier Gud /
og Pau sin heilogu
Ord / sẽ eg held aa.

Og af Pui bær Kon-
gi vell fur at sia /
huerrium hañ fær Pet-
ta Starf / alrahelst / at
so maa segia / at Pessi
er annar hañs Skrip-
tafadur. Pui at margs
verder hann Pes Vis /

af Kongi / at hann vil all saam odrum se-gia.

So byriar og Kongi at hafa ij Hird-Pre-sta valinkunna / og at viti reinda / Pa sem vi-ta Tyder / og skripta Hird-mønnum / og o-drum Kongs Penostu mønnum / Audmuiker / Kongi til all liettis / Pat sem Peir megu hö-num gøra. Ein kanliga hæfir vel / at Annar see fyrer Tyda skipan / i Kongs Kapellu / enn annar Peira varveiti MessuKleidum Kongs / og Bokum. Peir skolu hafa af Kongi v. mar-ka Vetzlu / og tuenn

af Kongen / som hand vil alt saae [andre si-ge.

So bør og Kongen at hafve 2 Hird* Pre-ster (i) / velaktede og vel-forstandige / de som vide at holde Messe(k) og skrifte Hird* mændene / og an-dre Kongens Tieniste-mænd / ydmyge* / Kongē til all Lettelse* / det som de formaae hannem at giøre. J sønderlighed / behøfves vel / at den an-den* er for Messen* be-skicket / i Kongēs Kapelle / men den anden af dē for-varer Kongēs messeKlæ-der og bøgger (l). De skul-le hafve af Kongē v. mark Besolding (m) / og tvende

*Hof

*Hof

* som er

*Forlin-dring Hielp

*den ene

* at holde Messe

Kle-

* kledninger Kleder* om Julen/ end af Haandgangne Mændene/ den tredie Part af Tienden/ (n) som ellers hafver været fordum Vaane* / og skifte mellom (*sedvane) sig oc til Halfs. End det er Birkebenernes (o) fordum Vaane*/ at giøre* (*sedvane *gifve) Tiende af sin Formue / baade Hird-mænds og Giesternes / og skifte i Trei Parter / tage een alle Bisper / jæfnt* alle/ (* lige meget) og bekomme der imod i Stedet Kongens Mænd gafver/ paa de steder/ som fordum Vaane hafver været. Anden * (* Part) tage Hird-* (* Hof) Præster / for sin Bestilling. Tredie * (* Part) tage Hospitalet i Berne (p).

Kleidi at Jolum / Enn af Hanngengnum mønnum / Pui Pridium Tiundar / sem adur er forn Vanni aa / og skipta millum sinn og Helminga. Enn Pat er forn Vanni Birkebeina / at gøra Tiundi af Mala sinum / bædi hird-manna og Gesta / og skipta i Pridiunga / taka ein allir Biskopar / jæfnt allir/ og ødlast Par med i Stadin Kongs menn giafir / i Peim stodum / sem forn vanni er aa. Annan taka Hird-Prestar fyre sina Suslu. Pridia / tekur Spitalum a Bornu.

Anteg-

Antegnelser.
Til XX Capitel.

(a) I den Norske Chronike oc Historier/findes icke mange Cancellerer antegnede. De første Envalds Konger/ maae uden Tvil hafve brugt deres Skialdrer / som ofte næfnes / i N. Chronike / til Cancellers Bestilling at forrette / hvilke ocsaa hafve skrefven deres Bedrøfter. Ellers hafve Hird- eller Hof-Prester været betroed Kongens Raad oc Daad/ i alle anliggende Sager/ hvilke oc paa det sidste hafve bekommet Cancellers Titel. I Kong Ingi Bartsøns historie næfnes først en Canceller/som hafver været hos Philippum de Baglers Konge. See N. Chr. pagina 576. siden næfnes i den Norske Chronike desse efterskrefne: Om Canceller.

Eilef Kong Hagen Hagensøns Canceller / N. Chr. p. 603.

Her Ascatinus, Kong Magnus Hagensøns Canceller/ som tilforne hafde været Hird-Prest. p. 797.

Johan Ifverson/ Kong Hagen Magnussøns Canceller pag. 828.

Her Johan Vinoldson/ Kong Oluf Hagensøns Canceller. pag. 850.

(b) Der Kong Philippus, de Baglers Konge/ skulde aflegge sit Konge-Nafn / oc ofver andtvorde sit Indsigel fra sig / til Kong Ingi Bartsøn/ sagde hand : Mit Secret er icke her / men i Opslo hos min Canceller / der kunde i lade det hente. N. Chr. p. 577. Canceller hafde Kongens Indsigel.

(c) Var det fordum Skik / at Konge-Brefve blefve besiglede/ oc skrefne i Kongens egen Nærværelse. Derfor findes der saaledes i de gamle Konge-Brefve eller Ratterbøder: Indsiglad os sialfum hia verundum / det er: besiglet os sielf hos værendes. Læs heer/om Kong Hagens Rætterbøder / bag udi den gamle Kong Magni Norske Loubog. Ifver Bolde / Kong Hagen Hagensøns Foster-Fa- Konge-Brefve skrefne i Kongens Nærværelse.

 der/

der/ oc fornemmeste Raad/ raadde Kongen/ at hand skulde sielf igiennem-see de Brefve/ som under hans Secret udsendtes til andre Lande N. Chr. pag. 606.

Gods under Kronen. (d) Deres Gods oc Eigendomme/ forfaldte under Kongen oc Kronen/ som brugte Skiemdar-Vig/ det er Forræderie/ eller giorde Nidings-Verk/ efter Norske Lou/ i M. B. c. 12. U. B. c. 18. &c. Saaledes blef deres Gods/ Gaarde oc Eigendomme/ lagt under Kronen i Norge/ som hafde bevjst Forræderie oc Nidings-Verk/ imod deres Konge/ Kong Oluf den hellige/ der hans Søn Kong Magnus Olufssøn var kommen til Regieringen. Læs. N. Chr. pag. 325.

Kongens Jorde-Bog. (e) Jorde-bog kaldes heer i det gamle Norske Sprok/ Land-skylda-Skraa/ det er Landskylds Beskrifvelse/ saa som Laug-skraa/ Gilde-skraa/ Laugs oc Gildes Beskrifvelse/ ut suprà c. 1. i de Antegnelser til lit. (a). Udi samme Kongens Land-skylda Skraa/ hafver all Kongens oc Kronens Gods været skrefven. Oc efterdi Canceller skulde hafve inspection oc Opsiun der med/ siunes at hand i de Tider/ hafver ocsaa haft Renteriet i Antvording. Dog ligevel næfnes Rentemester/ i Kong Hagen Hærdebreds Historie/ oc ellers der kaldes Tolder/ See N. Chr. p. 477. Der mældes om i Hird-skraan infrà c. 36. at Sysle-Mænd skulle lefvere Canceller deres Sysle Brefve/ paa det des mindre kunde twifles/ om Kongens visse Indkomst oc Eigner.

Cancelers Legationer. (f) Her Ascatinus Canceller blef forordnet af Kong Magnus Hagensøn/ at hand med Bisp Hendrik skulde reise til Kong Alexander i Skotland/ at giøre Fred oc Forligelse med hannom om Sunderøerne/ efter Kong Hagen Hagensøns Død. N. Chr. p. 797. Ellers pleiede Stallare/ eller Hird-Prester/ at sendis af de gamle Norske Konger i Legationer/ til fremmede Lande/ som heer efter skal omnældes.

Marke-bol. (g) Marke-bol er icke Penge/ men Indkomst/ eller Landskyld af Jorde-Gods oc var I. Marke-bol i Norge/ 8 Orisbol/ det er/ 2 Huder eller j Skippund tunge/ teste cancell. Bielke/ in terminis Jurid. Saa var 20 Marke-bol/ 40 Huder/ eller 20 Skippund tunge/ hvilke Canceller skulde hafve til Aarlig Indkomst oc Løn/ af det Jorde-Gods/ som var lagt til hans Bestilling/ foruden de 5 Marke bol/

ke-bol/ det er 10 Øyder Landſkyld / ſom ſiden her hos nœfnes. Saa var Cancellers viſſe Indkomſt / i de Dage Aarligen / 25 Marke-bol / det er 50 Øyder / eller 25 Skippund Tunge / udi Landſkyld. Men derforuden / fik hand Brefve- Penge i Cancelliet / for hvis Brefve hand lod ſkrifve / ſom var hans Uviſſe Indkomſt. I den forrige Danſke oc Svenſke trøkte Hirdſkraa findes ickon 15 Marke-bol / oc er forſeet.

(h) Canceller var ſom Kongens anden. Skripta-Fadur / det er/Skrifte-Fader. Thi i gamle Tider i Norge/var Canceller ſom en geiſtlig Mand / oc derfor blefve Kongernes Hird-Preſter befordret til Cancellers Beſtilling / ſom ſkeede med her Aſcatinus, ſom førſt var Hird eller Hof-Preſt / ſiden Kong Magnus Hagenſøns Canceller / men omſider blef hand Biſp udi Bergen. See N. Chr. pag. 797. Thi Erke-Biſpen oc Biſperne vare i de Dage i højere Anſeelſe oc Ære / end enten nogen Rijgens Raad eller Lœnsmand / hvorfor de hafde baade Sœde oc Gang ofver dennem. Kong Oluf den hellig/ ſkickede Biſp Grynkield oc hans Preſter Sœde hos ſig i ſin Sall / ſiden ſadde Kongens Raad &c. N. Chr. pag. 197. Saa ſadde ocſaa Erke-Biſpen oc Biſperne/ ved Kong Hagen Hagenſøns højre Side i hans kroning / ſiden efter Abbeder / Priorer oc Canniker / ſadde Lœns-høfdingerne/ ſom vare Raadet oc Adelen &c. N. Chr. pag. 732. Canceller Geiſtlig.

Om Hird-Preſter.

(i) Hird eller Hof-Preſter/ſettes heer hos Canceller / oc vare i gamle Dage i ſtor Anſeelſe hos Kongerne i Norge. thi 1 hafde de deres Sœde oc Gang / neſt efter Biſperne / ofver Rijgens Raad oc Lœns-høfdingerne. 2 blefve de udſendte i Legationer til Keiſeren/ oc fremmede Herrer / ſom høj-anſeelige Geſanter. 3. fuldte de Kongerne i Krig oc vare deres hiemmelige Raad oc Daad. Om Hird Preſter.

Deſſe efterſkrefne hafve været de fornemmeſte Hird-Preſter/ ſom ere antegnede i den Norſke Chronike:

Tangbrand / fød i Saxen/ som undervjste Kong Oluf Tryggesøn i den Christen Tro / oc gaf hannem et Skiold med et Crucifix udi/ hand var en lerd Mand/ heftig i sin Bestilling / oc en sterk kiempe / som slog mange ihiel i Duel oc i Krjgen / hand blef sendt omsider af Kong Oluf til Jsland / oc der omvendte mange til den Christen Tro. See N. Chr. pag. 125. 127. 158

Kong Olufs den helliges Hof-Prester / som hand holdte i stor ære/ hvilcke forfremmede med hannem den Christen Tro oc Lærdom udi Norge. N. Chr pag. 197.

Asteld Kong Hagen Hagensøns Prest / som siden blef Bisp / hand blef brugt i Raad oc Daad med Kongens Læns-høfdinger i det store Mode i Bergen. N. Chr. p. 636.

M. Villem Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som var med hannom i det slag ved Opslo / imod Hertug Skuli / oc hafde den Unge Kong Hagen i Forvaring N. Chr. p. 710.

M. Berg Hertug Skules Hof-Prest / som var hos hannem i det Kloster ved Trundhiem/ der hand blef ihielslagen / oc blef der ilde saared. p. 727.

Her Ascatin Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som blef sendt Gesant af hannom til Keiser Frideric / siden var Kong Magnus Hagensøns Canceller/ oc af hannem skicket i Legation til Kong Alexander i Skotland/ men omsider blef Bisp udi Bergen. N. C. pag. 746. 767.

Simon Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som var Kongens Gesant til Kong Christopher i Danmark / om Fred oc Forligelse imellom Rigerne. Hand blef ocsaa forskicket Gesant Vis til Kongen af Castilien / som fik Kong Hagens Daatter Kirstina til Ecte. pag. 756. 759.

Elias den Unge Kong Hagens Prest / som af hannem blef skicket i Legation til Kongen i Hispanien. p. 756.

Gilbert Kong Hagen Hagensøns Predicant / som tilforn hafde været Erke-Degen paa Hetland / oc af Kongen blef befordret at være Bisp udi Hammer. pag. 771. 772.

Om Messe. (k) Tyder paa gammel Norsk / er Messe/ Sang/ oc kirke-Tieniste.

See N. Chr. pag. 945. hvor der mældes om Erling Skak / at hand vilde gierne høre Tyder / det er Sang oc Messe / oc saadan kirke-Tieniste. Ellers er Vaage i det gamle Sprok/ Kirke-gang. Men er Messe oc Guds Tieniste altjd flitteligen i 2 Ere oc Act holden / af de gamle Norske Konger. Kong Oluf Tryggesøn/ lod siunge Messe for sig paa Morster-Land / der hand steede først til Norge / (hvor hand plantede den Christen Religion) oc bøgde siden en Kirke der. N Chr. p. 144. Kong Oluf den hellig / var flittig til at høre Otte-sang oc Messe / hver Morgen / men siden hørdte hand Sager/eller udrettede noget som Mact paa laa / N. Chr. pag. 197. Ellers pleiede Kongerne/ at lade holde Messe for sig / førend de reiste i Strjd/ som Kong Hagen Hagensøn giorde / der hand skulde strjde imod Hertug Skuli. p. 780.

(l) Det er icke at tvisle paa / at Kongerne i Norge / hafve jo hafft i gāle Dage dyrebarre Messe-klæder. Ideres Kapeller i Trundhiem Kirke / fandtes i fordum Tjd/ foruden andre Messe-klæder / en Kore-kaabe af Gyldenstøcke / oc paa Ryggen et Billede af Guld / hvor om læses i Norges Beskrifvelse p. 89. Om Messe-klæder oc Bøgger.

I Kongernes Kapeller/ hafve oc været skiønne Bøgger/som de beflittede sig paa. Kong Sigurd Jorsalefar/ hafde gifvet til Kong-Helle Kirke en Bog/ med forgylte Bogstafver skrefven / hvilken Patriarcken i Jerusalem hafde foræret hannem. N. Chr p. 415. 422. Det Sacristie i Trundhiem var rigt med Bøgger / kalke oc Diske/ Messe-klæder oc Monstrantzer / som Her Peder Clausøn i Norges beskrifvelse ommælder. p. 89.

(m) Heer næfnes icke hvad Marker det var/Hird-Prester hafde til Løn / men alleeneste 5 marka Vetzlu /det er / 5 marker Løn. Var det 5 Mark Sølf/ beløb det sig ickon 2½ Rix Daler. Var det 5 lodie Mark Sølf / var hans visse Løn 40 Rixdaler/ thi i lodie mark Sølf er 16 Lod / eller 8 Rixdaler. Men forstaaes heer Marke-bol/ var det 10 Huder i Landskyld. See videre Suprà om Marker / c. 17 i Antegnelsen til lit. (e) oc c. 3. i Antegnelsen til lit. (r) Mark.

(n) Om Tiende at gifve var strengeligen befalet i den gamle N. Christen ræt / som der om liuder saaledes. c. 15. 16. Først giøres Om Tiende.

" rætferdig Tiende af Jordesæd / oc alt det som voxer af Jorden / i det
" Sogen / som Jorden ligger / førend der noget aftages til Landskyld /
" eller anden Bekostning / Skat eller Skyld / oc giøre sin Eed at hand
" hafver rætteligen tiendet. Fiske-Tiend skal tages af alle slags Fiske /
" naar nogen drager / men til Lands af Korn skal tiendes / naar det er
" tilflyet. Tienden skal skiftes i 4 Parter: Kirken en lod / anden fatti-
" ge Folk / tredie Erke-Bispen / oc fierde Presten. Den som icke tiender /
" bøde første Aar 12 Øjre / oc giøre dog sin Tiende rætteligen; Anden
" oc Tredie Gang same ledes. Men skeer det fierdesinde / da hafver hand
" forbrut sin Fred / oc Gods imod Erke-Bispen. Oc skulle Huus-
" Mænd saa vel tiende / som Odel-Bonde. Item c. 16. Af alt det som
" mand bruger ofver Ild / af Møllere / Badstuer / Bagger-huse /
" Skouleggere / Salt / Keile / af Garn / oc Fiske-veide / oc saa af alt
" det som mand udleier. Før noget aftages skal Tiende giøres. Freda-
" gen nest for S. Olai Dag skulle fremføres Tiende Oste / oc af en
" Dags Melk. Saa skal oc giøres Tiende af Uld / oc af alle slags
" Faar / som føres ud til Øerne / oc af alle Affødinge / store oc smaa /
" skal Tiende giøres / efter gammel Sedvane. Deslige ste af alle Sæd /
" Rug / Hvede / Hamp / hør / humle / Rofver oc Erter. Fiske-Tien-
" de af Sielle / Hvalle / Haakierlinge / Luse / oc alle haande Fiske-Ti-
" tiende. Oc er Styrismand for hver Bod skyldig at giøre Tiende / af sit
" eget / oc alle sine Roer-mænds sammeledes / som lod dem skiftes til. Af
" Jern oc Tiære hver tivende Part. &c.

Den Tid Kong Sigurd Jorsalefar var i Jerusalem / oc der fandt Baldevin / som var Konge ofver det hellige Land / oc hafde faat den Spaan af hannom / af det hellige Kaars / maatte hand svære hannem sielf tolfte / at hand skulde forfremme den Christen Tro / oc Erke-Bi-scopdommet i Norge / oc føre den Helligdom til S. Oluf i Nidaroos / oc legge den hos hannom / oc at hand skulde sielf gifve Tiende / udi Norge / oc forskaffe det saa / at Norges Indbøggere skulle gifve Tien-de. Læs N. Chr. pag. 405. Kong Magnus Hagensøn lagde sig sielf den Tribut paa / at der skulde gifves Tiende Aarligen / af all Kon-gens Indkomst / oc blef der udvaldt / en Vis / ærlig / oc gudfrøctig Mand / som samme Kongens Tiende skulde sanke oc uddele. p. 798.

(o) De Birkebeener / hafve været et vedtørfvendes oc sammen rottede Folk / af de Elfve-Grimer / Skofbøer / oc Tellemarks Bønder / som øfvede deres Røfverie paa adskillige Stæder i Norge. De blefve kaldt Birkebener / icke fordi de vare komne af noget seerdelis Birk / som er Birke-ræt oc Birke-Foget udi / som den Svenske Auctor i Ordens Udtydning det forklarer / men fordi de maatte svøbe Birkebark om deres Fødder oc Beene / der de vare udjagede af Landfolket paa øde Skofve / oc der hafde afslit deres Skue oc Klæder. Samme Birkebeener giorde Oprør i Kong Magnus Erlingsøns Tid / oc antoge en Ung Person ved Nafn Eisten / som sagde sig at være Kong Harald Gilles Søn / oc ræt Arfving til Norge / oc gafve hannom Konge Nafn / oc bracte det ocsaa saa vidt / at hand blef tagen til Konge paa Øire Ting. Men der hand var dræbt / fulde de siden Sverre Sigurdsøn til / der hand kam til Norge / gafve hannom Konge-Nafn / oc stode hannom troligen bi imod Kong Magnus Erlingsøn / at hand ofvervandt hannom / oc blef Envalds Konge i Norge. Siden blefve de Birkebener altjd hulden for Kongernes beste Krigs Folk / oc troeste opvartere i Norge. Læs her om vjdtløftigere i N. Chr. pag. 495. 499. 502. 503. &c. Om Birkebeener.

(p) Dette Hospital maa uden Tvist være Verne-Kloster / som Veld: Sigvard Gabrielsøn nu hafver i Forlæning / hvilket / maa skee / hafver været et fornemme Hospital i gamle Dage. Jeg finder ellers icke om dette Hospital Verne / enten i Norske Historier / eller Norges Beskrifvelse. Dersom andre vjde bedre Besked der paa / lader jeg mig gierne Undervjse. Verne Hospital.

XXI Capitel.

Om Stallare.

NEſt Læns-mand og Canceller / i Kongens Hof / er Stallarer (a) udi all Verdighed. End * all ræt eige* de/ ſom Læns mænd. Det ſkal Kongen giøre/ efter det / ſom Bord-verſet er ſagt* / med denne Skik: at lade lyſe* det for alle Mænd / at hand gifver den Mand ſaadan Nafnbot* / ſom der tilhører/ efter fordum Vaane*. Siden ſkal Kongen lade to Skutelſvenne (b) lede ham for ſig / og tage ſielf hañem i Haãd/ og lede hannem til Stallare-Sæde. Denne

*Men
*bør de at hafve
*læſt til Bords
*kunde giøre)
*Ære-Titel
*Sedvaane

Um Stallara.

NEſt Lendũ-mønnum og Cancellera/ i Hird Kongs/ eru Stallarar at øllum Sæmdum. Enn riet allan eiga Þeir/ ſem Lendirmenn. Þat ſkal Kongur gøra eptir Þat / er bordvers eru ſøgd/ med Þeña Hætti: at lata lyſa Þui/ fyrer ollũ Mønnũ / at hañ gefur Þeim Mañi Þiulyka Nafnbot / ſẽ Þar tilheirir eptir fornivaniu. Sidan ſkal Kõgur lata tvo Skutilſveina leida hañ fyrir ſig/ og taka ſialfur i hõd hoñũ/ og leida hann til Stallara Sætis. Þeſſa Skyl-

Skylda fylgir Stalla-
ra Nafni / innan Hir-
dar: at Stallari skal
tala alt Pat sem Kon-
gur bydur honnum /
bædi a Pingum / og
Hird-Stefnum. Stal-
larar skulu halda Fylgd
med Konge / og tala
Pan Maal / af hans
Hendi / sem Kongur by-
dur Peim. Hann er og
skyldur at tala allar
skynsamar Naudsyni-
ar / til Kongs / af Hird-
manna Hendi. Hans
Skylda er og Pat / at
vera a øllum Hird-stef-
num / og gesta / og sætta
Pa um Pan Maal / sem
Kongur bydur hoñum /
og Pa greinir a.

Hañ skal og skipta
Reid-skiotum / Peim

Skyldighed* følger Stal-
lares Nafn / inden* Hof-
fet: at Stallare skal ta-
le alt det som Kongen
byder hannom (c) / baa-
de paa Tinget / og Hird*-
Stæfne. Stallarer skul-
le holde Følge* med Kon-
gen / og tale det Maal* /
paa hans Hænde * /
som Kongen byder dem.
Hand er og skyldig / at
tale alle skønsomme *
Fornødenheder (d) / til
Kongen / paa Hird*-
mændens Vegne. Hans
Skyldighed* er det / at
være paa alle Hof-stæf-
ner / at forhøre og forli-
ge da de Maal* / som
Kongen byder* hannom /
og der trettes om.

Hand skal og skaffe
Ride-skiøds *(e) / den

*Rettighed
*udi
*Hof
*opvarte
*Sag
*Beste Vegne
*mand kād kønne paa
*Hof
*Bestilling
*Sager
*befaler
*skiftelse

 Sin-

* paa de Tider Sinde*/som Kongen fa-
rer ofver Land / og de
Mænd med hannom/ sõ
Kongẽ skicker der til. Om
Kongen løster at faa sin
Stallare Sysler eller
Læn (f.) / og sender ham
* den da fra sig/da er dog hin*
samme deres Skyldighed/
baade Hoffets og Giester-
* den nes. Thi ad hin * sam-
me Verdighed følger
Nafnbøderne/sõ da naar
* Ved Haanden / tilstede Kongen er ved*.

Sinnum / sem Kongur
fer yfer Land / og Peir
Menn med honnum /
sem Kongur skipar til.
Ef Kongi lykar at faa
Stallara sinum Sys-
lur / edur Veitzlur / og
sendir hann Pa fra si-
er / Pa er Po hin sama
Skylda Peira/ bædi til
Hirdar og Gesta. Pui
at hin sama Seimd fyl-
gir Nafnbotum / sem
Pa er Kongur er vjd.

Antegnelser
Til XXI Capitel.

(a) Tallare hafver sit Nafn af Stald. Thi Stallare hafver uden Tvifvel først været som Kongernes Staldmester / oc haft ofver deres Stald oc Rytterie at befale; Men siden hafver faat højere Bestilling/oc været som Kongernes oc Rigets Marsk. Saa siges oc saa Constallare i Engeland oc Connestable i Franke-Rige. Denne Titel oc Nafn Stallare / synes først at være indført af Engeland i Norge/ af Kong Oluf Tryggesøn / som boede udi Engeland i lang Tid / oc

haf-

hafde en Grefinde der til Ecte / som var Kong Oluf Qvarantz Søster af Irland / førend hand blef Konge i Norge. See. N. Chr. p. 126. Thi førend Kong Oluf Tryggesøns Tjd / næfnes icke i Chroniken nogen Stallare at hafve været med Kongerne i Strjd. Men de forrige Envalds Konger / hafve efter Kong Harald Haarfaggers Anordning / haft deres Bærsecker oc Kapper / det er / deres Kiempér / hvilke ginge Jæfn-Side ved dennom i Strjden / frem for all Krigs-Hæren / N. Chr. p. 43. 44. som Torjolf Skiolmsøn giorde i Kong Hagen Adelstens Tjd. See. p. 85. Men siden der Stallare var forordnet udi Norge / gik hand gemeenligen Jæfn-Side / eller nest hos Kongen i Strjden / som Biørn Stallare giorde hos Kong Oluf den hellige i Strjden paa Stickelstad. N. Chr. p. 308. Men til Skibs / var Stallare enten paa Skib med Kongen sielf / som Kolbein Stallare var med Kong Oluf Tryggesøn i Strjden ved Svold / p. 177. eller ocsaa laae Stallarens Skib / nest hos Kongens i Strjden / som Ulf Stallares giorde hos Kong Harald Haardraades i Lofve-Fiord. N. Chr. p. 358.

Fornemme Stallarer / som i gamle Dage hafve været udi Norge.

Olbein Stallare / (kaldes oc Stald-mester) udi Kong Oluf Tryggesøns Tjd / som var med hannom paa Skibet i Strjden ved Svold / hafde lige klæder oc Vaaben med Kongen / oc der sprang for Borde med hannom N. Chr. pag. 179.

Biørn Stallare udi Kong Oluf den helliges Tjd / som var hans tro Mand / hand reiste til Gaarde-Rjge til hannom udi hans Landfløttighed / oc blef slagen med hannom i Strjden paa Stickelstad. N. Chr. pag. 289. 308.

Sigvald Stallare / udi Kong Oluf den helliges Tjd / som oc kaldes hans Marsk / hand var i stor Gunst hos Kongen / oc var hos

hannom Dag oc Nat. Hand var en god Skiald eller Dicter / oc alt det hand vilde tale/ kunde hand strax qvæde ud / efter gamle Skalders Vis. N. Chr. p. 277.

Ulf Stallare / som oc kaldes Marsk / i Kong Harald Haardraades Tjd / oc var af hannom meget elsket. Derfor sagde Kongen om hannom / ofver hans Graf / der hand var død: Der ligger den som var min beste Mand / oc troeste i Norge. N. Chr. p. 349.

Styrkart Stallare / som var med Kong Harald Haardraade i Engeland / der hand i Striden blef slagen / oc kam der fra. N. Chr. pag. 375.

Ejulf Albue Stallare / kaldes oc Marsk / i Kong Magnus Olufsøn Barfods Tjd / en stickelig Krigsmand / i alle Maader kled oc væbnet / som Kongen / var med hannom i Irland / der hand blef slagen i Striden. N. Chr. p. 399.

Guleg Stallare / som oc kaldes Marsk / i Kong Hagen Hagensøns Tjd. N. Chr. p. 667.

Aslag Gus / Kong Hagen Hagensøns Marsk / eller Stallare / som var med hannom i hans Skib / der hand førdte Krig imod Kong Alexander i Skotland om Suder Øerne. N. Chr. p. 783.

Efter Kong Hagen Hagensøns Tjd / hafver Stallare Nafn icke været brugeligt i Norge / men Marsk Titel i det Sted.

Stallare endnu.

I Eidersted / kaldes den endnu paa denne Dag Stallare / som hafver Eidersted i Forlæning af Førsten udi Holsten / oc er baade Amptmand oc Landsdommer der ofver. Hand hafver der højeste Myndighed paa Førstens Vegne / oc blifve hans Domme icke stærknede til den Holstenske Landt-gericht / eller dømmes af det Holstenske Raad / men alleniske af Førsten sielf oc Hof-Retten / naar Landfolket er icke tilfreds med hans Dom. Hafver oc det Land Eidersted i forrige Tider haft Frihed / at udkaare sig sielf en Stallare / af deres egen Middel / udi Landet / men fordi de hafve misbrugt saadan Frihed / blifver Stallare dennem nu forestillet / oc sat af Førsten sielf. Ellers hafver Nordstrand ocsaa haft en Stallare / førend samme Land af Vandfloden er Undergangen. &c.

(b) Om

(b) Om Skutilsvenne oc deres Bestilling / skal mældes infrà c. 23. Om Skutil Svenne

(c) Stallares Embede var iblandt andet / at tale paa Ting oc Hird-stefne / hvad Kongen hannom befalede. Derfor sagde oc Kong Oluf den hellig til Biørn Stallare: Det er dit Embede oc Bestilling / at føre mine Ord / der som jeg vil hafve dennom talet. Læs N. Chr pag. 204. Item pag. 205. mældes om Biørn Stallare / at hand var en Nafn-kundig oc anseenlig Mand / thi hand pleiede altid at staa paa Tinge / oc tale Kongens Ord for Almuen. Saa talede hand ocsaa Kongens Ord paa Tinge i Norge / at Almuen skulle tage hannom til Konge / N. Chr. p. 200. Stallare taler poa Ting

(d) Stallare skulde ocsaa tale icke alleniste Hoffets / men Almuens Fornødenhed til Kongen / derfor begierede Bønderne i Vigen af Biørn Stallare / at hand skulde bære deres Ord for Kongen / om Forligelse med Kong Oluf Fønske i Sverrig / hvilket hand oc giorde. N. Chr. p. 203. Stallare skulde tale for Almuen

(e) Heer af sluttes / at Stallare hafver særdeles haft Befaling / baade ofver Kongens Stald / (hvor af hand hafver sit Nafn) / oc ofver Rytteriet i Landet at anordne oc commendere. Stallare anordnede Rytteriet

(f) Naar Stallare hafde Forlæning / oc kunde icke altid være hos Kongen / da vare gemeenligen 2 Stallarer / at den Eene kunde opvarte / naar den anden var paa sit Forlæning. Derfor tog Kong Oluf den hellig / ocsaa Sivald Skiald til Marsk eller Stallare / som skulde altid være hos hannom / fordi Biørn Stallare hafde Forlæning i Vigen / oc var icke meget til Hoffe. N. Chr. p. 277. Kong Hagen Hagensøn hafde oc tvende Stallarer / Guleg oc Aslag / af hvilke Guleg var hiemme / men Aslag Gus / følgede Kongen i Striden tymod de Skotter. N. Chr. pag. 667. 783. Stallare Læns-mand

XXII Capitel.

Om Merkes-mand.	Um Merkis-mann.
MErkes-mand (a) er nest Stallare inden * Hoffet / og det bør Kongen vel for at see / hvem hand tager til den Bestilling. End so skal Kongen giøre Merkes-mand / at hand skal lade blæse til Hird-stæfne alle Haandgangne Mænd / og lade binde Merke * (b) ved Stangen. Da skal Kongen ladelyse * / at den Mand gifver hand Nafnbot * / med den Værdighed / som Sedvane mon være / end det er Længsmands Ræt / og som Stallare Ræt.	MErkis-madur er næst Stallara innan Hirdar / og Þui ber Kongur vel fyri at sea / huer hann tekur till Þes Starfs. Enn suo skal Kongur gøra Merkis-mann / at hann skal lata blasa til Hird-stefnum / øllum Handgengnũ Mønnũ / og lata binda merki vid Støng. Þa skal Kõgur lata lysa / at Þẽ Manne gefur hañ Nafnbot / med Þem Semdum / sẽ Sedvani er aa / end Þat er Lendra manna Rictur / og sẽ Stallara rietur,

* udi
* Fanen
* forkynde
Ære-Titel

tur. Sidan skall Kon-
gur taka vid Støngin-
ni/ og faa Merkisman-
ne. Hann skal minnazt
vid Hond Kongs / er
hann tekur vid Merki-
nu / og bera sidan til
Vardveitslu. Pat er
Skylda Merkismañs/
bædi i Fride og Ufridi /
at hanñ skall bera Mer-
ki Kongs / nær sem hañ
bydur hommum / og at
vera a øllum Stefnum/
Hirdar og Gesta/ og al-
ra Kongs manna med
Stallørum / og sætta
Pa øll Pan Maall / er
Pa skilur aa innan Hir-
dar/ eptir Kongs Raa-
di. Hann skal og vera
hin mesti Liettir Kongi/
i øllu Pui / sem hann
maa alvidis komma/

Siden skal Kongen
tage vid Stangen / og
faa Merkes - mand.
Hand skal kysse paa Kon-
gens Haand / naar hand
tager ved Merket* / og *Fanen
bære* siden til Forva- *den
ring. Det er Merkes-
mands Skyldighed* / *Bestil-
baade i Fred (c) og Ufred/ ling
at hand skal bære Kon-
gens Merke* / naar som *Fane
hand byder hannom / og
at være paa alle Stæf-
ner / Hoffets oc Giester-
nes / og alle Kongens
Mænds med Stallare/ og
sette til rætte da all det
maal*/ som da skilactig* *den Sag
(d) er indē* Hoffet/ efter *tvistig
Kongens Raad. Hād skal *udi
og være hin meeste* Kon- *fornem-
gēs Lettelse* / i alt det som meste
hand kand ved komme* / *Hielp
*forrætte

og Kongen byder hannom baade nær og fier. Det er og særdeles Merkes-mands Syslen*/ at sofve i den Gaard / som Kongen sofver sielf(e) / og at jæfne* med ham paa Skib at være / naar Kongen far med Landet frem.	og Kongur bydi honnum / bædi nærri og fierri. Þat er og ein kâliga Sysla Merkis manns / at sofa i Þem Garde / er Kongur sefur sialfur / oc jafnan a hann at Skipi at vera / Þa Kongur fer med Landi fram.

*Bestilling.

*tillige

Antegnelser.
Til XXII Capitel.

Om Merkesmand.

(a) Merkesmand hedde den i gamle Dage / som nu kaldes Fendrik / oc ellers i den Norske Chrønike Bannermester. Thi Merke er paa gammel Norsk / Fane eller Banner. Oc var det fra første Envalds Kongers Tid / Skik oc Sedvane / at Kongerne i Norge hafde deres Merkesmænd / som skulle være gode oc tappere Stridsmænd. Thi udi Striden til Vands / var Merkis-manden Stafn-giemmer paa Kongens Skib / hvilket Kong Haral Haarfagger hafde forordnet / hvor om mældes i N. Chr. p. 43. saaledes: „Hand skickede sine Hofsindere oc Kiemper paa sit Skib / oc vare Safnboerne omhygelige / at „udsøge af de dueligste Krigs-mænd / thi dennom laa største Mact „paa. Oc de førdte Kongens Merke eller Bannere / oc skulle forvare Skibet fra Stafnen oc indtil Øserummet / det kaldede mand Aare-

Øsen / oc der skulde en Kiempe staa. &c. J Striden satte Merkes-mand sit Merke eller Fane op i Framstafnen / hvilken hand skulde forfegte med sine Stafnboer / at Fienden faldt icke ind udi Stafnen / oc tog hans Merke bort. Udi Strjd til Lands / skulde Merkes-manden staa for i Slagt-ordningen / hos Kongen oc de dueligste Strjdsmænd / som fegtede under Kongens Hofved-Bannere / oc satte hand Stangen i Jorden / oc den forfegtede det beste hand kunde / at den blef icke af Fienden borttagen eller nedhuggen. Naar Fienden vigede tilbage / satte Merkes-manden Stangen med Merket fram bedre. Ellers stod Merke imod Merke / eller Fennike imod Fennike / imeller Tjd Slaget varede. Men dersom Fienden fik Ofverhaand / skulde Merkes-manden vel hafve Kongens Hofved-bannere i Akt / at den blef icke af Fienderne nedhuggen eller borttagen / oc see til / at hand kunde den bevare oc forsvare. Thi det aktedes for en stor Seirvinding / at vinde oc erobre sin Fiendes Hofved-Bannere. Derfor huldte Kong Sverre det for en stor Locke / at hand fik Kong Olufs den helliges Bannere / fra Kong Magnus Erlingsøns Folk / der hand sloges med dennom / oc tackede Gud for denne Sejr. See. N. Chr. p. 504. Oc efterdi det var meget anliggendes / med Kongens Merke eller Hofved-Bannere / derfor aktedes hand ocsaa for en høj Officerer udi Rjget / som var Kongens Merkes-mand / eller Banner-mester / fordi hand var som Kongens oc Rjgets Fendrik.

Fornemme Merkes-mænd / som i gamle Dage hafve været udi Norge.

Gild Uldserk / var Merkes-mand / udi Kong Harald Haarfaggers oc Kong Hagen Adelsteens Tjd / en duelig Strjdsmand / hand sagde til Kong Hagen Adelsteen / der hand skulde strjde imod Kong Eric Blod-øxes Sønner; Jeg var udi mange Slactninger / med din

" Fader Kong Harald Haarfagger/ oc strjdde hand stundum med me-
" get Folk/ oc stundum med lidet/ oc fik altjd Seir/ oc aldrig hørde jeg
" hannom spørie sine Mænd oc Tienere til Raads/ om hand skulde
" fly eller strjde. Os tæckes at vi hafve en Høfding som er Ured oc Ufor-
" ferdet/ oc skulde vi følge eder trøsteligen. Jeg frøktede i denne lang-
" varendes Fred/ at jeg skulde døe af Ælde/ paa min Venke-Halm.
" Thi jeg vilde heller falde udi Strjd/ hvilket jeg oc haabes nu at skul-
" de skee. Læs N. Chr. pag. 81. 82.

Ulf hin Rode/ Kong Oluf Tryggesøns Merkes-mand/
" oc Stafn-giemmer i det slag ved Svold/ som sagde til Kongen sam-
" me Tjd: Dersom Ormen (det var Kongens Skib) skal ligge saa
" fræmmelig/ da er Stafnen snart vunden. Kongen svarede: Jeg
" viste icke/ jeg hafde Stafngiemmere baade Rød oc Red. Ulf sag-
" de: Verie du saa vel Lüfningen i Dag/ som jeg skal verie Fram-
stafnen. &c. Læs. N. Chr. p. 175. 176.

Tord Fallasøn/ som var Kong Olufs den helliges Mer-
kes-mand/ oc var i Strjden med hannom paa Stickelstad/ hvor
hand fik sit Baane-Saar/ oc der faldt under Banneret. N. Chr.
p. 307.

Frideric/ Kong Harald Haardraades Merkes-mand/ som
var med hannom i Strjden i Engeland/ hvor hand blef slagen med
Kongen/ oc hans Merke eller Banner/ som var kaldet Landøje/
erobret. N. Chr. p 473.

Arne Fridericsøn/ Kong Hagen Hærdebreds Banner-
mester/ som blef slagen i den Strjd imod Kong Jngi. N. Chr. p. 437.

Tore Spole Kong Magnus Erlingsøns Merkes-mand/
som var med i det slag/ der Kong Sverre ofvervandt Kong Mag-
nus/ i hvilket Kong Sverre søgte saa hart fram/ at hand kam un-
der Merket/ oc hug Stagen i støcker. N. Chr. p. 507.

Bergsvend Lange Kong Jngi Bartsøns Merkesmand/
som blef slagen paa Gaden i Trundhiem af de Bagler. N. Chr.
pagina 555.

Amund/ Kong Hagen Hagensøns Merkes-mand/ Fen-
nike-

ſtike-drager eller Bannermeſter / ſom var en Birkebeen/ oc raadde at tage Hagen til Konge / oc ſagde: Icke hafve vi Birkebener be- „ hof / at bie efter Biſpernes lange Forhaling i denne Handel / thi de- „ acte lidet at følge den hellige Kong Olufs Lov / eller anſee Landſens „ Nødtørft. Det er Lovligt/ at vi tage en Konge / af Kong Sverres „ Slect oc Afkom / oc det er os alle ſtorligen fornøden oc gafnligt. N. „ Chr. pag. 600.

Toſtein Heimnes / Kong Hagen Hagenſøns Merkes-mand / eller Banner-meſter / ſom var med hannom i det Slag ved Opſlo / bar Kongens Bannere faſt fram / oc holdt ſig vel. &c. N. Chr. p. 713.715.

Rafn Otteſon Iſlænder / ſom Kong Magnus Hagenſøn giorde til ſin Signiferum eller Merkes-mand / oc var ellers Ridder / oc Befalings-mand ofver Iſland. See N. Chr. pag. 800.

(b) Det var de gamle Kongers Maneer udi Norge / at gifve deres Merke eller Hofved-Bannere et ſønderligt Nafn / Kong Harald Haardraade kaldte ſit Merke Landøje / ſee N. Chr. p. 339. De hafde ocſaa ſønderlige Figurer oc Tegn udi deres Merker eller Hofved-Bannerer. Kong Oluf den hellig førdte udi ſit Merke en hvid Ørn. N. Chr. p. 196. Om Merke eller Fane

(c) Det var fordum Sedvaane udi Norge / at Kongerne lode føre deres Merke / eller Hofved-Bannere for ſig / naar de reiſte nogenſteds / enten til Lands eller Vands / oc ſaa vel i Fred / ſom i Ufred / icke alleniſte for Ære Skyld / men ocſaa at de kunde hafve deres Merke eller Lif-Fane hos ſig / om noget paakam. Sammeledes hafde ocſaa Hertug oc Jarl Frihed / at lade føre Merke eller Fane for ſig / hvort ſomhelſt de reiſede / naar Kongen var icke tilſtede / eller i Følge med dennom. ut ſuprà i Hird-ſkraa. c. 12. oc 16. Kongens Merke ført i Fred.

(d) Merkes-mænd ſaa vel ſom Stallarer / vare de fornemmeſte Officerer i Hoffet / oc regnede iblant Hirdſtiorarer / det er / Hof-Styrere / Hofmeſtere eller Marſtalke / ſom commenderede udi Hoffet / derfor hafde de Mact oc Myndighed / at ſtille Oprør / oc forlige tviſtige Sager. Oc naar de udtoge deres Merke Merkes-mand forligte Sager.

eller Bannerer / da stillede de sig som giorde Oprør / oc frøctede at der var Strjd for haanden / om de vilde icke med gode lade Perlement oc Tvistighed fare. Den Tjd der var Oprør oc Klammerie / imellom Kong Ingis oc Kong Sigurds Folk / sagde Gregorius Dagsøn Kong Ingis Læns-høfding til hannom ; Jeg er ræt nu ferdig at finde Kong Sigurd / oc nu tager jeg mit Bannere her ud. N. Chr. pag. 456.

Merkes-mand altjd hos Kongen

(e) Merkes-mand skulde altjd være hos Kongen / Nat oc dag / til Land oc Vand / oc hafve Kongens Hofved-Bannere eller Merke hos sig i Beredskab / om der imeller Tjd kunde skee nogen Oprør / eller Indfald af Fienderne. Hand skulde oc være paa det samme Skib med Kongen / fordi hand var Stafn-Giemmer. ut suprà i Antegnelsen til lit. (a) er ommældet. Kong Hagen Hagensøn hafde tvende Merkes-mænd / Tostein Heimnes oc Gudi Joensøn / som ellers kaldes Banner-mestere / oc uden Tvifel maae hafve stiftes til at opvarte. See N. Chr. p. 731.

XXIII Capitel.

Om Skutilsvenne.

Skutilsvenne (a) ere næst merkismænd med Nafnbot*/ og all Ræt inden * Hoffet. Thi at de heede Hird-* styrere (b) med rætte / med Læns-mænd / Stallarer / og Merkes-mænd. De

* Ære-Titel.
* udi
* Hof

Om Skutilsveina.

Skutilsveinar eru næstir merkismönnũ a Nafnbotũ / og öllũ ꝛiettí / ínnan Hirdar. Pui at Peir heita Hirdstiorar at ꝛiettu / med Lendummönnum / Stallꝛrũ og Merkis-

kiſ-mønnum. Peir hei-
ta og med riettu Rid-
darar. Engi er og ſemi-
lighri Peonuſtu i allri
Kongs Hird/ enn ſu er/
Pem ſem hañ vilia ræ-
kia med Semd/ og nema.
Pui at betra er Peim/ er
ei vill vel at ſier hyggia/
at ſtanda i Peire Nafn-
bot/ er lit er gaumur at
honnum gefuin/ heldor
enn leita Peirar Peo-
nuſtu/ er hann er ſidan
med Spotti og Hadi
hlegũ af morgum. Enn
ſa er giptu Madur er/
ſir kemur med godum
Hlutum til Semdar/
og kann ſidan vel ſinũ
Herra at Peona. Sa
Hättur er bædi ſemili-
ghur/ og forn/ at gøra
Skutilſveinna/ ſem a-

heede og med Ræt-
te Riddere (c). Jngen
er og ſømmeliger * Tie-
niſte i all Kongens
Hird */ en den er / for
dẽ ſõ hañem * ville for-
rette med Ære/ og antage.
Thi at bedre er for dem /
ſom ej ville vel hafve ſig i
act/ at ſtaa * i den Nafn-
bot */ ſom litt gifves act
paa hannom udi/ heller
end leede * efter den Tie-
niſte/ ſom hand er ſiden
med Spot og Had * be-
leed af mange. End * dẽ
ſom løkſalig Mand er/
ſig komer med god Ma-
neer til Værdighed (d)/
og kand ſiden vel ſin Her-
re tiene. Denne Skik
er baade ſømmelig og
fordum/ at gjøre Sku-
tilſvenne / ſom ellers

* hæderliger.
* Hof
* den
* være
* Beſtilling
* lidet
* ſøge
* Forhaanelſe.
* Men

hafver været / at Kongen lader kalde til sig Skenkere (e) sin/og kalde Skenkeren den Mand/ som Kongen vil da ære giøre / medens Kongen sidder ofver Bordet/ Siden af er tagen alt / og gifven Løu*.

*Vand at toe sig udi

End Skenkere eller Drotset / eller en hver* Skutilsvend / bære ind et tomt Kar-(f) løgede*/ og sette aa* Bordet for Kongen / end Kongen tage om Stierten* / og faa dẽ sõ giøres skal. End hãd tage begge Hænder under Stierten / og kysse paa Kongens Haand/ gange siden ud og skenke for Kongen. Ei bør Skutilsvenne at falde aa* Knee (g) / for no-

*Een

*med Log paa

*paa

*Haandgribet/eller Breden.

*til Merkesmand.

* paa

dur hefur verit / at Kongur lati kalla til sinn Skenkara sinn / og kalla Skenkari Pan Mann / er Kongur vil PaSemd gøra/medan Kõgur sittur yfer bordũ/Sidan af er visst øll/ og giefnar Laugar.

Enn Skenkari / edur Drotseti / eda einhuer Skutilsvein / berẽ inn tomt Ker lokat / og seti aa Bord fyri Kong/ enn Kongur taki vm Stiettina / og faai Pem sem gørez skal. Enn hann taki bædum Høndum undir stiettina / og minnizt vid Hõd Kõgs / gangi sidã vtan/og skenki Kõgi. Ei ber Skutilsveine at falla aa Kne / fyre noku-

kurum Manne / utan Kongi / edur ødrum Þeim Høfdingium / sē hann skencker med lokudu Keri / efter Kōgs Bodi. Eñ Þat er omakligt / at Þat see virt til Storlættis / heldur til Hofsemdar / og huer Hattur see med Hōfi / og suo megi skilia / ad Medferdar grein Þeonustu Manna / og Medord yfer Bodarna.

nogen Mand / uden Kongen / eller andre Høfdinger som hand skenker for med logede* Kar (h) / efter Kongens Bud*. End det er Umagligt*/ at det skal aktes for Stormodighed / men heller til Hofære / at hver Skik være med Maade / og so maae gjøres Forskiel / paa Tieniste Mænds Bestilling / oc Ofverbyderes * Medord*.

*med det paa
*Befaling
*Ubilligt
*Øfrigheds
*Befaling.

Antegnelser
Til XXIII Capitel.

(a) Skutilsvenne ere icke ræt Liffknekte/eller de som beskydda Konungen/som Ar. Hvitfeld/ saa vel som den Svenske Auctor,det i deres trokte Hird-skraa udlegge. Men kunde rættere kaldes Hof-Junkere eller Hofsindere / som bare Mad for Kongen / tiente for Borde/skenke-

Om Skutilsvenne.

de

de udi / oc huldte deres visse Vagt/Mal oc Dag. Thi Skutil er paa gammel Norsk / Fad. Derfor er Skutil-svenne ræt efter Ordet/Fad-svenne. Dog de kaldes Hofsindere udi den N. Chrønike / oc næfnes ickon Orm Skutil-svend pag. 64. Men er Forskiel imellom Skutilsvenne / oc Hird-mænd. Thi Hirdmænd vare eentligen Hof-Mænd / eller Hofmænds Karle / om hvilke der handles i det 30 Capitel udi Hird-skraan. Dog Hirdmænd eller Hof-mænd siges in genere, oc i Almindelighed / om Hoftienere / oc dem som hører til Hirdet eller Hoffet. Men iblandt Skutil-svenne vare Hird-stiorar oc Riddere / Ober-skenkere oc Kammer-Junkere regnede. Oc skulle Skutil-svenne hafve fuldkommen Rustning oc Vaaben / som exactes af det 53 Cap. infrà udi Hirdskraan. Udi Kong Hagen Hagensøns Kroning ginge 80 Hofsindere/det er Skutilsvenne udi Bryni-er / vel beværbnede / for Kongen at rømme Vejen. Desligeste stede oc i Kong Magnt Hagensøns Kronning. See. pag. 731. 776 Derfor blefve de udvaldt til Skutil-svenne / som vare icke alleniste af god Biurd / men endocsaa fornuftige/ Strjdbare oc Tappere. Kong Hagen Adelsteen / hafde saa mange Hofsindere / det er Skutil-svenne / oc dagelige Folk / der hand sad ofver Daver-bord paa Hordeland / paa sin Gaard Fidie / at hand holdte et Slag med dennom i mod Fienderne / som hannem der ofverfulde. N Chr. pag. 83. 84 seq. Kong Oluf den hellig holdte 100 Hofsindere/ dagligen / det var Skutilsvenne / foruden 30 Hofmænd / oc 30 Tilsiuns Mænd udi hans Gaard. N. Chr. pag 107. Kong Oluf Haraldsøn den Kyrre / hafde oc dageligen i sit Hof / 100 Hofsindere/eller Skutilsvenne / oc 120 Hofmænd oc Gaards-Fogder / foruden Trelle oc Aarbeids-Folk. N. Chr. pag. 384.

Om Hird-stiorer. (b) Af Skutilsvenne blefve giort Hirdstiorar / det er Hofstyrere/ Hof-Marskalke eller Hofmestere / som Ar. Hvitfeld oc den Svenske Auctor kalder dennom / hvilke hafde inspection oc commendo ofver de andre udi Hoffet. Om dennom er mældet tilforn c. 8. udi Hird-skraan.

(c) Skil-

(c) Skutil-svenne blefve oc giort til Riddere / naar de holdte dennom Tappere oc vel udi Krigen. Kong Sverre sagde til sine Mænd oc Hof-Tieuere / der hand skulde strjde imod Kong Magnus » Erlingsøn: Hvilken af eder som slaer en Ridder / eller en anden » ypperlig Mand / da skal hand strax blifve giort til lige saadan en » Mand. N. Chr. p. 506. Kong Magnus sagde til Kong Sverre: » Jeg hafver mist hundre Ridder-Mænds Mænd/ det var hans » Hoffindere oc Skutil-svenne / oc søtten af mine Riddere / oc der til » Erling Jarl min Fader. &c. N. Chr. p. 512. J det første Slag forbenæfnte Konger holdte sammen / miste Kong Magnus 7. af de ypperste udi hans Raad / oc 60 andre Edel-mænd / det var Skutil-svenne / iblant hvilke oc maa hafve været Riddere. N. Chr. p. 507 Det var fordum Skik / at der blef giort Riddere / naar der var Gie-stebud / eller stor Forsamling til Hoffe. Kong Hagen Magnusøn slog 24 Ridder/ den Tjd hans Daater Ingeborrig hafde faat en Ung Søn / oc der blef giort Barsels Højtid N. Chr. p. 834. Saa hafver oc saa været gammel Sedvane / at hundre Riddere oc Ridder-mænds mænd / skulle svære en Eed i store Sager / som skeede der Fred oc Forligelse-maal blef giort / imellom de Danske / Norske oc Svenske Konger oc Herrer / See Norske Chr. p. 834.

(d) Bønder-Sønner ere oc ophøyet til at være Kongernes Skutil-svenne i Norge / oc kame til stor Ære oc Værdighed. K. Oluf den hellig tog Asmund Grandkilds Søn / som var en Bonde paa Helge-Land / til sin Hoffinder / oc hafde hannom meget kier. N. Chr. p. 238. Kong Sigurd Jorsalefar / hafde oc taget en Bonde Søn / til sin Bord-Tienere / eller Skutil-svend / som for sin Forstand / Tapperhed oc Dristighed blef siden til en ypperlig Læns-Høfding i Norge. N. Chr. p. 415. 416. Bonde-Sønner til Ære.

(e) Jblant Skutil-svennes Tal/hafver oc Overskenk oc Skenkere været regnede/ som skenkede udi for Kongen sielf / credentzede / oc stode paa Knee / saa længe Kongen drak / hvilken Maneer / efter Udlændiske Kongers Vjs / Kong Oluf Haraldsøn Kyrre hafver først indført udi Norge. N. Chr. p. 384. Udi N. Chrønike næfnes Torolf Kongens Skenk p. 484. Oc holdtes det for en stor Om Skenkere

Verdighed / at skenke for Kongen / oc andre store Herrer. Udi K. Hagen Hagensøns Kroning / skenkede den Unge Kong Hagen/ for sin Herre Fader det første Beggere / oc Grefve Knud for Cardinalen / Sigurd Biscopsøn for Dronningen / oc Monam Biscopsøn for Erke-Bispen. N. Chr. p. 733.

Drotset. (f) Om Drotset / skal udførligen handles infrà. c.25. hvor jeg vil hafve Læseren henvjst.

Om Dricke-kar. (g) J gamle dage hafve de brugt adskillige Drickekar i Norge / i Sønderlighed/Beggere/Bolehorn/ Kredentzkar oc Knabe-stobbe. 1. Beggere. brugtes meget/ i sønderlighed udi Hedningdommet/ i deres Offer-Gilder / da skulde den Høfding som var for Offer-Gildet signe Folket / oc all Offer-kosten/ saa skulle de først dricke Odens Beggere / deres Konge til Seir oc Rigens Formering. Derefter Niords oc Frojs Beggere / for Jordens Grøde / oc for got Aar oc Fred. Mange drucke ocsaa Brage-Beggeret / det er, ypperlige Herrers oc Helters Skaale / som vare slagne i Strjd. Desligeste deres afdøde Venners Beggere / hvilke de kaldede Minde eller Siele-Beggere. See vidtløftigen her om i N. Chr. pag.75. Der Kong Hagen Adelsten var tvongen til at dricke Odins Beggere / paa hedniske Vjs / giorde hand først Kaars der ofver / hvilket Sigurd Jarl/ forklarede for Bønderne / at det var Hammers-Tegn. N. Chr. pag. 77. Arfve-Øl efter Forældres Død / blef oc drucket af Beggere. Den Tid Kong Svend udi Danmark giorde det kostelige Arfve-Øl/ efter sin Faders Død/ stod hand op i sin Faders Kongelige Sæde, oc drak hans Minde eller Begere. Saa drak oc Sigvald Jarl sin Faders Siele-Beggere. Oc plejede de gamle Høfdinger / at giøre Krjgs Løfter / som vare store oc strenge / ved hver Siele beggere de uddrucke. Læs vidtløftigere i N. Chr. pag. 131/ 132. Saadanne Beggere hafve været af adskillige Materie / Tree / Horn / Been / Sølf oc forgylte / hafve oc været konsteligen udgrafne oc udskaarne/af hvilket endnu mange paa denne Dag/ af Valbirk oc andet Tre / giøres udi Norge paa adskillige Steder/ oc med saa konstige Figurer paa/ at mand maa sig der ofver forundre/ i Sønderlighed / fordi det er icke uden Bønder oc gemeene Folk / som saadanne Beggere oc Kander udskiere/

Klere/med en Tellekniv eller et ringe Jern/hvilke hafve aldrig lærdt det af nogen Mestere. 11. **Bolehorn** / det er Oxehorn / hafver ocsaa meget været brugt af de gamle Norbagger / at drike af / oc findes endnu mange der af paa denne Dag. Kong Magnus Hagensøn forordnede udi sin Tjd / at der skulde være Bolehorn / om Aftenen udi Jul / som hans Hird-mænd oc Hof-Tienere skulle dricke af / til Kong Olufs den helliges Minde / naar Mungat eller Øl blef skenket udi Sallen. See Hird-skran derom. c. 50 Oc hafve saadanne Bolehorne været med Sølf eller Guld beslagne / oc meget vel udgarfne oc stafferede. Om Bolehorne / oc deres Danlighed / oc Brug / hafver vores vjdtberømte / oc fornemme høj-lærdt Mand / nu Salig / Docter Oluf Worm skrefven i hans monumentis Danicis, lib. 5. mon 6. Ripensi. 3 **Kredentzekar** af Sølf / Guld / eller forgyldte / maa oc uden Tvifl hafve været brugelige / i Kongernes Hof udi Norge / i gamle Dage. Kong Hagen Hagensøn maa hafve haft et herligt Sølfkammer oc Sølf-Tafel / hvilket hand lod sønderslaa / der hand giorde sit Testament paa Ørkenøer / paa det alle hans Hof-Tienere kunde faa den Siele-gafve / hand hafde udlofvet. N. Chr. pag. 793. 4. **Knabe-stobbe** vare oc brugelige i de Dage til Hoffe / hvilke hafve sit Nafn af Knaberne / som drucke der af udi Skytning-Stuerne / det er / Borgestuerne. Til Skibs hafve Knaberne oc Hofmændene ocsaa brugt Knabe-stobbe at dricke af. Der mældes i Norske Chr. pag. 749. om Junker Magnus K. Hagen Hagensøns Søn / at hand tog et Knabe-stob fuldt af Øl / oc slog paa Vindaasen eller spillet / af det Skib Kors-Suden / som var kommen Ild udi / der hand seilede der paa / hvor med hand udslukte Ilden.

(h) Heer af erfares / hvad stor Stadtz oc Prakt / der hafver været / udi de gamle Norske Kongers Hof / efterdi deres Overskenk eller Skenker / skulde falde paa Knee for dennom / naar de hafde antvordet dennom Kredentz-Karret / de skulle dricke af / oc imeller Tjd / de det uddrucke / hvilket icke nu brugeligt er / enten i det danske eller mange andre Hoffe. Saadan Kredentzen / med megen anden Stadtz / ofver Bvorde / efter udlændiske Kongers Vjs / hafver Kong Oluf Skenker falde paa Knee.

Haraldsøn Kyrre / først indført / oc ført udi Brug udi Norge / hvorom N. Chr. melder. pag. 384.

Om Lokudu Keri. (i) Udi forrige danske trøkte Hird-skraa / saa vel som i den Svenske version, meldes om et Kredentze-kar / som kaldtes Laacke / men i den gamle original Hird-skraa / som paa Norske Sprok er skrefven / nefnes icke det Ord Laacke / paa dette sted / som et Kredentze-kar skulde være kaldet / men med Lokudu Keri / det er / med logede Kar / eller et Kar med Log eller Dek paa. Maa derfor være deres Uerfarenhed oc Forseelse / i det gamle Norske Sprok / som forrige trøkte Hird-skraa hafve verteret, oc udsat paa Danske.

XXIV Capitel.

Om Skutilsvennes Skyldighed*.

*Embede Bestilling.

DEt skal være Skutil-svennes Skyldighed / i sin* Tieniste / at sine vij Netter (a) / skulde hverre ij holde Stand* for Kongen / de som fornemste* ere. Det er tilfældeligst* at de sidde først i alle Stæder (b) / som ældste

* deres

* staa at opvarte

* ældste

* tilbørligt

Um Skyldu Skutilsveina.

SU skal vera Skylda Skutilsveina i sini Pionustu / at synar vij Netur / skulu hverir ij halda stødu fyrer Kongi / Per sem fornastir eru. Pat er tilfelliligast at Peir sittie fyrst i ollū Stodum / sem fornastir

eru i huerri Pionustu/
eda Nafnbot / sem
hver er. Skutilsueinar
skulu bioda Lendum-
mønnum og Stallarū
fylgd / a Haatydes
Døgum / so skulu og
XII Hird-menn hal-
da Fylgd / huersdagli-
ga um Jol/ Po at Len-
dir-menn haldi ei/ ne-
ma Haatydis Daga.
Enn Pui nefnum vier
Haatydes Daga/ at
ymisliga beraz til Kōgs
Ferdir. Suo maa og
stundum tilbera / at
Kongur haldi storar
Veitzslur / fyrir Peira
Manna Skyld / er ko-
ma af Fierlægum Lon-
dum / sem opt veitir.
Og Pui gaa Peir Pes
sem Stødu halda / at

ere udi hver Tieniste /
eller Nafnbot * / som *Bestil-ling.
hver er udi. Skutilsven-
ne skulle byde * Læns- *tilbyde
mænd og Stallarer
Følge * / paa Højtids *Følge-skab
Dage (c) / saa skulle og
XII Hird * -mænd holde *Hóf
Følge * hver Dag * opvarte
om Jul / dog at Læns-
mænd holde ei uden
Højtids Dage. End* *Men
derfor næfne vi Høj-
tids Dage / at * ad- *fordi
skillige Kongens Fer-
der * indfalde. So maa *Reiser
og stundum bære til*/ *hænde sig
at Kongen holder store
Giestebud (d) / for de
Mænds Skyld / som
kome af fier-liggendes* *fremmede
Lande/ / som ofte skeer.
og derfor gifve de der akt
paa/somstāden holde*/ *staa at opvarte

at spørge Kongen / naar
hand vil lade forøge
Følge-skab. comitat Følge-hold/ so og da/
naar budne vorder nye
Hof Hird-mænd (e)/ da
skulle nogle gamle iblant
være. Thi at ingen er
paa en Tid sammen Ung
opvarte oc gammel. Sex Mænd
*tilljge skulle holde Jafne * des
imellom/ endog at Kier-
*Vake te-svenne holde * stun-
*Hof dum / da skal jafne en
Hird-mand være. Dem
commendere skulle de og biude/ som
holde bør / oc ældste ere/
*Lyse- hvad heller de ere Hird-
*Svenne mænd eller Kiertesven-
dcomméere. ne*. De skulle og dem
opvarte biude/ som holde* kun-
de for Svagheds skyld.
*Følge-skab. Opvartning Een Nat skal Hof-mand
være med Kongen / før-
end hannom er Følge*

spyria Kong / nær
hann vill auka lata
Fylgd-dar hald / suo og
Þa at bodit verdur ny-
um Hird-mønnum/ Þa
skulu nokrer fornir i ve-
ra. Þui at eingi er
allt i senn vngur og
gamal. Sex Menn
skulu halda jafnan Þes,
sa millum / enn Þo at
Kierti-sveinar haldi
stundum/ Þa skal jaf-
nar ein Hird-madr ve-
ra. Þeim skulo Þeir og
bioda / sem halda eigu /
og fornaster eru/ hvort
sem Þeir eru Hird-meñ
edr Kierti-sveinar. Þeir
skulu og Þem bioda/ er
halda megu fyrir siu-
kleika sakir. Eina Nat
skal hirdmadr vera med
Kõgi / adur hoñum sie
Fylgd-

Fylgd-bødinn. Skutil-
sveinar eigu at spyria
Merkis-mann adur /
ef nokuner Par innan
hallar / ad Kongi sie
Moteskab. Og ef noku-
rir koma Par til Bo-
iar/er Kongur er reidur/
Pa skulu Peir Peim
ej fylgd bioda / edur
Vørd. Fylgd og vorda/
skal bodin sninma dags
og skiladur i seinasta
lage / Pa er Kongur
gengur til Bords / enn
ef sidan er bodin / haldi
sa sialfur er band / enn
hinn skal ei halda / er
rangt var budin ad Pui
sinn / nema hann vili.
Enn tueir skulu sanna /
Peir ad hia voru/huort
sem bodin er vørda edr
Fylgd. A Skipi skal

boden *. Skutil-suen- * befalet
ne bør at spørge Mer-
kis-mand tilforn ad/
om nogen der inde* *udi Hofet
er / som Kongen er til
Modskab *. Og om no- *ei tilfreds med
gen kommer der til By-
en / som Kongen er
vred / da skulle de dem
ei følge * byde / eller *Opvart-
Varetegt. Følge og va- ning
re* skal bydes * Aarli- befale
gen/og til forordnes i det *Vagt
seneste / da som Kongen *befales
gaar til Bords / end
om siden er buden / hol-
de den sielf som befaal /
end* hin skal ei holde / *Men
vrangt * var buden paa *ei ræt
den sinde * / uden hand *Tid
vill. End * tou skulle san- *men
de*/de som hos vare/hvad *vinde
heller buden* er vagt el-
ler Følgeskab. Paa Skib *befalet
skal

skal Vagt være med sã-
me Skik. End om Kon-
gen ligger udi Hafn/ eller
kommer sildig til Hafn/
befales Vagt da skal bydes/ som først
*snarest *skee kand/efter til Haf-
nen er kommet. Kand og
hænde sig so tilbære/ at Kongen
roer eller seiler om Nat/
da skal det for fuld Var-
* Vagt hold * holdes/ for dem
som den Nat burde at
holde/ om de ere paa Kõ-
gens Skib/ og i denne
Ferd. Bør de og ei det at
gielde/ dog at flere vaa-
ge med dem/om de giem-
taze vare derpaa me det ræt vell/ som de
bør. End med so Skiel
kiendes det for fuld Var-
* Vagt hold* / at de ere so nær
Kongen/ som tilforn er
Tjd mældt. Den Time og
som Ufred er/ da ere so-

vordur vera med sa-
ma Hetti. Enn ef Kon-
gur liggir i Høfnum/ e-
dur kiemur sylda til
Hafnar/ Pa skal bio-
da/ sem fyrst maa/
Pegar til Hafnar er kõ-
mid. Kañ og suo til ad-
bera/at Kõgur rær edur
siglir um Nat/ Pa skal
Pat fyrir fult Varhald
hafa/ Peir er Pan Nat
eigu at halda/ ef Peir
eru a Kongs Skipi/ og
i Perri Ferd. Eigu Peir
og ey Pes ad gilda/ Pa
ad fleiri vaka med Peim/
ef Peir geyma Pes als
vell/ er Peir eigu. Enn
Pui at eins keñir Peim
fyrir fuld Varhald/ at
Peir see suo nær Konge/
sẽ adr er skilt. Pã Tyma
og sẽ Ufridr er/ Pa eru
suo

suo Skitil-Sveinar skyldir at halda Vørd / at Mann tali / sem ad-rir Menn. Peir sem Stødu eigu ad halda / eru ey skyldur Vørd at halda / medan Standan vinst / men sidan haldi Peir ad Manntale.

soledes Skutil-Svenne skyldige at holde vagt / efter Mand-tallet / som andre Mænd. De som Standen * bør at holde / ere i skyldige vagt at holde (h) / medens Standen varer / end * siden holde de efter Mand-tallet.

*staaende Tienist

*Men

Antegnelser.

Til XXIV. Capitel.

(a) Skutil-Svennes Opvartning oc Varetegt hos Kongen / hafver saaledes været beskaffen / at Ugerne hafve været deelt iblant dennom / saa hver hafver haft sine 7 Nætter eller Uge / at opvarte udi / dog hand giorde det icke continuerligen / men hafver skiftes til / med andre som med hannom opvartede. Men hafver en gammel oc en Ung opvartet oc haft Vagt tilsammen / paa det den som ældre var i Tienisten / kunde undervise den Unge. Kong Ingi Bartsøn hafde altid tre af sine beste Mænd hos sig i Kammeret / som var Povel Drotse / Arnfind Tiodesøn oc Henrick Skot. N. Chr. pag. 585. Om Opvartning oc Vagt.

(b) Skutil-Svenne skulle hafve deres Sæde oc Gang i de gamle Norske Kongers Hof / ligesom de vare gamle til i Tienisten / som tilforn er ommældet om Lens-mænd c. 17. udi Hird-skraan / at den skulle sidde først / som Fornastur er at Nafnbot / Om Sæde oc gang

det er / som ældste oc fornemste er med Ære-Titel oc Verdighed / oc udi Bestilling. De som hafve været Hird-stiorar / Hof-Marskalke oc Riddere af Skutil-Svenne / de hafve haft Ofverstellet / ofver de andre / siden hafve Skutil-Svennene sadt / efter deres Ælde udi Tienisten. Oc hafve de sadt til Tafels med Kongen sielf / som hafde deres Opvartning. Thi der meldes i N. Chronike / om 2 af K. Harald Gilles Hofsindere / det var Skutil-Svenne / som sadde ofver Borde med hannom / at de gafve Kongen deres Vedde tilkiende. &c. pag. 437.

Om Højtids Dage. (c) Højtids Dage vare icke alleniste Juel / Paaske / Pintzefest / men endocsaa andre Helgens Dage / som ere indsadt i Almanaken / fordi det var i Pafvedommet. Oc kaldtes de største Højtids Dage / 6 Øires Dage / fordi de skulle gifve saa meget til Straf / som dennom med nogen forbuden Gierning vanhelligede. S. Olufs Dag / oc Mariæ Visitationis oc Assumtionis, skulle i Sønderlighed højtideligen holdes / oc maatte ingen skiere Korn / oc høste eller indhielpe Korn / oc drage Sild i Land paa de Dage / som ellers var tilsted Landfolcket udi Norge paa andre hellige Dage / af Vilhelmo Pafvens Cardinal, der hand var der udi Landet / til Kong Hagen Hagensøns Kroning. Læs der om N. Chr. pag. 734. 735. Jule-fred var ocsaa holden i Act / som skulde holdes fra S. Tomes Dag / oc til attende Jule-dag / oc fra S. Olufs Dag / som Market holdes / til S. Laurentij Dag. Oc hvo Ufred giorde i desse Dage / skulle bøde XX Mark / half parten til Kongen / oc halft Erke-Bispen oc S. Oluf. Læs baade om dette oc forskrefne Fester i den gamle N. Christen-Ræt cap. 11. 21. 22. Om Julen skulle alle Haand-gangne Mænd / i hvad Nafnbot eller Ære-Titel de hafde / være tilstede i Hoffet / baade at opvarte Kongen / oc høre Hird-skrarn læse / som læses infrà cap. 56.

Om Giestebudder (d) De gamle Norske Konger giorde icke alleniste sine beste Mænd / baade af Geistlige oc Verslige / store Giestebuder undertiden / i Sønderlighed om Julen / som Kong Haagen Hagensøn giorde Grefve Knud / Erke-Bispen / oc sine beste Mænd / N. Chr. pag. 744. Men naar fremmede Gesanter blefve sendt til Kongerne i Norge / som

ſteede ofte / baade fra Paſven / Keiſeren / Kongerne af Danmark / Sverrig / Skotland / Engeland / Caſtilien &c. da var alting kongeligen / oc meget prægtigen forordnet udi Hoffet / oc ſkulle da des fleere / baade af Skutil-Svenne / oc andre Hof-Tienere opvarte.

(e) Heer af erfares / at Hird-mænd / det er / Hof-mænd eller Hofmænds Karle / oc Kierte-Svenne / det er Lyſe-Svenne / eller de ſom hafve holdt Lys for Kongerne / hafve oc haft deres ordinarie Vagt oc Opvartning iblant Skutil-Svenne. Men om Hird-mænd oc deris Beſtilling oc Opvartning / handles i Hird-ſkraan vidtløftigere. Infrà cap. 30. Deſligeſte om Kierte-Svenne c. 49. Om Hird-mænd oc Kierte-Svenne.

(f) Merkes-mand var en af de højeſte Officerer eller Hird-ſtiorar i Kongens Hof / oc var derfor deres Embede / at være paa alle Stæfner / at forlige alle tviſtige Sager udi Hoffet / ſom tilforne er omældet udi Hird-ſkraan / c. 22. udi de Antegnelſer til lil. (c) oc (d). Saa ſkulde hand ocſaa hafve i Act / om der var nogen i Hoffet / ſom Kongen var ilde tilfreds med / hvilcke hand ſkulde icke tilſtede nogen Vagt eller Opvartning. Om Merkes-mand.

(g) Skutil-Svenne hafde deres Vagt oc Opvartning til Skibs / lige ſaa vel ſom paa Landet / i Kongens Hof. Thi Kongerne pleiede altjd at hafve dennem paa deres eget Skib. Der Kong Oluf Trygesøn ſeilede til Venden / til Kong Buriſleif / var hand ſielf Høfvidſmand paa ſit ſtore Skib / hand kaldte Ormen hin lange / oc hafde der paa ſine egne Hofſindere / det var Skutilſvenne / med alt det udvaldeſte Krigs Folck / udi Størke oc Mandom. ꝛc. N. Chr. pag 70. J lige Maader hafde Kong Hagen Hagenſøn ſine Herre-mænd oc Hofſindere / det var hans Skutil-Svenne / i ſeer Rum paa ſit Skib / den Tid hand ſeilede til Skotland. Læs N. Chr. p. 783. 784. Opvartning til Skibs.

(h) Skutil-Svenne hafde adſkillige Opvartning hos deres Konger. Thi undertiden hafde de ſtaaendes Opvartning i Kongernes Gemak / oc for deres Bord / hvilket de kaldede / at halda Stodu: undertiden hafde de deres Vagt / enten i Kongens Gemak eller uden Adſkillig Opvartning.

fore / paa Ordinari Tider / i Sønderlighed i Ufreds Tid / som kaldtes paa gammel Norsk / at halda Vord : Men naar de skulle følge Kongen / hvor hand reiste eller gik / kaldte de det Fylgdarhald / det er / Følge-Hold / Følgeskab. &c.

XXV. Capitel.

Om Drotsette.

NU er det der næst / at Kongen maa keise* med sine Venners Raad / af Skutil-Svenne / de 2. Mænd / sig i Drotsetter (a) og Skenkerer / som hannom tøckes tilfellige * være / baade for Ættens skyld / og Medferd */ End om Kongen tøckes dem bedre til det beqvemme / som tilforne ere Lagere * / eller ej til forn Haand-gangne / da skal hand tilforn giøre dem til Hird-Mænd og

*udkore

*beqvemme.

* Skickelighed

*Ringere

Um Drotsetta.

NU er Pat Pui næst / at Kongur maa kiøsa med Vina sinne Raadi / af Skutil-Sveinum / Pa ij Menn / sier til Drotsetta og Skenkiara / sem honnum Pyckia tilfelliliger vera / bædi fyrir Ættar sakir / og medferdis. Eñ ef Kongi Pykia Peir betur til Pes falnir / er adur ero Lægri / eda ey adur Handgengnir / Pa skall hann adur gøra Pa til Hird-mennum og Skutil-

Skutil=Sueinum / eñ hann ſkipi Peim till Pes. Er Pat Sidur i fleſtum Lendum / at hin hæſtum Høfdingi=ar vella almiok Menn til Pes Starffs / Pui at almikit mega Peir ad gøra / og vm raada / at fagurliga komi fram Madur og Drikur / huerrium eptir ſinum Stiet / i Kongs Herber=gi og Gaardi / ef Peir geima vel ſynnar Peo=nuſtu. Er Pa og Kaſt=nadurum vellkomin / er Peim kemur vel i Hag / er hafa ſkulu / enn Peir kunu Peim Makligar Paker i mo=ti / ſem fram gefur / og ſo Peim er fyrer ſier.

Skutil=Svenne(b) / før end hand ſkicker dem til det. Er det Sedvane i fleeſte Lande / at hine høj=eſte Høfdinger velle ſøn=derlige Mænd (c) til den Beſtilling / thi at alt megit * kunde de giøre der ved / og raade for / at Faurt * fremkommer Mad og Dricke (d) / for Hver efter ſin Stand udi Kongens Herberge* og Gaard / om de giem=me* vel ſin Tieniſte. Er da og Omkoſtningen vel kommen* / om dem kommer vel til Behag / ſom hafve ſkulle / end* de bevjſer dem magligere* Takſigelſe der imod ſom frem gifve* / og ſo dem ſom ſtaae derfor*.

*en heel hob

*ſmukt

*Loſement

*gifver act paa.

*anvendt

*men

*tilborli=gere

*frembære

*raade derfor.

Antegnelser.
Til XXV Capitel.

Om Drotsette

(a) DRrotset hafver været hos de gamle Norske Konger / som Kiøge-Mester er nu til Hoffe / oc var hans Bestilling i Sønderlighed / at hafve Inseende med Kiøcken oc Kielder / oc forordne at Madden blef vel tillafvet oc fremboren / oc Tafelen blef smuckt oc zirligen decket / med hves som der tilhører. Men haf ver været tvende Drotsette gemenligen / Een som hafde Opsiun i Kiøkenet oc med Madden / den anden var som Ofver-skenk / hvilcken beskickede alting med Kielderen / oc at lade i skenke / oc kredentze for Kongen. Ellers hafver været / efter Jarlernes Tjd i Norge / en anden høy Officerer udi Riget / som kaldtes Drost / oc hafde højeste Befalning ofver Riget / næst Kongen / oc var som en Jarl eller Rigets Hofmester. Udi Kong Oluf Hagensøns Tjd / var ingen Jarl meere / men her Arvid Findsøn Drost udi Norge. N. Chr. p. 825. Er derfor Forskiel paa Drost oc Drotsette.

Drotsette af Skutil-Svenne

(b) Drotsette blef gemeenligen udkaaren af Skutil-Svenne / men dersom Kongen befaldt at sette nogen anden til den Bestilling / som icke hafde tilforne været til Hoffe / blef hand giort først til Skutil-Svend oc Hofsinder / paa det at hand kunde lære Maneren til Hoffe des bedre / førend hand kom i den Bestilling.

Drotsette Skickelig

(c) Drotsette skulle icke alleniste være af god Æt oc Byrd / men endocsaa meget høflige oc skickelige / fordi de skulle altjd være i Kongers oc store Herrers Omgiengelse at opvarte. Af dennom som i gamle Dage hafve været udi Norge / hafve desse været de fornemmeste:

Povel Drotsette / som var i stor Ære oc Anseelse hos Kong Ingi Bartsøn / oc laa i Seng hos Kongen sielf. N. Chr. p. 585.

Nicolaus var Kong Inges Drotset eller Droste / hand var en meget lystig Mand / oc med den Unge Hagen snackede for Kongen / oc forlystede hannom udi hans Siugdom / med skiemtactige Ord oc tale. N. Chr. p. 528.

Anders

Anders Potter var Kong Hagen Hagenſøns Drotſette eller Droſſe / ſom var med hannom paa Ørkenøer / der hand de r døde / oc dagligen omgickes med hannom der / udi hans Siugdom N. Chr. p. 739.

(d) De gamle Norſke Konger hafve holdt ſtatelige oc høj-anſeelige Tractament oc Tafel / oc ladet alting prægtigen anordne oc tillafve. Udi Kong Hagen Hagenſøns Kroning var alting rundeligen oc koſteligen tillafvet / ſaa alle finge nok / oc blefve vel tracterede / hvilket Pavens Cardinal Vilhelmus bar med høyeſte Berømmelſe Vinde om / i den Oration hand hafde efter Maaltid / der Kroningen var ofverſtanden / der hand ſagde: At hand befandt langt anderledes / end de Engelſke hannom hafde fore-ſnacket / der hand reiſte til Norge / at hand ſkulde icke faa ſaa meget Mad oc Brød / hand kunde fortære / uden lidet oc ont / men nu ſaa hand ofverflødig meget / af alle haande det ſom got var / ſaa mand maatte tacke Gud, &c. N. Chr. pag. 733. 734. Tractamenter.

XXVI Capitel.

Um Huſkarla.

Fyrſt var ſa Siđur / at allir Peir Menn / ſem Kongi voru Handgengnir / eđa Suerd-takarar / Pa var allir kallader Huſkarlar / Po at ſiđan greindiz Nafnbo-

Om Huſkarle

Først var denne Sedvane / at alle de Mænd / ſom Kōgen vare Haandgāgne / eller Sverd-tagere / da vare alle kaldede Huuſkarle (a) / dog at ſiden forandredes Nafnboter-

* Æretitel. boterne* efter Standen.
* Hof End efter Hird*Mands
Næfning / heder alt
Folk / det som Kongen
tiener / Kongens Hof /
thi at da er Kongen vel
* opvar- hirdet * / naar hand
ted hafver god Størke* / af
* Bistand sit Hof / som baade vil
* forvare/ giemme * ham vel / og
hafve i akt hans Sømmelighed * /
* Ære og gladeligen sit Lif frem-
* vofve legge * for hans Ære /
og hannom lønligen og
* Gier- obenbarligen tiene i Ord
ninger og Verke * / og hannom
være hulde og raadførige.
* Hof De alle sõ rætte Hird*-
mænd ville være / dem
* sømmer bør* vel / at hytte sig fra
* Ufint alt det som Unøtteligt *
er / og ey allene sig sielf /
* deslige men jæfne * alle andre /
* kunde de som de maae * fra

tur eptur Metordum.
Enn af Hirdmanna
Nøfnum / heitir alt
Folk / Pat er Kongi
Peonar / Hird Kongs /
Pui at Pa er Kongur
vell Hirdur / er hann
hefur godan Styrk / af
Hird sini / sem bædi
vil gæima hann vell /
og hans Semda / og
gladliga Lif sit fram-
leggia fur hans Sæd /
og honnum Leyniliga
og opinberliga Peona /
i Ordum og Verkum /
og honnum vera hollir
og hagraadir. Peir al-
lir sem riettir Hird-
menn vilia vera / Pem
byriar vell / at hirda sig
fra ollu Pui sem Unyt
er / og ei at eins sig se-
alfa / nema jafnuel alla

adra /

adrapa ſé Peir mega fra illu dragha/og till godra Hluta eggia/ med døm-mum ſina ſømligra Met-ferda/ og ſuo i hollum Fortølum/ og Nytſomli-gum Raadum og Ken-ningum.	ont drage / og till gode Tjng egge * / med ſine ſømmeli-ge Medfærds * Exem-pler / og ſo i huld For-maning / og Nøtſom-me * Raad og Under-viſning.

* tilſkynde

* Om-giengelſes

* nøttelige

Antegnelſer.

Til XXVI. Capitel.

Om Huuſkarle

(a) Huuſ-karle / kaldtes de i gamle Dage udi Norge / ſom beſtillede eller forrættede alting i Kongernes eller andre forneimme Mænds/Hof eller Huuſe. Men i Stædet for Huuſ-karle/blef ſiden det Ord brugt/Hird-mænd / det er Hof-mænd eller Hof-Tienere. Suprà c. 18. udi Hird-ſkraan/ mældes om Lænſmænd / at de ſkulle holde 40 Mænd / med Huus-karles Nafn / Kongen til Beſtørkelſe oc Ære / hvilke vare deres Hofmænd eller Hofmænds-Karle / de ſkulde holde udi Krjgen. Men ſagdes Hird / om all Kongens Hof eller Hof-Tienere/ ſom vi nu kalder Hoffet. Siden der en hver Hof-Tiener fik ſin Ære-Titel/ efter den Offiz oc Opvartning hand hafde udi Hoffet / oc ſomme blefve kaldet Skutil-Svenne/ andre Hird-mænd / Kierte-Svenne/ Gieſter / Følge-mænd ꝛc. blefve de i Særdeleshed kaldet Huuſ-karle / ſom vare Tilſyns-Mænd eller Beſtillings-mænd i Kongernes Huus eller Hof. Derfor kalder den Svenſke Auctor Huuſ-karle/ Inhyſeſmán/ udi Ordenes Udtydning. Giøres

derfor Forskiel i den N. Chrønike / paa Hofsinder/ Hofmænd oc Huuskarle. Kong Oluf den hellig holdte dageligen 100 Hofsindere / 30 Hofmænd / oc 30 Tilsiuns-mænd / det var Huuskarle / udi sin Gaard / som skulle forskaffe hves som behøfvedes. N. Chr. pag. 197.

Af Huuskarle siges Huus-karlahout / det er Huuskarles eller Hofmænds Hvashed / naar de bevise sig fridske / frimodige oc Tappere / enten udi Strjd eller andet som kunde paakomme. Tormund Skiald qvad en Vise / for Kong Olufs den helliges Hær / der hand skulde strjde imod Bonde-Hæren paa Stikelstad / som blef kaldet Huuskarlahout / fordi hand tilskyndede Krjgs-Folket med samme Vise / at bevise Fridshed oc Frimodighed udi Strjden / oc gaf Kongen hannom en Guldering derfor. N. Chr. p. 300.

Foruden Huus-karle hafde oc Kongerne / saa vel som andre fornemme Mænd i Norge/ fordum deres Trelle eller Arbeidskarle som skulle arbeide eller trelle for deres Herrer / hves andre Tienere icke ville forrette. Oc var det ocsaa Trellerens Bestilling / at de skulle dræbe dennom som skulle aflifves. Der Asbiørn en Høfding / hafde ihielslagen Kong Olufs den helliges Tiener Tore Sell / vare Trellerne bestilt / som hannom skulle dræbe oc aflifve. N. Chr. p. 242. 243. Desse Treller blefve solde oc bortgifven i Landsæ til Treldom. Men Kong Magnus Erikson Smek / udgaf en Lou Aar 1335 / at ingen Christen skulde settes til Treldom. Oc hafde Kong Byrge i Sverig udgifven saadan Lou tilforne. See N. Chr. p. 836.

XXVII Ca-

XXVII Capitel.

Um Hirdlyte

Med Pui vær tåludum vm Pat/ ad Menn skuldu sæmiligum Sidum fylgia/ Pa vilumn vier syna Mønnum fyrst Upphaf/ Perra Usida og Lyta/ er vier ætlum/ at øllum godum Mønnum hæfe vell at hafna/ og fyrast/ og vidur at sia.

Er Pat fyrst og nytsamligast/ at Pu varizt med øllu Kostgiæfe Pinn/at reita Pin haaleita Skappara/ og mildasta Lausnara/suo sem Pu hietst honnum i Skyrn Pini. varazt og Einkanliga/sem fra-

Om Hof-Lyder*.

Efterdi vi talede om det/ at maud skulde sømmelige* Sæder følge/ da ville vi vise hver Mand/ første Ophaf * til Usæder og Lyder/ som vi erakte/ at alle gode Mænd behøfve vel at skye og flye/ og at vare sig for.

Er det først og nøtsommeligst * / at du varer dig med all din Flid/ at operre din højlofvede Skabere/og mildeste Løsere * / so som du hafver lofvet hannom i din Daab. Vare dig og i Sønderlighed

*Laster

*Høslige

*Oprindelse

*meest fornøden

*Igienløsere

som best gifver GUd dig
forstand Skiell til / og Makt /
med all din Flijd / disse siu
Hofved Lyder / som Rød-
der og Grundvolle ere
til alle onde Ting. End
*skifte dem deeler * soledes
vittige Mænd og sand-
drue / (a) at det er først U-
* Umaadelig fornøyelig * Mad og
Dricke / Utilbørligen me-
get / og paa Ubeqvem-
pleje sig melige Stæder at nyde.
Det andet er / som dette
følger ofteste / er fuld
nødvendigt at vare sig
for / (b) det er fuel og Ureē
Legemens Lefnet / da som
hand er alt for kaad. Tre-
die er (c) sparlig Nidsk-
hed. Fierde er (d) Sofven
Ladhed / noget got at
bedrifve. Femte er (e) of-
* ofvermaadig vergiørlig * Storladen-

mazt gefur GUd Pier
skilning till og Maat /
med øllu Kostgiefe Py-
nu / Pau siø Høfud
Lyte / sem Rørtur og
Grundvollur eru till al-
ra illra Hluta. Eñ Pau
greina suo vitrir Menn /
og sannsynir / at Pat er
fyrst ofneytsla Matur
og Drykiar / og of sam-
liga mikit / og i ovidur-
kuamligum Stødum
neyt. Pat annat er Pes-
su fylgir optazt / er ful
Naudsyn ad varast /
Pat er faul / og uhreiñ
likamans Lifnadur /
Pa er hann er ofkatur
alliñ. Pridia er sparlig
Siñka. Piorda er slen-
skaplig Lete / nokut gott
at adhafast. Fimta er y-
fergioranligt Storlæ-
te /

te / med drambsamligū Ofmetnadi. Siota er heiptuglig Reidi / med grimmu Langrœdi. Seunda er Sorgbitin Ofund/ med hiertaligu hatri. Af þessū siø høfut. Lytū/kveykiazt/og alast allar høfutsyndir/smærri og stærri/ og øll ønur Lyte/og Ohlutvēdni/og afrækir marga/sier sinn Lausnara og hinn rietlata Domara. Varazt og vandliga/ alla Þa Hluti/ er Þu veitst ad usemiligir eru hia Kōgs Mønnum/ og alrahelst ranga Eida/og alla Lyghi. Venn Þig ad Þu siert sannmaaligur og stadfastur i øllū Hlutū.

Þar næst giættu Þyn fraa Ofdryckiu /

hed* / med opblæst Hofmodighed. Siette er heftig(f) Vrede/ med grum Langdræktighed. Siuvende (g)er hadefuld Afvind / med hiertelige Had. Af desse siu hofved Lyder / qveges og afles alle Hofved Synder / smaae og store / og alle onde Lyder / og Ufinheder/og megen Afgrøde*/ imod sin Løsere* og retferdige Dommere. Vare dig og flitteligen for alle Ting / som du vid at Usømmelige ere hos Kongens Mænd/(h)og allerheldst for vrāge Eeder og all Løgn. Veñe dig at du findes sandmælig* og stadfæst* i alle Ting.

Dernest vocte dig fra (i) for megen Drik /

*Stolthed
* Ukrud
* Igienløsere
* sandru
* Standhaftig

*Helbred oc forstand.
*Staldbroder
*fortabt
*heller
*Horeri
*Bolerie
*Prangerie
*Tid
*forordnit.

thi at af det taber mangen Hilsen og Vid * / Penge og Fellige * / og det siden som meest er verd/at Sielen er tabt * / dersom drucken Mand kand sig ei hafve i Akt / ei * GUD eller gode Mænd. Vare dig for Ran/og Styld/(k) Skøger Hordom * og Frille-Lefnet * /(l) Dobel og løse Ord/(m) Hofmod og stolthed/(n) Aager efter andens Penge/(o) Gafver/Mackerskab * /Morgen-Dricken/ og Nat-Sædt / foruden den Time * /som til det er satt * / i skickelige Mænds samsæde. Vare dig og for (p) Underfund/ved alle dem dig ere tro/ (q) Bagvaskerie/og løgnaktige faur,

Þui at af Þui tapar margur Heilsinni og Vitinu/ Fee og Feløgū/ og Þui sidan er mest er verd / ad Saalin er tynd / Þar sem drukin Madur maa sin ey giæta/ ey GUds/ ne godra Manna. Varast Þu Raan/og stuld/ Portkonur / Hordom / og Fridlulefnad / Dufl og Lausyrdi / Dram og Metnad / Agirni aa annars Pennunga / Mutur og Mangoraskap/Morgen drykiur/ og Natsetur/fyrir utan Þa Tyma sē til Þes eru settir / i sidugra Mañasāsæte. Varazt og Þret vyse alla vid Þañ Þeir er truur / Bakmælge / og lygelig Þaugurmæle /

mæle / Offvefn allan
Slenſkab / og Lete /
Blot og Bolvan og al-
ſkyns Fulyrde. Hrit af
Pier Hryggleik og Ug-
lede / Sorg og angre.
Varaſt vm fram alla
Hlute Ofund / Pui at
hun er Vpphaf alra
Vſida / Hunn er ſa
Loſtur / er ein huer er
meſtur / og Pui ver-
ſtur / og hun er Peim
Ohæguſt / er hanna
hafa meſta. Po at Peir
miſlyke nokurir Hlutir/
Pa ver ey Brädur /
heldur Forſial / huad
Hefnd Pu at ad veita /
eda huerrium/eda fyrer
huad / at ei verdi Of-
hefnt / og ei Uverdu-
gum. Huor eirn Hlu-
tur / ſem Manne fyl-

mælenhed*/(r)for megen
Søfn / all Dofvenhed
og Ladhed,(ſ)Blotten og
Banden / og Alſkens *
Fuulſkab. Rif* fra dig
(t)Bekømring og Uglæ-
de* / Sorrig og Anger.
Vare dig for all Ting/for
(u)Afvind/ thi at hun er
Ophaf til alle Uſæder *.
hun er den Laſt / ſom er
en af de meeſte og Ver
ſte / og hun er dem
Ubeqvemmeſt ſom hin-
de hafve meeſt *. Oer
ſom dig miſtøcker*nogen
Ting/ da vær ei Brad*/
men helder Forſigtig /
(x)hvad Hefn du ſkal fin-
de* / eller mod hvem /
eller for hvad / at ei vor-
der formeget hefnt / og
ei paa Uſkyldige. Hver
en Ting ſom Mand
føl-

*Søda-lenhed
*alle ſlags
*Kaſt
*Uløſtighed
*Laſter
*hafve meeſt deraf.
*miſtinger
*for haſtig
*finde paa

følger af desse Laster / maa Maalet * spildes for hos dem / som Sidsamere * ville være. End des fleere som Mand * følger af de Ting / som hannom monne være til Last / des fordult meere vorder de Ting holdne / som Mand kand være til Hof-Finhed eller Sidsomhed * / dog at de monne være jafne mange eller fleere / thi at de fleste vide det / at meeste Part Mænd * ere meere fremfusendes / at fløtte * det / som heller er til Lyde end Lof. Nu hafve vi sagt eder med faa Ord / om nogle Støcker der af / som vi meene at hver Mand / de som sidsamme ville

* Eenes Sag credit
* ære-bare
* nogen
* Sticke-lighed
* Folk
* føre befordre

gir af Þessum Løstum / maa Maalit spillast fyrir Þeim / er Sidsamur vill vera. Enn Þui fleiri en Manne fylgia Þeir Hlutir / er honum maa vorda till Lasta / Þeim Mun meire verda / Þeir Hlutir huldir / er Manne verda til Hird-Sida edr Sidsemda / Þo at Þeir sie jafn margir edur fleiri / Þui at flester vita Þat / at mikil Hluti Manna / er sa er fusare / ad fleytia Þat er heldur er til Lyta enn Lofs. Nu hofum vier sagt ydur med faam Ordum / til nokra Hluta Þeira / er vier ætlum at huerrium Manñe / Þem er sidsamur

samur vill heita og vera/
hefr fra sier at skillia/sem
framast maa hann. Hø-
sum Þui Þessa hluti ta-
lad/ um hrid fyrir ydur/
at ey maa Illt varazt/ne-
ma viti. Enn Þui tolu-
dum vier fyr um Usidu/
enn Sidsemd/ en hveri-
um sem einum Penn
Manni/ sem dyrmetan
Grip vill vard veita/
hefr vell Þatt Kerald ad
hreinsa/edu Hirdslu/sem
hann vill Þatt vard vei-
ta i/ad hann megi honum
Þui hreinna halda/ og
lengur niota/ ella mønn
hann skiott spillast/ edr
suo Illt vidblandast/ ad
varla megi skilliast fra
Illu. Skiott spillist oc
godur Drykur i uhreinu
Keraldi/ og litla hrid skin

heedis*/og være/haffver * kaldes
fra sig at skille/som frem-
mest * hand kand. Haf- * det snareste.
ve vi derfor disse Ting ta-
led vidtløfteligen for eder/ * kand mand vare sig for Ondt.
thi ey kand Ont varis */
uden mand ved det. End*
derfor talede vi førre om * Men
U-sæder*/end Sidsom- * Laster
hed*/at en hver som heldst * Finhed Dyder.
den Mand som dyrebare
Ting vil forvare/hafver* * bør
vel det Kar/(y)/at rense/
eller Skrjn/som hand vil
det forvare i/ at hand
kand hañem* derfor reent * det
holde/ og længere nyde/
ellers mon hand * skiott * det
spildes/ eller saa Ondt
vedblandes/ ad neppelig
kand skilles fra det On-
de. Skiot * spildes og * snart
god Drik udi u-reen Kar/
og liden Stund skinner

* Metal-len	Malmen * i muled *	Malmur i modugre hrid-
* futtige	Skrin. Men om du fal-	slu. Enn ef Pu sellur i
	der i nogen aff disse synd-	nokra Pessa syndsamliga
* søndige	somme * V-ſæder* / da	Vsidu / da riis vpp sem
* Laster /	reis dig * op / (z) som	fyrst / Pui at Madr kann
* staa		
* snareste	først * / thi ad mand kand	i ad falla af Mannli-
	isalde aff Menniskelige	gum Brysileyka / enn
* men	Brøstfeldighed / end * det	Pat er fiandligt / ad lig-
* hører	er Fanden ligt * / at ligge	gia i framleidis ; enn
Fanden til.	der i * fremdells / end *	hitt er Gudligt / ad skil-
* blifve	hitt * er Gudeligt / at skil-	lia sig vid / og bøta
fremmendes	le sig der ved / oc bøde * i-	vid Gud / med synum
* men * det	mod Gud / med sin Skrif-	Skriptagange / og hreir-
* bedre sig	tegang / oc reene Omven-	ni Yfer bott / med ret-
	delse (aa), med ret Ruel-	tri Idran / og sia vid
* aller-meest	se / og see ved som meest *	sem mest sydan i at fal-
* men	siden i at falde * / helder	la / heldur Peona Pui
	tiene des Mandeligere	Karmanligar Gudi si-
	Gad siden / dersom tilfor-	dan / sem adur hefr
* manglet	ne hafver noget skiørted * /	nokut afskiort / med
	med u-røggelige Haab /	Oragri Van / att hann
	at hand hafver dig forla-	hefr Peir fyrirlatid / og
	det / oc dig i sin Venskab	Pig i sin Vinskap te-
	taget. Maa du og mer-	kid. Maatu og mar-

ka / od betur er einum Kongi vid Pann Lidzmann / er einu Sinne hefur flyet vr Bardage / og framur / med hinum roskunstu Mønnum / Kongi sinnum til Semdar osparliga / enn hinn er aldrei kom i Stryds / og var aldrei Kongi synum at Lidi. Meir lofar og vitur Akurkarl Pa Jord / er at Onverdu bar Illgresi / enn sidan godan Avoxt / er hunn var hreimsat / enn hina er aldrei bar Avoxt / hvercki godan ni illan.

ke / at bedre er en Konge ** tilfreds
med den Krjgsmand(bb) /
som een Sinde * hafver * gang
flyet af Baardag* / (cc) / * Slaget
oc hafver * sig siden / oc * skicker
frembedre / med hine ra- * beviser
skeste * Mænd / sin Kon- * tapperste
ge til Ære usparligen / end
hin / som aldrig kam i
Strjd / oc var aldrig sin
Konge til Hielp. Mee-
re lofver og vittig * A- * vis
gerkarl * den Jord (dd), * Avels-
som af Forsning / bar V- mand
krud / end * siden god Af- * men
vext / der hun * var renset / * den
end hin sõ aldrig bar Af-
vext / hverkẽ god eller ond.

Antegnelser
Til XXVII Capitel.

AF dette oc efterfølgendes Capitel / kand den gunstig Læser erfare / hvor stor Omhyggelighed / de gamle Norske Konger hafve haft / at alting kunde gaa Gudeligen oc skickeligen til udi deres Hoff / oc iblant deres Hoffsindere. Oc efterdi disse Hoff-Regeler / som udi det 27. oc 28 Capitler foreskriffves oc forestilles / synes at være uddragne oc udtagne aff Bibelen oc den helli-

ge Skrifft/ vil jeg herhos til dis bedre Forklaring/ dog kortelígen/ nogle faa Skrifftens Sprock oc Sententzer antegne/ som med dennem meest offvereens komme.

om fraatsen oc drucken. (a) Den første Hoff-Last her anteanis/er Ofneytsla Matar og Drykiar/ det er V-fornøjelighed eller V-maadelighed i Mad oc Dricke. Vdi Arild Hvitf. trockte Hird-skraa / saa vel som den Svenske Version, sættis til: Oc at mand fortærer Tiden u-nøtteligen. Men det findis icke udi det gamle Original Sprock. Denne Last V-fornøjelighed/oc V-maadelighed plejer gemeenligen at følge store Kongers Hoffe/hvor der er Offverflødighed aff alting. Propheten Esaias affmaler et offverdaadig Hoff udi Mad oc Dricken/ udi Israels Folckes Exempel: c. 22. v. 13. med disse Ord; See der er Fryd oc Glæde/som naar mand ihielslaer Øxen oc slacter Faar/ æder Kiød oc dricker Vjn/oc siger: Lader os æde oc dricke/thi vi skulle dø udi Morgen. Item c. 56. v. 12. forestiller samme Prophet nogle Ord/ ligesom Hoff-Burser pleje at tale hin anden til: Kommer jeg vil tage Vjn/oc lader os dricke sterck Drick/oc i Morgen skal være som i Dag/ja stor/ja end meget meere. Men Esaias truer Fraadsere oc Drancke re saaledis: c. 4. v. 12. 22. Vee dem som ere aarle oppe om Morgenen/at løbe efter sterck Drick/som sidde længe til Tußmørcket at Vjnen maa brænde dem. Vee dem som ere Kiemper til at dricke Vjn / oc Strjdsmænd til at ißkencke sterck Drick. Salomon som hafde det Første Kongelige Hoff/mand kand læse om/oc viste best hvorledis det gaar til med Hoff-Leffnet/gifver alle Hof-Burser en god instrux oc Formaning herom: Prov. 23. v. 20. Vær icke/siger hand/iblant Vjn-Danckere/iblant Kiød-Fraadsere/thi én Drancker oc en Fraadser skal bliffve arm/ etc.

om ureen Leffnet oc Horerj. (b) Den anden Hoff-Last er: faul og uhreinn Likamans Lifnadur. Det er / fuul oc u-reen Legemets eller Kiødets Leffnet/ hvilcken Last følger oc gemeenligen Hof-Lefnet. Men hvorledis Hof-Tienere lade sig undertjden forføre aff Skøger oc letferdige Qvindfolck/til u-reen oc fuul Leffnet/beskriffver K. Salomon vjtløfftigen/ under en ung daarlige Drengs Exempel/som lod sig offvertale aff en Skø-

Skøges søde Ord/ Prov. 7. v. 6. oc efterfølgendis indtil Enden aff Capitelet. Sancte Povel Apostel/ affraader fra saadan Last/ oc siger hvad Straff der vil paafølge/ Col 3. v. 5. Saa døder nu eders Lemmer/som ere paa Jorden; Horerj/Vreenhed/Blødactighed/ond Lyst/etc. for hvilcke Ting Guds Vrede kommer offver Vantroens Børn. Item Ephes. 5 v. 3. 4. 5. Men Horerj/ oc all Vreenhed/ næfnis icke iblant eder/etc. Thi det maa i vjde/ at ingen Skiørlefnere eller Vreen/etc. haffver Arff udi Christi oc Guds Rige.

Om Nidskhed.

(c) Den tredie Hoff-Last/ kaldis her/ sparlig Sinka/ det er/ sparlig eller surfittig Nidskhed oc Gierighed. Vdi den forige trøkte Hirdskraa saa vel som den Svenske version, staar/ Svig oc Bedrægerj imod sin Næste. Men udi det gamle Sprock staar icke saaledis. Nidskhed oc Gierighed med Surfittighed/ er en Last/ som Hoffmænd icke vel anstaar/hvilcke der bør meere at beflitte sig paa maadelig liberalitet oc Rundhed. Om Nidskhed oc Gierighed haffver den vise K. Salomon skreffven saaledis Prov. 15. v. 27. Den som er meget gierig forstørrer sit Huus/ men den som hader Gaffver hand skal leffve. Item Eccles. 5. v 9. Hvo som elsker Penninge/hans kand icke mettis aff Penninge/ oc hvo som haffver Villie til meget/ faar ingen Gaffn der aff/det er ocsaa Forfængelighed. S. Poff vel skriffver ocsaa her om/ 1. Tim. 6. v. 9. 10. De som ville bliffve rjge/de falde i Fristelsen/ oc Snaren/ oc mange daarlige oc skadelige Begieringer/hvilcke som ned siuncke Menniskene i Ødeleggelse oc Forderffvelse/thi Penge-Gierighed er en Rod til alt Ont. Samme Apostel kalder oc Gierighed en Affguds Dørckelse/Eph. 5. v. 5. Col. 3. v. 5.

Om Ladhed.

(d). Den fierde Hoff-Last er/ slenskaplig Lete/ det er: doffven Ladhed til nogen got at giøre. Men udi Arild Hvidtf. trøckte Hirdskraa/saa vel som udi den Svenske version staar/at den fierde Last er/ at du meener dig nogen Fortieniste at kunde faae formedelst dine gode Gierninger. Hvor om der icke meldis/ udi den gamle Original. Men jeg vil dog obiter her haffve erindret/ at de gamle Norbagger udi Pavedommet/ haffve icke forladt dem meget paa gode Gierninger/ eller indbildet dennem noget der ved at kunde fortiene/ som

Papisterne ellers giøre. Derfor staar der ocsaa smucke udi Christendoms B. udi N. l. Vi skulle tro/ at vore Synder forladis/ aff Guds Naade oc Barmhiertighed/for JEsu Christi Fortieniste / oc icke for nogen vore gode Gierninger. Men hvad sig den Last Ladhed oc Doffvenhed anbelanger/saa skrifver den vise K. Salomon saaledis : Prov. 13. v.4. Den Ladis Siæl begierer oc faar det icke/men den Flittiges Siæl skal fædes. Item cap. 26. v.14. 15. som en Dør der vendes paa sine Hengseler / saa vender oc en Lad sig paa sin Seng. Den Lade skiuler sin Haand under Armen/det blifver hannem tunge at løffte den til sin Mund igien/etc.

om Stolthed oc Hofmod. (e) Den femte Hoff-Last her næffnes / er ysergioranligt Storlæte med Dramssamligum Ofmetnadi / det er : Ofvergiørlig/ eller offvermaadig Stoer-Ladenhed eller Stolthed/med oplæst Hoffmodighed. Stolthed oc Hofferdighed er oc en Last/som gierne følger Hoff-Burser / men er et aff de sex Stæcker / som HErren hader/siger den vise K. Salomon Prov. 6. v. 16. 17. Item cap.16. v.5. Hver som er hoffmodig aff Hiertet/ er HErren en Vederstyggelighed/ vil hand end slaa Haand i Haand/ skal hand dog icke bliffve u-straffet. Samme højvise Konge siger oc merckeligen Prov.11.v.2. Naar Hoffmod kommer/ kommer oc Forsmædelse/ men Vißdom er hos de Ydmyge. Item cap. 16. v. 18. For Forsmædelse er Hofferdighed/oc for Fald er høje Mod/ etc.

om Vrede. (f) Den siette Hoff-Last/ kaldes/ heiptuglig Reidi/ det er/ hefftig Vrede/ som lastis oc forbydis udi Skrifften. Den vise K. Salomon skriffver Prov. 15. v. 18. Een vredactig Mand skal opvecke Trette/men en Langmodig skal stille Kiff. Item cap.29.v.22. En vred Mand opvecker Trætte/oc en Hastig giør megen Ofvertrædelse. Men om nogen kand bliffve vred udi Hastighed / som offte skeer til Hoffe/ maa mand icke bliffve hefftig eller fremturendis udi Vreden/ men lade den falde / oc forliges / det raader S. Paulus til Ephes. 4. v. 26. Bliffver vrede oc synder icke/Solen gaa icke ned ofver eders Fortørnelse. Item v.31.32. All Bitterhed oc Hastighed/oc Vrede/

de / oc Skrig oc Bespottelse / bliffve langt fra eder med all Ondskab. Men værer fromme / imod hver andre / godhiertige / saa i tilgiffve hver andre / ligesom oc Gud haffver tilgiffvet eder udi Christo.

(g) Den sivende Hoff-Last her er / Sorgbitin Øfund / det er / Om Had hadefuld/eller hadsk Affvind. Denne Last forbydes aff Gud self/ oc Afvind Lev. 19. v.17. Du skalt icke hade din Broder udi dit Hierte. K. Salomon siger Prov. 15. v. 17. Bedre er en Ret Kaal/naar der er Kierlighed hos/end en feed Oxe/naar der er Had hos. S. Hans siger 1. Epist. v. 15. Hvo som hader sin Broder / er en Manddrabere. Men Christus lærer baade Hoff-Tienere oc alle Mennisker / hvorledis de skulle aflegge Had oc Affvind/ Matth. 5 v. 23. Naar du offrer din Gaffve paa Alteret/ oc du kommer der thu/ at din Broder haffver noget imod dig/ saa lad bliffve din Gaffve der for Alteret/ oc gack først hen/ oc forlige dig med din Broder etc.

(h) Nu følger nogle andre Hoff-Laster mand skal vare sig for / om vran- foruden de sin forbenæfnte. I Synderlighed befalis Hoff-Burser/ ge Eeder at undholde sig fra ranga Eida / og all Lyghi / det er / vrange Eeder/oc all Løgn. At svære oc bande er en gemeen Last til Hoffe/som forbydes baade udi Guds Ord/oc Verslig Lou. Gud HErren befaler Lev. 19. v. 12. I skulle icke svære falskeligen/ved mit Naffn/saa du vanhelliger din Guds Naffn. Item Deut. 5. v 1. HErren vil icke lade hannem være u-skyldig / som tager hans Naffn forfængeligen. Vrang Eed forbydes ocsaa udi den gamle N. Christen Ret / oc sættes derhos hvad Straff de skulle gifve/som svore vrangeligen/cap 34.
" Om nogen Mand svor vrang Eed / hand skal bøde imod Ercke-Bi-
" spen 12 Øire/ end om hand leeder fleere med sig i Eed/da gielde hand
" 12 Øire for hver aff dennem/ oc om de viste / at de svore vrangeligen/
" da bøde hver aff dem 12 Øire. Her om meldis ocsaa i K. Magni La-
" gebæters Norske Loubog i Tinf. B. c. 22. Peir Menn sem ad Pui
" verda kiender / at Peir sveria ranga Eida / og Profast / Pat med
" Sannendum / Pa skulu Peir vera Vslæger til Norges um iij Vetr/
" utan Kongr ville meiri Myskun a giøra. Skulu Peir eingis Manns
" Eida edr votta niota/med Pui ad Peir giørdu sig sialfer Onyta/og

gialle

„ gialdde Konge iiij Merkr/enn vj aura/fyrer huern Mann er for med
„ hinn/ eff Peir vissu ad Osært var/fyrr enn Peir soru/giallet Kongi
„ iiij Merkr sem hann. Dette udføris noget vitløfftigere udi voris
„ trøckte Norske Loubog udi Tiuf. B. c.17. Om nogen befindis at svæ-
„ re vrange Eeder/ oc fremleder nogen Meensverger/ giffver Pendin-
„ ge/ eller truer nogen til vrang Eed med sig / saa oc om mand lader sig
„ leje/at bestade nogen Mands Liff/ da være de paa begge Sider B-bo-
„ demænd. End de der sverge sig om Meen / eller lod sig leje til at bære
„ løgnactig Vindißbyrd / Være Fredløs udi tre Aar/oc icke befries fra
„ den Sag de affvergede/med nogen Mands Eed eller Vinde: Thi de
„ glorde sig selff u-nøttige/oc bøde til Kongen fire Marck Sølff/om de
„ der svore visse icke andet/end hand svor ret. Men viste de det/at hand
„ svor Uret bøde fire Marck/ saa vel som hand/oc brændis til med i de-
„ ris Ansict / med et heet Jern / til en ævig Kiendelse. K. Oluff den
„ hellige lærer udi sin gamle Norske Christen Ret de Juramentis, tre
„ Ting/en hver skal haffve i act/som skal giøre Eed: Først/siger hand/
„ bør det at være klar Sandhed / udi din egen Samvittighed / saa du
„ svær alleenliste/som du veedst/uden all Tvjl/saa at være udi Sandhed.
„ Det andet Forsiktighed/ at du icke svær en Slumpe-Eed / men vel
„ betænckt/oc med syn derlige Beraad/oc icke heller foruden stor Aarsag/
„ oc icke aff Letferdighed. Det tredie Retferdighed / at du svær allee-
„ niste det som Lou oc Ret er. Thi hvo det svær / at hand vil bedriffve
„ nogen Synd/oc bruge onde Gierninger/da giør hand en farlig Synd
„ mod Gud/med den u-loulig Eed/oc skal hand icke holde den Eed/men
„ heller gaa til Skriffte.

om Løgn Her hos forbydes ocsaa all Løgn/som er efter Guds Befalning/ Lev. 19. v. 11. J skulle icke liuge/oc ey heller falskeligen handle den ee-ne med den anden / Eph. 4. 25. Aflegger Løgn / oc taler Sandhed hver med sin Næste/ liuger icke for hver andre/ i som haffve affført det gamle Menniske med sine Begieringer. K. Salomon siger/Prov. 19. v. 5. 12. Hvo som forrædeligen taler Løgn / hand skal icke undkom-me. En Fattig er bedre end en Løgnere.

om Drukenskab. (i) Giættu Pijn fra Ofdryckiu/det er/vart dig fra Ofte-drie-cken/

cken / eller idelig oc for megen Dricken/ som vancker oc gemeenligen til Hoffe / hvor efter pleier gemeenligen at komme megen U-locke/ som oc her erindris. Skrifftens Sententzer om Druckenskabs Last/ ere tilforne antegnede ved lit. (a). Men jeg vil her forestille nogle Exempler aff den Norske Krønicke. Der K. Herald Grendske paa Vestfold udi Norge/som beilede til Dronning Sigrid i Sverig/drak sig alt for drucken hos hende/oc deroffver var falden i Søffn/ saa vel som hans Liff-Vectere/lod Dronningen sætte Ild paa Sallen/ hand var udi/oc brænde hannem inde. N. Chr. p. 141. Der K. Harald Gille haffde drucken sig drucken om Afftenen / oc var falden i en dyb Søffn hos sin Boelskab Tora/kommer Sigurd Slemdiacon offver hannem/ om Natten med sit Selskab / oc dræbte hannem ønkeligen/ N. Chr. 438. Der K. Magnus Erlingsøns Krigsfolck vare druckne udi Trundhiem/ oc fryctede sig ingen Fare/ indfaldt K. Sverre i Byen / oc ihielslog mange aff dem / bleff oc Kongens Fader Erling Skak samme Tid slagen / saa K. Sverre fik en stor Seyrvinding. N. Ch. p. 507. Der K. Ingi de Baglers Konge/ sad oc drack med sine Mænd paa den Øe i Miøs/blef hand med dennem ihielslagen/af K. Hagen Sverresøns Folck. N. Chr. p. 531. Saa skeede oc med K. Ingi Bartsøn/oc hans Folck de Birkebener/der de hafde drucken sig druckne/ paa et Brøllup udi Trundhiem aff Miød oc Vin/blefve mange aff dennem dræbte aff de Bagler / saa Kongen selff neppeligen undkom med Liffvet. N. Chr. p. 552. Fleere Exempler forbigaaes ved Vitløfftighed.

(k) Her befalis oc mand skal tage sig vare for Ran oc Skyld/ Om Ran hvilcket kaldis i Almindelighed / naar mand noget fratages u-louligen/eller tag med Gevalt/som Cancell. Bielke det forklarer in Term. Jurid. Men der næffnis adskillige slags Ran/udi den Danske saa vel som den Norske Loubog / nemligen: Haandran/ Boeran / Valran/ Markeran/ Stigran/etc. See her om vitløfftigere udi Christen Ostens. Glossario. Udi Christen Retten / c. 14. regnis Ranßmænd iblant de Bandsatte / som maa icke komme i Christen Jord. Om Skyld oc des Straff handlis baade i Guds Low Exod. 20 oc 22. jaa vel som i den N. Loubog/ i Synderlighed i Tius. B. oc L. L. B.

om Skø- geoc Fril- lekone. (l) Her giøris Forskiel imellem Portkonur/Hordum/oc Frilłu-Lefnak/ det er/ Skøge/Horerj/ oc Frille-Lefnet. Skøge kaldis gemeenligen en u-gifft Qvindis Person / som lader sig bruge til Letferdighed / aff mange. Hore sigis om Ecte-gifft Qvinde / som bruger Letferdighed med anden/end hendis Ecte-Mand; Oc kaldis det enfoldig Hordom udi Christen Retten / naar en gifft Mand eller Qvinde ligger hos anden Ugifft/end deris Ecte Felle. Men det er dobbelt Hordom/naar gift Mand eller Qvinde/ligger hos anden gift Mand eller Qvinde / end sin egen. See suprà udi Hirdstraan c. 2. i de Antegnelser til lit. (e). Frille eller Frillekone / er en ledig eller u-gifft Qvindis Person / som tages til Boelstab / eller holder til med en u-gifft Mands Person alleene / som sammestedts er oc omímældet. Men enten mand bruger Letferdighed med Skøge/Hore/eller Frillekone/saa kaldis det med en Almindelige Glose Horerj. Ja Christus siger selff/at de bedrifve Hoer udi deris Hierte/som haffve Begierlighed til en andens Hustrue/Matth. 5.v.28. Ellers forbydes i Guds Low at bedriffve Hoer/Exod.20.v.14. Videre om Horerj/med des Straff/oc mange Exempler derpaa forbigaaes for Vitløfftighed.

om Dobbel oc Løse-Ord. (m) Dufl oc Laußyrdi/det er/Dobbel oc Løse-Ord/brugis oc gemeenligen til Hoffe/oc aff Hoff-Burser/hvor aff kommer Vrede/ Perlement/ Bloten oc Banden/ oc mange løse oc forfengelige Ord/ som forbydis udi Guds Ord. See Col 3. v. 8. Aflegger alle disse Ting/Vrede/Hastighed/Ondskab/Bespottelse/slem Snack af eders Mund. Item Ephes 4. v.29. Ingen slem Snack gaa aff eders Mund/men dersom nogen er god til Opbyggelse/etc.

Om Hoffmod oc Stolthed som følger Hoffe oc Hoff-Burser / er tilforne ommældet i de Antegnelser til lit. (e) udi dette Capitel.

om Aager oc Peng- Gierighed. (n) Agirni aa annars Pennuga / det er/ Aager eller Gierighed effter andris Pendinge. Saadan Synd oc Last forbydes baade udi Guds Low oc Verdslige. Exod. 22. v.25. staar der / om du laaner mit Folck Pendinge/som er den Fattige hos dig/da skalt du icke være hannem som en Aaggerkarl/ du skalt icke legge Aagger paa hannem/ etc. Item/ Deut. 23.v.19. Du skalt icke tage Aagger aff din

Bro-

Broder / Pendinges Aagger / Mad-Aagger / hvad ſom heldſt Aagger
det aagris kand. Om Aaggers Straff mælder den gamle N. Chri-
ſten Ret. c. 36. En hver ſom Aagger giør / bøde vj Øire / halff til"
Kongen / oc halff til Ercke-Biſpen / oc optage alt det hand haffver ud-"
ſat paa Aagger / halffparten til Kongen oc halffparten til Ercke-Bi-"
ſpen. Item udi K. Oluffs den helliges Chriſten Ret de Uſuris ud-"
førligere: Mand ſkal det vjde / at alle Aagger-Karle / de ere udluckte oc"
fraſkilde fra den Chriſten Kircke / effter Guds Low / aff ſin egen Gier-"
ning / udi diſſe tre Maader: Førſt / at de ſkulle icke være verdige at an-"
namme det hellige Sacramente / uden de haffve giort ret Poenitentz."
Det andet / at de ſkulle icke være verdige til at giffve ſit Offer paa Al-"
teree / oc er det giort dennem til Foractelſe. Det Tredie / at derſom de"
døe udi den Synd / foruden ſand Poenitentze / da ſkulle de miſte Chriſt-"
ne Menniſkers Ligſted / udi Kirckegaard. Oc ofver alt det ſkal Biſpen"
tvinge dennem til at giøre Poenitentze / med den hellige Kirckes tilbør-"
lige Straff / naar hand bliffver dette vardt. Da ſkal oc ingen høre en"
aabenbare Aaggerkarls Skrifftemaal / oc icke heller afløſe hannem /"
førend hand haffver ſkicket tilbage / alt hvad hand tog med Aagger /"
eller at hand haffver giort fylleſt for den Skade / ſom hand giorde ſin"
Næſte. etc. Oc enddog at en aabenbare Aagger-Karl / lader ſom hand"
vil ſkicke det tilbage / oc betale paa ſit Yderſte / enten en vis Sum / eller"
noget u-viſt for det Aagger / hvilcket hand haffver udi ſin Liffs Tjd /"
u-lovligen oc u-chriſteligen taget / med Rente-Penge aff døde Tinge-"
ſter / da ſkal dog ligevel hans Ljgſted nectis hannem / udi hellige Kircke-"
gaard / indtil hand haffver rundeligen oc vel betalt / effter ſin yderſte"
Formue all den Uret / enten til dennem / ſom det ſkulle haffve / oc op-"
bære med rette / eller derſom de ere icke udi Liffve / eller icke tilſtede / til"
Biſpen eller hans Embeds-Mænd / eller ſin Sogne-Herre / udi vel-"
fornufftige Mænd deris Nærværelſe / oc ſkulle de det forvare / aff det"
ſamme Sogn / dennem til beſte / ſom det ſkulle haffve med rette. Men"
hvilcken ſom giør Aagger hand er vj Øire ſkyldig / oc ſkal halffparten"
falde til Kongen / oc halffparten til Biſpen.

(o) Mutur og Mangaraſkap / det er / Gaffver oc Macker-om Gaff-
ſkab eller Prangerj. Denne Laſt er oc gemeen til Hoffe / at der tages ver · oc

Gunst oc Gaffve/for de Sager/ som skulle fremføris for Konger/ oc der offver forvendis den Uskyldigis/Retferdigis oc Fattigis Rat tit oc offte. Gud HErren forbyder det alvorligen/ Exod. 23. v. 8. Du skal icke tage Gaffve/thi Gaffver kunde forblinde de Seende/ oc forvende de Retferdiges Sager. Item Deut. 16. v. 19. Du skalt icke boye Retten/ du skalt icke ansee nogens Person/ icke heller tage Gaffver. Thi Gaffver forblinde de Vises Øjne/oc forvende de Retferdiges Ord. De Gaffve-Gierige trues ocsaa med Forbandelse Deut. 27. v. 25. Forbandet være den/som tager Gaffver/at slaa en Person/ som er u-skyldigt Blod/oc alt Folcket skulle sige Amen/ etc.

Om Morgen-Dricken oc Natte-Sæde / findis tilforne udi dette Capitel/udi de Antegnelser til lit. (a) oc (i).

Om Underfundighed. (p) Peettvijsse er/Underfundighed oc Falskhed/som oc gemeenligen findis til Hoffe. Denne Last var oc gemeen iblant Israels Folck/som HErren selff beklager/ Jer. 5. v. 26. 27. Der ere fundne Ugudelige iblant mit Folck/ hver seer ud/ som de der sætte Snarer/ de stille Garn oc ville fange Folck/som et Fugle-Buur er fuldt af Fugle/ saa ere deris Huuse fulde aff Svig. Derfore forbyder HErren alvorligen Lev. 19. v. 11. J skulle icke liuffve eller falskeligen handle/ den eene med den anden/ etc.

om Bagtalelse. (q) Bakmælge/og lygelig Faugurmæle/det er/Bagtalelse oc løgnactig Faurmælenhed eller Sødtalenhed / plejer ocsaa at gaa i Svang til Hoffe/men er en Last som HERREN oc forbyder/ Exod. 20. v. 16. Du skalt icke bære falsk Vidneßbyrd imod din Næste. Item Lev. 19. v. 16. Du skalt icke gaa/som en Bagvaskere iblant dit Folck/ etc.

om Søfnactighed. (r) Offvefn/allan Slenskap og Lete/det er/for megen Søfn/ all Doffvenhed oc Ladhed/hvilcken Last Hof-Tienere ilde anstaar. Den vise K. Salomon affraader meget der fra. Prov. 20. v. 13. Elske icke Søffn/ at du skalt icke maa skee bliffve fattig. Hand forestiller Myrens Exempel Prov. 6. v. 6. 7. seq. Du Lade gack til Myrene/see deris Veye oc blif vis/enddog den hafver ingen Første/Foget eller Herre / da bereder den dog sin Spise / om Sommeren / sancker

sin

sin Føde tilsammen/om Høsten Du Lade hvor længe vilt du ligge? Naar vilt du staa op aff din Søffn? Du som siger: Jeg maa endnu lidet soffve/lidet slumme/lidet slaa Hænderne tilsammen at ligge. Saa skal din Armod komme offver dig/ som en Veyfarendis/oc din Fattigdom/som en væbnet Mand. See meere suprà ved lit (d).

(f) Blott og Bolvan/det er/Blotten oc Banden/ er oc saa en slem Last/ som plejer at brugis aff offvergiffne Hoff-Burser/ men mißhager Gud HErren meget/oc forbydis derfor/ Exod. 20. v. 7. Du skalt icke tage HErren din Guds Naffn forfængeligen; Thi HErren vil icke hafve den u-straffet/eller regne hannem u-skyldig at være/som tager hans Naffn forfængeligen. Jac. 5. v. 12. For alting sværet icke/ enten ved Himmelen eller Jorden/eller ved nogen anden Eed. Den vise Syrach siger/ c. 23. v. 11. 12. 13. seq. Ven icke din Mund til at svære/oc tilven dig icke at næfne den Hellige. Thi som en Svend der bliffver stedse hudstruggen/ fattis ingen Ribler; Saa er oc den som svær/oc næffner hannem altid icke reen for Synd. Een Mand som svær meget skal fyldis med Uret/ oc Plage skal icke vige fra hans Huus. Forseer hand sig der udi/ da er hans Synd offver hannem/ men skøtter hand det icke/da syndede hand dobbelt. Oc om hand svor forgieffvis/ saa kand hand icke holdis retferdig/ thi hans Huus skal fyldis med Ulycke. See vijdere suprà om vrang Eed/udi Antegnelsen ved lit. (h). Om Blotten oc Banden.

(t) Hritt aff Pier hryggleik og Uglede/ Sorg og Angre/ det er/ Riff eller kast fra dig Bekymring oc U-glæde/eller U-lystighed/Sorg oc Anger/eller Angergifvenhed. Saadan Bekymring oc Omsorg for dette Verdslige forbyder Christus self/ Matth. 6. v. 25. Bekymrer eder icke for eders Liff/ hvad i skulle æde/ oc dricke/ ey heller for eders Legeme/hvad i skulle iføris/ etc. v. 31. I skulle icke sørge oc sige: Hvad skulle vi æde/ eller hvad skulle vi dricke? Eller hvor med skulle vi klæde os? v. 34. Bekymrer eder icke for den anden Morgen/ thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sig selff/ det er nock/ at hver Dag haffver sin egen Plage. 1. Pet. 5. v. 7. Kaster all eders Sorrig paa Gud/thi hand haffver Omsorg for eder/ etc. Om Bekymring.

Om Aff-vind. (v) Varast um fram alla hluſe Øfund/ det er/ vare dig for alting for Afvind. Denne er oc en slem Last/den vise K. Salomon affraader en hver meget fra. Prov. 14. v. 30. Et sundt Hierte / er Legemets Liff/men Affvind er Røde udi Beenene. Item Prov. 23. v. 6. Æd icke Brød hos den Affvind-fulde/oc ønste dig icke hans gode Mad: See vjdere supra om Had oc Affvind / udi Antegnelsen til lit. (g).

om Hefn. (x) Befalis her ocsaa/at mand skal vare sig for Ofund og Hefnd/ de er/Afvind oc Heffn/som er tvende slemme Laster. Paa Afvind/ som udi næste Antegnelse er ommældet/følger Hefn/ oc Hefngierighed/hvor aff plejer at komme megen Ulycke. HErren befaler Lev. 19. v. 18. Du skalt icke heffne dig selff / oc ey heller beholde Vrede imod dit Folckis Børn. Salomon forbyder Hefn. Prov. 24. v 29. Du skalt icke sige: Saa som hand giorde mig/vil jeg ocsaa giøre hannem/ jeg vil betale en hver effter sin Gierning. S. Paulus siger: Rom. 12. v. 19. Heffner eder icke selff / men giffver Vreden rum/ thi der staar skreffvet/Heffnen hører mig til/ jeg vil betale/ siger HErren.

Lignelse om Kar. (y) Menniskens Legeme kaldis oc lignes udi den hellige Skriffe ved Kar oc Leerkar/udi hvilcke Guds Aands oc Naadis opliuste Gaffver/som en dyrebar Ting forvaris/udi denne Dødelighed. Oc rjmer det sig smukt med denne Lignelse / som der aff siunes at være tagen/ at mand skal rense det Kar / mand vil forvare en dyrebare Ting udi. Saa skriffver Paulus 2 Cor. 4. v. 7. Vi haffve dette Liggende fæ udi Leerkar/etc. Item 2. Tim. 2. v 20. 21. Udi et stor Huus ere icke alleeniste Kar aff Guld oc Sølf/men end ocsaa af Træ oc Leer/oc nogle til Ære oc nogle til Vanære. Der som nogen da udrenser sig selff fra disse Folck/ hand skal vorde et Kar til Ære helliggiort/ oc Hußbonden nøttigt/som er bereed til all god Gierning. See vjdere 1. Thess. 4. v. 4. Act. 9 v. 15. Rom. 9. v. 21. 23. etc.

at staa op aff Synden. (z) Det sigis smukt om en Syndere / som er falden i Synden / saa som udi en Søffn/ rijs upp / det er/ reis dig op / eller/ staa op/ oc rjmer sig med den hellige Skrifft. Den forlorne Søn sagde: Jeg vil staa op/ oc gaa til min Fader / oc jeg vil sige til hannem; Fader/ jeg

jeg hafver syndet imod Himmelen oc for dig/oc jeg er icke længer verd/ at kaldis din Søn. Oc hand stod op / oc gick til sin Fader. Luc. 15. v. 18, 19, 20. Paulus skriffver til de Romere c. 13. v. 11. Det er Tjd/at vi nu opstaa/(eller opreiser os) aff Søffne. Oc til de Epheser/c. 5 v 14. Vaag op du som soffver / oc stat op fra de Døde / at Christus kand liuse for dig. See vjdere/ 1. Theß 5. v. 6. etc.

(aa) Yferbott med rettri Jdran / det er / Omvendelse med Omrett Ruelse. Saadan Omvendelse befaler HErren selff Joel c. 2. v. 12. 13. Vender eder om til mig i eders gandske Hierte/ med Faste oc med Graad/oc med Klage/sønderrifver eders Hierter oc icke eders Klæder / oc vender eder om til HErren eders Gud. Item Ezech. 18. v. 30. 31. Omvender eder oc lader eder omvende/at alle eders Ofvertrædelser oc Mißgierninger skulle icke blifve eder til et Stød. See oc/ Jer. 4. v. 1. Os. 14. v. 3. Zach. 1. v. 3. Act. 2. v. 37. Act. 3. v. 19. Omvendelse

(bb) Lißmann/ er/ Strjdsmand / som en ret Christen lignis om strjdsved udi Skrifften/oc hans Leffnet ved en Strjd/hvor til dette hafver mand sin Henseende. Job siger/c. 7. v. 1 Er icke Menniskens Leffnet en Strjd paa Jorden. Oc Paulus 2. Cor. 10. v 4. Voris Strjds-Vaaben ere icke kiødelige/ men mæctige for Gud. Hand befaler de Epheser c. 6. v. 1. Jfører Guds fulde Harnisk / at i kunde være mæctige til/ at staa imod Dieffvelens listige Anløb / Item / 1 Tim. 1. v. 18. Dette Bud befaler jeg dig/ at du strjder en god Strjd/beholder Troen/ oc en god Samvittighed/ etc.

(cc) Bardaga/ det er/ Baardag / som her kaldis et Slag el- om Baarker en Strjd / thi Baarde er slagen / oc den Dag hand baardes / er/ dag bleff slagen. Baardag er ocsaa tørre Hug/blaa slagen/med Staff/ Steen eller Næffve. Item Jordslad eller Haandgreb/som Chr. Ostenson det forklarer udi hans Glossario.

(dd) Denne Lignelse om den Jord / som i Forsningen bar Jll-Lignelse gresi/det er ondt Græß eller Ukrud/men siden god Affvext/ rimer sig om Jord smukt med Skrifftens Ord/i hvilcke Meñisken eller deris Hierter ligner ved en Sæde-Jord/som enten var u-fructbar/eller bar god Fruct, Matth. 13. v 3. seq. Marc. 4. v. 4. seq. Luc. 8. v. 4. seq.

XXVIII. Ca-

XXVIII. Capitel.

Om Hoff-Sæder.

Nu skulle vi berætte for eder / med faae Ord/de Ting/som fleeste Mænd* hafve* at thukomme / de som baade ville heede * oc være sidsamme * oc høffviske udi Hoffet. Thi at saa sige os vittige * Mænd / ad ey bader det meget / da at mand skyer V-sæder* / uden hand tager Sidsomhed * i Stædet. End det er Ophaff til alle gode Ting / at elske Gud (a), frem for alle Ting / oc være aldrig uden hans Rædsel * oc Kierlighed / hvor som du er/udi sorrig eller Glæde. Giør dig aldrig nogē ting jafn * kier/ som din Skaberis Villie/

* Folck
* bør
* kaldes
* skickelige
* vise
* Laster
* Skickelighed
* Frøct
* saa

Um Hirdsidu.

Nu skulum vier birta fyrir yt ur / med faum Ordum / Þa hluti / sem flestum Mønnum hæfir at ihuga / Þeim sem bædi vilia heita og vera sidsamir og heverskir innan Hirdar. Þui at suo segia os vitrir Menn / ad ey kiemur til mikils / Þo at Madur haffni Osidum / nema hann taki sidsemd i Stadum. Enn Þatt er Upphaff alra godra hluta/ at elska Gud um fram alla hlute/og vera aldrei utan hans hrædslu og Aastar/ huert sem Þu er / i Otta edr Glædi. Gør Þier aldrei neinn hlut jafn kiærā/ sem vilia Skapara Þijns/

og

og giora eptir Pui sem
framast gefr hann Pier
Skilning til / hvad hon-
num lykar best aff Pin-
ni Peonustu. Eff du ke-
mur til Kongs Peonu-
stu / Pa elska hann næst
Gudi / um fram alla
Menn / Pui at aff hon-
num maa Pier standa al-
kur Fagnadur / eff Pu
Pionar riettiliga rettum
Kongi. Leita Pier Pes
Kongs Peonustu / er Pu
veitst at riet kominn er til
Lands og Rikis / og Pio-
na honũum sidan med fal-
slausire Peonustu / a me-
dan Pu vilt i hans Peo-
nustu vera. Og haf Pat
lafuann i Hug Pier / at
vera honum hollr og trur.
Gør Pier alla Pa hluti
Pecka / er Pu sier honum

oc giør effter det som
hand framest * gifver dig* først / best
Skilning * til / hvad han- * forstand
nem løster best af din Tie-
niste. Om du kommer
til * Kongens Tieniste / * k
da elske (b) hannem nest
GVD / frem for alle
Mænd / thi at aff han-
nem kand du faae all
Velstand / om du tiener
rætteligen rætte Konge.
Leed * dig om den Kon- * søg
gis Tieniste / som du veedst
at ræt kommen (c) er * til * være
Land oc Rige / oc tiene
hannem siden med u-for-
falsket Tieniste / i meden
du vil i hans Tieniste væ-
re. Oc haff det jeffnen * * stedse
i din Hu / at være han-
nem huld oc tro. Giør
dig alle de Ting teckeli-
ge / som du seer hannem

meest til Ære være / oc
*før hannem aldrig V-venner paa drag aldrig V-venner i-
mod hannem *, fra din
Haand/eller nogen slags
* V-troskab. V-trolighed * / hverken
i Løndom eller offentlig /
* Tancke thi at aff liden Huskud *
kand offte gioris megen
* Omskiftelse Skifte* i dit Gemyt. Lad
aldrig deroffver fryde sig
dine V-venner / eller din
Herres / ad noget u-op-
* kiendis riktigt faaes * eller fin-
dis i din Hu/ey da heller/
naar noget gaar imod
din Herre / eller da dig
tockes effter Villie gaa.
Mindes det / at den som
en sinde døer Niding (e) /
hand vorder aldrig an-
* meere den sinde * god Mand /
thi at med det Nafn/som
* monne hand døer / da vorder *
med det Røkte hans

mest til Sæmdar/og drag
aldrei V-vini til hans /
aff Pinni hendi / edur
nokur kyns V-truleik /
heldur i Leynd enn Lio-
si / Pui at aff littilli
Hugsan / maa opt gæ-
ra mikit Skipte skaplyn-
dis Pijns. Lat aldrei
Pui fagna Uvini Pyna
edr Pins Herra / ad no-
kut Einardarleysi faaizt
edur finnizt i Pynum
Hug/ey Paa heldr/er no-
kut gengur moti Pynum
Lavardi / enn Pa Pier
Piker eptir vilia ganga.
Minzt a Pat/at sa er ei-
nu sinn deyr Nidingur /
hann verdi aldrei odru
sinne Drengur / Pui
at med Pui Naffni / sem
hann deyr / Pa verdur
med Peiri Freng hans
Min-

Minning at lifa. Þar
næst er Þat hugsanda/
ef Þu vil med Þui Moti
Kongi Þeona/ at hoñum
liki / at vita hverir hlu-
tir draga helzt til Þes /
at Þui megir sidsamur
heita/ med Þinum Hird-
brædrum/innan Hirdar.
Enn Þat er Einard og
Drengskapur / at hafa
stadfast Lunderni / um
Þa hluti alla / er Þu ta-
par ey Einurd Þinni.
Þarnest varazt Þu / at
ey verdur Þu of drúkinn.
Ver litillatur ved alla
Menn / med godu Hofi/
hvert sem Þeir eru fyre
ster / meiri edr minni /
ordur og ey ofmaalu-
ghur / naudsynia Laust /
Sidlatur / og Þo kyr-
latur/ aarvakur enn ey

Amindelse leffve. Der
næst/ er det at hugse */ * ihukomme
om du vil med den Vilkor
Kongen tiene/ som han-
nem løster / at vide hver
Ting meest anliggendis
til det / at du kand sid-
sam * heede * / med dine * skickelig
Hird*-brødre i Hoffet. * faldis * Hof-
End det er Oprictighed
oc Retskaffenhed/at haf-* stadige
ve stadfæst *Gemyt/(f) i
alle de Ting/ som du
taber ey din Reputatz.
Derneft vare dig/ at du
ey vorder ofte drucken(g).
Vær ydmyg(h) mod alle
Mand/med god Maner/
hvad som de ere for no-
gen/meere eller mindre*/ * store eller smaa
Jaurtalendis (i) og ey
svatzig/ uden Fornøden-
hed/ skickelig oc dog sact-
modig/aarvagē (l) end ey

*for-	offte * søfnactig/Vaben-	offsvefunghur / Vapn-
*ferdig	vacker *(m), oc reenlig/	vakur / og hreinlatr /
oc fix med	oc effter Formuen Gaff-	og eptir Fongum orla-
sit Gevær	mild. Klæd dig vel/(n),	tur. Kled þig vel / og
	oc dog saa / at ey optagis	þo so / at eigi virdis
	aff andre til Stolthed /	Odrum til Drambs-
	dristig (o) i alle Tilfald/	diarfr i ollum Naudsij-
*men	end * / ei for meget an-	nium / enn ey aff miok
*hastig	løbendis *(p) uden For-	áahleypum/utan Naud-
	nødenhed. Vær velfor-	syn. Ver margfrodur /
	faren/ spørsom / oc min-	spurul / og minnughur /
*eftertan-	nendis * / efftertrakten-	viderleitinn um alla þa
kendis	tendis alle de Ting/ som	hluti / sem þu ser /
	du seer / at gode Mænd	at godir Menn fremiaz
*forfrem-	fremmis aff *. Oc dog	aff. Og þo at i Fyr-
mes ved	at i Førsten teckis ey / da	stu takist ey / þa er þo
	er dog raadeligst / at lade	raad / at lata ey þegar
	ey strax aff / thi at Kon-	aff / þui at Naamm
	sten lærer fleere end Na-	kennir fleira enn Natu-
	turen. Got er at være	ra. Gott er at vera
* fridst	Vaben-ferdig * oc Lou-	Vopnfimur / og Log-
med sit	kiøn / til hvilcket som for-	kiænn / til hvers sem
Gevær	nøden er at tage. Om	taka þarff. Eff þu
	du er stedder * der som	er Stadþur þar sem
		Kongr-

Kongr er / Pa ver sem oprast næst honum / med godu Hofi / eff ey banna Pier storar Naudsyniar / um Pijn skylou Dryndi. Pa ver og sem lengstum hia Kongr / Pui at helzt og fyrst taka Peir Sæmdir / er Par til tæmazt / Par nemur og hver nokut got / er Par til vil hafa sig / Pui at Par komu Peir flestir / er nokut got kunna. Og eff Pu fær Sæmd aff Kongr / Pa far suo med / ad fyrst lyke Gudi / enn Parnest Kongi Pijnum Leita og vid ad sem flestum megi Poknast / Peim sem Pier er vald yfir gefid. Haff jaffnan i Hug Pier Hofseme og Lytilæti / Sanninndi og Rietlæte, Minzt

Kongen er / da vær som * ofteste næst hannem / med god Maneer / om ey hindrer dig store Forfald / med dine skyldige Erende. Da vær oc som * længst hos Kongen / thi at helst oc først tage de Ære* / som der til skicke sig / der nemmer * oc hver noget got / som der til vil hafve* sig / * thi at der komme de fleeste / som noget gott kunde. Oc om du faar Ære aff Kongen / da far saa der med * / ad først teckis GUD / oc dernæst din Konge. Streb oc der efter / ad du maa de fleeste teckis / dem som dig er Vold * ofver gifvet. Haff * jæfnet i din Hu Maadelighed oc Ydmyghed / sanden * oc Retferdighed. * Min-

* aller-
* aller
* Verdighed Forfremmelse.
* lærer
* effter
* sticke
* skicke dig saa derved
* Mate-
* Sandruhed

* offte	Mindis offteligen * det/	Minzt optløga a/ ad Pu
* saadant	at du hafver * til Laans/	hefr med Laane / enn ecki
	end icke til Gaffve eller	Giøf edr Eigu. Haf Pig
* ejendom	Eige *. Holdt dig aldrig	aldrei til Pes / ad bidia
* Stræbe aldrig efter	til det */ at beede * Ære/	Sæmda undan Logu-
	for fra dine Stalbrødre.	nautum Pijnum. Leg æ
* begiere	Leg * altjd got til * alle	got til alra Mañа Maa-
* taal * om	Mands Sager/der som	la/ Petra er Pijn Ord
* formane	dine Ord veje * noget.	vega nokut.

Antegnelser

Til XXVIII Capitel.

(a) DEn første oc fornemmeste Dyd som her recommenderis Hoff-Tienere/er/at elska Gud/um fram alla hlute/ og vera aldrei utan hans Hræslu og Aastur / hvert sem Pu ert i Otta edr Gledi. det er/ at elske Gud / frem for alle Ting / oc være aldrig uden hans Rædsel/ eller Frøkt/ oc Kierlighed/enten du er udi Sorrig eller Glæde. Disse ere meget Christelige oc Gudelige Ord / oc dette er det allerfornemmeste en hver Hoff-Tiener/saa vel som alle Mennisker/skal beflitte sig paa. Moses formaner Israels Folck fast med lige Ord/som disse synes at være uddragne aff/ Deut. 10.v.12. Oc nu Israel/hvad begierer HErren din GUD aff dig? Uden at du skalt frøkte HErren din Gud/ oc vandre i hans Veye/ oc at elske hannem/ oc tiene hannem af gandske Hierte/oc af gandske Siæl. Item Deut. 30.v.19.20. Jeg tager i Dag Himmelen oc Jorden til Vinde offver eder / jeg haffver lagt eder Liffvet oc Døden for/ Velsignelse oc Forbandelse / etc. at du elsker HErren din Gud / oc du adlyder hans Røst / oc hænger ved hannem/etc. Dette var det som K. Oluff den

hellig beflittede sig saa høiligen paa/udi Norge/ at hand kunde bringe sit Hoff saa vel som Indbyggerne til/som en Part endda vare Hedniske / at frøcte / tiene oc elske den Allermæktigste Gud / oc der offver tilsatte baade sin timelige Velferdt / oc Liffvet paa det sidste / som er vitløfftelligen at læse udi den Norske Chronike.

(b) Her hos befalis ocsaa/af elska Konge/nest Gudi/um fram alla Menn/ det er/ at elske Kongen/frem for alle Mænd. Dette er oc retmessige effter Guds Ord. Saa formaner S. Petrus/1.Ep.2. v 13.17. Værer alle Menniskelige Creature underdanige/for HErrens skyld/ være sig Kongen/ som den Øffverste. Frøcter Gud/ ærer Kongen. Salomon raader det samme Prov.24.v.21. Min Søn frøct HErren oc Kongen / etc. Jeg vil her hos anregne aff den N. Chrønicke/ nogle faae/ dog synderlige Exempler/ om de Norbaggers Troskab og Kierlighed imod deris Konger. Der Sigvald Skiald kom hiem fra Rom til Norge/oc fornam at hans Herre K. Oluf var dræbt/mens hand var borte/haffde hand saadan hiertens Banghed oc Forlængsel for hannem / at hand icke ville tiene K. Svend N. Chr. p.322. Der K. Magnus blinde var ofvervunden i et Slag til Søes/ oc hans Skibe vare meesten af Fienderne indtagne/da løb en af hans Mænd/ved Nafn Reidar Griogartsøn/som længe hafde tient Kongen/til hañem/som laa blind paa sin Seng/tog Kongen i sin Faun/ oc vilde bære hannem i et andet Skib/at hand kunde salvere hannem/men Reidar bleff imidler Tid skut med et Spiud / imellem Hærdene / aff hvilcket hand tillige med Kongen fick sit Baane-Saar / saa de fulde begge døde ned paa Stedet/N.Ch.p.446. Raadolff Barts Broder/ bevjste Kierlighed oc Troskab imod sin Konge / K. Jngi / den Tid hand bleff ofverfalden af de Bagler udi Trundhiem/oc maatte svømme ofver Aaen/ saa hand der ofver laa forsmæcted aff Kuld oc Frost paa Klipperne/da der Raadolff fandt hannem/sagde hand : Er i her Herre? Kongen svarede/ saa kaldede i mig i Gaar / Raadolff sagde: Saa est du endnu/oc saa skalt du være/saa længe vi lefve sammen. Oc hand tog sin Kiortel aff sig/oc svøbte Kongen udi/saa tog hand oc alle Baandene aff sine Klæder/oc bandt hannem der med paa sin Røg/oc

At elske Kongen.

bar

bar hannem op til Skyaas/ saa hand bleff salveret for Fienderne. N. Chr p. 555. Iffver Bolde var sin Konge meget tro oc huld/ oc derfor fød sit Skudsmaal til alle/ at hand haffde aldrig været befunden med nogen Falskhed eller Vtroskab imod sin Herre. N. Ch. p. 605. K. Harald Haardraade roste Vlf Stallare/ der hand bleff begrafven/ oc sagde: Der ligger den som var min beste Mand oc troeste udi Norge/ N. Ch. p. 368. Fleere Exempler forbigaaes for Vitløftighed.

Om ræt Konge at tiene. (c) Her staar/ mand skal søge den Kongens Tieniste/ er Pu veitst at rietkominn er til Lands og Rikis / det er / som du veedst / ret kommen er til Land oc Rige. Thi der vare mange i gamle Dage som u-louligen traktede efter at være Konge udi Norge/ oc sagde sig at være Konge-Sønner/ dog de haffde ingen Arffve-Rettighed til Riget/ hvorom meldis udi Hirdskraan c. 1. med disse Ord: Da var det fornøden/ at mand varede sig for de mange Vildfarelser/ som meeste Parten Norges Folck haffve været forblindet med/ saa harmeligen/ ad i ingen andre Lande findis Exempel til/ dersom haffve været tagne adskillige Mænd / oc kaldet Konger vrangeligen imod de rætte Konger/ oc den hellige K. Oluffs Low/ etc. Jon Munk i Hoffved-Kloster ved Opslo / sagde sig at være K. Ingis Søn / oc traktede effter at være Konge udi Norge udi K. Sverres Tid / fik oc et stor Anhæng aff de Kuflinger. N. Ch. p. 519. Der effter steede Oprør med Sigurd/ en ung Person/ som sagdis at være K. Magni Blindes Søn/ oc prætenderede at være Konge udi Norge i K. Sverres Tid/ ved de Øjensteggers Hielp. N. Chr. p. 521. Siden bleff oc Tumult oc Alarm udi Norge om Kongeriget/ med en anden ung Person/ ved Naffn Ingi/ som sagde sig oc saa at være K. Magni Søn/ hvis Anhang blef kaldt Bagler. See N. Ch. p. 525. Saadanne oc andre flere/ som den N. Chrønike ommelder/ vare icke de rætte Konger/ eller ræt komne til Land oc Rige / som mand burde derfor icke at tiene / eller bevise Troskab/ som her omerindris.

om V-oprigtighed at vare sig for. (d) Her befalis/ at mand skal vare sig for/ Einardarleysi/ det er/ V-opriktighed/ eller Svigagtighed imod sin Konge. K Oluf den hellig haffde svigactige Mænd iblant sine Hoffsindere / hvilcke haffde

lodet sig bekiøbe aff K. Knud i Danmarck/at saa snart hand kom til Norge/skulle de opgiffve Landet for hannem / N. Chr. p. 276. Saa var oc Tore paa Eggie/ u-opriktig imod samme K. Oluff som hafde taget en Guldring aff K. Knud/oc loffvet at forraade sin Herre/som hand derfor bød til Giest/hvorfor hand miste sit Liff/ N. Chr. p. 278. De Norske Lanß-Høffdinger oc Indbyggere vare oc meget svigaktige imod deris Konge K. Oluff/ som ginge i Strjd imod hannem/ oc endeligen dræbte hannem. p. 304. Find sagde om sin Broder Kalf: Det var hans gammel Mercke/ at naar hand talede vel/ var hand redebon at giøre Ont: p. 306. Den største Uopriktighed/oc Svigaktighed nogen Hof-Tiener kunde beviße sin Konge/giorde Skule Jarl imod K. Hagen Hagensøn / thi enddog hand haffde tagen Jarlens Daatter til Egte / oc giffvet hannem halff Norgis Rige med sig udi Forlæning/stræbede hand dog sin Konge effter baade Riget oc Lifvet/ oc derfor fik en ønkelige Affgang / som kand læsis vjtløfftigen udi K. Hagen Hagensøns Historie. K. Ingi Bartsøn elskede saa meget sin Drotze ved Nafn Povel/saa hand laa i Seng hos Kongen self/men hand beviste stor Uopriktighed imod Kongen/ der hand tog en Kniff i Sengen med sig/at ombringe sin Konge med/oc sagde hvo der haffde skyndet hannem til saadan Gierning. N. Chr. p. 585. etc.

(e) Hvad Niding oc Nidingsverck er/findis tilforne forklaret/ Om Nie see vjdere derom i N. Lou udi M. B. c. 2. 4. Saa vel som udi Chr. ding Østensøns Glossario.

(f) At hafa stadfast Lunderni/ det er/ at haffve stadfæst eller om standstandhafftig Gemyt. Toriolff Stolmsøn haffde et standhafftig Gemyt imod sin Konge/K. Hagen Adelsteen/ som gik Jæffn-sijde hos hannem udi Strjden/oc icke vjgede fra hannem. N. Chr. p. 85. Kolbein Stallore haffde et stadige Gemyt imod sin Konge K. Oluf Tryggesøn / oc icke alleeniste stod hannem troligen bj udi det Seslag ved Svold/men end oc sprang for Borde tillige med hannem der de vare offvermandede/ N. Ch. p. 179. Biørn Stallare haffde et standhafftig Gemyt imod K. Oluff den hellige/thi hand reiste icke alleeniste til hannem til Gaarde-Rige/udi hans Landflectighed/ men voffvede end

haftighed

ocsaa sit Lif for hannem udi Striden paa Stickelstad. N.Ch.p.289. 308. K.Salomon giffver alle Hoff-Tienere en god instrux oc Hof-Regel om Standhafftighed Prov.4.v.26. Offvervei din Foeds Trin / oc alle dine Veye skulle befæstis/ vjg icke til høyre eller venstre Haand/vendt din Foed fra det Onde/ etc. Oc Joh.c.41 v.15. Er der Vdyd i din Haand/ da kast den lange bort / etc thi da maa du opløffte dit Ansict u-straffeligen/oc bliffve fast/oc icke frøcte.

Om Drukenskab. (g) Om Drukenskab oc paafølgendis Vlocke / er tilforne rjtløftigen antegnet/udi nest forgangen 27 Capitel/ tillit.(a) oc (i).

Om Ydmyghed. (h) Det er en stor Dyd/at være litillatur ved alla Menn/det er/ ydmyg imod alle Mænd / hvilcket anstaar en Hoff-Tiener meget vel. K.Salomon den allervjseste Konge siger smukt: Prov.11.v.2. Naar Hoffmod kommer/ kommer oc Forsmædelse / men Vjßdom er hos Ydmyghed. Item/ cap.16. v.19. Det er bedre at ydmyge sig udi Aanden med de Spagferdige / end deele Roff med de Hoffmodige. Christus siger selff: Matth. 11. v.29. Lærer aff mig/ thi jeg er saktmodig oc ydmyg aff Hiertet/oc i skulle finde Hvile for eders Siæle/rc.

Om Veltalenhed. (i) Fáordur det er / Faur-talendis/ eller vel-oc sød-talendis/ hvilcket anstaar en Hoffmand meget vel / de Norbagger haffve ellers det aff Naturen / at de ere vel-oc sødtalendis / oc deris Sprock falder vel. Det er en smuck Hoff-Regel/en hver Hoff-Tiener maa vel haffve i Akt/oc rette sig efter/hvilcken Paulus skrifver Col.4.v.6. Eders Tale skal være yndelig/ forvaret med Salt. Det er høyfornøden at observere til Hoffe. Skule Jarl rosis iblant andet aff denne Dyd/ at hand var sklemtsom/oc veltalendis paa Tinge. N Ch.p.723. Der skriffvis ocsaa om Hagen Hagensøn/oc Nicolaus Drost/at de forløstede K. Jngi Bartsøn udi hans Sygdom/ med deris Veltalenhed oc skiemtsomme Ord. p.598. K.Sigurd Jorsalefar giorde en Bondesøn / som var hans Bord-Tiener / til Lænß-Høffding udi Norge/ fordi hand med sin Kortvillighed oc frjmodig Tale/viste at stille hannem udi hans melancholie. N.Chr.p.416 Stengrim Stryllе rosis for hans Vißdom oc Veltalenhed / som gaff Hagen Hagensøn Konge-Naffn p.607.

(k) Det

Om Skiekelighed.

(k) Det er oc en stor Zirath paa en Hoff-Mand / at hand er sidlatur/ det er/ skickelig oc anseenlig / dog med Saktmodighed oc Ydmyghed. Derfore vilde de gamle Norske Konger heldst haffve dennem udi deris Hoff/ som vare anseenlige oc skickelige Mænd/ oc komne aff got Slekt. Stallarer/Merkismænd oc Skutilsvenne skulle alle være skickelige. Men i Synderlighed skulle to Mænd udvælles aff Kongen/til Drotz oc Skenkere/som vare best qvalificerede,baade for Slektens skyld oc Skickelighed/som er at erfare aff Hirdskraan/suprà c.25. Wilhelmus Paffvens Cardinal rosede meget det Norske Hoff oc Landfolck/udi K. Hagen Hagensøns Krøning/ med en lang Oration, at de vare deylige Mennisker/som haffde smucke Sæder/oc god Skick oc Adfærd. See vjdere her om udi N. Chr pag.733.

Om Aarvaagenhed.

(l) Vakur/ det er/ vacker oc aarvaagen/ maa oc en Hof-Tiener være/ oc icke søffnactig udi hans Bestilling eller paa hans Vakt. Der K. Harald Grendskes Hoff-Tienere vare icke aarvaagne at holde Vakt ofver deris Konge/men vare falden i Søfn/blef baade hand oc de indbrænde aff Dronning Sigrid udi Sverig/ N. Chr. p.141. Fordi K. Ingi Barrsøns Hoff-Tienere vare icke aarvaagne / men soffvede paa deris Vakt udi Trundhiem / faldt Baglerne ind udi Byen/ oc ihielsloge mange aff dennem / saa Kongen selff neppeligen undkom med Lifvet. N.Chr.p 553. Der Erling Skak oc hans Folk/ vare falone i Søffn/ oc icke holdte god Vakt med Aarvagenhed/ vare de udi største Fare for Fienden/oc neppeligen undkomme med Lifvet. N. Ch.p.493.494.

Om Vaabenvakerhed.

(m) Her udkræffvis ocsaa aff en Hoff-Tienere/at hand skal være Vapnvakur/ det er/ vacker oc fix med sit Gevær / livet her effter i Capitelet/ staar ocsaa / Vapnsimur / det er / fridt oc ferdig med sit Gevær oc Vaben. De gamle Norbagger haffve lagt allerstørste Fljd paa deris Gevær/at holde blancke/ fixe oc ferdige/ oc holte dennem for deris beste Boeskab. Naar de reiste til Kircke/heller Giestebud/hafde de deris Vaaben paa / N. Chr. p. 451. 493. De ginge væbnede til Ting. p.157. De bare oc deris Vaaben hiemme udi Huusene undertjden/oc naar de reyste aff Bye/eller til Kongen/haffde de dennem ocsaa paa. Herom skal mældis vjtløftigere infrà. c.34.

om Gafmildhed. (n) En Hoff-Tiener skal oc være epti[illegible] Fanqum Orlatur/det er/ efter Formuen Gafmild. Men de fornemmeste præsenter, som de Norbagger haffve i gamle Dage giffven bort/ oc aktet høyest/var deris [illegible]/ nemlig S[illegible] eller Øxer. Her Anders en Landz-Hoffding udi N[illegible] [illegible] holdt for den dueligst oc fornemmeste udi sin Tid/hand [illegible] Jarl/ sit gode Sverd Skarden/ oc et forgylt Skiold [illegible] fornam at det lide imod Døden med [illegible] N. Ch. p.6[illegible] Kong Knud udi Danmarck sendte Bud til Kalff Arnesøn [illegible] Hoffding udi Norge/ oc begierede til Forærning aff hannem/ 36 [illegible]øxer. Men Kalff svarede/ at hand ingen Øxer vilde sende K. Knud/ men hans Søn skulde hand faa saa mange/hand skulde icke fattis p. 319. Langbrand en Præst/gaff Oluff Trygvesøn et Skiold med et Crucifix udi/ hvilcket hand tog med Tacke N. Ch p.125. Men it [illegible] Kongerne forærede noget bort/ da var det gemeenligen en Gulde-Ring, et Sverd eller en Sæde-Gaard. K. Oluf den hellig/gaf Trynolf Elephant en Landz-Hoffding/et forgylte Sverd/oc en skiøn Sædegaard/N. Ch. p 201. Hand gaff oc Sigvald Skiald et forgylt Sverd p. 277. Men Tormod Skiald gaff hand en Guldring/ for en Vise hand qvad/ha[illegible] nem befaldt/ p. 300.

om smuck Klæde-Dragt. (o) Her befalis oc en hver Hoff-Tienere/ kled Dig vel/ thi det staar anseenligen til Hoffe/ at være zierligen oc reenligen klæd; Udi K. Oluff Haraldsøns den Kyrres Tid/kom først fremmede Klæde-Dragt op i det Norske Hoff/ med statelige Hoser/snørende om Beenene/ oc Gulde-Ringe spendte om deris Legge/ oc høye Silcke-syede Sko/belagde med Guld/oc Silcke-Vipper udi/oc Kiorteler/som vare knappede til Siden/med Ermene 5. Allen lange/oc me[illegible] sneffre/som skulle krusis oc røntis op til Axelen. See N. Ch. p. 383. K. Magnus Barfod gaf sine Hof-Folck stackede Kiorteler at bære p.401. K. Magnus Erlingsøn holt baade sig self oc sit Hof stateligen/oc førde mange fremmede Sæder oc ny Klæde-Dragt ind udi Norge/ mens hans Fader Erling Skak/ brugte gammel Klæde-stick / oc den samme lod hand sin Søn K. Magnus bruge/saa lenge hand var ung/indtil hand bleff Konge oc fick Regieringen offver Norge. N. Ch. p.496.5.9.

Sie[illegible]

Stallare vare altid lige klædde oc væbnede med Kongerne/ som Kolbeni Stallare var med K. Oluff Tryggesøn/ oc Ejulff Stallare med K. Magnus Olufffsøn Barfod/ N. Ch. p. 175. 399. etc.

(p) Det udkræffvis oc saa aff en Hoffmand at hand er/ diarfur i Orrustum Naudsijnium/ det er/ dristig udi nøde Tilfald/ oc i Synderlighed udi Krigs Tid. Om Dristighed. Den Tid K. Hagen Adelsten fick Hersagn paa Hordeland/ at Gunilds Sønner ankomme med en hob Skibe/ oc stor Makt at anfalde hannem/ spurde hand sine Hoff-Mend til Raads/ hvad hand skulde giøre/ da qvad Edvin Findsøn en Vise/ at det var sømmeligt at bie/ oc verie sig mandeligen/ ligesom de tilforne haffde giort. Ligesaa raadde de andre Kongens Hoffmænd/ oc sagde/ de vilde heller strjde oc falde med Ære/ end flye med Skamme/ oc at de haffde ofte vundet Seyr med mindre Folck. N. Ch. p. 84. Der K. Oluff den hellig skulde strjde mod Bonde-Hæren/ sang Tormod Skiald en Vise/ oc qvad Biarkamaal den gamle/ saa høyt at all Kongens Hær opvognede der ved/ oc hørde det/ hvorfor alle tackede hannem/ oc kaldede Visen Hustarlahout/ det er Hoffmænds Hvaßhed/ fordi hand tilskyndede dennem der med til Dristighed oc Frimodighed. N. Ch. p. 299. 300. Hauker Habrok var diarff oc dristig/ som seylede til Engeland til K. Adelsten/ oc gick ind til hannem udi Londen med 30 Mænd med sig/ som haffde hver sin Skiold paa venstre Arm/ oc dragne Sverd under deris Kiorteler/ den Tid hand satte K. Harald Haarfaggers Søn Hagen paa K. Adelstens Knæ/ oc bad hand skulde opfostre denne hans u-ecte Søn/ oc sagde hand var hans Knæsetning. N. Ch. p. 65. Det var oc et dristigt Stycke Erling Skak giorde/ der hand selff tolfte udi Brynier/ med Hatte offver Staalhuer/ oc Sverd under deris Kiorteler/ ginge ind til K. Valdemar i Danmarck/ som da sad offver Borde i Randers/ oc begierede Fred oc Leide aff hannem/ efftersom de vare Uvenner. p. 491. Fleere Exempler forbjgaaes for Vitløfftighed.

(q) En god Hofftiener bør oc at være Margfrodur/ Spurul om Vèl-og Minnughr/ det er/ Velforfaren/ Sparsom/ oc Minnendis forfaren eller Efftertænckendis/ hvilcket er høyfornøden for dem/ som høye Bestillinger til Hoffe skulle opvarte. K. Harald Haarfagger haffde

en Mand udi sit Hoff/som Hauker Habrok heede/hand var Kongen meget kier/thi hand haffde vjt vandret oc var vel forfaren/hand kunde oc udrætte Kongens Ærinde/hvor hand hannem udsendte/enddog det kunde stundum være meget farligt. N.Ch p.63. Asmund Grandkilsøn rosis oc udi den Norske Krønicke/at hand haffver været velforfaren udi alle Ting/oc den beste Idrettes-Mand udi Norge/ nest K. Hagen Adelsten. p.238. Hagen Jarl haffver været meget forstandig velforfaren oc effterteenckendis/som med sine Raad oc Angifvende bragte Norge under K. Harald Gormsøn udi Danmarck/ oc magte det saa at hand bleff selff Regentere der offver/men siden faldt Kongen aff Danmarck fra/oc aldrig gaf hannem Skat eller Skyld aff Norge/men beholt Riget selff som en Eenvaalds-Herre. N.Ch. p.104.146. Svend Jarl/som K. Magnus Olufsøn giorde til Greffve/rosis ocsaa meget udi Krønicken/at haffve været meget øffvet udi alle Idret/oc der til snild oc vjs/saa hand fattedis ingen Dyd. p.327. Skule/som var K. Harald Haardraades Jarl/hafver oc været en vjs oc forstandig Mand / hvorfor hand var giort til Regenter oc Forstander offver Kongens Hoff/raadde oc regierede alle Land-raad med Kongen/oc var hans ypperste Raad. p. 379. De gamle Norbagger haffve hafft stor Forfarenhed udi adskillige Sager/hvilcken de haffve forhverffvet sig udi adskillige fremmede Lande de reiste udi. Udi K. Magnus Barfods Tid/reiste 3 hans Frænder/Skofte/Find oc Tord/ aff Landet med 5 lange Skibe / oc seylede Vester/ Franckrige oc Hispanien forbi/oc igiennem Strædet til Rom. N. Chr. 398. Erling Ormsøn med fleere Lænß-Høffdinger/oc meget deyligt Folck/seylede aff Norge/oc igiennem Strædet til Jødeland/ oc droge saa til Jerusalem oc Jordan/oc andre Stæder/siden reiste de tilbage til Constantinopel/hvor de lode deris Skibe blifve/oc reiste derfra Landveis hiem/ oc komme løckeligen med deris Selskab til Norge igien. p. 450. 451. En Norbagge ved Naffn Rotgier/er for sin Velforfarenhed bleffven Greffve udi Sicilien/oc Hertug offver Calabria oc Apulia/men omsider er leed til Høi-sæde oc giffvet Konge-Nafn/hand hafver oc giort den Konge udi Tunes i Africa sig Skatskyldig. N. Ch. p.404. De gamle Norske Konger haffve oc selff i deris Ungdom forsøgt sig udi

frem-

fremmede Lande/oc der bekomed adſkilligeForfarenhed baade i Krigs-Beſtillinger oc andet. K. Oluf Tryggeſøn oc K. Oluf Haraldſøn lode ſig lenge bruge udi Krig uden Lands/førend de blefve Konger udi Norge/ſom deris Hiſtorier vitløfftigen formelder. Men K. Sigurd Magnuſøn/effter hand var Konge udi Norge/ reiſte aff Landet med 60 Skibe/oc hafde med ſig udi Selſkab mange ypperlige Mænd/oc unge Karle aff de Norbaager/ ſaa ſeylede de til Franckrige/ Engeland/ Hiſpanien/Sicilien/Ægypten/ Jodeland oc Cypren. Saa reiſte de til Jeruſalem/oc funde der Baldevin/ ſom var Konge offver det hellige Land/hand tog meget venligen imod hannem/ oc fylgede hannem til Jordan/oc ſiden til Jeruſalem igien/oc var K. Sigurd med hannem med ſine Skibe/at vinde Sidon fra de Hedninger. Siden drog K. Sigurd med ſit Selſkab til Conſtantinopel/oc omſider giorde ſig ferdig paa Hiemreiſen. Men hand forærede Keyſer Alexio alle ſine Skibe/ oc Keyſeren gaff hannem igien mange Heſte / oc lod hannem ledſage med ſit Folck igiennem ſit Land. Saa drog K. Sigurd igiennem Bulgarien/Ungeren/Svaben oc Beyren/oc der fandt hand den Romerſke Keyſer Lotharium/hand lod hannem oc ledſage igiennem ſine Lande/ſaa hand omſider kom vel til Norge igien/oc forrettede denne ſin Reyſe udi 3 Aar/ oc bleff kaldet der aff Sigurd Jorſalefar/ det er Jeruſalems Farer. Læs N. Chr. p. 402. 403. 404. 405. 406.

(r) J gamle Dage udi Norge ſkulde oc en Hoff-Mand være Log-kienn/det er/Loukiøn eller Loukundig/fordi en hver maatte ſelf drifve ſine Sager paa Tinget eller Hird-ſtæffne/ ja Kongen ſelff kom til Ting med Bønderne/ oc gick i Ratte imod dennem / oc de imod hannem/udi viktige Sager. K. Oluf Tryggeſøn kom ſelff til Tings/oc der talede ſine Ord til Bønderne / at de ſkulle tage ved den Chriſten Tro. N. Chr. p. 157. K. Oluff den hellig kom ſelff paa Øire Ting/ oc gaf Bønderne ſit Forſet tilkiende/der hand vilde lade læſe Chriſten Retten for dem. Oc der hand tingede med Bønderne paa Hordeland/blefve udvalt tre veltalendis Bønder/ſom ſkulle ſvare Kongen. Men der den førſte Bonde ſkulde tale/blef hand med Hoſte oc Trangbreſtighed ſaa betagen / at hand kunde icke ſvare et Ord / den anden bleff ſtrax ſtam/oc den tredie blef gandſke hees/ſaa ingen af dem kun-

Om Lou-kundig.

de.

de fremføre et Ord. See N.Ch.p.150.151. Hvilcket maa regnis for en sønderlige Guds Straff/fordi de ville tale imod den Christen Religion,oc den forhindre. K. Magnus Barfod søgte Ting oc Staffne imod Skofte Ogmundsøn/oc hans Sønner Find oc Tord/om en Trætte de haffde sammen p.398. K.Oisten oc K.Sigurd Magnussønner søgte adskillige Tinge med hin anden om en Trætte de haffde indbyrdis p.413. Mange fleere Exempler læsis udi Snorre Sturlesøns Krønicke.

At være hos Kongen. (ſ) Tvende Hoff-Officerer vare i Sønderlighed obligerede altjd at være hos de Norske Konger i gamle Dage/ som vare Stallare oc Merkißmænd/som tilforne er ommeldet udi Hirdskraan c.21.22. Lanßmænd maatte icke heller reise fra Kongen uden hans gode Forloff. c.19. Egild Ulfeck en gammel Merkißmand/ vilde heller være hos Kong Hagen Adelsten/ oc følge hannem i Strjd/ end ligge hiemme paa sin Benckehalm. N.Ch.p.81.82. Biørn Stallare/reiste til K.Oluf den hellige til Garde-Rige/der hand var Landfløctig/oc vilde heller være hos sin Konge udi Elendighed/ end paa sit Gods udi Norge i Velstand/p.189. Kong Ingi Bartsøn hafde altjd 3 aff sine beste Mænd hos sig udi Kammeret/iblant hvilcke var Posvel Drotz eller Hoffmester/som laa udi Seng hos Kongen selff/p.585.

Fire sønderlige Hof-Dyder. (t) Her til Besluetning foreskriffvis Hoff-Tieneris 4 herlige Dyder/ som ere/ Hofseme/ Lytilæti/ Sannind/ og Rietlæte/ det er/ Naadelighed/Ydmyghed/Sannind eller Sandhed/oc Retferdighed/hvilcke ere en hver høyfornøden at haffve i Akt/oc beflitte sig paa/ som vil bære god Hoffmands Naffn med Ære. Men eftersom disse Dyder ere tilforne forklarede/udi Antegnelserne til det 27.oc 28. Capitel/saa vel som deris contrarie Laster/vil jeg Vjtløfftighed forbigaa/oc hafve den gunstig Læsere der henvjst. Men er her hos at erindre/at disse 4 Dyder/ere udelukte/udi den forrige trøckte Hirdskraa/ saa vel som Svenske Version, med meget meere / som enten er forglemt/ eller icke ret verteret aff det gamle Sprock.

Gunst til Hoffegiffver Mißgunst. (v) Ad bidia Sæmda Vndan Løgunautum sinum/det er/ at bede eller begiere Ære eller Bestilling fra sine Staldbrødre/ giff-

giffver stor Mißgunst oc Efftertrackelse til Hoffe. Eric Jarl drog mange Forlæninger fra Erling Skialgsøn/ som K. Oluff Tryggesøn hafde giffvet hannem oc hvor som Eric optog Landskyld af Bønderne/der kom Erling effter/oc tog lige saa meget/hvilcket foraarsagede Had oc Svlid imellem dem. N.Ch p. 189. Aßmund Granskildsøn fick halffparten aff Helge-Land i Forlæning/fra Haaret aff Tiotö/hvorofver hand fick megen Eftertrakteise af hannem oc hans Venner/ som erfaris aff den N. Chr. p 245 seq. Sigvald Skiald bleff giort til Stallare/af K. Oluf den hellige oc blef begafvet af hannem med et forgylt Sverd / hvilcket gaff hannem stor Mißgunst oc Mißundelse aff sine Staldbrødre udi Hoffet. p. 277 299

(x) At legga Gott til alra Manna Maala/det er/at legge Got til alle Mands Sag/ eller/ som det lyder ræt paa Danske / at tale Got om alle/ det er en god Dyd paa en Hoff-Tienere / hvilcket oc befalis aff Gud udi den hellige Skrift. Den visiste K Salomon siger/ Prov.16.13. Retferdigheds Laber ere Konger en Velbehagelighed/oc den som taler opriktige Ting/ skal hver elske. Item Prov. 25. v.11.12. Som Guld-Eble i et Huus aff Sølff/ som mand kand see igiennem/ er et Ord/som talis udi sin Tid/ som et hengende Smøcke aff Guld / oc en Prydelse aff kostelige Guld / er en Vis som straffer/ for et Øre som lyder det. Til Hoffe er det farligt / at tale andet end opriktigt om en hver/ eller oc at gifve onde Raadslag om nogen Hide Forræder talede icke vel om Hagen-Kongens Søn / der hand tilbød Hagen Jarl / at hand vilde forraade oc ombringe hannem / paa det Jarlens Søn kunde bliffve Konge/ men Jarlen foractede hans Ord oc Raad/ oc maatte effter den Dag icke lide hannem N Ch. p. 595. Hagen Hagensøns Frænder oc Venner raadde hannem / at hand skulde sætte sig op imod K. Ingi Bartsøn/oc falde til Baglerne/som kunde hielpe hannem til Riget / men hand vilde icke lyde deris onde Raad oc Tale. p. 597. K. Inge Haraldsøns Moder / saa vel som hans Lænßmand Gregorius Dagsøn/talede ilde om K. Sigurd hans Broder/ oc gaff Raad/ mand skulde offverfalde oc drabe hannem oc hans Folck/hvilcket oc efter deris onde Raad oc Anslag skeede N Ch. p. 455. 456. Der det bleff giffven K. Hagen Hagensøn tilkiende / oc

Om Effterkale til Hoffe.

Skule Jarl var hannem u-tro/oc practicerede Forræderj imod hannem/talede hand dog vel om hannem/oc vilde icke være den første som skulde bryde den Foreening/imellem dem var giort. p. 604.

XXIX. Capitel.

Om Kongen iætter* (noaen) Mand Hirdvist*.	Eff Kongr iatar Manni Hirdvist.
Nu om Kongen iætter nogen Mand Hirdvist(a) da skal Stallare eller Merkißmand (b) leede* udi Hoffet/ da værendis hos Kongen stedder */ oc om nogen mæler *imod/da skal hand Sagen randsage. End de Mænd alleeniste bør imod at mæle*/ (c), som seiff bør at tale der om/ eller oc saa Slektinge/ til den som modmæler*/som hår der i at sige/ at de bør der om Ombod* haffve effter Lowen / eller vide nogen Ting/ enten i deris Æt/eller Medfart*	Nu eff Kongur iatar Mann Hirdvist / Pa skal Stallara edr Merkißmadr leita vid Hird / Pa er hia Kongi er stodd / og eff neckur mælir i moti / Pa skal hann Maal rannsaka. Enn Peim einum Mønnum eigu i moti ad mæla / sialfir eigu ad at telia / edur suo Skyldir Menn / motmælandans eigi hluti / ad Peir eigi Par Umbod aa at Løgum / edr viti ein hveria hluti / Pa i Ætt Peirra edr Medferdi / edur

*loffver
*Hof-fred
*besporge sig.
*tilstedet
*taler siger
*sige
*taler imod Vederparten
*Befaling

edur adra hluti / Pa sem moti eru Kongsins Sæmd edr Hyrdar / og fari Pad effter Pui sem rannsak kemur a. Enn ef Pat er um ønnur Lagamaal / og hefur sa i moti er mælt Logbodit fyrir sig (e) um Pat Maal/ edr Kongs Dom / edur annara godra Manna/ og bydur hann Pat enn framleidis / og vil hinn Pui mote mæla/ at hann ætlar Peim afur Kôsta/ er hann getur spent fra Hirdvist / og ransakast suo Kongi og Hirdmønnum / Pa maa Kongr gefa honum Hirdvist / med Hirdarinnar Raadi / er Logh og Kongs Dom bøed fyrer sig / og naa er Pui	eller anden Ting/ det som er mod Kongens Verdighed eller Hoffets/ oc fare* ded / effter som Randsagelse paakommer. End om ded er om anden Loumaal (d), oc haffver den imod er mælt * Loubydet for sig for den Sag / eller for Kongens Dom/ eller andre gode Mænds / oc byder hand ded fremdeelis / oc vil hjn ded imod mæle* at hand akter dem * u-tilbørlige Vilkor / som hand meener at spende aff * med Hirdvist / oc randsagis saaledis / aff Kongen oc Hoffmænd / da maa Kongen giffve hannem Hirdvjst */ med Hoffeds Raad / den Low oc Kongens Dom bød for sig / oc kand

* gaa saa der om
* modsigis
* sige
* skille aff
* Hof-beskiermelse

ey naae ded for Gierig-|ei fyrir Aagirudar Sa-
heds skyld. |ker.

Antegnelser
Til XXIX. Capitel.

(a) Hirdvjst er Leide som Kongen affver Nogen/effter begangen Drab/udi Hoffet / ligesom Land-vist er Leidebreff/som nogen giffvis paa sin Fred / effter begangen Drab/naar hand er dømt til Fred/ at hand kand være sicker udi Landet/ oc er det Stadfæstelse paa retmessige Drabs Dom/ som icke siden maa casseres, til at vjses en hver udi Landet/hvor paa-eskes/oc kaldis derfor Landvjst/for i et vjses udi Landet. Men Kongsdaug er Leidebreff effter begangen Drab/indtil Sagens Uddrag/saa er oc Fordags-Breff/Beskiermelse-Bref/til Rettens Udførelse paa visse Dag oc Tid. See her om Canceller Bielke in Terminis Jurid. Norske Low formelder udi M. B.c.1. Draber mand anden/ i a miste hand sin Fred/oc haffver forbrut alt det hand ejer/uden sine Odels-Jorder alleene/rc. Men det kaldis Ubodemaal/om mand drabte den Mand/som hafde Kongens Beskiermelse-Breff / enten til Land/vjst eller Vidnißbyrd sig med at undskylde / uden loulig Aarsag. M. B.c 2. Men den som Sagisløs Mand dræbie, maatte ingen Landsvjst gifves/uden Kongen hannem self benaade vilde, for gode Mænds Bøn skyld. M.B.c.1.

K. Hagen Hagensøñ gaff Roe Eskildson en aff Skuli Jarls Tienere Hirdvjst / som haffde dræbt en aff Kongens Mænd / fordi hand løb strax til Kongen / der hand haffde giort den Gierning / bekiendte det for hannem/oc gaff sig udi hans Vold. N.Chr.p.673. Der Anders Skolderband haffde ihielslaget Vagard Værdal / fortrød K. Hagen storligen den Gierning / oc hand raadførde sig med sine gode Mænd/hvorledis hand skulde handle den Sag/de raadde hannem/at hand skulde tage Forlæning fra Anders/oc lade hannem beholde Liffvet. Oc der Anders fortrød den Gierning storligen/tog Kongen Forlæningen fra hannem/oc gaf hannem Hirdvjst oc Forligelse. N Ch. p 629.

p.629. Der K. Hagens Morbroder Gunolff/ haffde huggen Haanden af Sirre Eilif/ Skule Jarls Raad oc synderlig Ven/ Rode Kongens Mænd en Skioldborrig om hannem oc veriede hannem/ oc gaf Kongen hannem Fred oc Leide/ indtil mand saae hvorledis hans Saar kunde lægis etc. p.619.620. Men naar nogen hafde saaledis giort Drab i gamle Dage/ oc Kongerne vilde unde dennem Hirdvjst oc Beskiermelse/ lod de dennem saa lenge bevaris udi en Kircke eller Kloster/ hvor ingen maatte røre dennem / indtil de kunde komme til Boeo/ eller oc de kunde udreise aff Landet/ dersom de icke kunde være sickere/ for den Dræbtes Venner/ som steede med Ifver Pofvel Vageskalms Søn/ som haffde thielslaget en Birkeben/ ved Naffn Erick Baage/ Søgeløßmand/ hvorfor hand haffde begiffvet sig udi Munkeliffs Kloster i Forsickring oc Behold / indtil hand reiste ud aff Landet. N. Chr. p. 671. 672.

(b) Stallare oc Merkißmænd skulle spørge oc randsage udi Hoffet/ fordi det var deris Embede / at forhøre oc forlige alle tvistige Sager udi Hoffet/ efter Kongens Betænckning/ saa vel som at være alle Hoff-stæffner oc tale Kongens Ord paa Ting/ som tilforne ommeldis udi Hirdskraan cap. 22. oc 23.

Hvo udi Hoffet skal paa randsage.

(c) Den vedkommer det at tale udi Drabs eller andre Sager/ som næste Slekt er. Er det ellers udi Hoffet/ bør Stallare eller Merkißmand Sagen at randsage/ som udi nest forgangen Antegnelse er ommeldet/ men er det uden Hoffet/ da skal Kongens Ombudsmand/ (om Arffvinger icke ere til) lade søge effter Manddraberen oc forskaffe Ræt som befalis udi N. Loubog. M.B.c.10.15.18.

Hvo udi Sager bør at tale.

(d) Lagamaal eller Loumaal/ er paa Norsk/ Vjde eller Straf Saa siges/ at legge Lonmaal imellem tvende som ere forueiget/ hvad maal den ska: haffve forbrut / saa opbryder loulig giort Foreening. Lagbodit eller Laubydet er loulig tilbydet eller opbiudet. Teste Cancellario er. Bielke in Terminis Jurid. Men Lougmaal paa Danske/ siger hand/ at forstaaes/ om alle de Sager/ som en med Ræt vil udføre.

hvad Loumaal oc Loubyde er.

(e) Der K. Hagen Hagensøn bød Bod for Gunolff sin Frænde/ som haffde skamferet Eileff en aff Skule Jarls Mænd / da aktede stes For- Greffven det intet / men vilde stille Gunolff aff med Hirdvjst / men hindring.

Hirdvjst.

hand bekom dog Fred oc Leide aff Kongen / med Hoffeds Raad / N. Ch. p. 620. Jlige maader / den Tid Iffver/ Poffvel Bageskalms Søn/haffde dræbt Eric Bagge / oc K. Hagens Mænd vilde derfor opbryde Kircke-Døren/som hand var indflyet/ at dræbe hannem/ oc icke ville forunde hannem Hirdvjst/ da forbød Kongen dem at bryde Døren op/siden holdt hand Stæffne med sine Mænd/ oc sagde hand for ingen Deel vilde tilstede/ de skulle giøre hannem noget Ondt/ saa fick hand Hirdvjst/ indtil hand drog aff Landet. p. 672.

Hvad stor Forskiel som findis imellem Ordene udi dette Capitel/ oc dem udi den forige trøckte Hirdskraa/ kand Læseren selff eractte.

XXX. Capitel.

Om Kongen giør Hof-Mand.	Eff Kong giørir Hirdmann.
DEn Tjme * som Kongen vil Hoff-mand (a) giøre/da skal ey stande Bord for Kongen. Kongen skal hafve Vielsverd (b) om * sit Knæ/ om hand er kroned / oc vende tilbage Dokskuen under sin Haand/ oc legge Fæsted frem ofver sit højre Knæ/ svøbe siden Staalhandsken op offver Fæsted / oc gribe siden med høyre	PAn Tyma sem Kongur vil Hirdman gøra/ Pa skulu ei standa Bord fyre Kongi. Kongr skal hafa Vigslu Sverd um Knefer / eff hann er koronadur/ og venda aptur Dogskonum under Hondser/og leggia Medalkafflan frem yfer hægra Knefer / sueipi sidan Fetilsylginni up yfr Medalkafflann/og gripi sidan hegri Hen-

*Paa den Tid.

* for

Hendi ofan yfer alt sa-
man. En sa er Hird-
madur vil gøraz / skal
falla baadum Kneum aa
Golfit / fyre Kongi / edr
aa Fotskor / og taka
baadum Hondum und'r
Medalkaflann og miñiz
sidan vid Hond Kongs.
Sidan skal hann upstan-
da og vinna Eid / at Bok
Peiri / sem Kongr fær
hann i Hondir / med Peiri
Eidestaff: Pes leggr
eg Hond aa helgia
Bok / og Pui skytur
eg til Guds / ad eg
skal væra hollr og
trur minum Her-
ra N. Noregs Kon-
gi opinberliga og
leynilga / fylgia skal

Haand / ofven offver alt-
samen. End den som Hof-
mand vil giøris / skal fal-
de paa begge Knæ paa
Gulfved / for Kongen / el-
ler paa Fodskamelen / og
tage begge Hænder under
Haandfæsted (c), oc kysse
sidē paa Kongens haand.
Siden skal hand opstan-
de / oc vinde * Eed / paa den * sverge.
Bog (d), som Kongē faar
ham i Hænder / med deñe
Eedstaf *: Des * legger * Eeds Maade: der til:
jeg Haand paa hel-
lige Bog / oc ded sky-
der * jeg til Gud / at * sætter.
jeg skal være huld oc
tro (mod) min Her-
re N. Norges Kon-
ge obenbarligen oc
lønligen / følge skal
jeg

jeg hannem uden Lands oc inden / oc ingensteds fra ham skilles / uden hans Low oc Tilstedelse er der til / uden fuld Nødvendighed forhindrer / holde skal jeg alle de Eeder / som hand svor alt Landfolcket (e), effter ded Vid / som Gud forlæner mig / saa vær mig Gud huld / som jeg sandt siger / gram om jeg lyger. Siden skal hand falde paa Knæ for Kongen / oc legge begge sine Hænder sammen / end * Kongen sine begge Hæn-

*. men

eg honum ukan Lands og innan / og hvergi vidr hann skillaz / nema hans see Loff og Leysi til nema full Naudsyn banni / halda skal eg Eida Pa alla / sem hann sor ollu Lanzfolkinu / effter Pui Viti / sem GUD lier mier / suo se mier GUD hollur / sem eg sat sear / gramur eff eg lyg. Sidan skal hann falla aa Kne / fyre Kongi / og leggia badar Hender sinar saman / enn Kongur sinar Hendr ba-

dar

dar um hans Hendr / og minnaz sidan vidur skalfan Kongi/sidan skal saa Skutilsveinum / sem Pa heldur stödu / fylgia hönum at Handsall / fyrst til Lendramanna eff Peir eru inni / og sidan til annara Hirdmanna. Enn Pan Tyma sem Lendur-Madur fyre Kortesis Saker standa upp / og minnaz vid hann / suo skulo og gøra allir Hirdmenn uti fraa. Pat b.r og vel/ ad sa same Skutilsveinn fylgi honum i adra Stada / Par sem Hirdmenn eru fyrir / og kannist suo forn Hird / vid nyia Lögunauta. Eñ same Hattur skal a vera/ hvert sem i senn gørast fleiri edur færri.

der/om hans Hænder/oc kysse siden Kongen selff/ (f). Siden skal den Skutilsvend / som da holder stod * / følge hannem ved Haanden/først til Lænßmænd / om de ere inde / oc siden til andre Hoffmænd. End den Tjme ** som Lænßmand for Kortesie Skyld stander op/ oc kysser hannem / saa skulle oc alle Hoffmænd giøre paa Rey. Ded bør * oc vel/at den samme Skutilsvend følger hannem paa andre Stæder / der som Hoffmænd ere for haanden / oc kiendis saa forrige Hoff / ved ny Laugs brødre. End samme Skick/skal holdis/ hvor som tillige giøris fleere eller fære.

* staaende Opvartning.

** Tid

* sømmer

Antegnelser
Til XXX. Capitel.

hvad Hirdmand er. (a) Hirdmand/det er/Hoff-Mand/siges i Almindelighed/om alle dem som tiene udi Kongens Hoff/ i hvad Bestilling de monne hafve/som tilforne er ommældet udi det 26 Capitel; Men eigentligen oc i Sønderlighet paa dette Sted/er Hirdmand/ Hoffmand/Hoffmands Karl/eller værhaftig Karl/som vi nu kalder dem til Hoffe. De haffde Kongerne i gamle Dage udi Norge/ deris mange Hird-Mænd eller Hoffmands Karle/ foruden & kutilsvenne/Hoffsinder oc andre betiente udi Hoffet. K. Oluff den hellig hafde 30 Hoff-Mænd/oc K. Magnus Haraldsøn den Kyrre hafde 120 Hoff-Mænd oc Tilsiunsmænd/ N. Ch. p 197.384. Saa haffde oc Jarlene/saa vel som hver Lanß-Høffding/oc fornemme-Mand/udi Norge i de Dage/mange Hof-Mænd/hvilcke de holdt til Kongernis Tieniste udi Krijgen / naar fornøden giordis. Gregorius sagde til sin Konge K. Ingi / der hand opmuntrede hannem til at slaes med hans Broder K. Sigurd: Jeg er her kommen med mit Folck eder til Hielp / oc dersom i vil anfalde hannem / da haffver jeg meere end 100 Hoff-Mænd her udi Gaarden/med Hielm oc Brynie/oc vil jeg med mit Folck fege der til som verst er. N Ch. p. 455. Om samme Gregorius Lanß-Høffding / skriffvis ocsaa udi Kröniken / at hand holt sine Hoff-Mænd bedre med Øll oc Mad/ end andre Lanß-Høffdinger udi Norge/oc at hand drack aldrig udi Skytning-Stuffve/at alle hans Hoffmænd jo maatte dricke med hannem/ pag.454.

om Kongens Vielsesverd (b) Vigslu Sverd/det er/Vielse-Sverd/oc var det Sverd Kongerne bleffve antvordet udi Kröningen/hvilcket Jarlen da skulde bære i processen for Kongen / eller oc en fornemme Lanß-Høffding/om der var ingen Jarl/som tilforne er ommeldet udi Hirdskraat c.11. Udi K. Hagen Hagensøns Kröning bar Skule Jarl Sverdet for Kongen / men udi hans Søns Magnus Hagensøns Kröning / bar Gudi Jonsøn en fornemme Lanß-Høffding Sverdet. Men K. Hagen selff oc tre Bisper bunde Sverdet om K. Magnus.

Oc var dette deris Vigſlu oc Vielſe-Sverd. See N. Ch. pag. 731. 776 777.

(c) Hirdmenn eller Hofmænd regnedis iblant Kongernis Sverdtagere/ fordi de toge om Feſted eller Haandfanget aff Kongens Vielſe-Sverd med begge Hænder / naar de bleffve giort til Hirdmænd. Ellers vare Jarler Kongens Sverdtagere/ſom Kongen fick Sverd i Haand eller bandt Sverd ved Siden / naar de bleffve creerede, ſom erfaris tilforne aff det 11. oc 15 Cap. i Hirdſkraan / ſaa vel ſom aff N. Ch. pag. 328. Kongernis Lænßmænd oc Hoffſindere vare oc alle Sverdtagere / ſom er at læſe udi N. Ch. pag. 603. K. Hagen Adelſten udi Engeland / ſendte Kong Harald Haarfagger udi Norge/ et Sverd med forgylt Hialte eller Haandfang/oc Baandene af Guld/ beſatte med dyrebare Steene/oc der hans Sendebud antvordet K. Harald det/da tog hand om Haandfanget oc ſaae der paa/da ſagde Sendemanden: Nu tog du ved Sverdet/ligeſom K. Adelſten vilde/nu eſt du hans Mand oc Sverdtagere / thi du togſt om Haandfanget. N. Ch p. 62. Ellers er det endnu Maneer/at naar Kongen giør nogen verhafftig/giffver hand hannem gemeenligen et Sverd/&c. Om Sverdtagere.

(d) Helgia Bok / hellig Bog / er Bibelen / ſom Hirdmænd ſkulle legge deris Haand paa/naar de giorde Kongen deris Eed. Ellers plejede andre at legge Haand paa Helga doma eller Helligdommen/ſom Jarler/Lænßmænd/Canceller oc Hird-ſtiorer oc Bønder/ naar de ſvore Kongen Eed/ſom erfaris aff Hirdſkraan ſuprà c. 7. 8. 9 10 Oc var denne Helligdom/enten K. Olufs Skrin udi Trundhiem/eller S. Halvars udi Opſlo/eller den hellige Sunivæs udi Bergen/ ſom de lagde Hænder paa naar de ſvore Kongen Troſkabs Eed/ etc Den Tid Svend Jarl giorde K. Magnus Olnfſøn Eed/bleff frembaaren et Skrin med Helligdom/oc der paa lagde hand ſine Hænder/der hand ſvor hannem Huldſkab oc Troſkab. N Ch. p. 328. Om hellige Bog.

(e) Hirdmænd ſkulle ſvære/ at holde den Eed/ ſom Kongen ſvor Landfolcket. Om denne Eed meldis tilforne udi Hirdſkraan cap. 6. at Kongen udi ſin Kroning ſvor/at hand ſkulde holde det Folck hand var offverſticket / den Chriſten Low / oc den med gode Mænds Raad at forbedre. Nu vare baade Hirdmænd oc andre Hoffſindere forpliktet/ Hirdmend ſkulle holde Kongens Eed.

te/at haffve Kongens Eed i Akt/ oc den haandtheffve / at Lowen icke skulle forkrenckis eller nogen Mand udi Landet aff dennem forurettis/paa det at det skulde icke heede/ at Kongens egne Mænd icke holdt Lowen/ som Kongen haffde svoret at holde / oc det hannem skulde tilregnis / som de der vare udi hans eget Hoff/ giorde. See vijdere infra cap. 33. (c).

Om at kysse Kongen. (f) Naar Merkißmand eller Skurilsvenne bleffve giort/ da skulle de kysse paa Kongens Haand/ som erfaris aff Hirdskraan supra c. 22. 23. Men Hirdmænd haffde den største Ære/ naar de bleffve giort/ at de skulle kysse Kongen self. Ellers var det Maneer/ at Erke-Bispen oc Bisperne kyssete Kongen/ naar de komme til hannem/ som erfaris aff N. Ch. p. 771.

XXXI. Capitel.

Om Følge-Mænds (a) Staafæring.

OM saa mange giøris Haandgangne / som til Følge hører / da skal dog ey by- *befales dis * fleere ad gangen end halff Følge kand være gamle / oc halff ny / thi at da kunde hine Gamle kiende dem som ny ere / til ret Følge-hold. De som Følge holde hos Kongen / skulle den Dag

Um Bunad Fylgdar-Manna.

EF suo margir gøraft Handgangnir / sem til Fylgdar heyrir / Pa skal Po ei bioda fleyrum i senn / enn halff Fylgd se forn / enn halff ny / Pui at Pa mega hiner forn kenna Peim sem nyer eru / til Fylgdar halds riets. Peir sem Fylgd halda med Kongi / skulu Pan Dag ha-

hafa hin bæstu Klædi sin/ og Þân Vapn sem sæmilig eru/ bædi Kongi og Þeim i annara Manna Augsyn. Þeir skulu ei seinna koma til Fylgdarhald/ enn hringt er ad Smaakirkiunn til ottu Sangs. Enn sa sem seirna kemur/ enn samhringt er/ hann er u-vijs til vardar Fylgdar/ enn skulu Þar ad Kirkin vera/ er Kongur heyrir Tydir/ enn sidan fylgia Kongi huert sem hann gengur. Enn ef Kongur gengur i Herberge/ Þa skulu Þeir Þar bida hans/ sem hann bydur Þeim/ og ei iburtganga utan hans sir Leyfi til. Enn sa sem ad Uleifi gangur borttu/ sæte Vblydu Kongs.

hafve hin * beste sine Klæder (b), oc de Vaaben (c), som sømmelige ere/ baade (for) Kongen oc dem/ i andre Mænds Aasyn. De skulle ey seenere komme til Følgehold/ end ringt er til Smaakirckerne til Ottesang (d). End den som seenere kommer/ end sammenringt er/ hand er uvis til Vardhold/ end skulle de i Kircken være/ som Kongen hører Tyder * (e), men siden følge Kongen hvor som hand ganger. End om Kongen ganger i Herberget */ da skulle de der bie hannem/ som hand byder dem/ oc ey bortgange/ uden hand gifver Lof til. End den som med Vløst * ganger bort/ være i Kongens ublidhed. *

* de
* Messe
* Gemaker
* uden Lof
* Vau ist Unaade

Følgemænd skulle alle
Dage med Kongen være
* Maaltid. re baade for Mad* oc efter / oc saa offver Borde.
De skulle haffve til Følge
* smucke gode Skiolde / oc faure*
Staalhuer / Sverd / oc
all god Staføring / eller
Oxer vel gode / oc meget
store. Ey skal Følge
* Prael holdis til Glands* eller
* Stiemt Gammen* / (men) heller
* Beskiermelse sin Konge til Vernd* oc
Varetekt. Denne Skick
skal være med Følgehold /
at fire aff dem skulle gan-
* temmelige ge effter Kongen hoflige*
nær / men to paa hver sij-
de aff Kongen. End om
Følge er mangfoldelig /
da forøgis Mand-talled
paa hver Sted. Følge-
mænd skulle der paa akte /
at ingen ganger mellem

Fylgdarmēn skulu allan
Dag med Kongi vera /
bædi fyre Mat og eptir /
og suo ad Bordi. Þeir
skulu hafa til Fylgdar /
goda Skioldu / og fagrar
Staalhufur / sverd / med
ollum godum Bunadi /
edr Oxe vel goda og i me-
gra lagi. Ei skal Fylgd
halda til Glentz edur Ga-
mans / heldur Kongi si-
num til Verndar og Giet-
slu. Sa Haattur skal
vera med Fylgdahaldi / at
fiorir af Þeim skulu gan-
ga eptir Konge hoffliga
nærri / eñ tveir aa hveria
Hlid Kongs. Enn eff
Fylgd er fiöl mennari /
Þa aukaz ad Mannteli i
hverum Stad. Fylg-
darmenn skulu Þes gaa /
ad engin gangi imille
Kongs

Kongs og Peirra / nema Peir / er Kongur kallar til syn. Eun Po rymi Peir fagurliga Mønnum fra Kongi / Pui at Kongr er ollum skyldugnr / og Parf margir faakunnigr sit Erinde fyrir hann at fly-tia. Fylgdarmenn skulu taka Orloff aff Kongi / Pan Tyma Kongr gein-gur til Sveffns.	Kongen oc dem / uden de / som Kongen kalder til sig. End * dog romme faurli-* gen * Mend * fra Kongen / * thi at Kongen er alle skyl-dige / oc tarffver * man-* ge ringe Folck sit Æ:en-de for hannem at fløtte *. * Følge-mænd skulle tage Orloff aff Kongen / den Time * Kongen ganger * til Søffns.

* men
* smuke Folk
* behøfver
* føre
* paa den Tid

Antegnelser
Til XXXI. Capitel.

(a) Fylgdarmenn / ere Følgemænd / som nu kaldis Dra-bantere / oc haffde ded Naffn / fordi de skulle altid følge Kongen / hvor hand gick / at opvarte hannem. Vdi K. Hagen Hagensøns Tid bleffve forordnede Følge-Mænd / som altid skulde være omkring hannem / for Skuli Jarls Efftertraktelse / som stode hannem effter Liff oc Riae. Ded bestillede Kongens Foster-Fader / Iffver Bolde / som sagde saa-ledis: Denne unge Konge haffver trygge oc trofaste Raadgiffvere behoff / oc tro Følges-Mænd / thi de sidde hannem alt for nær / som ville stille hannem ved sine troeste Ven-er / paa det de siden kunde raade hannem effter deris eget Sind oc Villie / læs N. Ch. pag 605. Derfor lode Anders Skiolderbaand oc Bigard Værendal / Kong Ha-gens Lænßmand / altid 12 Mænd / (som vare Følgemænd) følge Kon-gen / foruden andet Folck / der Kong Hagen oc Jarlen vare til Mode sammen udi Bergen / N. Ch. p. 614. — hvad Følgemænd er.

(b) Vdi

Om Folgemænds klædedrakt (b) Udi Kong Harald Haarfagers Tid / var det hans Bærserkers oc Kappers (det er Kempers) beste Klædedragt/at de hafde Vargstacker/det er Ulfskinds Kiorteler ofven ofver deris Brynier/Nor: Chr.p.44. Men siden udi K. Oluff Haraldsøns Kyrres Tid/da toge de Norske Mænd mange fremmede Sæder oc Klædedragter op/etc. N. Ch. pag 383. Læs vjdere tilforne om Forandring paa ded Norske Hoffs Klædedragt udi Antegnelsen til ded 28 Cap. lit. (o).

Om Vaaben oc Gevær (c) Om Vaaben som en hver udi Kongens Hoff skulde bære oc bruge / findis vjtløfftigen udi ded efterfølgendis 34 Capitel / udi Hirdskraan.

Om Messe (d) K. Oluff den hellig/hafver indført Christendommen udi Norge/ der Indbyggerne vare Hedninger tilforne / oc hand hafver først ladet sammenskriffve en Christen-Ret eller Kircke-Ordinantze / med Bispens oc andre lærde Mænds Raad/da bleff forordnet Otte-sang oc Høje-Messe med anden Guds Tieniste udi Kirckerne / oc var hand selff flittig til at høre Ottesang oc Messe/ hver Morgen/som læsis udi Nor Chron.p.197. hvilcket de andre Christen Konger der udi Landet haffve siden oc giort/ som vjtløfftigen udi Chroniken læsis.

Ottesang (e) Messe/ kommer uden Tvil aff det Latinske Ord missa, oc bleff holt i de Dage udi Norge paa Papistiske Maneer/ men var K. Oluff Trygge den første Konge/som indførte Messen udi Norge/der hand kom did at tagis til Konge / hvilcken hand lod holde for sig paa Moster-Land/ Nor. Ch. 144. Ellers kaldis Messe oc saadan Kircke-Tieniste paa gammel Norsk Tyder/oc Vaage er Kircke-gang. Der meldis om Erling Skak/som var Jarl i Norge/at hand vilde gierne høre Tyder / udi Nor Chr. 493. Kongerne lode gierne holde Messe for sig hver Morgen / førend de forrettede andet / udi deris Regiering / men i. Synderlighed naar de haffde noget vigtigt at forrette/ som Kong Hagen Hagensøn / der hand vilde reise i Strjd imod Skull Jarl / som satte sig op imod hannem / da lod hand først siunge Messe for sig. Nor. Chron.pag. 697.707. K. Østen begierede at maatte lyde Messe/ førend hand bleff parteret oc henrettet. N. Ch. 463.

XXXII. Ca-

XXXII. Capitel.

Vm Vord og Vopn Fylgdar Manna.

FYlgdar Menn skulu adr hafa greit Vörd syn i millum / enn Kongr gengur til Drykiar/eptir Aptan Song/med vitordi Peirra Skutilsveina er stödu halda. Ey mega Peir leysa af sier Vörd i Vfridi/naudsynia Laust. Enn i Fridi/ skulu Peir einir halda Pyrir Pa / sem Kongr lofar aadur. Mikla giærsta hæfir Peim Mønnum apter ad hafa / er fyrst skulu giæta sealfs Kongs / og so als hans Forumeytis. Peim byriar ey ad vera ofdrüknum/og ey svefnigum. Eru og mørg Dæ-

Om Følgemænds Vare* oc Vaaben.

* Vagt

FØlgemænd skulle tilforn haffve deelt Vagt (a) imellem sig/ forend Kongen gaar til Dricken*/ effter Affen-Sang/med de Skutilsvennes samtocke som stod* holde. Ey maa de løse* fra sig Vagt i Vfred nødvendig-* Løst. End i Fred / skulle de alleene holde for dem / som Kongen forlofver tilforn. Meget vel bør de Mænd at haffve sig i Akt / som først skulle tage vare paa Kongen selff / oc saa all hans Selskab. De bør ey at være for meget druckne (b), oc ey søffnige. Ere oc mange Exem-

* at dricke

* Stand staaende Tieniste

* kiøbe

* Uden Nødvendighed

pel der paa / at Høffdinger oc deris Hoff / haffve * forloren offte meget tabt * / for * Vaktens Varholds*-Mænds Uaktsomhed. Vardholds-Mænd skulle haffve i Fred disse Vaaben (c), Sverd / Buklare / Spiud oc Staalhue / end i Ufred all Vaaben. Nu skulle de Mænd / gifve Akt paa / som Vardhold lader holde / at fra Mariemesse (d) sidst i Høsten / oc til Marienmesse i Lanafasten / da skal skifftes Natten i to Parter om Vinter / oc * først skulle de som før * lod-* * falde til at holde Vagt holde / være komne paa Vard / den Tyme * som * paa den Tid Varder * skilles * om * Vagten Qvelden / oc holde til * deelis Midnat / da skal de andre dem opvecke / som sidste	mi til Peß / ad Höffdingiar / og Hird Peira / hafa hafa opt miklu tapat / fyrir Vangiætzlu Vardhaldzmanna. Vardzhaldßmenn skulu hafa i Prid Pessu Vapn / sverd / Buklara / Spiot / og Staalhufu / em i Vfridi al Væpni. Nu skulu Peir Menn gaa / er vördhaldur halda lata / ad fraa Maria Messu sidari á Hausti / og til Maria Messu á Langa Fostu / Pa skal skipta Naat i tuo Hluti um Veturinn / og skulu Peir ad fyrra hlut halda / vera komnir á Vörd Penn Tima / sem skilias vordar um Ovelldum / og halda til Midnætis / Pa skal afiar Peira Pa upvekia / sem sidera hlut

hlut skulu halda. Enn annar Peira skal bida Par medan til Pes er adrir koma. Peir skolo halda til Pes er hringt er til Ottusangs/ at Smakirkum/ Par sem Peim er skipat bædi Vetr og Sumar. Af öngum Verdi skal fyr gengit/ enn nu var sagt/ hvort sem Kongr stendr up fyr edr sidar. Fraa Mariumyssu i Fostu/ og til Mariumissu um Haustit/ skulu hiner samu halda til Dags/ sem hefia um Kvöldit. Menn skulo halda Vörd med Mandom/ enn udrangiaz ei aa Herra sinum og Felogum. Enn Peir Menn at Pui verda kumur/ at Peir halda Vörd med viafnadi i Umskyffti/ edr

Part skulle holde. End de andre skal bie der meden indtil de andre komme. De skulle holde indtil er ringt til Ottesang til Smaakirckerne/ der som de ere ordned * baade Vinter oc Sommer. Aff ingen Vare skal før ganges/end nu var sagt/ hvad heller Kongen stander op før eller siden. Fra Mariemesse i Fasten/ oc til Mariemesse om Høsten/ skulle hin samme holde til Dags/ som begynder om Qvelden. Mand skal holde Vare * med* Mandom*/ end ey være* u-besteden mod sin Herre oc Fellige*. End de Mænd* der udi vorder befunden/ at de holde Vare u-ordentlig i Omskifte*/eller

* forordned
* Vagt
* Mandelighed
* Staldbrødre
* naar det falder dem til

soffve paa Varde / eller komme saa druckne paa Vare / at de ere til inted
* nøttige færdige * / da haffve de
* forbrudt forgiort * sin Tieniste / uden Kongen vil bedre giort hafve. Enddog bør Kongen skilles ved dem / at andre kunde ved see. Thi at aff slikt haffve offte megen Skade hendt sig / som mange Exempel ere til.

sofa aa Verdi / edr komâ so druknir â Vörd / at Peir eru til engis Pærrir / Pa hafa Peir fyrre giort Peonustu sinni / nema Kongr vili betur gort hafa. Enn Pa ber at Kongr skilliz ved Paa / at adrer megi vid sîku sea. Pui at aff Puiliku hefr opt mikinn Skada hent / sem mörg dæmi eru til.

Anteegnelser
Til ded XXXII. Capitel.

om Varde oc Vagt (a) Di neste forgangen Capitel / er handlet om Følgemænds Følud oc Følgeskab / hvorledis de dermed skulde opvarte deris Konge om Dagen / med hvis Staaferinq oc andet som der til hører / nu formeldis udi dette Capitel / hvorledis deris Varde eller Vagt skulde anordnes om Natten / med deß tilhørende.

om Druckenskab oc Søfnaktighed. (b) Hvorledis Kongerne udi Norge / ere i gamle Dage kommen i stor Fare / oc undertjden haffve mist Liffvet / formedelst deris Følgemænds oc andre Opvarteres Druckenskab oc Søffuaktighed / findis mange Exempler udi de Norske Historier / som tilforne er antegned / oc siøst udi dette Capuel erindris.

om Vaaben (c) Om Følgemænds Vaaben / Sverd / Buklare / Eplud oc Staalhue / saa vel som alle andre Gevær / hvilcke de gamle Norbagger haff-

haffve brugt enten i Krig eller Fred/ skal vitløfftigen handlis oc specificeris udi ded efterfølgendis 34 Capitel / udi Hirdskraan / hvor jeg vil haffve Læseren henvjst.

(d) Mariumissu / som vi endnu kalder paa Danske / Marimøsse eller Messe/er Mariæ Dag/som Messe siungis eller holdis paa/oc kaldis Dagen efter Messen oc Guds Tieniste som da forrettis udi Kirckerne. Martmesse om Fasten/ er Mariæ Bebudelsis Dag/oc Marimesse om Høsten er Mariæ Fødsels Dag/som de i gamle Tider udi Norge/ocsaa celebrerede oc høytideligholdte/der de lefvede udi Pavedommet. Saa kaldis ocsaa Mickels-Dag/ Mickelßmøsse / Allehelgen-Dag/Hellemøsse/ Martens-Dag/ Martenßmøsse/ S. Povels-Dag/Povelßmøsse/etc. Mari-messe

XXXIII. Capitel.

Um Hirdmannz Orloff.

Engi Kongs Eidsvari / skal fara fra Kongi utan hanns got Orloff. Enn sa sem fer Orloffßlaust / Pa heldr hann ei Eid sinn vid Kong. Kongr verdi ad raada / hvort hann skal vera i Peonusti sinni edr ei. Enn Kongr ber vel at lofa Peim / sem Naudsyn

Om Hird*mænds Orloff*

Ingen Kongens Edsvorne/skal fare fra Kongen (a) uden hans gode Forloff. End den som farer Forloffs Løst*/ da holder hand ey* sin Eed mod Kongen. Kongen hafver at raade/ enten hand skal være i sin Tieniste eller ej. End Kongen bør vel at forloffve den / som Nødvendighed

*Hoff-

* Forloff

* uden Forloff

haffve/ om Fred er i Lan-	hafa til / eff Fridr er i
det. End om Kongens	Landi. Enn ef Kongs
Fornødenhed ded udkræf-	Naudsyn hefir a og
ver oc Hoffmænds/ da	Hirdmans / Pa aa
* Makt haffver Kongen Vold */	Kongr Vald a heim
at forloffve ham hiem.	ferse hans. Enn eff
End om Kongen giffver	Kongr gefur Hirdman-
Hoffmand Hiemloff/ oc	ni Heimleyfe/ og settur
sætter hannem en Dag	honnum enn Daga til
for at igienkomme / da	aptur kuamu / Pa skal
skal hand holde den sam-	hann halda Pann ein
me Dag/uden Fornøden-	Daga/ nema Naudsy-
hed hindrer. Nu er han-	niar banni. Nu ero ho-
nem Nødvendighed paa	num Naudsyniar a hen-
Haande/da skal Kongen	di / Pa skal Kongr og
oc gode Mænd/med han-	godir Menn / med ho-
nem ofverveye (den) For-	num meta Naudsyniar
nødenhed med Skonsel oc	med Vægd og Miskunn.
Miskundhed. Det er	Pat er Skyloa Hird-
Hofmænds Skyldighed/	manna/sem Eidur Veir-
som deris Eed er til/ at	ra er til / at vera jaff-
være opriktige Mænd	nadar Menn ved al-
* eders mod alle sine *Granter/	la syna Granna / og
oc bøde imod alle/ førend	bøta vid alla / adr
	fy-

fyrir Kong kome Peirra Mißgiordir/ Pui at Peir eru eidrofar / ef Peir bøta ei/ alra helst vid Pa minzt megu. Enn eff ein hver Handgengin Madr brytur Lo̊g / a einhverium Kongs Pegnum/ og vill ei med Raadi Sysßlumans og Orskurdi Logmans bo̊ta / Pa er hann sialff-sagður ur Lo̊guneyti/ Par sem hann braut beidi Kongs Eid og sinn. Sißlu Madur skal rita til Kongs Pa maala Vo̊rtu / sem a eru. Enn Konar skipi sidan sem hann vil/ ad goda Manna Raadi. Oll Pau Maal sem Kongs Menn eigu at sækia / edr veria i Hieradi / Pa sku-

for Kongen kommer deris Mißgierning/ thi at de ere meensorne / om de bøde ey/ allerheldst med dem mindst formaa. End om nogen Haandgangen Mand bryder Loven (b), paa nogen Kongens Tiener/ oc vil ey med * Sysßlemænds Raad/ oc Laugmands Ordskurd* bøde/ da er hand selff-sagt aff Lauget */ der som hand brød baade Kongens Eed / oc sin (c). Sysßlemand / (d) skal skrifve til Kongen den Sags Leylighed / som forfalder. End Kongen skicker siden som hand vil / effter gode Mænds Raad. Alle de Sager som Kongens Mænd bør at søge * eller værte* i Herredet, da skulle

* efter
* Dom
* Hoffet
* driffve
* forsvare.

le de alle Klagemaal oc Vern* anfange oc flytte* effter Lands-Lowen (e), oc der til ere alle Laugsbrødre skyldige at følge. End om de ville gaa Lowen forbj/bør alle sig fra at skille / for sin Eeds Sager*. End i alle de Stæder som Kougens Mænd bør ret at mæle*/ da ere alle Kongens Mænd skyldige dem til ded at følge* med Lowen men ey med Irfighed.	lu Peir allir Soknir og Vernd hefia og flytia eptir Lands Lögum / og til eru allir Lögunautar skyldir at fylgia. Enn ef Peir villia framari enn Lögh/ eigu allir sig fra ad skilia/ fyrir Eida sinna Sakir. Enn i öllum stødum Peim sem Kongs Menn eigu riet ad mæla/ Pa eru allir Kongs Menn skyldir Peim til ad fylgia med Lögum/ enn ei med Kappi.

* Forsvarelser
* fremføre
* Skyld
* i Retten at tale/ret søge.
* forhielpe

Anteanelser
Til ded XXXIII. Capitel.

Hirdmands Eed.

(a) Ded jetter Hirdmand eller Hoffmand Kongen/naar hand gjør hannem sin Eed/at hand skal følge hannem uden Lands oc inden, oc ingensteds fra hannem skilles/ uden hans Loff oc Tilstedelse/som hans Eed lyder udi ded 30 Capitel supra. Ded samme findis oc tilforn i ded 19. Cap udi Hirdskraan/om Lænsmænd/at de skulle ey skilles fra deris Konge uden hans gode Forloff / men allermindst udi Fornødenhed eller Ufred/ uden ded volder enten Skrøbelighed eller Alderdom etc. Oc dette udkrefvedis icke alleeniste af Lænsmænd oc Hofmænd/men end ocsaa af alle Kongens Eedsorne Mænd/ i hvad Titel de hafve udi Hoffet.

(b) Nor-

(b) Norske Low melder udi M. B. c. 18. Vil den som anden Lowen-Uførmit haffver/icke bøde/da maa den Skade fick klage sig for Kon-„ gens Ombudsmand/oc begiere/at hand vil forskaffe hañem Ret. Da„ skal Ombudsmanden steffne dennem begge til Tinge / oc næffne 12„ Mænd/at dømme dem imellem/oc leggé hannem loulig Tid for at be-„ tale / hvis Bøder hand bliffver tildømt. Betaler hand icke til de fo-„ lagde Tider/da maa hand udsøge ded med Domrof oc Adfardom hand„ vil. End vil hand ded icke: Da maa hand steffne hannem for Laug-„ manden/oc giøre hannem Fredløs. See oc udi Tingf. B c.6.8.vit-„ løfftigere.

(c) Kongerne svore Landsfolcket udi deris Krøning / at de skulde om Kon- holde det Folck de vare offverskicket den Christen Low/ etc. som Hird-gens Eed straan melder c. 6. Saa giorde oc Hird- eller Hoffmænd Kongerne oc Hoff- deris Eed/at de skulde holde alle de Eeder/ som Kongen svor alt Land-mænds folcket. c.30. Derfore vare de forplikte/at holde baade Kongens Eed oc deris egen/oc ellers vare Meen-Eedere. Dette rimer sig med Nor- ske Low/udi Tingf.B.c.11. Hvor Riddermands-Mænd oc Adelens Eed saaledis beskrifvis/at de skulde sverge Kongen: At holde alle dem de haffver at raade offver / ved Norges Low / Skiel oc Ret/ effter ded Løffte Kongen haffver loffved all Landfolcket / oc derimod ingen at foru-rette/etc. Thi Kongerne selff svore oc loffvede udi deris Hyldin- ger/at de icke ville tilstede/nogen imod Lowen oc Privilegierne at for- u-rettis/i nogen Maader. See samme Tingf. B. c. 10.

(d) Sysslemand var Befalings- eller Bestillingsmand offver et Syssle- Syssel. Oc er Forskiel imellem Syssel oc Herred/ saa som udi Jut- mænd land ere nj Sysseler/oc i et Syssel fleere Herreder end et. Der hafver oc saa udi gamle Dage været Sysleting udi hvert Syssel/ saa som et Landsting. See udi Canceller Bielk. term. Jurid. vjdere her om.

(e) Lands-Lowen bleff meget holdt i Akt aff de gamle Nørbagger/ om Lands oc der effter skulde dømmis oc ordelis i alle Sager/hvor høje de oc væ- Lowen re kunde. Ja Kongernis egne Sager blefve dømte efter Lands-Lowen/ u-anseet de vare Arfve-Konger oc Envolds-Herrer. Der Trvistig- hed falde imellem Kong Sigurd oc Kong Øisten hans Broder/spur- de K. Øisten Laugmændene ad/hvor den Sag burde at dømmis/som

var imellem to Konger / da svarede Laugmændene / at ded skulde dømmis paa Øire-Ting udi Trundhiem. N. Chr. p. 415. Samme K. Olssen berømmis at hand lagde stor Vind paa / at ryde all Landslow udi Norge / oc dem icke Lands-Low holdt hand strenge ved Makt. N. Ch. p. 407. Der Tvistighed faldt imellem K. Hagen Hagenson / oc Skuli Jarl hvo ret Arffving oc Konge skulde være til Norge / da blef ded dømt efter Lands-Lowen af Laugmændene. Derfor sagde Gunnar Grynbag Laugmand: Vi lade den sige oc dømme der paa / som veed hvad ret er / oc skyer eller frøkter icke / for at sige sin Sandhed for Høye oc Lauge / Rige eller Fattige / i hvo ded behager eller mißhager / ded er S. Oluff Konnings Lowbog / som er sticket offver all Norge. Oc dersom jeg skal først fremføre oc udsige efter min Forstand / hvad hun der om melder / da siger jeg saa / at K. Hagen er ret Arffving til Norge / aff alle dem / som der paa tale / etc. Nor. Ch. p. 640.

XXXIV. Capitel.

Om loulige Vaaben.

Meeste Mænd er
vitterligt ded kundigt at al-
*gamle le fordum *Land-
sens Loubøger (a), befaler
Bønderne loulige Vaa-
fuldkommen ben / fuld Bonde i sit
Sted / en ringere i sit
til lige Sted / oc somme jafn vel
Trællerne (b) om ded tarf-
behøfvis ves med. Da hafve nu
meere dog alle frem bedre end
da var forordned. End

Um lóga Wapn.

Mestum Mønnum
er Pat kunnigt / ad
allar fornar Land-
sins Lögbækr / vatta
Bøndum laga Vapn /
fullum Bonda i sinni
Stiet / ein virkium i sinni
Stiet / og sumar jafn
vel Prællum eff Pes
Parff med. Pa hafa
nu Po allir framar enn
Pa var skilt. Enn
aff

af Þui ad Kongr oc hañs
Handgengnir Menn ei-
gu fyrir at vera Lands-
folkinu i Medordum/ Þa
hefir os fyrir ödrum ad
vera um Þetta / og Þat
fleyra/sem tilheirir. Þei-
na os og allir Þui medi
mikil Hlydni og Vt-
greidslu / ad Þeir vi-
ta sig Þar hafa styrkt
Briost og orugga Vernd/
sem Kongr er / og hanns
Handgengnir Menn eru/
sem verid hefur / og vera
aa / og aff Þui viti allir
Menn/ad Þessi eigu sky-
dar vapn ad vera Hand-
genginna Manna. Len-
dum Mönnum og Syss-
lu Mönnum beri Þui
fleyri Vapn ad eggia/
sem Þeir hafa meiri me-
tord og tillög enn adrir

efter di at Kongen oc hans
Haandgangne Mænd
bør for * at være (end) *fornemmere
Landfolcket i Verdighed/
da bør os for * andre at *fornemmere
være i dette/oc andet mee-
re / som tilhører. Tiene
os* oc alle derfor med me- * derfor bør os alle at tiene
gen Lydighed oc Vdrust-
ning / at de vjde sig der at + frist!
haffve størcket Brøst */ Mod i Brøsted
oc u-roggelige Vern */ * forsickred Bistand.
som Kongen er / oc hans
Haandgangne Mænd
ere / som væred hafver / oc
være bør / oc fordi (skal)
alle Mænd vjde / at disse
bør at være Haandgang-
ne Mænds skyldige Vaa-
ben (c), Lænßmænd oc
Syßlemænd bør de fleste
Vaaben at eje*/ som * de * haffver
haffve meere Verdighed *efftersom
oc Tillæggelse * end andre * Indkomst

Mænd/

Mænd. Hver Skutelsvend skal eige all oc fuld Harniske/ først/ Spandyne eller Vaabentrøje/ Brynie oc derhos Staalhue/ Spiud/ Skiold/ got Sverd oc Buklare/ Bryniekraffve/ Bryniehoser oc Staalhandske/ oc ey diß mindre enten Haandboge eller Løßboge. Hofmænd skulle eige Vaaben-Trøye offven offver Pantzeret eller Brynie/ Staalhue oc Spiud/ got Skiold/ Buklare/ Sverd oc Haandboge/ med tre Tylter Brodde*: Giester skulle eige god Vaaben-Trøje/ Staalhue/ Skiold oc Spiud/ Sverd oc Buklare/ oc Haandboge/ med tre Tylter Brodde*. Sligge hin * samme

* Pile.
* Piler
* lige de

Menn. Skutilsveinn hvor skal eiga alla og fulla Harneskar/ fyrst Spandiner edr Vopntreia / briniu og Par med Staalhufu / Spiot / Skiold / gott Sverd og Buklara/ Brinkollu / Brinihosur og Plaatu / og ei sydur annad huert Handboga edr Laaßboga. Hirdmenn skulu eiga Vopntræju/ og yfer utan Pantzara edr Briniu/ Staalhufu og Spiot/ Skiold godañ/ Buklara/ Sverd og Handboga / med Primur tylftũ Brodda. Gestir skulu eiga goda vapntreyiu/ Stalhufu/ Skiold og Spiot/ Sverd og Buklara/ og Handboga/ med Preimur tyltum Brodda. Slyk hin senni Vopn

Vöpn skulu hafa Kerti-
sveinar sem Gestum ski-
lur. Nu maa så udjar
Pliza krestan sinnar
Skylda/ aff Kongi/ er
missir Pessara Vopna/
og Pui skal Kongr ei-
ga Vopna Ping a hve-
rium xij. Manudum a
Jolum/ og lati skraa inn-
virduliga hverir Pessara
Vopna missa. Ero so og
optaz handgengnir Meñ
med Kongi/ at litil
Wankunni er aa/ at
Peir hafui Pa ei öll
Wopn sinn med ser/ Pe-
gar Peir ern med Kongi/
er og seint til Peira at ta-
ka sem heima eru/ hvers
sem ved Parff. Er og
aneira i vart/ Par sem
Kongr er/ og hanns
Handgangnir Menn/

Waaben skulle Klerte-
svenne hafve/ som Giester
er forordnet. Nu maa
den icke dristig kræffve sin
Skyld * aff Kongen/ som
mister disse Vaaben (d)
oc derför skal Kongen hol-
de Waaben Ting/ (e)
hver xij Maaneder om
Juel/ oc lade skrifve flit-
teligen hvo disse Waaben
mister. Ere saa oc offte
Haandgangne Mænd
hos Kongen/ at lidet
Vankundighed * er der
om/ at de hafve da ey al-
le sine Waaben med sig/
naar de ere hos Kongen/
er oc sent til dem at tage/
som hiemme ere/ hvor
som ded tarffves*. Er
oc meere at opvarte/ der
som Kongen er/ oc hans
Haandgangne Mænd/

* Rettighed Befolding

* ey maa tvilis om

* behøfvis

* Karle * Men	oc gode Drenge*. End* de Vaaben ædis af Rust oc Møll/ (som ere) hieme.	og godir Drengir. Enn Wopn Pau rißge edr Mölur ette heima.

Antegnelser
Til ded XXXIV. Capitel.

Loubøger om Gevær. (a) De første oc ældste Lowe som bleffve giort oc giffne udi Norge / vare Kong Haldan Svartes som kaltes Heidseff vis Lowe/oc Kong Hagen Adelstens/ Froste-Tinas oc Gule-Tings Lowe. See N. Ch. p. 37. oc 72. Men de fornemmeste Norges Loubøger/haffve væred Kong Oluffs den helliges/oc K. Magni Lagebæters/ Nor. Chr. p. 197. 798. Hvilcke endnu findis steffne. Oc ligesom der haffver væred Forskiel paa de Gevær / som aff Førstningen i gamle Tjder udi Norge / oc siden der efter / haffver været aff Indbyggerne brugt/saa findis oc stor Forandring der om udi de gamle oc ny Norges Loubøger. Udi K. Magni Norske Loubog / som K. Christian den Fierde/(høyloffligst Ihukommelse) hafver lađed forandre oc trøcke/findis udi Udf. B. c. 11. Om Indbyggernis Gevær oc Vaaben/ som enhver bør at eye / oc næffnis Bøsse med Fyrlaas/ Krud oc Lod/ Tesak/ Hellebaare oc andre saadan Gevær/ som endnu brugeligt er. Men udi de gamle Loubøger findis hvercken Bøsse eller Krud oc Lod/ som endda icke var paafunden eller kommen i Brug/ men i ded Sted Skiold oc Bue/ Buklare oc Brynie/ med meere saadant Gamle-Dags Gevær / som her udi Hirdskraan udi adskillige Capiteler specificeris oc antegnis/men i Synderlighed udi dette Capitel/som oc ordentlig skal forklaris.

Om Træller. (b) Træller/paa gammel Norsk Sæl/vare de ringeste Tienere/ som enten Kongerne udi Norge eller deris Undersaatter hafde i gamle Dage udi deris Tieniste/oc skulde giøre all den Gierning oc Arbeid som andre Hunßkarle icke vilde giøre / saa oc dræbe de som skulde aff liffvis N. Chr. p. 243. Derfor bleffve de stedtze hiemme oc komme icke gierne i Krjg/uden stor Fornødenhed ded udkrefvede. K. Oluff den hellig haffde mange Arbeyds Karle oc Trelle N. Ch. p. 197. Hagen Jarl

Jarl haffde Trælle/ ſom hand ſendte til Orm Bonde/ at de ſkulle føre hans Hu ſtrue Guron til hannem. N. Ch. 144. Erling Skak tog ſi-ne Treller med ſig i Strid/ hvilcke vilde røffve Klæderne aff Greffve Sigurd/ hand haffde offvervundet/ hvorfor Erling ſlog dennem med ſit Sverd/ oc jagede dennem der fra. N. Ch. 485. Men K. Magnus Erichſøn Smek/ der hand regieret ofver Norge/ udgaff hand ſaadan en Low/ at ingen Chriſten ſkulde meere ſettis i Treldom/ N. Ch. p. 836.

(c) De gamle Norbagger hafver lagt ſtørre Flid paa deris Vaa- ben oc Gevær / end paa noget andet Boſtab de eyede. Thi de haffde den dennem altid ved Haanden/ oc hvort de reiſte/ enten til Ting/ Kircke/ Gieſtebud eller andenſteds / da haffde de deris Vaaben paa / ginge oc undertiden dagligen hiemme med dennem. Om Vaaben.

Til Tingstoge de deris Vaaben paa/ ſom ſkeede/ der K. Oluff den hellig haffde ſtefned Bønderne til Øre-Ting/ da komme de bevæbne-de. N. Ch. 157. Karl den Mørſke kom oc bevæbned paa Tinget til Kongen/ med en Hielm paa Hoffvedet/ omgiordet med et Sverd/ oc haffde en ſtor Hellebaarde i Haanden / oc erbød ſig at reiſe til Kerøe for Kongen. N. Ch. p. 268. Svenke Steinarſøn en Lanß-Høfding i Vigen/ kom paa Tinget bevæbned/ med 500 Mænd / ſom vare alle Jernklædde/ oc ſom en Iis at ſee paa/ der hand var did ſtefnet af Si-gurd Viſtreng/ paa K. Magni Oluffſøns Barfods Vegne. N. Ch. 389. Men ſiden bleff ded forbuden udi K. Magni Lagebæters Low-bog/ at bære Vaaben paa Ting/ ved Straf/ med diſſe Ord: Ef Menn bera Vopn a Pinge / Pa gialde Peir halfa Mörk / og late Vopnin/ eigi Kongr halff Vepnin og halfa ſektina/ enn Pinngmenn halff og ſekt halff / etc. Tingſ. B. c. 5. Findis oc ded ſamme udi den trøckte Norſke Lowbog ſaaledis : Bær mand Vaaben paa Ting / da gielde hver ded giør/ en halff Marck Sølff/ oc miſte Vaabenet/ halffparten til Kongen / oc halffparten til Tingmændene. Thi at alle ſteds bør mand at holde Fred / oc Skickelighed / allermeeſt paa de Stæder ſom Low oc Ret er. vabnet til Ting.

Til Kircke reiſte oc de gamle Norbagger med deris Gevær paa / men ſatte dennem uden Kircke-Døren eller i Vaabenhuuſet / under Meſſen oc Prædicken/ ſom Erling Skak giorde/ der hand hørte Ty-der i Sverrig. Nor. Chr. p. 493. vabnet til Kircke.

Til

Til Giestebud

Til Brøllup oc Giestebuder/ hafde de ocsaa deris Gevær paa/ oc med sig. Der Olver en stor oc sterck Elffgrime/ var til Giestebud udi Skurdhaug ved Kongelle/da de Wender giorde Indfald i Byen/ sprang hand strax op i Giestebudet/ satte sin Staalhat paa/ oc tog sit Skiold/oc en stor Øxe i Haanden oc sagde: I gode Drenge/lader os hielpe Bymændene/thi ded er meget sømmeligere at dræbe Hedningene oc redde voris Fæderne-Land fra deris Vold/ end at sidde her oc fylde os med Øll/etc. N. Chr. p. 431.

væbnet til Kongen

Til Kongerne komme de ocsaa med deris Vaaben paa for Ære skyld/ som Arnliot Gelena der kom til K. Oluff den hellige paa Stickelstad/ med skiønne oc kostelige Vaaben paa/ oc haffde et forgylt Spiud i Haanden Nor. Chr. p. 302. Karl den Mørske kom oc bevæbned til Kongen Nor. Chr. 268. etc. Saadant befalis oc videre udi dette Capitel.

Hiemme med Gevær

Hiemme ginge oc mange med deris Gevær oc Vaaben paa/ som de twende Brødre Sigurd oc Hauker paa Helie-Land der de vare hos Harck udi Tiodse N. Ch. p. 159.

Om Vaabne-Ting.

(d) Om deris Straff som icke haffde deris Vaaben oc Gevær/ som ded sig burde/ findis vitløfftigen udi den trøckte Norske Loubog/ Vdf. B. Cap. 11. oc 12. At hvo som fattedis nogen Gevær/ skulde bøde Kongen for hver hannem fattedis en Marck Sølff/oc forskaffe sig ligevel samme Gevær. Oc vare halfrettis Mand indtil hand forskaffede sig samme Værge. Solte mand sit Vaaben/ skulde hand bøde for hver hannem fattedis en Marck Sølff. Befantis nogen at haffve laant Vaaben/ da vare de Vaaben forbrut til Kongen/ oc hand der laante Vaaben bøde Kongen Vaaben Vjde/ etc.

(e) Om Vaabne-Ting/naar oc hvor ded skulde holdis/handlis oc udi fornæffnte 12. Capitel udi Vdf. Balken

Om Kongernis oc deris Eedsforne Mænds Vaaben in genere oc i Almindelighed.

Kongernes Vaaben.

Kong Hagen Adelsten bevæbnede sig saaledis naar hand gick i Strjd: Hand drog i sin Brynie/oc giordet sig med sit Sverd Qværnbidder/ satte en forgylt Hielm paa sit Hoffved/ tog et Spiud i sin Haand/oc en Skiold ved Sjden, Læß Nor. Ch. p. 84.

K. Oluff

K. Oluff den helliges Rustning var saadan: At hand haffde en forgylt Hielm paa Hoffvedet/ et hvidt Skiold med et forgylt Kors/ oc i sin eene Haand et Spiud / (som effter hans Død stod i Christ-Kircke i Nederos ved Altaret) hand hafde ved sin Side det gode skarpe Sverd Neiter/som var indlagt med Guld om Haandfanget/oc var hand udi en god Ringbrynie. N. Ch. p. 301.

K. Magnus Oluffsøn Barfods Gevær vare disse: Hand haffde en forgylt Hielm paa Hoffvedet/en rød Skiold med en forgylt Løwe udi / oc var omgiordet med sit gode Sverd Legbider / Hiælten der paa var aff Roßmertand belagt med Guld; Hand haffde et Spiud i Haanden/oc en rød Silcke-Kiortel ofver sin Brynie/med en Løwe aff Gyldenstøcke for oc bag. Ingen skickeligere Herre hafver nogen seet under sine Vaaben end Kong Magnus var. Nor. Ch. p. 399. Fleere Exempler forbigaaes for Vjtløfftighed.

Stallare eller Marsk/hafde lige saadan armatur oc Vaaben som Kongen selff. Haand-gangne-Mænds Vaaben.

Kolbein Stallare haffde lige Klæder oc Vaaben med K. Oluff Trygge N. Chr. p. 179.

Ejulff Stallare var i alle Maader saa klæd oc vabned som Kong Magnus Barfod N. Ch. 399.

Længsmænd oc Sysßle-Mænd skulde haffve de fleeste Vaaben/ fordi de haffde den største Verdighed oc meeste Indkomst/som her sigis udi Hirdskraan.

Skutilsvenne eller Hoffsinder skulde haffve all oc fuld Gevær/ oc vare fuld kurrasserer/fordi de vartede Kongen nest op/oc vare nest hos hannem udi Striden.

Hirdmænd eller Hoff-Mænds Karle / skulde haffve nest Skutilsvenne det beste oc meeste Gevær / som aff dette Capitel erfares.

Følge-Mænds Rustning næffnis her icke / fordi det er antegnet tilforn udi det 31. oc 32. Capitel.

Om Giester oc deris Bestilling / findis vjtløftigere udi det 43. 44. 45. Capitel udi Hirdskraan infra, saa oc om deris Rustning udi det 46 Cap. videre.

Hvo Kiertesvenna hafver været/oc hvad Bestilling de hafve haft/ kand oc læsis udi ded 49 Capitel udi Hirdskraan/ etc.

Om alle oc hver slags Gevær/ in specie oc i Særdelished.

Om Sverd.

Om Sverd/ Sverdkiste oc Nebbested.

De gamle Norske Konger oc deris Mænd/haffve altjd beflitted sig paa gode oc skiønne Sverd/som vare sølffbundne eller forgylte/hvilcke de hafve henget i deris Rust-Kamre/iblant deris beste Klenodier/naar de dennem icke brugte. Naar de skulde strjde til Skibs / haffde de oc deris Sverd-Kister med/ som deris Sverd laa forvarede udi/hvilcke de uddeelte til deris Mænd/naar Fornødenhed det udkræffvede / som K. Olüff Tryggesøn giorde udi Strjden ved Svold/Nor.Chr.p.176. De hafde oc et Nebbested eller Slibe-Steen med til Skibs / at nodde oc hvæsse deris Sverd paa. N. Chr. p. 136. Naar Strjden var skarp/toge de Sverdet i begge Hænder/som Kong Hagen Adelsteen hand giorde i Strjden mod Gunnilds Sønner/der hand hug til Edvin en Kiempe/ oc kløffvede hans Hielm oc Hofved ad ned i Hærdene. N.Ch.p.86. K.Harald Haardraade løb frem for alt sit Folck udi Strjden i Engeland/ oc hug med begge Hænder / saa der holt hvercken Hielm eller Brÿnie N.Chr p 374. Men naar de toge Sverdene i begge Hænder kaste de deris Skiolde fra sig / (som de ellers pleyede at holde i den eene Haand / eller sætte for sig) N.Chr. pag. 479.

Sverds Naffne

Her hos er at mercke / at fornemme Sverd haffde deris sær oc sønderlige Naffne:

Quernebidder kalkis K. Hagen Adelstens Sverd/som K. Adelsteen udi Engeland gaf hannem/hvis Klodde oc Haandfang var aff Guld/men Baandene meget bedre end Guld/med hvilcket Hagen hug en Quernesteen giemmen ned i Øyet/ hvor aff ded bleff kaldet Quernebidder/oc var deds Lige icke udi Norge/som ded beskrifvis udi Nor. Chr.p 64 86.

Fodbred hedde Torolff en Kiempes Sverd/som gick nest i Strjden hos K. Hagen Adelsteen N.Chr.85.

Guldhialtin bleff ded forgylte Sverd kaldet / som K. Oluff den hellig gaff Sivald Skald. N. Ch. 300.

Neiter kalte K. Oluff H. sit skarpe Sverd / hvilcket hand brugte i Striden paa Stickelstad N.Ch.p.301.

Legbidder hedde K. Magni Oluffsøns Barfods Sverd / hvis Hiælten var aff Roßmer-Tand/belagt med Guld. N.Chr.399.

Bastard kaldte K. Sigurd Sigurdsøn sit Sverd / om hvilcket hand sagde/ ded veed Gud/ at jeg heller vilde recke til Erling/ et Hug/ med mit Sverd Bastard/end jeg vilde hafve meget Guld. N.Ch.482.

Ded holdte Kongerne ellers for en stor præsent,oc Foræring/naar de gaffve nogen et got Sverd/som K.Oluff H.der gaf Biørn Stallare et Sverd (Ragnvald Jarl haffde giffved hannem selff tilforne) der hand sendte hannem udi legation til Sverrig. N.Ch 204. Saa hafde Kongen oc gifved Edvin Urhorn et sølfbunden forgylt Sverd tilforne/ oc en Sædegaard om Juel / der hand deelte Gaffver ud / oc giorde hannem til Lanß-Høffding. N.Ch.201. etc.

Om Hielm.

Hielm kaldis paa gammel Norsk Stalhufu oc ellers udi Norske Chrønike Stormhat oc Staalhue p.454. Oc skriffvis om Kongerne/at de udi gamle Dage haffve ladet deris Hielme herligen polere oc forgylde / hvor paa de haffve været kiendt udi Striden fra andre. K. Hagen Adelsten bleff kiendt udi Striden / aff tvende Kiemper oc Ildgierningsmænd/ paa hans forgylte Hielm/ men der de giorde sig Vey igiennem Hæren at anfalde hannem / tog Edvin Jindsøn en Hætte/oc drog ofver Hielmen. N Ch 85. K.Oluf den hellig/oc K.Magnus Barfod/hafde oc saa skiønne forgylte Hielme/ som tilforne er omældet. Lanßmænd hafve oc baaren forgylte Hielme/ som Gregorius K. Ingis Lanßmand giorde. Men K.Sigurd truede hannem/at hand skulde snart miste hans forgylte Hielm.N Chr.455. Om skiønne Hielme

Udi Striden bleff sat Mercke oc Feldtegen paa en hvers Hielm/ at de kunde kiende hin anden. K. Oluff H. lod giøre Feldtegen paa sit Folkes Hielme oc Skiolde/ med Kride/ førend Striden begyntis paa Stickelstad. N.Ch.297.

Om Skiold.

Om Skioldes Staafering — Skiolde hafve været forgylte/oc herligen prydet oc maaled i gamle Dage.

K. Oluff Tryggtsøn haffde et Skiold med et Skioldemerke oc crucifex udi/som Tangbrand Præst forærede hannem/der hand bleff oplert udi den Christen Tro. N. Chr. p. 125.

K. Oluff den hellig haffde et hvidt Skiold / med et forgylt Kors udi/oc gaf hand alle sine Mænd hvide Skiolde/med Kors paa N. Ch. p. 196. 301.

K. Magnus Barfod haffde et rødt Skiold med en forgylte Løwe paa. N. Ch. 399.

K. Sigurd Harald Gilles Søn / haffde et forgylt Skiold/ N. Chr. 456.

Sigurd Slemdiacon haffde et rødt Skiold Nor. Chr. p 447.

Nicolaus Sigurd Ranniſøns Søn/hafde et rødt Skiold med forgyldte Nagler udi 497. etc.

Om Skioldes Brug — Skiolde brugte de gamle Norbagger udi Strid / paa den venſtre Arm/naar de haffde dragne Sverd udi høyre Haand imod Fienden/ N. Ch. 63. Oc naar Fienden vilde ſkyde eller hugge til / saa holdte mand Skioldet for ſig at bøde med/ p 86. Vdi første Anfald ſkyttede de ſig under Skioldene for Skud oc Vaaben / derfor vare der undertjden mange Hug / oc ſadde mange Pjle faſte udi Skioldene / N. Ch. 497. 719.

Naar de gafve Flukt for Fienden/kaſtede de Skioldene paa Baggen/ſom Torgrim Skindhat Lenß-Hoffding/oc hans Mænd giorde udi Irland, N. Chr. 400. Naar de ſkulde beſtorme oc beſtige noget høy Sted/ Torn eller Brygge/ holdte de Skioldene offver Hoffredet/ ſom K Hagens Mænd giorde udi Skotland / N. Chr. 791. Gregorius K. Inges Lænßmand/ſtod oc ſit Skiold/ofver Hald Ißlanders Merkiſmands Hoffved/ der hand beſtigede Bröggen udi Konghelle N. Ch p. 461.

Naar Krigs-Folcket laa under aaben Himmel om Natten/da ſoff de under deris Skiolde/oc holdte dem ofver ſig for Snee oc Slud/ſom K. Magnus Oluffſøns Folck giorde/der hand førde Krig udi Venden,

den. N. Chr. 330. Vndertjden saade Krjgs-Folket paa deris Skiolde om Natten/som Erling Skakes Mænd giorde Nor. Chr. p. 482.

Naar Fodfolket strjdde imod Rytteried / da satte de Skiold hos Skiold i en Ring / men de fremmerste skulde sætte deris Spiudstager i Jorden / oc Oddene imod Rytternis Bryste / om de reede ind paa dem/oc de som stode nest bag ved dem skulde sætte deris Spiud-Odder for Hestenes Bryste. Skytterne skulde ocsaa gaa frem med deris Buer oc Pjle/hvor som heldst behoff giordis. Saaledis blef forordned aff K. Harald Haardraade det hand førde Krjg udi Engeland. See Nor. Ch. p. 372.

Til Skibs bleff Skioldene henge om Staffnen oc omkring Borde/naar mand seilede oc icke var i Strjd/da var ded som en Jld brænde langt fra at see/naar Solen skinnede/aff de forgylte Stafne/Fløje/ oc forgylte Skiolde / som læsis udi Nor. Chr. p. 760. Naar nogen sprang for Borde i Strjden til Skibs/kaste de Skioldene under sig/ oc svømmede derpaa / Men undertjden kaste de Skioldene off ver sig / oc svømmede under dem / paa ded de icke skulde kiendis / som Sigurd Slemdiacon giorde / Nor. Chr. p. 447. Der K. Oluff Tryggeson sprang for Borde/ kaste hand sit Skiold off ver sig / oc sanck strax / fordi hand var udi hans Vaaben / men Colben hans Stallare / kaste sit Skiold under sig / kunde derfor icke siunke / men bleff førr til Landet. N. Chr. 179. Om Skiolde til Skibs

Skioldborrig bleff giort aff Skiolde/baade til Lands oc Vands/ naar Skiold bleff sadt hos Skiold i en Ring K. Oluff den hellig / forordnede hunder Mænd/aff de sterckeste/som skulde giøre en Skioldborrig omkring hannem paa Stickelstad. N. Chr. 298 K. Hagen Hagensøns Mænd / giorde en Skioldborrig omkring hannem til Skibs/ved Opslo/den Tid der var Parlement oc Oprør imellem hans Folck/oc Greff ve Skules N. Chr. p. 619. Udi den Strjd imellom Knud Jarl oc Hertug Skuli / flyede Jarlens Folck Berkebenerne fra deres Skioldborrig / som bleff staaendes effter dem i Leiren / N. Ch. p. 703. Om Skioldborrig

Udi Strjd sloge Krjgsfolcket undertjden paa deres Skiolde / at forfærde deris Fiender dermed / som Erling Skaks Folck giorde / Om Klappen paa Skiolde.

 see

see N. Chr. p. 483. Paa Ting: klappede oc meenige Mand paa deris Skiolde/ naar de samtykte en Ting/ som u-ryggeligen skulde holdis/oc ded kaldtis paa gammel Norsk/Pingtaka/ded er Tingtag/ eller Tingklappen / see ded 1. Cap. udi Hirdskraan.

Om Buklare.

om Buklares Brug

BUklare / paa gammel Norsk/ Buklara / haffver været et lidet Skiold/som ded endnu kaldis af de gamle Jßlænder/oc holdtis udi Haanden i Strjd for Hug imod Sverd / oc hengtis saa lenge paa Belted indtil fornøden giordis/men ded store Skiold brugte de derforuden at sætte udi Jorden for dem for Skud/oc undertjden hengte ded paa Armen / giordis oc Skioldborrig der aff som tilforne er ommælded. Dette Gevær Buklare findis ickun et Sted antegned udi den Nor Chronike p. 722. Hvor der skriffvis om Hertug Skule/at hand holt Buklaren for sit Ansikt/der Birkebenerne vilde dræbe hannem/ oc sagde/hugger mig icke i Ansikted/ thi ded sømmer sig icke saa at giøre ved nogen Høffding. Men der hand var dræbt / bare de hannem paa et stort Skiold fra Closteret ved Trundhiem/ oc til Byen. Udi Arild Hvidtfelds trøckte Hirdskraa/saa vel som den Svenske Version, er Buklare udlagt oc kaldet Strjdshammer / men vrangeligen/ thi Strjdshammer haffver ellers været et Gevær for sig selff/ oc i gamle Dage brugt/som her effter skal sigis.

Om Spiud.

Om spiud oc des Brug

SPind / udi ded gammel Sprock / Spiot / var et Gevær / som Norbaggerne udi de Dage/ brugte baade til Lands oc Vands/ oc vare adskillige slags/ nemlig Haandspiud oc Snarspiud eller Gasliner/ hvor om mældis udi Nor. Chr. p.331. Udi Strjden slunge Krjgs-Folcket først med Spiud/siden hugge med Sverd/ N. Ch.p.483. Naar mand var nær hos Fienden / holdt mand dem udi Haanden/at sticke med/i Sønderlighed/til Lands/men til Skibs stød mand dem aff Haanden paa Fienden/oc hafde da fleere Spiud i Forraad at kaste med/thi der fløje baade Spiud oc Pile oc allehaande slags Skud-Vaaben/ som skeede/ der K. Oluff Tryggesøn holdte ded Søslag ved Svold/oc K. Oluf den hellig udi Vigen imod Svend Jarl/ Nor. Chr. p.177.196. Kong Oluf T. roses der aff/udi N.Ch. at hand

kun-

kunde skiude med to Spiud tillige / p. 166. Oc øffvede de gamle Norbagger sig flitteligen der udi/at de kunde treffe vist / naar de støde deris Spiude aff Haanden. Aßmund Grandkildsøn stød saa vist/ med sit Spiud aff Haanden/at hand ramte Aßbiørn Sælßbaane dermed midt paa Ljfved/der de seilede hin anden forbj. Thi der Karl K. Olufs H. Mand/vjste hannem/hvor Aßbiorn stod ved Styret udi en blaa Kiortel/sagde Aßmund/da skal jeg gøre hannem den rød. N. Chr. 246.

Jmod Rytteriet sattes Spiudstagerne i Jorden / oc Oddene for Rytternis Brøste / som tilforne er ommældet aff N. Chr. p. 372. Men brugtis oc Spiud til Hest/som Rytterne hafde i Haanden. Keyser Otto skrifvis/at/der hand giorde Jndfald i Danmarck imod K. Harald Gormsøn / sad hand paa sin Hest / oc førdte i sin høyre Haand et stort forgylt Spiud i Strjden/som var blodigt op til hans Hænder/ Nor. Chr. p. 122. Oc Saxo mælder/ at der hand kunde icke komme lengere ind i Jutland/stød hand Spiudet i det Sund/som løber op fra Limvig/p. 182. hvilcket endnu kaldis deraff Otte-sund/ paa denne Dag. De SkotskeRyttere førdte skarpe Spiud oc Gafliner til Hest/udi den Strjd/imod Kong Hagen Hagensøn/som læsis udi den Nor. Chr. p. 791.

Spiud imod Rytterie. Om Rytterie.

K. Oluff den helliges Spiud er meget berømmeligt / hvilcket hand brugte i Strjden paa Stickelstad/der hand bleff dræbt/oc stod ded siden lenge effter hans Død udi Christ-kircke i Trundhiem ved Alteret. N. Ch. p. 301. Oc meenis at ded Spiud Tore Hund stak K. Oluff H. med i samme Strid/hafde Aßmund Kongens Hoffsinder tilforne eyed / oc dermed stødt til Aßbiorn Sælßbaane / der hand kom seilendis imod hannem / saa hand døde/ hvorfor Sigrid Aßbiørns Moder offverantvordet Tore Hund samme Spiud/oc sagde: Ded er ded Spiud/ som stod igiennem min Søn/oc kand du endnu see Blodet der paa/at du diß bedre kand komme ihu / at heffne din Broders Søns Død/ oc var ded dig en stor Ære/om du kunde en gang/ saa lade dit Spiud aff Haanden/at ded kunde staa i K. Oluffs Brøst/ see Nor. Chr p. 246.

Om K. Oluffs Spiud

Om Buer oc Pjle.

Buer haffver oc været et gammelt Gevær/som Norbaggerne brugte/ oc beßittede sig paa. Næffnis oc udi Chroniken / Haandbue/

Om adskillige

Spend-slags buer

Spendbue / Staalbue oc Armbøst. K. Sigurd Jorsalefard sagde til sin Broder K. Østen: Ded hør en Høffding til/at kunde vel skiude med Bue. Jeg troer icke / at du skalt kunde spende min Bue / baade med Hænder oc Fødder/om du ded begyndte. N. Ch.p.411. K. Oluff Tryggeson rosis udi Norske Chronike / at hand offvergick alle med Bue at skiude med/p. 166. Der skriffvis om Einar Tamskielf ver en Lenß-Høffding udi Norge / at hand haff ver væred den beste Skytter udi Landet/oc kunde skiude igiennem en raa Oxe-hud/som hengde offver en Stang/med en Kolff/hand var med K. Oluff Tryggeson i det Sø-slag ved Swold / oc var da icke akted for fulde/ thi hand var ickun 18 Aar gammel/ men hand stod bag udi Krapperummet i Skibet / oc skød med sin Haandbue haardere oc sterckere/end alle de andre/ oc der hans Buebrast / gaff det saadan et Liud / at Kongen hørde det bag i Skibet/enddog det var et stort Bulder oc Vaabnebrag/oc der Kongen spurte Einer/hvad der brast saa høyt/svarede hand; Norge aff eders Hænder Herre Konge. N. Chr.p.176. Men om de andre Buer Kongen kaste til hannem sagde hand/at de vare alt for vege/ oc lidet stercke.

Om Pjle Tylt Pjle/er 12 Pjle/ligesom Tylter Eed er 12 Mænds Eed. See Can. Bielke in Terminis Jurid saa er tre Tylter Pjle/ tre gange 12 Pjle/som er 36. Den Pjl K. Hagen Adelsteen bleff dræbt med kaldtis Flein/hvilcken bleff udskudt aff Gunilds/ Dronningens-Skosvend/ Kisping / der hand kom løbendis i Strjden oc sagde: Giffver Kongens Baane rum/oc formeentis at den var ved hendis Troldom oc Finnekonst bered. N. Chr.p.86.

Om Brynie.

Om Bryniers brug Brynier eller Pantzer brugtis i gamle Dage baade til Lands oc Vands/oc var baade Ringbrynier oc Spangbrynier. K. Harald Haardraades Brynie kaltis Emma / oc var saa sid / at den slog hannem paa Beenet / oc saa sterck / at ingen Vaaben kunde bide der paa/som den beskriffvis udi Nor: Ch.p.374. Hertug Skules Bryni berømmis / at den var saa sterck / at der hand fick 7 Skud der paa kunde de icke skade hannem N. Ch. p. 719.

Offver Brynier brugtis ocsaa Kiorteler. K. Oluff Tryggeson

haffde en rød flacked Kiortel offver sin Brynie/ N. Chr. p. 176. K. Magnus Barfod haffde en rød Silcke Kiortel offver sin Brynie/ med en Løwe aff Guldenstocke for oc bag/ N. Chr. p. 399. K. Harald Haarfagger gaff sine Bærserker oc Kapper/ (det er Kemper) Vargstacke/ (det er Vlffskinds-kiorteler uden offver deris Brynier.

Om Brynier til Hest

Til Hest brugtis oc Brynier. K. Harald Godenasøn udi Engeland/ haffde Ryttere/ som kaltis Tingmænd oc vare bryniede/ baade de oc deris Heste/ læs N. Chr p. 373. De Skotske Rytteers Heste/ vare ocsaa bryniede/ som stridde imod K. Hagen Hagensøn. p. 791.

Om Brinkollu oc Brinhoser

Her næffnis oc Brinkollu oc Brinhosur/ det er Brynie-Krafve/ oc Brynie-hoser. Arild Hvidtfeld/ kalder dem Mallie-Kraffve oc Beenskinner/ udi den trøkte Hirdskraa/ men hand setter der hos Bringlofvum/ som her udi Originalen icke findis. Saadanne Vaaben bare Skutilsvenne alleene/ thi de skulde hafve alt oc fuldt Harnisk. I det Slag i Bergen/ i hvilcket K. Inges Folck bleffve slagne/ aff de Bagler/ finge Baglerne til Bytte 300 Ringbrynier oc Bryniehoser/ efter gamle Skick/ see Nor. Chr. p. 557.

Om Vaabenkrøye.

Om Vaaben-trøje

Vaabentrøje/ kaldis i det gamle Sprok/ Vopntræju eller Spandiuer/ men paa Danske heeder det nu uden Tvil/ som vi kalder Brøststøck/ oc Bagstøck. Saadan Vaaben burde oc en fuld Kyrrasserer at haffve/ som skulde offver all sin Krop være bevæbned. Askild K. Erick Eimunds Staffngiemmer i Danmarck/ som fuldte sin Herre til Norge/ var saaledis væbned oc bryniеd/ saa der var inted bart paa hannem uden Øjet/ i hvilcket Tiostolff Alesøn indskød en Pil oc dræbte hannem/ see N. Chr. p. 441. De Birkebener vare saaledis offver alt bevæbnede/ at de neppeligen kunde falde for deris tycke Vaaben/ naar de vare dræbte. N. Ch. p. 499.

Om Staalhandske.

Om Staal-handske

Staalhandske/ kaldis her i det gamle Sprock Plaatu/ men Ar. Hvidtf. kalder dem Bringlovom/ i sin trøckte Hirdskraa; som oc i den Svenske Version oc findis. Men den Glose staar icke her udi Originalen, eller i det gamle Sprock/ i dette Capitel.

Om Øxe.

om Øxers Brug

UAnseet her icke mældes udi dette Capitel udi Hirdskraan om Øxe/iblant andet Gevær/ saa findis dog tilforn udi det 31 Cap. om Følgemænd / at de skulde haffve Øxer meget store / saa vel som her efter udi det 46 Cap./ at Giester skulde hafve Øxer/iblant andet Gevær. Oc haffver Øxer været meget i Akt oc Brug hos de gamle Norbagger. De nafnis Haand-Øxer oc Brede-Øxer. De Danske brugte ocsaa Øxer i gamle Dage udi Krig/ men de Norske Øxer holdtis for de beste oc fornemmeste. Derfor sendte K. Knud i Danmarck Bud til Kalff Arneson Lenßhøffding udi Norge/at hand skulde sende hannem 36 brede Øxer. See N. Chr. p. 319. Oc haffver Øxer været saa brede oc stercke / at mand kunde hugge baade Hoffved oc Lemmer aff med dem/ja Laaret aff en Karl dermed / som læsis udi Nor Chr. p.139.584. Men naar Øxen icke vilde bjde paa dem som var haarde/saa vende mand Øxen om i Haanden/oc slog med Hammeren / som Biørn Stallare giorde ved Tore Hund i Strjden paa Stickelstad. N.Ch. p.308. K. Olufs den helliges Øxe/hvilcken hand kaldte Hel/er berømmet udi den N.Chronike/ oc fick hans Søn K. Magnus Olufsson den effter hans Død / oc brugte den udi Strjden imod de Hedninger i Verden / der hand gick frem for alt Folcket / oc

Hell Øxe. hug med sin Faders Øxe/Hell/med begge Hænder/saa at Hedningene fulde saa tycke som Løf af Træerne. N.Chr p.330. K. Harald Haarfaade truede Einar Tamskielffver med sin Øxe / som talede imod hannem paa Tinget / oc sagde: Dersom jeg lader hannem icke snart smage min tunge Øxe/da er det til Fare/at jeg selff maa snart romme Landet for hannem. N. Chr. 349.

Om Hammer.

om Hammers Brug.

HAmmer haffver været brugelig i Norge iblant andet Gevær / dog den er icke antegned her i Hirdskraan / iblant Hirdmænds eller andre Opvarteres Udrøstning. K. Oluff Tryggeson gick ind i Offer-huuset udi Trundhiem/hvor Affguderne vare opsatte udi Hedningdommet/oc haffde da en forgylt Hammer i sin Haand/med hvilcken hand slog til Tore Gud / saa hand falt ned aff Stolen. N. Chr p.157. Goute hin røde paa Ferøe/haffde en langskaffted Hammer

mer i Haanden/ med hvilcken hand truede K. Oluff H. Mand Karl hin mørſke/ der hand kreffvede Kongens Skat paa Tinget. N. Chr. Pag. 270.

Om Kølve.

Kølve næffnis udi N. Chrønike/at den haffver været brugelig i gammel Tid / dog den findis icke her udi Hirdſtraan iblant andet Gevær. Torleff Skuma en Jßlandſke Mand / brugte en ſtor Rodkølfve/ i det Slag/ Hagen Jarl holdte imod Jomſvikingerne/der de vare indfaldne i Norge/oc dræbte mange der med/ i Sønderlighed dem/ſom beed ingen Jern paa. N.Ch.136. Der K.Sigurd Ribbung var død/kom en aff hans Folck/ſom kaldtis Ribbunger/løbendis med en Runekieſte eller Roodkølffve i Haanden / oc gaff K. Hagen Hagenſøn det tilkiende. N. Ch. 665. Om Kølver.

Om Egepæle oc Steene.

Egepæle oc Steene/ blefve i gamle Dage brugt baade paa Feſtninger/ſom bleffve ſkudt oc ſlagen ned aff Muren paa Fiendene/ſaa vel ſom til Skibs udi Strjd. Der K. Sigurd Jorſafar lod bygge oc befæſte Konghelle Slott / ſom nu kaldis Bahuus/ forordnede hand/at hver Mands Perſon/ſom var 9 Aar gammel eller ældre / maatte indbære paa Slotted 5 Steene / oc 5 Staffre eller Egepæle/ hvaſſe i begge Ender/til at forſvare Feſtningen med. Derfor / der de Vender giorde Jndfald i Norge oc beſtormede Slotted/ brugte de Beleyrede oc ſaadan Gevær/at forſvare ſig med/derfor ſagde de Vender: At de førſt veriede ſig med Spiud oc Skud/der efter ſloge de tennem med Steen / oc omſider med Kieppe oc Staffre ſom Hunde. En Troldmand iblant de Vender/ ſom icke beed Jern eller Staal paa/ bleff i ſamme Storm ſkudt med en Egepæl eller Staffr/ ſom var ſkarp i den eene Ende/ ſaa ded bleff hans Baane/ſee i N. Ch. p. 432 433. Udi det Søſlag imellem Kong Sverre / oc Sigurd Magnuſſøn / ſom ſtod i Florevaag ved Bergen / brugtis i førſte Anfald Haandløſe Verler/ſom vare Steen oc andre Skudvaaben/N. Chr.p. 522. 523. Om Egepæle oc Steene.

Foruden forſkreffne Vaaben oc Gevær/ findis udi Snorre Sturleſøns Norſke Chronicke / adſkillige andre / ſom icke udi Hirdſtraan næff- Om adſkillige andet Gevær

næffuis / saa som Spitzer / Haandløse Verier / Skudvaaben / Haa/ldsaxe / ded var Vaaben til at kaste med / oc andre saadanne meere / som her forbigaaes for Vitløfftighed.

XXXV. Capitel.

Om Kongens Forlæninger.

I Den Vinter / som lidet * var / fra vor Herris Jesu Christi Biurds * Tid / M.CC. LXX. oc III. Vintre (a), i tivende Kong Magni Riges Aar (b), (som var) Kong Hagens Søn (c), da som hand sad i Tunßberg (d), stæfnede hand til sig / alle Lænßmænd / Stallare oc Laugmænd / aff all Vigen oc Oplandene / komme der til hannem om Vinteren ved Pefvelßmesse (e), oc vare samen iij Uger / oc stadfæstedis da fuldkommeli-

*forløben

* Fødsels

Um Veizlur Kongs

A Peim Vitri er lidet var fra Burdartid vars HEra JEsu Christi / M. CC. LXX. og III. Vetr / aa tiunda Aari Rikiôs Magnus / Kongs / Sonar Hakonar Kong / Pa er hann sat i Tunßbergi / steffndi hann til sinn / Lendummennum ollum / Stalarum og Logmannum / aff allri Vikinn / og Oplandum / komu Par til hans um Vitrin aa Paalßmessu / og vara saman iij Vikur / og stodduz Pa fulkomli-

ga

ga Peir Sidir/ſem hir fyl-
gia/upp aa Pa Tru ſem
Peir ero Gudi ſkyldigir og
hoñum. Fyrſt at Vpha-
ſi eff Kongr Parff til ſin-
nar Semdar/ og Land-
zins Vendar/ hegna/
edur ſekia um ein hverja
Sok/ edr Pa hluti/ ſem
hann ſier/at hefir rietliga
furi Gudi med hinni vi-
truſti Manna Raadi/ i
Landinu. Pa ſkulu Syßz-
lumenn halda Kongdo-
minum til Trauſts ſim
Menn med Vopnum/
aff xv Marka Veitſlu/
hver Peira iij Menn a
ſinn Koſt/ meira eff
meiri er Weiſla/ efftir
Pui ſem Tala rennur til.
Enn hver Syßlu Madr
aff ſini Lieni til Rygiar
Lutz/ ſkal halda Kong-

gen de Sæder/ ſom her
følge/paa den Tro/ ſom
de ere GUD ſkyldige oc
hannem. Førſt aff Op-
haff*/ om Kongen tarff- *Begyndelſen
ver* til ſin Ære oc Land- *behøfver
ſens Vern/ at hegne*/ *beſkierme
eller ſøge/ om en hver* * nogen
Sag/ eller de Ting/ ſom
hand ſeer/ at ſømme ret-
teligen for Gud/med hine
vittigſte Mænds Raad i
Landet. Da ſkulle Syßz-
lemænd (f) holde Kong-
dommed* til Biſtand fem * Kongeriget.
Mænd/med Vaaben/aff
xv Marck Indkomſt (g)
hver af dem iij Mænd paa
ſin Koſt*/ meere*/ om * Bekoſtning
meere er Indkomſt/effter * fleere
ded ſom Talled render* * beløber
til. End hver Syſlemand ſig
aff ſit Læn til Rygiar (h)
Lod*/ ſkal holde Kong- * Part

 dom-

dommed til Bistand / vj Mænd / aff hver tiffvend Skibrede paa sin Kost *. Skulde en hver som helst holde sig oc sine Mænd / med slige Waaben / (i) som Hoffmænd / Giester oc Skutilsvenne haffve / oc ded fremdedre * / som hver haffver Folcketal / hvor som tarffvis * uden Lands eller inden. End aff Walders oc Hadinge Dal xl Mænd / Af Romme Rige xij Mænd / aff Søndre Helming * / men x. aff Nørre. Af Hiemark xxij. Mænd / af Hadeland xx / oc ij Mænd / aff Guldbrandsdallen xvj Mænd / af Ostredallen v. Mænd / saa oc hver som Sysle tager aff Kongen. Da skal (hand) sligt Bref / med sit	domminnum til Traustz vj Menn af Tuttag Sessu hverri a sinn Kost. Skulu hverutveggiu halda sig og sina Menn med slikum Vopnum / sem hafa Hirdmenn / Gestir og Skutilsveinar / Pui framar sem hver hefur Lidatal / hvar sem Parff utan Lands edr innan. Enn aff Valdresze og Hadingia Dall xl Manna / aff Rauma Ryke / xij Menn / aff Sydra Helmingi / enn x. af Nordra. Af Heidmørk xxij Menn / af Hadalandi xx / og ij Menn / af Guldbrandsdolum xvj Menn / af Eistri dolum v. Menn / svo og hver sa sem Syszlu tekur aff Kongi / Pa skal slykt Breff med hand-

Margin notes: * Omkost; * bedre meere; * behøfvis; * halffpart

handgánda Indsigli sinn
saa Canceller / Þa er
hann tekur Syßlu Bref/
sem hier fylgir / at Þui
Sydr Þyrfi ad efast i
vysa eyri Kongs og Eig-
nir: Ollum Guds Vi-
num og sinum / Þeim
sem Þetta Breff sea edur
heyra/sendir N.N. Son
Qvedin Guds og sina.
Eg vil at Þier vitid / at a
Þeim Vetri/ er lidit var
Burdar Tijma vors He-
ra JESV CHRJsti /
svo margir Vetur / og
neffni og Þui Aare Ri-
kis N. Noregs Kongs/og
a Þeim Degi/ fik minn
Hera mier Syßlu syna/
fyrir syns Herradoms
Sakir / sem Gud Þacke
honum/ jatade eg honum
Þat / sem eg skal giarnan

hengende Indsegl faa
Canceller / (k), da som
hand tager Syßle-breff/
som her følger / at des
mindre behøffvis at tvi-
le om Kongens visse
Indkomst oc Eigner *: [* Egendomme.]
(l) Alle Guds Venner oc
sine / de som dette Breff
see eller høre/sender N.N.
Søn/Guds Helsen oc sin.
Jeg vil at J skal vide/ at i
den Vinter / som lidet * [* forløben]
var (fra) vor Herris Je-
su Christi Biurds Tijme*/ [* Fødsels Tid]
(saa mange Vintre/ oc
næffne oc ded Aar udi N.
Norges Kongens Rige/
oc paa den Dag/) fick
min Herre mig sit Syßle/
for sin Herredoms skyld/
som Gud tacke * hannem [* belønne]
for/jættede * jeg hannem [* loffvede]
ded / som jeg skal gierne
hol-

holde/ oc hafver førre jæt-
ted hañem/oc svored(m),
at jeg skal være hannem
huld oc tro / aabenbarli-
gen oc lønligen/ hvercken
skal jeg bryde hans Eed
ei heller min/paa de hans
Tienere/som hand hafver
mig offverskicked / (men)
mistun- heller være miskundsom
delig ved dem / som for Van-
kundigheds skyld / eller
* stor aff megen * Nødvendig-
hed falde i nogen Brøde/
* meere men reffsingsommer *
refse ved alle dem / som med
Arrighed Jldskhed oc Opsitzighed
* V-ret giøre vraugt*. Skonsom
skal jeg være ved Kongens
Landsaater/eftersom mig
fornemmest bør / oc hans
* Eigen- Eigner* vel bygge oc hu-
domme se*lade/saa oc ingen For-
* beboe æring skal jeg der til tage/

halda/ og hefur fyrri jaa-
tad honum og svarid / ad
eg skal vera honum hull-
dur og trur / opinberli-
ga og leynliga / hvergi
skal eg briota hans Eid/
ne minn / a Þeim hauns
Þegnum / sem hañ hefur
mier yferskipat / heldur
vera miskunsamur vid
Þa / er fyrir Van-
kunnandis Sakir / edr
aff mikilla Naudsynia
falla i nokrar Sektir /
enn reffsingasamur vid
alla Þa er med Jld-
sku og Offskappi giöra
rangt. Væginn skal eg
vera vid Lanseta Kongs/
eptir Þui sem framazt
ber mier / og eignir hans
vel byggia / og husa la-
ta / suo at önguа Mu-
tu skal eg Þar til taka/
hver-

hverki Giafir / nie Veit-
slur. Viisa Eytrir hans
allur / skal Pat Mund
framkoma / og i Peim
Stad/med slikum riettum
Oskierdum / Peim hans
Vmbodsmanne/er hann
skipar til. Enn Pessi var
Pa viisa ærir minis
Herra / er eg tog vid
Syssl'um etc. Skulu eg
fyrir hann fulla Skin-
semd giora/hvert sem hañ
vex edur Puerr a / hveri-
um xij Maanudum / svo
og fyrir Veitslur og Ni-
durfal / eff Pau eru med
riettu reikund / eptir Pui
sem nu er mælet. Til Pes
iata eg Gudi og mynum
Herra mina Tru. Petta
Bref var giort a Pui Aa-
ri fra Burd Christs/og a
Pui Aar Riks Kongs/ꝛc.

hvercken Gaffver/ey hel-
ler Skenck. All hans vis-
se Affgifft/skal den Mo-
ned fremkomme / oc paa
det Sted / med slig Ska-
desløs Rettighed/(til) den
hans Ombudsmand /
som hand skicker* til. End * der til forordner
dette var den visse min
Herris Afgift/der jeg tog
ved Sysßled etc. Skal jeg
for hannem* fuld Skøn- * dem
somhed * giøre/hvad hel- * Rigtighed
ler den voxer*/eller tager * tilvoxer
af/hver xij Maaneder(n), formeeres
Saa oc for Tilleggelse el-
ler Fratagelse / om ded er
med rette regned/efter det
som nu er mældt. Til det* * der til
jætter jeg GVD oc min
Herre min Tro. Dette Bref
var giort udi ded Aar/fra
Christi Biurd* / oc i ded* Fødsel
Kongens Riges* Aar ꝛc. * Regiering

den Calendis Dag (o), idus eller nonas. Saa oc om Syßlemand spør / at
* nogen en hver * som fremkommer
i anden Syßle / som til
* Straff Ræffsing, hafver giort*(p),
* brudt da er hand skyldig / at sende den Mand til / (den/) naar hans Bref kommer
tilstickes til / oc skicke * den hans
* dømme * Sag Maal * / som førre er sagt. Saa oc om de
tagne aff Dage Mænd vorder aftagne /
* er som fuld Aarsag recker *
til / da skal Syßle-Mand sende Mandraberen / som ded bør med Fred / med den Underretning / som de ville svare for Gud / at sand er. End om Mands
* Mand- draber Bane * dømmis saa / at hand er den mørcke Stof-
* Fengsel i Hul ve * verd / men icke dødes / da skulle mand sende

a Þan Calendis Dag / idus edr nonis. Suo og er Syßlu Madr spyr / ad ein hver er sa fremkomin i annari Syßlu / er til Reffsinga hefur giort / Þa er hann skyldugur / at senda Þan Mann til / Þegar Breff hans kiemur til / og skipi sa hans Maali / sem edr er sagt. Svo og ef Þeir Menn verda affteknir / sem fuld Naudsyn rekur til / Þa skal Syslu Madr senda Vegandan sem skipunar i Gridū / med Þeiri Herming / sem Þeir vilia svara fyrir Gudi / ad sönn er. Enn eff Mans Bani damizt suo / ad hann see myrkua Stofū verdur / men eigi dauda / Þa skulu menn senda hann

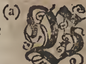
hann i Pa Stadur / sem hier fylgiar: Alt fyrir Sunna Svertiborg til Konghellu / enn Nordr fyrir Svertiborrig til Valdißholma / enn inn fra Kambhorna / oc aff Raumaryke ut hid Eistra til Drafns til Osloar. Enn i uti fraa Drafni / og aff Pelemørk / til Rygiar Lutz / til Tunßbergs. Enn af ollum Upplondum nema Raumariki / til Miorsaar Kastala. Dæmist Mans Bani til dauda / Pa late hver Syßlu Madur sem giorst adur ransaka Pat Maal / oc saa sialfur Bana til / enn ei Frendur / sem Logbok segir.

hannem paa de Stæder / som her følger: Alt for Synden Sverreßborrig (q), til Konghelle / men Norden for Sverreßborrig til Valdißholm / (r), end inden for Kambhorna (s) oc aff Rommerige ud Østen ved Drammen til Oslo. End uden for fra Drammen / oc af Tellemark / til Rygiar Lod / til Tunßberg. End aff alle Oplandene / uden Romerige til Miøs Castelle (t). Dømmes Mands Bane * til døde / da lade hver Syßle-Mand som giørligen * tilforn randsage ved Maal * / oc faa * selff Bane * til / men ey Frænder (v), som Loubog siger.

* Manddraber. * meget flitteligen * Sag * skaffe * Bøddel

Antegnelser
Til ded XXXV. Capitel.

Vinter brugis for Aar

(a) Inter/(paa gammel Norsk/ Vetr/) brugtes af de gamle i Stedet for Aar/ som erfaris aff K. Magni gamle Norske Lovbog/udi Arf. B.c.14. Hvor der nefnes 20 Vetra gamalle / oc hvertum 10 Vetrum/ ded er/ 20. Vintre gammel/oc hver 10 Vintre/i Stedet for 20 oc 10 Aar. Hafver oc været brugeligt i Danmark/som erfaris af den Jutske Lovbog. lib. 1. c.41.42.47.52. Hvor der handlis om Hæffd paa tre Vinters Tid/oc i ded 44 Cap. Om 40 Vinters Tid/30 Vinters Tid/i Stedet for Aars Tid. Norske Low udi Od.B.cap.1. siger/ at 30 Vinters Hæffd/paa Odels Jord/ded følger angerløs. Derfor skriffver Canc. Bielke in Term. Jurid., at 30 Aar giør Hæffd i Norge/ men 20 Aar i Danmarck/effter Christiani III. Reces, art. 50. som melder om Vintres Hæffd. Udi den gamle K. Magni Norske Lowbog/ mældes om dem som hafver lefved/20 Jola Nætur ɔ: 20 Jule-Natter/ i Stedet for 20 Aar. Arf. B. c. 15. Oc haffver saaledis Vintre været brugt/af de Gamle/i Stedet for Aar/af den Aarsag/uden Tvil/ fordi Nyt Aar begyndis midt udi Vinteren/ naar ded Gamle da er endet oc omløben.

om Kongernes Aar

(b) Ded var de gamle Norske Kongers Skick oc Sedvaane / at de altid satte udi deris Kongebreffve oc Retteboder/deris Riges Aar/ hvor mange de haffve regieret udi. Oc slutter dennem saaledis: Var Petta Breff giört/Pa er lidit var fra Hingadburd vors Herra Jesu Christi etc. a x.xx.etc. Ari Rijkis vors Noregs/etc. Det er:Var dette Breff giort/ da som forløben var/ fra vor Herres JEsu Christi Biurd/ellr Fødsel/etc./ i 10. 20, etc. Aar vores Riges Norges. Som læses udi K. Hagens/ K. Erickes/ oc andre Kongers Retteboder/hvilcke endnu findis.

om Kongernes Tilnafn

(c) K. Magnus Hagensøn/som kaldtis med Tilnafn Lagebæter/ fordi hand forbedrede Lowen i mange Stycker/ var den VI Enevaldskonge aff ded Naffn/som hafde regieret ofver Norge/fra K. Magnus Olufsøn den I. Der efter/K. Magnus Haraldsøn II. K. Magnus

nus Olufſøn Barfod III. K. Magnus Blinde IV. K. Magnus Erlingſøn V. Oc ſaa denne K. Magnus Hagenſøn VI. Men der effter kom K. Magnus Erikſøn Smek den VII. ſom var den ſidſte aff dette Naffn. Oc haffver de gamle Nordſke Konger / icke akted Tallet/hvor mange de vare aff et Naffn/men bleffve kaldte efter deris Faders Naffn til Vnderſteed/ ſaa ſom K. Oluff Tryggeſøn/ K. Oluff Haraldſøn/ K. Magnus Oluffſøn/ K. Hagen Hagenſøn/ K. Magnus Hagenſøn etc. Men haffde de ocſaa undertjden til Forſkiel et Tilnaffn der hos/ſom K. Magnus Haraldſøn Kyrre/ K. Magnus Oluffſøn Barfod/K. Magnus Sigurdſøn Blinde/K. Magus Hagenſøn Lagebæter etc.

(d) Om dette Mode udi Tonßberg / ſom bleff holden Aar 1273. Om Mo-
mældis icke udi Norſke Chrønike/thi den er icke continueret ſaa vjt af de i Tunſ-
Snorre Sturleſøn / men endes med K. Magni Faders K. Hagen berg
Hagenſøns Regiering til Aar 1263. Er dog nock til Vnderretning/hvis her udi Hirdſtraan derom ſkriffvis.

(e) Paalßmeſſu/ eller Poffvelßmiſſe/ded er Sancte Poffvels- Om Pof-
Dag/ſaa ſom Mariemiſſe/Mickelßmiſſe/ Hellemiſſe/ hvorom tilfor- velßmeſſe
ne er mældet/udi Antegnelſen (d) til ded 32 Capitel.

(f) Syßlu Menn/eller Syßlemænd/ hafve været Befalings- Om Syß-
Mænd offver et Syſſel / de haffde til Læn aff Kongen/ derfor kaldis lemand.
oc Syſſel / Læn / udi dette Cap. i Hirdſtraan. Men er dog Forſkiel imellem Lænßmand oc Syßlemand/ſom tilforne udi mine Antegnelſer er ommældet. See vjdere om dette Ord/Canc. Bielke in term. Jur.

(g) Her naffnes/ 15 Marka Veitſlu / ded er 15 Marcker Ind- Om 15
komſt/men ſættis icke/ om ded var Marck Sølff eller Guld. Jutſke Marck
Lovbog ſiger lib. 3. c. 12. Bonde der hafver en Marck Guld i Jord/ Indkomſt
eller meere/ giøre ud tredinge Haffne / fordi at tredings Haffn reiſer ey aff mindre / end en Marks Guld. Aff tree Marck Sølff reiſer ſetting Haffne/oc aff to Marck Sølff reiſer tolfting Hafne/men aff mindre end to Marck Sølff giøris ey Lething / etc. Var i gamle Dage en Marck Guld i Jord 8 Marck Sølff/men en Marck Sølf/ eller en Lodte Marck/ haffver gieldet $\frac{15}{16}$ Deel aff en Rix Daler / Lodie

Marck Sølff / er 16 Lod Sølff / som er 8 Rixdaler. Videre er her om tilforne antegned.

om Rygle oc hvad Fylke er. (h) Rygiar Lutz / ɔ: Rygiar Lod eller Deel / det er / Rygiar Fylke. Vdi dette Fylke blefve Jndbyggerne i gamle Dage kaldet Rogar / oc Fylket Rogaland. Men siden bleff ded kaldet Rygerfylke / oc Ryesylke / endnu paa denne Dag. Læs Undalini Norges Beskriffvelse p. 63.

Fylke er et Herred / eller et Sogen / to eller tre / udi hvilcke Folcket tilgiøre oc hører alle til et Tinglaug. See Canc. Bielke in Term. Jurid. Men Fylke udleggis anderledis udi Norges Beskriffvelse p. 18.

(i) Om Hoffmænds / Glesters / oc Skutilsvennes Vaaben / er vitløfftigen handled udi ded nestforgangende 34 Capitel.

om Sysle-breff. (k) Canceller skulde annamme Breff aff Syßlemændene / saa som en Obligation eller Forsickring / paa hvis de vare Kongen pligtige / naar de finge Kongens Syßle-breff / eller Førlænings-breff aff hannem. Thi ded var Cancellers Embede / at lade giøre de Breffve / som Kongen befalede hannem / oc at igiennemsee hvert Breff / førend ded besegled var. Hand skulde oc skriffve skilvisseligst / alle de Eigendommer / som fulde eller kiøbt vare under Kongdommet. Saa skulde hand oc giffve Akt paa / at Kongens Landskylds Skraa var ret / etc. Som Hirdskraan udviser supra c. 20.

(l) Formular forestilles her / paa Syßle-Mænds obligation eller revers, som de fordum skulde giffve Kongen / paa deris Læn / naar de finge deris Syßle-Breff.

Om Eed som svaris Kongen. (m) Syßlemænd / saa vel som alle andre Kongens Mænd / oc Landsfolcket / haffde tilforne svored Kongen / Huldskabs oc Troskabs Eed / paa hans Hylding / som findis udi Hirdskraan / udi ded 8. oc 10. Capitel. Men nu skulde den som fick Læn eller Syßle / svare paa ny for Lænet / oc reversere eller forplikte sig skrifftligen / iblant andet / at hand vilde hvercken bryde Kongens Eed eller sin egen. Nu efterdi Kongen haffde jætted oc svoren all Landsfolcket / at holde dennem ved Low oc Ret / som Hirdskraan ommælder udi ded 6 Capitel; Saa lydde oc Lænßmænds / saa vel som andre Kongens Befalingsmænds Eed / at de skulde holde alle de Eeder / som Kongen hafde jætted Lands-

fol-

følcket. c. 8. Findis oc ded samme udi den gamle K. Magni Loubog/ om Kongs Erffder/udi 7. oc 9. Capiteler.

(n) Hverium xij Manudum/ded er hver 12 Maaneder/oc brug- 12 Maa- te de Gamle 12 Maaneder i Stedet for Aar/ som erfaris ocsaa aff neder for nestforgangen 34 Capitel/hvor der staar saaledis: Skal Kongr eiga et Aar. Vopna Ping/a hverium xij Manudum/a Jolum/ ɔ: Skal Kongen eige eller holde Vabneting / ɔ: Mønstring hver 12 Maaneder om Juel/det er/hver Aar om Juel. Findis ellers ofte saaledis i de gamle Norske Skriffter.

(o) Calendæ, idus, nonæ. Disse Latinske Gloser brugte de i fordum Tjder udi deris Skrifter i Norge/at regne oc tælle Dagene med/ effter de gamle Romeres Maneer/oc maa uden Tvjl være kommen i Brug/den Tjd Pavedommet bleff indført i Norge.

Calendæ idus nonæ

(p) Hvorledis Syßlemand skulle handle med dem/som skulle refsis for deris Mißgierninger/oc med Mandrabere/eller Mandsbane/ enten de skulde hafve Fred/eller dømmes til Fængsel/eller Døde/mældis her udi dette Capitel ordentligen dog korteligen. Men findis vjtløffteligere om saadanne Sager udi den Norske Loubog udi Mandh. B./i Sønderlighed udi ded 7.9.10 oc 15 Capitel/hvor jeg vil hafve Læseren henvjst/paa det Vjtløfftighed kand her forbigaaes.

Syßlemands Forhold imod Fangne

(q) Om Sverreßborrig (som i ded gamle Sprock kaldis Sverriborrig) mældis i Snorre Sturlesøns Norske Chrønike/ at Kong Sverre Sigurdsøn/lod bygge et Sverreßborrig ved Trundhlem/hvor hand haffde sin Tilflukt/naar hand trængte/efftersdi K. Magnus Erlingsøn hafde i Begyndelsen Søen fra hannem/saa hand maatte altjd vige til Lands / der de førte Krig sammen. Men siden lod hand bygge oc befæste et andet Sverreßborg ved Bergen. Læs vjdere derom p. 513. 522. 526.

om Sverreßborg.

(r) Valdißholm/finder jeg icke udi Norges Beskrifvilse/men udi Snorre Sturl. Chronike/ p. 707. 708. hvor der skriffvis om Hertug Skule/ at hand reiste fra Opslo til Valdißholm/oc laa icke lenge derfor/ førend det bleff opgiffven/ siden drog hand til Opslo igien.

Om Valdißholm.

(s) Kamborna/Ar. Hvidtfeld kalder ded udi sin trøckte Hirdskraa Kambarti/icke ret efter Ordet. Men saadanne Gloser finder jeg icke udi

Om Kamborna.

udi Norges Beskrifvelse eller N Chrønike/hvorfor ded maa vist være Hornborg eller Karßborg/som her ved forstaaes. Thi der haffver i gamle Dage staaed et Slot i Vigen / ved Hornborg Sund / som Hornborg haffver været kaldet/ som længe siden er ødelagt / dißligeste det Slot Karlßborrig/ som K. Christiern/ den II. forstørrede Anno 1532. See der om udi N. Beskriffvelse. p. 23.

De andre Naffne/ som findis udi dette Capitel/ nemlig/ Kongelle/ Romerige/ Dramen/ Oslo/ Tellemark/ Tunßberg/ Oplanden/ ere endnu udi Brug oc nock som bekiendte.

Om Castellet i Miös. (t) Miös er et stor Vand udi Norge/ som en stor Sø/ strecker sig 14 Mile langt fra Eidsvald op i Landet omkring lille Hammer/ imod Norden. Udi samme Vand ligger en Øe/ paa hvilcken hafver i fordum Tid været en Befestning oc Kongelige Sæde/ hvor Kong Ingi Baglernis Konge bleff drabt med hans Folck/ udi K. Hagen Sverresøns Tid. Læs videre her om udi Norges Beskrifvelse/ pag. 35.36. Saa udi N. Chr. p. 531.

om Frenders Affliffvelse (v) At Frænder ere icke pliktige/ at føre Baanemand er Mandrabere til Ting/ eller lade hannem afliffve/ men Syßlemand/ findis udi den gamle Norske Loubog i Manh. B. c. 16. saaledis: Fiormingar edr Frændsemi/ etc. Peir eru ei skyldur/ ad taka Pann Mann / edr færa a Ping/ nema Peir vilie. Syßlu Madur er skylldur ad taka Pann Mann/ og færa a Ping/ og lata reffsa honum eptir Domi at Loaum. ɔ: Svoger oc Frænder/ de ere ey skyldige/ at tage den Mand/ eller føre hannem til Ting/ uden deris Villie. Syßlemand er skyldig / at tage den Mand/ oc føre hannem til Ting/ oc lade reffse hannem efter Lowen. Dette staar oc udi den trøckte N. Loubog/ dog noget anderledis: Allesteds hvor Ombudsmand optager nogen Mißdeders Gods/ som skal lade sit Liff efter Tingmænds Dom/ da er hand pliktig at skaffe Bødel/ som skal reffse hannem. Manh. B. c. 7. 15.

XXXVI. Capitel.

Om Ledings Bodbud*.	Um Leidangurz Bibod.

* Udskrifvelse

All

Leidangur allur skal utbodinn at Midfost/enn saman tekin at Paskum/ og til Tunsberg kominn ad Halvars Messu / enn Haustleidangr/skal utbodinn at vetur Nottum/og samanntekin at Mortins Messu / til Kaupangr komin at Jolum / og Land-Skyldir Kongs med. Enn hid næsta Sumar eptir / aate Magnus Kongr Hofdinngia Ping a Biorgvin / kom der Jon Erkibiskup og allar Biskupar i Landinu / og adrer Hofdingiar/Lendirmenn/og Sysslumen allir/ gaf Pa Kongur Sonum synum Hofdingia Nafn/ Eyriki Kongs Nafn/enn Hakoni Hertuga Naffn.

Al Leding (a) skal ud-
bydes ad *Midfast/ * om
men sammentages* * samles
ad *Paaske/oc til Tunß- * til
berg komme til Halvars
Messe (b), end Høst-Le-
ding skal udbydes til Vin-
ter Natten*/oc sammen- * Anfang
tages til Mortens Mes-
se/til Kopanger (c), kom-
men ad * Juel / oc Kon- * til
gens Land-Skyld med.
End * hin næste Som- * men
mer effter / aate * Kong * holdte
Magnus Høfdinge-Ting* * Herre-
(d) i Bergen / kom der dage
Jon Erkebisp (e), oc alle
Bisper i Landet / oc
andre Høfdinger/ Lænß-
mænd / oc Syßlemænd/
gaf da Kongen sine Søn-
ner Høfdinge (f) Naffn /
Erike Konge-Nafn/men
Hagen Hertuge-Naffn.

Var da dette alt stad-
fæst / mellem Kongen oc
Syßlemændene i Vigen.
End efferdi at Bygder
ere ej saa fuldkomne Nor-
den i Landet / oc der falder
Sagefald til / da var saa
skicket oc stadfæst / mellem
Kongen oc Syßlemænde-
ne: At udaff Egda Fyl-
ke (g), skal holdis Kong-
dommed * til Trøst * oc
Were iiij Mænd. Aff hver
Skibræde (h) i alle Dee-
le * / saa som ellers * er
meldet udaff Vigen. Aff
Ryaie Fylke iij. Mænd /
aff hver Skibræde i alle
Deele *. Aff Horda Fyl-
ke iij. Mænd udaff Skib-
ræden. Aff Sagne iij.
Mænd udaf Skibrædet.
Aff Syndre Part Fior-
de Fylke ij. Mænd aff

* Riget
* Hielp Bistand
* ofver alt
* tilforn
* ofver alt

Var Pa Petta alt stad-
fest / millum Kongs og
Syßlumanna i Vikini.
Enn aff Pui at Bygdar
eru ei svo fiolmeñar Nor-
dur i Landit / og Per fal-
lar Sektir til / Pa var svo
skipat / og stadfest / millũ
Kongs og Syßluman-
na: Or Egda Fylke /
skal halda Kongdomi-
num til Traustis og Sem-
dar iiij. Menn. Or
Skipreidi hverri at ol-
lum hlutum / svo sem ader
er sagt ur Vikini. Or
Rygia Fylki iij Menn /
or hveri Skipreidu at ol-
lum hlutum. Or horda
Fylki iij Menn or Skip-
reidu. Or Sogni iij
Menn or Skipreidu.
Or Sydra hlut Fyr-
da Fylkis ij. Menn / or
Skip-

Skipreidu / or Nodra Hlut/iij Menn or Skipreidu. Or Pranheimi fyrir innan Agdenes/or sumumskipreidum ij Meñ/ enn or sumum iij. Or Naumudal iij Menn or Skipreidu. Or Helogalandi iiij Meñ aff Skipreidu. Nu syndist suo hinum skinsomustu Mønnum øllum sem vid varu/ ad Petta væri greidi hverutveggium/og Po Naudsynligt / ad Kongr leggi a Syßlumenn sier til Liettis / enn Peir Pættist ei ofmikid af sinu Godzi tilleggia. Pykinust ver og Pui giør finna / sem ver hofum leingur hluti at / ad Peir verda hvergi driugare a at minazt um Domana / er yfer-

Skibrædet / aff Nordre Part/iij Mænd af Skibrædet. Af Trundhiem inden for Agdenes/af somme Skibræder ij Mænd/ men aff somme iij. Aff Nummedal iij Mænd aff Skibræde. Aff Helgeland iiij Mænd af Skibrædet. Nu syntes saa hine skønsomste * Mænd alle / som ved * vare / at dette var saa gafnligt for en hver/oc dog * nødvendigt / at Kongen paalegger Syßlemænd sig til Lettelse*/men de toktes ey aa meget * aff sit Gods tillegges. Toktes vi oc ded giørligen * at finde / som vi haffve længe effterledt/ at de vorder neppelig flittigere til at mindis * Domene / som der ofver-

* forstandigste
* hos
* endog
* Forlindring
* alt for meget
* klarligen
* tage vare paa

* Behoff
*Tommis paa
*her efter
* Aflliff-velse
*Stadfæ-stelse
* Men
* klarere

sætte ere / end hine haffve Tarff * til / som om er dømt * / oc dem hører til som dømme (i). Oc aff ded see vi / at os bør / oc de andre som vi sætte offver Dommene / at heden aff* skal de dømme / som stor Makt paaligger / i Sær-delißhed om Mænds Af-tagelse * / eller Limlestel-se (k), eller deßlige Ting / som skulle skrifvis flittelli-gen. Vente vi / at ded vor-der dem lettere som døm-me / at mand deß mindre tør om samme Sag Spot at giøre / oc til Samtyk*. offver dem / som er dømt paa / for all Forglemmel-se oc Tvilraadighed / som yppes kand om dømt Sag. End * at dem vor-der diß lysere * som skrifve

sitia / enn hinná er Þörff til / sem um er dömt / og Þeim heyrir er døma. Og aff Þui seam vier / at os hefur og ödrum Þeim / sem ver setium yfer Do-mana / ad hindan aff see Þeir domar / er storum Hlutum varda / einkon-liga um Manna Aff-tok / edur Limahaat / edr Þuilijka Hluti / skraa-sir innvirdeliga. Ven-tum vier / at Þat verdi Þeim Liettir er döma / at Þui sydur Þur se Mesi um hidsama Maal kallz ad giøra / og til Samþyk-tar Þeim / sem um er dømt / fyrir nokut Von-minni edr Vandredi / at aukazt um dømt Maal. Enn at Þeim verdi Þui Liosara er skraa skal /

skal/Pa hæfir Pan haat a ad hafa / er fyre se greindur / sa Vetur / og sa Tymi / a xij. Manadum er dømt var / Parnest hvar dömt var / edr um hvoria / edr um hvad / edr hvad minkar Manngiöld / Saa bætur edr adrar riettar Bætur / edur med hverium Salasteffnum / edur hvad lakast skal / med Peim Hetti / sem stendur i Brefa Bok Kongs.

skal/da bør den Skick ved at holdis / at først skal være mældet/den Vinter/ oc den Tjme / paa de xij. Maaneder som dømt var / derneſt hvor dømt var / eller om hvilcke/eller om hvad / eller hvordan det forandris med Mandsboed / Saar-boed / eller andre retter Bøder / eller med hvad Optingelse/eller hvad afftages skal / med den Skick / som staar i Kongens Breff-Bog.

Anteanelser
Til ded XXXVI. Capitel.

NB. Dette Capitel haffver Artid Hvidtf. med det forrige udi et befatted/ dog de handle om adskillig Materie/ hvorfor de ere oc deelt udi tvende/ udi den gamle Hirdstraa.

(a) OM Leding/eller Lething/saa oc om Ledingsfærd/oc Ledingsfald/findis vjtløftigen udi Jutske Lows 3 Bog/ saa oc udi Norske Loubog/i Vdf. Balken/hvor jeg vil haffve Læseren henvjst/eftersom ded var alt for vjtløftigt her alting der om at antegne. Arild Hvidtf. udi sin Fortale offver denne Hirdstraa/hafver udførligen skrefved/hvorledis med Leding haffver været holdet udi Norge i gamle Dage/ oc er

Om Leding.

verd at læse/hvorfor jeg haffver oc lader samme Fortale trycke oc indsætte i denne Bog/hvor Læseren den i Begyndelsen kand finde. Findis oc udi K. Christians den IV.(høyloffligst Ihukommelse) Receß/ lib.3 art.32.33. om Leding aff Norge/at ingen skal besvergis dermed vjdere/end hand/efter Jordbogen/Norges Low/oc 6 Mænds lovlige Taxering/er plictig at udgiffve. Her udi dette Capitel i Hirdskraan/ handlis om Leidangurz Vtbod ɔ: Ledings Vdbud / eller Ledingsfærd. Næffnis oc Høstleding oc Vinterleding / oc befalis paa hvad Tjd de skulde udbydes oc sammentages eller samles. Hvorledis de gamle Konger haffve udbudet Leding udi Norge/ findis vjtløfftigen udi Snorre Sturlesøns Chrønike. K. Oluff Tryggesøn sendte Ledings Bud baade Synder oc Nord offver Norge/ oc lod Folcket udblude/der hand vilde fare i Leding om Sommeren/oc hafde samled 40 Skibe/der hand seilede aff Norge. N.Chr.p.170.171. K.Magnus Oluffsøn bød Leding ud offver all Norge om Vaaren/der hand vilde føre Krig imod K. Svend i Danmarck / oc haffde samled 70 store Skibe/oc ded skiønneste Folck/som var i Norge vel bevæbned. N.Chr. p.326.342. K.Harald Sigurdsøn Haardraade/bød Leding ud/hver anden Mand offver all Norge/med Skibe oc Vaaben/oc seilede offver til Jutland hvor hand brænde vide i Landet. N.Ch.p.345. Oc hafde hand 150 aff sine beste Skibe hos sig/der hand stridde imod Kong Svend/som haffde 300 Skibe/i Loffvefiord/oc offvervandt hannem. p.357. Siden haffde hand 200 Skibe/foruden Proviant-oc Smaa-Skibe/der hand seilede til Skotland/N.Chr.369. K. Sigurd Magnussøn bød Leding ud offver all Norge/oc samlede 300 Skibe p.414. Saa hafde oc K.Hagen Hagensøn 300.oc siden 315 Skibe/der hand seilede til Danmarck. N.Chr.755.763. etc. Her aff kand erfaris/ hvor stor Leding/ de gamle Norske Konger haffver kund udblude / udi de Dage / oc hvor mæktige de haffve været til Søes. Oc paa ded mand skal icke tæncke / at ded haffver ickun været Jagter eller smaa Skibe/ saa kand mand ded dømme aff K. Hagen Hagensøns Skib/ som var 19 Allen fra Vandegangen oc op paa Borde/ aff N. Chr. p.750. oc vare de Skibe/ som hafde 30.32.36. Rum/ skulde 8 Mand være udi hver halfve Rum/ꝛc. oc brugtis paa mange 48 Aarer offven paa/oc 24 imellem Øserumene. N.Ch.p.560.561. (b)Hal-

(b) Halvards Messu/ ded er Halvards Dag/ saa som Mortens-Misse/Mickelßmisse/etc. som tilforne er omstreffved. Ar. Hvidtf. setter i sin trøckte Hirdskraa; Valborgmøsse/som den Svenske i sin version oc efftersølger/ oc kalder ded Valborgmesso. Om Artild haffver hafft Valdborgmøsse i ded gammel Sp ock/hand haffver lader vertere efter/er mig u-beviist. Men er Forskiel imellem Halvardsmøsse oc Valdborgmøsse/som kaldis ellers att de gamle Volbersmøsse. Halvorß-Dag finder jeg icke i Calendario. Men maa hand ellers hafve været en hellig Mand/som de Norbagger haffver holdt i stor Ære/oc opbygget en Domkirke i Opslo eller Oslo/som de kallede S. Halvards Kircke / hvor den berømmelige Konge Sigurd Jorsalefar bleff begraffven. N. Chr. p. 422. Udi Norges Beskriffvelse meldis om en Bonde i Jæmteland/ ved Naffn Halvard Viise/ som haffver meget spaad oc taled/ om adskillige Ting som er siden gangen for sig. p 96. Udi forneffnte Opslo Kircke var oc S. Halvards Skriin / som actedis for en stor Helligdom. Halvarsmesse

(c) Kaupanger/hafver i gammel Tid været et Kiøbsted/udi Sogn eller Sogenfylke/ oc haffde sit Nafn aff det gamle Norske Ord/ kaupa/ded er kiøbe/oc Anger/ded er Agger eller en Platz/som mand haffver sin Handel oc Værested/eller Næring oc Bierting paa See N. Beskriff. p 81. Samme Kiøbsted Kaupanger lod K. Sverre affbrænde/fordi Bønderne i Sogn/hafde ihielslaget hans Foget Iffver Daffve. N. Ch. p 514. Om Kaupanger.

(d) Hoffdingia Ping/o: Høffdinge Ting/som vi nu kalder Herredage/hvor alle Høffdinger forsamledis/ oc sadde Retten med Kongen. Men om denne Herredag ui i Bergen/ findis icke udi den Norske Snorre Sturlesøns Chronike/som endis med K. Hagen Hagensøns Historie/som var K. Magnt Fader. Om Hoffdinge-Ting.

(e) Jon Erkebisp haffver været den II. aff ded Naffn/oc den XI. udi Talled/fra Biscop Jon regned/som bleff kaldet fra Stavanger til Trundhiem Stifft/oc aff Paffvens Legat Nicolao Cardinal forordned oc vied til første Erckebisp udi Trundhiem Anno 1152. Findes videre Erkebispernes Tal udi N. Beskriff. p. 93 94. Om Jon Erkebisp.

(f) Konge-Sønner udi Norge kaldtis fordum Junkere / som K. Ha- Om Kon-

gæsoñer/ som kald. tis Junkere. K. Hagen Hågens søns Sønner/ Junker Hågen/ Junker Magnus/ oc Junker Sverre. N. Chr. pag. 762. 772. Saa oc disse K. Magni Sønner Junker Erick oc Junker Hagen. Men da finge de Hoffdingia Naffn/ det er Hoffdinge Naffne som ded her kaldis/ naar de blefve giort til Konger oc Hertuger. Oc plejede Faderen at gifve den ældste Søn Konge-Naffn / i Sønderlighed / naar der var Feide paa Riget/eller hand reiste ud aff Landet i Krig/ end oc for sin Alderdoms skyld/at same hans Søn var forsickred om Riget/efter hans Afgang. K. Hagen Hagensøn giorde først sin Søn Erick til Konge/ oc siden efter hans Død/ Magnus/ der hand haffde Krig/ oc før hand reiste til Skotland. N Ch. p. 754. 762. K. Harald Haardraade/satte sin Søn Magnus til Konge ofver Norge/ førend hand reiste i Strjd til Engeland. N Chr. 369. Der K. Harald Haarfagger bleff 80 Aar gam̃el/oc giordes tung/leedde hand sin Søn Erik Blodøxe til Konge-Sædet / oc giorde hannem til Offver-Konge / offver sine Brødre. Nor. Chr. 64.

Om Egda oc Rygie Fylke. (g) Om Egda Fylke / oc Vester oc Øster Egda / eller Aaagde/ hvor vjt det strecker sig / findis udi Norges Beskriffvelse/ p. 14. oc 16. Om Rygiar/ eller Ryefylke / er til forne udi nestforgangen Cap. handled. De andre Naffne/ Vigen/ Hordafylke/ Sognfylke/ Fiordafylke/ Trundhiem/ Nummedal oc Helgeland / ere endnu brugelige udi Norge/ oc Stæderne nock som bekienndte / behøffve derfor ingen Forklaring. De som ere om Landeds Leylighed u-kundige/ kunde læse Norges Beskriffvelse/som Her Peder Clausson / fordum Sogneprest udi Vndal/haffver udgiffven i Trøcken.

Om Skibreder. (h) Skibræder haffve været forordned udi Norge/aff K. Hagen Adelsteen / for K. Erik Blodøxes Sønners Jndfald. Da giorde hand saadan Skick/offver alt Landet ved Søsiden / oc noget op i Landet / at hand skiffte alle Bygder oc Gaarder udi Skibreder / oc hvor mange Skibreder/der skulde være udi hvert Læn/dißligeste hvor mange/ oc hvor store Skibe / der skulde udgiøris/ naar Leding bleff paaboden. See N. Chr. pag. 80 Er det for Skibrede den Part i Landet / eller udi et Læn / som udredde et Skib / hvor aff Skibrede haffver sit Naffn.

(i) Hvor-

(i) Hvorledis Dommere skulle tage vare paa deris Domme / oc om Dom-
dømme retteligen / befalis strengeligen udi den gamle N. Loubog / udi mes i Akt-
Manh. B.c.17. Oc er et herligt Capitel / hvilcket derfor altid skulde tagels-
oplæsis i gamle Dage/naar Dommeren haffde store Maal eller Sa-
ger at dømme paa/som oc i samme Capitel ommældis. Der staar oc
fire Søstre/som i alle retferdige Domme bør at være/saa at Gud ded
behager/oc Menniskene beqvemmer: End Pat er Myskun/og San- "
minde/Rietuisi og Fridseme. Miskun a ad varast / ab et kome grimd "
edur heipt i Doma. Sanninde ber ad geyma / ad eigi verdi Logit "
framborit. Rietuijst a ad varast / ad eige verdi med rangindum hall "
ad riettum Dome. Friedsemi a ad vardneita / Par til er riettur "
Domur fellur a / ad eigi verde med bræde / akafur affelles Domur a "
lagdur etc. Det er: Men det er Miskundhed oc Sandhed / Retvijs- "
hed oc Fredsomhed. Miskundhed bør at aktes / at ey kommer Vrede
eller Had i Dommen. Sandhed bør at giemmes/at ey vorder Løgen
frembaared. Retvijshed bør at vares / at ey vorder med Vranghed
bøjed ret Dom. Fredsomhed bør at hafvis i Akt/der til som ret Dom
feldes/(ordeles) ad ey vorder med Hastighed oc Grumhed affkand/
eller Hoffvedkulds Dom affsagt oc slutted / etc. Findis oc der effter
udi samme Capitel: Med fiorum hattum meigi verda ranger Do- "
mar: Annad hvort med hrædslu giedi/Par sem madur ottast Pann "
sem hann skal om dæma: Elligar med fiegird/Par sem Madr suiker "
til nokrar fiemutu; Edr med vinattu / Par sem Madr vil lid veita "
Fielaga sinum; edr med heipt / Par sem Madr hatar Pan Mann/ "
sem hann skal um dæma etc. ɔ: Med fire Maader blifver vrange Dom-
me: Enten for Redsel/der som mand reddis eller frøkter for den/som
hand skal dømme paa: Eller med Penge-Glerighed/der som mand be-
sticker med Gaffver: Eller med Venskab dersom mand vil hielpe paa
sin Felle (eller Staaldbroder:) Eller med Affvind/der som mand ha-
der den Mand/som hand skal dømme paa/etc. Udi voris Norske trøk-
te Loubog/ er oc smukt befaled/ hvad Dommere skal haffve i Akt med
disse Ord: Alle Dommere bør grandgiffveligen at randsage de Sa- "
ger/som de skulle dømme udi: Oc grundeligen ofverveje all Sagsens "
Omstændighed: Oc retteligen ordele oc dømme udi alle de Sager / "

» for dem indsteffnis: Oc icke ansee nogen Menniskes Person/ saa oc
» dømme enten for Vild/ Venskab/ Gunst eller Gaffve/ Had eller Aff-
» vind: Men alleeniste haffve Gud allermæctigste (udi hvis Sted de
» sidde Dommen) oc Retferdighed for Øyen: Anseendis at GUD
» (hvis Sted de fortræder) er retferdig oc sandru/ oc icke kand lide / at
» Retten forvendis for den Fattige: Men vil være der ofver en streng
» Dommere oc Hæffner. See Manh. B. c. 15.

Om Lemster Saar (k) Lemster oc Lemstersaar/ som vi kalder paa Danske Lemlestelse/det er/naar mand bliffver lydt eller saared paa Lemmerne/der om handles vjtløfftigen/udi den gamle K. Magni N. Loubog/udi Manh. B. om Høgg oc Lemstrar Sar. 21. Cap. Men udi den trøckte N. Loubog M. B. udi ded 17 Cap. hvor jeg vil haffve Læseren henvjst / efftersom det er vjtløfftigt her at indføre.

Om Mandgield oc Saarbod (l) Manngiöld ɔ: Mandgield eller Mandbod / Saarbætur/ ɔ: Saarbod / Rietfur Bætr / ɔ: Rettebod. Mandbod er Bod for Manddrab, kaldes oc Drabs-Bod udi den trøkte N. Loubog/i Manh. B c. 11. Saa vel som c. 1. 2. 9. 10. Saarbod/ er Bod for Saar mand haffver slagen nogen/der om læses udi samme Manh. B. c. 17. Rettebod/er Bod som mand giffver oc retter for sig med/ naar mand haffver mißgiort i andre Maader/end med Drab oc Saarelse.

Om Kongens Breffve-Bog. (m) Brefa Bok Kongs/det er Kongens Breffvebog/maa uden Tvjl haffve været den Bog/Canceller skulde skriffve udi/alt hvis som faldt til Kongen / oc under Kongdømmed/ oc som en Protocol , udi hvilcken ver bleff indskreffven / hvad Boed en hver gaff til Kongen/ som optingede for Drabs Sager/eller anden Mißgierning/ oc maa uden Tvjl haffve været giort en visse Anordning der om / som var at finde i fornæffnte Breffve-Bog. Læs ellers om Cancellers Embede det 20 Capitel her udi Hirdskraan.

Mældis ellers herhos hvad de skulde haffve i Akt/som skulde skriffve i store Sager / men at Ombudsmand udi hver Læn / skulde tilskicke oc forordne Sorne-Skriffvere/udi hvers Tinglaug/ etc. Befalis udi den trøckte Norges Loubog udi Tingf. B. 4. Capitel.

XXXVII. Ca-

XXXVII. Capitel.

Eff Hersaga kemra i Bygdir.

NU kemur Hersaga i Bygd / Pa skal Kongs Madur göra skiót Raad fyrir Hybilium siñum. Sidan skal hann fara til Kongs / edr Pes Syßlumanns / sem næstur er. Enn eff hann görir Hverki / og setur heima / Pa er Pat likara / at hann vili ei verda Kongi sinum ad lidi / ne Løgunautum ad Hialp / sa segir sig sialfur ur Hirdløginum / nema Pær Naudsynjar banni / er skinsömum Mönnum litist föllar / og ey gick honum ill Vili til. Enn eff Pau Ord koma i

Om Hærsagen* kommer i Bygden*

NU kommer Hærsagen (a) / i Bygd / da skal Kongens Mand giøre* strax Raad for sit Hiemming. Siden skal hand fare til Kongen / eller den Syßlemand / som næst er. End om hand giører Hverken / oc sidder hiemme (b), da er ded ligere / at hand vil ey være sin Konge til Undsætning / ey heller Staldbrøderne til Hielp. Den siger sig selff udaff Hoflauget / uden de Nødvendigheder forhindrer / som skønsomme * Mænd acte for fulde / oc ey var * hannem ond Villie dertil. End om de Ord * komme i

* Krigs-Tiding
* Paa Landet i Byerne
* bestille
* forstandige
* giorde det af ond Villie
* Tale

Nn ij Her-

Herred/ at hand stæffner Mænd * til sig/ da fa-re en hver som ey vil Ni-ding (c) heede*/ aff Kon-gen oc Lauget.	Herad / ad hann steffnir Mönnum til sin/ Pa fa-ra sa hver sem ei vill Nij-digur heita/ bædi af Kon-gi og Lögunautum.

* Folck
* kaldes

Antegnelser
Til ded XXXVII. Capitel.

Om Hær-sagn oc Budsticken

(a) HErsaga / det er / Hær- eller Krigshærs Sagen / eller Krigs-Tiding. Men hvorledis der bleff anordned udi Norge / naar der kom Hersaga eller Krigs-Tiding i Landet/ erfare vi aff den trøkte N. Loubog udi Bdf. B. 5, c. 3. End kommer Krigshær / eller nogen Oprør begyndis i Landet: „Da skal den slikt i Sandhed fornemmer/ opskiere Budsticken / oc lade „den fare Landet igiennem etc. Men hvad Budsticke er/ forklarer Canceller Bielck. in term. Jurid. at Budsticke er en Sticke eller Pind / med en Traad udi/ som sendis fra en Gaard til en anden / med Bud oc Besteden/ om hvis befalet er/ saa som aff Kongens Ombudsmand gemeenligen/ om hvis som skal bestillis ; Oc naar samme Budsticke betyder Feide, bør den at være brændt i den eene Ende/ oc icke ellers/ oc en Vidie der hos hengendis/ som Bønderne kaldte Vidie oc Brand/ hvilcket betydde/ at mand fra mand opbødis til at affverge oc forhindre Fiendernis Indfald/ Roff oc Brand/ etc. Befalis oc her om udi Landsl. B. 51. 52. 53. 54. Cap. Hvo som bar sande Krigs eller Feide-Tiding i Landet / som Indbyggerne icke før vidste / var hand fredløs Mand/ beholdte hand sin Fred. Men bar Frelßmand u-sande Feide-Bud/ da var hand fredløs. End bar hand sand Bud/ da skulde hand haffve aff Kongen 3 Marck Sølff/ oc aff hver Fylke en Marck Sølf/ som N. Loubog udvjser udi Bdf. B. c. 5. Evind Findsøn bar K. Hagen Adelsteen Hærsagn/ paa den Øe Storden/ (som nu kaldis Stolen) der Erick Blodøxes Sønner giorde Indfald/ oc ankomme med deris Skibe-Flode/ at strjde imod hannem. See N. Chr. p. 84. Dale

Guld-

Guldbraud Herse/ lod opskiere oc udsende Hærør oc Krigsbud til alle Bønder/ der hand satte sig op/oc reiste Almuen/ imod K. Oluff den hellige/for den Christen Tro Skyld. N. Chr. p. 241. Grimer Reikan/førde K. Hagen Hagensøn Hærsagen/den Tid Skuli Jarl/som hand haffde giort til Hertug / giorde Oprør imod hannem / oc da lod Kongen strax opskiære oc udsende Heraur eller Herpil/ (det var Budsticken/som oc saa kaldets i de Dage) oc lod udbiude Krigsfolck/baade Sønden oc Norden/ som N. Chr. ommælder p.697.

(b) Om dens Straff/ som icke vilde forkynde Hærsagen eller Krigs-Tiding ey heller vilde følge Kongen imod Fienderne/naar de sagens bleffve tilsagde/mælder Norske Lou udi Udf. B. c. 3. saaledis: Forsømmer nogen at frembære Budsticken / naar Feide er / eller oc icke melse fremkommer/naar hand er tilsagt/være fredløs/oc haffve forbrudt alt det hand haffver etc. Læs oc c. 10. oc Landsl. B. c. 52.54.

Om Hær- *For-sømmer*

(c) Nidingur/Ar. Hvidtf. udlegger det Niding oc V-ærlig/oc in margine Forræder. Paa Danske kaldis den Niding/som er karrig/ ding oc filten oc surfittig. Udi samme Meening brugis oc dette Ord i den hellige Skrifft / udi Syrachs Bogs 14 Cap. Ded staar icke en Niding vel/(staar der) at hand er rig/oc hvad skal et nidskt Menniske med Penninge. Men Niding er udi den Nor. Low / Forræder / Lands-Forræder/ oc det kaldis: Nidings Verck hid mesta/ eff Madr rædur Land edr Pegna udan Kongi sinum. ɔ: Ded meeste Nidings-Verk/ om Mand opreiser Almuen/oc forraader Land oc Folck/fra sin Konge. Mandh. B. c. 2. Der specificeris oc udi samme Capitel/ i hvor mange Maader Nidings-Verck bedriffvis. Var oc Niding Fredløs/som ded 4 Cap. udi M. B. udvjser: Par sem Madr giører Nidings Verk/Pa fare hann Utlægur og Oheilagur/og hafe fyre giört Fie og Fride/Lande og Lausum Eyre/og jaffnuel Odals Jordum/og kome aldre i Land aptur / nema hann beri Hersögn sanna / Pa sem Landzmenn vitn eigi adr/Pa nae hann Landzvist/med slijkn Fridkaupe og Myskunn / sem Kongr leggur aa. ɔ: Der som mand giør Nidings Verck/ da fare hand Utlæger/ det er Landsløktig/ oc Uhellig/ oc hafve forbrudt Penge Gods oc Fred/Land oc Løsøre/oc jæfne (tillige) Odels Jord / oc komme aldrig i Land der effter / uden hand bær

Om Nidings-Verck

sand Hærsagen/(Krigs Tiding)/ den som Lands-Mændene vide icke ellers/da naar hand Landvist/(Landfred) med sliggen Fredkiøbelse oc Mistundhed / som Kongen legger paa. Det samme findis oc udi Vdf. B. c. 5.

XXXVIII. Capitel.

Hvorledis Hærfang skal skifftes.

NU skal om ded siges * hvorledis Hærfang * skal skiftes efter Slagtning / om * Gud giffver Seyr oc Gods. Ded er Kongens oc Birkebeeners (a) fordum Skick / at giøre * vel oc fuldkommelig Tiende/ aff alt sit Hærfang*/ oc inted der aff at dølle. Først skal blæsis til Huuß-ting*(b) naar som synes. Skal Merkißmanden(c) did bære Kongens Merke */der skal hand Kreds giøre/oc skal Merked være sat midt i Kredtzen. Er

* der om fortelles
* Bytte / Roff
* naar
* giffve
* Bytte
* Stæfne
* Fane

Hversu skipta skal Herfange.

NU skal til Þes segia / hversu skipta skal Herfangi eptir Orustur / eff GVD gefr Sigur og Fee. Þatt er Forn hætt Kongs og Birkibeina / at göra vel og fulkomliga Tiun aff ollu Herfange sinu / enn engun aff leyna. Fyrst skal blaasa til Hußþings / Þangad sem synist. Skal Merkißmadur Þangad bera Merki Kongs/Þar skal hañ vebönd göra/og skal Merkid vera set i mid Vebond. Er

Þat

Pat forn Ortak: Hvad ber Pu til Stangar. Allir Menn skulu til Stangar bera slikt/ hver sem til hefur aff Herfangi/ og vinna Eid at/ ad öngun leynir hann aff/ og öngvann veit hann/ Pann sem aff hefur leynit. Peir xij. Menn sem Kongur nefnir til/ skulu skipta Herfange/ Peir skulu skipta fyrst i Helminga/ Pa er alt er til Stangar borid. Pa i Fiordunga/ sidan hverium Fiordungi i Helminga. Enn Stijrmenn og Hirdstiorar/ Peir sem Kongr neffnir til/ skulu skipta fyrst/ öllum sveitum i Helminga/ og sidan i Fiordunga/ sidan skal leggia

ded fordum * Ordsprok: Hvad bær du til Stangen. Alle Mand skulle til Stangen bære slikt/ som hver haffver til aff Hærfanget*/ oc vinde * Eed paa/ at indted døller hand der af/oc ingen veed hand/ den som der aff haffver døllet. De xij. Mænd (d), som Kongen næffner til/ skulle skiffte Hærfanget/de skulle skiffte først i (e) Helming*/ da som alt er til Stangen baared. Dernest i Fierdinger */ siden hver Fierding i Helminge*. End Styremænd oc Hirdstiorer*/de som Kongen neffner der til/ skulle skiffte først/ a'tsammen i Helminger*/ oc siden i Fierdinger/ siden skal legges Lod

*gammel
* Bytted
* svære
* halfpart
* fire Parter
* to Parter
* Hoffstnrer/Hoffmarstalke
* 2 Parter

Lod i Skød/aff hver Fier-
dinge. Skal den først
* udvelge keise * som først kommer
Lod op for / oc siden hver
* Men effter Lodfald / End * si-
den skiffte effter Mand-
tal. Dersom ded monne
* hender bære sig * til/at Kongens
U-venner tage hans
* Krigs-rustning Landværn */Skib/eller
andet Kongdommens *
* Rigets Gevær / oc vinder hand
(ded siden igien /) med
* Slagtning Bordag * / eller faar
(ded) anden Vis * / da
* Maade
* tage bør * Kongen alle sine
Skibe oc Gevær (f),
men anden Deel skifftes
efter ret Mandtal. Kon-
gen maa løse all Land-
* Krigs-rustning værn * / hannem skal oc
først tilbydes all dyrebar
Tøy/som fall vorder/om
hand vil for for (fulde)

Hluti i Skaut/aff hverl-
um Fiordungi. Skal sa
fyrst kiosa/er fyrst kæmur
Hlutum upp/ og sidan
hver eptir Hlutfalli/ Enn
sijdan skiptt eptir Man-
tali. Par sem Peir at-
byrdir verda / ad Ovinir
Kongs taka Landvar-
nir hanns / Skip / edr
adra Gripi Kongdom-
sins / og vinnur hann
sydann aptur / med
Bardaga / edr fær ö-
dru Viis / Pa aa Kon-
gur Skip sin oll og
Gripi / enn annat Hlut
skipte fare eptir rettu
Mantali. Kongr aa
Lausu a Landvornum
öllum / honum skal
og fyrst bioda dyrgri-
pi alla / er fallir ver-
da / eff hann vil fullu
Ver-

Verdi kaupa / ella selia
hvörium er Peir vilia.
Enn allt Pat Fee / sem
Kongs Menn / og adrir
hans Fylgdar Menn ha-
fa hafft til Bordaga/Pa
skal Pat ei til Hlutskiptir
bera/hvort sem menn fal-
la/edur ey ad Pui Sinni.
Peir skulu Pat Fee ha-
fa / er med rettu eigu / eff
Gud gefr Kongi Sigur/
utan Peir sieu nokrir er
hafa flyit / Pa hafa Peir
fyregiort ollu Pui er Peir
flydu fra / Po at Peir
kome aptur / og faae si-
dan Sættir. Pat er
Sidur Hirdmanna / at
fleitta ei mier Lyk / enn
bædi sie a Likinn Skyr-
ta og Brökur. Enn
Po er riet ad taka Sil-
fur / eff aa er. Enn

Verd kiøbe / ellers selges
hvem de ville. End alt
ded Gods/som Kongens
Mænd/ oc andre hans
Følgemænd/hafve haft* *før
til Slaktningen / da skal
ded ey til Lodskifte bæres/
hvad heller mand falder* *bliffver slagen
eller ey/paa den Sinde*. *Tid.
De skulle ded Gods hafve/
som med rette eige / om
Gud gifver Kongen Seir/
uden de see nogen som
hafve flyet / da haffve de
forgiort * alt ded som de *forbrut
flydde fra/dog at de kom-
me atter */ oc faa siden *igien
Naade. Ded er Hoff-
mænds Sæder * at røff- *Sedvaane
ve ey meere Lig (g), end
baade kand være paa lig-
get Skiorte oc Brog *. *Boxer
Men dog er ret at tage
Sølff om paa * er. End *paa dem

den som røfver Lig/ meere
* sagt end nu var mælt */ giel-
* om det er de * Hofmand Mark (h)
Giester v. Ore / Skutil-
svenne halff Mark / men
* udstreff- Leidangers * Mand
ven ij. Orer. Men dersom
* Dreng Svend eller Knabe * ree-
re røver / miste Huden/
* men end * Sagfaldet * giff-
* Brøden ves fattige Mænd. Der
* hender som ded byrder * sig saa/
at Kongen skiffter Folket
* andre paa to Stæder/ anden *
* Folkenes til ded at gieme Mands *
Tøy (i), men anden alle-
sammen at gange paa
Land / eller fare til
Slagtning / med alles
Raad oc Samtøcke/ efter
Lodfald/ da skulle de tage
* lige saa meget jaffn * møget Lod-skiff-
* Bytte te */ som giemme Tøjet
* de andre oc Skibene / som hine */

sa er ruplar Lyk / meir
enn nu var mælt / gial-
di Hirdmadur Mørk /
Gestir v. Aura / Skutil-
sveinar halff Mørk /
enn Leidangers Menn
ij. Aura. Enn eff at
Sveinn edr Knapi er
mier ruplar / missi Hudi-
na / enn Sektina gefi fa-
tekum Monnum. Par
sem Peir atbyrdir verda/
at Kongr skiptir Lidi i tva
Stadi / annan til Pes/
ad geyma Varnadar
Manna / enn annat allt
gengur a Land / edr
fer til Bardaga / med
alra Raadi og Sam-
Pyki / edr Hlutfalli /
Pa skulu Peir taka
jaffn mikit Hlutskipti /
er giæta Varnadar /
og Skipa / sem hiner
er

er bædi vinna Sigur og Fee.	som baade vinde Seyr oc Gods.

Antegnelser
Til ded XXXVIII. Capitel.

(a) KOng Sverre oc hans Krigsfolck/som kaldtis Birkebener/hafve gifved Tiende af deris Herfang o: Krigs-Bytte/ som de bekamme effter store Seyrvindinger/ offret Erling Skak Jarl/oc K. Magnus Erlingsøn/ hans Søn/ hvor om er vijtløfftigen at læse udi Kong Sverres Historie udi den Norske Chronike. Men langt for de Birkebeners Tjd var i Brug/at giffve Tiende aff Herfang eller Bytte. Thi Gutorm K. Harald Haardraades Søster Søn/som var en duelig Sørøffver/loffvede Tiende til S. Oluff/ ff alt ded Bytte/ hand oc K. Margader aff Irland/hafde bekommed/ udi deris Sørøfverie/ dersom hand kunde faa Seyrvinding imod hannem. Oc der hand fik Seyr/ oc var kommen til Norge igien/ gaff hand den tredie Part aff alt sit Herfang oc Bytte til S. Oluff / oc aff ded Sølff bleff giort en stor Kolffve/ hvilcken bleff indlagt iblant S. Olufs Liggendefæ/ til ævig Ihukommelsse om Gutorms Seyr N. Ch p 356. Men K. Sigurd Jorsalefar (o: Jerusalemsfar) der hand var udi Jødel nd/lofvede hand Kong Valdevin/som var Konge ofver ded hellige Land/at hand skulde giffve selff Tiende/ naar hand kom til Norge igien/oc forskaffe ded saa/at Indbyggerne skulde giffve Tjende. N.Ch.405. Udi Christen-Retten c.15.16. findis vijtløfftigen om Tjende/ hvorledis dermed haffver været forordned udi gamle Dage udi Norge/ oc hvoraff den skulde giffves / hvilcket jeg haffver indført udi Antegnelsen til ded 21 Cap. udi Hirdskraan tilforne/hvorfor jeg vil ded icke paa dette Sted igien udskriffve eller antegne. Men om samme Christen-Ret er den som K. Oluff den hellig haffver ladet sammenskriffve/hvor om meldes udi den Norske Snorre Sturlesøns Chronike/p 197. Saa haffver ded været en meget gammel Skick udi Norge/at giffve Tiende/oc maa strax hafve været anordned med Christendommen/som K.

Om Tiende aff Hærfang

Oluff indførde. Var ded ellers Guds Befaling/at der skulde giffves en Deel aff Roff oc Bytte til HErrens Tieniste/naar Israels Folck haffde faaet Seyrvinding offver deris Fiender/aff 4 Mose Bogs 31. Abraham gaff Melchisedech / den høyeste Guds Præst / Tiende aff sit Bytte/der hand var kommen tilbage igien af det Slag imod Kedarlaomer oc de andre Konger/ som vare med hannem / 1. Mose Bogs 14 Cap. Hvis Exempel de gamle Norbagger/aff sønderlig Gudelige Betænckning/ haffver efterfulde.

Hvad Huuß-ting er. (b) Huß-Ping/Huuß-Ting er Hiem-Ting/eller Ting som holdis udi Huuset / eller paa det Steed mand var / saa som naar Krigsretten holdis udi Marken/eller ved Armeyen/som her ved Huußting forstaaes. Saa siges oc Hird-Ping / Hoff-stæffne/Hoff-ret/Høffdingia-Ping ↄ: Høffdinge-Ting/ded er Herredage/&c.

Om Merkißmand. (c) Hvad Merkißmand oc Merke er / findis tilforne udførligen forklaret / udi ded 22. Capitel udi Hirdskraan/ oc de Antegnelser som der til hører.

12 Mænd. (d) Tolff Mænd skulde skifte Herfang eller Bytted. K. Oluff den hellig/ haffde altjd 12 aff de vijseste Mænd i Landit hos sig/ som skulde dømme om store oc vanskellige Sager med hannem/ læsis i Nor. Chr. p 228. Befalis oc i Lowen udi Tingf. B 4. Cap. at Lagmanden skal i alle store Sager/tilnæffne 12 Laugrettes Mænd/som i slige Sager skulle dømme. Widere om 12 Mænd / findis tilforne udi de Antegnelser til ded 3 Cap. udi denne Hirdskraa.

Herfangs Stiftelse efter Guds Low. (e) Denne Skick at skiffte Herfange oc Krigs Bytte/ finnis de gamle Norbagger at haffve anordned/effter den Befaling/ som Gud HErren ved Moses/haffde giffven Israels Folck/udi 4 Moses Bog 31. Cap. om Rofveds Deelelse/som der udførligen kand læses/etc.

Om Herfangs Skiftelse. (f) Hvorledis Kongerne oc Krigs-Folcket skifte Herfang imellem sig i gamle Dage/findis adskillige Exempler udi Norske Chronike. K. Harald Haardraade fick 70 Skibe til Bytte/ fra K. Svend i Danmark/i det Slag/som kaldtis Nissar Strjd/forunden hvis Bytte hans Folk fik. N. Chr. p 361. K. Oluff H. fik stor Bytte / aff Skibe oc gudet i det Slag imod Svend Jarl/ hvilcket hand lod bytte oc deele

iblant sit Folck/ oc gaff dem alle store Gaffver/ men hand gaff Kietil aff Ringenes en Jagt. N. Ch. 196. Kong Sverre oc hans Krigsfolck de Birkebeiner / finge adskillige Herfang oc Roff / udi den Krig hand førde imod Kong Magnus Erlingsøn/oc hans Fader Erling Skak Jarl/oc udi det Søslag uden for Nordnæs ved Bergen/ fik hand iblant andet Bytte 18 Skibe/ oc der hand haffde skiffted Herfanget/ da bleffve mange Rige/som tilforn vare Fattige. N. Chr. 510. Siden fick hand igien i Bergen / der K. Magnus var slagen paa Fluckt oc forjaget/ alle hans Skibe / oc der til med/ alt det Guld oc dyrebare Klenodier/ oc all Kongelige Smycke/ som K. Magnus haffde paa i sin Kroning/ med Kronen oc Spjret / men Krigsfolcket fik ellers et stor Bytte/ N. Chr. p. 514. Der de Bagler haffde giort Indfald i Trundhiem u-forvarendis/oc forjaget K. Ingi Bartsøn/oc ihielslaget hans Folck/finge de alle hans Skibe oc stor Bytte. Men Byttet deelede de saaledis/ at deris K. Erling Stenveg/ fick ded store Skib/ Guldbringen/ Philippus Jarl tog Gestekelfven/ Arnbiørn tog Daareboden/oc Reider tog Lyrtynden/ &c. Men de andre Kongens Skibe oc Jagter brænde de op. Der effter lode de alt ded andet Roff oc Bytte u-dbære til Gilde-Skaalen/hvor ded i 2 Dage bleff skifft. De vare de hen ved 1600. Mænd/ oc hver aff dennem fick stor Bytte / oc iblant andet 300. Ringbrynier oc Brynjehoser effter gamle Skick. N. Chr. p. 557. K. Hagen Hagensøn lod skiffte de slagne Varbelgers Gods/imellem sit Folck/effter Landsens Skick oc gammel Sedvaane/N. Chr. p 717.

(g) Var gammel Sedvaane/at mand icke blotted sig/eller røffve sig maa de dem for nær/som vare slagne i Strjd. Der Erling Skialgsøn oc ey røfvis hans Folck/ vare offvervundet oc drabte udi Strjden/ aff K. Oluff for nær. den hellige/ befoel Kongen sit Krigsfolck/ at de skulde icke røffve de Slagne/men hver gaa til sit Skib. N. Chr. p. 283 Der Grefve Sigurd (Jarl) var slagen i Strjden aff Erling Skak / vilde Erlings Trelle røfve Klæderne af hannem oc hans Folck/da tog Erling hans Sverd Bastard op/som laa hos hannem/oc jagede dennem bort. N. Chr. p. 483.

(h) Om Marck er tilforne antegned/til ded 35 Cap. her udi Hird-om Mar-

straan. Men Øre Sølff/ forstaaes nu i Norge / gemeenligen om 4 Stilling Danske/skriffver Canc. Bielke in Term. Jurid. Men Sagefalds Øre/var i gamle Dage 7½ Marck Penge/melder Chr. Ostersøn in Glossario.

Herfang til dem som ei vare i Strjd (i) Med Herfang oc Bytte at deele til dem/som icke haffve været i Strjd/men imidlertjd forvarede Tøjed/hafve de Norske Konger forðum Tjd efterfuld K. Davids Exempel/udi 1. Sam. 30. Der hand haffde bekommit ded store Bytte/effter at hand haffve offvervundet/ oc slagen de Amalekiter/da uddeelte hand det saa vel til de 200 Mænd/ som vare for Trethed skyld blefve staaende/ved Besor-Beck at bevare Tøjet/ oc vare icke udi Strjden / som til de 400 / hand haffde med sig udi Slaget/oc giorde ded til en Skick oc Ret i Israel.

XXXIX. Capitel.

Om Kongens oc Hoff-mænds Løfte.

VI haffve oc ded lofved Gud / baade Kongē oc alt hans selskab/at holde jæfned* (*baade) Kirke-Fred (a) oc Qvinde Grid*(b). (*Fred) End dem som ey holder hvert* (*noget) aff ded/ er u-gild* (*u-doktig) baade for Kong oc Karl / oc ey begraffvis i Kirken / oc bør Kongen at reffse disse Ting / hvo som gior ded. End bør i

Aff Heitum Kongs og Hirdmanna.

VIer höfum og Pui heitid Gudi / bædi Kongr og alt hans Föruneyti/ ad halda iafnan Kirkua Frid/og Kvena Grid. Enn sa er ey helldur annat hvert / er ogildur Kongi og Karli/og ei at Kirkin græfur/og aa Kongr ad reffsa Pessa Hluti / hver sem giörir. Enn Po ber a ol-

ollum Hlutum riet Ransak / at Par komi Reffsing er brotid er. Ollum Peim Moñum er Kongr gefir Grid / ber onguan Manna ad mißbioda. Enn Po ber Kongi ǒngvan til Pes ad halda / ad giǒra ei riet / Pann sem hann hefur mißgiort vid / og Pui skal sa koma fyrir Kong og Lǒgunauta / er mißhaldin er / og kiæra. Og eff sa vil bæta / eptir Kongs Dom og Hirdmanna er mißgiǒrt hefur / Pa aa hin ey Kongs Domi ad neita. Enn sa ey vil bæta / Pa megu ey Kongs Grid hlysa honum lengr. Enn hann hafui so Lǒng Grid i Brott.

alle Ting ret Randsagelse / at der kommer Reffsing * som brut er. Alle * Reffelse de Mænd som Kongen giffver Fred (c), bør ingen Mand at mißbiude *. * være imod Men dog bør Kongen ingen til ded at holde / at giøre ey Ret / (mod) den som hand haffver mißgiort * ved / oc derfor skal * brut imod den komme for Kongen / oc Laugsbrødrene / som mißholden * er / oc kiære / * steed oc om den vil bøde effter * Bæte Kongens Dom oc Hoffmænds / som mißgiort haffver / da bør hin * ey * den anden Kongens Dom at negte *. End * den ey vil bøde / * forkyde * Men da maa ey Kongens Fred hielpe hannem længere. End * hand haffver * Men saa lenge Fred imidlertid.

som

som Kongen oc hans Raadgiffver see * mod hannem / at ey brydes Kongens Verdighed paa hannem. End om hand byder bedre / for sin Sag da maa Kongen oc Hoffet haffve hannem hos sig/ indtil Forligelse kommer i hans Sag.	sem Kongr og Radgiafur hans sea med honum / og ey briosist Kongs Sœmd a honum. Enn eff hann bydur bætur a sijn Maali / Pa maa Kongi og Hird hafa hann med sier/ Pat til er Sœttir koma a hans Maal.

* eragte

Antegnelser
Til ded XXXIX. Capitel.

Om Kirke-fred (a) AT holde Kirkua-Frid/ ɔ: Kirke-Fred / var strengeligen befalet udi Christenretten/ c. 8. 9. 10. med disse Ord: Om nogen gør i Kirke eller paa Kirkegaard / Mandrab / Horerj „ eller anden V-reenlighed/med Blods Udgydelse/eller blifver Verie „ dragen med vred Hu/enddog ey udkommer Blod/da er Kirken u-vi„ der/siden maa i den ey siungis/hvad heller hun er vieder eller u-vieder/ „ førend Erke-Bispen haffver reenset den med vied Vand/ oc Kirke„ sang/som der til er sadt/etc. Item hver som haffver giort Mißgier„ ning/oc flyer til nogen Kirke eller Kirkegaard/sig til Hielp/hand skal „ være fri for alle Mand/imeden hand er der udinden/uden de Mænd/ „ som dra ber Folck for Pendinge Skyld/som er Skourøffvere/Sørøf„ vere/Stradsrøffvere/eller de som saater eller dræber Mand i Kirke „ eller paa Kirkegaard/thi udi den Deel som brydes Loven/ da er hand „ ey verd den at nyde/ etc. Alle Sogne-Kirker/skal hafve 12 Trin om„ kring sig alle til Fred. Men hver Capelle-Kirke eiger 30 Trin om„ kring sig / paa alle Sider. Item: Om mand slaer nogen med vred „ Hu/hvad Verie ded være kand/hand slaer med/saarer eller dræber/udi

Dom-

Domkirke/eller paa Domkirkegaard/da hafver hand forbrudt Landet/ "
oc sit Gods som dræber/oc hans Boeßlod / skal halff S. Oluff hafve/ "
oc halff Kongen/oc den som saared eller slagen er/tage sin Ret af Sog- "
volderens Gods/hafve meere end som ded var giort andensteds/ førend "
S. Oluff eller Kongen tager deres Ret/men skeer ded udi nogen Sog- "
nekirke/eller paa Kirkegaard/bøde 7½ Lod Sølf/halft Kongen/oc halft "
Erkebispen/ oc skeer ded udi Capelle / Kirke eller Kirkegaard bøde 2. "
Øre/ oc 4. Marck / oc først tages aff hans Gods til Kirkens Bielse/ "
førend Kongen eller Erkebispen tager/ etc. Her udofver hafver Kir- "
kefred væred meget i Akt taget af de Norske Christne Konger. Der K. Hagen Hagensøn sendte sine Krigs-Oberster oc Folck imed Hertug Skuli Jarl / oc hans Krgjs-Folck / som kaldtes de Varbelger/ befalede hand dennem / at holde vel Kirkefred oc Qvindegrid / som hans Forfædre hafde altjd giort for hannem N.Chr.p.698. Derfor finge de oc Leide som indflyde i Kirkerne/oc gaff Kongen Frue Ragenhild oc Frue Ragenfrid/som Hertugen hafde sendt op i Helgesetters Klosters Kirke-fred/ saa oc deres Gods/ som de hafde der/ dißligeste gaff hand dem oc alle Fred/ som i Hollems Kirke vare. De Varbelgers Bo oc Gods/ som de hafde indfløt i Kirckerne/ bleff oc i Fred/ oc gaff Kongen dem ded alt sammen / som læses vjdtløfftigen i N. Chr. pag. 700. 701. De Birkebener vilde icke gaa ind at dræbe Hertug Skule udi Kloster Kirken/men hand maatte gaa ud til dem/oc blef saa dræbt. Oc fordi de brød Kirke-Fred/ oc satte Ild paa Klosteret/ begierede de Afløßning aff Erkebispen / oc finge den neppeligen/ p. 722. Mange fleere Exempler om Kirckefred/ findis udi Norske Krønicke/hvilcke forbigaaes for Vjdtløfftighed.

(b) Kvena Grid/ ded er Qvinde-Fred/ thi Grid er Fred/oc Grid-sted/ fredsommelig Sted eller Tid/ oc hvo den Grid ofvertræder/ bøder dubbelt Bødder/ M.B. c.16. Canceller Bielke in Term. Jurid. ded var befalet i Guds Lov/at spare Qvinder oc Børn udi Krig oc Byders Erobring/ læß 5. Mos. B. c.13.14. Hvilcket de gamle Norbagger hafve oc taget udi Akt/ der de Bagler indtoge Bergen Slot/lod deris Konge Phillippus/alle Qvindfolck fri passere aff Slotted/med alt deres Gods/ oc holdte Kongen dem selff hos sig udi Byen i god

Om Qvinde-Grid.

Forvaring oc Bestiermelse/saa længe hans Stjdsfolck vare i Byen. N. Chr. p. 567 Der K. Hagen Hærdebred/oc hans Folck satte Ild paa Haldor Bryniolfsøns Gaard Vetteland/oc dræbte hannem med alle hans Hofmænd / lode de Sigrid Dagßdaater bortløbe til Skoffven med Fred p: 469.

Om Grid i Akt at tage. (c) Om Grid eller Fred i Akt at holde/som Kongen gifver nogen/ befales udi N. Lovbog udi Manh. B. c. 1. oc 4. som der udførligen kand læsis. Der de Birckebæner vilde ihielsla Povel VageKalm oc hans Søn Nicolaus/ fordi den anden Søn Ifver/ hafde ihielslaget Erick Bagge en gammel Birckebæn/da forbød Kongen Hagen Hagensøn dem det/oc sagde/at hand for ingen Deel vilde det tilstede/at de noget Ont skulte giøre dem. N. Chr. p. 671. 672. Der Roe Eskildsøn henflyde til K. Hagen Hagensøn/efter begangen Drab/ oc sagde Kongen sin Gierning/oc gaff sig i hans Vold/ fick hand aff Kongen Fred / som stillede alting saa/ at Roe kom til Bod for sin Gierning/ N. Chr. p. 673.

XL. Capitel.

Om Miß-Tycke inden * Hoffet.

* udi

HEr skal oc den Skick i Akt haffves / om Mißforstand vorder inden Hoffet. Først er det/om mand vorder (i) frjgaktig eller sin Herres Njding (a) befunden/ da haffver hand forgiort * Land oc Løßøre / oc saa den ded veed / oc døller

* Forbrudt

Um Miß-Pryckt innan Hirdar.

HJer skal og Pan Hatt aff hafa / eff Missæti verdur innan Hirdar. Fyrst er Pat/ eff Madur vredr sannar svikari / edur Nidingi Lavardar syns/ Pa hefr hann fyrirgiört Land og Lausum Wyri/ og suo sa ed veit / og leinir

hann/

hann/ aithar hvert fyrir Frenſemes Sakir/Feaar eda Felagsſkapar / enn ſa ſem Peſſa Saka dy-lur / feraſt hann undan / ſvo ſem Hirdardome er ⟨·⟩ eptir Lögum. Eff madr drepnr Lögunaut ſinn / og ſækir hann ey aadr eptir Logum / um Pat ſem hann kiærir vid hann / Pa vegur hann Skiemdarviig / eda eff hann vegur Pan Nii-dingsviig/edr giörir Pan Verk / ſem Landsbog vottar/ hvort ſem Peir vinna aa Handgieng-num Mønnum / edr a Kongs Pegnum/Pa eru Peir Obota Menn/ Pui at Peir eiga Log at halda og ſtyrkia Pān/eñ briota eigi. Eff Sundurpycki

hand (ded) enten for Frendſkabs ſky d/ Penge eller Felge* - ſkab / end den ſom diſſe Sager dølger/hand giør Underførſel*/ ſaa ſom Hoffdom er til effter Lowen. Om mand dræber ſin Laugsbroder/oc ſøger * hand ey tilforn effter Lowen / om ded ſom hand kiærer* paa hannem/da vofver*hand Skiemdervig*(b), eller om hand voffver ded Nidingsverck / eller giør ded Verck / ſom Landsbog * viſer / hvad heller ſom de giøre ded paa Handgangne Mænd/ eller paa Kongens Tiener / da ere de Obote (c) Mænd/ thi at de bør Lou at holde / oc ſtørcke den / men bryde icke. Om Mißtycke * gio-

* Staldbroderſkab

* Undſkylding

* ſikter

* klager

* giør

* ſkammelig Gierning

* Lands-Laubog

* Mißforſtand Ueenighed

* yppes

gøres * mellem Hoffet / hvad heller som ded er i Bygden eller i Kiøbsted / da skal ingen Laugsbroder paa anden anløbe* /

* giøre Anløb

hverken at saare / ey heller skamfere. End der som Mißtycke * gioris inden Hoffet / mellem dem / da skal den som mißgiort haffve / byde all (d) Ære oc Fyllestgiørelse. End den som ey byder Boed efter Brut / den siger sig selff aff Hofflauget. End den som saarer eller skamferer sin Laugsbroder / driffver paa Haffved / eller skamferer (ham) anden Vijs / oc kiærer ey tilforn for Kongen / eller dem som hand hafver offverskicket / den siger sig self ud af Hoflauget / uden

* Ueenlighed

giörist imillum Hirdar / hvert sem Pat er i Bygdum edar i Kaupstad / Pa skal eingi Lögunautur a annan hlaupa / hverki at særa ne suivirda. Enn Par sem Sundur-Pykia giorist innan Hirdar milli Peirra / Pa skal sa er mißgiört hefur / bioda allar Semdir og Yferbætr. Enn sa sem ei bydur Bot effter Brot / sa segir sig sialfur or Hirdlögum. Enn sa er særir edr skiemmir Lögunaut sinn / rekur a Haff / edr svivirdir ödru Vijs / og kiærir ei adr fyrir Kongi / edr Peim / sem hann hefur yferskipat / sa segir sig sealfur or Hirdlogum / nema Kon-

Kongur vili betur giört hafa. Eff madr maa hialpa Lögunaut siinum af Skipbrodi/edur Fiölū Ufærum / edr Ovinum/ og vil hann ei / Pa er hann or Hirdlögum edr synie eptir Hirdardomi. Eingi Hirdmadr skal Kong edr Hirdbrædi sina leyna / eff hann veit Sköm edr Skada-Raadum. Eingi Hirdmadr skal hasa Hvik-Tungu. Enn sa er sanur verdur at Pui/ at hañ rægir Lögunaut sinu fiors Ragi edr Feaar / Pa skal sa synu Fee edr Fiörui rægt hafa / eff at rogi verdur. Eff madur rijfur Dom Kongs edr Lögunauta Forfalla-

Kongen vil bedre giort hafve*. Om mand kand hielpe sin Laugsbroder af Skibbrud (e), eller Fields Ufærd*/ eller Uvenner/ oc vil hand ey/ da er hand aff Hoff-Lauget/eller benegte* efter Hof-Dommen. Ingen Hoffmand skal for Kongen eller sine Hoffbrødre dølge (f)/ om hand ved Skam eller Skade-Raad*. Ingen Hoff-Mand skal haffve Hveeg-Tunge (g). End den som vorder offverbevist ded / at hand fortaler sin Laugsbroder/paa Liff eller Gods/da skal den sit Gods eller Liff forbrut haffve/om ded falsk vorder*. Om mand bryder Kongens Dom eller Laugsbrødres Forfaldes-

* benaade

* Fare til Fields

* ded

* paa Færde

gisre bedre imod hannem. løs/da er hand udaf Hoflauget / uden Kongen vil bedre giort haffve. | laust/Pá er hañ or Hirdlögum / nema Kongr vill betur giort hafua.

Antegnelser
Til ded XL. Capitel.

NB. Dette Capitel deeler Ar. Hvidf. i tvende/ udi den forige trøkte Hirdskraa/ om hvilcket jeg vil haffve Læseren advart/til Underretning.

Om Njding oc Njdings-Verk. (a) M Njding oc Njdingsverk/findis tilforne udi de Antegnelser til ded 37. Capitel/ oc huo som giør Njdings verck / hafver forgiort sin Odel oc Jordegods / siger N. Low udi Manh. B. cap. 1. 2. oc Udf. B. c. 18. Udi Christen-Retten kaldes de som bevjser Svjg oc Forræderie imod deres Konge/Drottinsvikare/ det er Herre Svjgere/oc regnis iblant Vandsatte/som er tilforne antegned til ded 3. Capitel udi Hirdskraan. Find Arneson kaldte sin Broder Kalf/Gridniding/Fredbryder oc Kongens Forræder/ fordi hand strjdde imod sin Konge/K. Oluff den hellig paa Stickelstad. N. Chr. p. 309. De Birkebener kaldte Bisp Nicolaus udi Opslo Njding/fordi hand holdte med de Bagler oc deres Konge Phillippus/imod den rette Konge Ingi Bartson. N. Ch. p. 575. Tore Olvison paa Eggle var Njding oc Drottinsviger / som tog den Guldering til Gafve aff K. Knud i Danmarck/ for at forraade sin Konges K. Olufs H. Lif. N. Chr. p. 278. Saa var oc Harek paa Tiodøe/Tore Hund/oc alle de andre Høfdinger udi Norge/som med Bondehæren strjdde imod deres Konge/paa Stickelstad/Njdinger/hvorfor deres Odel oc Gods bleff forbrut / oc lagt under Kongen oc Kronen/ aff K. Magnus Oluffson. See N. Chr. p. 325.

Hvad Skiemdar Vijg er. (b) Skiemdar Vijg / er Beskiemmelse eller Skade / som nogen faar i Smug eller Skiul/siger Canc. Bielcke in Term. Jurid. Men her siunes ded at være/en skammelig eller skiendellig Gierning/som den

giør/

giort/der draber sin Staldbroder/eller Sagesløs Mand/uskyldeligen/
oc maa den ingenlandvist gifves/som Norske Lou udi Manh. B.c.1.
melder. Ded kaldes oc Nidingsverk/at mand draber den/mand haf-
ver sored Fred oc Tryghed/ Manh. B.c.2.

(c) Obota Menn/det er Ubode-Mænd/som giøre u-bodelige Gier- om Obe-
ning/for hvilcken icke kand bødes eller gifves Bod. Oc i hvad Maa- ka-mænd.
der U-bodemaal bedriffves findes vjtløfftigen beskreffven / udi N.
Lowbog c. 2.

(d) Ære oc Fyldistgiørelse bleff tilbøden/der K. Hagen Hagen- Bod for
søns Morbroder Gunolff/ hafde i Drukenskab skamferet/ oc hugget Drab.
Skule Jarls Mand Sirre Elliff i Haanden / thi Kongen gick selff
til Elliff/oc bød hannem Boed paa Gunolfs Vegne. N.Ch. p.620.
Saa skeede oc med Skule Jarl/der hand i Hastighed hafde mißgiort
oc skamferet Vegard Veredal K. Hagens Mand/oc stuken hannem
igiennem Kinden/med sit Sverd/da maatte Jarlen fæste gode Mænds
Dom derfor/oc bleff Vegaard tildømt baade Bod oc Eed aff Jarlen.
ibm. Men vil den icke byde Boed/ som Uførmit hafver / da maa ded
udsøges med Domroff oc Adfærd/siger N. Low udi Manh. B.c.18.
See oc Tingf. B. c. 6. 8.

(e) Hvorledis mand skal hielpe Skib / som kommer i Hafn / be- om Hielp
fales i Vdf. B. c. 14. Oc om mand segler eller roer paa anden &c. aff Hafs-
udi K. B.c.26. Men hvad de skulle bøde/som røfver Skibbrudden Nød.
Folck/derom findis udi Jydske Low. lib. 3.c.63. Oc udi K. Christi-
an den III. Reces,art.57. kand ellers læses om saadant udi Søretten.

(f) Dag Spaamand dølte icke for K. Oluff den hellig / at Tore Kongens
Olvisøn af Eggie var hannem svigaktig oc utro/men sagde Kongen/ Skade oc
hand hafde taget Gafve aff K. Knud udi Danmarck for at forraade Svig skal
hans Liff/hvilcket K. Oluff befandt oc i Sandhed/aff den Guldering ey dølles.
hand hafde omkring sin Arm/N.Ch.278. Dagfind Bonde oc Ifver
Bolde K. Hagen Hagensøns Raad/gafve deres Konge tilkiende/at
Skule Jarl var hannem svigaktig / oc hafde ladet skriffve Brefve/ til
Grefve Jon i Ørkenøer/ beseglede med Kongens Secret/ hannem u-
vitterligt. N.Chr. p. 604.

(g) At mand skal icke hafve Hvitkungu/ded er være Hvegtunget Hvegtun-
el-get.

eller Sladervorn/ at fortale sin Staldbroder / forbindes udi Norske Low/i Manh. B. 21. Capitel/ hvor der handles udførligen om Ømel oc u-ærlig Sag/nogen tillægges oc dets Segt.

XLI. Capitel.

Om mand hører Kongens Liuder*.

*Horn eller Trommet

*Paa den Tid

En Sinde * som mand hører Kongens Liuder (a), da bør mand flitteligen at spørge/hvorledis det ganger til/oc naar mand veed Sandhed / da bør alle til at komme Forfaldeßløs*/enten der blæsis efter al Kongens Selskab/ eller Hoffmænd/men den ey kommer Forfaldeßløs/ giffver til Brøde Ore Sølff / giør hand tredie Sinde * ded same / da er hand selff sagt * aff Hoflauget. Bør mand derfor varligen at gange til Søfns/som førre er sagt/

* uden Forfald

* gang

* hafver forbrut

Eff madur heyrir Kongs Ludur.

Peim Sinnum sem menn heyra Kongs Ludur / Pa eiga menn vanliga at spyria/ hverier hlutir Par ganga til/ og Pegar menn vita Satt aff/ Pa eiga allir til ad koma Naudsynialaust/ hvert sem blaasis er ôllu Fôruneyti Kongs edr Hiromonnum/eñ sa ei kiemur Naudsynialaust/ sekur Eyrir Silfurs/ vætir Pat Prisuar sinnum hinnum sama/Pa er hañ sialffsagdur or Hirdlôgum. Eiga menn Pui vandliga at ganga til sæfnu/sem fyrir verdur sagt/

at

at márgir nýir Hlutir og
atburdir kunu at spyri-
az/og Peir sem mikiu var-
dar / at ei see aadr ödrum
kunnigt. Peir skulu Pat
og varast og vita / ad ei
gangi Peir Menn/sem ei
eru nefndir / ei Hirdmeñ/
Pa Gestum og Kertisvei-
num/er blaasid. Pui Pat
er mikil okorteysi / og ein-
gi jafn mikil / at hlyda og
hlera til Pes Máls / sem
hann er eiki tilkvåddr eda
kalladr. Eiki almen-
nigligt Samtall skulu
Handgengnir Menn ha-
fa i einu Löguneyti Kon-
gi nærveranda / nema
med hans Ordlofi. Enn
eff nokur verdur at Pui
sannur / at Peir hafa
Samtal / edr Sueitar-
drat til Pes at taka /

at mange ny Ting oc Til-
fald kunde spørges / oc de
som meget ere verd*/oc ey * ligge
ere ellers andre kunnigt*. Makt paa
De skulle ded oc vare sig *bekiendt
for oc vjde / at ey gange de
Mænd / som ey ere næff-
nede (b), ey Hoffmænd /
Da Giester oc Kierte-
svenne blæses efter. Thi
ded er meget * u-kortøsk / * uhøflige
oc u-sømmeligt/at lyde oc
lure (c) paa den Sag/som
hand* er icke tilnæfnt eller * Mand
kalled. Jngen alminde-
lig Samtale (d) skulle
Haandgangne Mænd
hafve/i nogen laug/Kon-
gen nærværendis / uden
med hans Orloff*. End * Forloff
om nogen vorder ofverbe-
visst/at de hafve Samta-
le/eller Tvedrakt*(i Sin- * Oprør
de) / til det at begynde /

	ded som er Kongen til V-	Pat ere Kongi er V-
	lydighed / da ere de Land-	hlydni / Pa ero Peir
* Lands-	raade Mænd*mod Kon-	Landraada Menn vid
forrædere	gen / oc alle de som med	Kong/ og allir Peir sem
	dem samtycke. Den Sin-	Peim sampykia. Peim
* naar	de* som de høre blæses til	siñum er Peir heyra bla-
* der til	ded * at følge sine Laugs-	sit til Pes aa fylgia likum
	brødres Lig (e), da skulle	Lögunauta siña/ Pa sko-
	mand ded flitteligen giff-	lu menn Pat rækeliga
	ve Akt paa/ thi en Sinde	geva / Puiat einu sinnu
* behøfver	tarffver * en hver igien.	Parff Pes hver vider.
	End den som ey følger Li-	Enn sa sem ei fylger Li-
	git Forfaldesløs / giffver	kum Naudsynialaust /
* Brøde	Straf*en Øre Sølf(f).	sekr Eyri Sylfrs. Sa
	Den som falder til at vaa-	sem hlytur ad vaka / yfir
	ge offver sin Laugsbro-	Lögunautum sinum / lif-
	der/leffvendis eller frem-	öndum edr framførnum/
* Død	faren*/ oc vil ey/giffve til	og vil ey/ sekur tuein Au-
	Brøde to Ører. Denne	rum. Vid Peiri Sekt
	Sagfald skal Merkiß-	skal taka Merkißma-
	mand tage/ oc giffve for	dur / og gefa Pyre Saal
	Christne Mands Siel(g).	Kristinna Manna. En
* dødssyl-	End om nogen giører ded	eff nokur gioris Pat
dig Gier-	Obote*- Verk/ at skal	Obota-Verk / at see
ning		dau-

daudá fyre verdur / og beer Giætslu / Pa skulu meñ hlutazt til Giætslu / svo margir sem Parff / Par til Domur fellur á hans Maal. Enn sidan skulu Lögunautar hans fylgia honum til dauda.

være * død for / oc bør at bevaages for / da skal mand kaste Lod om Vagten / saa mange som tarfves * / indtil Domen falder i hans Sag. Men siden skal hans Laugsbrødre følge hannem til døde.

* afflifves

*behøfves

Antegnelser

Til ded XLI. Capitel.

(a)
Ongs ludur / o: Kongens Lyder / som var Trompete / Hvad Luder eller Horn / som brugtes at blæse udi i fordum Dage / dur er. baade i Fred oc Feide / enten naar Kongerne vilde hafve samlet sit Hof oc Krigsfolck / eller oc naar de skulde anfalde i Strjd / udi Ar. Hvidtf. trøkte Hirdskraa kaldes Ludur Basune / saa vel som i den svenske version. Der Ueenighed oc Perlement var imellem K. Hagen Hagensøns oc Skule Jarls Folck / bleff der blest udi Kongens Trompet / oc alle Kongens svorne Mænd / som vare i Byen væbnede sig / N. Chr. p. 673. Der Kong Hagen Hagensøn anfaldt Skule Jarl i Opslo / som hafde paaført hannem Krig / befalede hand sin Trommeter at blæse / oc der hand icke blæste ret høit / sagde Kongen: Bedre blæser Hvelpen / paa Bergen Bryggé / for ingen Pendinge / end du glør / men siden blæste hand bedre oc sterkere. p. 713. Der de Bagler erobrede K. Sverres Trompete / som kaldtes Andvage / da vilde Torfind Svidebrand / som plejede at blæse der udi / icke blæse Allarm for dem / imod de Birkebener / men lod som hand ingen Liud kunde faa i Trompeten / hvorfor de Baglers Hær flyede / men der hand løb offver til de Birkebener / blæste hand sterckt / som hand plejede at giøre / oc da bleff ve mange slagen aff Baglerne. N. Chr. 559.

Ellers var de gamle Kongers Maneer/ at de lode deris Skialder siunge en Vise/naar de vilde anfange Strjd imod Fienden/hvormed de opmuntrede Folcket til at strjde mandeligen. Edvin Findsøn Skiald/ qvad en Vise for K. Hagen Adelsteen / der hand vilde strjde imod Gunilds Sønner/i den Meening/at ded var sømmeligt at bie oc verie sig mandeligen/som de tilforne haffde giort. N. Chr. pag. 84. Tormod Skiald/qvad Biarkamaal den gamle/ ded er en Vise/effter K. Oluffs den helliges Befalning/ der hand skulde strjde imod Bonde-Hæren paa Stickelstad See N. Chr. p. 300.

Om Maneer at blæse i Hoffed. (b) Sluttes oc erfaris her/aff Hirdskraan/at der hafver været sær Maneer at blæse effter en hver udi Hoffet / naar de skulde komme til Kongen/enten Hirdmænd/Giester eller Kiertesvenne skulde komme/ hvilcket en hver af Luderen kunde forstaa/naar det gieldte hañem an, ꝛc.

Om Luren i Hoffed. (c) At hlyda og hlöra ɔ: lyde oc lure paa hvad der bleff talt aff Kongen/oc udi Kongens Hoff/var u-sømmeligt/ som Aßbiørn Erling Skialgsøns Søster Søn giorde / da hand stod paa Luur i Forstuen/der Kong Oluff H. var til Bords i Karmsund/paa Øgvaldsneß/hvor offver hand oc omsider bleff dræbt. N. Chr. p. 244. 246.

Om almindelig Samtale (d) Ded holdtes oc u-hoffligt/at hafve almeñiligt Samtal/ɔ: almindelige Samtale udi Kongens Nærværelse/som K. Harald Gilles Hoffsinder giorde / der de sadde oc snackede sammen offver Borde hos Kongen/ da de haffde Svig i Sinde/ imod hannem/ oc sagde til Kongen/at de haffde veddet om en Aff Honning/enten Kongen vilde soffve hos Dronningen om Natten/eller hos hans Boelskab/Tora/ hvormed de udfrittede Kongens Meening / oc siden gaffve Anleding til at dræbe hannem. N. Ch. p. 437.

Om Jordefærd. (e) De gamle hafve med stor Pragt oc meget hæderligen bested de Dødes Jordefærd. Oc ere icke alleeniste Kongerne selff/ meget berømmeligen bleffven begraffven/ men end ocsaa deris Haandgangne oc Troforne Mænd/ hvis Ligge Kongerne haffve icke alleeniste selff fuldt/men end ocsaa siunget med Almuen offver dem/oc talt offver de Dødes Graffve/dennem til største Ære oc Berømmelse. Vare oc alle Staldbrødre plictige at følge de Dødes Ligge / under stor Straff oc Brøde.

K. Sver-

K. Sverre Sigurdsøn blef med stor Solennitet begrafven i Domkirken udi Bergen/ oc bleff hans Sverd/ Skiold oc Banner hænge offver Graffven/oc bleff sat offver hannem en Taffle aff Kobber/med nogle Vers paaskreffne med forgylte Bogstaffver. N. Chr. p. 527.

Der K. Jngi Bartsøn var død i Trundhjem/blef hand meget hæderligen begrafven udi Christkirken/oc bleff giort et kosteligt Verk offver hans Graff udhugget/ oc belagt med Guld/ bleff oc udhugget oc malet hans Vaaben/ oc hans Sverd/Hielm oc Skiold der ophængt. N. Chr. p. 587.

K. Hagen Hagensøns Lig/bleff med stor Pragt oc Herlighed begraffved i Bergen/oc bleff lagt i Domkirken udi Høye-Chor/oc holt hans Søn K. Magnus en skiøn Oration offver Graffven/oc tackede alle for deris Umag/ N. Chr. p. 494.

K. Harald Haardraade fulde Vulff Stallares Lig til sin Jordefærd/oc talede selff offver hans Graff/ sigendis: Her ligger den som var min beste Mand oc troeste i Norge/ N. Chr. p. 368.

K. Sverre følger Erling Skak Jarlens Lig till Graffve/ oc taler offver hans Graff/enddog hand var hans Fiende/ oc sagde: Ded er sømmeligt oc ærligt at mand icke tier stille etc. N. Ch. 507.

K. Hagen Hagensøn fulde sin Lenßhøffdings Nicolaus Poffvelsøns Lig til Graffve/oc sang selff med de andre offver Graffven/ N. Chr. p. 699. Hand fulde oc saa Bisp Henrich/aff Holm paa Jßland/ hans Lig/der hand var død i Tonßberg/ oc haffde selff en skiøn Oration oc Tale offver hans Graff/oc rosede hannem aff mange sønderlige Dyder/ p 771.

Vdi Hedningdommet haffve de gamle Norbagger brændt de Dødes Lig/ paa andre Hedningers Maneer/ oc satte Asken i store Urnis eller Krucker/ oc Gryder/ lagde oc store Steene paa Stædet. Men siden haffve de begraffved de Dødes Legemer/ gandske heele udi store Høje. Oc der aff deelte de deris Tider i bruna Old ɔ: brænde Old/ oc Houg Old/ ɔ: høye Old. Brænd-Olden holt de Norske oc Svenske lang Tid ved lige/ baade Kongerne oc gemeene Mand. Men effter at K. Froer udi Sverrig/bleff begrafven udi en Hoy ved Vpsal/ da giorde siden mange fornemme Høffdinger sig Høje/ at begraffve

Begraffvelse i Hedningdom- med.

sine Venner udi/ oc satte store Steene der offver til Amindelse/ som kaldtes Bautasteene. Saa giorde oc K. Dan Mikilaate udi Danmarck sig en Høy aff Jord/ oc befoel sine Mænd/ at naar hand var død/ skulde de bære hans Legeme i same Høy/ med Kongelige Ornamenter/beste Klæder/Rustning/oc hans egen Hest/med mange andre kostelige oc dyrebare Prydelse. Hvilken Skik mange andre hans Venner siden éffterfuldte; Hvor om videre kand læses udi voris høyberømte oc forneme lærde Mands/Salig Docter Oluff Vorms Monum. Danicis. lib. 1. cap. 6. oc 7. Der K. Hagen Adelsteens Lig/ bleff begraffven udi Norge paa Hedniske Vis/ da bleff ded føre Nord til Sæheim/ paa Nordhordeland/ oc giorde hans Venner der en stor Høy/oc lagde hannem der udi/med all hans Vaaben oc Rustning/ oc beste Klæder. Der effter bleff talt offver hans Graff/ som Hedniske Mænds Sedvaane da var/oc de viste hannem til Valdhold/ det er/ de Dødes Sal/ som bleffve slagne udi Krig/ hvilcken Sal/ de meente Odin/ (deres Gud de dyrkede) vare udi/oc der regierede. See N.Ch.p.88. Samme K.Hagen lod legge Egild Ulsert sin Merkißmand/oc andre hans Mænd som vare falden udi Striden/en hver udi sit Skib/ hvilcke hand lod fylde med Steen oc Grud/ oc giorde store Høje der offver/ lod oc opreise store Steene omkring Egilds Graff/ som staar der endnu paa denne Dag. ibm. p.83.

Om Arfve-Øl. Ded haffver oc været de Gamles Skick udi Hedningdommed/ at giøre Arfve-Øl oc Giestebud ofver de Døde/efter deris Begrafvelse. Da drucke de den Dødes Minde eller Beggere/ som kaldtis Siælebeggeret. K.Svend i Danmarck/giorde saadant et kosteligt Arffve-Øl/ efter sin Faders Død/oc bød alle sine Hoffdinger/oc Udlændiske Herrer der til/ som er at læse udi N. Ch. p.131.132.

Øre Sølf (f) En Øre Sølff er 4ß. Danske/som tilforne er antegned. Men saadan Sagefald skulde samles/at giffve for Christne Mænds Siæle. Thi dette skeede i Paffvedommet udi Norge/ den Tid de troede/ at der var Purgatorium eller Skierß-Ild til/ hvorfor de gaffve Penge til Siælemesse/at holde offver deris døde Venner/ at de der med kunde udfri deris Siæle aff Skierß-Ild.

Om Fanges Bevaagelse. (g) Fanger skulde bevaages oc følges til Døde aff deris Staldbrødre/

dre/ſom haffde giort Obota Verk/det er den Gierning ſom icke kunde affſones med nogen Boed. Den Tid Aßbiørn Sialebaane/hafde dræbt K. Oluffs H.Trel/bleff hand antvordet Tore Neffjulſøn oc de andre Kongens Mænd i Forvaring/at bevaages aff dennem/ indtil hand ſkulde aflifves. N.Chr p.243. Ellers ommældes udi Norſke Loubog/baade hvo der ſkulde forvare oc bevaage Ubote-Mænd/ſaa oc at Tingmændene ere pliktige at følge dennem til Retterſtædet/eller bøde hver ded icke giør/en halff M.imod Kongen. See Manh.B c.7.

XLII. Capitel.

Hverſu Geſt ſkal gera.	Hvorledis Gieſt ſkal giøres.
Aller Leſtum Mønnum er Pat kunnigt/ at Geſtir er næſtir Hirdmønnum/at Sæmdum/og at ollum retti. Eñ Peir ſem leita ſier Peirra Nafnbota aff Kongi/ og jatar Kongr Peim/ Pa ſkulu Peir ſvo vid Geſti leita Lôgunaytes/ ſem forn er Sidur aa. Enn eff nokur mælis i mote/ Pa ſkal ſlykur Hattur aa/ ſem adr er ſkilt um Hirdmanna	Alle Leeſte Mænd er ded kunnigt*/ at Gieſter ere næſt Hoffmænd/ udi Verdighed oc udi all Ret. End** Men de ſom ſøge ſig deris Nafnbøter*aff Kongen/ oc jætter Kongen dem/da ſkulle de ſaa aff Gieſter ledes til Laugsbrødrene/ ſom fordum Skick er. End om nogen mæler** imod/da ſkal ſliggen Skik holdes/ ſom ellers er ordnet om Hoffmands Laugs-

* vitterlige

* Men

* Vrettigheter

* taler

Laugsbroderſkab. Med den Skick ſkal Kongen Gieſt giøre / at hand ſkal holde ſine Hænder frem offver Sverdet / der ſom *ſammen kommer *Fæſted oc Haandgribbet / end* den ſom giørls ſkal / tage ſin høyre Haand om Fæſted / oc kyſſe ſiden paa Kongens Haand / oc ſverge Eed / med ſamme Eedſtaff * ſom Hoffmand (b). Siden ſkal hand gange at tage ſine Laugsbrødre i Haand. Thi heeder* de Gieſter / at de haffve paa mange Stæder Gieſtning / ſom de fortiener ingen Tack. Det følger deres Syſſel* oc Nafnbot* / at de ere ſkyldige / ſom alle andre Haandgangne Kongens Mænd / at fare

Lögunevta. Med ur Peim Hætti ſkal Kongr Geſt göra / at hann ſkal halda Hendi ſinni fram / yfer Sverd / Par ſem ſaman kemur Hiolt / og Medalkaffli / enn ſa ſem gôriz ſkal / taka hœgri Hendr ſinni um Vaſit / og minnaz ſidan vid Hond Kongs / og ſveri Eid / med ſama Eidſtaff / ſem Hirdmadur. ſidan ſkal hañ ganga at Handſali ved Lögunauta ſinna. Pui heita Peir Geſtir / at Peir hafa Par i morgû ſtodin Geſting / ſem Peim er engi Pok fyre kuñuſt. Pat fylgir Peiri Syßlu og Nafnbot / at Peir ero ſkylder / ſem alir adrir Handgengner Menn Kongs / at fara al-

*ſamles
*men
* Maade at ſvære
*faldes
* Beſtilling
* Ære-titel.

allir Pe Ferdir/ sem Kongr
byder Peim/ epter Pui
sem framarsti megu Peir.
Enn Po ber Kongi vel fy-
re at sea/ at eigi villi hann
Peim til ovidurkvemli-
gra Hluta/ og ei til Pes
sem Gudi see u-tekti/ og
ei til Pes/ sem afmikit af-
refli see i. Peir skolo og
vanliga sealfur at hyggia
til hvera Hluta/ Peir ero
sendir. Peir eigu og at
minnaz a Eid sin oc Tru/
og minna adra aa/ Pa er
Peir sia at mißgöra. Va-
raz ved Raan og Stuld/
og halda Kvenna Frid/
hlaupa ei brodliga til
Mandrapa/ Par sem
Peir vita ei giorla/ hvat
Peir göra/ edr hverium
Peir göra.

alle de Færder*/ som Kon- *Reiser
gen byder dem/ effter ded
som de allermeest kunde.
End*ded bør Kongen vel *men
for at see*/ at hand icke *ansee
forlegger dem vidervverti-
ge (c) Ting/ oc ey til ded/
som Gud er u-teckeligt/ oc
ey til ded/ som aa*meget *formeget
u-mueligt er. De skulle oc
flitteligen selff agte paa/
til hver Ting de ere send-
te. De bør oc at min-
des* sin Eed oc Tro/ oc *betæncke
minde andre paa/ de som
de see at mißgiøre*. Vare *miß-handle forbryde sig.
sig for Ran oc Styld (d),
oc holde Qvinde-Fred/
løbe ey bradelige* til *hastelige
Mandrab (e), der som
de vide ey giorligen*/ *sienbar-ligen
hvad de giøre/ eller (ved)
hvem de giøre.

Antegnelser
Til ded XLII. Capitel.

NB. Dette Capitel saa vel som ded 40. er deelt udi tvende/ udi Arild Hvidf. trøkte Hirdskraa/saa vel som i den Svenske Version,hvor om jeg vilde advare Læseren til Underretning.

Hvad Giester ere. (a) Jester/kaldes i Arild Hvidtf. trøkte Hirdskraa in margine Legater/men det Ord Legater/som det nu bruges/ beqvemmer icke Giester/eftersom Legater sendis ud aff Landet/men Giesters meeste Forretning var i Landet/ som deris Embede oc Vilkor beskriffves/ udi dette oc efterfølgendis 43. oc 44. Capiteler. Den Svenske/som Hirdskraan haffver udsat/ kalder Giester/udi Ordenes Udtyding/Soknarer/eller Inqvisitores, som all Konungens Maal skulle opspana. Hvilcken Udleggelse/ eigentligere beqvemmer Giester/end at de kaldes Legater. Udi den Norske Chrønike kaldes de Sendemænd/Sendebud/oc Udrjdere. Oc sinnes at Giester i de Dage haffve været / som Kongelige Reisekarle mer / der bleffve forsticked i Kongens Bestillinger baade inden oc uden Lands/i Feide oc Fred/oc derfor kaldtes Giester/fordi de giestede oc reiste mangesteds/ hvor Kongen dem udsendte/ som Ordet her udi dette Capitel forklares. Hauker Habrok / haffver været saadan en Giest/ som K. Harald Haarfagger forsendte til K. Adelsteen i Engeland. Thi hand haffde vide vandred/oc kunde vel forrette Kongens Ærinde/hvor hand hannem udsendte/endoc paa de Steder/som farlige kunde være. Derfor fik K. Harald hannem sin u-ekte Søn Hagen/hvilken hand førte til Engeland/ oc gick ind bevæbned til K. Adelsteen/oc satte hannem paa hans Skiød/sigendis: Du haffver nu Knæset hannem/oc er hand din Knæsetting N. Chr.p.63. Reider Sendemand/ maa uden Tvil haffve været en aff Giesterne/efterdi hand saa nefnes i N. Chr. p.562. Henrick Sendemand/ som altid reiste K. Hagen Hagensøns Ærinde til Keyseren/maa oc haffve været en aff Giesterne/som tiente i Hoffet N.Chr.687. K. Hagen sendte sine Udrjdere/ (maa oc haffve været Giester/) at bespeide de Ribunger/ oc føre Kundskab fra dem. N. Chr.655. 660.

(b) Om

(b) Om Hirdmænds ɔ: Hoffmænds Eed/oc derls Beſtilling udi Forſkiel Hoffet/er tilforne handled oc antegned udi ded 30 Capitel her i Hird- paa Hird-ſkraan. Men Gieſter maa oc kaldes Sverdtagere/ſaa vel ſom de/ef- mænd oc ferdi de blefve giorde neſten med ſamme Skick/ nemligen med Sverd Gieſter. at tage i Haanden/oc haffde lige Ret oc Verdighed med Hofmænde-ne/dog var denne Forſkiel alleeniſte imellem dennem/at Gieſter blef-ve forſkicket i Kongens Ærende oc Beſtillinger inden oc uden Lands/ men Hofmændene ſkulde altjd være hos Kongen/oc hañem opvarte/ꝛc.

(c) Det var en viderværtig Befaling oc Gud u-tæckelig / Hagen viderver-Jarl gaff Tore Klacke/ ſit Sendebud (eller Gieſt/) ſom hand plejede tige Ting at bruge/baade i Krig/oc Kiøbfærd til Søes/fordi hand var vjde kient ſkal ey be-om Lande/hvilken hand ſendte til Duflin i Irland/at erfare om Oluf fales. Tryggeſøn var aff Konge-Slekted i Norge/oc da at ombringe han-nem. N.Chr.143. Det var oc en viderværtig Reiſe/Karl den Mør-ſke tog ſig paa/der hand var K. Olufs H. Sendebud til Ferøe/at hen-te Skat der fra/ hvor ofver hand bleff der dræbt/ſaa vel ſom andre til-forn bleffve/ſom der haffde krefved Skat paa Kongens Vegne. N. Chr. p. 268. 269. 270. 271. ꝛc.

(d) Gieſter ſkulde vare ſig for Ran oc Styld/naar de bleffve ud- Ran oc ſendt aff Kongen at randſage om forbrudt Gods oc andet ſom ſkulde Styld optages/ thi ingen Kongens Ombuds-Mand maatte tage fra nogen forbydes uden foregaaende Dom/ſom den Norſke Low udvjſer udi K. B. c. 1. Ey heller røffve eller ranne anden noget aff Hænderne. Landsl. B. c. 40. etc. See om Qvindefred tilforn. c. 39.

(e) Mandrab forbydes udi N. Lonbog udi Manh. B. c 1. oc eff- om Man-terfølgendes Aſlag Fitiaſkald var alt for haſtig til Manddrab / der drab/ ſom hand dræbte Erling Skialgſøn/ med ſin Øxe / (u-anſeet hand haffde forbydes været hans Konges K. Olufs H Fiende/oc ſtridde imod hañem/)hvor-for Kongen ſagde til Aſlag: Du hugſt ſom den verſte Mand/du hugſt nu Norge aff min Haand/ N. Chr. p. 282.

XLIII. Capitel.

Um Skylda Gesta.	Om Gieſters Skyl-dighed*.

*Beſtil-ling

OM Giester vorder visset hen Gods at optage(a), da giemme * de ded vel/ at ey følge andre Mænds Gods/ uden ded alleene som optaget er. End dersom (noget) vorder optaget bradeligen / førend de vorder Sandvisser * / da lades ded strax igienkomme/ naar Ransak * kommer paa. Ingen skal oc dølle ded som hand haffver optaget / uden hand vil Tiuff derfor hecde * som døller. End dersom Giester vorder tilforordned at tage Mænd * aff Dage/ da see sig for flitteligen / at ey vorder Sageløse * Mænd for deris Vaaben (død)/ oc om de kunde komme til/ da skulle de tage Mendene * /

* akte

* ret undervist.

* ded erfaris

* kaldes

* nogen

* u-skyldig

* de Fangne.

EF Gestum verdur vilsat til Fear upp teka. / Pa geime Peir Pes vel / ad ei fylgi adra Manna Fee / nema Pat eitt / sem upptekit er. Enn Po at upp verdi tekit bradliga / edr Peir verda Sanzvisir / Pa lati Pegar aptur ganga / er Rannsak kemur aa. Engi skal og legna Pui sem hann hefr upp tekit / nema hann vili Piofur aff heita / sem leynir. Enn Par sem Gestir verda tilgiövir / at taka Menn aff / Pa sea Peir fyrre vanliga / at ei verdi Saklause Menn fyrre Peira Vopnũ/ og ef Peir eiga Pes kost / Pa skulu Peir handtaka Menn/

og

og naa Peir Prest fundi/ eff Peir megu Pui vidkoma. Eñ ef Peir giøra ǒdru Vis / Pa svari Peir Pui fyre Gudi/og ei ber Hoffdingia at lata Pat reffsingalaust/ ef svo profast. Gestir eru og skyldir til/ Par sem Peir eru i Bygdū/at veita Landsini Lendum mønnum og Syslumønnum til alra Retra i Kongs Maala/Par sem Peir verda tilkraffdir / Po ad Peir sieu eigu Sveitfastir. Lendir-Menn og SyßluMenn/ eru og skyldir/Pem til retra Maala ad fylgia/ suo sem sinum sonnum Lǒgunautum/eff Peir eru jafnadar Menn vid adra Kongs Pegna.

oc lade dem naae* Prest/ *bekomme
om de kunde komme til.
End om de giøre paa anden Vis*/da svare de ded *anderledis
for Gud / oc ey bør Høffdinge at lade ded Reffsingeløst*/ om saa provis*. *ustraffet *bevises
Giester ere oc skyldige til/ der som de ere udi Bøigden* at yde* Lænßmændene oc Syßlemændene* *paa Landet *bevise
Bistand til all Ret / i Kongens Sager / dersom de vorder tilkræffde / dog at de vare icke Indvaanere. Lænßmænd oc Syßle-Mænd ere oc skyldige / dem til ret Sag at følge* / saa *forhielpe
som sine sande Laugsbrødre / om de ere jaffne Mænd* mod andre Kongens Tienere. *billige

Antegnelser
Til ded XLIII. Capitel.

Om Giesters Bestilling. (a) Giester skulde forbrudt Gods optage / oc derfor kunde de oc ret kaldes Soknarar/ eller Inquisitores, som ded udtydes udi Svenske Hirdskraa. Oc var ded deris Bestilling/ at optage alt forbrut Gods/Land oc Løsøre/som forfalt til Kongen/ enten for Land-Forræderi/Drab/eller andre Mißgierninger/som Norske Loubog udviser udi M. B c. 1. 2. oc efterfølgendis. Item naar Gods bleff forbrut til Kongen/formedelst falst Kiøb oc Sal/ aff K. B. c. 10. etc.

Dødskyldige skulle haffve Præst. (d) Den Tid Aßbiorn Sælebaaan/ for Drabs Sag skulde miste Liffved/efter K. Oluffs H. Befaling/da magte Tore Riesiulson ded saa/som haffde hannem i Antvording/ at hand bleff skriffted oc beretted/oc fik Loff at gaa bunden til Kirke/oc høre Messe. N. Chr. p. 243. Saa lod oc Simon Kalff Kong Øisteen komme til Præsten/oc lyde Høimesse førend hand døde/der hand skulde marteres. N. Ch. 459. 460.

XLIV. Capitel.

Om Giesters Vilkor.	Um Pyrmslur Gestir.
Alle de Vilkor som Hoffmænd (a) bør at hafve inden * Hoffet mellem sig * bør Giester at haffve / de som til deris Laug hører. End om Giester komme ey til Giestestæfne/ eller følge ey sine Laugsbrødre * som ere døde (b), da er hver af dem	Allar Par Pyrmslur sem Hirdmenn hefir ad hafa innan Hirdar millũ sin/ eigu Gestir ad hafa/Par sem til Peirra Lõguneyts heyrir. Eñ ef Gestir koma ei til Gestastefnu/edr fylgia ei Lõgunautum sinnum øndudum / Pa er hver Peirra Pui-

* udi
* indbyrdes
* Staldbrødre

Pullyku Sekr / sem Hird-
madur. Ol Pan Maal
sem gioraſt/og til Lidsem-
dar heyrir millum Hird-
mañа/og Hirdſtraa ſky-
rir / Pa ſkulu Geſtir ny-
ta ſiar Par aff / alt Pat
ſem til Sidbotar heyrir /
bædi i Fridi og V-fridi.
Geſtir ſkulu hafa med
Kongi / Pa er hann fer
fyre Land fram / Pui-
lykt og Pan Formann /
ſem Kongi giørir Raad
fyre / og hagi ſvo til / ad
Peir fari eptir Kongs
Skipi ſem neſt ; Enn
Pui at eins fyre / at hann
biodi ſvo ſealfur.

ſlig Sagefald ſkyldig/ſom
Hoffmand. Alle de Sa-
ger ſom giøres*/oc til Bi- *forfaldt
ſtand hører imellem Hof-
mænd/oc Hirdſkraan ud-
viſer/da ſkulle Gieſter ny-
de ſig Nøtte der af/alt det
ſom til god Skick hører /
baade i Fred oc V-fred.
Gieſter ſkalle haffve med
Kongen / da * ſom hand *naar
farer frem for Landet /
ſaadã oc den Farmand*/ *Styrmand
ſom Kongen giør Raad
for*/oc lafve det ſaaledis/ *forordner
at de fare effter Kongens
Skib (c), ſom*neſt; Men *aller
med ſaadan Vilkor / at
hand bod * ſaa ſelffver. *befoel

Anteqnelſer
Til ded XLIV. Capitel.

(a) OM Hirdmænd oc deris Vilkor / findis tilforne udi Hird-ſkraan c. 30. oc 33. *Om Hirdmænd*

(b) At Gieſter ſkulle følge deris affdøde Staldbrødres Lig/ ſaa vel ſom andre Fedforne Mænd/ er tilforne antegned til det 41. Capitel/ſom der om melder. *Om Gieſter*

(c) Eff-

(c) Efterdi her næffnes Kongens Skib/oc der med giffves Anleding at erindre om Kongernes i Norge Skibe oc Skibs-Floder/vil jeg noget der-om kortelig en paa dette Sted antegne. Men de gamle Norbaggers Skibshandel/Viking/oc Fribytterj/ var alt for vjdløfftigt her at udføre/ oc derfor forbigaaes.

Om Norges Kongers Skibs Flode oc Skibe.

I Første Enevolds Kongers Tjd/ var Skibene ickun maadelige/ men bleffve siden Tjd effter Tjd bygt jo større oc større. Oc var de Norske Kongers Skick oc Sedvaane / at fikte til Søes naar ded ret skulde gielde: De deelte deris Skibe i trende Parter/som var/ Staffnen/Krapperummed oc Lyfftningen. I Staffnen eller Forstaffnen aff Skibet / var Merkißmanden med sine Staffnboer eller Staffngiemmere forordned/ som der skulde fekte. Udi Krapperummed vare Roerßmændene/med tilforordnede Krjgsfolck. Udi Lyfftningen eller paa Bagstaffnen var Kongen selff oc Stallaren/med sine Hoffsinder oc Hoffmænd. Skibene vare icke ofverlobbet mit udi/hvor der vare adskillige Rumme eller Platzer/som Roerfolken skulde være udi/ derfor brugtes Tieldinger eller Tielter offver Krapperummene/hvilke de toge aff/naar Fektningen eller nogen Slag imod Fienden skulde angaa. Saa bant de Skibene sammen/eller lagde dikt om Borde med hin anden/oc støde saa paa hin anden/ med Bueskud/ oc Haandskud/ oc alskens Vaaben / ded beste de kunde.

K. Oluff Tryggesøn lod bygge et Skib / hand kaldte Ormen hin lange/ oc var ded langt oc bredt/ oc høyt paa Borde/ var oc bygt for oc bag effter Drage Lignelse/oc Hoffveded/eller Galionen/for paa Skibet/ saa vel som Bagstaffnen var gandske forgylt. Oc haffver dette Skib været ded beste oc skiønneste / som haffver været nogen Tjd bygt udi Norge i de Tjder. K. Oluff T. var selff Høffvitzmand paa dette Skib/oc haffde 40 gode Skibe i sin Flode/ der hand seilede fra Norge til Venden eller Pommeren/ som læses udi N. Chronike. p. 168. 170.

K. Oluff den helliges Admiral Skib/kaldte hand Vidunder/ paa hvilket var en forgylt Forstaffn eller Galion/med et Spøgelse Hoffved/oc hafde hand derforuden en stor oc statlig Flode med sig der hand seilede til Danmark/ N. Chr p. 271.

K. Harald Haardraades Skib/var forgylt for oc bag/oc langs ad Bor-

Borde/med et Drage-Hoffved for paa/var 35 Rum stort/hand hafde en Flode med sig til Danmark paa 150 Skibe/ med hvilken hand sloges med K. Svend i Danmark udi Losvefiord/som hafde 300 Skibe/oc vandt Seyr aff hannem. N. Chr. pag. 357.

K. Sigurd Jorsalefar/ seilede til Constantinopel med 60 Skibe/ som var saa store oc herlige/saa alle/hvor hand seylede/forundrede sig der offver. N. Chr. 405.

K. Ingi lod bygge Skibe paa 32. oc 36. Rum/ da lode de Bagler oc bygge saa store Skibe/som icke hafde været i Norge tilforn/thi imellem Øserumene vare 24 Aarer/oc ofven paa vare 48 Aarer/20 Alne lange / Tieldingen var 35 Allen lang / oc skulde 8 Mand være i hvert halffve Rum / oc skulde ded være en aff de høyeste Mænd / som kunde staa paa Bunken / oc recke op til Seilbielken med sin brede Øxe. N. Chr. p. 560. 561.

K. Hagen Hagensøns Skib Korsuden/var jeffnhøy om Borde/ med ded øfverste aff Tieldingen paa de andre største Kongens Skibe/ det var oc 19 Allen høyt øfver Vandgangen/hans Flode var 300 Skibe/oc ingen aff de Eldste i Norge haffde seet saa store Skibe/som K. Hagen hafde. Siden lod hand bygge Marie Sorgen/det store Skib/ efter Drage Lignelse/med et forgylt Dragehofved for paa/oc Bagstafnen forgylt/oc vare Seilen fordeelte med adskillige Farfve. Da hafde Kongen 315 Skibe/der hand seilede til Danmark/ oc naar Solen skinnede/var det lige som nogle Ilde brænde/aff de forgylte Stafne oc Fløje/oc aff de forgylte Skiolde/ som hengte paa Stafnene oc langs Borde. N. Ch. pag. 760. 763.

De Danske Konger haffver oc i de Dage været mæktige paa Skibe. K. Harald Gormsøns Flode var en gang 700 Skibe, oc siden 1200 Skibe/der hand reiste til Norge/som skrifvis udi N. Ch p. 107. oc 279. Saa haffde oc K. Knud i Danmark en Flode paa 1200 Skibe/som i samme Chrønike ommældis p. 279. Dette jeg her saa korteligen vilde antegne/at mand kand see oc erfare/hvor mæktige disse Nordiske Konger haffve været i gamle Dage til Søes.

om Danske Kongers Skibs-Flode.

(d) Orden med Skibe/hvorledis de skulle seile i Floden med Kongen/saa oc hvorledis de skulle hafve deris Leje i Hafnene hos hannem/

Skibs Orden oc Leje

haffver været meget i Afe tagen fordum Tjder i Norge/paa det alting kunde gaa ſtickeligen ill. Derfor bleff K. Magnus Olufſøn meget vred oc fortørned/den Tid Harald Haardraade haffde lagt ſit Skib i Kongens Leje udi Hafnen / der de vare i Flode ſammen / oc bad ſine Folck væbne ſig / at hand kunde ſlaes med hannem / hvorfor Harald/ maatte lade Landtofved Hugge/oc legge Skibet aff Lejed/ N.C.h 342. Men ſkulde Gieſter fare allerneſt efter Kongens Skib/fordi de kunde være nær ved Haanden/at forſkickes her oc der hen/hvor Kongen dem befalede/ effter ſom deris Beſtilling det udkreffvede.

XLV. Capitel.

Om Gieſters Vdvarde*.

GJeſter ere ſkyldige at holde alle Vdvarder oc Varetegt offver Kongen hvor ſom tarffves* paa Søen (a), eller paa Landet (b). Gieſter bør at gange paa Vare oc af Vare/den Tjme* ſom dem vorder foreſagt. De ſkulle haffve til Varde/ ſverd oc Oxe/ſtaalhue/ſpiud oc Buklare(c). Saa mange ſkulle Vare holde paa hver Sted/ oc ſaa mange Steder / ſom vorder forſagt*. Jngen

* Udvagt
*behøfves
* paa den Tid
* forvist

Vm Vtvorda Geſta.

GEſtir eru ſkyldir ad halda alla Vtvordu og Nioßnir yfer Kongi / hvart ſem Parf/ á Seo edur á Landi. Geſtir eigi at ganga a Vord og aff Vord / Pan Tyma ſem Peim verdur fyreſagt. Peir ſkulu hafa til Vardar / Sverd og Oxe / Staalhufu/ſpiót og Buklara/ Svo margir ſkulu Vörd haldu i hverium ſtad/ og ſvo morgum ſtodum ſem fyrir verdur ſagt. Eingi

peir

heill Madr skal faa an-
nan til Vardar fyre
sig / utan Kongs Leyff.
Enn sa er sær gialdi
slikt sem Vordur sie fal-
lin / enn sa rietlaus er
Vörd tök. J Peim
Stad skal hvor Vord
halda / sem honum er
bodit / enn sa er i ödrum
Stad heldur / Pa er
sem ohaldin sie. Nu
ganga menn a Vörd / og
kenna menn ey / at Pat
see skila Menn / Pa sku-
lu Peir halda Peim til
Dags / enn skila Menn
alla lata Peir fara i Fridi.

sund Mand skal faa an-
den til Vare for sig / uden
Kongens Loff. End*den * men
som faar (anden) gielde
sligt / som Vare*er fal- * Vagt
den* / men den være ret- * forsømt
løs / som Vare tog. Paa
ded Sted (d), skal hver va-
re holde / som hannem er
budet* / men den som paa * befaled
anden Sted holder / da er
som u-holded var. Nu
ganger mand * paa Va- * nogen
re / oc kiender mand ey / at
ded er (en) skillig* Mand / * god
da skulle de holde dem til
Dagen / men alle skillig
Mænd lade de fare i Fred.

Antegnelser
Til det XLV. Capitel.

(a) VTvordu eller Vdvagt / til Søes / var forordned aff Nor-ges Konger / som i V-freds Tid udsendte deris Giester med Baade oc Jagter / at de skulde passe paa / oc føre Kundskab om Fienden. Der K. Hagen Hærdebred / var paa Landet oc leegte med sine Mænd / paa Stenevog / kom 2 Mænd i en Baad / som hand haffde udskicket paa Vagt / hasteligen roendis / oc Om Vdvarder til Skibs.

forkyndede hannem Erling Jarls Ankomst/ N.Chr. p. 478. Kong Sverres Udvagt/ som hand hafde forordnet/ kom til hannem/ der hand laa ved Fimbred med 12 Skibe/ oc forkyndede hannem K. Magnus Erlingsøns Ankomst. N.Ch p. 515. K. Hagen Hagensøn hafde forordned en Jagt hand sendte Nord i Landet/ som der skulde holde Udvarde/ at forfare om Skule Jarl der hand giorde Oprør; Deßligeste, lod hand en anden Jagt som Vetan kaldedes/ flyde hver Nat uden for Foldehelde/ som der laa til Udvarde/ at føre Kongen Tiding/ om de fornumme noget. Da kom Grimer Keitan omsider/ (en aff Kongens Giester) med samme Jagt om Natten/ oc. førde Tiding om Skule Jarls Oprør etc. N. Chr. p. 696.

Om Udvarder til Lands. (b) Til Lands hafver oc Giester maat holde Vagt oc Udvarder i Feyde Tid/ oc kaldis derfor Udrjdere i Norske Chrønike. K. Hagen udsendte sine Udrjdere Ogmund selff tolffte / paa Udvarde oc Speyderj/ at føre Kundskab om Ribungerne. N.Ch. 655. 660. Saa beskickede oc Kongen Udvarder oc Holdere i Vermeland. J den fremmerste Vagt holt 80 Ryttere/ en half Mjl frem for Kongen/ i den anden Vagt holt 30. J den tredie en fierding Vejs for Kongen/ holt 12 Mænd/ nær ved som Kongen var at de kunde see hannem N Ch. 651.

Om Varde oc vagt hos Kongen. Ellers holdtes staaendis Vagt oc Varde for Kongens Qvarter/ i Torn oc paa Øerne eller andre Platzer/ hvor de vare til forordnede. De Slitunger hafde Vagt i S. Halvards Kirketorn udi Opslo/ som saae K. Hagens Skibe ankomme oc flyede. N. Ch. 618. Vagten sof i Tornet i Bergen/ der Baglerne giorde Jndfald imod K. Jngl. N. Ch 553.

Om Baun oc Vedder. Ved Baun eller Veder holtes oc Udvarder/ som K. Hagen Adelsteen først forordnede udi Norge/ da blef bygt Vedder eller Baun paa de høyeste Klipper ved Strandsiden/ saa at mand kunde see/ fra den eene Vedde/ oc til den anden/ oc hvor som mand fornam/ at Fienderne komme for Landet/ eller Landginge/ skulde mand sætte Jld paa dedneste Vedde. Oc naar mand saae ved det neste Vedde/ Norden for/ ded Vedde brænde/ skulde brændes det eene Vedde efter det andet/ indtil det Nordeste. Oc skriffves/ at mand kunde ved samme Veddes Brændelse/ faa at vjde udi 7 Nætter oc Dage/ fra Øster ste i Landet/ oc Nord til Tinghøjen paa Helleland/ naar Fiender vare komne i Landet. N. Chr.

Chr. p.80. See ellers Norske Lovbog udi Vdf. Balken/ som vjdløfftigen udi det 4 Capitel handler om Vedvarder at holde.

(c) Om Buklare/saa vel som alle slags Gevær oc Vaaben/er tilforne udførligen skrefved udi de Antegnelser til det 34 Capitel. Men klare skulde Giester hafve Buklare/det er et lidet Skiold/oc icke et stort/fordi de smaa vare lettere oc behændigere at bruge til Vdvarder oc saadan Færd. Om Bu-

(d) Det er høyt anliggendis/ at holde Vagt / paa det Sted mand befales. Den Tid K. Ingis Baardsøns Folck/vilde icke holde Vagt paa Øerne ved Trundhiem/som dem var befalet/bleff Kongen offverfalden i Byen aff de Bagler/ oc hans Folck dræbte. N. Chr. p.552. Der K. Harald Gilles Lifvægtere (eller Giester) holt u-ret Varde oc Vagt / oc icke paa det rette Sted for Kongens Losement/ blef hand om Natten offverfalden oc dræbt. N. Chr. p.438. Om ret Sted at holde Vagt.

XLVI. Capitel.

Um laga Vardhald.

Nu Þar sem Menn eru svo til Vardhaldz i Sveitum/ at bædi eru Gestir/og Þeir Menn sem ei eru handgengnir / Þa skal svo skipta / at ai sieu Gestir med ödrum Mönnum a Vordi / Þui at Þem er mest kuñigt aff Þeiri Þeonustu/eigi Þeir og mest i Vardhaldi ad vera. Enn

Om loulig Vardhold*. *Vagt

Nu ver som Mand ere saa til Vardholds i Sviten*/ at baade ere Giester/oc de Mænd som eyere haandgangne (a), da skal saa skiftes/at altjd ere Giester med andre Mænd/ paa Varde*/ thi ad dem er meest kunnigt * om den Tieniste/bør dem oc meest i Vardhold at være. End

*tilhobe: *Vagt *beviſt.

nogen om Mand tager Mand
*Gevalt med Vold*af Vardholds
Mænd med u-randsaget
Sag/da ere de skyldige ot-
te ortuger(b) oc xiij Mar-
ker til Kongen i Fred/end
Obota Mænd i V-fred.
Ey skulle mand gange al-
le tillige aff Vare. Nu er
mand nogen Nødvendig-
hed paa Haande/ oc haf-
* Vagt ver hand Vare */ da skal
* Forloff hand bede Orlof*/oc faa
* lige saa anden Mand jæffn vel *
fridsk med sine Vaaben/
men om hand faar ej/(da)
holde selff / end om Nød-
vendighed paakommer /
* hver gang da gange en i sær */ end*
* men med saadan Vilkor to/ at
* lige jæffn*mange ere tilbage/
men aldrig fleere ad gan-
gen/hvor mange som hol-
der (Vagt). Det er van-

ef Meñ taka Mann med
valdi/ af vardhalds M: on-
nũ ad óransokudu Maa-
le / Pa eru Peir sekir át-
ta ortugum/og xiij Mor-
kum ved Kong i Fridi/ eñ
Obote Menn i V-fred.
Ei skulu Menn ganga al-
lir senn aff Verdi. Nu er
manni ein hver Naud-
syn á Hendi / og a hann
Vörd / Pa skal hann
bidia Orloffs / og faa
annan Mañ jafn vel lid-
færan med Vopnum si-
num / enn eff hann fer ei
haldi sialfr/enn ef Naud-
syn er aa / Pa gan-
gi einn senn / enn Pui
at eins tveir / at jaffn
margir sei eptir / enn
aldrei fleiri senn / hver
su margir sem hal-
da. Pat er vand-
li-

liga fyrebodit/ at taka Fee
aff Peim Mønnum/ sem
a Vörd ganga/ til Pes at
Peir bydi ei Ransaks/ ad
liosum Degi. Eñ Peir sem
Pat göra hafi fyregiort
Peonustu siñi og svari ol-
lu Pui/ sem af kann stan-
da/ ef Peir reynazt at oski-
la Mønnum.

ligen * forbudet / at tage * endelige
Penge aff de Mænd/ som
paa Varde gange/ saa at
de bie ey til Randsag * ved * Randsa-
lys Dag. Men de som gelse
det giøre haffve forgiort * * forbrude
sin Tieniste / oc svare alt
det/ som af * kand komme/ * der aff
om de findes * uskillige (d) * u-riktige
Mænd.

Antegnelser
Til ded XLVI. Capitel.

(a) HAndgengnir Menn/ ɔ: Haandgangne Mænd/ som haf- ve rakt Kongen Haand paa nogen sær oc synderlige Be- stilling i Hoffet/ kaldes ellers Trosvorne Mænd. Saa- dant er vjtløfftigere forklaret/ udi de Antegnelser til ded I. Capitel udi denne Hirdskraa. Hvad Haand- gangne Mænd ere

(b) Ørtug/ udi Penge/ er 2 Danske Hvider/ men en gammel Ør- tug er 1½ Skilling/ siger Cancell. Bielke in Term. Jurid. Om Mar- ker/ er tilforne paa adskillige Stæder antegned. Om Ør- tug Om Mar- tug

(c) Obota Menn/ som hafve giort Obota Maal/ det forklaris vjt- løfftigen udi N. Low/ udi Manh. B. c. 2 som oc tilforne er antegned. Hvad u- skillige

(d) Oskila Menn/ ɔ: u-skillige Mænd/ som ere u-riktige/ u-rædeli- ge/ saa som Forrædere; Der imod er skila Menn/ skellige Mænd/ som giør Ret oc Skiel/ ere gode/ redelige oc trofaste/ etc. Mænd ere

XLVII. Capitel.

Um Utvardar Sidu og Bugaad.

Om Udvarders * Sæder * Vag- oc Staafering. tens

NU de Mænd som til
Vdvarde gange / i
V-fred / da skulle
de haffve god Vaaben oc
* Horn som blæses i. Lude*(a) med sig/ oc gange
til Vare i god Tid/ vaage
siden vel/ oc sidde sielden
* stille qverre*/ oc gange tilbage
oc frem / oc lyde til / om de
hører roe / ride eller tale.
End om dem tøcktes no-
* henvendis get til V-fred vendt*/ oc
tøckes dog ey forvist at vi-
des/ da skulle de kalde an-
dre Mænd / de som nær
ere/ om de kunde vedkom-
* komme til. me*/ da skulle de blæse med
ded første. End some skyn-
de sig til Kongen(b), oc si-
ge hannem tiding der om.

NU Þeir Menn sem
til Vtvarda ganga
i Vfridi / Þa skulu
Þeir hafa god Vapnn og
Ludur med sier/ og ganga
til Vardar i fyrre lagi/ va-
ka sidan vel/ og sitia sial-
dā kyrrir/ og ganga aptur
og fram/ og hlydast/ um ef
Þeir heyra rodur/ reid edr
rædur. Eñ ef Þeim Þikir
nokut til Vfridar vænt/ og
Þikiast Þa ei fyre vijst vi-
ta / Þa skulu Þeir kalla
adra Menn/ Þa sem nær
eru / eff Þui maa vidko-
ma/ Þa skulu Þeir blasa
sem fyrst. Eñ sumir skun-
de til Kongs / og segi ho-
num Greni aa.

Antegnelser
Til ded XLVII. Capitel.

Om Ludur (a) OM Ludur er antegned til det 41 Capitel / oc maa ded haffve været Horn/ hvilcket de skulde haffve med sig/ som holt Vdvarder eller Vagt ved Baun/ i gamle Dage. Derfor er oc

Lu-

Ludur ret udlagt aff Arild Hvidtf. Horn. Men om Vaaben / ſom ſkulde bruges paa Udvarder er antegned udi forgaaende 45 Capitel. Er oc befalet udi N. Lovbog udi ded II. Capitel udi Udſ. B. hvad Vaaben hver bør at eye.

(b) Om Tjding eller Hærſagen at føre til Kongen er tilforne ommældet til ded 37 Capitel. Om Herſagen

XLVIII. Capitel.

Um Kiertiſveina.

ÞAt er forn Sidur innan Hirdar / at Kongr velur ſier af godum Ættum / Menn til Kertiſveina. Enn Peir Menn / ſem Peim fylgia fram til Kertiſveins Vißlar / ſku'u göra Ranſaka um Ætt Peirra / og ſegia ſvo Kongi / at ei ſyniſt annat ſannara. Enn Pan Tyma ſem Kon ur giörir Kertiſvein / Pa ſkal hann lata ſkipa Peim Menn fyre Bord / er giöraſt ſkulu / millum Pes ſem rud eru Bord / og adur Kongur

Om Kierteſvenne.

DEd er fordum Skik inden * Hoffet / at Kongen væler ſig aff god Æt / Mænd til Kierteſvenne (a). End* de Mænd / ſom dem følger frem til Kierteſvennes Beſtilling / ſkulle giøre Randſagelſe * om deris Æt (b); oc ſige ſaa Kongen / at ey ſynes andet ſandere. End* den Tjme* ſom Kongen giør Kierteſvend / da ſkal hand lade ſkicke de Mænd for Bordet / ſom gioris ſkulle / midler Tjd ſom Bordet er roddet* / oc efter Kongen

* udi
* men
* randſage
* men
* paa den Tjd
* giort roddeligt

tager selff Vand. Kongen
skal holde sin høire Haand
frem offver Bordet / som
hannem er beqvemt / oc
skulde de kysse paa Kon-
gens Haand / iættendis
hannem i det sin Tro /
baade obenbarlige oc løn-
* fuldkommeligen lige / saa fuldt * som hine
som svære Boger Eed(c).
Oc fordi ere Kiertesven-
ne Kongens Haandgang-
ne/dog at de ere ey Sverd-
* der efter tagere(d). Efter ded* skal
* løfte den som giøres lude * sit
Hoffved op offver Bor-
det/men Kongen skal ka-
ste Haandklædeds Lycke
frem offver hans Hals /
siden skal hand holde
* Bekenet Mollingen * med Drot-
zen(e) meden hand gifver
Kongen Vand. End om
* ad gangē fleere giøres i sær * / end

tekur sialfur Vatn. Kongr
skal halda hegri Hand siñ
fram yfer Bordit / sem
honum er hegiazt / og
skulu Þeir minnazt vid
Hond Kongs / iatandi
honum i Þui Tru sinna/
bædi opinberliga og ley-
niliga / svo framt sem hi-
ner sem sveria Bokareid.
Og Þui eru Kertisvei-
nar Kongi Handgengnir /
Þo at Þeir seu ei Sver-
takarar. Eftir Þat/ skal
sa sem giörist / luta Hoff-
di sinn upp yffnir Bor-
dit / enn Kongr skal ka-
sta Handklædis Lyknum
fram yfer Hals honum/
sidan skal hann halda
Munlogu med Dro-
seta medan hann gefr
Kongi Vatn. Enn eff
fleyri giørest i senn / enn
einn/

einn / Pa haldi sumir a
Handkladi / enn sumir
taki Munlöger / edr añar
Bordbunad / og bæri
utar. Pui heita Kerti-
sveinar / at Pat er Peir-
ra Peonusta / at haldi
Kerti fyre Kongi / edr o-
drum Hofdingum um Jol /
og iaffnan Pa er Kongr
lætur Pa tilkrefia. Peir
skulu og vera i Fylgdar-
haldi med Hirdmønnum /
svo Po ad nokrir sie Hird-
menn med Peim. Peir
skulu og hafa Skip med
Kongi / og Pan For-
mann / sem Kongr giøre
Raadi fyrre / og hagi svo
til / at Peir fari iaffnan
nest epter Kongs Skipi /
Pui at eins fyrir / at hañ
biodi sva sialfur. Peir eru
og skyldir / til allir Peirar

een / da holde somme ved
Haandklædet / men som-
me tage Mollingen / eller
anden Borde-Staffering /
oc bære ud. Thi heder de
Kertesvenne / at ded er de-
ris Tieniste at holde Kier-
te * for Kongen / eller an- * Lys
dre Høfdinger om Juel (f),
oc iaffned * da * som Kon- * saa tit
gen lader ded tilkræfves *. * naar
De skulle oc være i Følge- * udkræf-ves
hold * med Hofmænd / dog * Følge-skab
saa ad nogle ere Hoff-
mænd med dem. De skul-
le oc hafve Skib (g) med
Kongen oc den Far-
mand * / som Kongen giø- * Styr-mand
rer Raad * for / oc mage * tilfor-ordner
ded saa / at de fare iæffned
nest efter Kongens Skib /
dog at icke for / uden
hand byde saa selfver. De
ere oc skyldige / til all den

Tieniste/ som Kongen la- der kræfve sig til Lettelse* oc Ære. All Sidsomhed*/ som vises udi Hofmænds Laug* oc Giesternes/ den skulle de nyde * sig til Gaffns/ effter som ded fornemmest anstaar de- ris Laug*. Sligge Refs- ninger* oc Sagefald lig- geder ved/ om de mißgio- re * som tilforn er vist* mellem Hoff-Mænd oc Giester / om de mißgiøre. Bør * dem oc at være vakere oc lette / at see til alle nøtsommelige Ting/ Thi at ofte vorder de tag- ne til sine* Tienister paa lette Lifs * Alder/ end no- gen anden.

* Forlindring
* Sømmelighed.
* Selskab
* føre
* Selskab
* Straff
* forseer sig.
* meldt
* sømmer
* deris
* fridske

Peonustu sem Kongr leitr krefia sier til Liettis og Semdar. Alla Pa Sid- semd / sem vottar i Hird- manna Logunevti og Ge- sta / Pa skulu Peir nyta sier til Gagns/epter Pui sem framazt byriar Peir- ra Lögunevti. Slikur ref- singer og Sektir leggia Par vid / eff Peir miß- giöra / sem adr vottar millum Hirdmanna og Gesta/eff Peir mißgöra. Hefir Peim og at vera vakrer og lietr / aa see til alra nytsamligra hluta/ Pui at optar verdar Peir teknir til siñar Peonustu/ aa Lietlifis Aldri/ eñ no- kurer adrir.

Antegnelser
Til ded XLVIII. Capitel.

Hvad Kierte- svenne er.

(a) Kiertisveina/kalder Arild Hvidef. i sin trøkte Hirdskraa/Kluse- pottere/oc den Svenske udi Ordenes Udtydning Liwßvachta- re/

re/i thet the mætte medh Fakler och Liwß lysa Konungen. Men ret efter det gamle Ord er Kertisveina/ Kertesvenne/ det er Lysesvenne. Thi Kers er Lys/paa gammel Norsk/Dansk oc Svensk/oc kaldes endnu Lyß Kers aff de gamle. Oc var ded deris Embede oc Bestilling/ at holde Lys for Kongen eller andre Høffdinger om Juel/som ded oc forklares udi dette Capitel. Oc var K. Oluff Haraldsøn Kyrre den første Konge udi Norge/som optog det med Voxlys at brænde/oc holde Lys for Kongen/som erfaris aff N. Chronike/pag 384. Da bleff først Kertesvenne forordned.

(b) Kertesvenne skulde være aff god Æt/ fordi de skulde være i Kongens præsentz/ oc i Kongens Sal/ oc der med Drotzen oc Skutilsvenne opvarte Kongen offver Borde/ de skulde decke Taffelen/ oc hielpe til at afftage oc giffve Vand effter Maaltjd/bære Madden aff Borded/oc forvare Sølfved/som Sølfpoppe nu giøre/ etc. Derfor blefve oc Kertesvenne giort med samme Ceremonier oc Maneer som Skutilsvenne/oc skulde svære den samme Eed/som er at see aff det 23. oc 24 Capitel udi Hirdskraan/hvilcke om Skutilsvenne oc deris Embede mælder.

Om Kiertesvennes Æt.

(c) Bokar Eid/ ɔ: Boger Eed/det er Bogs Eed/at svære Boger Eed/er at legge Fingre paa Bog oc sverge. Kaldes i Jydske Lovbog/ at binde Bogs Eed/udi en Sag/etc. See Canc. Bielke in Term. Jur.

Hvad Bogger Eed er.

(d) Kertesveñe vare Kongens Haandgangne Mænd/fordi de hafde takt Kongen Haand paa Tienist oc Troskab. Men de vare icke Sverd-tagere/fordi de hafde icke taget Sverd i Haand/eller annamed Sverd/ i Haand aff Kongen/naar de giorde Eed/som Hirdmænd oc Giester.

Kierte-sveñe vare ey Sverd-tagere.

(e) Drotzens Embede oc Bestilling er beskreffved tilforn udi det 25 Capitel/ hvor Læseren der om kand søge.

Om Drotz

(f) Jule Høytjd hafver været meget høytjdeligen holdet i fordum Dage. Thi da forsamlede Kongerne alle deris fornemmeste Mænd udi Riget/oc hafde bered en Julesal/hvor de giorde dennem løstige oc glade/ oc da skulde Kertesvenne holde Blos oc Lys/ oc saa vel som alle Haandgangne Mænd opvarte. Kong Hagen Sverresøn lod herligen berede Jule Høytjd udi Bergen/da kom alle hans Lænßhøffdinger oc svorne Mænd til hannem. Oc var da Kongens Sal fuld aff

Om Jule Høitids Holdelse.

Folck/oc hver var sticket til sit Sted/efter gammel Sedvaane. Dronning Margareta oc Frøken Christin blefve oc indbudne til same Høitjd/oc sætte sig i Høisædet. See N.Chr.p.533.534. Om Julen bleff oc giort de fornemste Brøllupper/fordi fremmede Potentater saa vel som Høfdingerne i Landet vare da forsamlede hos Kongen/som skeede i K. Ingis Tjd/med Hagen Jarl/som giorde om Julen sit Brøllup med Frue Christin Svenska. N.Chr p 546. Oc holtes da Jule-Tid saa hellig/ at Kongerne som haffde obenbarlig Krig indbyrdis/ maatte hin anden da icke anfalde/eftersom det var forbuden udi Christenretten. Derfor vilde K. Harald Gille icke angribe K Magnus Blinde/eller strjde imod hannem/der de vare tilsamen i Bergen/for den hellig Høytjds skyld/førend Julen var ude. See N.Chr.p.427.

Om Styreßmænd oc Styreßhaffn. (g) Var fordum saaledis forordned udi Norge/at Styrißmænd hafde deris visse Skibrede/oc en Haffn/kaldtes Styreßhafn/de beede paa. Oc hafver jeg fundet i en gamel Skrift/at 42 Hafner giorde et Skibrede/ oc der aff giordes et Skib/som var en Styrißmand for/ oc hafde hand 9 Skiepper Rug til Rente aff hver Hafn/hvert Aar/naar Leding udgiordes. Men naar det var Styrißhafn / maatte den icke forandris/uden den forund tis Mandkiøn/som var Ektefolkes Arffvinger/oc om den første/som Styrißhaffn bekom/ bortdøde/ da faldt Styrißhaffn igien til Kongen oc Bispen / at forlæne hvem de vilde. Her af Hirdskraan erfare vi/at Kongerne selff commenderede oc forordnede Styremænd til Skibene i deris Flode/hvem de vilde/saa Giester/ Kertesvenne oc andre i Hoffed viste hver deris Styrißmand.

XLIX. Capitel.

Magnus Konges Rette Bott.	Retto Bott Magnus Kongs.
Disse Retteboder(a) gaff Kong Magnus sit Hoff/ oc Haandgangne Mænd.	Pessa Rietterbøter gaf Magnus Kongur Hird sinnum/og Handgengnū Mønum/

Fyrst

Fyrst at hañ stadfesti Peir Rietterbøtter / er Hakun Kongr Fadr hans gaff / vj Aura tilhvers Maals Sals i Maalagipt / Peir sem hañ gaf sealfur maala / at Pui minna skerdiz hlutur Handginginna Manna / Pa er Tiund er affgiör / og at hann see Pui öllu rækiligar affgreidur. Hann gaff og / at Fylgdar Menn skulu vera a Kongs Kostnadi jafnan / Pa er Peir halda Fylgd. Svo og gaff hann lata vera Bollahorn á Kveldinn um Joll at Olaffs Minni / Pegar Mungat er iñi / af Peim Drÿk / sem honum lÿkar. Eu er hin riettar Bot / er Magnus Kongr gaff

Først at hand stadfæste de Rettebøder som Kong Hagen hans Fader gaff / vi Øre (b) til hver Egendoms Affgifft / (til) dem som hand gaff * selffver Eyendom / at deß mindre fortes Haandgangne Mænds Part / da som Tiende (c) er affgiort* / oc at hand * kand alle deß riktigere lefveres. Hand gaff * oc / at Følge-mænd skulle være paa Kongens Kost jæffnligen / da * som de holde Følge*. Saa oc * gaff hand at lade være Bolehorn (d) om Kvelden * udi Jul / til Olaffs * Minne * (e) naar Mundgat * (f) er udi aff den * Drik / som hannem løster. Denne er hin * Rettebot / som Kong Magnus gaff

* forlænte
* affgiffves
* den
* forordned
* naar
* Følgeskab
* Aftenen
* Hukommelse
* Øl
* den anden

sit

sit Høff/oc Haandgang-
ne Mænd/ at stadfæste
alle de Rettebøder/ som
Kong Hagen gaff i sine
Dage/ i meden de hol-
de det/ de haffve hannem
*men loffved. End * ded er
*den hin * meste god Villie oc
Efterladelse/ baade oben-
barligen oc lønligen. Først
Begyndelse til Ophaff/ gifver hand
om skønt sine Lænßmænd/dog at
Syßlemand (g) haffver
*Makt Vold*ofver Lænßmands
Huußkarle/ (eller anden
Lænßmand)/ da skal
*Vdskrifvelse hand ingen Vdnæfn*leg-
ge paa hannem/ uden de
alleene/som Kongen biu-
der hannem i sit Bref(h),
uden saa stor Fornøden-
paakommer hed bærer til/ at (ded)
behøfver storligen tarffves/ til
Landsens Fornødenhed/

Hird sinni/og Handgeng-
num Mønnum/at stadfesti
Þær allar rettarbætur/
sem Hakon Kongr/ gaff
um syna Daga/a medan
Þeir halda Þat/Þeir ha-
fa honum heitid. Eñ Þat
er hinn mesti godvili og
epterlæti bædi opinberli-
ga og leynliga. Fyrst at
opphafi/gefur hann Len-
dum Monnum sinum/at
Þo ad Syßlumadur ha-
fi Vald yfer Lenßmans
Hußkarli/ edr annar
Lendur Madur/ Þa skal
hann øngvar Nefningar
hafa/a honū/nema Þær
einar sem Kongr bydur
honum i synu Brefui/
utan svo storar Naud-
syniar beri til/ at
akafliga Þurfi/ um
Landsins Naudsyniar/

eda

eda vid Ovina Aransum. Suo og eff almenniligar Nefningar eru/ Pa skulu Peir med Peim Lendum Mañi fara/ sem Peir eru a hendur bundnir / utan Peir skipi annan Veg. Svo og ef Kongs Madur ein hver brytur Log / a Lenßmans Hußkarli / Pa skal Kongr ei jata honum Hirdvist / fyri en Boet er vid hinn adur. Par li^t hann fylgia / Po at hinn forna Hirdskraa vantadi svo fyrri / ad Lendur Madur skyldi ei meira hafa aff Veitsu sinni enn Pa veri xij Monadir fornir / er hann skildist ved Kong / med hans godi Orlofi til Kyrsættis.

eller mod Uvenners Anløb. Saa oc om almindelige Vdnæffn.* ere / da skulle de med de Lænßmænd fare / som de ere tilbundene* / uden de skicker anden Vey*. Saa oc om nogen Kongens Mand / bryder Lowen paa Lænßmands Huußkarle / da skal Kongen ey jætte** hannem Hirdvist(i), førend bødt er mod hin anden. Der hos lod hand følge / dog* at hin forrig Hirdskraa (k), fattedis saa tillforne / at Lænßmand skulle ey meere hafve / aff sit Læn (l), end ded var (for) xij. Maaneder / som* hand skilles ved Kongen / med hans gode Orloff* til Oversæde*.

* Vdbud
* forplikte
* Raad
** loffve
* endog
* naar
* Forloff
* stille desned.

Antegnelser
Til ded XLIX. Capitel.

Om Ret-te-Boder (a) Retterbøter o: Retteboder/ ere nogle sær Konge-breffve eller Forordninger/som Kongerne udi Norge hafve udgifved/udi adskillige Sager/til de forrige Lowes oc Rettens Bestørkelse/oc findis mange saadanne Retteboder bag udi de gamle skrefne Norske Loubøgger/ men icke udi den trøkte/ som efter K. Christian den Fierdis(høyloflig Ihukommelse) Befaling er udgifven. Ar. Hvidtf. kalder Retteboder/Privilegier/i Bredden.

(b) Aura eller Øre Sølff / er 4 ß. Danske / saa er 6 Ører 24 ß. See Canc. Bielk. in Term Jurid. Videre om Øre er antegned tilforn. Arild Hvidtf. skriffver 12 ß oc den Svenske sætter 20 ß.

(c) Om Tiende/som Kongen oc enhver skulde gifve/end ocsaa aff Hærfang eller Krigs-Bytte er vjtløfftigen antegned tilforne til det 38 Capitel.

Om Bollehorn. (d) Bollehorn/er Oxehorn/som ded oc forklaris af Arild Hvidtf./ saa vel som i den Svenske version. Thi Bol eller Bul/er Oxe eller Tiur. Oc brugte de gamle saadañe Horn meget at dricke af/som endnu findis paa adskillige Steder. Blefve ocsaa giort Drickekar aff Guld oc Sølf/af Skickelse oc Skabelun som Horn/hvor om Salig Doct Oluf Worm hafver vjtløftigen skreffved i hans Tractat/ de cornu aureo.

Om K. Oluffs Minde. (e) Olaffs Minni/ded er K. Oluffs Minde/eller Ihukommelse/ oc maa Minni eller Minde uden Tvjl komme aff det Latinske Ord memini. Oc bleff Kong Olufs den Helliges Minde/eller en Skole drucken til hans Ihukommelse/fordi hand haffde forfremmed Christendommed udi Norge/oc var en hellig oc Gudfrøktig Konge. Udi Arild Hvidtf. trøkte Hirdskraa staar saaledis: Deßligeste aflagde (K. Magnus) mange u-nøttige Sedvaane / oc optog i Stedet igien / at mand skulde dricke den ævige Guds/oc vor HErris JEsu Christi Skaal. Men udi den Svenske Hirdskraa findis de Ord icke/men saaledis: Thestkes gaff han them hvar Afton en Bolehorn om Julen/til S. Olafs Aminnelse. Hvilket stemmer ofver eens med vores Original. Men det som staar udi Arild Hvidtf. Hirdskraa/om Guds

Skaa-

Skaale/kunde dog nogenledis udtydes/oc forklares/i beſte Meening/ at efterdi det var Sedvaane udi Hedningdommed i Norge/at de drucke deris Afguders Odin/Tors oc Freyas Skaaler/ da i Stedet/ mackee/ kand hafve væred forordned/ aff Gudelige Betænkning/ at den rette Guds oc vor HErris JEſu Chriſti Skole ſkulde drickes/ paa det Affgudernes Jhukommelſe ſkulde forglemmes oc affſlettes/oc den ſande Guds ſtiftes oc befordres. Om Afgudernes Skaaler findis vjtløftigen udi N.Chr.p.75.77.78. Men korteligen at ſkrifve/var saaledis deris Maneer oc Sedvaane/i Norge udi Hedningdommed: At den Høfding/ ſom var for Offer gildet/ ſkulde ſigne Folket oc all Offerkoſten/ ſaa ſkulde de førſt dricke Odens Beggere/ deris Konge til Seyr oc Rjgens Formeering. Der efter Niords oc Frøis Skaaler eller Beggere/ for Jordens Grøde oc for got Aar oc Fred. Mange drucke oc Brage Beggere/det er de ypperlige Helters oc Herrers Skaaler/ ſom vare ſlagne udi Strjd / oc ligeſaa andre deris affdøde gode Venners Beggere/ hvilke de kallede Minde. Videre kand Læſeren finde udi N. Chrønike.

(f) Mungat er Øl ſom ſkulde ſkenkes udi Juel. K. Hagen Adelſten/ ſom vilde gierne hafve indſtifted den Chriſten Religion i Norge/hand befalede at ſætte i Lowen/ at holde Jule-Høytjd paa den Tjd / ſom de Chriſtne den holdte/ oc at hver Mand ſkulde da hafve ſaa meget Øl/ ſom mand kunde brøgge af en Mæle Malt/(det er en Fiering Malt/) eller bøde derfor / oc holde helligt / meden Juel varede / ſee her om udi N.Chr.p.74. Ellers er om Jule Høytjd/ſom ſiden udi Chriſtendommed udi Norge/ aff Kongerne er prægtigen holdet/ oc celebreret / videre antegned tilforne til det neſtforgangen 48 Capitel.

om Mungat om Juel.

(g) Om Lænßmænd oc Syßlemænd/hvad deris Beſtilling var/ſaa oc hvad Forſkiel der var imellem dem/er tilforne antegned. Men efterdi Syßlemænd vare Kongernes Beſtillingßmænd (ſom vi nu kalder Ombudßmænd/) offver Syßler oc Læne / oc ſkulde forrette alting med Leding/ Udbud oc Udſkrifvelſe/efter Kongernes Befaling/offver alt Landet/ derfor ſkulde de oc uden Tvjl haffve Magt ofver Lænßmændenes Huußkarle. Om Huuſkarle er ellers antegned tilforne til det 19 Capitel udi Hirdſkraan: Oc formældes i ſame Cap./at Lænß-

om Syßlemænds Frjhed.

 mænd

mænd kulde haffve Makt til/at tage sig Mænd til Trøst/oc sin Konge til Bestyrkelse oc Ære/med Huußkarles Nafn 40/oc ey fleere/uden Kongen giffver Loff der til. Ar. Hvidef. kalder Huußkarle paa dette Sted in margine Bønder/dog de vare icke Bønder/men Gaarßkarle/oc som den Svenske kalder dem i Ordenes Betydning/ Inhyßesman/thi fordum var en Bonde som haffde 30. eller 40 Hün ßkarler. Findes ellers om Huußkarle i det 26 Cap. i Hirdskraan.

(h) Om Syßlemands Breff/er tilforne skrefved udi ded 35 Cap.

Hvad Hirdvist er. (i) Hirdvist ɔ: Hoff-Fred / eller Beskiermelse i Hoffet/ saa som Kongsdaug/ ɔ: Leidebreff efter begangen Drab/indtil Sagens Udfør med Dom/kaldes ellers Fordags Breff/see udi Cancell. Bielkes Term. Jur. Saadan Hirdvist/maatte icke giffves Kongens Mand/ som brød Low ɔ: forkrenket Lowen / oc offverraadde den / enten med Drab eller Slag/ imod Lænßmænds Huußkarle.

Om den gamle Hirdskraa (k) Forna Hirdskraa/ ɔ: den forrige eller gamle Hirdskraa/hvilken K. Oluff den Hellig lod skrifve/ thi hand forordnede en Gaardsret for sit Hoff/som de skulde skicke sig efter/ N Chr. 197. Men K. Magnus Hagensøn/forbedrede forbenæffnte Hirdskraa/ saa vel som alle andre Landsens Lowe/ oc derfor kaldes med Tilnaffn Lagebæteræs N. Chr. p. 798.

Lænß-mænds Besolding (l) Lænßmænds Besolding var Aarligen 15 Mark/ som tilforne er antegned til det 17 Capitel.

L. Capitel.

Stallares Retterbott.	Stallara Riettarbott.
Disse Retteboder gaff hand sine Stallarer (a), at naar som de haffve ey Syßler aff hannem / da skulle de tage aff hannem	Pessar Riettarbætur gaff hann Stallörum sinnum / at Pegar sem Peir hafa ei Syßlu aff honum / Pa skulu Peir taka af honum

i rieda Penningum / xv. Merkur / aff Kongs Gardi / Po at ei veri svo greiniliga skynt i hinni forni Hirdskraa. Pa liet hann og fylgia / at Peir skulu tuenn Klædi med Graskinn intaka / sem um Jol eru med honum.	i reede Penninge / xv. Marker aff Kongens Gaard / dog at ey var saa grandgibelig forklaret i hin * forrige Hirdskrao. Da lod hand oc følge / at de skulle to Klæder * med Graaskind * (b) haffve / som om Juel ere med hannem.

* den
* Klædninger
* Ulffskind

Antegnelser
Til det L. Capitel.

(a) M Stallare er handled tilforne udi det 22 Capitel. Stallá-Men der findis icke / at hand skulde haffve 15 Mark res Be-aff Kongens Gaard / til Aarlige Løn / som oc herhos solding-erindris.

(b) Stallarer skulde oc hafve aff Kongen Aarligen Stalla-tuenn Klædi med Graskinn / det var / to Klædninger med Ulffskind résGraa-underforede / thi Ulff kaldis Graabeen udi Norge / end nu paa denne skinds Dag / der aff kaldte de Gamle Ulffskind / Graaskind. Kong Harald Kledning Haarfagger gaff sine Bærseker oc Kapper (ded er Kiemper) Graa-skinds Kiorteler / som de skulde bære ofver deris Brynier / hvilke de kal-te paa gammel Norsk Vargstacke. Oc maa efterkommendis Kon-ger / uden Tvil haffve efterfuld samme Skik / som her aff kand erfaris.

LI. Capitel.

Riettar-Bott Merkiß-manns.	Merkißmands Retter * - Bott.

* Frihed

DIsse Rettebøter gaff Kong Magnus sine Merkißmænd/ (dog at* i hin for-
* endog
rige* Hirdskraa mangle-
* gamle
de ded) x Marks Besolding/da gaff hand sliggen Rettighed/som Stallare oc Lænßmænd*/ oc jaff-
* haffde
nen* Session* nær Stal-
* lige * Sæde
larer. Det gaff hand oc sine Merkißmænd / at hand skal ingen Stod* (b) holde/ thi at hand skal følge Kongen hvor som hand er uden Gaards eller inden / oc den Skutilsvend som Stod holder/ oc ey byder Fylge* eller Vare* den Dag.
* staaende Tienist
* Følgeskab
* Vagt

RÆttar Bætr Pessar gaf Magnus Kongur Merkißmanni synum / Po at hin forna Hirdskraa vantadi honum / x Marka Veitslu/ Pa gaf hann slykum Riet / sem Stallörum og Lendum Mønnum/og jafnan Ses nær Stallörum. Pat gaff hann og Merkißmanni synum/at hann skal öngva Stödu halda / Pui at hann skal fylgia Kongi / hvert sem hann er utan Gards edur innan / og sa Skutilsveirn er Stödu heldar/ og ei bydur Fylgd edur Vord Pan Dag.

Antegnelser
Til ded LI. Capitel.

Merkiß-Mands Løn. (a) OM disse 10 Marck Besolding/ som Merkißmand Arligen skulde haffve aff Kongen / saa oc Sæde nest hos Stallare/ mældis icke tilforne udi ded 22 Capitel/udi denne Hirdskraa. Men

Men staar dog / at hand skulde haffve Rettighed med Lenßmænd oc Stallare. Arild Hvldtf. kalder her Merkißmand / Feldtfører / men Merke er Fane/eller Banner/derfor kaldis hand Bannermester udi Norske Chrønike/oc hafver hand været Rigens Fendrich eller Fanedrager / men Feldtfører siunes rettere at siges om Feldtherre.

(b) Her aff kand sluttes / at Merkißmand haffver i Begyndelsen haft staaendis Tienist oc Opvartning hos Kongen baade ofver Borde/oc ellers/saa vel som Skutilsvenne / Hirdmænd / oc Kertesvenne ; Men siden hafver hand faaet større Ære oc Verdighed/som K. Magnus haffver forordned.

LII. Capitel.

Skutilsveina Riettarbott.

Pessar Riettarbætur gaff hann Skutilsveinum synum / um fram Pær sem hann hefur gefid øllum Hirdmønnum synum. Fyrst at Peir hver sem Stődu halda / skuli eike Starff hafa Pyre Skenking / nema Pær Veitslur se / at Kongr lætur Peim segia at skenkia / edur ődrum Skutilsveinum / og sieu Vo a Kongs Kostnadi / bæVi at Mat og Drykk.

Skutilsvennes Rettebott.

Disse Rettebøter gaff hand sine Skutilsvenne (a), frem for dem / som hand haffver giffvet alle sine Hirdmænd*. Først at de* hver som Stød * holde / skulle icke Opvartning* haffve / førend Skenkingen*/ uden de Giestebud ere / at Kongen lader dem sige / at skenkes / eller andre Skutilsvenne / oc være da paa Kongens Kost / baade til Mad oc Dricke.

* Hoffmænd

* en.

* staaende Tienist

* der skenkes

Saa

Saa skulle oc Skutilsvenne sidde inderst ved Hirdpalen*(b) om Juel. Skiftes skal aff Skutilsvenne til hver Dag at tiene for Høysædet / med Skenkere / for de Høffdinger som da ere med * Kongen. Tarffves * oc offtere end en gang / da begyndis Skiffte paa ny / naar om er ganget. End icke skulle de hafve Opvartning / førend Skenken * om Juel / uden Kongen lader dem tilsige.

* Hoffbænken
* hos
* behøfves
* iskenkes

Svo skulu og Skutilsveinar sitia inzt a Hirdpall um Jol. Hluta skal aff Skutilsveinum til hver Dags at Piona fyre Håseti med Skenkiara / Peim Hoffdingum sem Pa eru med Kongi. Parff og optar en um sinn / Pa hefie hlutan at nyiu / Pegar um er farit. Enn eiki Starff skulu Peir hafa fyre Skenking um Jol / nema Kongur lata Peim tilseg'a.

Antegnelser
Til ded LII. Capitel.

Om Skutilsvennes Frihed (a) OM Skutilsvenne er tilforne antegned til ded 23. oc 24 Capit l / udi denne Hirdskraa / hvor deris Embede vjtløfftigen beskrifves / oc iblant andet / at 2 aff dem tillige skulde staa for Kongen at opvarte 7 Nætter / oc skifftes til. Men i K. Magni Tjd / hafve de faaet den Frihed / at de skulde icke giøre staaendis Tienist / førend der bleff skienket for Kongen / thi ded var iblant andet deris Embede / at skienke for Kongen oc andre Høffdinger.

Om Hirdpallen (b) Hirdpall / er effter Ordet / Hoffbænken / oc maa skee Gast-bænken / som aktedis i fordum Tjd for ded ypperste Sæde. Oc plejede Kon-

gerne selff at haffve deris Sæde midt paa Gastbænken for K. Oluff den Kyrres Tjd/men hand skickede det saa i sin Tid/at Kongens Sæde skulde være ved øffverste Bord-Ende/oc det kaltes Høysædet. See N. Chr. p 383: 534.

LIII. Capitel.

Hirdmanna Rietta B.

Pessar Riettar-bætur gaf hann Hirdmønnum synum / at Peir taka vid Koronu og Sverd Kongs sialfs / eff Pat er nær / Pa er Peir giorast Hirdmenn/svo og Pat sidan Peir hafa Eid svorid/skal Kongur minnazt vid Pa / og Lendirmeñ/og allir adrir Hirdmenn uti fra / med Peim Hætti / sem adur vottar i Hirdskraa.

Hofmænds Rettebøder.

Disse Rette-bøder gaf hand sine Hofmænd / at de toge ved Kongens egen Krone oc Sverd / om ded er nær / da som de giøres Hofmænd/saa oc ded* siden de hafve Eed svoren/ skal Kongen kysse dem / oc Lænßmænd / oc alle andre Hoff-Mænd udi Rad * / med den Skick / som ellers vises i Hirdskraan.

* same

* ordentlig

Antegnelser
Til ded LIII. Capitel.

(a) Alt ded som her udi dette Capitel staar/om Hirdmænds Retteboder eller Frjheder/baade at de skulde tage ved Kongens mænds eget Sverd/naar de bleffve creerede eller giorde/ saa oc at de skulde kysse Kongen selff/ saa vel som andre Hoffmænd/ findis tilforn udi det 30 Capitel udi denne Hirdskraa. Om Hirdmænds Frjhed.

LIV. Capitel.

* Magni	Magnuses * Breff.	Magnusar Breff.
	SAa jættede Kong Magnus / Kong Hagens Søn / sine	SVo jatade Magnus Kongur/Son Hakuner Kongs
* Hoff	ne Hird*-mænd / Giester oc Kiertesvenne / at alle de Sagefald oc Fredbry-	Hirdmøñum synum/Gestum og Kertisveinum/ad allar Þær sektir og Frid-
* giffve	delse som de giøre * / skal	brot/sem Þeir giöra/ skal
* annamẽ	Kongen selff tage * med	Kongur sialffs taka med
* Men	Miskundhed oc Lou. End-	Miskunn og Lögum.
* for	om * store sager oc Man-	Enn um Stormaall og
* Bod	drabs Gield*(a), da skul-	Þegn Gildi / Þa skulu
* Ombudsmend	le Kongens Sysselmend* tage Vissen oc Forsikring efter Lowen. Om haand-gangne Mand spør Hær-	Kongs Syßlu-Menn taka Vördslur og Festur eptir Lögum. Eff handgengin Madur spyr
* Krigs-Tiding	sagen*(b) førre end Kongen selff / oc forlader strax	Hersögu fyri enn Kongr sealfur / og fyrirlætur
* Huus	sit Hiemming * oc bærer	Þegar Heimili sit / og
* sit	Kongen Tiding til * Liffs Farvaring / oc hans	ber Kongi Niosn til Liffs Geitsu / og hans
* mister	Selskabs / oc lader * for ded same sit Gods / da	Foruneyte/og lætur fyrre Þat sama sit Gods/ Þa skal

skal Kongr Pat aptur
gialda. Enn Pa sem Pui
lætur Hybili sijn i Ufridi/
at hañ vil fyrre bera Kon-
gi Niosn / edr Lögunau-
tum sijnum / enn hialpa
Bunadi siñum/edr Kau-
peyri / Pa skal Kongr
aptur gialda Pridung/
annan Løgunautar/Pri-
dia so er Niose var til-
borinn. Sa Hand-
gengin Madr er verdur
fyrre Peim örkumzlasaa-
rum/at hann missir Sco-
nar edr Heyrnar/Handar
edr Fotar / Mals edr
Vits/ edur Minnas/ edr
fær Pat Lemstrar Saar
fyrre Kongs Saker / at
hann er siidan ei herfoer/
Pein Mannier Kongur
skyldur / at fa Heimiliß-
hus. Nu ef Handgengin

skal Kongen det igien giel-
de*. End der som de lader*
sit Hiem i Ufred/at hand
vil førre* bære Kongen Ti-
ding/eller sine Laugsbrø-
dre* end hielpe sit Boe-
skab eller Løßøre/ da skal
Kongen igien gielde * tre-
die Part / den anden *
Laugsbrødrene / tredie
Part den som Tjding var
tilboren. Den Haand-
gangen Mand som vor-
der derfor lemlested (c),
at hand mister Syn eller
Hørelse / Hænder eller
Fødder/ Maal eller Vid/
eller Mindelse*/eller faar
det Lemster-Saar for
Kongens Sager * / at
hand er siden ey hærfør*/
den Mand er Kongen
skyldig at faa Hiemhuus*.
Nu om Haandgangen

* betale
* mister
* heller
* Staldbrødre
* betale
* Part
* Hukommelse
* Skyld
* beqvem til Strid
* eget Huus

Mand vorder Hærta-
fangen i Krig gen(d), oc kommer hans
Laugsbroder der til / da
ſkal hand udløſe ſin
Laugsbroder / om hand
hafver Penge der til. End
om den kommer hiem ſom
løſt var / gielde da alle de
Penge/ſom hand var løſt
med/den ſom hannem lø-
ſte. End der ſom hans
Penge mangler/(da)giel-
giffve de Kongen halfft / end *
*men Laugsbrødre halfft. Nu
finder Mand ſin Fader i
* Slaktning Bordag*(e), Søn eller
Broder / oc faar hiulped
dem / da ſkal ingen dem
giøre noget / førend med
Kongens Raad. Oc dog
at Kongen vil ey/at hand
*udi maa være inden*Hoffet/
eller Laugsbrødrene / da
ſkal hand dog Fred hafve/

Madür verdür Herte-
kin / og kemur Løgunau-
tur hanns Þar at / Þa
ſkal hann leyſa ut Lö-
gunaut ſinn / eff hann
hefur Fee til. Enn eff
ſa kemur heim er leyſtur
var / gialldi upp alt Þat
Fee ſem hann var ley-
ſtur med / Þeim er hann
leyſt. Enn Þar ſem
hans Fee Þrytur / gial-
di Kongr halfft / enn Lö-
gunautar halft. Nu fin-
nur Madur Födr ſinn
i Bardaga / Son edr
Brodur / og far hiol-
pid Þeim / Þa ſkal engi
granda/fyri en med Þeim
Kongi Raadi. Og Þo
at Kongur vilict/at hann
ſie innan Hirdar / edr
Lögunautar / Þa ſkal
hann Þo Grid hafa med/

Þui ad hann fik Grid aff
iafnſkildum Manni ſier /
nema hann hafi Þau
Verk giørt / ad Þat ſiſe
opinbert / til Kongs e-
dur hanns Handgengin-
na Manna Semda /
ad mønnum ſee hann
ei hafandi innan Hirdar.
Svo og hver ſem Hird-
madur giöraſt / ſkal
lucka Eyri Silfurs til
Hirdmañа Provendu/at
uppi kaldiſt Sialumeſſur
Þyrre Sól framfarinna
løgunauta ſina/og ſialfs
ſyns / Þan Tima hann
Þarf/eñ añan Eiir Þar-
ſendum Løgunautum ſiſ-
num/ad Þui miña Þurfi
Þeir til ad leggia / ſem
ádur hafa Greit/Þan ty-
ma ſem Þurfendum ſkal
til Klauſtnes hialpa. Eñ

thi at hand fik Fred aff
ſin Nær-ſlekt-(Mand)/
uden hand haffver ded
Verk * giort/ at ded mon * Gier-
være obenbaret / imod ning
Kongens eller hans
Haandgangne Mænds
Ære/ at mand bør hañem
ey at haffve inden * Hof- * udi
ſet. Saa oc hver ſom
Hird*mand giøres/ſkal * Hoff
udlegge * Øre Sølff til * een
Hirdmænds Provent*/ * Ind-
at opholde Siælemeſſe(f) komſt
for ſin fremfarne-Laugs- * døde
brødres Siæl/oc ſin egen
den Tid hand* behøfves/ * den
end en anden Øre for ſin
tarffvendes * Laugsbrø- * nødtørf-
dre/ at deſz mindre tør der tig
til legges * / ſom tilforne * aff dem
haffver udlagt/ den Tid
ſom tarffvendes * ſkal * de nød-
til(g) Kloſter hielpes. End tørfftige

Giester oc Kierkesvenne skulle slikt tillegge/som ellers er sagt/til sine Laugsbrødre. Thi skal alle gifve Akt paa dette at giøre med god Riktighed / thi ded kand hænde sig i hver sted*/med jafn møget*/ som ey er beqvemmeligere / er dog neppelig saa fattigt noget Gilde i Landet / at ey giffves noget Almysse / leffvende oc fremfarne* til Hielp.	Gestir og Kertisveinar skulu slikt tillegia / sem adr er sagt / til sinna Lögunauta. Pui gat Pes at giøra Petta med godum Gridskop/Pui fram kann Pat koma/i ein hverium Stad / jaffn mikid sem ei er tilfelliligra / er og varla svo fatikt nokut Gild i Løndum / ad ey hafi neckur/ Samgreidslu lifendum og framfornũ til hialpur.

* nogensteds
*lige möget
* døde

Antegnelser
Til ded LIV. Capitel.

Om Fredbrud i Hoffed

(a) Alle Eedsorne Mænds Sager / oc Fridbrot / ɔ: Fredbrydelse/ som Parlament oc andet de giorde/skulde for Hird-Ting oc Hoff-Stæfne ordeles/oc icke paa almindelige Ting udi Landet/men om Stormaali oc alle store Sager med Mandrab/oc andet/ som icke hørde til Hoffet/skulde handles paa en hvers Verneting/som Syßlemand/det er Ombudsmand/ skulde forfølge/ oc tage Vördslur oc Festur for/det er Vissen oc Borgen. Om saadanne Sager findis udi den N. Loubog udi Manh. B. vjtløftigen/c 12 oc efter ølgendes.

Om Hersagn.

(b) Hvorledis Hersaga eller Krigs-Tjding skulde giffves Kongen tilkiende/ oc Heraut/ Herpiil eller Budsticke opskiæres oc sendes ofver Landet/Folket der med at samle til Krig/ er tilforne antegned til ded 37 Cap. udi Hirdskraan/som der om handler. (c) Lem-

(c) Lemstrar Saar/ ɔ: Lemleste Saar/ naar nogen saaledis blifver slagen/at hans Lemmer blifver der ofver lydt/beskrifves her udførligen/naar nogen mister Syn eller Hørelse/ Haand eller Fod/ Maal eller Vid/eller Hukommelse/ 2c. Germund paa Jederen/fik et Lemstersaar/der hand vilde føre Hærsagen eller Krigs-Tiding om Jomsvikingernes Jndfald i Norge. Thi der hand fornam Ufred/ oc vilde springe ud igieñem en Svale/hug Vogn Aazesøn den eene Haand aff hannem. Men Giermund kom dog bort til Trundhiem/ oc førde Hagen Jarl oc Erik denne Tiding oc Hærsagen Jarlen spurde hannem/ hvad Bevijßning eller Tegn hand hafde der paa/ da rakte Giermund frem sin Armstumpe/oc sagde: Herre her er Tegn nok/oc dette giorde Vogn Aagesøns Sverd. See N.Chr.p.133. Saa var ded oc et Lemster-Saar Bo Digre fik/den Tid Tostein Midlang hug til hannem tvert offver Ansikted oc hug Mundstøcked bort med all Hagen/da sagde Bo/ u-gierne skulle de Danske Møer nu kysse mig/ om jeg kommer nogen Tid hiem igien. N.Chr. p.136. K.Magnus Sigurdsøn fik oc Lemster-Saar/der K.Harald Gille lod stinge hans Øyne ud / oc hugge den eene Fod aff hannem / oc lod hannem gilde eller udskiære/ N. Chr. p. 428. Om Lemster Saar

(d) Hertekin/ ɔ: Hærtagen/eller tagen i Hær eller Strid/oc fangen. Men vare icke mange i fordum Dage/som finge Qvarter/naar tagen oc de bleffve hærtagen oc fangne udi Krig / thi de meeste bleffve dræbte. dem som De som vare tappere oc strjdbare vilde icke heller lade sig fange / men fangedis holt det reputeerligere at dø strax paa Stedet / vilde ingen Qvarteer i Krig haffve/eller giffve/derfor naar ded var til Søes/sprunge de heller for Borde med deris Konge/ naar hand var offvervunden / end lode sig tage til Fange / som alle Kong Oluff Tryggesøns Mænd giorde ved Svolo/ N.Chr.p.179. Til Lands/der K. Harald Haardraade var falden udi Striden i Engeland/ tilbød K.Harald Godensøn/ (som haffde offvervundet hannem/) Toste Jarl/Fred/med alle ofverblefne Norbagger/men de raabte/at de vilde heller falde ofver hin anden/end de vilde begiere Fred af de Engelske/de vilde blifve der som deris Konge var bleffven/oc de raabte Krjgs-Raab/ oc begynte Striden igien/ oc ginge hart frem / indtil Toste Jarl falt / oc de alle omsider bleffve Om Hergen.

slag-

slagne/der de hafde dræbt mange Engelske. N.Chr.p.375. Der Vogn Aageson bleff fangen oc Hærtekin / oc bleff tilbuden Fred aff Erik Jarl/ bad hand icke meget der om men svarede/ der som mine Mænd maa ocsaa beholde Lifved. Da vare der 19 dræbte aff dem/som fangne vare med Vogn/men 12 bleff giffved Liffved. N.Chr.140. Den Tjd K. Hagen Hærdebred var slagen aff Erling Skot / kaste hans Folck Skioldene oc toge Sverd i begge Hænder / oc kiøtte inted om deris Liff/da blefve de alle slagne aff Erlings Folk/uden de som blefve fangne til Løsen oc Rantzon 479. Her udi Hirdskraan giøres Anordning/at Staldbrødre skulde udløse oc rantzonere hin anden/naar de vare tilsammen Kongens Haandgangne Mænd/oc aff et Selskab udi Hoffet.

Om fangne Slekt i Bardag (e) Vdi den Bardag eller Slag paa Stickelstad / der K. Oluff den hellig bleff dræbt / da tiente de tvende Brødre / Torberg oc Find Arnesønner paa Kongens Side/men deris Broder Kalff Arneson var en aff de Øffverste før Bondehæren. Efter Slaget søgte Kalff efter sine Brødre / iblant dennem som slagne vare/ hvilke hand fandt saare oc møde. Der Find kiendte sin Broder Kalff / kaste hand en Haandsax effter hannem/ oc kaldede hannem Gridnjding / Fredbrydere oc Kongens Forræder. Men Kalff gaff dog sine Brødre Fred/ oc førde dem hiem med sig. N.Chr.309. Der K. Sverre haffde offvervunden K.Magnus Erlingson i Striden til Skibs/finge de alle Lifs Frist/som gafve sig fangne/thi de vare Slekt oc Byrd med hans Folk. N.Chr.518. Der en Bagling haffde dræbt sin egen Broder/ som hand dog icke kiendte/udi Striden/oc saae der hand var falden/at det var hans Broder/kaste hand Sverdet fra sig/oc gremmede sig ynkeligen. N.Chr.556.

Om Siælemesse (f) Sialumessur o: Siælemesse / som holdtes i de Dage/ fordi det var i Paffvedommed / derfor skulde de giffve oc samle Penge at holde Siæle-Messen ved lige / som Munkene lærde dennem / paa det deris Siæle kunde udfries aff Skierß-Ild der ved.

Om Sagefald til Kloster (g) De Hirdmænd eller Hofmænds Karle/som enten for Svaghed skyld/ Affældighed/ Elde / eller Skade de hafde bekommed udi Krig/icke vare meere døktige at tiene i Kongens Gaard/begafve dennem

hiem om[illegible]der i Kloster. Derfor skulde en hver/naar hand tog Tieniste i Kongens Gaard/oc blef giort til Hirdmand/udlegge en Øre Solf/ til samme Kloster/ oc en Øre til Siæle-Messe for sin oc sine affdøde Staldbrødres Siæle/ som tilforne er omstreff ved. Herforuden erækkes oc aff dette Capitel / at ded var Sedvaane paa de Tider udi Norge/ at giffve noged til Kloster oc Siæle-Messe at holde ved lige/ naar Gilder oc Giestebuder skeede udi Landet/hvilket da bleff samled. Kongerne lode oc icke alleeniste bygge Kloster oc Hospitaler/ men gaffve end ocsaa til deres Underholding/oc i Sønderlighed K. Hagen Hagenson/ hand lod bygge et Kloster i Bergen/giorde oc S. Katharinæ Kircke der sammesteds til et Hospital / oc gaff der til 200 Mamatebol Jorder. Hand lod oc bygge et Hospital i Tonßberg/oc gaff der til 30 Mamatebol Jorder. (NB. Et Mamatebol forstaaes om et Boel oc Platz/som gifver til Skyld/et Pund Smør/oc sommesteds $1\frac{1}{2}$. oc sommesteds 18 Mark efter Landsens Leilighed. See Canc. Bielke in Term. Jurid.

LV. Capitel.

Hirdskraa skal um Jol upplasa.	Hirdskraa skal om Juel oplæses.
SVo er og stadfestliga tekid innan Hirdar / med Kongs Forsia / at i hverium Jolū skal alla Hirdskraa uppleſa / fyrre öllū handgengnum Mońum/ Pa Daga sem Kongi Pikr tilfallit / og hann lætur Handgengnum	SAa er oc stadfæstligt * vedtagen inden * Hoffet / med Kongens Forsyn / at i hvert Juel (a) skal all Hirdskraan oplæses/ for alle haandgangne Mend/ de Dage som Kongen tøker at tilfalde*/ oc* hand lader Haandgangne Mænd

*fuldkommen *udi *best være *at

Mænd tilsammen blæses.
saa langt skal læses hver
Dag/som Kongen vil/oc
dog saa/at ud blifver læst
men trettende Dag/end i det
seneste / forend Haand-
gangne Mænd tager Or-
Men loff efter Juel. End hver
Haandgangen Mand/
som ey kommer til deß Læß-
udi ning / oc er hand inden
Hoffet / da haffver hand
*forbrudt forgiort * sin Tieniste /
uden hand haffver Kon-
*Forloff gens Orloff * der til. Thi
det kand være hannem
nyttigt / en hver Stund/
til det/ som ey er nodven-
diger / end til denne Not-
Notte somhed. Nu gifve Gud
Nøttig- os denne Notsomhed / oc
hed gode Raad / (dette) til
Notte at føre / som vor
HErre JESV Christo

Mønnum til blaasa / svo
langt skal lesa hveru
Dag/ sem Konge vil/ og
Po svo/ at ut sie lesinn/
a Prettanda Deigi / enn
at seinasta lagi edr Hand-
gengnir Menn taka Or-
loff eptir Jol. Enn hver
Handgangin Madur
sem ei kemur til Tals
Pessa / og er hann innan
Hirdar / Pa hefur hann
fyregiört Peonustu sinni/
nema hann hafi Kongs
Orloff til. Pui Pat
kann vera hann ny-
ti / ein hveriar Stun-
da/til Pes/sem eier naud-
synligar / enn til Pessa
Naudsemd. Nu gefi Gud
os Pessa Nytsemd / og
heilrædi i Nyt at fa-
ra / at varum Her-
ra JESV Christo
sie

ſie til Loffs / og Dyr- dar / Kongi varum til Trauſtz / og Semdar ſealfum.	kand være til Lof/ oc Ære/ vores Konge til Trøſt** oc (os) ſelff til Sømme- lighed*.

**Hielp

* Heder oc Ære

Antegnelſer
Til ded LV. Capitel.

(a) JUle Høytid / bleff førſt indſtifted udi Norge aff K. Hagen Adelſteen/ ſom lod ſætte i Loven/ at den ſkulde holdes paa den Tid/de Chriſtne den holdte/ N. Ch. p. 74. Siden lod K. Oluff den hellig indſætte i Chriſten Retten/ de Ferijs, at Julefeſt ſkulde holdes 13 Dage. Bleff oc forordned Julefred at holdes / fra S. Thomas Dag oc til den 18 Juledag / oc hvo U-fred giorde i diſſe Dage/ſkulde bøde xx. Mark /halfparten til Kongen/oc halfparten til Erkebiſpen. Chriſt. Rett. c. 11. Men om Juel/ ſkulde alle Haandgangne Mænd/komme til Kongen/ſom vare Lænſmænd/Canceller/Stallare/ Merkißmand/ Droſſete/ Skutilſvenne/ Hirdmænd / Følgemænd / Gieſter oc Kierteſvenne / oc der foruden Jarlen/ (ded var Greffve eller Hertug) oc Erkebiſpen. Der komme oc undertjden fremmede Konger oc Potentater til Norge/at holde Juel med Kongen/ſom Kong Erik aff Sverrig giorde i K. Ingis Bartſøns Tjd/oc K. Knud Magnuſſøn udi K. Hagen Hagenſøns Tjd. N. Chr p 546. 744. Da var forordned en ſær Juleſal / hvor en hver bleff ſat til Bords/oc prættigen tracteret. N. Chr. 657. Da ſkulde Kertiſvenne holde Lyß for Kongen/ ſom tilforne er omſtreffved udi Hirdſtraan c.48. Da finge Kongens Haandgangne Mænd/Mungat i Bolehorn/at dricke til K. Oluffs den helliges Minde/c 49.udi Hirdſkraan. Om Juel giordes oc ſtore Brollupper til Hoffe/ ſom erfaris aff N. Chr. 546. Om Juel bleff holt Vaabne-Ting/oc en hver Haandgangne Mand ſkulde vjſe ſit Gevær / om hand var vel bevæbned oc vel ſmycket. See Hirdſk tilforne c. 34. Om Julen ſkulde oc Hirdſkraan oplæſes/ ſom befalis udi dette Capitel / oc var forordned en

Om Jule Høytid.

en visse Tid oc Time om Dagen/ paa hvilken alle Haandgangne Mænd skulde komme tilstede paa Hirdsteffne/oc høre nogle Capiteler læse/saa den kunde udlæses i de 13 Jule-Dage/oc hvo som icke da kom tilstede oc hørte flitteligen til/hand hafde forbrut sin Tieniste/som her ommældes. In Summa/da var alting meget sømmeligen oc prætigen forordned udi de gamle Norske Kongers Hoff/ oc flitteligen i Akt tagen/oc alting kunde stee til Guds Ære/oc til Kongens tro Tieneste oc zierlige Opvartning.

Gamle Norske Ord/ som endnu brugelige ere/ eller kunde bruges i Danske Sprock.

A.

Aa A ɔ: paa/aa Bordet/paa 158
Abyrge sig/ paalegge sig 63
Adbære/ ɔ: gaa til 24
Elde/ Alderdom 124
Et/ Slækt/Konge Et 15
Afgrøde/ Afvext 181
Affpring/ Afkomst 5
Aftage/ aflifve 266
Agerkarl/ Afvelsmand 178
Alkens/ allehaande 183
Anløbe/ anfalde 300
Anløbendes/ hastig finder 204
Anløb/ Hastighed 120

B.

Baardag/ ɔ: Slagtning 187
Bagmæle/ Bagtalelse 182
Ber til/ ɔ: hænde sig 77
Bo/ Bopæl 86
Bodskab/ Befaling 87
Boger Eed ɔ: Eed paa Bog 330
Bolehorn ɔ: Oxehorn 335
Bordvers/ Bordlexie 114
Brad/ hastig 183
Brodde/ Pile 244
Brog/ Boxer 289
Brydde Lowen/ forkrenke 336
Byrd Fødsel 92
Byrder sig hænder sig 290

E.

Eedstaf ɔ: Eeds Maade 103
Eedrofver ɔ: Meensorne 239
Eige ɔ: Eigendom 87
Eigner/ Eigendommer 119

F.

Færd/ ɔ: Reise 25
Fager ɔ: smuk 230
Fagerligen/ smukt 231
Fagermale/ Sødtalenhed 183
Farmand/ Styrmand 319
Felge/ Stalbroder 182
Felgeskab/ Staldbroderskab 299
Fløtte/ fremføre 184
Forbud/ Band 27

Forfaldeßløs/ uden Forfald 79
Forlofsløst/ uden Forloff 237
Forgiøre/ forbryde 27
Følgehold/ Følgeskab 166
Følge til ret Sag/ ɔ: hielpe 317
Følgemænd/ Drabantere 75
Frafald/ Død/ Afgang 10
Freise/ ɔ: Frihed 101
Frelseligen/ friligen 106
Fremfaren/ død 306
Fremmest/ snarest 185
Fremlegge sit eiff/ ɔ: vofve 176
Frillelefnet/ Bolerj 182
Fuulskab/ Slemhed 183

G.

Gammen/ Skiemt 230
Giemme Kongen vel/ opvarte 176
Gieme sin Tieniste/ i Akt hafve 173
Giøre Bud/ Sende-bud 124
Giøre Breff/ skrifve 131
Gisel/ Borgen 79
Glands/ Pract 230
Graderne/ Trapperne 45
Gram/ vred 3
Grander/ Staldbrødre 238
Graaskind/ Vilskind 336
Grid/ Fred 294

H.

Hænde/ vegne 145
Harfang ɔ: Krigsbytte 286
Harsagen/ Krigstjding 3
Harmeligen ɔ: jammerlig 3
Heedes/ kaldes 156
Hefves/ begyndes 125
Hefve op/ opløfte 46
Hegne/ beskierme 261
Helming/ halfpart 262
Hilsen/ Helbred 182
Hirdvist/ Hof-fred 218
Hof-Stefne/ Hofret/Hofmode 123
Hof-Styrer / Hofmester/Hof-marskalk 24
Hoflige nær/ temmelig 230
Hofved-raad/ fornemmeste 37
Hofdinge-Ting/ Herredag 273
Høi-Sæde/ fornemste Sæde 45
Hordom/ Horerj 12
Hvegtunget/ u-stadig i sine Ord oc Tale 301
Hnuß-karle/ Karle i Huuset 119
Hunßting/ Ret i Huset eller paa ded Sted mand er som Retten settes 280
Hyllest/ Troskab 3

I.

Jafnligen/ lige saa vel 26
Jafnskyldig/ lige skyldig 64
Jafnkier/ lige-kier 200
Jafn-mand/ Ligmand 317
Jafn meget/ lige meget 317
Jertegen/ Bekræftelse 37
Jette/ lofve 5
Jldhed/ Arrighed 264
Jndsigle/ Besigle 131
Jorder/ Jordegods 86

K.

Kap med Kap ɔ: Jfrighed 240
Keise/ udvelle 46
Kiende svjaagtig/ skylde 79
Kierte/ Lys 331
Kierte svend/ Lysesvend 329
Knabe/ Dreng 4
Kongdommet/ ɔ: Kongl. Maytt. item

Konge-Riget 2. 36
Kongs-Efne ɔ: udvald Konge 43
Kvelden/ Aften 335
Kunnigt/ vitterligt 4

L.

Lagere/ ɔ: Ringere 171
Landraade/ Landsforræder 25
Langfasten/ udi Faste-Tid 233
Laugdom/ Laugstoel 25
Leede efter/ trakte efter 157
Legge Nafn paa/ gifve Nafn 46
Lettelse/ Forlindring/ Bistand 79
Lidet var/ ɔ: forløben var 263
Lodfald/ Lodskifte 109
Logede Kar/ decket Kar 158
Lønne/ dølge 134
Løser/ Gienløser 179
Løse Penge/ reede Penge 36
Løse Ord/ letferdig 182
Løstendes/ godvilligen 110
Loubyde for sig 219
Loumaal 219
Lude/ Horn at blæse i 328
Lydskyldighed/ Lydighed 2
Lyde paa/ ofverveje 123
Lyse/ forkynde 132
Lysere/ klarere 36
Lysest/ vitterligst 87

M.

Maal/ ɔ: Sag 26
Mæle imod/ tale imod 218
Mældt/ tald 27
Mackerstab/ Prangers 182
Magliger/ beqvemmer 173
Mandom/ Mandhaftighed 235
Mandsbaane/ Mandraber 266
Mandmængd/ Mandtal 78
Medfart/ Omgiengelse/ Vdrædelse/ Prydelse 218
Medord/ Myndighed 130
Merke/ Fane 12
Minne/ Ihukommelse 335
Minning idem 205
Minnendes/ ihukommende 204
Mißgiøre/ forbryde sig 332
Mißtund/ Mißtundhed 107
Mißtundsom/ mißtundelig 264
Mißtyker/ Mißlinger 183
Mißtyk/ Mißforstand 298
Molling/ Becken 330
Mørke Stue/ Fængsel 266
Mundgatt ɔ: Øl 335

N.

Nafning ɔ: Nafn 176
Nafnbøtter/ Ære-Titeler 43
Nijding/ ɔ: Skielm 125
Nødsag/ Nødvendighed 77
Nødvendigløst/ udē Fornødenhed 233
Nøtsom/ nøttelig 177
Nøtsomme Ting 332
Nøtsomhed/ Nøttelighed 332
Nøtsommeligst/ nøtteligst 179

O.

Obote Mand ɔ: dødskyldige 80
Obote Verk dødskyldig 306
Odel ɔ: Fri-Gods 4
Ofverbyder/ Øfrighed 87
Ofvergiørlig/ ofvermaadig 180
Ofvermatt/ For mange 125
Ofteligen/ ofte 205
Ofdrucken/ ofte druken 233
Ophaff/ Begyndelse/ Oprindelse 2

Om-

Ombud/ Befaling 228
Omskiffte/ Omgang 235
Orloff/ Forloff 329
Ordstiurd/ Dom 239

R.

Ransag/ ɔ: Randsagelse 123
Rasteste/ fridsteste 187
Ressing ɔ: Resselse 266
Ressingsom/ som ressser 264
Ressingløst/ u-resset 317
Retteboet/ Privilegie 334
Ride-Skiods/ Ride-Skiftelse 125
Romme Folk af Vejen/holde til Side 231

S.

Samfædre/ ɔ: sammen fødde 11
Samfød ɔ: Fuldsøskind 11
Samfæde/ Samqvem 182
Sande/ bekræfte 26
Sand i Sagen ɔ: skyldig 110
Sanden/ Sandhed 123
Sandes i Hænde/ ɔ: ofverbevises 123
Sande ɔ: bære Vinde om 167
Sandmælig/ sandru 181
Sandvis/ som veed Sandhed i en Sag 316
Sandvisere/ som ved bedre om Sandhed
Selff-stefnet/som kommer af sig selff 24
Session/ Sæde 123
Sinde/den Sinde/ ɔ: Tid/ 146
Sidsom/ høflig 184
Sidsam.rc
Sidsomhed
Skaderaad/ skadelig Raad 301
Skilrig/ forstandig 13
Skilrigere/ skilrigeste
Skil/ Forstand 186
Skilning/ Forstand 201
Skillig Mand/ oprikig/ god/ contra u-skillig 323
Skiemdarvig/ skammelig Gierning/ Beskiemmelse 299
Skiørted/ mangled 186
Skilaktigt/ tvistigt 151
Skilvisceligst/ forstandigst 131
Skil-Ord/ For-Ord 84
Skønsom/ forstandig 145
Item som kand skiønnes paa
Skiønsomhed/ Forsiktighed 60
Skraa/ Forligelse-Skraa/Landstyldstraa 131
Skriftegang/ Skriftemaal 186
Skyld/ nær Skyld/ nær Slekt 218
Skyld/ Rettighed 245
Skyldighed/ Bestilling 145
Slenskab/ Dofvenhed 183
Smaa Folk/ Undersaatter 87
Snild/ klog 86
Som/ som ideligst ɔ: aller 131
Som ofteste/ aller ofteste 205
Som lengst / som snareste rc. 205
Sømmeliger/ hæderliger 157
Sømmelighed/ Høflighed 130
Sømmelige Sæder 179
Spende aff med/ skille aff med 219
Stadfæst/ standhaftig 281
Stadfæsteligt/ fast 354
Stand / staaende Tienist 164
Stedder/ tilstede 218
Størke/ Bestørkelse 72
Storladenhed/ Stolthed 181
Stormodighed 159

Stoed/ standende Tieniſt 224
Størket brøſt/friſt Mod i brøſted 243
Stydc/ ſtadfeſte 73
Styrelſe/ Regiering 2
Svoren Eed 26
Syne/ negte 123
Syndſom/ ſyndig 186
Syſtind-Søn/ Søſtinde Barn 15
Syſtrung/Moders Søſters Søn 15
Syßlemand/ Foget i et Syſſel 24
Syßlen ɔ: Beſtilling 152

T.

Tharfve/ ɔ: Nytte 2
Tharfveligt/ fornødeⁿ 3
Thæmes/ ſticke ſig 205
Thieniſtſkyldighed/Tieniſtpliktighed 63
Tilfældeligſt/ beqvemeſt 86
Tilfældelig / tilfaldelig etc.
Thingtag/ ɔ: Tingvjde paa Ting 5
Thion/ Tiund/Tiener 2
Tre-enighed/ Trefoldighed 10
Tvedrakt/ Oprør 305
Thungligen/ haardeligen 24
Thyder/ Meſſe 229

V. U.

Vabenferdig / ɔ: ferdig med ſit Gevær 204
Vaabenvacker/ſix med ſit Gevær 204
Vald/ Makt 1
Vanart/ Udyd 86
Vanhilſen/ Svaghed 126
Ubaaren/ u-fød 56
Ublidhed/ Ugunſt 229
Vardhold/ Vakt 78
Vanligen/ ſedvaanligen 527
Ubrydelia/ u-røggelig 3
Udbud/ U-ſkrifvelſe 75
Udnæfn/ Udſkrifvelſe 336
Udvarde ɔ: Udvakt 322
Udeids Verk / u-gudelig/gruelig Giering 119
Vederkiende/ vedkiende 102
Veier noged/ formaar 206
Verie en Sag/ forſvare 239
Velbaarne/ velbyrdig 4
Ufard / Fare 301
Ufred/ Feide 108
Vern/ Beſkiermelſe 1
Uglid/ u-døktig 294
Uglæde / Sorrig 183
Vid/ Forſtand 26
Vjde/ bevjſe 2
Vittigſt ɔ: forſtandigſt 24
Vinde Eed/ ſvære Eed 73
Virding/ Verdighed 2
Ukundigt/ ubevidſt 84
Ulerd/ Læg 28
Uloff/ uden Forloff 229
Ulofved/ uforloffved
Umageligt/ ubeqvemt 159
Underførſel/ Undſkylding 299
Underfund/ Underfundighed 182
Uprøfvet/ ubevjſt 122
Vrangt/ u-ordentlig 167
Giøre vrangt/ Uret 264
Uſattes/ u-ans
Uſæder/ Lyder 179
Uſparligen/ u-forſtræked 187

Gamle Norske Ord / som findes heer i Hirdskraan / med deres Vdtydning.

A.		Audur/af annar ɔ: andre	4
Aa ɔ. her	5,311	Audmiukur / ydmyg	135
Aagirnd / Gierighed	220	Auke / forøge	75
Aarvakur / Aarvaagen	203	Avoxtur / Afvext	187
Aast / Kierlighed	206	**B.**	
Abyrgiazt / Ansvare	26	Bæir ɔ: Bye	75
Adhafast / bedriffve	180	Bæta / bøde	295
Adur / forend/ellers	43	Bakmælge / Bagvasken	182
Ae / ai / altid	206,325	Bann / Forbud	2
Aetla / erakte	179	Banna / hindre	204
Aevi / Alder	64	Bane / Bøddel	261
Afgreida / Lefvere	335	Bardage / Slaktning	187
Aftaka / aflifve	266	Betra / forbedre	54
Aftøk / Aflifvelse	276	Betur gefist / bedre gaa til	87
Afur kostur / utilbørlig Vilkor	319	Bidia / begiere	206
Agirni / Aagger	182	Bioda / byde	79
Ahlaup / Anløb	79	Birta / berette	200
Akafliga / Storligen	336	Blessan / Velsignelse	44
Akvædin / lydig	73	Blessadur / velsigned	114
Akur Karl / Aulsmand	182	Blot/Bolvan/Bloten ec banden	183
Alast / Afles	181	Braadur / hastig	79.183
Alin / fød	55	Brædrungur / Broder Søn	12
Almikill / alt meget	173	Breyskleyke / Brøstfeldighed	186
Allmiøg / besønderlig	173	Breta / skicke sig	78
Alloft / ofteste	85	Briniuhosur / Beenskinner	744
Alle / till lige	166	Brinkolla / Brynickrafve	244
Allur / alt	157	Briota / brydde	296
Alpyda / Almue	62	Brók/Brækur / Boxer	289
Aptur gialda / igiengifve	347	Bua / berede	37.44
Arafir / Anløb	337	Bu / boe	86
Afkortir / mangler	187	Buklare / lidet Skiold	244
Atburdur / Tilfald	305	Bunadur / Staafering	347
Avæne / Leyligheden	13	Burdartid / Fødsels Tid	260

Burtselia ɔ: bortselge 120
Byda / bie 327
Bygd / Bye 273
Byriar / sommer 132

D.

Dæme ɔ: Exempel 3
Dagur / Dag 44
Daude / døde 127
Daudasok / Dødsag 123
Deyr / døer 202
Diarfur / dristig 204
Dragahelst / mest anliggend 203
Dramb / Hofmod 182
Drambsamligur / hofmodig 181
Dreingur / Karl / Mand 202
Dreingurskapur / Oprictighed 203
Driugur / flittig 275
Drotsete / Drotzet 172
Drottinn / Herre 42
Dust / dobbel 182
Dylur / af/dylia / dølger 79
Dyrmætur / dyrebar 185

P. læses som dh oc th.

Pa / Pat / dh / da / det 166
Pangat / th / did 45
Parfligt / fornøden 3
Pegar / naar 45
Pegngiald / Mandrab 346
Pegn / Tiener 63
Pegnskylda / Tienistskyldighed 55
Peim / Peir / dh / dem / de 4
Ping / th / Ting 4
Pingtak / Tingtag 5
Piofur / Tiuf 316
Pion / Tiener 2
Pock / Tack 312
Poka / Villu Poka ɔ: Vildfarelser 3
Poknast / teckes 205
Prenning / Treenighed 10
Pridiungur / tredie Part 136
Pridiunga / tre Steder 136
Pritur / mangler 348
Pueir / begge 45
Puerar / forringer 265
Pui ad eins / med de Vilkor 326
Puilikur / saadan 144
Pungliga / besuerligen 24
Pykier / tyckes 43
Pyrmsl / Vilkor 318

E.

Eda ɔ: eller 305
Efast / tviles 263
Efne / Embede / Maade 43.73
Eftergiørd / sidste Villie 38
Efterlæte / Tienstskyldighed 58
Eg / jeg 100
Ei ad eins / ei allenìste 55
Eidstafur / Eeds Maade 56
Eiga / bør 63
Eiga Peskost / kand vedkomme 316
Eignir / Eigendom 120
Einardarleyse / Frektsomhed 202
Einkadur / forordned 85
Einkanliga / i Sønderlighed 130
Einhvor / een af 138
Einurd / Frimodighed 203
Eiris / Gield 75
Eirn / een 11
Eitt / allene 316
Ella / ellers 158
Elle / ælde 124
Er / den / som 15

Faa-

F.

Faakunnigur ɔ: lidet forſtaar 236
Fæ/ Læß Fe/ Fie/ Gods/Penge 27
Fæſt til / findes til 45
Færa zundan / undſkylde ſig 299
Fagna / glæde ſig 202
Fagnadur / Velſtand 201
Fagurliga / ſmukt 173
Fagurmæle / Sødtalenhed 182
Falſlaus / uforfalſket 201
Fara / reiſe 4
Farſælld / Velfærd 71
Faur / a faur / paa færde 25
Fetilſilgia / Staalhandſke 222
Fiandtligur / Fanden ligt 186
Fiærlægur / langt liggendis 165
Fielage / Staldbroder 182
Fielagaſkapur/Staldbroderſkab 299
Fiolmennur / Folkrig 273
Fior / Lif 301
Fletta / afføre/ berøfve 289
Fodurleifd / Fæderne Gods 87
Fong / Formue 44
Forn / fordum 43
Fornaſtur / ældſt 116
Fornemaſt / negter 124
Forſiall / Forſigtig 183
Forſion / Forſyn 92
Forſtiore / Førſte 42
Fortall / Formaaning 177
Foruneite / Selſkab 233
Forſkaur / Fodſkammel 223
Framaſt / ſnareſte 18
Framkoma / hænde ſig 350
Framleides / fremdeles 219
Framleggia / vofve 376
Fræmd / Forfremmelſe 72
Fregn / Rekte 202
Frelſe / Hielp / Frelſe 101
Fridlulifnadur/ frille Lefned 182
Fulyrde / Fulſkab 183
Fuß / fremfuſendes 184
Fylgd / Fylgeſkab 106
Fylgdarhald / Fylgeſkab 75
Fylgia / Hielpe 64
Fylke / Fylke 62
Fyrraſt / undfly 179
Fyrekunna / fortiene 312
Fyrra Laige / i god Tid 328
Fyrrernemaſt / fraholder 27
Fyrir / tilſtede/ ved Haanden 225

G.

Gaa ɔ: gifve akt paa 234
Gaman / Skiemt 230
Garlant / Kongelig Smøcke 119
Gaumur / Akt 157
Gefa / akte paa 306
Geima / forvare 130
Getur/ afgeta / akte/ vokte 25
Gialda / gielde 168
Giæta / vogte 25
Giætzla / Varetegt 25
Giøf / Gafve 206
Giør / klarligen 275
Giørla / klarligen 313
Giørſt / flittigen 267
Giptu Madur / løkſalig Mand 157
Glentz / Prael/ Glantz 230
Grøfur / begrafuen 27
Gramur / gram/ vred 59
Granda / giør ſkade 318
Greit / deelt 233

Greida / udgifve 349
Greidi / gafnligt 275
Grein / Maade / Tiding. 328
Greina / deele 180
Greinast / forandres 175
Greinir aa / trettes om 145
Gridskapur / Rigtighed 456
Grimmur / grum 181
Gripur / Klenodie 37
Griplande hond / famlendes 4

H.

Haaleitur ɔ: heilofved 179
Haatid / Høitid 114
Hæfir / behøfver 179
Hægast / beqvemmest 87
Hæstur / høieste 130
Hættur / Skik 67
Haverskur / høfsk 200
Hafna / Skye 200
Hagar til / mager saaledis 331
Hagraadur / raadførig 176
Hagur / Behag 173
Halfn / alfu / vegne 46
Handgeingin / Haandgangen 67
Handsal / ved Haanden. 225
Handselt / vist / forsikred 87
Hantak / Haandtag 316
Hatur / Had 181
Haust / Høst 273
Hefia / begønde / ophøie 146
Hegning / Vartegt / Straff. 25
Heilraadur / got Raad 58
Heilsinni / Helbred. 182
Heimili / hiem 346
Heimilishus / Huus oc Hiem 347
Heimleife / Hiemlof 238
Heiptugligur / heftelig 181
Heita / lofve 336
Heldur / hellor / ellers / men 55
Helmingur / halft 136
Herfang / Krigßbytte 286
Herfoer / beqvem til Strid 347
Herkleidaz / bevæbnes 44
Herming / Forklaring 266
Hersaga / Krigstiding 125
Herteckin / fangen i Strid 347
Hia / hos 55
Hiartaligur / hiertelig 181
Hibile / hiem 284
Hiedan af / her efter 278
Hier / heer. 298
Hingadburdur / Fødsel 92
Hioltur / Fæste 312
Hird / Hof 1, 2
Hirdlag / Hof-Lou 1
Hirdskraa / Hof-Lou 1
Hirdpallur / hofbenck 346
Hirdstiore / Hofmester 46
Hittsama / ded same 186
Hleiginn / beleed 177
Hlid / Led 230
Hlora / lure 305
Hlunninde / Lydighed 63
Hlutur / Part / Ting 3
Hlutfall / Lodfald 78
Hlutskifti / Lodskifte 78
Hlutazt um / kast lod om 307
Hlydne / Lydighed 72
Hlyfa / hielpe 295
Hoff / Maade 159
Hofut Lyte / Hofvedlast 180
Hollur / huld 58

Hønd

Hond / Haand 145
Hrædsla / Redsel 200
Hreinn / reen 185
Hreinlatur / reenlig 204
Hrinda / risve 183
Hringia / ringe 229
Hryd litla / nogen stund 185
Hryd / vidløftigen 185
Huerier hlutir / hvorledis 304
Hversdagliga / hver Dag 165
Hvertvegia / een hver 262
Hviktunga / hveg-tunge 301
Hugsanda er / bør i hukomme 203
Hvorvetna / hvorsom heldst 77
Husa / bebygge 264
Hyggia / i akt tage 150

I.

Jafn heimiler ɔ: lige ferdig 25
Jafn skyldur madur / nær slekt 349
Jafnuel / deßligeste 176
Iburtt / imellertid 295
Iburtganga / bortgaae 229
Idran / Ruelse 186
Ihuga / hugse 200
Illir hlutir / onde Ting 180
Illgresti / Ukrud 187
Illur / det onde 177
Illtt / ondt 185
Innan / Inni / udi 150.335
In;t / inderst 344
Invirduliga / flitteligen 276
I senn / samtligen 87

K.

Kallz ɔ: Spot 276
Kapp / Ifrighed 240
Karlmanligur / mandelig 186
Kaupeirir / kiøbt løsere 347
Kenning / Undervisning 177
Ker / Kar 138
Kerald / Kar 185
Kiemur til Mickils / bader meget 200
Kierte / lys 329
Kiertasveinn / Lyse-svend 329
Kiosa / udvelge 172
Kong dommur / Kongdommed 68
Kongs Efni / udvald Konge 43
Kostnadur / Bekostning 28
Kosning / Udvellelse 46
Kostgiæfne / Flid 179
Kostur / Vilkor 219
Klaustur / Kloster 349
Klengst ved / holder sig til 85
Klefall / Knæfald 44
Kros / Kors 44
Kvenne grid / Qvinde Frid 294
Kueykazt / qveges 181
Kyrr / stille / qver 328
Kyrrlatur / saktmodig 203
Kyrrsæta / stil-Sæde 337

L.

Laana ɔ: laane 218
Lægri / af / lagur / laug 172
Læst af Lautast / omkommes 125
Lagkiænn / loukion 204
Lakazt / fratages 277
Landgræktin / Langdræktighed 121
Landraadare / Lands forræder 122
Landsini / Vistand 317
Landvorn / Landvern 288
Lavardur / Herre 201
Laug / Leu / varm Vand 158
Lausa fie / rede Penge 37

Lausfeyrir / Løßøre 27
Lausnare / igienløser 179
Lausyrdi / løsse Ord 182
Leidangur / Leding 273
Leja / Leje 78
Leita / stræbe 205
Leita up / besperge 218
Lendur Madur / Lænsmand 114
Lete / Ladhed 180
Leyse / forlosve / Lof 76.323
Leyna / dølge 13
Lid / Hielp 187
Lidatall / Mandtall 262
Liær / forlæner 45
Lidfær / før / fridsk 326
Lidzmadur / Krigsmand 187
Liettlise / fridsk-lifved 332
Liettir / Forlindring 70
Likar / løster 62
Limahaat / Limlestelse 276
Liost / lyst / klart 202
Liosdagur / Lyse-Dag 327
Litilatur / ydmyg 203
Litizt / synes 284
Løg / Lou / Laudom 5.85
Løguneyta / Selskab 78
Lokat ker / Kar med Log 188
Løstugur / godvilligen 79
Løstur / Last 183
Ludur / Horn at blæse i 304
Lucka / Locke 330
Luka / indlucke 349
Lunderni / Gemyt 203
Lydur / Folk 125
Lyghi / Løgn 181
Lykar / teckes 205

M.

Maalagift ɔ: Eigendom 335
Maal / Sag 64
Maagur / Svager 84
Maatt / Makt 180
Mæjar af Mei / Jomfrue 1
Mannamissir / mandslet 4
Mangaraskapur / Prangerie 182
Manligur / meniskelig 186
Manmergd / Mandmængde 78
Margfrødur / velforfaren 202
Margir / mange 25
Margur / megen 182
Medalkasle / fæsted 122
Medferd / staafering / bestilling 44.359
Medur / med 312
Megn / Formue 63
Merke / Fane 102
Merckismadur / Fendrik 150
Meta / dømme / ofverveye 27.238
Metnadur / Stolthed 182
Metord / Stand / myndighed 176
Midi / imellom 45
Mikil / mange 3
Minkar / forringer sig 277
Minnazt ved / kysse paa 151
Minnazt / Ihukommelse 347
Minning / Amindelse 202
Minnungur / Minnendes 204
Minzt / mega minzt / mindst formaa 239
Miøg / meget 44
Misbioda / være mod 295
Misgiord / Misgierning 239
Mißhaldin / skeed Uret 295
Misluckazt / mislecker 183

Missæt/

Missære / misforstand 298
Mollðûgur / Fuktig 186
Molur / Møll 246
Mote / maade 91
Moteskapi / Modskab 167
Motmælande / modsigende 218
Mûnd / Maaned / Tid 265
Mungat / Drick Øll 335
Mundløg / Becken 330
Mutur / Gafve / Foræring 264
Myrkua stofa / Fængsel 266

N.

Naam / Konst / Lærdom 204
Nafnbot / Æretitel 43
Naûdsin / Nødvendighed 27
Naudsynligur / meere fornøden 43
Ne Ey 86
Nema / uden saa er 75
Nemma / Nemme 204
Nefning / Udskrifvelse 336
Neyta / negte 295
Nidingur / Niding 125
Nidurfall / Formindskelse 265
Niosnir/aff Niose / Varetegt 78
Niose / Tiding / Bud 125
Nokur / nogen 159
Nott Nat 273
Nyta / nyde 180

O

Odlazt bekomme 136
Odrûm aff Annar / andre 25
Ofdruckin / ofte drucken 233
Ofdryckia/formegen druckenskab 233
Ofhæfnt / formeget hefnt 183
Ofkapp / opsitzighed 264
Ofkatur / formeget kaad 180
Ofmaaligur / formeget talendis 204
Ofmetnadûr / hofmod 181
Ofmikid / formeget 275
Ofneytsla / Uforneilig 180
Ofrycke / Ofvervold 13
Offâmliga / utilbørlig 180
Offsvefn / for megen søfn 182
Offsvefnungur/for meget søfning 204
Ofund / Affvind 181
Ofuresti / Ofvermakt 125
Ogildur / Udøktig 294
Ohægast / Ubeqvemst 183
Ohaldin / Uholdt 323
Ohlutvendni / Ufriheder 181
Øllum / aff allur / all 444
Ølum / aff alin / Fød 63
Omakligt / Umageligt 159
Ønnûr/af Annar / andre 181
Øngvan/aff Eingin / Jngen 76
Oprofadur / Ubevist 122
Optliga / offte 206
Oragur / dristig 186
Orandsakad / Urandsaget 326
Ordur / veltalende 203
Ordtak / Ordsprok 287
Orlatur / Gafmild 204
Orlofflaûst / uden forloff 237
Oruggur / sicker 75
Orusta / Strid 286
Oskila Madur/Uriktig Mand 327
Oskierdur / Rettighed 265
Osidur / Usæder 200
Otte / Sorrig 200
Otruleikur / Utro 110
Ovidurkvamliga / Ubeqvemlig 180

P. Plats

P

Plata o: Staalhandske 244
Portkona / Skøge 182
Pretvise / Underfund 182
Provast / bevises 317
Prova / bevise
Proventa / Jndkomst 349

Q

Qvedia o: hilsen 263
Qveikast / afles 180
Qveld / Aften
Ræda: Tale 328
Rægia / Fortale 301
Rækilega / flittig 131

R.

Range / Vrange / Uret 167
Rangur / Mutvillig 72
Refsingasamur / som reffser 264
Reidur / Vred 77
Reidast / Vredes 122
Reida / Ride 328
Reidskiotur / Hesteskyds 145
Reidi / Vrede 181
Reikna / offverregne 265
Reinast / findes 327
Reka / uddrifve 300
Rid / Rust 246
Riet / Ret 144
Rietlæte / Retfærdighed 265
Rietlaust / Retteslos 323
Rita / skriffve 230
Roa / Roer 168
Rodur / Roendes 328
Rogur / Bagvaskelse 301
Roskur / Rask 187
Rupla / behøfve 290
Rysa / brydde 301

S.

Sa/Su: den / denne
Saal / Siel 182
Salúhialp / Salighed 37
Saarabætur / Bod for Saar 277
Sækia / Søge 299
Sæma / beprydde 87
Sæmd / ære 21
Sæmiligur / Sømmerliger 229
Særa / saare 300
Sætt / Naade / Forligelse 108
Sætta / forlige 145
Sættarskraa / forligelse Breff 91
Sæti / Sæde 116
Sætir storMónnum / ligger stor Makt 131
Sakar eyrir / Sagfald 75
Sakir / aff Sok / Sag 172
Salar stefna / Optingelse 277
Samfæddur / Søskind 11
Samgreidsla / Almysse 351
Samviska / Samvittighed 13
Sannúr ad sok / skyldig i Sag 29
Sanmaaligur / Sandrue 181
Sandsyn / Sandrue 180
Sanzvisir / ret underviist 316
Saat / Forligelse 77
Sat / Sandt 224
Seinasta lagi / i ded seeniste 167
Sekt; Sagfald 290
Sekur / skyldig 27
Sem / som 169
Seß/Setz / Sæde 115
Setia / udrette 123
Sialfur / sielff 179

Sidastur / sidste 64
Sidbætur / god skick. 319
Sidugur / skickeliger 182
Sidur / Skick / Sæder 172
Sie / sio / er / være 322
Sifia Spiold / Slektskab 12
Sinkur / Nidskab 180
Sinne / Pui sinne / den Tid 146
Siukur / syg 124
Skaplynde / Gemyt 202
Skerda / afkorte 353
Skiemma / skamfære 300
Skila menn / opriktig Mænd 323
Skilia / forstaa 84
Skilgietin / ægte-fød 11
Skilord / Forord 84
Skilur / forordner 245
Skilur aa / Forskiel mellom 26
Skipan / Skick 5
Skipad Ping / sat Ting 70
Skipun / Befalning 266
Skorina / af Sker / Skammel 70
Skráa / skrefven Lou 91
Skradur / skrefven 73
Skriftargangur / skriftegang 186
Skor / kast med lod 288
Skutilsueinn / Skutilsvend 156
Skyldur / Slekt
Skyldir Menn / nær Slekt 218
Skylda / Skyldighed/Bestilling 145
Skynsemd / Skensomhed 60
Skyra / udvise 319
Skyrn / Daab 179
Skyrta / Skiorte 289
Skyrt / forklared 341
Slenskab / Fuulhed 183
Slenskapur / dofven 180
Smaam saman / smaa Parter 85
Smaar / smaa 181
Smælingiar / smaa Folk 81
Snemmadags / arligen 167
Snotur / snild 86
Soknir / Klagemaal 240
Sogd / af Segia / lest / sagt 144
Sorgbitin / hadefuld 181
Spioll / last / mangel 12
Spurull / sporsom 204
Stadur / tilstede 218
Stallare / Stallare 144
Starf / Bestilling 134
Sterkt briost / fridsk Mod 243
Stiett / Sted / Stand 173
Stiett / Stiert / Haandgrib 158
Stiorn / Styrelse 2
Stodaz / stadfæstes 260
Stong / Stang 150
Storlæte / Stolthed 180
Stormaal / stor Sag 346
Storradi / store Sager 118
Svefnugur / sofnaktig 233
Sveitardrattur / Oprøer 305
Sveit / Følgeskab 287
Sveitfastur / Indvaaner 317
Svikrædi / svigaktig 79
Svivirda / saare 300
Sundurpyki / Mißtyke 299
Syna / Vise 179
Synia / negte 301
Syskina Son / Søskendebarn 15

T.

Tal o: Leßning] 351
Telia / fortæle 206

Tilber / hænder sig 165
Tilgiørsir / befaled 316
Tilkvaddur / tilkaldet 305
Tillogur / Raadførelse 37
Tiltala / Ofverregnelse 13
Try / Troskab 67
Truleikur / Tro 64
Trulofa / anlofve 64
Trunadur / Troskab 64
Tveir / to
Tvent / to Ting / dubbelt 13
Tutag sessa/tive Sæder/Gaarde 267
Tyder / Messe 135
Tyndur / tabt 182
V. U.
Vasid ɔ: fæsted. 312.
Vægd / Skonsel 238
Væginn / skonsom 264
Valinkunnur / velakted 135
Vandræde / Tvilraadighed 276
Vandliga / flitteligen 181
Vangiætsla / Forsømmelse 25
Vanheilsa / Vanhilsen 124
Vani / Sedvaane 136
Vanminne / Forglemmelse 276
Vantar / fattes 337
Vardgeitzla / Beskiermelse 2
Vardhald / Vakt 325
Varla / neppelig 4
Varnadur / Toi/Gods 290
Varvæita / forvare 135
Vatn / Vand 330
Vebond / Krids 286
Vega / giøre / bedrifve 299
Vegande / Manddraber 266
Veita / bevise 2
Veita / tage imod 165
Veitsla / Indkomst/Forlæning 261.
261
Verdur / vorder 305
Vernd / Beskiermelse 230
Vetur / Vinter 234
Vezla / Løn 115
Vidar / igien 306
Viderkennast / vedkiende 102
Vidur hann / fra hannem 224
Vidurleitinn / Eftertænkende 204
Vigslu Sverd / vielse Sverd 56
Vikur / af Vika / Uge 260
Villu Poka / Vildfarelse 5
Vinnata / Venskab 38
Vinna aa / dræbe 299
Vinna Eid / sverge 67
Virding / Verdighed 72
Virdist / synes 125
Vit / Ved/Forstand 182
Vitrir / af Vitur / forstándig 200
Vitrastur / forstandigst 24
Vitireindur / velforstandig 135
Vitord / Samtok 233
Vitne / Vinde 37
Von / Haab 84
Vopna Ping / Mønstring 245
Vopnfimur / vabenferdig 204
Vopnvakur / vacker med Gevær 204
Voruduft / af Varast / vare sig 5
Vofkoyt / omskiftelig 38
Votta / bevise 4
Voxtu/Maale voxtu / Leilighed 237
Vox / voxer til 265
Umbæta / forbedre 43
Umdæme / Sag / Bestilling 26
Um

Umrædur / Samtale 26
Undanfærazt / befries 122
Undarfærsla / Erklering 124
Uppihalda / opholde 349
Upphaf / Begyndelse 1
Ur / af 24
Urskurdůr / Dom 239
Utgræizla / Udrustning 243
Utifra / ud fra / paa Rey 225
Disse findes med U heer udi Hirdskraan / efter mit gamle Manuscript, men skal brugis i Stædet O.
Ublida / leß Oblida ɜ: Ublidhed 229
Udada Verk / leß Odada / udeids Verk 119
Udrengiaz / l. Odr: være ubesteed 235
Uglede / l. Oglede / Sorrig 183
Uhrelnn / leß / Ohrelnn / ůreen 180
Uhlydne l. ohlydne / Ulydighed 306
Uleife / l. Oleife / uden Lof 229
Ujafnadur / l. Ojafn. uordentlig 235
Ukunnigur / l. Okun. ukyndig 84
Usattur / l. Osattur / usattes med 108
Usidur / leß / Osidur / Usæder 186
Utruleikur / l. Otru. Utroskab 201
Upeckt / l. Opeckt / uteckelig 313
Uverdigur / l. Overd. uskyldig 185
Y.
Yferbodare ɜ: Øfrigheder 159
Yferbot / Omvendelse 186
Yfergisranligt / ofvermaadig 189
Yferskipa / ofverskicke 263
Yferskipadur / ofverskicket 54
Ymser Menn / adskillige Mænd 8

Registier ofver Hird-Skraa.

A.
Aager forbiudes 194
Aarvaagenhed befales 211
Afvind forbydes 198
Arfving til Norges Rige 5
Arfve-Talled 10.11.12.13.14.15.
Arfve som tages efter Kongen 36
Arfve-Øll 310
B.
Baardag / hvad ded er 187.199
Bagtalelse forbiudes 196
Band oc Bandsatte 27.34
Baroner i Norge 24.28
Baun oc Vedde 324
Begrafvelser oc Jordefærd 309
Bekømring forbydes 197
Bisper giøre ingen Eed 26.35
Birkebener Skik med Tiende 136
Birkebener hvo de ere 143
Blotten oc Bander forbydes 197
Boed for Drab 303
Bøger Eed / hvad det er 333
Bonde til Konge-Vall 24
Bonde skal vogte Landet 25
Bondes Straf som ei kommer til Konge Vall 27
Bonde Eed 62
Bonde / hvor af ded siges 65
Bonde Søn ophøyed 161
Bønder fornemme i Norge 66

 Bref-

Brefve-Bog i Cancelliet. 282
Brynier oc deres Brug 250
Bryniehoſer/oc Bryniekrafver 257
Bud oc Budſticke 129
Buer oc Piler 255
Buklare hvad ded er 254

C.

Cancellers Beſtilling 130
Cancellers Løn 132
Canceller hvorledes giøres 133
Cancellers Eed 133.134
Canceller Kongens anden Skrifte-Fader 134
Cancellerer / ſom hafve væred nafnkundige i Norge 137
Canceller hafde Kongens Indſigel 137
Canceller i Legationer 138
Canceller geiſtlig Mand 139
Chriſten Retten 20

D.

Dobel oc løſe-ord forbydes 194
Dommes i Akt Tagelſe 281
Driſtigheds Berømmelſe 213
Drotſettes Beſtilling 172.173
Drotſettes Udvælelſe 174
Drotſettes Stickelighed 174
Drotſette ſom hafve været Nafnkundige i Norge 174
Dricke i Kongens hof 162.163
Drottin Svigeres Straf 7
Druckenbab forbydes/ oc om der paa følger 180. 188.193

E.

Eed om Kongens Udvælelſe 26
Eed Kongen giør 54
Hertugs Eed 59
Jarls Eed ibid.
Lænſmands Eed 60
Bonde Eed 62
Cancellers Eed 133.134
Hirdmands Eed 223
Syſlemands Eed 270
Vrang Eed forbydes 181
Deres Straf 191.192
Eftertale til hoffe forbydes 217
Egda oc Rygie Fylke 280
Eege Pæles Brug 259
Eigendomme forbrydes 121
oc til hvem 129
Elſke Gud/ oc Kongen 206
Erchebiſpens Mendighed 30

F.

Fadderſkab hvad ded er 19
Fader til Barn 20
Fangers Bevaagelſe oc Aflifvelſe 310.311
Fange-Stæder 267
Fange ſkal hafve Preſt 317.318
Forlæninger oc Forlæningsbref 260
Følgemænds Beſtilling 228.ſeq.
Følgemænd hvo de ere 231
Følgemænds Vaaben 232
Følgemænds Vagt 233
Fradzerie forbydes 188
Frendſemes Spillom: hvad ded er. 19
Frille oc Frilleboren hvad er 17.18
Froſte-Tinig 5

G.

Gafmildhed befales 212
Gafver forbydes 195
Gio-

Gevær/ af adskillig Slag 259
Giestebuder Kongerne giorde 170
Giester/ hvorledes de giøres 311. seq.
Giesters Bestilling 312.313
Giester hvor af de kaldes 312
Giester skal ey befales viderværtige Ting 313.315
Giester mindes deres Eed ibid.
Giester vare sig for Ran/ Skyld/ Mandrab 313.315
Giesters Skyldighed 316. seq.
Giesters Vilkor 318
Giesters Skibe 319
Giæsters Udvarder til Lands oc Vands 322.323.324
Gods under Kronen 138
Grid/ Qvinde grid 238

H.

Had oc Afvind forbydes 191
Hærsagns Forkyndelse 283.284
Hærsagns Forsømmelse 285
Hærfangs Deeling 286
Hærfangs Tiende 291
Hærfang til Bytte 292.293
Hærfang efter Guds Lou 292
Hærfang til dem som bevarede Toi-ed 290.294
Haandgangne Mænd 2.3.6.
Haand paa Helligdom 59
Halvards Messe 279
Hammers Brug 258
Hell/ Øxe 285
Helligdomme i Norge 48
Hellig Bog 227
Hertug hvorledes giøres 69.74
Hertuger i Norge 57.73
Konge Sønner Hertuger 74.
Hertug faar Merke oc Sverd 72.73.
Hertug fører Merke for sig 75.
Hertugs Følgemænd 75.80.
Hertugs Makt i Hertugdom ibid.
Hertugs Udbud ibid.
Hertug gifver Forlæning af sit Hertugdom 76.81.
Hertugs Haandgangne Mænd ibid.
Hertug maa ey af Landet fare ibid.
Maa med ingen Kongens Uven Forbund giøre 77.82
Hertug skal komme Kongen til Hielp/ oc Kongen hannem ibid.
Hertugs oc Kongens Mænd som de vare af it Selskab 78
Hertug skal fare hvor Kongen befaler ibid.
Hertug om hand findes svigactig 79. 82.
Herser fornemme i Norge 29
Hielms Brug 251
Hielp af Hafs Nød 303
Hirdlag/ hvad ded er 6
Hirdskraa hvad ded er 5
Hirdmand hvorledes giøres 222
Hirdmands Eed 223
Hvad Hirdmand er 226
Hirdmand skal holde Eed 227
Hirdmands Forlof 237
Hirdmand kysser Kongen 228
Hird-Prester 139.140.135
Hird-Presters Bestilling ibid.
Hird-Presters Løn 135.149
Hirdstiorar/ hvad er 29.61
Hird-stæfne 47

Hird'vist i Hoffet 218.220
Hirdvistes Forhindring 221
Hoffet fværer Kongen 62
Hoflyders Beskrifvelse 179.seq.
Hofdyders Beskrifvelse 200.seq.
Hoitids Dage i Akt holden 170
Hofdinge-Ting 279
Hordom hvad er oc Forskiel der paa 18
Horerie forbiudes 188
Huuskarles Bestilling 175.seq.
Huuskarlahout 178
Hvegtunge forbydes 304
Huusting 279.292
Hylding 42.43:44.45

J.

Jarl i Norge 83
Jarl med hvad Vilkor gieres i Norge 84.85.86.87
Jarls Nafn 88
Jarl Kongens Broder eller Svager 88
Jarlsdom ei arfvelig ibid.
Jarldoms Forandring 89
Jarlers Ufinhed mod Kongen 90
Jarl ei altid i Norge 90
Jarl paa Orkenoer oc Island 91.92
Jarl hvorledes gieres 99.100.seq.
Jarler som ere nafnkundige 104.seq.
Jarls Verdighed oc Frihed 106.seq.
Jarl forer Merke 111
Jarls Følgemænd ibid.
Jarls Frihed ofver Jarldom ibid.
Jarls Følgemænd ibid.
Jarls Udbud ibid.
Jarl maa forlæne af sit Jarldom / men ei bortgifve [illegible]
Jarls Haandgangne Mænd ibid.
Jarl maa ei af Land reise 112
Jarl maa ei hafve Forbund ibid. eller Venskab med Kongens Uven
Jarl skal reise i Kongens Bestillinger 113
Jarls Mænd oc Kongens som en ib.
Jarls Bestylding oc Undskylding 113
Jon Erkebisp 279
Jonsbogen 9
Jordefærd 308
Island oc Grefver deer 98
Jule Hoitids holdelse 333
Junkere kaldes Konge Sønner 280

K.

Kamborna 278
Kaupanger 279
Kierke-Fred 296
Kiertesvenne hvorledes de gieres 329
Kiertesvenne hvad de ere 333
Kiertesvennes Eet 333
Kiertesvenne ei Sverdtagere ibid.
Klædedrakt til Hoffe 212
Kongens Regiering 2.7
Konger ulovlige tagen 3.8
Kongen tages efter Lowen 4
Kongen hyldes paa Froste-Ting 5
Kongen Guds Tiener 10.16
Kongens Reisning 24
Kongers Straf som ulovligen antages 27
Kongers Odel oc Gaarde 39
Kongens Hylling 42.43.44.seq.
Konge

Konge først kroned i Norge 49
Konge Sædet 117.49
Konge-Nafn af hvem gifves 50
Kongens Kronings Proces 51.52
Kongens Eed 54.56
Kongen er fødde oc ufødde plictig 55
Konge-Gaarde oc Gods 90
Kongens Leje i Hafn. 113
Kongers Brefve 137
Kongens Jordebog 138
Kongernes Giestebud 170
Kongernes Tractament 175
Kongernes Tilnafne 268.269
Kongens Skade maa ey dølges 303
Kongers Hofholding 61
Konge-Sønner Hertuger 74
Kongens uekte Sønner Konger i Norge 17.18
Kongers uekte Sønner hiemmeligen opholden 20
Korß oc Helligdom der af 47
Kølfves Brug 259
Kyrie eleisons Brug 51
Kysse Kongen 228

L.

Lænßmands Eed 60.61
Lænsmand hvorledes giøres 114.seq.
Lænßmand oc Læn 116
Lænßmands Sæde 118
Lænßmands Rett ibid.
Lænßmands Anseelse 120
Lænßmand bær Kongens Vielse Sverd 120
Lænßmand som kiendes syigactig 122
Lænßmand maa ei of-eriles 127
Lænßmand maa ei skilles fra sin Konge 128
Lænßmands Forlof ibid.
Lænßmand følge Kongen ibid.
Lænßmand skal fare hvor Kongen befaler ibid.
Ladhed forbydes 189
Landslou 241
Landraade Mænd 27.32
Laugdom 32
Ledings Udbud 273.seq.
hvad Leding er 277
Lemster Saar 283
Ligs Begiengelse 308
Lig maa ey røfvis i Krig 295
Logede Drikekar 164
Lou om Konger i Norge 4.5
Kong Olufs Lou 5.7
Kong Magni Lou 4
Lou om Landraade Sag 126
Loubegger om Gevær 246
Lou-kundighed berømmes 215
Løsse-Penge oc Klenod 39
Luder / hvad ded er 304
Luder paa Vake 328
Luren i Hoffet 308

M.

XII. Maaneder for it Aar 271
XII. Mænd til Kongens Reisning 24
XII. Mænds Bestilling 31
XII. Mænd i store Sager 127
XII. Mænd skifte Hærfang 292
Mamateboel hvad er 45
Mandboed oc Saarboed 282
Mark Indkomst 269
Mark hvad er 35.117.141
XIII. Mark 27.35

Marke:

Marke boll 138
Mariæ Messe 237
Merke hvad ded er 155
Merkißmands Bestilling 150.seq.
Merkißmand hvorledes gieres 150
Merkißmænd som hafve veret nafnkundige i Norge 153
Merkißmand forliger Sager 155
Merkißmand altid hos Kongen 156
Messe oc Messe-Klæder 141
Messe oc Otte-Sang 232
Mies Kastel 272
Misteder skal hafve Prest 318
Mißtycke udi Hoffet 298.299

N.

Nafnbott/ hvad er 69
Niderooß 29
Niding oc Nidingsverk 129.189
Nidskhed forbiudes 189
Norges Skatlande 93

O.

Obotemand hvad er 79.83
Obotemaal 83.310
Odel hvad ded er 9
Ortug hvad er 27.35
Øre Sølff 310
Øtkenøer/ vidløftigen 93
Øxer i Norge 258

R.

Ran forbydes
Rettebøtter som K. Magnus hafver gifvet 335.336.337.seq
Ridder i Norge 161

S.

Siele-gafve som gifves 39
Skatlande under Norge 17
Skibredet i Norge 286
Skibs Order oc Leye 321
Skibe Kongerne eyede 320.321
Skilgietin / hvad er 17.18
Skiem darvig/ hvad er 302
Skickelighed befales 117
Skiolde oc deres Brug 252.253
Skiold-klappen 254
Skenkers Embede 161
Skenkere faldt paa Knæ for Kongen oc Høfdinger 163
Skutilsvennes Bestilling 156.seq.
Skutilsvenne hvorledis gieres 157
videre om dennem 158.159.160
Skutilsvenne Riddere 161
Skutilsvennes Skyldighed 164.seq.
Skutilsvennes Vagt oc anden Opvartning 169.171.seq.
Skutilsvennes Sæde oc Gang 171
Skøge oc Frille 194
Søfnaktighed forbydes 196
Slektes Afskifvelse 272
Spiud oc deß Brug 254
K. Olufs Spiud 255
Staalhandske 257
Stallares Bestilling 144
Stallare hvor af siges 146
Stallarer som hafve vered nafnkundige i Norge 147.148
Stallare i Eidersted 148
Stallares Embede 149
Stallare forskaffer Ride-skieds 149
Stallares faar Løn ibid.
Stolthed ac Hofmod forbydes 190
Styrißmand oc Styrißhafn 334
Sverd/ oc deß Nafn 250

Sverd-

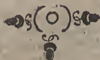
Sverdtager 68.69.106
Sverißborg 271
Syslemand hvo er 241.31
Syssel 32
Sysle-bref 270
Syslemænds Forhold 271
Syskinde Søn hvo er 22
Sysirung hvo er 22

T.

Testament hvo maa giøre oc hvo icke 39.40
Tiendes Forordning 36.141.142.
Tiendens Deeling ibid.
Tingtacke hvad er 5.9
Trelle 178.246
Tvist om Konge Vaal 26.33

V.

Vaaben en hver i Hoffet skulde bære 242
Vaaben Kongerne brugte 248.249
Vaabentrøje 257
Vaaben-Vackerhed 2[illegible]
Vebned/til Ting/ Kiercke/ etc. 248
Vakt ret at holde 325
Vakt i Landet i Kongens Reisning 25
Valdißholm 271
Varhold 325
Udvarders Sæder 328
Veltalenhed berømmes 210
Velforfarenhed nottig 213.seq.
Verne Hospital 143
Vielse Sverd 226
Vildfarelser i Norge med Konger at tage 3.7
Vinter bruges for Aar 268
Ulerde Mænd keiser Kongen 33
Ulovlige Kongers straf 33
Undersund forbydes 196
Uoprictighed lastes 208
Ufødde i Eed indsluttes 63
Vrede forbydes 190
Uskillige Mænd 327

De grofveste errata udi den Norske Trokk.

Pagina 3. Bregdans / læs / bregdunst. Pœmel. dœme. p. 24. Passura l. Pessara. p 26.
snerie l. sverie. 28. Konge l. Kongur. 37. Mede viiium l. vienun. Stalfri l. sialfum. 43. kua-
um l. kvamu. 45. Pueni l. Tuein. Megium l. Megiun. 46. Olafr l. Olafs. fu ldgiorud
l. fullgior. 55. Peguskyld l. skyldu. 62. Hilum miuum l. allri minni. 63. Kong l. Kongs.
64. Landine l. landinu. 67. Ping l. Pings. Nafnbotir l. bœtar. 70. alra l. Hilum. 71.
Peir l. Pier. Puit l. Puiad. 72. Ferslo l. fiorsion. Sin lidi l. sinni hlydni. 75. Rider l.
Ridur. Roer l. rair. Bojar l. bœar. Druggl. Druggur 77. Konge er reid. l. Kongur er
reidur. Kongs. l Konge. Kongi. l. Kongur. 78. Bydi l. bydur. Lœge l. laga. Truer l.
trur. 79. da. l. Pa. Kalladil. kalladur. Domazt. l. Dœmast. 84. Van. l. Von. Stilf
l. stilie. Dngva. l. onguo. 85. Dömi. l. dœmi. Smerum. l Smaum. 86. Venurt. l.
Vanart. 87. Yferboder:nr l. bodararnir. 22. Magnus l. Magnusar 102. Styrkia. l.
Styrktar. 107. Fyrerbydi. l. baud. 108. Kongi. l. Kongur. 109. sea. l. siu. 110. Jarls
l. Jarle. alla pa. l. aller Peir. 114. For l. fyrer. 120. brotselia. l. burtsellia. 122. Os
profda. l. du 122. Olafr. l. Olafs. 125. Slike. l. Slikt. Niose. l. Niosen. 131. Sœtar.
l. settir. 132 Byder. l. bydur. Tekir. l. tekar. 135. Kleidum. l. klœdi. Botum. l. Bœtur.
136. Pin. l. Pelm. Pridium. l. Pridiung. Tim:di. l. Tiundir. Splaium. l. Liun. 151.
alvidis. l. auleides 152. bydi. l. dur. Hlegum. l. hlegen. 167. Møteskabi. l. Moteskapi.
Vorda. l. Verdur. Snima dags. l. snemna. Baud. l baud. 168. legir l. legur. Gulda. l.
galda. skyldur. l. skylder. 172 Mennum. l. Manna. 173. Stuttsvennum. l. sveinnum.
Madur. l. Matar. Sinum. l. sinne. kuuir. l. kunna. 175. Nafn botur. l. bœtur. fur. l.
fyrer. 176. Dœmum. l. Dœmum. Somligea. l. sœmligra. 170. taludum. l. toludum.
Vilunn. l. Vilium. 180. Skilinnig. l. skilnig. Rotur. l. rœtur. Matur. l Matar. Piord-
da. l. fiorda. Magoraskap. l. Mangoraskap. Morgen. l. Morgur. Paugur. l faugur.
183. En. l. er. jusare. l. jusarer. 186. Modruge. l. Mol-ugre. brystleika. l. Breiste-
leik. Karmanligar. l. Karl. 187. hreinsat. l. hreinsat. Ne. l. ne. 204. Aff mjøk. l. of-
miok. 218. Mann. l. Mann. 219. Boed. l. baud. Agiridar. l. agirndar. 223. hendir.
l. Dur. 230. Megra. l. Mejra. 231. Margir. l. Margur. 233 Pyrir. l. fyrir. aptur. l.
opter. 235. Udrangiaz. l Udreingiazt. 238. Eun l. ein. kuaum. l. kuonu. 239. beidi. l.
bœdi. Goda. l. gorda. 240. Riet. l. rietti. 243. Medordum l. Metordum. Mikill. l.
Mikille. Medi. l. mediu. eggia. l. etga. 245. krefian. l. krefia. sinnar. l. sinna. ancira. l. meira.
260. Rikios l. Rikis: Magnus. l. Magnusar. Kong l. Kongs. Vitri. l. Vetre.
261. hir. l. hier. Vendar. l. Vern. furi. l. fyrri. 264. holdur. l. hollur. 266. e ur. l. a-
dur. Damizt. l. dœmist. 273. De l. Per. Per. l. Par. 276. hindan. l. hiedan. Eins
konnga. l. einkanliga. 286. Tun. l. Tiund. Ongun. l. onguo. 287. Forn. l. Forna. 288
Lausu. l. lausn. 289. fleitta. l. fletta. Likum. l. kina. Brokur. l. Brœtur. 295. gefir. l. geo-
fum. Brot. l. burt. 299. annar. l. annat. 3.. Ragi. l. Roat. 304. blaasit. sœfun. l.
suefns. 305 fumu. l. fumuna. 306. ar. l. ad. glorks. l. giørir. 312. Stodinm. l. Sto-
dum. Kunnust. l. kunnud. 313. P. l. Pœr. byder. l. bydur. Uteku. l. upekt. Brodliga
l. bradliga. 316. Par. l. Pœir. 316. siar. l. sier. Kongi. l. Kongur. 322. eigi. l. eigle
334. Retto. l. riettar. Riettarbotar. l. bœtar. 337. Boet. l. bœt. godi. l. godu. 341.
skyut. l. skyrt. 346. siafs. l. sur. 348. leyst. l. leiste. far. l. far. Kong. l. Kongs
350. Uppitaldisi. l. haldist. 350. Gridskop. l. greid. 354. edur. l. adur. furg. l. jafra.
&c.

In genere.

Haffver Leseren om Trocken her udi ded Norske Sprok at akte.

1. At for Var / Vara / Vars / skal læses allevegne Vor / Vore / Vors.
2. For han ham skal læses honnum / allevegne.
3. For all / alla / olloft / læses øll / allra / alloft.
4. For Pau / Pem / Par / Perra / skal læses Pau / Peim / Pair / Peirra.
5. For Saa / sir / see / siar / leses Sa sier / seu / sier.
6. For Gora / segia / engia / gengur / fik / skal læses giøra / seigia / eingin / giengur / fiek.
7. For Riet / rietra / retliga / læs riett / riettra / riettiliga.
8. For hefir / semd / sekia / hett / hestur / haaseti skrifves nu / hæfir / sæmd / sæmda / sakia / hæt / hæstur / haasæti.
9. For Bot / bota / umbota / dømt / dømast / beidi / læs bæt / bæta / umbæta / dæmast / bæidst
10. For Landum / Mennum Læs Løndom / Mønnum.
11. For Handgangina / Skutilsuenna / Skenkara / Penostu / lendermen / lesis allevegne handgeingina / Skutilsueina / Skienkara / Pionustu / Lendremenn. &c.

CANUTI II COGNOMENTO

MAGN ANIÆ NORVEGIÆ SVECIÆ

AN SLAVORUM ET SEMBORUM

REGIS

RMANNIÆ

IU AVI

A QVUM D

omate antiqu

herlagh

nuncupatu

liâ circa An. Ch

literis manda

jussu

CA I VI. DA

DEMARI,

& curâ

ABSC ISHvideAR

LUNDEN

qvod in heca celeber.

Olai W er alia antiqui

n nuper Anno 1672.

onibusq; & notis ill

studio & op

P IOHAN. RESENII.

Aaaa

Bundið rangt inn.
Hér er 545-730.
En 381-544 er
aftar. Mynda
í réttri röð.

LEGES ANTI-
QVÆ AULICÆ NORVA-
GORUM ET DANO-
RUM

ex Bibliothecâ

PETRI JOHAN. RESENII.

PErlegi ea, qvæ ad novam Juris Aulici Norvagorum & Danorum editionem, eruditissimis commentariis auctam, publico destinavit Vir Nobilissimus & Amplissimus Petrus Resenius, *Urbis Hauniensis Præses dignissimus; ex qvibus perspexi, qvanto bonorum applausu, antiqvam, præclaramq; in fovendis optimarum artium studiis, suæ gentis consvetudinem, imitetur: unde effecerit, ut & in tractandis præsentibus negotiis, & in considerandis antiqvorum decretis occupatus, dispari in studio, pari tamen cum laude de posteritate optimè mereatur.*

Hauniæ die 25. *Julij, Ann.* 1673.

E. BARTHOLINUS.

JANI DOLMERI
Præfatio ad Lectorem.

Uum non itâ pridem inter otia quasdam Regni Norvegiæ antiquitates rimarer, forte mihi Constitutio & Jura aulæ veterum Regum, cum vernaculâ inscriptione Hirdskraa/ *sunt oblata. Revolventi autem mihi ingens animo cupido incessit è tenebris in lucem tam raram antiquitatem protrahendi haud frequenter ab indigenis ipsis, nunquam ab exteris visam. Pervetus enim scriptum est ante trecentos septuaginta plus minùs annos in literas Norvegicas primùm relatum: Postmodum verò anno Christi* 1594 *ab illustri viro Dn. Arnoldo Huitfeldio, Regni Daniæ quondam Cancellario, patriæ historiæ studiosissimo, in lingvam Danicam translatum, atq; typis demum excusum. Nec ullâ aliâ lingvâ in lucem unquam prodiit; perpauca tantum extant Exemplaria Danica inter rarissimos illustrium virorum libros reservata, nec cujvis obvia. Hanc a. antiquitatem tibi nunc spectandi copiam facio, faventissime Lector, teq; in aulam illam introduco, quam nunqvam antea es ingressus & in rerum natura haud fuisse, animum fortassis induxisti tuum. Cæterum haud te latere volo me in opusculi hujus translatione non delectu aliquo aut accurata âlegantiarum conquisitione usum esse. Enim verò coacto non libero calamo scripsi, & quantum maximè potui ad antiquæ simplicitatis formalia verba me conformavi, piaculum ratus, ab illorum vestigiis transversum ungvem deflectere. Itaq; si quæ in stylo occurrunt minùs tersa, inæqualia & numeris suis haud absoluta, non mihi, sed antiquitati est ad scribendum. Non eâ tempestate ita orationem suam excolere & colorare novêre antiqua virtute & fide mortales, atq; hujus*

 jus

jus seculi scriptores, qui tantam sibi eloquentiæ copiam comparaverint ut quæ ne hili sunt, atq; maxima gesta oratoriis exornare coloribus magnificè sciant.

At verò antiqui illi & optimi progenitores omnem magnitudini gestorum operam impendebant, verba a. loquebantur & scribebant non colorata & infucata, sed candida & simplicia, prout erant circa præcordia enata. Ego hoc opusculum ex vernaculo scripto translaturus, in ipsa simplicitate magnam subinde difficultatem & obscuritatem sum expertus, adeo ut ex contextu potius quam verbis ipsis sensus mihi persæpè esset eliciendus. Occurrêre quoq; passim vocabula quædam obscura admodum, quæ cum Evandri Matre in rerum natura fuisse existimo, mihi primâ fronte plane ignota, quorum tamen noticiam, partim explicatione perillustris Dn. Huitfeldii, partim antiquariorum quorundam mihi subindè comparavi. Sunt præterea quædam aulicorum translatui difficilia nomina, stallare nempe & Stuffelsuenne/ *quæ, quia Latinis vocibus exactè exprimi nequeant, retinere sum coactus, & in forma Latina usurpare. Non enim ab ejusmodi aulicis Romana curia unquam administrata fuit. Itaq; veniam precanti condonabunt purioris ævi scriptores, quod ejusmodi novatis, ac peregrinis, inter rupes Norvagicas enatis, utar. Non ego solus eò audaciæ sum progressus, sed alii plurimi, qui jam dudum aulica nomina, Marescallus, Admiralius aliaq; sexcenta, nunquam in Latio usitata, finxêre, quorum subinde in notis meis uberiorem interjiciam mentionem. De cætero, B. Lectorem submissè rogo, velit hæc quantulacunq; σχέδια illâ fronte, quæ candorem refert impræsens excipere.*

Tumultuario enim & inelaborato calamo hæc deproperavi ne fidem promissi de hoc opusculo cum notis edendo illustribus qvibusdam & magni nominis Viris datam fallerem, eorumq; exspectationem mea tarditate diutius demorarer.

Vale & fave candide Lector.

IN-

INDEX CAPITUM

Cap. 1.

Primordia juris aulici à Jesu Christo. In ejus nomine Imperium Rex administrabit. De observantia Regi ab omnibus incolis submissè præstanda maxime verò ab aulicis. Quantum piaculum violare juramentum Regi datum. De Regni affectatione illegitima à pluribus inferioris sortis Sanctio Regis Magni de Rege Norvegiæ creando & omnium incolarum approbatio.

Cap 2.

Hæredes regni Norvegiæ ordine recensentur. 1. Filius Regis. 2. Nepos ex filio. 3. Frater Regis. 4. Patruus Regis. 5. Nepos ex Fratre. 6. Filius Patrui. 7. Filius Regis quantumvis naturalis, certis tamen cautionibus. 8. Nepos ex filia. 9. Nepos ex Sorore. 10. Proximus ex fratribus Nepos 11. Nepos ex sororibus 12. Filius Materteræ 13. Quicunq; aliàs proximus.

Cap. 3.

De Rege eligendo, à quibus? ubi? quando? cura Regni quibus interea committenda? de juramento illiteratæ plebis. Vota plurium ac prudentissimorum prævalebunt. Pœna & excommunicatio eorum, qui illegitimo modo ad Regnum obrepserint. Pœna eorum, qui Regis electionem detrectant. De expensis electionis.

Cap. 4.

Quænam fœminæ aut masculi Regiorum bonorum hæredes? De bonis regiis jure hæreditatis concessis. Legata à testatore ante mortem donanda propter vitandum dissidium.

Cap. 5.

De coronatione Regis. Quo tempore & quo loco erit peragenda? De pollicitatione Regis aulicis factâ. Aulicorum ornatus & clangor tubarum. De missa in templo & precibus Regis ante altare qui ab Episcopo benedicitur. De cruce aliisq; sacris apportandis. Processus in forum. Cœnaculum forense quomodo erit exornatum. Concessus Regis & Primatum ejus. Regium nomen, à quo, & qua verborum formula Regi confertur in genibus subsidenti? De collocatione Regis in solio. Cantio & conclamatio.

Cap. 6.

Quomodo Rex electus juramento se obstringet Christianam Religionem & legem inviolatam servaturum.

Cap. 7.

· De juramento Ducum & Comitum inCoronatione aut alio quovis tempore, & ejus formula.

Cap. 8.

Satraparum & Magnatum aulæ juramentum.

Cap. 9.

Formula juramenri rusticorum sub quo comprehenduntur omnes terræ incolæ, nati & nasciturі, præsentes & absentes. Rex vice versâ omnibus auxilium & protectionem vovet. Processus à foro in templum. Inde in Regiam. Convivij solennitas.

Cap. 10.

Optimatum & Officialium aulicorum juramentum. Qvinam à juramento exempti? Quomodo gladius Regis inter jurandum apprehendendus. Pœna eorum qui in offensa sunt apud Regem..

Cap. 11.

Quisnam Dux regni creandus ? quo ritu ? quâ verborum formulâ ? Traditio gladii quid denotet? vexillum, clypeus, & arma à Rege donata quid significent? formula juramenti Ducis suprà.

Cap. 12.

De statu Ducis & pompa in itinere, quantus Ministrorum numerus concessus in aula & itinere. De Imperio & Edictis ejus. De latifundiis non transscribendis. Non licitum plures adjuratos adhibere.Non numerum domesticorum augere, aut pedem extra limites Regni efferre. Defensio, fœderis pactio, & pax publica quibus non concedenda. De auxilio ejus, Regi tempestate belli præstando, & mutua Regis ope. De societate ministrorum utriusq; pace & bello. Statio Regis prima in portubus. De fide Ducis in Regem. Exorta suspicione quid faciendum? Qvomodo fit perduellionis reus cum asseclis?

Cap. 13.

Comitatus Norvegiæ quot modis conferuntur? Quinam titulo Comitis exornantur. De reditibus & bonis illis attributis. Ea non sunt hæreditaria. Nulla Comitum stabilis sedes, nulla libera bona aut pos-

possessiones propriæ. Comitatus ex propriis Regis & Coronæ bonis aut ex paterna ejus hæreditate. Totum regnum Regis possessio. De crebris Comitum & Comitatuum mutationibus.

Cap. 14.

Quomodo aliàs Comites in Hetlandia & Islandia constituuntur.

Cap. 15.

Quo ritu Comes creatur? Quâ verborum formulâ. Gladij traditio ejusq; interpretatio. Vexillum, Clypeus, & arma tradita quid sibi velint. Juramentum Comitis supra annotatum.

Cap. 16.

De statu Comitis & quibusdam ad profectionem ejus spectantibus. De numero servorum. Quale imperium, qualia edicta concessa. Latifundia in alios transferre haud concessum. Adjurati quot ei concessi. Domesticorum augmentum interdictum. Nefas Regno egredi, fœdus cum inimicis Regiis pangere, aut salvum illis conductum concedere. De auxilio quod Regi debet, exorto bello, & Rex ipsi aliàs. De societate ministrorum utriusq; domi militiæq;. Statio Regis primaria. Fides ejus Regi probabitur. De suspicione Regis & causæ exploratione. De pœna inobedientis & assectarum ejus.

Cap. 17.

Satraparum creatio qvo die & tempore erit peragenda? De proclamatione & verborum forma. De ritu creationis. De ordine Satraparum in consessibus observando.

Cap. 18.

Ampliùs de Satraparum auctoritate, dignitate & negotiis in aula. Fides illorum in Regem. De 40. eorum servis domesticis Hußfalle nominatis. De fundis coronæ subjiciendis in Præfecturis eorum.

Cap. 19.

In caussis Regi suspectis quid agent Satrapæ. Nemini jus interdicendum. De duodecim judicibus in aula deligendis. Caussæ ob quas Satrapæ ab aula dimitti possunt. Quomodo Satrapæ perduellionis rei. Fama belli ab illis divulganda. A quibus aliàs. Pœna supprimentium rumores belli.

Cap. 20.

De Cancellarij dignitate & auctoritate. Munus Cancellarij in quibus

bus consistit. Annuum ejus stipendium. Ritus creandi Cancellarium. Juramentum Cancellarij. Quis potissimum eligendus? de Pastoribus aulicis. Eorum munus & existimatio. Stipendium illorum annuum. Vetus Birkebenorum Constitutio, de mulcta in tres partes distribuenda.

Cap. 21.

De Officialibus aulicis Stallare dictis. Stallariorum dignitas & auctoritas. Quo ritu creabantur. Varia illorum officia in aula & extra.

Cap. 22.

De Vexillariis Regiis eorumq; dignitate & jure. De ritu, quo inaugurabantur. Munera Vexillariorum varia.

Cap. 23.

De aulicis Skuttelsuenne nominatis, eorumq; jure & dignitate. Quibus virtutibus instructi erint ne removeantur. Ritus creandi Scuttularios. Quibus procumbent pocula fundentes. Poculum Regium laafe.

Cap. 24.

Amplius de officiis Scuttulariorum in festis & conviviis. De veteranis novitiis adjungendis. Regulæ qvædam in excubiis observandæ, ab aulicis officialibus & Scuttulariis, in aula in expeditionibus, & belli tempestate.

Cap. 25.

De Dapiferis qvo ritu inaugurari debent. De virtutibus, quibus erunt instructi. Munus eorum breviter delineatur.

Cap. 26.

Aulici jurati qvondam vernaculo vocabulo Hußkalle appellabantur postmodum Hirdmend. Præcipuum aulicorum officium vitia abhorrere, fidem Regi probare, & alios à vitiis dehortari.

Cap. 27.

De voto Baptismi haud violando. De septem capitalibus vitiis ab aulicis devitandis. De aliis plurimis vitiis ex his pullulantibus. Qvare prius de vitiis qvam virtutibus sit dictum? simile. Prolapsi in peccata qvomodo resurgent. De clementia Regis resipiscentibus præstanda. Simili illustratur.

Cap. 28.

De virtutibus aulicorum, qvarum princeps pietas & amor Dei. Rex proximè secundum Deum impensè diligendus. De fide ei exactè præstan-

ſtanda & perfidia vitanda. Cum inimicis ejus non colludendum. Famæ conſulendum. De mutua aulicorum amicitia, De honeſto facinore patrando. De aliis qvibusdam in aula obſervandis. Qvare diutius in avla commorandum Qvomodo in demandato officio ſe quilibet geret. Non inhiandum alterius fortunæ.

Cap. 29.

De ſalvo conducto & aulica pace à Rege conceſſa. Qvis proteſtari poteſt qua de cauſa & quomodo?

Cap. 30.

Quo ritu aulici Nobiles ſunt creandi. Juramentum illorum. Quomodo inauguratus ad alios deducendus eſt & in illorum conſortium recipiendus.

Cap. 31.

De Stipatoribus Regiis vernaculè Følgemend. Quomodo novitij à veteranis inſtruendi. De eorundem ornatu. Quando, qvomodo, & qvam diu Regem obſervabunt? Quo ordine comitabuntur. Neminem Regi ſupplicantem repellent. Abituri veniam impetrabunt.

Cap. 32.

De excubiis Stipatorum & Scuttulariorum accuratè obſervandis. De ebrietate & ſomnolentia in excubiis cavenda. Arma excubitorum quænam erunt? De tempore excubiarum ordinandarum. Negligentia in excubiis vitanda & negligentiorum pœna.

Cap. 33.

Qvibus conceſſum ſervitio Regis exire & qua de cauſa? Qvomodo Nobiles aulici tenentur legi ſe ſubmittere & ſatisfacere. Pœna refractariorum. De cauſſis aulicorum in foro competenti & ſecundum legis normam agendis, non alio modo.

Cap. 34.

De armatura ruſticorum adaucta. Regis & aulicorum arma auctiora reddenda qvare? De armatura Satraparum, Scuttulariorum, Nobilium aulicorum, Legatorum. Pœna eorum, qvi arma ſua expedita non habent. Armiluſtrium annuum quando fiet? arma domi depoſita & ſuſpenſa inutilia. Subditi ex itinere ad Regem accedentes armati procedent. Luſtratio armorum in expeditionibus. Armorum commendatio.

Cap. 35.

Comitia Regis Magni Anno 1273. habita, in quibus seqventes articuli consignati. Qvot milites qvivis Satrapa & Præfectus provincialis tempestate belli armaret. Quot milites ex quavis Præfectura cogendi. Formula insttumenti commissionis Satraparum. Facinorosus in aliam Præfecturam transfuga quomodo puniendus. Urbes & loca facinorosorum custodiæ destinata. Quisnam facinorosus è medio tolleretur? De Expeditionibus vernalibus & autumnalibus ordinandis. Comitia Bergensia & illis sancita. Conscriptio militum ex Præfecturis borealis plagæ. Plusculi armati Satrapis non imponendi. De actibus judicialibus in literas referendis. Regulæ quædam Scriptori observandæ.

Cap. 36.

CuraRegiorum Virorum quænam erit, nunciatâ belli famâ? Pœna negligentiorum & supersedentiumRegiis mandatis,

Cap. 37.

De præda distribuenda. Sancitum de decimis manubiarum. Ritus distribuendi prædam. De vexillo Regis in gyro forensi collocando. De præda haud cælanda. De 12. prædæ diribitoribus deligendis. Prædæ partes. De præda navali quomodo & à quibus erit dividenda. De sorribus mittendis. Navigia & bona Regi abrepta, & armatâ manu recuperata, non dividenda. Pretiosa Regi venalia offerenda. Quisq; quod suum fuerat ex præda recipiet. Quænam spolia hosti devicto eripere licet. Pœna exspoliantium hostem illicitis modis. Præda confligantibus in acie & in insidiis collocatis æqualiter distribuenda.

Cap. 38.

De violatione pacis sacræ Ædis & Fœminarum eusq; pœna. Nulli jus suum interdicendum. Refractariorum proscriptio & pœna. De expiatione reis concessa.

Cap. 39.

De mutuo aulicorum dissidio. Perduellionis rei quâ pœnâ afficientur. Mendatij, falsi testimonij & jus depravantis pœna. Parricida sociorum quomodo puniendus. Pœna cædis & percussionis ab aulicis patratæ.

Cap. 40.

Amplius de discordia aulicorum ruri vel in urbibus vita & delinquen-

qventium pœna item pœna ejus qvi periclitanti socio non succurrit: De mutua aulicorum fide. Obtrectatio fugienda. Regis sententiæ non resistendum.

Cap. 41.

Qvomodo in forum ad clangorem tubæ conveniendum. Pœna irrogata. Alterius sermoni non insidiandum. De confabulatione & strepitu in aula fugiendo. De funeribus curandis. Ægrorum sociorum cura habenda. De vigiliis super facinorosis & comitatu ad supplicii locum.

Cap. 42.

De Legatis vernaculè Giester appellatis. Eorum dignitas. Ritus faciendi Legatos. Qvare nominantur Giester i, e. Hospites.

Cap. 43.

De Legatorum officio. Fides eorum Regi debita, qvomodo alios à flagitiis & peccatis dehortabuntur.

Cap. 44.

Legatorum munia circa bona confiscata. Circa facinorosos tollendos. Qvomodo sæpius à Dominis suis sunt monendi & rei plectendi. Qvomodo Satrapis opem ferent & hi illis vice versa.

Cap. 45.

De æqvalitate Legatorum ac nobilium aulicorum in moribus & pœna. Jus Legatorum in aula. De navibus eorum in classe regia.

Cap. 46.

De Legatorum officiis in excubiis & speculis. Arma speculatorum & numerus. Pœna eorum si alios substituerint aut minus rectè excubuerint. De deprehensis in excubiis.

Cap. 47.

Amplius de Legatis, aliis excubitoribus intermiscendis, qvare? pœna reducentium excubitores à speculis. De statione non deserenda. Qvomodo alios substituere licet. Qvamdiu in speculis commorandum.

Cap. 48.

De excubitorum armis, præsenti animo, vigilantia, & continuatione. Qvid consilii capessendum inter excubandum strepitu exorto? Qvando clangendum in excubiis.

Cap. 49.

De Lychnuchis vernaculi Kiertesvenne/ qvales ad hoc munus deligendi? Ritus faciendi Lychnuchos. Munus illorum præcipuum. De navibus illorum. De observantia qvam Regi præstabunt. Eorum jus, dignitas & pœna. Qvibus præsertim virtutibus præditi erunt.

Cap. 50.

De privilegiis à Rege Magno concessis. De Duodecim solidorum mulcta. De decimis. De stipatorum cibarijs & cornibus donatis. De cornu bovili in D. Olai recordationem exhauriendo. De memoria Dei & Christi inter pocula haud deponenda. Confirmatio privilegiorum paternorum. De fide aulicorum Regi debita. Autoritas mandatariorum regiorum superSatraparum operarios &Satraparum invicem in eosdem. Nulla militum conscriptio cuiqvam concessa, nisi certa cautione. Commissa regiorum virorum in SatraparumMinistros qvomodo punienda. De annuo & continuo stipendio Satrapis concesso.

Cap. 51.

De privilegiis Stallariorum à Rege Magno concessis. Stipendium illorum annuarium & perpetuum. De mastrucis illorum.

Cap. 52.

De immunitatibus vexillariorum. Salarium illorum annuum. De Statario eorum officio abrogato, qvare? Ordo aulicorum.

Cap. 53.

Scuttulariorum privilegia. Qvando & qvot observaturi erant Regem ad fundenda pocula.

Cap. 54.

De immunitatibus aulicorum nobilium. De gladio coronationis attingendo & osculo illis dando. Idem privilegium qvibus aliàs concessum.

Cap. 55.

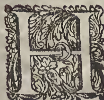
Pollicitationes Regis Magni ad omnes aulicos. De mulcta irrogata aulicis. De causis gravioribus. Quæ compensatio ejus, qvi damna passus ob nunciatum belli rumorem à Rege & Accolis. De sustentatione, eorum qui valetudine & membris orbati erant in servitio Regis. De redactis ad incitas & debilitatis in monasteriis sustentandis.

Captivi qvomodo à socijs redimendi, & pœna eorum qvi non redimebant. Sangvinis necessitudine juncti, in prælio capti qvomodo tractandi. Votum aulicorum qvi nobilitate donabantur. Item Legatorum & Lychnuchorum.

Cap. 56.

De jure aulico in natalitijs recensendo. Pœna absentium & negligentium. Utilitas lectionis aulici juris. Voto & nominis Jesu invocatione finitur.

JUS AULICUM
Hìc incipit
Cap. I.

ÆC est origo & Exordium Juris Aulæ nostræ. Sit JESUS CHRISTUS verus DEUS, viventis Dei & Mariæ Virginis Filius, qui cruci affixus fuit, verus DEUS & homo, Dominus ac Rex Regum noster, omniumq; qui Regibus Norvegiæ juramenti fide sunt obstricti, nec non Christianorum qvorumvis Defensor & Protector nunc & in secula sine fine perduratura.

In eodem JESU CHRISTI nomine legitimus REX noster consultabit, jubebit & prohibebit, edicta promulgabit legi consentanea, non contraria, in DEI gloriam & proprium ipsius nostrumq; commodum ac utilitatem. Qvum itaq; omnes incolæ, plurima officia debitamq; obedientiam & subjectionem Regi præstare debeant, utiq; qvàm maximè decet, ut Viri juramenti fide & quotidiano servitio REGI addicti (a) qviq; in officio & munere sibi demandato exqvisita reverentia humilitate & submissionis fide idem exeqvantur. Est enim DEUS nobis iratus admodum & infestus, nisi juramentum & votum, quod omnipotenti DEO ac REGI nostro sanctè vovimus & adjuravimus, inviolatum præstamus, & facinus committimus, Christianæ Religioni repugnans, si ejusdem voti ac Juramenti fidem fefellerimus. Perqvàm autem operæ pretium erit, caveamus nobis à gravissimis erroribus, (b) qvibus plebs occæcata fuit, in aliis regnis haud usitatis. Compertum enim est regio fastigio admotum esse illegitimum aliqvem, repudiato vero

Domino ac Rege, & sacrâ D. Olai lege spretâ, (c) eumq; qvi vix libertini pollentiam habuerit, (d) regium affectasse nomen. Et animadvertitur hodieq; permultos vitam juxta & bona (e) amisisse ob affectatum & usurpatum illegitimo modo Regis nomen.

Ne autem diutius inqvirendo erretur, quisnam Rex Norvegiæ jure erit constituendus? nemini non notum erit (f) Regem Magnum Haquini Regis Filium (g) sanxisse & libro inscribi jussisse, unum quendam ex legis præscripto, observata hæreditatis serie, Norvegiæ sceptro esse admovendum. Hoc qvoq; omnes Norvegiæ incolæ in ordinario foro judiciali (h) frequentes quiq; proprio ac stirpis suæ nomine approbarunt & ratum fecerunt cum solenni applausu forensi (i) se Regem Norvegiæ suscepturos esse, eumq; ritum æternum eduraturum, eadem tempestate sancitum subsequenti proximè modo.

NOTÆ
In
LEGES AULICAS.

Cap. I.

Vernaculum vocabulum Hirdskraa/ *titulo libri impressum, rectè vertitur per Leges Aulicas; nam* Hird *est Aula, &* Skraa *Leges scripto comprehensæ. Sic dicimus* Danicè *Laugskraa i. e. Collegii Leges,* Gildeskraa *i. e. Convivii Leges, quas unusqvisq; in hoc vel illo collegio & convivio observare tenetur. Aurelius* Huitfeldius *Cancellarius quondam* Daniæ, *Norvegicam dictionem* Hirdskraa *vertit Danicè* Gaards-Ræt *i. e. Aula jus seu jus* Aulicum. *Malo autem hoc scriptum leges aulicas vocare secundum genuinam vocabuli* Hirdskraa *&* Hirdlag *significationem.* Herd *Spelmanno est domestica & intrinseca familia:* Hired *idem sonat quod: servus domesticus vel in familiam susceptus: Tò* Hired *i. e. in familiam conscribere. Vide Archaeol:*

(*a*) *Fideles in Vernaculo* M. S. *haandgangne Mænd/ Propriè, Viri, qui data manu in verba Regis juravêre. Huitfeldius:* troe svorne Mænd. *Fideles jurati. Fideles autem heic voco eo sensu, quo literæ Regum in Archivis solito more inscribuntur: Dilecti & Fideles nostri. Ejusmodi autem Fideles dicuntur, qui Clientes Regum sunt vel ratione feudi vel Ministerii; Illi Fideles. Feu-*

dales aliàs Vasalli & homines nuncupantur; Hi Fideles Ministeriales, qui servire Regi se obligarunt interposito juramento in aula, in militia, aliisve officiis generali vocabulo Aulici dicti nuncupantur, quorum officium hcic his vocibus in textu describitur, qui ejus sumus fideles ex omnibus regni incolis ad aulica ejus munia privatumq; servitium electi, &c: Vide alias Spelm: in Archæol: ad vocab: Fideles.

(b) Hic mentio fit dissidiorum & motuum, qui quondam in Norvegia tempore Regum Magni Erlingsonis Sverri, Haquini, Svervisonii, Guttormii Sigursonii & Haqvini Haqui Filii excitati fuére. His enim imperantibus insurrexere varii quidam Adolescentes Knaber/qui se Regum stirpe procreatos adeoq; (Regni Hæredes) dicebant, & ad Imperii Norveg: gubernacula obrepere ejectis Regibus allaborabant. Nec defuêre Primates & potentes assectatores ex incolis qui caussæ illorum patrocinabantur, & arma cum & pro illis arripiebant. Hinc intestina bella & mutuæ cædes, vid: Vernac: Chron: Norv: Snorronis Sturlæsonii, in quo prolixè de his memoratur. Qui verò partibus ejusmodi Pseudo-Regum adhærebant, bonis & allodiis suis ab imperantibus Regibus privabantur, qvod textus hic innuit.

(c) Hic Olaus Rex fuit Norvegiæ omnis ætatis & memoriæ clarissimus, qvi Incolas ab Ethnicis superstitionibus ad veri Dei cultum & Christi fidem summo studio & rigore convertit, à quibus demum ob pietatis in promovenda Christiana Religione zelus adorientibus illum bello est occisus. Sancti autem cognomentum ei est inditum non tantum ob vitæ sanctimoniam, sed & ob miracula quædam, quæ post cædem ejus patrata in historiis memorantur. Is primus integrum legum Norvagicarum librum conscripsit, redactis in ordinem & certas classes quæ antea ab Adelstano aliisq; prioribus Regibus latæ erant, in quo etiam certas leges de hæredibus Regni Norvegici sanxit, quas in Regum electione incolæ observabant, si quando dissidium de defunctorum Regum successoribus oriretur. De his prolixius Snorro in Chron: Norv: Hujus S. Olai Leges manu scriptæ reperiuntur, sed nunquam impressæ in lucem prodiêre.

(d) Knapa/Knave/ Vid: Spelm: Arch: Knicht. Cætera in annotationibus Danicis ad vocem Knapa pag. 8. lit. b.

(e) Vocabulo Alodii (quod barbarum est feudo oppositum, à Gothis sicut & hoc introductum) significatur possessio & res soluta & libera ab omni clientela, Vernaculè Odal Ex Hotomanno & ex C. de Feud; Cogn. collegii Barm Cap. 1. Est prædium liberum nulli servituti obnoxium (Spelm.) Cancellarius quondam Norvagici regni Joannes Bielke vocat Allodia in terminis juridicis seu bona Allodia, libera prædia & fundos non pretio sed hæreditate acquisitos. In hunc ferè convenit sensum Spelm: in Archæol: Allo-

Allodium est hæreditas, quæ nobis obvenit à Parentibus, perqvisitæ contraria, quam ideo Beatus Rhenanus libr. 2. rerum German: insceparabilem esse vel à familia & ideo ein Anlod *Germanicè dici.* In *Norvegia vocantur Allodia, libera prædia rustica, aut fundi aut agri, quos una stirps & familia 30. annos possedit, aut diutius, quiq; abalienari nequeunt ab illa stirpe ullo juris prætextu; sed possessori hæredibusq; ejus absq; ulla protestatione integri permanent. Vide de his prolixè L. L. in* Odelbalgen(*Allodium etiam vocatur qvod Regi ab Allodianio donatur, aut qvod* Rex *alicui donat; ibidem. Et Allodium commutari potest alio* Allodio, *ibidem) Multa ejusmodi bona Allodialia in* Norvegia *fuere tempore Haraldi, qui subacto toto regno, omnia incolarum allodia sibi subjecit. Sed Filius ejus Adelstanus in Regem susceptus ea incolis restituit. Vid:* Chron: Norveg: Snorr: *in vita eorum. Ejusmodi Allodia in Regis fiscum rediguntur ob crimina læsæ*Majestatis & *graviora scelera, ideoq; dicebantur crimina capitalia* Nideus verck obotomaal. *Vid: L.* L. *Norv: in* M, B, *c.* 1. 2. *& Recessum Christiani 4ti, libr.* 3. *Artic.* 33. *Proinde privabantur olim Allodiis suis Norvegicis sive Nobiles sive alii incolæ, qvi partibus Pseudo-Regum adhærebant, ut textus hic innuit.*

(f) *Hoc notum esto omnibus Normannis) in vernacula Lingva* Nordmænner */qvod latinè exactè redditur: Septentrionales Viri.*

Regnum enim, cui nunc Norvegiæ *nomen, ab initio Normannalandia est appellatum, teste D. Petro Claudii in Nor: descriptione. Ex hac gente Normandia Galliæ Provincia appellationem accepit, à qua quondam est debellata & occupata. Sed (de Vocis origine ac derivatione) de Regni Norv: Gentis appellatione variant Authores. Ex veteribus Plinius hoc regnum Nerigon appellare videtur; sed Ptolomæus* Scandia, *Jornandes* Scanzida, *aliiq;* Scandinavia *(vid: Arngrim: pag.* 30. 31.) *JacobZieglerus Schondiæ vocabulo Norvegiam includit. Qvas omnes Scaniæ Provinciæ quondam Daniæ nunc Sveciæ appellatione deceptos existimo. Recentioribus quibusdam* Noregiæ *aut Norrigiæ vocabulum placet, qui deriuationem à Nor, primo, ut ajunt, Gentis istius Rege mutuantur. Sed de illo Nor altum in annalibus fide dignis silentium. Et* Norvegia *q.* Septentrionalis *via exactè redditur Zieglero in descriptione Scandiæ. Saxo & Kranzius aliiq;* Norvagi *in scriptis suis* Norvagiæ *vocabulum notissimum usurpant. Cujus nuncupationis defensores asserunt & contendunt Gentem illam ab initio per regnum, sicut Lappæ & Tartari, vagabundam & certis sedibus destitutam errasse, q. versus aquilonem vagam.* Sed *hæc mera conjectura est nullo fundamento nixa. Alii regnum hoc* Norbagiam, *& incolas Norbagas vocant, ingrata illis appellatione. Nam* Bagglar *&* Bagger *nominabatur quondam seditiosa Gens ex Vigia veniens in Norv: qvæ*

Pseu-

Pseudo-Regibus quibusdam veris Ingoni, Mag: Erlingo Stenveg *& Philippo Sverno, Haquino Sverrisenii, Guttarmo, & Ingon: Barffonis bella inferentes.* Chron: *Norv:* Snorron: *Ob hac facinora vocabulum* Baggler *vel* Bagger/ *ex quo Norbagia derivata, incolis quondam invisum fuit & contemtum, nunc verò longo usu receptum, vernaculè tamen magis quam latinè, Unde Gens* Nordbagger *appellatur. Sed mihi magis Normannorum appellatio placeret, nisi parti Galliæ imposita esset. Omnium autem optimè quadrare videtur Norvegiæ vocabulum, quod Regio illa ad extremam septent vergat.*

(g) *Hic Magnus erat Haquini Regis Filius, cui cognomentum vernaculum* Lagafæter *est impositum, quia codicem Olai multis passim legibus auxit & perfectiorem plenioremq; reddidit* Snorro, *ideoq; codex Magni postea quidem dicebatur, qui ab omnibus Incolis Norvegiæ est susceptus & in omnibus foris regni usitatus fuit ad Christiani quarti Regis Daniæ Norvegiæq; tempora, qui hunc M.S. Magni Regis Codicem emendatum & auctum imprimendum curavit, quem hodieq; Incolæ Norvegiæ usurpant. Idem Magnus has quoq; Leges Aulicas multis in locis adauxit, & quas S. Olaus de Hæredibus Regni Norvegiæ Regumq; defunctorum successoribus sanxerat, confirmavit.*

(h) *De hoc foro* Froste *dicto, quod nunc sub Præfectura est Nidrosiensi, sanxit quondam leges suas Rex Haquinus Adelsten, quas Frostenses appellavit, in quo nunc Magnus Haquini latam antea à* S. Olao *legem de veris hæredibus regni Norvegiæ ratas fecit & publicavit. vid:* Snor: Chron: Norveg: *In hoc foro Frostensi restitère incolæ Regi Olao Tryggesonio de Christiana fide loquenti, eiq; minas intendère.* Chron: Norveg. 155. *Heicquoq; agebantur majoris momenti caussæ, quas ipsi Reges interdum præsentes audivère* Chron: Norveg: *p.* 809 *sicut Rex Ericus Magni F:* Præstehadere *fecit.*

(i) *In Norvegica lingva* med rette Tingtake/ *alioquin* Chron: *Norv:* Waabnetach *i. e. armorum applaussus vel percussio. Fiebat autem ejusmodi applaussus cum strepitu armorum, quando Incolæ in foro armis percutiebantur, quo facto indicabatur verè se leges illas in æternum ratas habere, aut illicò factum comprobare, quod tunc in foro decernebatur, præsertim de Regibus eligendis, aut aliis ejusmodi caussis. Idem etiam factum est in Regum electionibus, quo ritu regnum Norvegiæ Sverro Regi est adjudicatum in foro Orensi, & Guttormus Sigurdi Filius in Regem susceptus & ab incolis unanimi consensu comprobatus; Sed Sigurdus Slemdiaconus, qui regni habenas vi arripere & se Incolis obtrudere allaborabat, eodem ritu, nempe armorum strepitu & scutorum percussione repobatus est & aquæ igniq; interdictus, Vid:* Chron: Norv: Snoron: *Tacitus de moribus*

Ger-

German: si displicuit sententia, fremitu aspernantur, si placuit frameas concutiunt. Honorantis assensus genus est, armis laudare. Spelm: p. 78. ad voc: Baro. Nostrates ritum sanctius observantes vapentachium nuncuparunt. Vid: Spelman: in vocab. Vapentach: Erat etiam vetus mos Norveg: prælii discrimen adeuntium scuta percutere, quod milites Erlingii Schacchii fecere in conflictu adversus Comitem Sigurdum. Chr. Norv: *In hoc imitabantur Romanos de quibus Polybius in pugna Reguli cum Xantippo lib: 1. κατὰ τὰ item in pugna Scipionis cum Hannibale l. 12. οἱ Ῥωμαῖοι Dio Cassius in pugna Pompeji cum Mitridate l. 36, item Dio in pugna Philippensi, lib: 47. Mansit mos* Ammiani *avo, libr: 14. & 16.*

Cap. II.
De hæreditaria Regum Serie & Rege Norvegiæ creando.

IN nomine Sanctæ Trinitatis erit unus Servorum ejus (a) totius Norvegiæ regni ac potentiæ Rex cum in continenti terra tum in tributariis Provinciis (b)

Prima hæreditas.

Esto itaq; ille totius Norvegiæ regni Rex, solus, qui Regis Norvegici Filius est, natu maximus, ex Patre & Matre connubiali vinculo junctis prognatus.

Secunda hæreditas.

Nepos Regis ex Filio natu maximus & legitimus, gubernaculo regni solus præficietur, si modò Pater in casto connubiali thoro sit generatus, nec quisquam propiori linea legitimus intercedat. (c)

Tertia hæreditas.

Frater Regis natu maximus solus regio Norvegiæ diademate ornabitur, modò legitimus, eodemq; Patre pocreatus, nullo prænominatorum superstite.

Quarta hæreditas.

Patruus Regis eodem Patre prognatus legitimus & natu maximus solus Regio Norvegiæ sceptro donabitur, Patre legitimo exemtus.

Quinta hæreditas.

Nepos Regis ex Fratre (d) in legitimo matrimonio primus editus solus

lus Rex creabitur, si modò Parens ejus legitimus fuerit, & Regis germanus, nullo prædictorum alio superstite.

Sexta hæreditas.

Patruelis Regis (e) natu maximus solus Rex est designandus, Patre, vero Regis Patruele germano & legitimo, procreatus, si ex superius nominatis nullus alius superstes fuerit.

Septima hæreditas.

Filius Regis natu maximus solus Rex erit, quantumvis naturalis, (f) non tamen ex spurio (g) aut incestuoso concubitu (h) prognatus, si modò Rex eum Filium agnoverit (i) & coram honestis viris ipse confessionem ediderit, conscientia contestante, si quoq; Matrem nominaverit, horamq; & locum generationis & nativitatis infantis, interrogatis aliis interrogandis; si deniq; Mater puero binos (k) Patres non attribuerit, juxta præscriptum legis de ejusmodi caussis decernentis. Qvicunq; verò hæc probè comperta habuerint, ea ultra menstrui spatium taciturnitatis silentio non prætermittent, nisi metu perculsi. (l) At tamen pluribus aliis hæc sunt significanda, qvi testimonium perhibere possunt, reqvirente ita necessitate.

Octava hæreditas.

Nepos Regis (ex Filia) solus, legitimus, primo partu editus, Rex est constituendus, legitima Matre & Avia natus nullo prædictorum alio superstite.

Nona hæreditas.

Nepos Regis ex Sorore (m) primogenitus solus, Rex proclamabitur, Matre legitima, Regisq; germana Sorore prognatus, si prænomimatorum nemo propiore gradu intervenerit.

Decima hæreditas.

Qvi proximus est Regi post-Patruelis, natu maximus & legitimus, solus ad regni gubernacula est evehendus, Patre legitimo ortus, & ex germanis Fratribus generatus, deficiente ex prædictis propinqviore.

Undecima hæreditas.

Amitinus Regis (o) qvi proximo gradu Regem contingit, maximus natu, legitimus, ex germanis Fratribus & Sororibus, natus, & vera stirpe regia oriundus, regium imperium solus occupabit, nullo prænominatorum alio superstite.

Duodecima hæreditas.

FiliusMaterteræRegis, (p) Matris germanaSorore & legitima editus, veraq; regis stirpe ortus, primogenitus & legitimus, solus Regio imperio est præficiendus, si nullus superius nominatorum superstes fuerit.

Decima tertia hæreditas.

Nullo deniq; prænominatorum reperto, proximus hæres, natu maximus, solus Rex creabitur juxta seriem hæreditariam (q) in regno communiter usitatam, observata probè paterna, & non materna linea, (r) si modò ex regia stirpe & stemmate veram origiaem traxerit.

NOTÆ.

(a) REx Servus Dei *vocatur secundum formulam verborum in* S.S. *usitatam. Deus ipse vocat Davidem RegemServum suum*, 1. *Reg*:11.13. *Rex David se Servum Dei profitetur, Psal*: 19.12. *Salomon Rex Patrem suum DavidemDeiServum appellat* 1. *Reg*: 3. *vers* 6. *semetipsum quoq; ServumDei agnoscit vers* 8 *&c: Nebucadnezar Rex EthnicusServusDei appellatur Jerem*: 25. 9. *& supra*C. 1. *in primordio leg: aulic: vocatur Rex Norvegiæ Servus J. C. quo titulo se nominabant Apostoli Rom.* 1. *&c: In Pontificali Romano* Imperatores *& Reges sæpius Famuli seu* Servi *Dei appellantur. vid: fol:* 54. *de coronatione Rom*: Imperatoris: Oremus: *Deus in cujus manu corda sunt Regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuæ, & huic Famulo tuo Regi veram sapientiam appone &c: sic paulo post fol:* 55. *DEUS omnipotens, cujus est omnis potestas, & dignitas, te supplici oratione atq; humilima prece deposcimus, ut huic Famulo tuo* N. *prosperum ImperatoriæMajestatisconcedas effectum &c:*

(b) Statlendum *Tributariæ Norv: Regum provinciæ fuère, olim Insulæ Islandia, Grönlandia, Feroa, Orchades, Hetlandia Suderoæ, Manoræ, quarum tres posteriores* Scotlandia *seu*Scotia *à Veteribus Norvegis appellabantur, teste Aurelio Huitfeld:. in præfatione in* Hirdstraae: *Idq; confirmatur à Sveco Authore in expositione vocabulorum super* Hirdstraa *his verbis:* ved Statlandene thet medh forstas Skotland *i.e. per tributarias*Provincias *intelligitur Scotlandia*: . Non *tn. propriè hoc* Scotiæ *nomen illis* Insulis *competit, nisi forte, quia* Scotiæ *regno sint annumeratæ & subjectæ. Plures tamen Insulas & omnes ab occidentali plaga Scotiæ occupavit quondam* Norv: *Rex Magnus Olai* Barfod *cognomento i.e. nudipes, & tributarias fecit, Chron.* Norv. 394. *ejusq; Posteri retinuêre; sed demum deficientes subjugavit Haqvinus Haqvini.* 792.

(c) *Hac*

(c) *Hæc tria in omni hæreditate requiruntur: ut hæres* Norvegiæ *sit* (1) *legitimus* Nor: Skilgietin. *Nulli enim notho sive illegitimo thoro nato concedebatur regni hæreditas, nisi Regis solus Filius, vel naturali, qui, haud superstite Filio legitimo aut* Nepote *ex Filio, Fratre Regis, aut Patruo Fratris Filio aut Patrui Filio, regni gubernaculo admovebatur, ut ex septima hæreditate constat.* Excluduntur *etiam Filii naturales, à propriore successione, quia illi quondam maximas turbas adversus veros* Reges *excitavêre, ut regnum consequerentur, quod historiâ Regum Magni Erlingsonii, Sverri, Haquini, Socesonii, Guttormi, Sigursonii, Ingonis Barthonii, & Haquini Haquini in Chron: Norveg: prolixè memoratur. Vid:* Snorr: (2) *Maximus natu,* hin elste / *qui semper Imperium jure successionis offerebatur.* Haraldus *Harfagrius provectus jam ætate & gravis annis Filium suum natu maximum Ericum* Blodoxe *regno præfecit & Regem Fratribus superiorem fecit.* Snor: *p.* 64. *sic Haquinus Haquini Filium natu maximum Haqvinum Juniorum, & post ejus obitum Magnum, natu proximum, successorem sibi in imperio constituit.* Snor. *p. seq.* Idem *Magnus vivens Filio Erico, natu maximo, nomen regium imposuit, qui ei postea in imperio subrogatur. Vid:* Infra Leg: *aul, cap. seq. &* Snorr: *p.* 796. (3) *Unus* Eirn Norv: *non proderat olim regno Norvegiæ plurimos simul imperasse Regulos, qui se invicem suosq; subditos continuis dissidiis ac bellis contrivêre.* Et *qvamvis post ejectos aut (debellatos) subjugatos, ab Haraldo (Pulchricomo) Harfagrio Regulos, firmatamq; per regnum Monarchiam,* Fratres *subinde germani, duo, tres aut plures regno simul præfuerint, haud tamen imperium eorum fœlix fuit, pacatumq; aut subditis utile, gliscente sæpius inter Reges invidia, odio & intestinis subinde bellis, quod fusè à Snorrone in Chron: Norveg: enarratur. Videatur de his historia Regum Blodoxii & Fratrum ejus, item Haraldi Rafeldii & Fratrum; deinde trium Fratrum, Osteni, Sigurdi & Olai Filiorum Magni Barfod; Postea R.* Magni *Blinde & Haraldi Bille, ut & ejusdem Haraldi Filiorum &c. Sigurdi, Ingogonis & Orsteni &c.*

Idcirco *sancita est hæc lex à* Magno *Rege inter leg: aulicas, ut Rex tantùm unus Imperio præesset. Ita quoq; Ragvald: Ingemundus in L. L. Svecorum Gothorumq;.* In *universo regno* Sveciæ *non sit, nec esse debet, nisi unicus Rex, & una regalis corona &c: l. 2. c. 2. Monarchicum n. imperium omnibus aliis præferendum esse statuêre quondam gravissimi Authores? quos inter primo loco mihi nominandus est Aristoteles 3. de Rep: Plato, Isocrates, Herodotus &c: aliiq; plurimi. Quin & ipsum* Deum *Universi Creatorem Monarchiam instituisse constet, qvi populo Israelitico, quem sibi peculiarem delegerat, primò unum Mosen, deinde Josvam & Judices seorsim & demum unicum Regem præfecit, quod sacra pag: perspicuè docet.* Ne *dicam cum Chrysostomo ex hom: 34. in 1 ad Cor: c. 13. Monarchicum* Im-

perium in Adamo, qui non tantum caput Mulieris, sed etiam nascentium liberorum ac Nepotum Herus & q. Monarcha fuit, ab ipsis nascentis mundi incunabulis præfiguratum &c. Et homil. seq: Haud autem mirum est id ab hominibus observari, quod creaturis minutissimis & præsertim apibus natura indidit. Ecce creat sibi unum Regem &c: ut præ aliis pulchrè docet Plin: *&c Arist:*

(d) *Filius Fratris Regis:* Cl. Angr: Jon: *antiquit: Island:* Scriptor *fideliss:* Filium *Fratris Regis, Nepotem ex Fratre vocat:* Crymag: *l. 1, c. 8. sed hallucinatur cum pluribus aliis magni nominis* Authoribus: Nam *nepos ex Fratre idem est, qui* Nepos *Fratris.*

(e) *Vern:* Brœdrungur *aliàs Frater Patruelis, qui est Patrui Filius, ut accuratiores JCti loquuntur. Vid: Gajum l. 1. ff: 6. ff de gradib: & affinitate. Sic Plautus in Pœnulo Act: 5. Sc: 2. Pater tuus is erat Frater Patruelis meus Vid: disp. inaug: Barth: Barthol: An: 1665.*

(f) *Quamvis in legitimo conjugio non sit generatus. Vernac* Eigi Skilgietin *in L. L. Norv.* Frilluborin *qui ex* frille *i. e. concubina natus est. Sed in L. L. Jutiæ,* Slegfred Barn *l. 1, c. 21. 22. qui legitimari potest & hæreditare i. e. Filius concubinarius, sicut à* Canuto *Episc. Viburgensi in Exposit. Lat, legum initio vertitur. Sed ab aliis Authoribus vocantur ejusmodi Filii, illegitimi, naturales, & græco vocabulo apud Latinos usitato, nothi Est n. nothus, teste Quintil: l. 3. qui ex Uxore non legitima natus est. Ejusmodi Nothi seu concubinarii Filii fuêre quondam clarissimi Norvegiæ* Reges: *Haquinus, Adelstanus Haraldi Harfagri ex Thora pellice Filius, Magnus Olai* S. F *ex Ulfhilda, Haqvinus* Herdebred *(Sigurdi Haraldsonii Regis ex Thora serva,)* Suerrus Sigurdi *ex Gunilda & Haquinus Haquini ex* Inga *&c. quorum hist: à Snorr: in Chr:* Norv: *prolixè descripta extat.*

(g) Non *in adulterio* Gietin i Hordome. *Hic fit discrimen inter concubinatum & adulterium. Adulterium vocatur, quod à viro conjugato aut fœmina conjugata extra conjugium committitur; Et est simplex adulterium, quando vir conjugatus cum solutâ, aut mulier conjugata &c. Ex jure* Christiano c. 26. *vid: etiam Brochman: Syst: sed duplex adulterium &c. Ejusmodi filii spurii & in adulterio procreati ab hæreditate Parentum excluduntur, sed concubinarii legitimari possunt & hæredare, Vid:* L. L Norv. *Christ: 4ti. in tit:* Arf-Bolk *c. 7. hær: 5. & 11. & codicem Magni* MS. *in* Erfdatale *l. hæredit. 3, 4. 6. 11. & 13 de* frillebarn *in Jure Chr: c. 28. qui potest legitimari per conjugium, de spuriis Arngr: l. 1. c. 7. 8. in Crym: Lex ab hæreditate excludit nothos, spurios & injustis nuptiis natos, sed filium illegitimum in cohæred: includit, ibid:*

De

De Concubin: ita habet Canutus Kiburg: in L.L. Jutiæ l. 1. c. 21: Pater Filios concubinarios &c: de spuriis c. 25. Filii adulterini nihil recipiant &c:

(h) Neq; in violata propinquitate aut affinitate sit procreatus, nic frenſemis Spiellumedr Sifia Spiellum. De gradibus conjugii prohibitis loquitur S. scriptura Levit: 18. v. 6 7. 8 Sequ: & 20. 4. 11. 12 13. seq: Vid: etiam Jus Christ:. Hæc verò perspicuè & ordine decenti tractantur in Receſſu Chriſt: 4ti. l. 2. c. 5 art. 3. Notetur hic de vernac: vocab. Sifia Spiellum quod in Codice Magni MS. exponatur de affinitatis violatione, sed in versione L.L. aulic: MS. Huitfeldii de testium Baptismi violatione, Fadderſtabs Krenckelſe. Illi enim inter prohibitos affinitatis gradus in Jure Christiano recensentur c. 31. sic 32. his verbis: Nemini concessum est testibus baptismi sui nubere. Testificatio autem baptismi triplex est (1) inter baptizantem & infantem baptizatum, (2) inter baptizantem infantemq; sistentem in baptismo, & Patrem & Matrem infantis baptizati (3) inter baptizatum infantem & baptizantis sistentisq; infantes. Sacerdos n. omnium; quos baptizat, infantium testis est. Nec ejus filiis licitum erit ullum carnalem congressum cum pueris à Patre baptizatis habere. Ibid.

(i) Ejusmodi cautiones de Patre concubinarii filii inter leges avlicas reponere necessarium duxit Rex Magnus, propter impostores illos, qvi temporibus præcedentium Regum Norvegiæ scepra illegitimè affectabant, defunctorum Regum se filios esse proclamantes. à qvibus tamen viventibus non erant suscepti aut agniti, quales fuère Sigurdus Slemdiaconus, Oistenus, Jonas Kuflingus, Ingo, Erlingus Stenveg, Benedictus Sacerdos benè appellatus, posteàq; Magni nomen assumens (de qvibus vid: Chr: Norv: Snorr: p. ut supr.) Qvi magnas olim turbas cum affectatoribus suis in Norvegia moverant. De quibus vid: ibid: Sed Haquinus Adelstenius, Magnus Olai, Sigurdus Haraldsonius, Sverrus & Haquinus Haquini imperantium Regum Filii naturales seu concubinarii, qui quondam summâ cum laude imperio Norv: præfuêre, á Patribus suis agniti & eximia charitate dilecti fuêre ut in hist: eorum in Chr: Nor: prolixè memoratur.

(k) Hæc fere verba in Jure Christ: c. 3. reperiuntur, quod sic forte Codex legum nominatur, quia in eo jus Christ: comprehensum quondam erat: Ille Pater infantis erit, quem Mulier in partu suo nominabat, nisi (duplicem Patrem) diversum de Patre fuerit locuta &c. sic inqvirendum quoq; est, an aliquis viderit, quod congressum una habuerint, & computandum, quo tempore infans generatus sit &c.

(l) Hoc quoq; in legibus Aulicis cautum est propter Pseudo-Reges, qui se demum post denatos Reges, eorum se Filios esse dicebant. Constat ejusmodi filios

 Re-

Regum concubinarios, propter persecutiones aliorum, qui regnum affectabant, clam educatos fuisse, præsertim Sigurdum Haraldsonium, Sverrum *&* Haqvinum *Haquini, quorum Pater & ortus, antequam bellum cognitum erat, indicatus erat* Chron: Norv: p. 451. 500. 588

(m) *Filius Sororis* Regis; *non Nepos ex Sorore, sicut supra de* Filio *Fratris Regis &c: Arngr:* Chrym: *l.* 3.

(n) *Proximus post Filios* Fratrum *Regis*, Nepos Fratris *Regis, vel ex Fratre Regis videtur proximus esse post Filios Fratrum Regis*, Arngr: *l:* 3. *Pronepos ex Fratre minus rectè ad ulteriorem gradum extenditur.*

(o) *Ideo Arngr: rectè Amitinum sic ponit, Vern:* Syſtina Søn. *Amita enim Patris mei soror, undo Amitini dicuntur, teste* Norrico, *quorum alter ex Fratre alter ex Sorore est genitus.*

(p) *Consobrinus Regis Vern:* Syſtrungur ved Kong/ *Arngr:* Chrym: *libr:* 3. *Sobrinum vocat Regis. Sed Sobrini vocabulum de remotiori gradu, accurate loquendo usurpatur. Consobrini vero in propria & stricta vocis significatione sunt, qui ex duabus* Sororibus *nascuntur, qui Consobrini; sicut Patrueles, qui ex duobus Fratribus & Amitini, qui ex Sorore & Fratre propagantur. Vulgus autem omnes istos communi appellatione Consobrinos vocat, vocabulo latè sumto.*

(q) *Secundum præscriptum Codicis legum. &c. Hic Codex est Magni Regis* MS: *sub tit:* Arf Balk: *qui cap.* 7. *prolixè generalem hæredum seriem extendit. Eum autem* Lex *Regis* Olai *Sancti desumsit, qui hodieq; MS. extat, Conferatur cum his codex* LL. Norveg: *impressus, Christiani 4ti, in A. B. qvi eandem hæredum seriem & numerum observat & retinet c.* 7.

(r) *Mas non fœmina. Nam Rex Haraldus Haarf: legem sancivit in foro Oplandico, ut Filii Regis, mascula stirpe orti, hæredes regni existerent; sed Filiarum Filii (Nepotes ex Filiis eorumq; posteri) Comitatus in Norvegia haberent, Filiæ verò Jarliis seu Comitibus regni in matrimonium dabantur, quarum Filii comitatibus succederent Vid: Chron: Snorr: p.* 58. *Sed Olaus S. quosdam fœminea stirpe ortos, nempe* Nepotem *ex Regis Filia, Filium Sororis, Amitinum & Consobrinum in hæreditatibus* 8. 9. 11. 12. *enumeratos, catalogo hæredum addidit & ad regni successionem adscivit, quod ex LL. ejus rectè observavit Arngrimus Chrym: libr.* 2. *Nullam autem Fœminam inter hæredes regni agnoscebant* Incolæ Norveg. *quamtum is regnum hæreditarium esset, eam fortasse ob caussam, quia satius putabant Viros bellorum Duces habere, quàm fœmineo imperio subjectos esse, quia masculi semper requirebantur, qui Duces esse poterant gravissimorum, quæ subinde incidebant, bellorum.*

Ca-

Caput Tertium.

De

REGE eligendo. (a)

Si quando eò angustiæ deventum fuerit, ut nemo ex superioribus juxta serie enumeratis superstes, reperiatur, acturùm qui ordine seqvuntur, Duces, Comites, (b) Episcopi, Abbates, Præfecti prætorio, (c) Equites ac Nobiles (d) sponte convenient, versus aqvilonem Nidrosium contendent (e) ad D. Olaum Regem cum Archiepiscopo consultaturi; (f) Nominabit autem Episcopus quisq; in suo Episcopatu, & Officiarius regius, istius loci præfectus, 12. rusticos, quos novêre sapientia & prudentia præstantissimos (g) qvi simul intra exactum mensem in itinere frequentes erunt, post denunciatum Regis decessum. Subordinabit autem Episcopus & Officiarius quisq; provincialis (h) viros sufficientes & idoneos in qualibet Provincia judiciali (i) qui adhibita rusticorum ope, terram à furibus & proditoribus sunt conservaturi & tuituri. Viri similiter domi residentes omnem invigilandæ terræ operam impendent, qvod si facere detrectaverint, proditores sunt habendi, regno interea ob illorum neglectum detrimenti quidquam patiente. Convenientibus autem in aquilonari plaga Dominis supra nominatis, procedent literarum ignari (k) interposito jurejurando devoventes se eum Regem suscepturos esse, qui sorte illis obtigisse maximè videtur. Episcopi verò rationem hujus juramenti Deo reddent, qvamvis sicut literarum expertes, nulla se jurisjurandi religione obstrinxerint. (l) Consilia autem agitabunt, quæ Deus menti illorum qvam optima suggerit. Et, exorto fortasse inter eos dissidio, consilium illorum prævalebit, qui prudentissimorum Virorum numero præstant, Archiepiscopo & aliis Episcopis id applausu proseqventibus, & comprobantibus religiosa juramenti fide.

Si quis verò alio, quàm prædicto ritu, in Regem se deligi curaverit, (m) is vitâ juxta ac bonis privabitur, & Ecclesiæ consortio eliminabitur, omnesq; ejus asseclæ, opem & auxilium ei ullum ferentes; nec permittentur corpora illorum in cœmiterio defodi, cum aliis defunctis Christianis humanda.

Præterea si fortè acciderit, Optimates Regis, Aulæ Magistros, Præfectos Provinciales, aliosve Aulæ Ministros, interpositâ morâ, hoc iter detrectare, isti proditores Regis sui sunt habendi, nisi justam impedimenti excusationem adferre possint. Rusticus verò quisq; qui neglectus gratiâ itinere ist hoc supersederit, 8. Ortugis & 13. (n) marcarum mulctam Regi pendabit, nullo retardatus legitimo impedimento, in quod Rex ipse, adhibito Optimatum consilio inqviret. Hoc iter proprio quisq; sumtu conficere debet, qvem illis Rex rependet, nisi qui regias habent præfecturas, ex qvibus subsidia conqvirent.

NOTÆ.

(a) DE *Regis electione.) Cognatis & Agnatis non existentibus, nec ullo herede superstite, electio Regis per suffragia est facta, qvamvis regnum esset hæreditarium, confirmante id Arngr: crym: libr: 2. Nam aliud est* Kongs Kosning *i. e.* Regis *electio, de qua hic agitur, aliud* Kongs Tekin *i. e. Regis assumtio, vel inauguratio de qua vid: c. 5.*

(b) *Dux si quis sit aut Jarlius:)* Hertuga i. e: Dux *si quis sit; rarò enim* Duces *in* Norvegia *fuêre, & non nisi duo in Chron: Norveg: Snorronis annotantur, qvorum unus tempore* Haraldi *Harfagrii seu Pulchricomi nomine Guttormus Avunculus Regis p. 39. alter regnante* Haquino *Haquini* Filio *Schulo pag:* 687. *Arngr: Chrym: libr: 2. Jarlu nomen Duci attribuit, Jarliumq; & Ducem unum eundemq; esse, & proximum Regi dignitate asserere videtur: Alter, inqvit, qvem Jarlium appellabant, qvorum dignitas &c: p. 112. item Rex si quis dignitatis Candidato &c.* Ibid: *Jarlium Ducem vocabimus ibid: Hic verò Dux & Jarl per disjunctivam* edr *i. e. aut, clarè distingvuntur. De utraq; etiam seorsim, ut & de creatione, homagio, dignitate, officio utriusq;, distinctis capitibus* 11. 12. 13. 14. 15. 16. *Præter hæc in Chron.* Snorr: *clarè traditur Guttormum Ducem Harfagrii proximum à Rege fuisse: Jarlios v. plures eodem tempore & unum cuilibet Provinciæ præfectum à Rege fuisse p 42. secedim Jarlii in Norvegia imperante fuêre* Haqvino *Jarl. p. 142. sed de Duce prolixius c. 11. & Jarl c. 13. sequ: infra.*

(c) *Barones. Cum* Spelmanno *nolo hic prolixè annotare vocabuli Baro originem & significationem, quam magno labore in Archæol. suo disqvisivit. Placent ea, qva paucis verbis ibid. comprehendit. Barones, inquit, dixerunt Posteri, qvos antiqui Proceres & Heroes. &c. Et postea: In jure Pontificio, Baro præfertur Comiti, Germanis æquiparatur. Apud nos non modò sequuntur, sed interposito Vice-Comite. Gallis etiam non semper* Comiti *cedit Baro &c. Baro in*

Vern: lingva Norveg: vocatur Herſe. *Edda parte ſec: de variis eorum appellationibus. Proximi ſunt appellationibus Poeticis illi, qui Herſar dicuntur, & communes cum Regibus & Jarlis ſortiuntur appellationes quasdam, vocanturq; aurum diſtribuentes, largi opum. Eſt a.* Herſar *in lingva Danica, Vir nobilis; in Saxonica, Comes; in Anglicana, Baro; ſed, in hoc halucinante Edda, ut pace ejus dicam, Herſe ſeu Baro, danicè redditur* Friherre / *non ſimpliciter nobilis, qui eſt* Herremand. In *Saxonia quoq; inter Comitem &* Herſe *i. e. Baronem diſtingvitur. Arngr:* Chrym: *l. 2. pag:* 112.

Tertio loco fuêre qvi Herſer Norvegis; *Britannis* Barones; *Saxonibus Comites dicti; Herſe itaq; Baronem, ut Jarl* Ducem *intitulabimus, quamvis alibi* Jarl *Baronem vocare ſoliti ſimus, ſed id minus appoſitè. Nam hanc dignitatum differentiam poſtea ex antiquitatibus* Norv: *eruimus. Rectè quidem* Herſe: *Baronem: reddit Vir clariſſimus; ſed* Jarl Ducem *minus convenientèr, quod ſupra demonſtravimus.* Snorro *in Chron:* Norv: *p.* 42. *memorat: Unusquisq; Herſe i. e. Baro* 20 *armatos in Regis ſubſidium in bello inſtruere debebat. Quatuor v.* Herſer *i. e. Barones unius cujusq;* Jarlii *imperio erant ſubjecti. Hi autem fuêre olim celebriores & potentiores* Herſer *ſeu Barones in Norvegia præter plurimos tempore* H: Harfagrii *haud nominatos. Atlus* Herſe, *tempore* Haldani *nigri: vide Chron:* Norv: *p.* 34. *Guldbrandus* Herſe, *tempore* H. *Harfagrii Chron:* p. 40. *Klyper* Herſe, *p.* 97. 98. *Arnbiörne* Herſe, *imperante* R. Har: *Grafeldio.* Erlingus *Schialgſonius* Herſe, *tempore* R. *Olai Trygeſonii, qui Sorori Regis Aſtrigæ matrimonio junctus erat, cui cum Rex* Jarlii *nomen & Comitatum obtulit, reſpondebat: Progenitores mei* Herſer *ſunt vocati, mihi aliud nomen aut titulum non cupio, ſed tantum maxima regni conſilia & authoritatem in Norvegia tecum habere. Chron:* Norv: *p.* 151. *Dalo Guldbrandus* Herſe, *tempore Olai* S. *qui* Regi, *Chriſtianam religionem in foro denuncianti, reſiſtebat.* p. 241.

(*d*) *Aulæq;* Magiſtri *cum omnibus Aulicis*) *de his infra c.* 8.

(*e*) Qui *Nidroſiam una contendent.*) *Urbs Nidroſia in* Norvegia *perantiqva eſt, ab Olao Trygeſonio primùm fundata, appellationem à* Nid *fluvio &* Oos, *quod Vern: denotat oſtium, per quod fluit, ſortita, notante Petro Undalino Naſſone in deſcript:* Norv: *p.* 86. *Non tamen in urbe Nidroſienſi, quamvis ibi convenêre Incolæ; ſed in foro proximo Öirenſi electio* Regum *eſt facta. Antiqvus enim mos fuit in eo foro ſivè eligere ſivè ſuſcipere* Reges, *ut Chron:* Norv: Snor: *paſſim memorat. Ita quoq;* Dani *propè Lethram, vulgo* Leire / *regiam olim Selandiæ civitatem, eligebant* Reges *ſuos, ubi locus extat,* Kongsſtolen (*i. e. ſedes* Regia)

 gran-

grandi saxo inter reliqua conspicuus, & electioni Regum olim deputatus. vide Clariss: Worm: Monum: Dan: l. 1. c. 12. Lecturi enim Regem veteres affixis humo saxis insistere, suffragiaq; promere consveverunt, subjectorum lapidum firmitate, facti constantiam ominaturi, dicente Saxone l. 1. Quod totidem verbis ut & alia multa à Crantzio l. 1. Dan: c. 3. repetita invenies. De his aliàs Johannes Suaningius Historic: quondam Regis Christiani I. (commentar: l. 2.) prolixè. In Scania propè Lundiam collis est Leyebartzhey / in Cimbria saxum in campo, Dancrliung/propè Viburg: ubi qvoq; Reges olim eligebantur; sic Sveci parili ritu in plano campo extra civit: Upsal:, ubi situs fuit lapis, quem Morasteen appellant, Regum electionem peragebant; de quo Olaus Magnus: lib. 8. c. 1 Est inquit non procul à civitate Upsalensi lapis campestris amplus, ab Incolis &c: l. 8. c. 1. & lib. 1. c. 18. Est, inqvit, lapis ing: ns; sic Johan: Magnus Hist: l. 21. c. 1. & Johannes Melsenius in Paraphrasi Theatri Nobilit: Svecanæ. pag. 108. Sed Ragvald: Ingemundus in LL. Svecorum Gothorum l. 2. c. 3. Electionem Regis in placito Morating factam asserit his verbis: Quando autem regnum Rege caruerit &c: Quibus verbis Johannes Olao Magno adversari videtur, nisi fortè lapis Morasteen sit propè placitum, quod vocant: Morating/ qvod in medium relinquo.

(f) Archiepiscopus enim Magnam in papatu authoritatem & potestatem in Regum Norv: electione habebat, absq; cujus consilio & consensu vix quisquam acceptus & comprobatus fuit. Proinde Erlingus Schacchius, Archiepiscopum Oistenum de Filii Magni electione his verbis affatur: Cum Magnus in Regem est susceptus, id tuo & Episcoporum factum fuit consensu, in tuâ est potestate, ei regiam inaugurationem conferre, eumq; in Regem ungere. Qvod si feceritis, nemini licitum erit eum reprobare &c: Chron: Norveg: Snorronis p. 486. 487. Itaq; Reges Norvegiæ Sverrus præsertim & Haquinus Haqvini F: invito Archiepiscopo imperium consecuti, maximas subindè adversitates sustinuêre, incitante Archiepiscopo & Episcopis rebelles istos Kuflingos, Ojescheggos, Baglios, Plitungos & Rebingos, qui cum adhibitis Pseudo-Regibus seditionem freqventèr commovebant, imperiumq; eorum inqvietabant, quod historia eorum in Chron. Norv: passim memorat. Et quia prædictus Haquinus absq; Archiepiscopi Guttormi consensu ad imperium emerserat, nulla illi reverentia & honos sive campanarum sonitu & clangere, sive processu consveto Regi ab ipso est habitus, nec oblatio ejus in altari Dominica Palmarum accepta, memorante Snorrone in Chron: Norveg: pag. 613. Ob id etiam hospitium Regi à Nicolao Episcopo Osloënsi est denegatum, pag. 650. Archiepiscopatus autem Nidrosiæ fuit constitutus, non tam propter funda-

tam

tam ibi primitùs religionem Christianam, sed etiam propter sepultum ibidem Olai *S. corpus, aliasq́;* Sancti *nominis reliquias. Proinde missus erat in* Norvegiam *à* Papa Romano Nicolaus Cardinalis, *qui hac apud imperantes Reges,* Sigurdum, Ingonem *&* Oistenum *impetravit,* Jonamq́; *Episcopum* Stavangriensem *primum Archiepiscopum creavit; Enarrante* Snorrone *in Chron: Norveg: p.* 453. *Numerus autem & ordo* Archiepiscoporum *Nidrosiensium à* Petro Undalino *in descript:* Norveg: *recensetur, qui præter hunc* Jonam XXI *aliàs nominat.*

(g) *Duodecim secum spectata prudentiæ Viros) Duodecim Virorum magna qvondam authoritas & usus in Regum electionibus & caussis majoris momenti fuit.* XII *Viri è qvalibet* Præfectura *nominati,* Sverrum *in foro* öirensi *elegerunt in Regem,* Chron Norv: 504. XII *Viri* Haquinum Haquini *è Schola* Nidrosiensi *adduxerunt, inq́; Regem elegerunt. p.* 600. XII *Viri* Magno Haqvini *homagium præstiterunt in foro* Egeröensi *in Regem suscepto,* 762. XII *Viri hodieq́; conscribuntur è qualibet* Norveg: *Præfectura Regi* Daniæ *homagium præstituri:* LL. *sub tit:* Tingf: Balk: c. 11. *De* XII *Virorum juramento videatur sub tit:* LL. Balken 58 *cap.* Manhel: Balk: c. 3. & 12. *&c: item in* LL. Cimbric: *Valdem:* l. 1. c. 34. l. 2. c. 22. 58. 61. 83. 96. 98. 105. 115. l. 3. c. 33. 52. 54. *vide &* Spelman *in voce* jurata *& in jure Christiano. cap.* 39. *Idem quoq; ritus regiæ electionis per* XII *Viros in* Svecia *olim usitatus fuit, teste* Ragv: Ingem: *in* LL. Svecorum Goth: l. 1: c. 3. *Qvilibet Legislatorum &c ibid: Ita etiam* XII *deputandi in qvolibet territorio* l. 2. c. 32. *sic* l. 3. c. 9. 11. 12. l. 4. c. 11. 14. 15. 17. l. 5. c. 4. 11. 15. 20. 23. 25. 34. 35. l. 6. c. 22. *sic* c. 38. *&c: prolixè.*

(h) *Regii ubicunq; fuerunt Curatores)* Vern: Syßlumenn/ *quod* Cancellarius Bielke *in* Term: Jurid: *explicat Danicè* Bestillingsmænd *i. e. qvibus dantur mandata peragenda, quasi mandatarii Regis, Qvia* at Syßle/ *est Danicè* bestille *i. e. curare, expedire, efficere; Curatores autem voco non in speciali significatione, quatenus* Curator *est, qui pupillis, loco Tutoris, datur, quasi qui pupillarium bonorum curam gerit, sed generaliter qvatenus de illis dicitur, qvi alicui negocio perficiendo præpositi sunt, sicut* Demosthenes *reficiendis muris* Curator *dicitur à* Cicerone *de* Opt: gen: Orator: *sic Curatores urbis &c: In* Islandia *præter* Nomophylacem *est hodieq́;* Syßlemand *i. e. curator in qualibet* Nomarchia, *quem nunc in* Norvegia *vocamus* Foget/ *in* Dania Riidefoget/ *qui in præfectura regia tributum exigit & colligit, caussis ruricolarum agendis interest, omnia ordinat inter illos, dissidia conciliat, mulctamq́; imponit et alia similia.*

Aliàs Syssel *substantivum est pars regni, aut Provincia separata certis quibusdam Parœciis comprehensa, quæ proprium forum &* Nomophylacem *habet;*

Præfecturam hic voco latè accepto vocabulo: Ita quondam Norvegia in ejusmodi Syſſer *ſeu Præfecturas diviſa fuit, quarum* Borgeſyſſel/Soldeſyſſel/ & Lefve Syſſle *etiamnum nominantur*. Sic novem Syſſer / *in qvas olim diſtincta fuit Jutia, appellationem hodieq; retinent, qvæ 9 corda*, in Inſigni Regum Daniæ *depicta, denotare dicuntur*.

(*i*) *In qualibet* Nomarchia) (Lavg/) *non à νόμ@ qui* Præfecturam *denotat, ſed à νόμ@ qvi eſt lex & inſtitutum. Eſtq; pars regni quæ unum forum agnoſcit, unumq; Judicem, qvi quoq;* Nomophylax *dicitur. Columella l. 12. Non ſatis viſum eſt bonas leges habere, niſi Cuſtodes earum diligentiſs: cives creaſſent, quos Græci νομοφύλακας appellant*

(*k*) *Præcedent Laici*) Non Clerici *avt Primores regni jus habebant eligendi* Regem; *ſed ſoli Laici & ruricolæ; & hic ritus in electionibus Regum ab Adelſtani temporibus uſitatus fuit. Proinde orto de Rege diſſidio poſt obitum Regis Guttormi Sigurſonii, ex legibus & veterum ritu demonſtratum eſt, ruſticos jus habere eligendi Regem, quod omnes comprobabant*. Chron: Norv: *p.54. ſic p. 563. inquit Lodin* Stallarius: *In veſtra, Ruſtici! ſitum eſt poteſtate, qvemnam in Regem eligere vultis. Et paulo poſt: Si, inquiunt Ruſtici, nolitis illum in Regem ſuſcipere, quem nos eligimus, nos non alium approbabimus, aut ei obedientiam aliquam & auxilium præſtabimus &c. Alius fuit* Svecorum *ritus legendi olim Regem; ſic l. 2. c. 3. deſcribitur his verbis: Primam obtinet vocem Legifer Uplandiæ &c.*

(*l*) *Epiſcopi qvamvis non conceptis verbis juraverint.*) *Epiſcopi nullo ſe juramento obſtringebant ſicut Laici, in Regum electione, quia horum erat eligere non illorum.* Sed *quia conſulendus erat Archiepiſcopus de Regum electione, ille conſilii ſui rationem Deo reddere tenebatur, ut & juramenti à Laicis (ſuper hoc conſilio) ejus ſuaſu dicti. Archiepiſcopus perjuros excommunicatione compeſcere poterat. Sententia quoq; Laicorum de eligendo Rege prolata ab Archiepiſcopo & Epiſcopis confirmanda erat debita juriſjurandi religione, (ut infra,) qvo firmior & ſtabilior, orto diſſidio, eſſet; Aliàs nullo tenebantur juramento aut homagio Archiepiſcopus & Epiſcopi Regibus faciendo.* Id *enim in ſynodo Romana &* Lateranenſi *inter dictum à Pontificibus erat, Vid: Spelman: in homagio: & Archiepiſcopus Ericus* Sverro, *ait ſe non ſubjectum eſſe Politico Judicio, (unde ad Pontificem appellavit) nec Regis obedientiæ aut* Imperio *ſubmiſſum*, Chron: Norv: *p. 521.*

(*m*) *Si quis aliequàm prædicto modo.*) *Hac pœna addita eſt propter Impoſtores & Pſeudo-Reges, qui olim ſeditioſorum ope & vi regnum affectabant, de quibus ſupr: Sigurdus Slemdiaconus illegitimo modo proſcriptus & aqvæ ignéq;*

igneq; interdictus, tandemq; è medio sublatus Chr: p. 436. 438. 448. sic Eiftenus miserè trucidatus p. 449. 460. Nihil autem magis timebatur olim quam excommunicatio, quâ minitabatur Archiepiscopus delinqventibus. Ita reconciliatio inter Haquinum Regem & Sigurdum Kibungum ab Archiepiscopo Petro ut & inter Haquinum & Ducem Schulonem ab Arch. Sigurdo sub pœna excommunicationis est demantata. Chr: Norv. p. 664. 695. Ita pax inter Haquinum Magni Regem Norveg: & Ericum Daniæ his conditionibus est firmata, ut licitum esset Episcopo Roëskild: Regem Norveg: excommunicare, & Episcopo Osloensi Regem Daniæ si quis eorum factam pacem violaret. Chr: Norv: p. 811. 826: 827. Excommunicationis formulas vide in Spelman: p. 205. Eò autem formidabilior erat quondam excommunicatio, qvia excommunicatis non ulla in consecrata cœmiterii terra sepultura concedebatur, sed procul foro campestri in loco desolato, ubi non ager nec pratum, nec aqua destillans aut domicilia alluens. Vid: Jus Norveg: Christ:

(n) Octo ortugis & tredecim marcis.) Ortuga ut ex Vernaculo latinum fingam. Ørtug species monetæ Norv: valens solidum Danicum cum dimidio, ita 8 ortugæ, 12 sunt solidi Danici sive 6. stiver in Hollandia & 7½. sous in Gallia.

Marca verò argenti MarkNu silfvers: hic denotat semunciam argenti seu dimidium tetradrachmum. Ita 13. marcæ sunt 6. unciales cum dimidio. Hæc autem mulcta 8 ortugarum & 13 marcarum, nunc solvitur in Norvegia septem nummis seu uncialibus, teste Cancell: Bielke in Term; Jurid: De variis marcarum generibus quære alibi &c. Vide Spelman: in voce: marca.

Cap. IV.

Qvænam Fœminæ REGIS hæredes.

In serie hæredum Filia, (a) soror, Neptis ex Filio, Mater, & Fœminæ in lege præscriptæ, numerantur. Masculi similiter numero hæredum inserti (b) è regia prosapia oriundi, qvibus jure propinqvitatis aliud potius quàm regni hæreditas debetur, sicut in generali hæredum regni catalogo memoratur (c) quorum quilibet, quod in eadem serie hæreditaria lege est sancitum, obtinebit. Qvod ut facilius capiatur, quæ seqvuntur hæreditaria bona, illis sunt concedenda. Primò licebit bo-

 nis

nis hæreditaria forte ex Parentibus acceptis,aut numerata pecunia emtis frui, ea tamen cautione, ne bona coronæ vendentur, aut commutentur; (d) Præter hæc hæreditas pecuniæ numeratæ & thesaurus (e) ad coronam haud pertinens permissus erit, nisi Rex, attestantibus viris fide dignis aliter statuerit, aut cuiq; aliquid legaverit, adhibito bonorum ac fidelium Virorum consilio & consensu.

Est autem consiliorum optimum, re cum amicis fidis communicata, sibi ipsi adhuc viventi benè consulere, in secunda potius valetudine, quàm ingravescente morbo. (f) Metuendum enim & incertum admodum est, an beneficia & legata post decessum eâ fide ab aliis, qvantumvis sangvinis propinquitate junctis, ac à seipso donata sunt tradantur. Est quoq; compertum haud raro, & pluribus in locis, hæredes bona à Testatore legata potius abstulisse, quàm quidquam addidisse, & propterea in magnum vitæ discrimen venisse, qvod multi haud sine detrimento suo sunt experti.

NOTÆ.

(*a*) SI *Filia superfit.*) *Fœminas à regni Norv: hæreditate & successione exclusas esse, secundum legem* Haraldi *pulchr: supra in notis ad Cap.* 2. *demonstravimus, qvare eò lectorem remittimus.*

(*b*) *Masculi similiter* hæredes.) *Qvia cautum erat supra in Legibus Aulicis à Rege Magno cap.* 2. *quod Regis Filius primogenitus & unus tantùm, aut* Nepos *quidam, aliusve proximus, hæres regni* Norvegiæ *esset; Alia autem hæreditas cæteris Filiis regiis aut proximis hæredibus masculis conceditur, nempe ipsius Regis bona mobilia & immobilia.*

(*c*) *Qvod lex in generali hæredum catalogo monstrat*) *Ordo & series hæredum, tam masculorum quàm fœminarum prolixè & perspicuè in LL. Olai S. & Haqvini Magni præscribitur sub titulo* Arf Balke / *ubi omnes hæredes* 13 *hæreditatum classibus includuntur, & comprehenduntur. Liber a. impressus L. Christiani 4ti undecim tantùm hæreditates habet.*

(*d*) *Hæreditas omnium prædiorum*) Nam Reges Norvegiæ *multa prædia & bona allodialia quondam habuêre, hæreditate acqvisita, emta aut dono illis data, quæ ad regni bona non pertinebant.* Ita *Rex Haraldus Harfagrius sua prædia in Rogelandia & Hardelandia, & Haqvinus Adelstanus sua in Sundmora & Hordelandia possidebant test. Chron: Snorronis p.* 64. 65. 83. 87. *Plurima autem*

tem prædia & bona allodialia Rex Haraldus Haarrade juxta Kongbellam, Opsloam, Tönsbergam, Bergas & Nidrosiam habuit. Chr: pag: 379.

(e) *Hæreditas numerata pecuniæ & thesaurus.) Hæreditarium aurum & pecuniam (Veteres* Erfdagull *vocabant; M. Stephanius ex observationibus M. Brynolphi Islandorum Episcopi.) prisci religiosè admodùm colebant, quia Parentum sangvine & sudore parta, liberis naturâ commendata credebantur.*

(f) *Legata mutabilia sunt.) Testamentum facere Veteribus & licitum fuit & usitatum, quod in jure Christiano Norvegiæ approbatur, cap: 12. Consentit L. Norveg: in* Arf B. c. 28. Pær giafer skulu haldast *&c: Rex Haqvinus Haquini testamentum faciens moriturus in Orchadibus, legavit cuilibet fidelium suorum marcam auri, præter plurimos fundos & reditus, qvos antea in sustentationem Nosocomii Bergensis, quod D. Catharinæ vocatur, & templo Bergensi omnium Sanctorum, nec non Tönsbergensi D. Mariæ largitus erat. Chr: N. Snorr: p. 794. 795.*

Cap. V.
De
Coronatione REGIS.

NUnc porrò, qvomodo & qvo ritu Rex erit constituendus, & paternæ hæreditati ac regno præficiendus, qvem Deus omnipotens Primatem, Præsidem & Dominum ex gratia & misericordia sua nobis donavit. Coronatio verò in Festo maximè solenni (a) aut in Comitiis potissimum est peragenda, si modò ita fieri possit, nullo obstante justo impedimento. Congregatâ deinceps maximâ populi frequentiâ, forum ex consveto veterum more est constituendum. Aulicum verò concilium antea erit convocandum, (b) ut necessaria coronationis acqvisita apparentur. Dehinc Rex vel ipse, vel Interprete Aulicorum quodam denunciabit, neminem non lege, æquitate & jure omnibusq; immunitatibus ac privilegiis pristinis fruiturum, nec se quenquam illorum, adversus ea injuriâ ullâ affecturum, quin potius majoribus titulis ac immunitatibus, majore æquitate & jure illos adaucturum, prout cum Optimatibus suis qvemq; ex merito dignum ac idoneum reperire possit, eosq; omnes à vi & injuria tuiturum, defensurum ac protecturum.

rum. Posthæc denunciabitur, qvomodo Aulici decoris armis & vestibus se exornabunt in forum modestè ac decenter prodituri; quisq; pro statu ac conditione, maximâ, quâ potest, charitate & unanimitate.

Eodem autem die, quô consilium erit celebrandum clangetur simul intentius ad convocandum in foro populum, mox Aulici cujusvis status ac conditionis decenti se modo armabunt, & veste adornabunt. Postea Rex electus missam de Spiritu S. sibi cantari ac prælegi curabit hac verborum collectione: DEUS in te Sperantium fortitudo &c: Postmodum, finitâ missa, accedet Rex electus ad altare Deum humilimè ex toto corde precaturus, ut sibi gratiam & misericordiam suam per Spiritum S. concedat, & flexis subindè genibus benedictionem Dei ab Episcopo excepturus. Crux deinde sancta, aliaq; huic altari convenientia sacra sunt apportanda. (c) Dehinc adhibitis eisdem sacris illuc loci solenni processu est contendendum, ubi forum est constitutum præcedente sacris omni populo, & in forum progrediente.

Cœnaculum autem fori ita erit apparatum, ut in medio solium bellè decoratum collocetur (d) in quo electus Rex sedebit, Primatibus è regione utrumq; latus claudentibus. Rex verò electus ante regiam sedem se inclinabit. Constitutoq; foro, procedet Vir ille ad hoc negotium ablegatus & adornatus, sive illiteratus sive literatus, (e) maximâ, qvâ potest, animi submissione regium nomen Regi impositurus, subseqventi verborum formula:

Regium hocce nomen, ad quod omnipotens Deus te elegit, verum ac legitimum Regem enatum, omniumq; Incolarum unanimi consensu approbatum, juxta paæscriptam D. Olai legem, imprælens Tibi N. Rex dono, ut omni vi ac potentia regas & gubernacula teneas totius Norvegiæ regni, Scatlandiæ, & omnium Coronæ Norvegiæ Regis adjacentium, in laudem omnipotentis Dei ejusq; gloriæ dilatationem, & in omnium imperio tuo subjectorum pacem & protectionem. In nomine Patris, Filii & Spiritus S. Amen.

His præscripto ritu factis & peractis, omnes Episcopi Prætorio præfecti & Judices provinciales erectum Regem in solio actutum collocabunt, præcinentibus omnibus literas doctiss: Te Deum laudamus: &c: Conclamante inerudita plebe; Kyrie Eleyson (f) in laudem & gloriam omnipotentis DEI.

NOTÆ.

(*a*) HOc autem die festo aut Dominico potissimum fiet.) Regum inauguratio & coronatio in Festis diebus olim potissimum peragebatur, ut cum majore solennitate ac devotione fieret. Ita Rex magnus Erlingi, & Rex Sverrus in festo S: Petri & Pauli Bergis, Haqvinus Haquini in Festo D Olai Regis, & Rex Magnus Haqvini in festo S. Crucis coronabantur, quod id historia Norveg: Snorronis de illis prolixè enarratur.

(*b*) Indicendus est conventus forensis.) In foro n. & præsertim Örensi propè Nidrosiam nomina Regibus imponebantur, indè à tempore Haraldi Haarfagrii, primi Norvegiæ Monarchæ; qvi ritus postea exactè est observatus in omnium ferè Regum inaugurationibus, qvod Snorro in Historia Regum prolixè docet.

(*c*) Posthac Sancta Crux cum sacris reliqviis.) Crux illa, qvæ Regibus in inauguratione præferebatur, argentea erat, tantaq; molis ac magnitudinis, ut vix à tribus robore præstantibus Viris elevari posset; teste D. Petro Claudii in Norvegiæ descriptione. In ea cruce inclusum erat lignum Domini, ceu frustulum ex ea cruce in qva Christus pependerat: qued Sigurdus Rex Norveg: (ex peregrinatione Hierosolymitana Jerdsalefar dictus i. e. Hierosolymitanus) Hierusolymâ in Norvegiam deportaverat, cujus meminit Snorro in Chronico ejus p. 691. Reliqviæ erant scrinium D. Olai Regis, in quo corpus ejus repositum erat, quod Filius ejus Rex Magnus ex puro argento confici curaverat, & duabus aliis cistis ligneis circumdari, qvæ qvoq; auro & argento, gemmisq; pretiosissimis distinctæ fuére. Hujus scrinii tam grave pondus erat, ut à Sexaginta Viris in solennitate inaugurationis deduceretur, & tam eximia opinio sanctitatis ejus, ut Sacramentum dicturi Regi, manus ei imponerent, qvod infra memorabitur. Præter hoc scrinium duo alia erant: D: Sunivæ Bergis & D. Halvardi Opsloæ, quæ qvoq; Regibus præferebantur, si qvando inauguratio ibi celebraretur, qvod Chron: Vernac: Snorr: 422. & 607. docet. His reliqviis adnumerabatur lancea D. Olai, qvam in prælio adversus Ethnicos usurpare solebat, cum illos ad verum Christi cultum convertere allaborabat. Præter hæc, multa erant templi ornamenta, & sacra Vestes, (qvibus Archiepiscopi aliiq; Clerici induebantur) haud leve momentum ad inaugurationis solennitatem afferentes: de qvibus Vid: prolixè in descriptione Norv:

(*d*) Tribunal in medio eminentius cæteris.) Regibus inaugurandis sedilia olim parabantur, è maximorum saxorum congerie, qvale erat sedile regum in Sælandia prope Lethram, in Scavia super colle Lubershey / in Cimbria Daner Lung / in Svecia Morasteen/ de qvibus prolixè celebris: D. Olaus

Wormius in monum: Dan: l. 1. c. 12 vid: qvoq; supra in annot. ad c. 3. sedis Norvegia celebre fuit olim sedile regium in colle qvodam Numedalia *à duobus Regulis Fratribus Germanis Herlago & Rologo trium annorum opere exstructum, de qvo* Chron: Vern: Snorr: *p. 42, 43. Meminit quoq; D. Petrus Claudii in descript.* Norv: *magnifici cujusdam sedilis in cœmiterio Nidrosiensi è concisis saxis cum gradibus multis ædificatis, in qvo Reges inaugurandi collocabantur.*

(*e*) *Qvidam deinde sive Clericus sive Laicus.*) *Regium nomen creandis Regibus triplici modo conferebatur.* (1) *ab ipso Patre Rege. Sic* Haraldus Harfagrius *ipse Filios suos regio ornavit titulo, maximum natu Ericum cognomento* Blodoxe Ofverkonge *i.e. superiorem Regem, reliqvos* Fylkiskonger *Provinciales nominans.* Chron: Snorr: *p. 58: 64. Ita qvoq;* Rex *Haqvinus Adelstanus Fratris Filiis* Tryggono *& Gudrodo regium nomen imposuit p. 68.* (2.) *Vel ab Archiepiscopo, qvi Haqvinum Haqvini juniorem ejusq; Fratrem Magnum regio ornavit nomine* (3) *Vel à rustico qvodam è promiscua plebe ad id electo, qvod usitatissimum erat. Et hoc ritu* Haraldus Sigurdi Haardraade, Haqvinus Sverri *Fil: Haqvinus Haqvini aliiq;* Reges *regium nomen accipiebant, qvod ex* Chron: Snorr: *patet.*

(*f*) Kyrie Eleison.) *Hac Græca precandi & psallendi formula* Κύριε ἐλέησον *in Ecclesia semper usitata fuit, ab orientalibus forte Ecclesiis introducta. Qva qvidem tam sanctè observabatur in Norvegia, ut in ordinatione Ecclesiastica seriò præcipiatur p. 8. Kyrie eleison, sub variis tonis canere, temporis necessitate urgente. In præliis qvoq; implorabatur auxilium* Dei *hac ipsa precandi formula: Kyrie eleison, qvod* Erlingus Schacchius *fecit, cum* Comite Sigurdo *dimicaturus Vid: Vern: Chron: Snorronis, p. 483 Sed Veteres Gothi vernaculâ lingvâ adversus* Romanos, *precantes:* HErre dig forbarme/ *loco* Kyrie Eleison, *qva formula* Romani *posteà in litaniis suis utebantur, de qvo Vid:* Epist. *Augustini 178. Stephan: in notis p. 219.*

Cap. VI.

De

Juramento Regis.

UT animo Rex expendat se obstrictum esse subditis juxta exactam legis & juris normam imperare, mitigandam vel augendam, id subditis suis seriò & sanctè promittet. In Regem ergo assumtus & ele-

ctus, voto se Deo fidelibusq; Viris ac subditis obstringendo (*) Christianam fidem & legem inviolatam conservaturum, qvæ à Divo Olao sancita fuit, & impræsens à legitimis successoribus ejus inter Regem & Incolas approbata, Optimatumq; consilio aucta, Deo ipsi intellectum suppeditante. Nec Rex solùm populo eadem tempestate in concilio forensi congregato, juramenti fidem servare est obligatus; sed etiam omnibus regnum ejus inhabitantibus, natis pariter ac nondum in lucem editis.

NOTÆ.

(*) HOc ego Deo promitto.) *Hac juramenti formula se obstrinxêre* Reges *Norveg: qvæ postea tempore Erici* R. *cognomento* Præstehadere *mutata fuit, & his verbis ab ipso & seqventibus* Regibus *enunciata: Profiteor & promitto &c: videatur Chron: Snor: pag.* 802. *Regum a. Filiis & hæredibus ætate & annis immaturis, qvi* Reges *creandi erant, alii eorum nomine juramentum præstitêre. Sic Erlingus Schachius cum* 7 *aliis Præfectis provincialibus pro Filio ejus Magno juramentum interposuit, qvod & legem Dei, & jus Municipale observaturus esset. Chron:* Snorr: *in Historia ejus pag.* 487.

Cap. VII.

De

Ducum ac Comitum juramento

HOc juramentum Duces & Comites (a) præstabunt, eadem, quâ Regi nomen regium imponitur, tempestate, sive tum præsentes, sive postmodùm ad Regem accedentes: Ego sacro huic libro manum impono (b) Deoq; caussam meam commendo, me Domino meo Norvegiæ Regi clam & apertè fidelem futurum, & Præfecturam, qvam curæ meæ demandavit, eâ, qvâ par est, fide administraturum. eâq; cautione ac conditionibus, qvæ inter nos transactæ fuére, eademq; obedientia & deniq; more, quem Rex Magnus inter Regem ac Duces Comitesq; sancivit, & constituit. Omnem observantiam, qvam boni Duces ac Comites legitimo Domino ac Regi suo debent, ipsi præstabo. Illum ipsum ejusq; regnum, totis viribus meis ac consiliis corroborabo.

Juramenta deniq; omnia, qvibus se Incolis Rex devinxit, inviolata servabo, Deo mihi intelligentiam largiente. Ita sit Deus mihi propitius, ac si vero dico; iratus verò ac infestus, si mentitus fuero.

NOTÆ.

(*a*) *Dux aut Jarlius, (si qvis sit)* *Duo tantùm Ducis titulo in Norvegia insignitι fuêre, primus tempore Haraldi Harfagrii, Guttormus nomine. Alter regnante Haqvino Haqvini* Schulo *appellatus, ut supra notatùm. Jarlii etiam interdum defuêre imperantium Regum temporibus, nempe: Magni Olai &c.* Sveni *i aliorumq; Vid:* Chron: Norveg: *De Duce & Jarlio infra prolixius.*

(*b*) *Sacris nomen impono.)* In *Svecica versione.* Saa leggar jag Haand paa den helliga Bog. *Sed* Helgadomma *non donatat hic sacrum librum seu Biblia. Ea enim sacra erant: scrinium* D. Olai, *aut* D. Suniva, *sive etiam Halvardi (ut supra) qvibus manus inter jurandum imponebatur. Alias formulas vide apud* Spelmannum.

Cap. VIII.

De

Juramento Præfectorum arcium & Aulæ-Magistrorum.

Hac juramenti formulâ, Præfecti Regis (a) & Aulæ-Magistri (b) se obstringent: Ego sacris manum impono, Deoq; caussam meam committo, me Domino meo N: Norvegiæ Regi clam & apertè fidelem permansurum, ipsum, ejusq; regnum omni potestate & consiliis meis confortabo. Juramenta omnia qvæ Rex Incolis vovit & adjuravit, rata præstabo, Deo intellectus vires suppeditante. Ita sit mihi Deus fidus, ac ego vera dico; iratus & inimicus, si fidem fefellero.

NOTÆ.

(*a*) *Præfecti Provinciarum) Vern:* Lendermen/ *qui provinciis regni praerant, easq; ceu feuda à Rege obtinebant, de qvibus videatur infra c.* 17.

(*b*) *Et Aulæ-Magistri. Vern:* Hirdstiorar *Aur:* Hvitfeld: Hofmestere *Danicè*

nicè exponit, qvos nunc Mareschallos seu Aulæ-Magistros vocamus. His summa erat authoritas & dignitas in aula & inter aulicos, qvippe qvi summæ rerum præfuère. Qvumq; Reges olim ingenti aulicorum numero stipati essent, eò plures Aulæ-Magistri reqvirebantur. Unus interdum eminentior & superior cæteris non tantum aulæ sed etiam toti regno præerat, sicut Schulo *tempore Haraldi Haardraade, & alius* Schulo *imperante Norvegis* Ingone Bartsonio. *Maximè autem commendatur aulæ Olai cognomento* Sancti, *& Olai* Haraldsonii Kyrre *ob aulicorum eminentiam eorumq; numerum. Hæc prolixius* Chron: Snorr: *in historia eorum. Plura de ejus juramento ex Spelmanno.*

Cap. IX.

De

Rusticorum juramento.

HOc juramento rustici (a) se Regi mancipabunt, ex qvalibet Provincia (b) annuente ipso, delecti: Ita ego sacris manum impono, Deoq; caussam meam commendo, me Domino meo N. Norvegiæ Regi fidelitatem clam & apertè præstiturum ex totis viribus & facultate mea, qvam bonus Subditus legitimo Domino ac Regi suo debet, ex præscripto legis & juris inter Regem & Incolas à S. Olao Rege sanciti, & à Regibus legitimè succedentibus approbati & confirmati: Ita sit Deus mihi propitius ac fidus, ac ego vera dico, iratus verò & infensus, si mentitus fuero:

Similiter ratum esse hoc juramentum volo natis & non natis in Norvegiæ regno, qvi regio jurejurando frui volunt, ejusq; participes esse. Non enim tantùm obstricti sunt jurantes jurejurando seipsos emancipare, qvin etiam natos & nascituros, qvotqvot terram incolere volunt. Est similiter Rex obligatus remanentes domi æqvè jure tueri ac in forensi concilio apud ipsum freqventes. Eo qvoq; nomine omnes terræ Incolæ Regi præstare fidem debent ad ultimum invictam, qvantumvis omnes fidem juramenti non interposuerint. Id enim neminem latere potest, Regem, tàm infanti in ultimo imperii ejus anno recens nato, auxilium ac defensionem debere, qvàm his, qvi in foro juravêre præsentes. Qvapropter omnes terræ habitatores lege fruituri, ei debitam

bitam subjectionem, obedientiam ac observantiam toto conatu præstabunt.

Peractis deniq; prædicto ritu his omnibus, Rex ipse, Episcopi, aliiq; literati ordinis Viri & omnis promiscua plebs sacra denuo in templum comitabuntur. Dehinc Rex ad altare procedet sacra Dei benedictione fruiturus. Eum deniq; in regiam & domum suam deducent omnes superius nominati. Rex autem eodem die cum Primatibus & præstantibus Viris suis convivium debito ac decenti apparatu celebrabit.

NOTÆ.

(*a*) *Rusticus vel ruricola Vernaculè & Dan*: Bonde *quasi* boendeli. *e. habitans in regno; Dicitur* (1) *generaliter de omnibus subditis regnum inhabitantibus, ejusq;* Incolis *sive urbium civibus sive ruricolis, qvi propterea Bondones appellantur in jure Danico. Et hoc sub nomine*: Nomophylaces : *cives & ruricolæ omnes comprehenduntur.* Spelmannus: Bondo. (2) *Specialiter verò & strictè rustici vocabulum agricolis tantum competit, ruri habitantibus, sive* Regi *sive nobilibus aliis jure servitii obstrictis, qvi qvoq;* Danicè Bønder *appellantur, qvod exponitur: ligati; qvia* Hero *suo obstricti sunt. Rusticorum autem magna qvondam potentia in* Norvegia *fuit, qvippe qvi jus eligendi & constituendi* Reges *eisq; nomina imponendi soli habebant.* Nec Reges *bella inchoare, & suscipere, illis invitis aut reluctantibus audebant.* Qvi *qvoq; Regibus se opponere haud detrectaverunt, qvod evidenti exemplo* Regum Olai *Tryggesonii &* Olai *Sancti ex Chron: Snorronis probatur. Præterea ingentes rusticis divitiæ erant, qvas ex Piratica cumulaverant, unde illis potentia & existimatio major. Invitare & hospitio excipere* Reges, *eosq; lautè tractare consvevêre, memorante id passim Chron:* Snorronis. *Juramenti formulam lege apud Spelmannum.*

(*b*) *Totidem è qvalibet Præfectura*) *Usu erat receptum, ut duodecim è qvalibet* Monarchia, *aut Provincia conscriberentur* Regis *electione interfuturi, ut supra* C. 3. *qvi mos bodieq; in* Norvegia *observatur.*

Cap.

Cap. X.

De

Optimatibus juramentum præstituris.

Subseqventi proximè die Rex clangore buccinæ ad colloqvium convocari jubebit omnes præstantes fide Viros (a) Regi fidelitatem adjuraturos. Officiarii verò Regis Præfecti nempe arcium, aut Purpurati, qvi sunt à poculis, Vernaculè Stuttelsvenne/ iterato eodem se juramento haud obstringent, qvod antea juravére; quisq; verò pristinum titulum, qvo est decoratus, retinebit, attamen unusquisq; gladium Regis manu tenens, (b) fidem, interposito jurejurando, pollicebitur. Si quis verò antea qvidqvam adversus Regem commiserit, (c) ex legis præscripto debitâ, Regis Optimatumq; ejus placito & recepto more, afficietur pœnâ.

NOTÆ

(a) *Fideles Vernaculè* Handgignum Mennum *hoc nomine omnes illi vocantur, qvi aulica munia obeuntes in verba* Regis *infra juraverant, qvorum numero includuntur Præfecti Provincial:, Cancellarii, Stallarii, Vexillarii,* Dapiferi, *Drotsetæ,* Huuscarlæ, *Hirdmanni dicti satellites, (Fiscales,) Lychnuchi &c: qvi qvidem fidelitatis juramento sicut alii regni Incolæ se* Regi *novo obstringere tenebantur, non verò iterato alio seorsim, ob aulica munia & ministeria, jamdudum illis demandata & concredita qvibus fungebantur, qvæq; porrò retinuêre.*

(b) *Vern: vox* Svertatarar Kongs *i. e. acceptores gladii Regis; sed duo tantum Officiales aulici erant, qvi tactu gladii regii creabantur, impositis manubrio ejus manibus: Viri nempe Aulici* Hirdmein *dicti, & Fiscales seu* Inqvisitores, *qvorum mentio fit infra cap. 30 & 42; Nisi forte veteres & fidi Ministri ob fortia in bello gesta à novo Rege Eqvites sint facti, qvod de Dapiferis præsertim commemoratur; illorum multos Eqvites fuisse, prolixè constat ex Cap: 23.* Ritum *autem creandi (Eqvites) illos in jure aulico non exprimitur; illud tamen haud sine gladii tactu aut acceptione factum existimo. Sed de his prolixius infra.*

(c) *Si qvis autem læsæ Majestatis reus fuerit) Pœna eorum, qvi in Regem delinqvunt, sive illegitimos* Reges *suscipientium, sive inaugurationi ejus detre-*

stantium interesse, descripta extat supra cap. 3, & in LL. Magni R. titulo Christ: B. cap. 5. Prolixius autem de illis, qvi committunt Nidningsverck/ i. e. proditionem, aut nefarium aliqvod scelus adversus Regem, in LL. R. Magni tit. M. B. Cap: 24. Uds. B. Cap. 3. Tiu: B. cap. 14. &c:

Cap. XI.

De

Duce regni à Rege creando.

SI quandò Rex comprobante Optimatum consilio Ducem regni creaverit (a) qvem lex præscribit idoneum, legitimumq; hæredem prognatum, & ex regia prosapia verè oriundum, (b) idem subseqventi modo & ritu est inaugurandus. Primò eodem, qvo præsens est, loco Rex, omnes Viros suos convocabit, Ducem sibi adjutorio auxilio creaturus. Qvibus congregatis, Electus Dux in scabellum ante regium sedile procumbet. Mox qvidam à Rege constitutus rem ei peragendam decenti modo explicabit. Posthæc assurget Rex Ducis titulo eum honoraturus seqventi verborum formula: Nomen, inqviet, Ducis ex gratia Dei & potestate mihi divinitus concessa tibi dono. Concedat tibi Deus misericordiam & gratiam suam in omnibus, qvæ sancto nomini ejus laudi & gloriæ, mihi auxilio, tibi ipsi commodo & bono, & omnibus deniq; qvos imperio & Ducatui tuo subjeci, paci ac protectioni esse possunt. Dein exornatum Ducis titulo, Rex, apprehensa manu in pedes eriget, proximumq; sibi collocabit. Et porrectum ei gladium Rex in manum dabit, (c) qvo vult denotatum: Eum acceptum ab ipso Ducatum totis viribus defensurum in bonorum pacem ac protectionem, malorum verò pœnam, in regni subsidium, & Regis deniq;, ejusq; Optimatum auxilium & consolationem.

Posthæc Rex insigne, clypeum & arma ei donabit, denotantia: Regem ei commissum Ducatum tradidisse ac concredidisse, ut Subditos Ducatus sui ad omnem obedientiam, observantiam & subjectionem præstandam confirmet & cohortetur. Hæc omnia peracturus Rex, ereg

erectior in pedes stabit. Dux verò subindè procedens manum suam libro ac sacris imponet (d) & formula juramenti se obstringet,(e)qvod proximum regio superius subseqvitur.

NOTÆ.

(a) Si Rex Ducem fecerit.) *Dux Vernac:* Hertuga. *Spelmannus in arch: Heretochium vocat, & explicat, qvod sit Magister militiæ, Constabularius, Mareschallus, Ductor exercitus sive navalis sive terrestris.* Saxoni Hertoga/ *ab* Hœr *exercitus &* tagen *ducere. Hac Spelm: vide ad Vocabulum:* Ducem: Dux, *inqvit, olim nomen officiale, deinde honorarium, mox feudale & hæreditarium. Consularibus seculis* Imperator *dictus est; sed abrogato hoc titulo primum triumphantibus, demùm Cæsaribus exercituum præfecti Imperatores & Duces communitèr appellabantur, vide ibidem.* Snorro *in Chron: Norv: memorat* Haraldum Harfagrium *constituisse Avunculum suum Guttormum summum Exercitus sui Ducem, unde* Hertzog *i.e.* Dux *appellatus est. Ita hic ei titulus ex officio cessit, qvi nulli postea in* Norvegia *conferebatur, nisi* Sculoni Jarlio *Socero, qvi ob affinitatem à Genero suo hoc nomen est consecutus. Ita Ducis nomen officiale erat Guttormo, sed* Sculoni *honorarium, de qvo Vid:* Cron: *Snor: in hist: Haquini Regis.*

(b) *Qvi jure hæredit: ad hoc fastigium natus est. &c:*) *Duo illi Duces Norvegiæ Guttormus & Sculo, regia stirpe orti erant, & ad hoc fastigium nati; ille n. Avunculus Haraldi erat, hic Socer Haqvini ut supra. Regum a. Filii & hæredes regni, qui priorum* Norv: *Regum temporibus* Juncfere *appellabantur i. e. nobiles* Domini, *demum ad altioris fastigii titulum erecti, Duces salutabantur. Ita Magnus Regis Haqvini F. Ducis nomen à Patre accepit, cui postea in regnum successit, idemq́ Magnus Haqvinum* F: *Ducis titulo honoravit, de qvo Vid: in hist: eorum idem* Snorr: *Chron: & jus aulicum infra c.* 39 *& cap.* 36. *b.*

(c) Gladiumq́ *donatum in manum ei tradet.*) Hic mos *tradendi futuro Duci gladium & vexillum benè vetus fuit, & alibi etiam olim usitatus. Radul. de Dicato in* Richardo 1. *Reg:* Angl: *Anno* 1189. *Richard:* 1. *ab Archiep:* Rothomago, *tam ensem qvā vexillum de Ducatu* Normanniæ, *Proceribus multis præsentibus in Ecclesia B: Virginis ante majus altare suscepit. Alioqvin sivè per vexillum solùm sive per gladium pileumq́ Ducatus conferebatur. De vexillo patet è speculo* Sax: *l.* 3, *Art.* 52 53. *suffragatur Otho Frising. Est, inqvit, consvetudo Curiæ Imperialis ut regna per gladium, Provinciæ per vexillum à Principe tradantur & recipiantur. Vid: ibid: Spelm: ad* Ducatum. *Gulbelmus Cambdenus refert*

l. 36. l. 3. Edovardum 3. in parlamento Filiôs suos Leonellum Ducem Clarentiæ & Johannem Ducem Lancastriæ creavisse per cincturam gladii imposito capitibus pileo, & circulo ex auro & margaritis & charta tradita. De variis autem ritibus & modis creandi Duces Ducatusq; conferendi videatur Otto Frising: Joh. Sleidanus tit: hon: part: 2. c. 2. Munst: Cosm: l. 4. c. 24. &c: item Steph: in notis p. 250. in Saxonem. De Comitis creandi more Spelm: p. 179.

(*d*) *Imposita sacris reliqviis manu juraturus*) *Hæ reliqviæ erant, sive scrinium Regis Olai, cognom: Sancti, sive S. Halvardi, aut Suniva, de qvibus supra in notis.*

(*e*) *Juramenti formula, qva superius; nempe cap. 7. ubi Ducis & Jarlti sacramentum graphice descriptum extat.*

Cap. XII.

Qvænam ad Ducis nomen spectant.

Nunc porrò enumeranda sunt, & dicenda, qvæ ad Ducis nomen reqviruntur, & qvomodo vitam ille suam instituet. Dux iter suscepturus peregrè, vel domum eqvo vectus aut remis velisve, maritimam profectionem confecturus, insigne, clypeum & arma sibi præferri curabit, (a) nisi Rex concesserit, eis pro libitu uti. Non licebit ipsi unqvam pluribus qvàm qvatuor Satellitibus Regem antecedere (b) Nec ei permissum erit majore qvam 6. Virorum numero iter facere, sive propè sive procul à Rege fuerit, nisi graviore urgente caussa, qvos indolgentia Regis non in ejus detrimentum, aut invito ipso, sibi adjunget comites. Dux præterea consultabit providè, jubebit, prohibebit edicta emittet per totum Ducatum suum, (c) & ad omnes imperio ejus subjectos legi tamen conformia non dissentanea, majora verò edicta qvam regia non edet, nisi Rex ea permiserit justis qvibusdam caussis & rerum necessitudine motus. Non ei licitum erit agros aut latifundia à Rege concessa cuiqvam transscribere, aut dono dare; ea verò aliis qvibuslibet locare liberum erit, ipso Ducatu fungente. Nec per permittetur ei plures sibi juramenti fide adstrictos habere (d) qvam qvos Rex & cordati ejus. Viri licitos judicaverint. Si verò Dux aulam & domum suam numero domesticorum adauxerit à Rege interdictus, omnes habeantur proditores (e) qvi ipsi postmodum juravêre regii:

gii conſcii interdicti; Non uſqvam è regno Dux pedem efferet, niſi impetratâ prius Regis veniâ; Nec qvemqvam defendendum ſuſcipiet, aut fœdus ullum cum his inibit (f) qvi inclementiam & iram ſibi Regis conciliaverit, ſi modò æqviſſima cauſſa ſubſit. In Ducatu ſuo nulli Dux pacem publicam concedet, cui Rex eſt infenſus, ipſo repugnante. Illato ſimiliter regno bello, aut ſeditione à qvodam mota, obſtrictus erit Dux, adhibitis omnibus Viris ſuis id mali toto conatu avertere. Et ſi qvis itidem Duci vim intentaverit, ſubſidio ei veniet Rex, tanto militum numero, qvantum ille & Optimates ſufficere judicaverint. Intercedente qvoq; inter Regem & Ducem amicitia, & bona pace, utriusq; Miniſtri ita invicem convenient, ac ſi uni omnes Domino ſubſervirent. Erit præterea Dux obnoxius, pacis ac belli tempore, ſe eò conferre, qvò Rex jubet, ſi modò alios ex Optimatibus ad idem iter conficiendum ei adjunxerit. Adhæc Duce expeditionem cum Rege aggrediente, Viri & Miniſtri ejus æqvales excubias, aliaq; cum regiis juxtà agent, obſervato probè eorum numero & vicibus. Ita qvoq; participes erunt prædæ & manubiarum, qvas cum Viris & militibus regiis fuerint nacti. Prima Regi Statio in qvalibet portu debetur. (g) Erit Dux integritate fidei Regi devinctus, eiq; ſignificabit, ſi qvem audiverit inimicorum ejus de ipſo malè loqventem. Si verò fortè Rex ſuſpicionem de Duce fovet, (h) eum eſſe doloſum, aut fraudem machinari, infidelitatem præſtando, inqvirendum eſt acccuratè, nec iracundè aut præcipitanter animadvertendum. Et ſi factum Dux pernegaverit, ſponſores interponet, ut cauſſa exactè exploretur, qvæ poſtmodum ab Optimatibus, juxta exactam legis normam, eſt examinanda. Si verò Dux detrectaverit Regem accedere imperantem, poſt interpoſitam Sponſorum fidem, utiq; reus culpæ, cum omnibus ſectatoribus ejus judicabitur, & qvi auxilium ei ullum præſtant, obnoxii erunt mortis (i) reatu Ducis depræhenſo.

NOTÆ.

(a) *Illi conceſſum eſt vexillum ante ſe habere*) *Erat hæc haud exigua Ducis dignitas: hoc enim non tàm in Ducis decus qvàm præſertim in Regis defenſionem conſtitutũ erat, qvo Dux ſe ſemper paratum cum vexillo ac militibus oſtenderet pro Rege pugnando; prodire n. in militiam evocante Domino tenebatur, & tueri latus ejus, nec periclitantem unqvam deſtituere, Signi enim ſeu vexilli ge-*

 ſtatio

statio adeò inter hom: militares habebatur gloriosa, ut antiqvos supra bienßiū Reges alios non fuisse, qvam signiferos Hieron: Blancas hist: rerum Hispanic: commendet.

(*b*) *Qvatuor habere Satellites liceat.*) *Vern:* Fylgdar menn/ *exactè Comites, qvi Regem comitantur,* Ego Satellites reddo, *qvia* Comitis *vocabulum vel nimis generale, vel majoris est momenti. Et hæc qvoq; insignis Ducis dignitas & decus fuit, satellitibus stipari, qvod regium erat.* Sed *de* Satellitibus *vid: prolixius infra ubi de iis eorumq; munere agitur.*

(*c*) Illam *regni Provinciam cum multa.*) *Rex Ducem creans vexillum illi tradidit, qvo facto potestatem ejus in subjectos Ducatui subditos confirmabat, ut proximè præced: capite explicatum est. Feudum igitur Ducis vexillare (vide Fahnlen in Spelm: prolixè & benè) erat, non qvod vexillario militi concedebatur, cujus investitura formula ab Olivero Marchiano graphicè descripta exstat in Comment: rerum Burgundicarum, & ex Choppiano in doman. Franc:* l. 1. Tit: 13. n. 14. Sed *qvia per vexillum tradebatur, nam sub vexillarium feudorum appellatione omnia illustriora feuda continentur, ut in Spec:* Saxon: Feudum *etiam Ducis liberum appellari potest, qvod Gallis francum, non tantùm qvia usufructus illius ad Ducem transiret & à tributo Regi pendendo liberum erat; sed etiam qvia Dux libertatem & potestatem in eo habebat mulctam irrogandi, habendi delectum, fundos ejus elocandi ex placito &c:*

(*d*) *Ne plures sibi fideles*) *Vern:* Haandgeningna menn. *Hvitfeld:* Dan: Trosvorne *reddit, ad verbum: fideles juratı, aliàs clientes fiduciarii, fideles a. simpliciter voco, ut supr:* c. 1. *in notis, sub qvorum nomine comprehenduntur omnes ad aulam pertinentes.*

(*e*) *Perduelliones rei habeantur.*) *Vern:* Landrada menn. *Dan:* Landsforrædere *i. e. Proditores regni. Hinc* Landrads Sag *i. e. perduellio seu proditio. Cancell:* Bielke *in term: Jurid: de qva in Codice LL. Norveg: sub tit:* Manh B. c. 2. & Tiuf B. c. 14. &c.

(*f*) Ne *cum ullo* Procerum *fœdus ineat.*) *Hæ & seqventes cautiones præscribuntur Duci, propter facinora antea à* Sculone *Duce in* Haqvinum *Regem patrata:* Ille *enim auxit numerum fidelium & aulicorum,* (2) & *cum Proceribus Regni Archiepiscopo & Episcopis Regis inimicis fœdus inivit adversus Regem,* (3) *Viros illos Snorronem Sturles; aliosq; qvibus* Rex *erat infensus, suscepit & protexit &c: Legatur de his* Chron: Norv: *Sturl: in hist: Haqvini Haqvini Regis.*

(*g*) *Prima sit statio Regis.*) *Hoc olim in* Norvegia *accuratè fuit observatum, ne qvis primam in portubus stationem occuparet, qua solius Regis erat.* Qvod *qvia qvondam fecerat* Haraldus Haardraade *Rex Magnus* Olai S. *Filius, Avunculus*

culus ipsius, vehementi ira commotus ipsum armis invadere statuerat. Vid: Chr: Norv: in hist: Magni Olai. Rex Magnus Haraldum in Regni consortium assumens, hoc sibi fastigii reservavit, ut supremum locum in sessione, congressu & accubitu, & primam in portubus stationem retineret. Vid: Chr: ibid:

(*h*) *Si contingat fidem Ducis &c:*) *Hujus rei exemplum præbuit Dux Schulo, infidelis Regi suo Haqvino deprehensus, cujus ob facinora hæ cautiones apponuntur à Rege Magno Haqvini Juris aulici Authore. Qvod fusius in Chron Norveg: in hist: Haquini Haq: Regis enarratur.*

(*i*) *Capitis pœna teneantur*) *Verm:* Obotamenn *illi sunt, qvorum delicta expiari neqveunt nisi morte, & capitali pœnâ, qvales sunt fures, Latrones, Magi, Homicidæ &c: Undè* Obotamaal *in LL. est capitale facinus, qvod vid: prolixè in Cod: LL. sub titulo* Manh: B. c. 2.

Cap. XIIJ.

De

Comitibus Norvegiæ & Comitum nomine. (a)

Nunc amplius decenti modo est memorandum, qvod plerosq; hactenus latuit, de Norvegiæ Comitibus & Comitum nomine. Est autem scitu dignum, Regem Norvegiæ Optimatibus suis triplici modo Comitum titulum contulisse. Primus modus est, qvo Rex Norvegiæ Filium suum legitimum (b) aut Fratrem interdum aut deniq; proximum Affinem Comitis titulo exornat, eisq; bona & reditus regni & coronæ (c) pro libitu & placito subjicit, eisdem præconceptis verbis qvibus aliis Præfecturas committit. Non tamen debet eadem Præfectura & Comitatus hæreditatis sorte dividi; (d) qvamvis permulti id sibi juris arripere allaboraverint. Et hoc sufficit ad primum confirmandum: ejusmodi Comitatus in hæreditatis divisione nunqvam fuisse inclusos, qvod sufficienti testimonio comprobari potest.

Secundò, Nusqvam in regno certos Comitatus reperire licet; Rex verò Comitatus concessit pro placito suo & commodiore illis loco, interdum

terdum in Nomarchia Frostensi aut Gulenæ, interdum in Vigia; sæpius verò in Oplandia, & aliis multis regni locis. Rex qvoq; haud raro comitatus, qvos antea e rogaverat, recepit, aliosq;, ubicunq; voluerit, reddidit. Nusqvam autem in Norvegia reperitur certa Comitum sedes, aut possessiones, aut libera bona; qvisq; vero per totum vitæ decursum Præfectura & Comitatu qvodam potitus est, præconceptis verbis ac conditionibus, prout Regi visum est.

Tertio. Testantur præstantes sapientia Viri, qvibus est pernotum & exploratum, Regem interdum, Primatibus suis Comitatus ex propriis & coronæ bonis, interdum ex Paterna hæreditate concessisse & contulisse; Ideoq; rectissimè in Regis arbitrio & potestate est situm: ei ex paternis & coronæ bonis plurimum committere, (e) cujus maximè est explorata fides, qviq; fidelitèr Parentibus ejus servierit, & qvi deniq; negocia Regis eâ, qvâ par est, fide, domi forisq; expedire potest. Tota enim terra est Regis possessio, ejusq; libera bona, (f) qvæ ei licitum est cuivis pro libitu distribuere, nec qvisqvam sibi ullam Præfecturam, aut officium arripiet, repugnante Regis voluntate.

Qvarto. Constat probè nullum Comitem (g) haud sæpè eundem diu Comitatum retinuisse, cui in Norvegia præfectus fuit, qvod qvidem plebi ac subditis haud exiguam molestiam adfert: Perrarò enim commoda est subditis continua Magistratus mutatio (h) qvæ brevi temporis spatio contingit.

NOTÆ.

(a) *De Jarliatu in Norv: & Jarlii nomine)* *Jarlius* Norv: *Jarl.* Spelman Earle/ Erle/ *vult vocem esse Danicam, & ab illis (qvibus olim* ear *&* ar *honor) in Angliam delatam; sed errat vocando Jarl vocem Danicam, qvæ origine Norvegica est.* Nec honor ear *&* ar *Danicè dicitur; sed* Ære, *Addit* Spelman: *Danis verò* Torlo *idem est, qvod* Saxonibus *nostris supremi ordinis Aldermannus,* Sed hoc de inferiore sæpe Magistratu, illud de illustriori semper, *&* ab ingressu Normannorum de solo Comite, qvem Germani Grave *nuncupant, intelligitur.* Hæc posteriora præsertim rectius Spelman. *Pergit: sed qvî tamen fit, ut nos* Eorlas *nostros à Danis acceperimus, cum ipsi ne hodie qvidem aut* Eorlas *aut Comites aut Barones noverint? Certè nomen accepimus non gradum &c: exolevit, audio, ipsa vox* Eorl *apud Danos, etiamsi* ear *&* ar *sit honor, retinent hi tamen inde confectum adjectivum* Erlig / *Epistolasq; hodiè dirigunt* Erlig oc

Wel-

Welbiurdig Mand· i. e. *honorato & nobili Viro &c.* *Rectè ait* Spelm: *exolevisse apud* Danos,*sed potius apud* Normannos *vocem Jarli; sed minus rectè vocab:* ære i. e. *honorem exolevisse, qvod hodieq; usitatum non minus qvam* Erlig. *Discrimen inter Jarlium &* Ducem *notavi supra; Illustriores vero Jarlii, qvi qvondam in* Norvegia *eminuêre, infra in notis ordine recensentur*

(*b*) *Haud memini me in histor: Chr: Norv: legisse RegesFiliis suis Jarlii nomen imposuisse; sed Regis aut Ducis, ut supra notatum est. Qvi enim natu maximus. Rex; minores, Duces salutabantur. Sed Jarlii creati sunt Regum Generi, qvod in historia Haraldi Haref. memoratur. De Fratre legitimo Regis constat: Eum Jarlium factum, exemplis præsertim Haqvini Galinii & Schulonis, qvos Rex Ingo Bartsonius Frater eorum Jarlios fecit, & feuda in Jarliatus tradidit, qvod in historia ejus in Chron: Snorronis legimus.*

(*c*) *Alioqvi Reges Jarliis eam regni partem &c:) Feuda Jarliorum variis in locis pro libitu* Regum *fuêre;* Rex *Harfagrius Guttormo Avunculo Vermelandiam Gothiam & Vigiam concesserat, Ragnvaldo Jarlio Sundmoram, Nordmoram & Rumsdaliam,* Haqvino *Jarlio Fylchiam i.e. Provinciam fiordensem posteaq;* Nidrosiensem. *Eistenus Jarliatum* Hedemarchiæ, *Ericus Romerigiam & Vigiam obtinuit. Ormo Jarlius Oplandiam in feudum ab* Haraldo *Haardraade habuit. Erlingo* Schacchio *concessus erat Vigensis Jarliatus, imperante Magno Filio ejus. Canutus Jarlius quatuor* Præfecturas Nidrosienses *feudales acqvisivit ab* Haqvino Haqvini *Rege. Vide: de his Chron: Snorr: in hist: prædict: Regum.*

(*d*) *Id autem nullo modo hæreditarium erit, &c) Feuda (Comitatuum) Jarliorum non fuêre hæreditaria in* Norvegia, *sed ad tempus vel ad vitam concessa. Qvamvis enim* Haqvinus Lade Jarl *dictus diu cum posteris sedem* Nidrosiæ *& Jarliatum ibi obtinuerit; id tamen magis vi, qvam jure hæreditario factũ est, qvare posteri ejus à Regibus* Olao *Tryggesonio &* Olao *Sancto demum sunt remoti ac sedibus privati qvi ipsi* Nidrosiæ *habitarunt, qvod hist: eorum in Chr: Snor: testatur.*

(*e*) *Eos maximè Paternis bonis exornare) Reges enim propria sua prædia & bona allodia, hæreditate aut pecunia acqvisita possidebant ad regnum haud pertinentia, ut supra c. 4. annotavimus.* Ea *autem Optimatibus suis donabant; qvorum fidem ac virtutem exploratam habuêre, nec sicut feuda mutabilia erant; sed hæreditaria dona, qvalia fuere prædia illa, qvæ Schulo* Iarlius *ab* Olao *Haraldsonio Sancto acceperat, vide Chron: Snor: in hist: ejus.*

(*f*) *Ejus enim possessio & allodium*) Haraldus Haarfager *i.e. pulchricomus expulsis Regulis, eorum aliorumq; bona allodialia sibi subjecit, totumq; sibi regnum*

gnum tributarium fecit; quod Rex eo tempore qvasi allodium Regum habebat vid: Chron: Snorr: in hist: ejus.

(g) *Nullum sæpè Jarlium in* Norvegia) *Nullius Jarlii mentio fit in Chron: Norv: in historia Regis Magni Olaii* Barfoed *nudipedis, Magni cœci, Haraldi* Giller / *Sverri, Haqvini Sverrisonis &c: Et id nomen posteriorum Regum temporibus exspiravit, ob deprehensum fortasse Jarliorum fastum & perfidiam adversus Reges, cujus rei documentum præbuit exemplum Schulonis, tempore* Haqvini *Haq: Regis, de qvo vid,* Chron:

(h) *Rarò enim subditis commodo fuit*) Hoc *experti sunt* Norvegi *exemplis Regum, Blodoxii,* Grunfeldii *&* Fratrum, *item* 3 Fratrum *Öisteni, Sigurdi & Olai &c. supra in notis ad Cap: 2.*

Cap. XIV.

Alius modus, qvo Comiti nomen donatur.

Ita alio deinde ritu Comitis nomen alicui confertur, si qvando, Rex Norvegiæ Virum illum titulo Comitis exornat, quem Rectorem ac Primatem Scotlandiæ constituit. Primò Comes Hetlandiæ (a) designatur, eâ verborum formulâ, qvæ extat in Jure regni Sveri Regis & Comitis Haraldi, (b) nec non in jure regni à Rege Magno Haraldi Filio (c) & Comite Magno Gilbarti Filio sancito, super reconciliatione Bergæ facta, annò à Christo nato 1264. & Imperii Regis Magni XIV. Deinde si Rex Comitem Islandiæ (d) renunciaverit, rerum ibi summæ præfuturum, id eâ verborum forma est peragendum, quam Rex adhibito Optimatum consilio, concipere potest & reperire. Hi verò duo Comites, ut & plures alii ejusmodi ritu & conditionibus sunt creandi, qvæ proximè seqvuntur.

NOTÆ

(a) *Et primò qvidem Orchadibus) Vernac: Norv:* Orkneyar *Dan:* Orkenøer *apud Authores* Orkeny; *Ὀρκάδες Ptolomæo insulæ oceani septentrionalis, numero 30, angustis inter se destincta sunt spatiis, secundum Pomponium Me-*

Melam de situ orbis l. 3. Salmas: *in Plin: exercit: & in* Solini Polyhistora, *tres tantùm Orchades ponit contra omnium* Scriptorum *sententiam, quæ licet inter se discrepent, consentiunt tamen in numero longe majori. Plinius lib. 4. c. 16.* XL *Orchades ponit, Marcianus etiam 40. Mela 30. Ptolomæus* περὶ τριάκοντα, *Isidorus autem 23, quarum 12 deserta sunt, 13 incoluntur.* Solinus *in Polyhist: c. 25. tres tantùm numerat, easq; ab Hebudibus 7 dierum totidemq; noctium cursu distare asserit.* Sed *errat in numero ac distantia, plures enim sunt, addit tamen sub tempore vacasse homine, non habere silvas, tantum junc is herbis inhorrescere; Cætera earum nudas arenas & rupes tenere.* De *illis* Juvenalis *cecinit: Arma qvod ultra &c:* Et *postea* Claudianus: *Maduerunt saxo refuso Orcbades, Mercator Gerhardus ita eas describit: qvod sint sine silvis &c: Hac exteri* Scriptores. *Sed ad vernaculos venio: Petrus Undal: in descript: Norv: situm* Orchadum *ad borealem* Scotiæ *plagam refert pag. 12. lin. 22. variaq; nomina recenset pag. 142. suntq; seqventia 25. 1* Rinasei/ 2 Sandaei/ 3 Papei/ 4. Strimsei/ 5 Eidei/ 6 Furei/ 7 Vesterei/ 8 Egilsei/ 9 Hrosei/ 10. Grosfei/ 11 Øien helga/ 12. Wigr 13 Garetsei/ 14 Damnisei/ 5 Gialpandisei/ 16 Himsei/ 17 Kolbeinsei/ 18 Borgarei/ 19. Grimsei/ 20 Kalfaei/ 21 Færei/ 22 Dimorei/ 23. Flarei/ 24 Ragnvaldsei/ 25 Dunei *sive* Dinei *in sinu* Petland. *Nobis praterea certum est ex Chron:* Snorronis *& historiis Norvegic: has Insulas ante Haraldi Pulchricomi tempora fuisse piratarum habitacula, Vern:* vikingboel/ *appellatas. Piratæ enim maria æstate passim latrociniis ac rapinâ infestaverant, ubi olim honesta erat negociatio, in Orchadibus bieme commorabantur. Horum numerum auxêre Reguli qvidam, aliiq; Primates ac strenui Viri, qvi à* Pulchricomo Monarchiam Norvegiæ *moliente, patriis sedibus expulsi, illuc confluxêre.* Sed *Pulchricomus cæsis ac fugatis planè Piratis, numerosas colonias è* Norvegia *in Insulas transtulit, qvæ eas inhabitare & colere cœpêre. Et ne Rectore ac defensore destituerentur, præfecti sunt illis* Jarlii, *qvorum hi sunt celebriores.* Primus Sigurdus *potens ille, deinde Guttormus Filius;* Halladius Regnvaldi *& Einarus Regnvaldi F: cespes dictus, qvod Incolas primus cespites effodere doceret;* Illo *mortuo Filii ejus tres Arnkildus, Erlingus & Torfinus. Post hos Torfini Filii qvinqve Arfindus, Havardus, Lodverus. Laito & Schulo, ex qvibus Lodverus diutissimè vixit, qvi Filium* Sigurdum *genuit, non minus opibus & rerum militarium scientiâ præclarum, àc potentiâ, qvam augebat matrimonium Filiæ Malulmi Regis* Scotorum. *Hic primus Christo nomen dedit ab Olao Tryggesonio coactus, Succedebant in Jarliatum Filii: Torfindus, Sommerle-*

ledus, Bruso & Einarus Scatmundus, qvi insulas post obitum paternum inter se sunt partiti: Post longam Jarliorum seriem Magnus Rex Norveg: Nudipes cognominatus, captis Orchadum Jarliis Paulo & Erlingo, & subactis omnibus aliis, qvæ Scotiæ adjacent, Insulis, (qvas Scoti Westerne Iles, Norvegi Suderøerar Hebrides vocant, Plinio Habudes, Ptolomæo Ebudæ, Beda M: Evania) Filium suum Sigurdum, Filia Regis Hyberniæ Morchiartani matrimonio junctum, omnibus Insulis præfecit, imposito ei regio nomine. Nec defuêre postmodum in Orchadibus Jarlii, quorum meminit porro textus.

(b) In contractu Sverri Regis & Haraldi Jarlii.) Hac tradit prolixius Chr: Norv: in historia Sverri: nempe conscripta esse Bergis Comitia à Svero Rege, in qvibus Haraldus Orchadum Jarlius præsens reconciliatus est Regi ejusmodi conditionibus, ut Hietlandiam, dimidiamq; redituum partem ex Orchadibus ei cederet. Sed Regi fidelis non permansit, qvi Arnonem Loriam, Curatorem ejus in Insulis è medio sustulit, easq; sibi post mortem Regis vindicavit. Interim succedebant Haraldo Filii ejus Jonas & David, qvi, reconciliatione cum Ingone Bartsonio Rege factâ, Jarliatum Insularum obtinuêre.

(c) In pactione Magni Regis &c: & Magni Jarlii. Hujus Jarlii mentio fit in Chron: Snorr: quod cum Haqvino Haqvini Rege in expeditione adversus Regem Scotiæ fuerit, cum ille Insulas Hebrides omnesq; alias ab ejus incursionibus vindicaverit bello Scotis illato. Sed pactio hac inter Reg: Magnum Haqvini F. & hunc Jarlium non expresse in historia ejus nominatur. Verisimile tamen est illum Orchadum Jarliatum à R. Magno retinuisse, qvem à Patre ejus Haqvino R. habuerat. Sed hac de Jarliis Orchadum scripsisse sufficiat. Eas autem Insulas nobilitavit R. Haqvini Haqv: mors, qvi finito bello Scotico in sede episcopali Birtevang diem obiit. Qvando autem & qvomodo Orchades, Norvegiæ regno avulsæ, sub Scotiæ Regis imperium venêre, vide prolixè Aurel: Hvitfeld Chron: Dan: in vita Christiani I. & Meursium in ejusdem Histria l. 1.

(d) Si Rex Jarlium Islandiæ fecerit. Islandia est Insula Septentrionalis vasto circumfusa Oceano, cujus latitudo Cosmographica (ad Boream Holis nempe, qvæ sedes est Episcopalis) gr: 65. 44. longitudo gr: 13. 30. circiter. Arngr: l: 1. c. 1. Hac Insula primùm est appellata Snelandia &c: Nolo hic prolixè de appellatione Thyle disserere, qvæ huic Insulæ à qvibusdam Authoribus attribuitur, qvos satis nervosè refutavit prædictus Arngrim: non tam in Chrym: l. 1. c 1. breviter, sed etiam

etiam in specimine Islandiæ historico adversus Joh: Is: Pontanum historicum celeberr: prolixius. part. 11. &c: Qvando autem Islandia & à qvibus primum habitari cœpta sit, enarrat Arngr: l. 1. c. 2. Consentit Chron: Norvegiæ Snorron: in historia Haraldi Pulchricomi: Incolæ verò diuturno tempore detrectabant Regum *Norvegiæ imperio se submittere, eisq; tributum dare. Constat enim illos, annos circiter 400 sua usos esse Aristonomiâ postqvam in Insulam venêre. Et qvamvis Haraldus Pulchricomus & post ipsum Olaus Tryggesonius & Olaus Crassi cognom: Sanctus, aliiq; Reges omnem moverint lapidem partim insidiis partim lenocinius verborum* Incolas *sibi submittere & tributarios facere, incassum tamen laborarunt.* Sed Haqvinus *Haqvini* Rex Norvegorum *laudatiss: primus Islandos circa annum 1261 in deditionem certis conditionibus accepit, id qvod qvibus legationibus vix obtinuit. Vid: de his Arngr:, Crym: l. 3 Is Gizorum Forvaldi F: Islandum, primum* Jarlium *Insulæ constituit. Posthac* R. *Magnus Haqvini F: Islandis insignes immunitates ac privilegia dedit, ut illos in fide retineret. Sanxit qvoq; legem, ut Jarlum sibi Præfectum haberent, Vid: de his omnibus Chron: Snorr: in vita Haqvini & historia Magni.*

Cap. XV.

Qvomodo Rex Comitem sibi adjutorem inaugurabit.

Facturus Rex Comitem (*) sibi auxilio futurum, omnes eò loci, in quo tunc præstò est, congregandos mandabit. Qvibus convocatis, electus Comes in scabello aut scamno ante solium Regis subsidebit. Hinc qvidam, cui id muneris à Rege est demandatum, peragenda conceptis decenter verbis præponet. Posthæc Rex è solio erectus, compellatum illum nomine, titulo Comitis exornabit, seqventibus verbis: Comitis nomen tibi Gratia Dei impono, ex potestate mihi divinitus demandata. Largiatur Deus tibi misericordiam & gratiam suam in omnibus, qvæ sancto ejus nomini laudi ac gloriæ esse possunt, mihi auxilio & adjumento, tibi ipsi commodo ac bono, & cunctis deniq; qvos imperio & Comitatui tuo subjeci, paci ac prote-

ctioni. Dein donato ei Ducis nomine Rex comprehensum manu in pedes elevabit, inq; belle exornata sede, è regione solii constituet. Rex qvoq; gladium ei donabit in manum traditum subindicans: eum Comitatum, cui à Rege est præfectus, strenuè & omni conatu defensurum ut pace ac protectione boni foveantur, mali verò debitâ afficiantur pœnâ, regno auxilium præstetur, Regi deniq; & Optimatibus ejus consolatione & subsidio oportunè subveniatur. Dehinc Rex, clypeum & arma ei dono dabit, connotantia se Comitatum concessum ejus curæ & imperio tutò commisisse & concredidisse, aliáq; omnia superiùs in Comitum inauguratione enumerata: ut omnes Comitatui ejus subjectos confirmet, & cohortetur ad obedientiam, observantiam & subjectionem præstandam. Intereà vero temporis Rex considebit hæc facturus; Comes deniq; in medium procedet, & imposita libro & sacris dexterâ, juxta formulam illam religiosè jurabit, qvæ juramentum regium proximè subseqvitur.

NOTÆ.

(*) *Rex Jarlium facturus.) Præter hunc ritum creandi Jarlium per gladium & vexillum, etiam alius in* Norvegia *Regibus usitatus fuit. Haraldus enim Pulchricomus facturus Rolegum ante* Numedaliæ Regulum *Jarlium suum, alligavit gladium lateri ejus, & scutum collo appendit, vide Chron: Snorr: in historia Pulchricomi; sic Magnus R. Olai F. creaturus* Svenonem *Ulfonis Jarlium, sedit in solio suo, stipatus Optimatum Primatum & Aulicorum multitudine. Mox Rex illo multis verbis collaudato surgens, accepto gladio, latus ejus accinxit, & humeris scutum applicuit imposuitq́; galeam capiti ejus. Hinc ab ipso Rege ad sedile adducitur postqvam super scrinium, sacris repletum, impositis manibus in Regis verba juraverat. Vid:*Chron: Snor: *in HistoriaMagni Olai. Eodem ferè ritu Haqvinus* Gallinius *à Guttormo Rege Jarlius est inauguratus, excepta galea, qvæ capiti ejus haud imponebatur, vide in hist: Gutt:* Illustiores *autem Jarlii, qvorum mentio fit in* Chron: Snor: *hi fuere: tempore Harald: Pulchri: Rolegus Jarlius Rex* Numedaliæ, *qvi à solio suo regio in Jarlii scamnum se devolvit, de qvo paulò antè, Ragnvaldus Mororum Jarlius qvi Har: Pulch: comam tondebat imponens ei cognomen* Haarfager *à pulchritudine comarum. Haqvinus Jarlius Fylchiæ Fiordensis &* Nidrostensis, *cujus Filia Assa Regis conjux. Eistenus Jarlius* Hedemarchiæ *cognomento dives, hujus Filiam Rex qvoq; in Uxorem duxit.*

Tertio

Toro Jarlius Ragnvaldi Filius qvi Regis *Filiam Alofam in matrimonium nactus est.* Sigurdus *Haqvini* F. *Jarlius in Laden, qvod sedes & ædes Jarliorum, habitans,* Nidros: *Provinciam in feudum habens & sapientissimus* Norvegorum *habitus,qvi Haqvinum Adelstanum jamjam natum more ethnico baptizavit, tandem à Grafeldio & Fratribus ejus incendio combustus. Haqvinus Sigurdi Filius Patri in Jarliatum* Nidr: *succedens, postea totius* Norvegiæ *imperio præfectus, tandem miserè sublatus in specu sub suilla qvadam.* Ericus *Jarl: Haqvini Filius, qvi in prælio navali apud* Insulam *Suoldam contra* Regem*Olaum Tryggesonium fortitèr dimicavit, eumq; superavit. posteà regni Norvegiæ Præfectus factus est.*

Haqvinus *ejus Filius Jarlius regno* Norvegiæ *ab* Olao Sancto *ejectus.* *Harechus Jarlius* Insulæ *Fiodensis, qvi adversus* Olaum S. *Regem in prælio flichelstadensi fortitèr pugnavit, deinde imperante Filio ejus* Magno Olai *obtruncatus. Sveno Ulfonis Fil. Jarlius.*Ormo*Oplandorum Jarlius, qvi solus ex Jarliis* Norveg: *suo tempore supererat. Haqvinus Jarlius Ormoni succedens, qvi* Raginildam *Filiam* Magni Olai *Regis in matrimonium accepit.*

Tempore Olai Haraldsonii.

Schulo Jarlius cum Olao Harald: F. *ex Anglia veniens à sapientia, venustate & facetiis commendatissimus.* Sigurdus *Jarlius Raitensis à* Rege *Magno Erlingi aqvâ & igni interdictus, & à Patre ejus* Erlingo *Schacchio in prælio occisus. Erlingus Schacchius* Regis *Magni Pater & Jarlius à* Svero Rege *devictus & cæsus. Haqvinus Galinius* Regum*Guttormi &* Ingonis *Jarlius & hujus Frater qvi dimidiam partem omnium redituum in* Norvegia *cum ipso Rege nactus est, & socium tandem imperium affectavit.*

Schulo Jarlius Ingonis Regis Frater, *qvi ipso mortuo* Competitor *regni cum* Haqvino Haq: *fuit, à qvo in Ducis fastigium evectus & in proximum susceptus affinitatis gradum per matrimonium Filiæ, qvam Rex uxorem duxit, tandem bellum* Socero *intulit, a qvo victus à Birchebenis Regis præsidiariis obtruncatus est. Videatur de his prædictis* Chron: Snor: *Plures heic Jarlios, annotare supersedeo, de his autem legatur* Chron: Snor: *in Hist: prædictorum Regum* Norvegiæ.

Cap. XVI.

Reqvisita ad Comitum Nomen Spectantia (*)

QUæcunq; ad Comitis nomen spectant, & qvomodo ille se geret, nunc porrò sunt recensenda.

(1) Comiti signum clypeus & arma sunt præferenda in urbem vel peregrè eqvitaturo, aut maritimum iter remis vel velis confecturo, nisi indulserit ei Rex ea anteà & pro libitu circumferre.

(2) Non ei integrum erit plures qvàm sex itineris Comites sibi adjungere, absente Rege.

(3) Comes salutaria agitabit consilia, jubebit, prohibebit, mandata edet per totum Comitatum suum, & ad omnes imperio ejus subjectos, legi verò conformia non contraria; Ampliora tamen edicta regiis non promulgabit, nisi Rex ea ob graviores caussas & necessitates indulserit.

(4) Non licebit Comiti agros & possessiones, qvibus à Rege est præfectus, in alterius dominium literarum consignatione transferre, aut alicui donare, aliis verò, qvoscunq; voluerit, eas usurpandas concedere licebit, ipso Comitatum obtinente.

(5) Non plures numero qvàm qvos Rex, ejusq; spectatæ prudentiæ Viri sufficientes judicaverint, adjuratos sibi habebit.

(6) Et si Comes aulam & domum numero servorum auctiorem reddiderit, qvantumvis à Rege interdictus, omnes illi proditores erunt censendi, qvi juramento se ei mancipaverint post cognitum Regis interdictum.

(7) Non transgredietur Comes limites regni, nisi concedente veniam Rege.

(8.) Nec fœdus cum qvoqvam panget, qvi Regis inclementiam & iram sibi contraxerit, si modò justam Rex caussam habeat.

(9.) Comes nulli salvum conductum in Comitatu suo concedet, cui Rex est infensus, invito ipso.

(10.) Et si regnum bello aut seditione exagitatum fuerit, obstrictissimus erit Comes, toto conatu, omniq; Virorum suorum ope Regi succur:

currere. Ita qvoq; vice versa, illata Comiti vi, Rex ei auxilio veniet, tanta militum multitudine, qvanta ex judicio Regis & Optimatum suffecerit.

(11.) Rege deinceps & Comite amicitiam & concordiam mutuò foventibus, ita inter utriusq; Ministros conveniet, ac si Socii essent, & unius Domini Servi.

(12) Adhæc obstrictus erit Comes, pace pariter ac bello, eò iter suscipere, qvò Rex jubet, si modo ex Optimatibus alios itineris socios ipsi adjunxerit, qvibus confidere poterit,

13. Comite subinde in expeditione cum Rege occupato, exantlabunt Viri ac milites ejus æqvales cum regiis excubias, aliosq; labores, observato exactè eorum numero. Erunt qvoq; prædæ ac manubiarum similiter cum regiis participes, si qvas fortè occupaverint. Prima autem cujuslibet portus statio Regi erit concedenda.

14. Erit Comes indubitatæ in Regem fidei, eiq; subindicabit, si qvem inimicorum Regis audiverit, sinistris sermonibus eum carpentem.

15. Si forte Rex suspicionem qvandam de Comite conceperit, eum dolum malum & proditionem sibi moliri, aut infidelem esse, in id ea, qvâ par est, prudentiâ est inqvirendum, nec iracundo aut præcipiti animo pœna irroganda. Si verò Comes negando perseveraverit, Sponsorum nihilominus fidem interponet, ut caussæ veritas exploretur, qvæ postmodum juxta exactam legis normam ritè à cordatis viris est examinanda. Si Comes à Rege jussus ad eum venire noluerit, nulla justa occupatione retardatus, qvamvis antea Vadimonium constituerit, non potest non reus culpæ argui. Qvi verò partes ejus sunt secuti, auxilium ei ullum ferentes, rei erunt capitis, si culpa Comitis fuerit deprehensa.

NOTÆ.

(*) *Eminentia & Privilegia Jarlii, eadem ferè qva Ducis fuêre, de qvibus vide supra, in Notis ad caput duodecimum.*

Cap.

Caput XVII.

Qvomodo Satrapæ à Rege sunt creandi.

Quo ritu Rex Satrapam designabit, (a) nunc est dicendum. Id itaq; peracturus est in Festo natalitiorum Christi aut Paschatis (b) aut alio die maximè solenni, qvi multis retrò seculis fuerit celebratus. Creabit autem Rex Satrapam recitata lectione mensæ & dapibus consecratis, anteqvam Rex in regio sedili subsiderit. (c) Tunc qvoq; enunciandum mandabit in triclinio aut cœnaculo, hâc verborum formâ: Æqvitati nobis consentaneum videtur huic Viro N. cujus plerisq; spectata est virtus, ob præteritam servitii fidem excellens Satrapæ nomen donare, quod qvidem in regia aula est splendidissimum. Omne jus omnemq; dignitatem nomini Satrapæ competentem Rex ei plenariè concedit ex divina ptovidentia, misericordia & gratia. Eodemq; ritu & convivio, qvo Satrapæ honorarj solent; Qvindecim marcarum annua merces (d) & Præfectura ei (à Rege) erit concessa.

Postea Rex convocatos ad se duos Satrapas, aut Stallarios aut Vexillarios, aut Pocillatores, aut Dapiferos, aliosve duos, summæ apud Regem existimationis (aulicos) Purpuratos, ut Virum illum ad se adducant, jubebit. Et mox apprehensa manu ad destinatam sedem Rex eum deducet, inq; alterius Satrapæ loco collocabit Hoc autem ordine omnes Satrapæ considere jure meritò debent; Primus erit ætate provectior, & titulo nomineq; eminentior aliis: Deinde qvisq; ordine, juxta seriem annorum, qvibus Præfecturam administraverit, qvi postmodum ritus nunqvam non est observandus, sicubi convenerint ac fuerint congregati.

NOTÆ.

(a) *Quo ritu Rex Præfectos* Provinc:) Norveg: Lændra Menn *Dan:* Læns-Mænd *à* Læn *qvasi* laane/ *qvod est: mutuo concedere: beneficio enim Regis Provinciis praerant, easq; non in hareditatem aut possessionem sed in feudum à Rege obtinebant, inde dicti Præfecti seu Præsides feudatarii, qvasi feudorum Viri.*

Viri. Hos Galli vocant Baillivos & Senescallos: Budæus & Gellius: *Præfectos Urbi lib.* 13. c. 16. *Livius: Præfectos regios Lib.* 36. *Hi in proximo dignitatis gradu apud Reges post Ducem & Jarlios erant, sed minora feuda sine Jurisdictione certa habebant, ex qvibus tributum vel certa pars redituum Regi erat pendenda. Præter ritum, hoc capite præscriptum, etiam alius creandi Præfectos in* Chron: Snorronis *legitur.* Rex Olaus S. *Edvino Urborn &* Brynolfo *Elephanto deauratos gladios præter alia eximia pretiosa dona dedit, qvos Præfectos* Provinciales *constituit; Sic Rex Haqvinus facturus Halvardum Bratte &* Simonem *Kyeum Præfectos tempore natalitiorum* Christi *scutum & cassidem illis dedit; Id hodieq; dicitur de illis, qvi nobilitantur, à Rege accipiunt* Skiold oc Hielm i. e. *scutum & galeam. Nunc verò nullo alio ritu ejusmodi Præfecti in Dania creantur, nisi sola literarum traditione, in quibus illis præscribitur, qvibus conditionibus ejusmodi feudum seu* Læn *à Rege confertur.*

(b) *Hoc peragendum est tempore & Festo Paschatis &c:* Nam *in ejusmodi Festis tenebantur adesse Regi omnes Præfecti aliiq; Optimates regni cum omnibus aliis fidelibus ad aulam spectantibus, ubi tunc maximè erat solennitas. Ita prædicti* Edvinus Brynolfus, *Helvardus &* Simon *in natalitiis Christi Præfecti sunt creati, de qvibus paulo ante ex* Chron: Snorr:

(c) *Ante accubitum Regis in solio) Vernac:* J Høysædet/ *qvod altum seu eminens sedile significat. Regis autem sedile seu accubitus erat olim* midt paa Gafflbencken i. e, *in medio scamni, qvod interiori cœnaculi parieti appositum erat, cujus latus utrinq; claudebant* Optimates, *Hoc etiam modo accumbebat Rex Haqvinus* Haqvini *in coronationis suæ solennitate, assidentibus à dexteris ejus* Cardinale *Papæ, Archiepiscopo & Episcopis. ad sinistram verò Regina cum Matre aliisq; Fœminis lectissimis. Olaus vero Haraldi Filius,* Kyrre *forsan, hunc ritum suo tempore mutavit, constituitq; ut sedes Regis esset ad superiorem mensæ extremitatem exterorum more, de his legatur* Chron: Snorronis *in historia eorum.*

(d) *Qvod est Qvindecim marcarum stipendium &c. Triplex genus marcarum apud antiqvos Norvegos & Danos usitatum fuit.* 1. *Marca moneta, qvæ valebat ab initio semunciam, & tunc bina marcæ Uncialem vel Imperialem, sive, Nummum valensem constituebant. Posteà verò ascendente nummo Val: seu Unciali ad majus pretium 3 marcarum & tandem 4 marcarum, valor marcæ etiam mutatus est, & ad sicilium seu quartam uncialis partem descendit. Duplex autem est marca moneta in* Dania & Norv:, *Una simplex marca, ut vocant, valens solidos* 16 *Danicos* i. e. 8. *Lubecenses seu stiveros Hollandicos. Ita 6 marcæ Uncialis preti-*

 um

um æqvant. *Altera est marca Imperialis vernac:* Rix Marck / *seu regni, sicut* Rixdaler / *qvarum quatuor apud* Danos *currentem Dalerum, vernac: current* Daler / *apud Norvegos autem Uncialem constituunt.* *Quamvis* Rix Marck *i. e. marca* Imperialis, *etiam pro* 20. Danicis *&* 10. *Lubec: solidis communiter usurpetur.* 2. *Usitatum fuit in* Codicibus *Legum rationariis, veteribus chartis & libris redituum genus quoddam marcarum, quas hodiè* Marck mønt *i. e. moneta marcas Lodienses appellamus; valor autem ejusmodi marcæ erat* $\frac{1}{8}$ *pars uncialis nummi (i. e.* 90. *sol:) valens* 5. *solidos Grotenses, unus e. solidus Grot ab initio* 9 *solidos* Danicos, *posteà* 12, *nunc* 18. *constat: jucundum pretium nummi Valensis &c. aliàs marca argenti datur, de qva Canutus, Viberg: in glossa ad c.* 5 *lib:* 2 LL. *Jutia ita habet: licet marca argenti sit multipex, tn. hic in legibus & communi loquela Danica atq; literis intelligitur, ut hic de* 5 *solidis grossorum, nisi adjectio alia fuerit apposita, tum sicut marca argenti* Coloniensis *vel aliter &c:* 3. Sed Lodie by Sølff *i. e. Marca Laodiensis argenti, uncias argenti* 8. *valet vel nummos* Imperiales, *de his Christ: Ostenson. in glossario.* *Est præterea marca in ponderibus ferri, stanni, plumbi, aromatum &c: Quæ huc non pertinet. Nolo hic de marcis Lubecensibus, Coloniensibus, Flandriciis quidquam prolixe annotare, quæ in* Chronicis *&* Historiis *nostris sæpius occurrunt.* 4 *Est Præterea marcabol in Norv; qvæ non pecuniam sed annuos reditus ex fundis & bonis seu prædiis rusticis denotat.* *Vid:* Cancellar: Bielke *in Term: Jurid:* Ita 1 *marca duorum coriorum pretium æquat &* 1. Skippund tunge, 20 *marcebol* 40. *coria;* 25 *marcabol,* 50 *coria; quæ certi reditus annui erant Cancellarii, ex præfectura fortasse aut feudo, præter pecuniam certam qvibusvis literis conscriptis, diplomatibus, &c.* *Existimo igitur per* 15 *Marcas, Præfectorum stipendium* Marckebol *intelligendum, ut apparet infra ex Cap.* 20. *lit. F.*

Cap. XVIII.

Quidnam Juris Rex cum Satrapa commune habeat.

HOc jus Satrapa cum Rege commune habebit: Is proximus à Duce & Comite erit in omnibus consiliis ac negociis, inq; caussis maximi momenti intra & extra aulam tractandis, quippe qui Regis Consiliarius maximus & supremus. (a) In Festis maximè solennibus,

Re-

Regem Satrapæ comitabuntur. Ei qvoq; coronam gestanti inaugu ralem gladium præferent (b) nisi Dux aut Comes id muneris fuerit exsecutus. Et cum præstantissimi Regis Consiliarii habeantur, extremæ in Regem fidei erunt, clanculum & apertè in omnibus quæ Regi bono ac commodo esse possunt, aliisq; bono exemplo. Satrapis erit permissum 40 Viros ac servos domesticos (Vernacule Husfalle) (c) conducere in Regis auxilium & proprium servitium ac subjectionem, nec tamen plures sibi adjungent, nisi concedente veniam Rege. Si post commissam Satrapæ cuidam Præfecturam, possessiones quædam & latifundia, ob patrata nefanda facinora, illicitum concubitum, aliaq; delicta graviora in eadem Præfectura, Coronæ fuerint subjecta, non debet Satrapa eosdem sibi fundos ceu proprios arripere, nec ulli divendere. (d) Nemini integrum erit libera bona & possessiones suas cuiquam nisi Deo & Regi transscribere.

NOTÆ.

(a) *Summi sint Regis Consiliarii.*) *Erant Consiliarii Regis non tantum in caussis ad regnum sed etiam ad aulam spectantibus, aliisq; magni momenti. Et permultum in illorum consiliis & ope situm erat, præsertim in orientis belli tempore.* Non *enim tantùm illorum erat tueri regnum & provincias seu præfecturas demandatas ab hostili irruptione, sed etiam cogere militem ac succurrere Regi urgente necessitate. Magna illis authoritas apud subditos, qui ad nutum eorum intenti, qvicqvid imperabant, fecêre.* Illis *invitis aut adversantibus Rex frustra bellum auspicabatur, & gerebat. Documento est R. Olaus Haraldi, cogn. Sanctus, qvi à Præfectis suis destitutus nihil ferè subsidii in regno adversus rebelles subditos suos acquirere poterat. Sed felicior erat* R. *Haquinus Haquini, qui fidelium Præfectorum suorum ope & authoritate, ingentes ex tempore copias coëgit, quibuscum perfidum ac potentem hostem Schulonem Jarlium in prælio deuicit; Hac è Chron: Snorr: prolixè plura exempla memorare supersedeo.*

(b) Illi *Regi inauguralem gladium præferant.*) Vigslu Sværd / *Danicè* Vielse Sværd *i. e. Inaugurationis seu inauguralis gladius, qvi* Regi *in solennitate inaugurationis seu coronationis alligabatur.* Rex *Magnus Haquini accinctus est tali gladio à* Patre *& 3 Episcopis in* Coron: *ipsius.* Sed *in* Coronatione *ipsius Regis Haqvini hic ritus cum aliis ceremoniis peractus est à Vilhelmo Cardinale.* Præferebatur *autem* Regi *hic gladius inauguralis in coronationis solennitate*

 ve-

vel à summo regni Primate Jarlio ut factum est à Canute Jarlio in coronatione Haquini vel à proximo ei dignitate, Præfecto nempe provinciali, quod Gudaus Jonæ F: in Magni coronatione fecit. Videatur de his Snorro prolixius in Hist. Haqvini Haquini. Verisimile autem est Reges sæpius quàm die coronationis gestasse coronam, nempe in festis fortasse solennioribus, aut præsentibus aliis Principibus eorumq; Legatis, & tunc quoq; gladius inaug: illis prælatus.

(c) *De Huscarlis Vid. infra c. 26. Cautum verò erat ne Præfecti plures 40. in servitio suo haberent, propter motus antea ab ipsis adversus Reges excitatos, Torbergus Arnasonius Præfectus R: Olai S. venit ad Regem suum comitatus Fratribus & ingenti armatorum numero, minis potius quàm precibus conciliationem quærens ob receptum in domum ac protectionem suam Stenonem Islandum aqua & igne interdictum. Erlingus Schialgsonius Præfectus regius Regem eundem Olaum S. aggressus est 1500 armatis, vi ercepturus è custodia Arnbiornonem consangvineum suum regii Ministri interemtorem. Svendo Steinardi F: se Regi suo Magno Nudipedi opposuit 500 armatis stipatus: Vid. de his Chron: Snorr:*

(d) *Haud licitum sit ulli Præfecto fundos.) Fundi & bona immobilia seu allodia fisco regio adjudicantur ob graviora scelera, quæ Nidingsverck dicuntur, de variis autem eorum generibus Vid. Cod: LL. Norveg: sub Tit: M. B. c. 1. 24. & tit: U B. 18. Haud verò permittitur Præfecto bona confiscata Præfecturæ suæ abalienare aut divendere, quod si fecerit, tantundem ex proprio suo reddet. Tit. L. B c. 6. Et si quis fundos regios vendiderit, absqve permissione Regis, furti tenebitur, qui vendidit & qui emit. Tiuff B. c. 9.*

Cap. XIX.

Si Rex suspectos habet Satrapas suos, quod dolosè in ipsum agant, & patriam prodere intendant.

SI quando Rex de quodam Satrapa suspicionem fovet, eum fraudem sibi intentare, & regnum proditione circumvenire velle, (a) ille se ab intentata suspicione municipali Norvegiæ lege liberabit, Rege idoneis testibus destituto. Rex verò in omnibus modum tenere debet, omnesq;

omnesq; caussas, maximè ad probatæ fidei Ministros spectantes, explorata exactè habere, nec cuiquàm illorū contra jus fasq; iracundè & præcipitantèr vim inferre, (b) aut pœna ulla afficere, nisi cognita prius caussa. Videat autem probe cui magnum aliquod & excellens nomen titulumq; confert, qvò ei postmodum benè præsit, nec turpiter perdat. Si verò Rex de Satrapis suis suspicionem conceperit, proditionis in patriam & Incolas insimulatæ, veritate tamen caussæ nondum depræhensa; illi autem contrà factum pernegaverint, mandabit Rex in caussam in concilio aulico inqviri, nisi reconciliatio inter illos antea fuerit facta. Non interdicet Rex Satraparum cuiquam ad Jus aulicum appellationem, ut veritas caussæ indagetur, ipso se liberum à culpa & innocentem protestante. Rex verò duodecim Viros (c) probitate & prudentia spectatissimos, ex aula deligi jubebit, exploraturos, an Satrapa reus vel innocens reperiatur. Cognita verò caussa & sententia ab illis lata, eum culpam à se justâ excusatione remoturum, hanc ei Rex non denegabit, si ita Optimatibus, haud tamen inconsulto Rege, visum fuerit, prout in D. Olai Regis memoria est proditum. Non erit licitum Satrapis divortium cum Rege facere (d) nisi ipso veniam concedente. Si vero Satrapa sonticam caussam, siue ingravescentis ætatis, sive valetudinis adversæ adferat, haud inuitum Rex detinebit, quantumvis graviores objicere caussas possit. Si quando Rex, exorto in regno bello, Satrapas ad se venire jubet paulo negligentiores & obsequium detrectantes, utiq; perduellionis sunt rei, nisi adversa valetudine, aut alio quodam graviori impedimento detineantur. Similiter si Rex Satrapis suis imperaverit (e) totis viribus hostem invadant: illi quoq; perduelles erunt, qui mandato supersederint, nisi Optimates judicaverint Regis hostes longè valentiores, quàm resisti possint. Increbescente certo belli rumore, & ad aures Satrapæ perlato, (f) obstrictus erit hoc fidelibus Regis viris significare, & ad plebem & subditos conceptam famam, quam maximè & longissimè potest, divulgare. Tenentur itidem Regis Purpurati, Emissarii, Lychnuchi (g) aliiq; regii Viri, nunciatam belli & seditionis famam, aliis è vestigio subindicare. Si qui verò hanc sociis suis, Optimatibus Regis, annunciare detrectaverint, proditionis erunt rei, (h) & propriâ sententiâ, aulâ & regio servitio privati, qvocunqve illi munere ac titulo fruantur, si modò, quod in eorum situm fuit potestate, facere noluerint. Quisqvis autem facinus pernegaverit,

testium se confirmatione liberabit, Rege & Aulicis ita dijudicantibus.

NOTÆ.

(a) *Si Rex Præfectum suum ob perduellionem aut fraudulentiam suspectum habuerit &c.*) Ex lege municipali item in *LL.* Olai S. & Magni *Haquini sub tit,* Manh. B. *c.* 2. *præscribitur, quomodo actio in caussis perduellionis & fraudulentia adversus* Regem *sit instituenda.* Eff Kongr kenner Manne Landraad *&c.* *Consentit codex impressus* CHRISTIANI 4*ti* M. B. *c.* 2. *Cujus verba ita latinè reddidi: Si Rex quenquam perduellionis accusaverit, sive liber sit sive colonus* (Bondo) *nominabit* Rex *quendam ex aula natalibus illi æqualem, quem accusat, is secundum literas & mandatum* Regis *illum conveniet secundum legem. Sic sub* Tit. Tiuf. B. *c.* 14. *Si Rex aliquem perduellionis accusaverit, ille se juramento purgabit, quod* Tylter Eed *dicitur i. e. duodecim Virorum. Nam* Tylt 12 *continet, & maximè de lignis dicitur, nempè asseribus, malis navium &c:* Item *sub Tit:* U. B. *c.* 18. *Si Rex quenquam de proditione regni accusaverit, isq; convictus legitimè ob factum fuerit; aqua & igne interdictus esto & secundum legem puniator.* Codex *a. LL. monstrat, omnes fundos & allodia propter perduellionem & fraudem adversus* Regem *in fiscum regni redigi* M. B. *c.* 2. Land Raad / Dan: Affvind Skiold/ *de quo vide Glossarium prolixè &c.*

(b) *Adhibebit* Rex *in omnibus moderationem.*) *Immoderati enim & nimis præcipites fuère* Reges *quidam ad puniendum Præfectos suos indictâ caussâ. Nam R. Magnus* Olai Nudipes, *duos Præfectos* Steigarum *Turonem, & Eigillum Aslagi F: suspendio absumpsit ob perduellionis suspicionem, nullâ ante actione caussæ in foro institutâ. Sic Haraldus Gille duos Fratres Præfectos, Asbiornonem & Nereidium, illum submersione in fluento* Sarpeno, *hunc suspendiô è medio sustulit, litem in foro antea haud contestatus.* Sed *modetatior fuit* Rex Sigurdus M. F. (Jordsalefar) *qui ad legem & forum provocavit* Sigurdum *Rannisonium Præfectum, doli apud ipsum accusatum, qui tandem innocens judicatus in gratiam* Regis *recipiebatur. Videatur de his* Chron: *Snorronis in historia prædictorum* Regum.

(c) *Ad hoc nominentur duodecim Viri.*) *Duodecim Viri eligebantur olim qui caussas majoris momenti decernere debebant. Vide supr: in* Not: *ad c.* 3. *prolixè.*

(d) *Haud discedet Præfectus à* Rege *suo.*) *Ita hic cautum est, quia discesserant*

rant quondàm à Rege Olao S. *Erlingus Schialgſonius, Einarus Tambeſchielferus aliiq; multi Præfecti ad* Canutum Regem *Daniæ*. *Ita qvoq;* Findius *Arnaſonius cum aliis Præfectis tempore* Haraldi *Haardraade defecerat, infidelis* Regi *ſuo factus*. *Sed Arnbiornus* Jonæ *F: propter ſenium & debilitatem à* Rege *ſuo* O-*lao* S. *ſponte eſt dimiſſus. p. 708. Chron: Snorr: in hiſt. prædictorum* Regum. *Et Biörno* Stallarins *à Rege Olao* S. *& Arnbiorno* Jonæ *propter debilitatem & ſenium ſponte dimiſſi* Chr: *Snor: p. 285. 708. Qvatuor a. requirebat* Rex *à Præfectis ſuis obſervari (1) ne diſcederent* Præfecti, *ut Erlingus & Einarus &c: (2) ad ſe vocati venirent, (3) adverſus hoſtes copias ducerent, ut ex cap: ſupra. (4) nuncium orientis belli præferendum curarent.*

(e) *Si cum copiis adverſus hoſtem &c.) Tenebantur Præfecti in Provinciis colligere copias, & hoſtes regni aggredi imperante Rege.* Sic Calfo *Arnaſonius juſſu Haraldi Haardraade Regis ſui adverſus* Finniæ *incolas dimicavit.* Sigurdus *Ulſtrengius adverſus* Svenchonem *Steinarſonium regni & Regis hoſtem, mandante* Magno *Nudipede Rege ſuo movit. Laudatur qvoq;* Gregorius Præfectus Ingonis Haraldſonii, *qui nomine & juſſu* Regis *ſui maſculè dimicavit adverſus* R. *Haraldum Hardebrod, de qvibus legatur* Chron: Snorronis.

(f) *Perlato ad Præfectum certo belli nuncio.) De nuncio belli per regnum circumferendo imperatur in* Codice LL. *Norv: ſub tit:* U B. *lege porrò de his infra, c. 37.*

(g) *Viri aulici* Inqviſitores, *Lychnuchi &c.) De his vid: infra in* Jure *Aulico* ſ. 30. 42. *ſeq: & 49.*

(h) *Infamis eſto.)* Nidingur/Niding. *Vid: ſupra & in* LL. Norveg: M. Bal. *c. 2. ſic cap: 4 &c.*

Cap. XX.

Qvænam Cancellarii erit authoritas?

ERit deinde Cancellarius in aula (a) ſummus & maximus Regis Conſiliarius, (b) eiq; in omnibus æqvale cum Satrapis jus meritò debetur. Eſt autem Præcipuum Cancellarii Officium & munus, regium ſigillum accuratè conſervare (c) literasq; conſignare (d) quæ regni plurimum interſunt. Diem qvoq; exactè annotabit, quo Rex diplomata edit;

edit,eaq; memoriæ gratiâ,libro cuidam inscribet,id enim eiipsi perquam utile erit, quippe proximo Regis Consiliario. Præterea omnes agros & possessiones, quas Rex emtas coronæ subjicit, omnesq; regno adjectas, item à quo,& qua de caussa, in commentarium referet. (e) Notabit etiam fundos à Rege cuiquam donatos aut concessos, ubicunq; sint, locorum,& annum datarum literarum apponet. Ad hæc annuos Regis reditus in literas fideliter referet,remittendo & subtrahendo ex illis,aut rursus addendo,prout decet,consilium & consensum Regis seqvutus. Iter qvoq; à Rege imperatum sive in regno,sive extra suscipiet, fidelitatem officiorum & benevolentiæ aliamq; obedientiam totis viribus & facultate Regi probaturus. (f) Hanc autem legem sancivit Rex Magnus, Haqvini Regis Filius: Cancellarium habiturum certos reditus, annuamq; mercedem, 15 marcas (g) excepto pretio diplomatum, actorum Judicialium,aliarumq; literarum,qvas ex legis præscripto conficiet, pro illis enim supplicantes ei tantum persolvent, qvantum literatum codex exigit & ostendit. Hoc autem ritu Rex Cancellarium est designaturus: (h) Primò ad conventum aulicum clangendum curabit, omnesq; Juramenti fide sibi devinctos convocabit. Deinde exclamabitur jussu Regis, eum huic Viro N. sigillum suum concessurum,eâ,qva par est,authoritate. Mox ille genua ante Regem submittet, fidelitatem ei adjuraturus sequenti verborum formula. Ita Ego codici sacro manum impono, Deòq; caussam meam committo, me Domino meo N. Norvegiæ Regi, clam & apertè, ubicunq; fuerit, fidem probaturum, largiente mihi intelligentiam DEO; non dicam aut revelabo, quod Rex celandum jubet, ita mihi auxilium præstet Deus, & sacrum ejus Verbum, quod manu attingo, sit autem mihi iratus & infestus, si fidem fefellero.

Debet autem Rex adhibita singulari cura Virum illum tanto muneri præficiendum eligere,eumq; potissimum,qui servitii fidelitatem Regi præstiterit, quiq; silere & tacere potest arcana sibi commissa.

Rex præterea duos Pastores Aulicos sibi constituet, (i) sapientia & prudentia conspicuos (k) qvi verbum Dei annunciare & prædicare ritè norunt,& Virorum,qui Regi fidem adjurarunt,aliorumq; ejus Ministrorum confessionem audire, nec non alia obire munia ipsis debita & ad pa-

stora-

pastorale officium spectantia, (l) illos Rex in arcanum suum consortium admittet, in maximo pretio apud Regem ejusq; Optimates habendos, potius qvàm alios Pastores & literarum gnaros. Annuum illorum stipendium erunt V marcæ & 2 vestimenta circa natalitia Christi donanda. Tertia qvoq; pars irrogatæ mulctæ illis adnumerabitur, (m) si qvam Viri regii Jurati & fideles ob commissa dictis aut factis delicta persolverint. Olim enim à Birkebenis sancitus (n) mos fuit, qvod omnes aulici & Emissarii regii ob patrata invicem facinora pecuniam, mulctæ loco, solverent, in tres partes distribuendam. 1. Particula omnibus Episcopis, æqualiter dividenda, pendebatur, hanc enim Libertini regii illis, more antea usitato, concedebant. 2. Pars Pastoribus aulicis, laborum præmium, adnumerabatur. 3. Pars proximo Nosocomio attributa erat.

NOTÆ.

(a) *Cancellarius unus erit.)* *Vern:* Canceller *à cancellis dicitur, intra qvos officium scriptionis peragebat &c. Ita qvoq; à Cancellis esse posteriorum temporum Scriptores dixerunt, cum Cancellarium significare vellent. Cassiodorus libr: 2. Instit: divin. & human: & libr. 11. Varr: Ericus Monachus libr: 6. de vita Germani.*

Volusianus erat præcelso nomine quidam
Urbis Patricio toti delectus & urbi,
Atq; à Cancellis prisco de more Minister.

Posthac degenerante jam tum paulatim lingva latina, Scribæ Principum, qvorum opera illi in conficiendis examinandisve diplomatibus utebantur, Cancellarii sunt dicti. Utitur (primus) hac voce Flavius Vopiscus de Carino scribens: Præfectum urbi unum è Cancellariis suis fecit &c: Purius seculum Scribam dixit, ut Livius & Cicero; aut Notarium, ut Plinius & Martialis, à Libellis Svetonius &c. Vide aliàs varias Cancellarii appellationes, in Archæol: Spelm: sed sicut vox Cancellarii serò ab Authoribus in usum venit, ita qvoq; munus ejus seriùs in regnis & præsertim borealibus institutum. Non meminit Snorro in Chron: Norv: Cancellarii, nisi post Regis Ingonis Bartzonii tempora. Priores Reges Scialdris i. e. Poëtis suis utebantur in aulis, & in bellis. qui gesta Regum metricè concinnarunt. Regia mandata per internuncios aut Budstikke *potiùs qvàm diplomata in regno circumferebantur. Non tam literis quam bellis opera data. Pastores aulici Capellani dicti, de qvibus infra, loco Cancellarii erant ab initio. Non supplicibus libellis opus erat, sed subdito cuivis Regem ipsum adire & compellare concessum*

 erat.

erat. Qva in foro agenda erant, per Nomophylaces *curabantur; Rebus ecclesiasticis praerant Archiepiscopus & Episcopi. Polidorus* Italus *asserit R. Guilhelmum, Conqvestorem apud Anglo-Normannos, instituisse* Scribarum *collegium, quod diplomata scriberet, ejusq; collegii Magistrum vocasse: Cancellarium, qvi paulatim supremus effectus* Magistratus, *qvalis hodie habetur. Sed Spelm: in Arch: scribit: Cancellarii dignitatem sub ipso ingressu* Normannorum *non ut postea floruisse. Qvodnam* Cancellarii *munus quaq; dignitas in* Norvegia *fuerit, hic exactè satis exprimitur.*

(*b*) Unus *è summis regni Consiliariis.*) *Verisimile est Reges Norv: in Cancellario constituendo, ut & in aliis, Anglos fuisse imitatos.* Ingulphus *Anglus de Turchetulo quodam, trium Regum Angliæ: Adelstani,* Edmundi *& Edredi, Cancellario scribit: eum fuisse Consiliarium primum, præcipuum & à secretis familiarissimum.* Et addit : Cancellarium *eum constituit* Rex *Edvardus senior, ut qvæcunq; negotia temporalia, aut spiritualia Regis Judicium exspectabant, illius consilio & decreto (tam sanctæ fidei & tam profundi ingenii tenebatur) omnia tractarentur, & tractata irrefragabilem sententiam sortirentur.*

(*c*) *Regium sigillum qvam diligentissimè custodire.*) *Philippus Bagliorum, i. e. rebellantium qvorundam Norvegorum Rex, depositurus regium nomen, ac sigillum suum traditurus* Ingoni *vero Regi: Sigillum, inqvit, meum* Cancellarius *meus Asloce apud se conservat. Ut patet ex Chron:* Snorr: *in hist:* Ingonis. *Spelman existimat Reges AngloSaxonicos vix sigillis circa annum Christi 976 usos esse;* De Cancellario *apud Anglo-*Normannos *addit: Cancellarii dignitas est, ut secundus à Rege in regno habeatur. & ut altera parte sigilli regii, (quod & ad ejus pertinet custodiam) propria signet mandata. Apud* Norvegos in more fuit, *ut* Cancellarius, *Rege præsente, literas sigillo subsignaret, in quibus reperitur ejusmodi subscriptio:* Indsegled os sialfum hia vorundum *&c: i. e. signatum nobis ipsis præsentibus. Legantur de hoc* Haqvini *Regis diplomata, qvæ* Rettebeder *vocantur ad fin:* Cod: *Regis Magni.*

(*d*) *Literas conscribere &c:*) *Inter alia munus* Cancellarii *erat, non tam literas exarare, qvam dictare & revidere, qvod* Spelm: *apud Anglo-*Saxones *usitatum fuisse ex* Ingulpho *probat.*

(*e*) *Fundos accurate describat.*) *Ex his patet:* Cancellario *insuper demandata fuisse ea, qvæ ad ærariũ & fiscum regiũ pertinebant, eumq; qvasi Thesaurarii munus obiisse. Rationarium enim regium Norv:* Landsk̃yld a skraa *i. e. redituum consignatio, ejus cura commissum fuit; Erat liber, in qvo annui reditus Regis & regni descripti & annotati erant. Et hoc confirmatur ex c. 36 infra, in qvo mandatum reqviritur, qvod* Curatores *Nomarchiarum investituram per chartam à* Cancellario *suscipiat.*

pientes reversales suas Cancellario *traderent, ut eò minus de certis* Regis *reditibus ac fundis dubitaretur. Præfectus tn. ærarii regii in historia R. Haqvini Herdebred reperitur, ibidem* Toldere *nominatus, qvi fortè* Regi *à rationibus seu Præfectus rationariorum fuit.*

(*f*) *Expeditiones omnes obeat:) Hoc munus primùm demandatum fuit Ascatino* Cancellario *à Rege suo Magno* Haqv: *Lagebœter*/ *ut ad R. Scotiæ Alexandrum legationem susciperet, & pacem reconciliationemq; cum illo faceret, qvi Insulas* Sudorenses *i. e.* Hebrides *redimere studebat post mortem* R. *Haqvini Patris R. Magni. Vid.* Snorr: *in historia ejus.* I*ta qvoq;* Spelman: *de Turketulo* Cancellario *Angliæ scribit: eum functum esse legatione ad Imperatorem & Reges* Franciæ. *Vid: in Archaol:*

(*g*) *De marcis vid: supra ad* Cap: 17. *Marca bol denotant reditus annuos ex concessis feudis; Sed pecunia literaria seorsim.*

(*h*) *Hoc autem ritu* Cancellarius *&c) Fungebantur superioris* Cancellariatus *dignitate Viri tantum ecclesiastici & Episcopi, qvi præterea curam gerebant regiæ capellæ, repositaq; illic monumenta (rotulas & recorda vocant) sacrâ custodiâ tuebantur. Ita* Dn. *Ascatinus* Cancellarius *Magni Haqvini erat, antea* Sacerdos *aulicus* Patris *ejus* R. *Haqvini, ut ex* Chron. Snor. *& tamen Episcopus* Bergensis. *Hinc devenit ut Ecclesiastica omnia ad* Regem *pertinentia* Cancellarius *administraret, Ecclesias disponeret, & regio nomine Visitatoris munus exseqveretur. Hæc* Spelm: *Et alibi de* Cancell: *apud Anglo-Normannos,* Cancellarii *dignitas (inter alias) est, ut Capella regia in illius sit cura, & dispositione. Item (ut suffragantibus ex* Dei *gratia vitæ meritis) non moriatur nisi Archiepiscopus vel Episcopus sic voluerit.* Idcirco Sacerdotes *avlici, qvi Capellam regiam curabant, in hoc capite Juris avlici* Cancellario *adjunguntur.* Capellæ *enim &* Capellani *appellatione nominabatur olim* Cancellaria & Cancellarius, *qvum individua tum essent illa munera.* Sic *Cancellarius Otthonis* Imperat: *Capellani nomine censetur apud Ekkehard. Jun: Caff: S. Gal: c.* 11. *Et Einhardus* Caroli M. Imperatoris Cancellarius *vocatur Archi-Capellanus in* Chron: Svarzalcnsi. *Sic in subscriptionibus antiqvorum privilegiorum Mindensis Ecclesiæ Archi-Capellanus passim venit pro Archi-Cancellario &c;*

Cancellarii in Chron: *Snor: hi qvatuor memorantur.*

Eilefus *Cancellarius* R. Haqvini *Haqvini. Dn: Ascatinus* R. *Magni Haqvini Cancell: Johannes Ivari R. Haqvini* Magni *Cancell: Dn.* Johannes *Vinoldi F: R Olai Haqvini* Cancell: *Plures non reperio, qvia priorum Regum temporibus nullus* Cancellarius *erat.*

 (*i*) *Erant*

(i) *Erunt præterea Regi duo* Sacerdotes *Avlici. vern:* Hird-Presta. *Dan:* Hof-Prester. Capellani *olim vocabantur, qvi in avlâ sacra curabant, à* Capella, *qvæ dicebatur vel de orbicula, in qva sacratus panis servabatur, vel pro qvovis sacello & oratorio sive cista, scrinio seu repositorio, in qvo asservabantur Martyrum reliqviæ. Hac de re ita Evodius de miraculis* S. Stephani *l. 1.* Capella *argentea, in qva erat reliqviarum portio. Marcul. l. 1. formul: 38. super Capellam Dn.* Martini, *ubi reliqva sacramenta administrabantur, debent jurare &c: Hæc* Spelm: *sicut & Capellani primo dicti sunt, qvi Capellam reliqviarum curabant, deinde qvi sacello præerant, & tandem omnes, qvi à sacris ministrabant:* Clerici *nempe &* Sacerdotes. Spelm: *in Archæol. Capellanos, inqvit, nos hodie propriè vocamus, qvi solum Magnatibus sunt à sacris, utpote privatis eorum capellis rectius sacellis, qvæ in ædibus suis habent, asscriptos.* In Norvegia *&* Dania *illi* Capellani *hodieq; vocantur, qvi Comministri sunt sacrorum, in Ecclesiis missam canentes & conciones habentes aliaq; sacra &c:*

(k) *Viri admodum honorati & prudentes.*) *Vern:* Valinkiuna og at Viti Reinda/ *Dan:* Velaktede og Velforstandige. *Existimatio enim & prudentia singularis ab illis reqvirebatur, qvi non tantum* Regibus *ab intimis consiliis & sacris esse, sed etiam splendidas legationes ad* Imperatores *&* Reges *exteros obire debebant, ut mox infra prolixius eorum exemplis probabitur.*

(l) *Qvi missam celebrare & absolvere avlicos norunt. Et pavlo post: Ab illis præsertim reqviritur, ut alter missæ in* Regis *capella; alter verò custodiendis vestibus missalibus & regiis libris præficiatur. Eorum officium erat missam peragere. Vernac.* Tyder/ *qvæ vox de omni exercitio pietatis in templo fieri solito dicitur. Missa autem in duas partes à doctiss. Viris Volzio &* Rhenano *distribuitur. Ea avtem in* Norvegiam *introducta est à Rege Olao Tryggesonio, qvi ex* Hibernia *cum classe veniens, missam primum in* Insula *Mostera sibi præcantari curavit, usitato apud Anglos in Veteri Ecclesia ritu, qvod* Snorro *in Chron: testatur. Commendatur in eodem Chron: Rex Olaus cognom:* Sanctus, *qvod missæ, aliisq; sacris matutinis qvotidiè interfuerit, ante qvam regni negocia expedienda susciperet. In inavguratione & coronatione* Regum *missa celebrata est, ut supra* Cap. 5 *præcipitur. Ituri in prælium* Reges *missæ sacra primum avdiebant, qvod exemplo* R. *Haqvini Haqu: comprobatur.* Hæc *verò* Norvegorum *missa non eadem fuit, qva nunc est Pontificiorum Romana, in qva verum & propriè dictum sacrificium, non modo viventibus sed etiam demortuis in purgatorio profuturum, offertur, statuente Bellarmino, Gordono, Coccio & Becano. Vetus*

uam &

namq; Norv: Ecclesia non in omnibus articulis conformis fuit Romanæ, qvod alib. prolixius docebo. Qualis a. missa in Ecclesiis Norv: ut & Danicis hodie fit, ex Jure Canonico Christ: 3. & Christ: 4. Regum Daniæ vernac: edito, Danicè Kirke-Ordinantzen/*constat. Videatur Dan: Art: 2. p. 7. & Bugenhagii ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis & Monasteriis post reformationem religionis in Dania & Norv: factam de missa p. 131.*

2. *Absolvere aulicos.* In jure Canon: Norv: *seriò & sub gravi pœna imperatum erat, ut unusqvisq; compos mentis, 12. annos natus & ultra, ad minimum semel qvotannis absolutionem à Pastore Ecclesiæ peteret, tempore præsertim qvadragesimali, posteaq; in Festo Paschali sacra cœna uteretur. Qvicunq; id facere negligebat, primo anno 3. marcarum solveret mulctam; si verò ultra triennium supersederat, confiscatis bonis extorris factus excommunicabatur & interdictus aqva & igne judicabatur. Absolutio verò ob sacrilegia, homicidia & alia graviora delicta ad Episcopos aut Archiepiscopum remittebatur, cui qvoq; imposita mulcta pendebatur. Vid: Jus Christ; de usu Sacramentorum.*

3. *Custodire Regis vestes missales & libros. Varia vestimenta sacrorum usui destinata in Regum sacellis & præsertim Nidr: templo fuisse ex Chron: Snor: & descript: Norvegica D. Petri Undalini constat. Hic qvoq; mentionem facit de pallio chorali, Vernac:* Chorkappe *cum imagine ex puro auro, qvod in sacello Nidr: asservabatur. Idem qvoq; meminit Bibliothecæ Regum & plurimorum librorum, qvi qvoq; in sacello Nidr: sepositi erant, partim sacra & religionem Christianam, partim Regum gesta continentes, qvæ Schialdri eorum, more tum solito, conscripserant. Item in Chron: Snor: p. 415. 422. memoratur Sigurdum à peregrinatione Hierusolym: Jorsalefar dictum, templo Konghellensi dono dedisse singularem qvendam librum literis deauratis conscriptum, qvem à Patriarcha Hierusolymitano acceperat, inter præcipua & rarissima sacrorum ornamenta & Cimelia habitum.*

Præcipui Pastores Aulici in Chr: Snor: nominati.

Tangbrandus *Saxo, qvi Reg: Olaum Tryggesonium primus Christianæ religionis documenta docuerat, ipsum qvoq; in Norvegiam comitatus. Is vir doctus ac religiosus erat, & simul robore corporis valens, qvi multos in prælio & duellis è medio sustulerat, & non tantùm verbis, sed etiam verberibus plurimos ad Christianam fidem converterat, tandem à Rege in Islandiam ad convertendas ad Christum Incolas missus.* Chr: Snorr: p. 125. 127. 158. *in vita Olai Tryggesf:*

R. Olai S. *Sacerdotes aulici in magno honore habiti.* Sn: p. 197. *Æschillus*

R. Haqv: Haqv: Sacerdos aulicus postea Episcopus, qvi Regem ad Comitia *Bergensia comitatus, consiliis Primatum regni interfuit* Snorr: p. 636.

Magnus Vilhelmus Haqvinum Regem *comitatus in prælium adversus Schulonem Jarlium, cui Rex Filium Haqvinum Juniorem asservandum tradiderat.* Snorr. p. 710. *Ascatinus ejusdem R. Haqvini* Sacerdos *ad* Imperatorem *Fridericum Regis Legatus, postea Magni Haqvini* Cancellar: *& pro eo functus legatione ad Alexandrum* Scotiæ *Regem, tandem Episcopus* Bergensis p. 746. 767.

Simon itidem Haqvini R. Sacerdos *ejusq; legatus ad Christophorum Daniæ Regem & Regem* Castiliæ p. 756 & 759.

Elias Haqvini R. Junioris Sacerdos ab ipso in legationem in Hispaniam missus p. 756.

Gilbertus ejusdem Regis Sacerdos aulicus, ante Archidiaconus Hetlandiæ, postea Episcopus Hamerensis, p. 771 & 772.

(*m*) *Tertia decimarum pars.*) *Decimæ Norvegis impositæ erant in jure Christ:* Olai S: Regis c. 15 & 16: *his verbis:* Först skal riettferdug &c: *Qvæ » verba latinè ita exponuntur: Primò justa decima fient ex semente terræ & omni » è terra enato, in ea Parochia, cui terra subjacet, ante qvam qvidqvam in tributum » aliasq; impensas solvatur, & juramento confirmabitur rectè decimatum esse. Deci- » ma qvoq; ex omni genere piscium desumantur, cum capiuntur; sed ex segete » terræ decimæ dentur, cum apparata fuerit.* Decima in 4 partes dividantur, *» una pars templo, secunda pauperibus, tertia Archiepiscopo, & 4ta* Sacerdoti *pendatur.* Qvicunq; *decimas non solverit, primo anno* 12 *oras in mulctam, & nihilo- » minus decimas ritè dabit; secundâ & tertiâ vice tantundem pendet.* Sin verò *» 4tâ vice deliqverit, publica pace privatus, bona Archiepiscopo tradantur. » Unusqvisq; ruricola æqvè ac Allodiarius decimas dabit;* Ex omni eo, *qvod supra » ignem, aut in molis, balneis, pistrinis, sylvis, ex sale, ahenis, retibus & piscium in- » testinis, & omni conductitio qvovis, decima, anteqvam qvidqvam desu- » matur, solventur.* Die *Veneris ante festum* Olai S. *decimæ caseorum, & ex » lacte unius diei apportentur.* Ita *etiam ex lana & omni genere ovium, qvæ in » Insulas efferuntur, earumq; progenie magnâ & parva decimabitur, veterum ritu. » Similiter ex omni semine, siligine, tritico, canabe, lino, lupulis, rapis & pisis. » Decima è piscibus, phocis, cetis balanis sqvatinis, & omni genere pisciū. Tenetur Gu- » bernator unusqvisq; ex omni cymba proprio & remigum nomine secundum illorum » vices decimas persolvere, item ex ferro & pice vicesimam partem &c: Has decimas Olaus* Sanctus *Rex in jure suo Christ: imperavit, parvo tamen successu: Nam ipse Ethnicam superstitionem cultusq; idololatricos è regno exstirpare allaborans à*

sub-

Subditis in prælio Stichelstadensi occisus occubuit. Sed Sigurdus *Jorsalefar, postmodum* Rex *Norvegiæ factus, meliore successu decimarum ritum promovit, susceptâ tunc ab incolis* Christianâ *religione.* *Postqvam enim in peregrinatione sua Hierusolymitana Baldvino terræ sanctæ* Regi, *interposito* 12. *Virorum juramento, promisisset seipsum in* Norv: *soluturum decimas, & effecturum, ut* Incolæ *etiam idem facerent, tandem admotus regni gubernaculo fidem datam sanctè & exactè servavit, confirmante* Snorrone *de vita ejus in* Chron: p. 405. Commemorat *etiam in eodem* Chronico: *Regem Magnum* Haqvini F: *sibi ipsi annuum decimarum tributum imposuisse ex omnibus reditibus regiis, & electos ab eo esse cordatos & religiosos viros, qvi easdem decimas colligere & distribuere debebant. Vid: histor: ejus in* Chron: p. 798.

(*n*) *Birchebenorum constitutio.*) *Birchebenus, vox barbara est, qvo nomine appellatus est populus* Norv: *egenus, proscriptus, fugitivus qvi in silvarum devastatis recessibus degens, latrocinia in diversis regni locis, congente rerum penuria, exercebant. Hi Birckebeni, religiosi milites, decimas* Archiepiscopo *&c. ex manubiis, rapinis & facultatibus suis ultro deputarunt, in hoc imitati Abrahamum, qvi reversus è pugna* Melchisedecho *decimas obtulit Gen:* 14. v. 20. *Et qvia detritis calceis & tibialibus crura sua adversus vim frigoris betularum crustis obligare cogebantur, appellationem Birchebenorum sunt sortiti, à betula Vern:* Birk & Crus been/ *qvasi betula crurales. Hic populus regnante Magno Erlingi turbas in Norvegia movit, & adhærens partibus* Adolescentis *cujusdam Eisteni, qvi se* R. Haraldi *Gille Filium adeoq; verum regni hæredem appellabat, eum ad regium nomen & fastigium armata manu evexit. Qvo occiso associavit se* Sverro Sigurdi Filio, *qvi hujus opera ac invicta fortitudine* Magnum Erlingi F: *devicit & obtruncavit, tandem invictus Rex Norvegiæ factus. Ex eo tanti eorum virtus & fides bellicosa apud subseqventes* Reges *æstimata fuit, ut fidissimi eorum milites præsidiarii & satellites haberentur. Vide* Chron: Snorronis *pag:* 495. 499. 502. 503. *&c:*

Cap. XXI.
Authoritas Stallarii qvænam fuerit.

In regia aula proximi à Satrapis & Cancellario Stallarii (a) in maxino precio habentur, qvibus qvoq; idem jus cum Satrapis competit ex veteri Norvegorum consvetudine. Creabit avtem Rex illos

post prælectum mensæ versiculum & consecratas dapes, subseqventi maximè ritu. Primò Optimatibus suis annunciandum Rex mandabit, se Viro illi, ob probatam servitii fidem, excellentius & eminentius nomen impositurum. Deindè ex Purpuratis qvi sunt à poculis, Rex duobus injunget, qvi eum in medium adductum sibi sistent, quem Rex apprehensa actutum manu ad sedem Stallariorum promovebit, ipse vero ad solium retrocedet. Est avtem officium Stallarii: (b) Regi intra avlam subservientis, in foro & consessu avlico Regis mandata publicare. In festis qvoq; diebus, non tamen sæpius, una cum Satrapis & Juratis Regis Viris, Regem observabit. Est itidem munus ejus, nomine Regis mandata proclamare, & annunciare. Similiter obstrictus erit nomine Optimatum Regi explicare & subindicare, si qvod legitimum impedimentum qvisqvam illorum habeat. Est qvoq; ejus officium in omni foro & consessu adesse, tanqvam mediator inter Avlicos & Emissarios, eosq; ex placito & consilio Regis reconciliare, urgente id qvacunq; cavssa. Præterea ejus interest, Regi terram perlustranti Comites aliaq; itineris subsidia, reqvirente id necessitate, procurare. Si vero Regi placuerit Stallario præfecturam avt officium aliqvod administrandum concedere, nihilominus in qvotidianæ aulæ ipsius servitio permansuro, obstrictus erit ille Regi operam & observantiam illam præstare, qvam munus & officium ejus rqvirit ab ipso concessum. (c)

NOTÆ.

(a) *Stallarius à Stallo dicitur, utrumq; barbaro vocabulo, sed tamen apud Authores usitato.* Richard: *Monach: Eliens: libr: 2. Alsgarus qvidam Edovardi R.* Confessoris Stallarius.Sic *Florentinus Vigornensis in An:* 1068. *Qvibus* Eadnothus, *qvi fuit Haraldi* Regis Stallarius, *occurrit cum exercitu.* Stalli *vocabulo utitur* Hoved *in Rich: p.* 659. Cumq; *Henricus idem Eboracum veniret cum literis* Regis *ad recipiendum Decanatum, non invenit, qvi eum in* Stallum Decani *mitteret, &c: Durand: Ration: lib.* 1. *c.* 1. *Stallus ad sedendum in choro designat, qvod aliqvando corpus recreandum sit* *Sed Stallus & Stallum hic sedem & stationem denotare* videtur. *Stallum a. apud Norvegos &* Danos *stabulum eqvorum aut pecorum est inde* Stallare, *qvasi* Stal-Herre / *i. e. Præfectus stabuli. Unde concluditur* Stallarii *officium fuisse curam;*

curam supremam stabuli regii & eqvitatus totius regni gerere, ejusq; Dux esse, qvod è contextu colligitur. Hac verò appellatio videtur à R. Olao Tryggesonio ex Anglia in Norvegiam, vbi diu habitaverat, introducta. Nam ante ejus tempora nullus in Chron: Norv: nominatur Stallarius. Priores enim Reges habuêre Gigantes: Bergsecher och Kapper/ qvi proximi illis in praliis procedebant ante exercitum; ita enim ordinaverat Rex Haraldus Harfagger, vide Cron: Snor: in hist. ejus p. 43. 44. sicut Toriolphus Schiolmsonius tempore R. Haqvini Adelstani fecit, p. 85. Sed constituto Stallario ille latus claudebat Regis in pugnis, sicut Biorno Stallarius Regis Olai S. lateri in pralio Stichelstadensi associatus & adjunctus p. 308. Sed in praliis & conflictibus navalibus Stallarius in eadem navi imperatoria & puppi cum Rege erat, sicut Colbeinus Stallarius in pugna Svoldensi: p. 177. aut etiam propriam navim, regia proximè adjunctam, habebat, sicut Ulfo Stallarius Regis Haraldi Haardraade in conflictu freti Lovensis. Ex his colligitur Stallarium in pugna terrestri, qvasi Marescallum, Vern. Stald/ (Sigvaldus Stallarius Regis Olai S. vocatur Marsch i. e. Marescallus. p. 277.) regni fuisse, in navalibus qvasi Vice Admiralium. Convenit nomen & officium Stallarii cum Connestablo Gallia & Constabulario Anglia, de qvibus Spelman in Archaeol. prolixè. Usitatum est hodieq; in Ducatu Slesvicensi vocabulum Stallarii, sicut nunc appellatur Prafectus Eiderstadensis, sed in Norvegia & Dania antiqvatum, & post Haqvini Haqvini Regis tempora Marescalli nomen ejus loco substitutum.

(b) *Hoc autem munus Stallarii.*) Duplex hic munus prater alia, tempore pacis, Stallario tribuitur. 1. In foro caussis Regis praeesse. Hoc fecit Biorno Stallarius Regis Olai Sancti, qvi in foro caussas Regis egit coram promiscua plebe, ita pracipiente ei Rege. Chron. Snor. p. 204. 205. Ita etiam in foro persvasit Incolis, ut Olaum in Regem eligerent. p. 200. 2. In aula, Aulicorum necessitates Regi indicare & caussas ac controversias audire, & conciliare, qvo eminentia & authoritas ejus confirmetur, penes qvem ardua Regis negotia domi forisq; erant.

(c) *Stallarios à se dimittere.*) Stallarius Prafecturam à Rege nactus, haud semper ei in aula prasto esse poterat. Itaq; bini interdum Stallarii constituti erant, qvorum alter in aula apud Regem prasens erat, absente altero in Prafectura sua. Olaus Sanctus duos creaverat: Sigvaldum Schialdium, individuum Regis Comitem, & Biornonem, Prafectura in Vigia fungentem. Snor. p. 277. Rex Haqvinus Haqvini duos similiter habebat: Gulegum semper domi occupatum & Aslagum Bussium, Regem in bellum contra Scotos comitantem. Snorr: p. 667. 783.

Stallarii celebriores in Chron. Snor. nominati.

Colbeinus Stall. R. Olai Trygonis, qvi in eadē cum eo navi strenuè dimicans juxta Insulam Svoldam, una cum Rege suo devicto in maris profundum se præcipitavit Chron. p. 179. Biorno Regis Olai S. Stallarius, à fide in Regem ad ultimum invictâ commendatissimus, qvi profectus ad Regem in exilium actum, tandem cum eo reduce in prælio Stichelstadensi fortissimè pugnando occubuit, p. 289. 308. Sigvaldus ejusdem R. Olai Stallarius, Marescalli qvoq; appellatione insignitus, Regi suo fidus pariter ac dilectus, ingeniosusq; Schialdus, qvi extempore carmina componere de omni rerum materia poterat, eaq; coram Rege artificioso modulamine canebat, Chron. Snor. p. 277. Ulfo Stallarius Regis Haraldi Haardraade, Marescallus qvoq; dictus, à Rege impensè adamatus, de qvo mortuo & sepeliendo adstans Rex sepulchro ejus, enunciavit : Hic jacet optimus & fidelissimus Vir, qvem in Norvegia habui, p. 349. Styrchardus, ejusdem Haraldi Stallarius, qvi cum Rege in expeditionem anglicanam profectus est, & occiso illo è pugna evasit, p. 375. Ejulphus Stallarius, etiam Mareschallus appellatus tempore Magni Nudipedis R. qvi in expeditionem hibernicam Regem comitatus, fortiter dimicabat adversus hostes, occumbente in prælio Rege, p. 399. Gulegus & Aslagus, Regis Haqvini Haqvini Stallarii, etiam Marescalli nomina sortiti p. 667. 783.

Cap. XXII.

De Vexillariorum munere & officio.

In aula Regis Vexillarius (a) ordine dignitatis Stallarium proximè subseqvitur, eoq; nomine Vir ille probatioris fidei in Regem esse debet, cui hanc Provinciam committit. Vexillarium autem hoc ritu Rex creabit : Primo convocandos in aulicum consessum jubebit omnes fideles Viros suos, regiumq; insigne hastæ alligandum, (b) ut intro ad Regem deferatur; Dein injunget, ut Optimates certiores faciant, se eum Virum Vexillarium suum facturum, & paulò altius evecto excellentius nomen decenti modo donaturum. Est enim sancitum veteri consvetudine & Regis Magni legis decreto, ei par jus ac Satrapis & Stallariis deberi. Posthæc Rex arreptam vexilli hastam ei cu-

stodiendam (c) tradet. Qvi excepto decenter vexillo, manum Regis deosculabitur. Est autem vexillarii munus, pacis juxta ac belli tempore vexillum Regi præferre, (d) si quandò imperaverit. Adhæc præstò in foro & consessu judiciali cum Stallariis erit, aulicos Purpuratos & Emissarios recônciliaturus (e) interponendo se juxta consilium, beneplacitum & consensum Regis, reqvirente id cujuscunq; modi & caussæ necessitate. Præter hæc Regi se fidum pro virili præstabit, & imperata negocia ejus, sive præsentis, expediet. Debet qvoq; Vexillarius in eodem prædio aut navi, ubicunq; se Rex qvieti componit, & præsens est, domire.

NOTÆ.

(a) *Signifer Vern:* Merckismadr *quasi signi Vir,* i.e. Signifer, *aliàs in* Chron: Banner-Mester *à* Banner i. e. *vexillum &* Mester *Magister, qvasi vexilli Magister* i. e. *Vexillarius. Erat a. statutum Veterum Norveg: Monarcharum, ad hoc officium deligere spectatæ virtutis ac fortitudinis Virum & bello strenuum. Nam in præliis navalibus Vexillarius seu* Signifer *proreta erat, qvi vexillo erecto in prora consistens, eam adversus incursus hostium cum adjunctis fortissimis militibus defendebat, Rege cum* Stallario *puppim conscendente. Qvod ita à Rege* Haraldo *Haardf. constitutum fuisse testatur Snorro in* Chr: *p.* 43 *In præliis terrestribus locus ei assignatus erat in frontispicio aciei apud Regem & bellicocissimos milites, qvi sub vexillo Regis dimicabant, ubi impositam terræ vexilli hastam strenuè propugnabat, ne ab hostibus ei eriperetur. Stabat enim in prælio vexillum vexillo oppositum, durante prælii alea.* Retrocedente *hoste, promovebat Vexillarius hastam, vincente & invadente retrorsum, vexillum referebat, omnem injiciens curam, ut eam reportaret & observaret. Ingentis enim victoriæ documentū habebatur hostis vexillum occupare, de qvo gloriatus est* Rex Norveg: Sverro, *in lætitiam & laudes Dei effusus, qvod Regi Magno* Erlingi *vexillum* S. *Olai Regis, qvod in prælium adduxerat, victrici manu eripuisset, teste* Chron: Snor: *p.* 504. *In hoc qvidem Norvegi veteres imitati* Romanos, *qvi in præliis hastas vexillorum in terram defigere solebant. Tacitus* 1. *Annal:* Plurimus *circa aqvilas labor, qva neq; figi limosa humo neq; adversum ferri ingruentia tela poterant. Et Claudianus:*

Nec ut rubris - - - - aqvilas figamus arenis &c.

Sed de forma vexili Regum *Norv: pauca addam. Meminit* Snorro *in*

 Chron

Chron: p. 196. Olaum S. *Regem aqvilam albam in suo vexillo gestasse. An vero plura vexilla in praliis usurpabant veteres Norvegi qvàm solum regium penè dubitarem, nisi me locus qvidam, in historia* Regis *Adelstani moveret, in qvo de Egillo Ulfercho* Regis *Vexillario memoria proditum est, eum in pralio Sundmorensi, qvod Adelstanus cum Erici* Blodoxe *Filiis iniit, decem vexilla, à decem militibus portata, inter scopulos ostentasse, specioso stratagemate, quô hostes terruit ac fugavit. p. 82.* Sed redeo ad vexillum *insignitum aquilâ, à Romanis & Persis multis ante seculis in vexillis usurpatâ.* De aquila Romanorum *insignis est Josephi locus, lib: 3. de bello Jud. cap. 5. Aqvila omnibus apud Romanos agminibus praeest, qvod universarum avium regnum habeat, & sit validissima. Itaq; illam & principatus insigne putant, & omen victoria, &c.* Sic etiam Claudianus *de Arimino à Casare capto:*

Et nota fulsere Aqvila, Romanaq; signa.

De Cyro Persarum Rege, *vide Xenophon: 7 Pad: pag.* 165. Item *de Cyro minore ibid. Meminit* Curtius *de* Dario: *Inter hac aquilam auream in pelta super hastam extensam. De aliarum gentium vexillis, earumq; insignibus nonnihil addam.* Certum *enim est: Romanos prater aqvilam, etiam lupos,* Minotauros, *Eqvos, Aprosq; in vexillis habuisse, ut constat ex Plinii lib:* 10. *c.* 4. *Posteaq;* Romani *ut & Graci Draconibus usi sunt teste Isidoro lib.* 17. *Draconis, inqvit, signa ab ipso Apolline morte Draconis inchoata, dehinc à Gracis &* Romanis *in bello gestari cœperunt, inde &* Scyta *Draconibus usi: ita apud* Svidam *Lipsius p.* 171. Inde *fortè* Draconarii *milites, Vegetius lib:* 2, *c.* 13. *Dignum autem commemoratu est: Reges veterum* Norvegorum *vexillis suis singularia nomina imposuisse. Olaus* S. Rex *suum vexillum* Landeic i. e. *terra seu regni oculum appellabat; eodem nomine appellatum est Haraldi Haardradi, de qvo ipse in Chron:* Snor: *p.* 339.

(*b*) *Vexillum hasta alligandum.*) Hinc *concludo vexilli Regum Norvegia corpus non fuisse solidum ex auro vel argento factum, qvod hasta summitati insistebat, qvale olim* Romanum *fuit, de cujus forma Lipsius de militia* Rom: *l.* 4. *graphicè; sed in velo qvodam flammeo seu serico depictū aut intextum, qvod fasciolis hasta alligari poterat & interdum iterum exsolvi, sicut res vel tempus postulabat. Qvamvis haud negaverim Romanos etiam velata vexilla habuisse, de qvibus* Georgius *Cedrenus: Vexilla passim seu vela è purpura & auro &c: Lipsius de Mil:* Rom: *p.* 170. Sic *Capitolinus in Gordianis ibid; De Flammeo God:* Stevechius *prolixè in Commentariis ad Vegetii l.* 1. *c.* 1. Citantur *ibidem* Juvenalis *& Lucanus, qvò Lectorem remitto.*

(*c*) *Vexi-*

(c) *Vexillum custodiendum auferet.*) *Ex hoc colligi tur vexillum regium Vexillario in custodiam traditum. Sed qvia in eadem semper domo & navi cum Rege individuus esse debebat, quod ex contextu juris aulici patet, verisimile est illud in regia domo pacis tempore fuisse reservatum; belli verò, in Prætorio apud* Regem, *aut Imperatoria ejus. Non reperio vexillum Regis* Norv: *in templis aut ærario fuisse reservatum, sicut olim Romanorum pacis tempore, aut cum exercitus in hibernis esset;* Dionysius (ἐκέλευσεν &c) *jussit è templis signa efferri. Livius:* Q*væstores ex ærario signa deferre jubet, & alibi: Signa ex ærario prompta feruntur ad Dictatorem.* Sic *Polybius de Gallis:* τὰς χρυσᾶς i. e, *aurea signa, qvæ immota vocitabant, in Minervæ templo habebant.*

(d) *Vexillarii officium tempore pacis juxta ac belli, ut vexillum* Regis *ferat.*) *Vexilli gestatio adeo olim inter homines militares decorum ac gloriæ plenū munus habebatur, ut Hieronymus Blancas in hist: rerum Hispanicarum, illum honorem antiqvis* Saprarbiensium *Regibus tribuat, qvos signiferos ductores fuisse contendit Lipsius pag* 166. 167.

In more erat Norv: Regibus, non solum in bello sed etiam pace in regno vigente, vexillum sibi, iter facientibus in regnum terra mariq; præferendum curare, non tantum qvia hoc decorum regiæ Majestati existimabant, sed etiam ut ad manus esset vexillum, si qvi motus interea in regno orirentur. Ea qvoq; libertas præferendi vexillum concessa erat Duci & Jarlio haud præsente Rege. *ut supra cap.* 12. & 16. *Auri Flambæ gestatio tanto in honore apud Gallos olim fuit, ut ad eam capessendam Arnoldus de Eudeveban Marescallia Franciæ se exuerit sub* Carolo V. *Rege, qvi obiit An:* 1380, *nec post ejus imperium semel in aciem prodiit, ut Telletus asserit.*

(e) *Omnes controversias concilia'urus.*) *Hoc munus Vexillario simul cum* Stallario *demandatum fuit, qvi maximâ in aula pollebant authoritate; orto inter aulicos dissidio & tumultu facto, si alia ratione sedari & conciliari verbis non poterat, arreptum vexillum Vexillarius eduxit qvasi dimicaturus & vi rebelles invasurus, quod fecit Gregorius Dagonis* F: *exorto inter aulicos* Regum *Ingonis & Sigurdi tumultu.* Snor: *in Chr. pag.* 456.

Vexillarii celeberrimi in Chron: Norv: *memorati.*

Egillus Uldserchus Regum Haraldi Haardfagr: & *Adelstani Vexillarius; qui in prælio Sundmorensi Adelstano sponte opem tulit dicens: metuebam ne longa pace in regno durante senio confectus inglorius obirem stramineo subsellio meo, sed speciosius duco in prælio occumbere, quod nunc futurum spero. Snorro in hist:* R. *Adelst:* p. 81, 82.

Ulfo Cognom: *Ruffus*, Regis *Olai Tryggesonii Vexillarius & Proreta qui cum* Rege *suo in prælio navali apud* Svoldam *Insulam strenuè dimicabat, ita affatur Regem* : *Tu modo puppim hodie tam masculè tuere sicut ego proram propugnabo*, Snorro *in hist: R*. *Olai*, *p*. 175. 176.

Tordo Tallasonius *Regis* Olai S. *Vexillarius* , *qui in prælio* Stichelstadensi *unà cum illo fortissimè pugnavit, tandem sub vexillo cæsus occubuit*, Snorro *pag*. 307.

Fridericus Regis *HaraldiHaardraade Vexillarius, una cum Rege in prælio Anglicano cæsus, p*. 473.

Arno Friderici F: *Vexillarius, in prælio adversus Regem Ingonem obtruncatus, p*. 437.

Toro Spole Regis *Magni Erlingi* Signifer, *cui* R. *Sverrus vexillum in prælio adversus R*. *Magnum abripuit, hasta abcisa, p*. 507.

Bergsvendus Langius R. *Ingonis Bartsonii Vexillarius*, Nidrosii *à Bagliis invadentibus cæsus, p*. 555.

Amundus Regis *Haqv. Haqv*. Signifer, *Birchebenus, qvi consilio & authoritate sua multum operæ contulit, ut Haqvinus in* Regem *eligeretur p*. 600.

Tostenus Heimnesius ejusdem Regis *Haqvini Haqv. Vexillarius, in prælio Opsloënsi DucemSchulonem Jarliū cum vexillo invasit strenue se gerens p*.713.715.

Raffnus Otthonis Islandus Regis *Magni Haqvini* Signifer, *aliàs Eqves à* Rege *factus & tandem Præfectus Islandiæ*. p 800.

Cap. XXIII.
De
Pincernis. (a)

Purpurati qvi Regi sunt à poculis, Vexillarios ordine seqvuntur, qvibus idem jus cum Satrapis, Stallariis & Vexillariis intra avlam debetur. (b) Nec honorabilius in regia avla est munus, si cui Rex illud committere velit. Decet igitur Virum illum compositis moribus esse, admodum modestum & affabilem, qvi cum omnibus benè consvescere novit, & officium suum studiosè accurare, ne contumelia ulla à qvoqvam affectus, cum pudore rejiciatur. Et qvamvis connubiali toro sit alligatus, tamen Dominum ac Regem suum observare, eiq; fidele servitium omni conatu præstare potest. Huic enim arduum competit

tit munus (c) qvi ei sufficere valet, alii verò minus & facilius qvi tenuiori officio est dignus.

Fuit avtem qvondam in more positum, avlicos, qvi sunt Regi à caliculis, seqventi maximè ritu creare. Primò imperabat Rex Pocillatori suo, ut Virum illum advocaret nomine ac munere isthoc ornandum, accumbente adhuc mensæ Rege, post sumptum cibum & epulas ablatas. Mox Pincerna Regis, Dapifer aut Scutulariorum unus apportatum Regis poculum avreum (d) ante Regem in mensa collocabat, qvi, apprehenso manubrio, Regis manum deosculabitur, & actutum abiens infundet (e) Regi. Non tamen decet Purpuratos illos à poculis, ante alios, qvam solum Regem in genua procumbere, & ante Primatem, cui, jussu regio idem poculum (f) avreum, vernaculo vocabulo Laacfe (g), appellatum, ebibendum præbent.

NOTÆ.

(a) *Dapiferi* Scutularii *possunt nominari illi meritò avlæ Primates &c:) Vern:* Skutil Sveinar *à* Skutil *i.e. patina &* Sveinar *i.e. ministri, qvia* Regi *fercula apponebant, & mensæ ministrabant.* In ChronicoSnorronis *illis appellatio* Danica Hoffsinder & Hofiunckere *indita, qvæ Primates sev Optimates avlæ denotat, &* Megadomestici *à* Spelm: *vocantur , nec ullam in avla honoratius munus erat.* Nam *par illis honor ac dignitas cum* Stallario *& Vexillario. In illorum numero & societate erant Aulæ Mareschalli, Eqvites,* Pocillatores *&* Cubicularii *regii sub eodem nomine comprehensi, aliiq; supremi* Officiales *avlici. Ideoq; non tantum eligebantur, qvi ex illustri erant prosapia, sed etiam prudentia virtute & bellica fortitudine spectatissimi, qvia ex illis* Officiales *aulici, nempe Pincernæ, Camerarii, Aulæ-Magistri, Vexillarii &c. creabantur. Illis plena armatura infra in Jure avlico c. 53 attribuitur.* Nam *in præliis proximi adstare* Regi *debebant, eumq; fortissimè omnium propugnare & circumqvaq; latera* Regum *claudere.* In *coronationibus* Regum *loricati & toti armati illis præibant, sicut in coronatione* Regis *Haqv: Haqv: & Magni Filii ejus factum teste* Snor: *in Chron: p.* 731. 776. *Erat* Haqvino *Adelstano* Regi *tantus Dapiferorum & aliorum avlicorum numerus, ut pavcis aliis, qvi præsto aderant ex* Incolis, *assumtis prælii discrimen adversus* Regis *Erici* Blodexe *Filios, eum inopinato invadentes, adire havd dubitaret, memorante* Snor: *in* Chron: p. 83. 84. Olaus S. *centum* Primates *avlicos sive Dapiferos in avla sua habuit, & totidem* R. Olau

Kyr re:

Kyrre, prater alios Viros aulicos, Præ*fectos, Huscarlas & operarios, referente* Snorr: *in Chron: p.* 107. 384.

(*b*) *Qvibus Eqvestris dignitas jure convenit.*) *Vern: vox* Reidarar *i.e. Eqvites sc: avrati. Nam ad distingvendum Eqvitem honorarium ab auctorato & stipendiario milite benè convenit avrati additio. Spelmannus ejusmodi Eqvites avratos etiam milites vocat, qvi bonoraria armorum collatione à gregario milite distingvuntur, ad qvem constituendum sola sufficit vulgaris conductio, nominisq; in tabulas militares conscriptio; ad honorarium verò solennis evocatio. Addit ritum, qvo creabantur, nempe: Milites* Romani *cingulo,* Ger*mani antiqvi scuto & framea, (salici balneo). Germani recentiores cingulo, gladio & calcari. Hac* Spelm: *in Archæol: sed de ritu, qvo olim creabantur Eqvites Norvagici, altum hic ut & in Chron:* Snor: *est silentium.* De *Dapiferorum creatione hic tantùm agitur. Illi avtem haud rarò Eqvestri titulo in* Norvegia *à Regibus qvondam sunt honorati, qvi egregia in bello facinora patrarunt. Sic* Rex *Sverrus initurus prælium adversus* R. *Magnum Erlingi ait (militibus) avlicis: Qvicunq; inter vos Eqvitem avratum in prælio occiderit, avt alium magni nominis Virum, eum mox Virum ejusdem dignitatis constituam, Snorro in Chron: p.*506. *Peractis diversis pugnis,* R. *Magnus* Sverroni: *Ego, inqvit, in prælio amisi centum dignos Eqvestri dignitate Viros &* 17. *Eqvites avratos meos, Patremq; Erlingum Jarlium,* Chron: Norv: *p.* 512. *Sed ut de tempore aliqvid addam, qvô creati sunt ejusmodi Eqvites, Certum est hoc factum esse in solennioribus avlæ conventibus & conviviis, præsertim in nuptiarum avt natalitiorum festivitate. Magnus Haqvini duos Islandos Rofno & Ornum Eqvites creavit, p.* 795. *Rex Haqvinus Magni F.* 24. *Eqvites avratos fecit in natalitiis* Nepotis *sui* Ingeburgæ *Filii p.*334. *Qvo a. ritu creabantur Viri eqvestrem olim ordinem in Norv: consecuti & anne usitato nunc in Dania modo & more, nempe regii gladii circa manipulum contactu & vibratione super humeros, creandi, in medium relinqvo. Prætereà in more olim fuit, ut centum Eqvestris dignitatis ac ordinis Viri in cavsis majoris momenti juramentum interponerent, qvod etiam factum est sancitâ pace inter* Daniæ, Norvegiæ, Sveciæq; Reges, *referente* Snor: *in Chr: p.* 834.

(*c*) *Is verò felix est.*) *Eqvidem felix fuit Asmundus Grandebilli rusticola in Helgelandia Filius, qvem* R. *Olaus S. in numerum Dapiferorum suorum susceptum singulari gratia proseqvebatur. Et alius qvoq; ruricolæ cujusdam Filius, qvem R. Sigurdus Jordsalefar, ad Dapiferi dignitatem evexit, & propter prudentiam & strenuitatem ejus tandem* Præfectura in Norvegia *donavit. Vid:* Snor: *in* Chron: *p.* 238. 415. 416.

(*d*) *Vacuum calicem.*) *Dapifer per calicem creabatur, qvia non tantum fercula* Regi *apportare, sed etiam pocula ei infundere & prabere debebat.*

(*e*) *Abiens infundet* Regi.) *Honorificum munus habebatur* Regi *pocula fundere, aliisq; Principibus & Magnatibus. In coronatione Regis Haqvini Haqv. infundebat primum* Regi *poculum Filius ejus ejusdem nominis* Haqvinus *Junior,* Rex *designatus;* Canutus *vero* Comes Cardinali *romano: teste* Snorrone *in* Chron. Norv. *pag.* 733. *Tanta enim veneratio regiæ Majestatis tum erat, ut Dapifer prabiturus Regi calicem in genua procumbere & persistere, bibente* Rege, *deberet, qvem ritum apud exteros usitatum, qui hodieq; apud Anglos &* Gallos *in usu est,* Rex *Kyrre primus in* Norvegiam *introduxit, memorante* Snorrone *in* Chron. *Norv.* *pag:* 384.

(*f*) *Pocula seu vasa potatoria, è qvibus olim in* Norvegia *bibebatur, erant diversi generis.* 1. Pocula *ex auro, argento, cornu, ossibus, aut ligno præsertim acere facta, qvibus, ante Christianam religionem in* Norvegia *fundatam, Ethnici in superstitiosis immolationibus & idololatricis conviviis utentes, ex illis in Deastrorum suorum Odini, Niordi & Frojonis memoriam bibebant.* Nec *Heroum & eorum, qvi in præliis se strenuè gesserant, poculum, vernaculo vocabulo* Bragebegeret *dictum, tunc oblivioni traditum; neq; defunctorum amicorum poculum neglectum, vulgò* Siælebeggeret i. e. *animarum poculum. Nam defunctorum exeqviæ splendidis conviviis sunt peractæ, in qvibus in memoriam defuncti strenuè ex poculis vernaculè* Arfveøll i. e. *cerevisia hæreditaria bibebatur.* Ejusmodi *convivium funerale à* Svenone Rege Daniæ *celebratū est in memoriam defuncti Patris, & in* Norvegia *à* Sigvaldo Jarlio *in Parentis sui honorem, de qvibus prolixè* Snorro *in* Chron: Norv: *p.* 131. 132. *Nec ejusmodi poculorum usus hodiè in* Norvegia *exolevit & præsertim ex acere* Danicè Valbirch *factorum, qvæ insigni artificio & imaginum sculptura ab hominibus plebeis, singulari qvodam naturæ genio edoctis, conficiuntur.* 2. Cornua bovilia *vern:* Bølehorn; *Taurinam bubulam etiam Norvegiæ Regibus olim pocula suppeditasse, constat ex iis, qvorū pluscula hodieq; inveniuntur. Vide infra in* Jure *avlico* C. 50. *Certum enim est Magnum* Haqvini *F:* Lagebæter *cogn: dictum, constituisse, ut cornua ejusmodi bubula tempore natalitiorum* Christi *apponerentur, cerevisiâ avt mulso repleta, qvæ avlici in memoriam Regis Olai* S. *evacuare debebant. Ejusmodi autem cornua non tantum apud* Norvegos; *sed etiam* Thraces, *Paphlagones, Græcos,* Romanos *& Britannos usitata fuisse, & poculorum vices sustinuisse ex Avthoribus constat, qvod excellentiss: Wormius antiqvitatum nostrarum Stator &* Interpolator *incomparabilis in libr. V. monumentorum Danicorum*

 pro-

prolixè docet. 3. Calices argentei, *avrei avt deavrati variarum formarum. Qvi operculati erant*, *vern*: Kredentzekar *qvasi credentiales, qvia cum reverentia singulari Regi bibituro à Dapifero vel Pincerna præbebantur, more abs Rege Olao Kyrre instituto, hodieq; in Dania usitato. Et plusculos ejusmodi calices Reges Norv: habuisse, è Chron: Snorr: constat, & præsertim Haqv: Haqv: Regem, qvi moriens in Orchadibus vasa sua argentea aulicis legavit p.* 793. 4. *Vasa* famea sev ansata è *ligno confecta cum duobus ansis maxima capacitate, vernac:* Knabbestobe, *qvibus Viri & servi avlici, barbaro vocabulo* Huskarla *dicti, in cœnaculis & compotationibus strenuè bibentes utebantur. Eorum qvoq; usus in classe & navibus Regum erat, qvod è Cron: Snorr: p.* 794: *constat, qvæ tantæ erant capacitate, ut potu repleta vix elevari binis manibus possent à viro robusto. Eorum usus in avlis Danicis nondum exolevit.*

(g) *Calicem cum operculo.*) *Aurelius* Hvitfeld *in danica versione hunc calicem explicat Lochum fuisse appellatum, cujus sensum imitatur Svecus Author in sua versione; Sed minus rectè; Nam* Kerlokar & Lokudu Keri/ *nihil aliud qvam vas sev calicem operculatum denotat. Probè qvidem novi, qvendam Othini & Haneri Comitem Lokum fuisse nominatum, de qvo Edda Isl: Mythol:* 68. & 70. *sed ejus nomen ineptè calici Regum imponitur.*

Cap. XXIV.
De
Munere Purpuratorum à caliculis.

In debito Regi servitio ita se Scutularii maximè gerent. Hoc officium duo illorum alternis vicibus, qvisq; per octiduum, accurabunt. (a) Incipient avtem primò ætate & servitio vetustiores, postmodum qvisq; ordine, prout existimatione vel nominis splendore eminet. Præterea Purpurati à caliculis Regem qvolibet die festo, (b) Satrapis & Stallariis adjuncti observabunt. Duodecim qvoq; nobiles avlici circa natalitia Christi Regem jugi observantia comitabuntur, absentibus tum Satrapis & Stallariis, qvi tamen festis diebus & jubente Rege se sistent præsentes. Eum enim cultum & observantiam ei debent, si qvando imperaverit, & præsertim Rege fortè Primates & Heroes ad splendidiora convivia (c) subinde invitante, qvi ab exteris regnis adveniunt, commissionis aut legationis munera, ut sæpè evenit, obituri. Eo qvoq; nomine Regem interrogabunt, anne comitatum suum bonorum Virorum numero velit

au-

auctum. Nominatis verò Aulicis, qvi Regi præsto aderunt & observabunt, non omnes simul juniores erunt constituendi, sed admixti (qvidam) Veteranorum diutinis laboribus assveti, qvi alios instruere norunt, qvomodo excubias agere & Regem observare ritè debent. Absentibus autem subindè qvibusdam Lychnuchis, sex tamen interea apud Regem excubabunt, iiq; ordinandi, qvi Veterani Servi, sive Purpurati Aulici, sive Lychnuchi. (d) Non tamen cogentur ad excubiarum & comitatus munia obeunda, qvi sunt valetudine infirmiores & membris mutilati. Anteà verò qvàm Purpuratus qvidam excubiis agendis præficiatur, una prius nocte in servitium regium suscipiatur. Est qvoq; Purpuratorum munus ex Vexillario qværere: (e) si qvis alius in aula negocii qvidqvam apud Regem expediendum habet. Si verò aliqvis domum ex itinere recens advenerit, non aggravabitur è vestigio vigiliarum molestia. Comitatus & excubiæ, præstitutis horis erunt imperatæ, nec tardiùs, qvam cum Rex mensæ erit accubiturus. Si qvis tardius evocetur, non obstrictus erit, nisi pro libitu, excubare, alter verò qvi pristinas vigilias egerit, ejus vices supplebit, qvippe qvi cōmodius admonere neglexit. Duos à præsentiū Virorum testes adhibebit vigiliis renunciaturus, qvippe qvi Regē decenti modo comitari supersedebat; Ita quoq; in regiis navigiis est constituendum & observandum. Si qvando Rex in portu qvadā stationem habuerit, aut serò appulerit, ingressis qvamprimū portum excubias ordinare & speculas observare imperabitur. (f) Et si forte Rex nocturno tempore iter confecerit, vigilia excubantium & comitantium Regem eadem nocte plenaria est censenda, si modò præsto in itinere Regi adfuerint. Non tamen id luere debent, si qvi plures cum illi sint excubitores & regii Comites, si modò in itinere maritimo ac terrestri officio suo diligēter fuerint functi. Flagrante verò bello, Purpurati, qvi Regi sunt à poculis, obstricti erunt, observato probè numero, æqvales cum aliis excubias agere, Regem observare, & stata absolvere tempora. Illis postmodum succedent, qvi id officii Regi debent, & qvos monstraverint sortes.

NOTÆ.

(a) Stationes suas per singulas hebdom:) Dapiferorum officium erat excubiarum vices apud Regem noctu interdiuq; sustinere. Seniores autem novi-tiis conjuncti erant, qvi excubiarum notitiam exactam habebant, ut hi ab illis edo-

 cerentur.

cerentur. Maximi enim intererat, ut custodia & excubiæ apud Regem à Dapiferis ritè peragerentur, qvippe qvi proximi apud eum, & vitæ ejus custodes & propugnatores erant. Periit miserè Rex Norv. Haraldus Gillius à Sigurdo regnum affectante sociisq; ejus noctu obtruncatus, cum Dapiferi & Excubitores ejus negligentes & minus accuratas excubias agerent, Snor p. 438. Id circo R. N. Ingo Bartsonius tres semper è numero Dapiferorum, qvibus maximè fidebat, sibi in cubiculo associatos habebat, nempe Pavlum Drossetum, Arnfindum Tiodesonium & Henricum Scotum, Snor: Chr: p. 585. Præter alia Dapiferorum officia, scil: apportare Regi cibum & infundere pocula, in superiori cap. memorata, constat Dapiferos aliàs triplex ministerii genus Regibus suis in avlis præstitisse. (1) Ante mensas regias stationum vices observando, qvod vernac: Halda Stødu (2) in avla vel extra statutis temporibus & locis excubando. Vern: Halda vord. (3) Regem iter facientem comitando Vern: Fylgdarhald. Hos inter illi superiora loca & sedes decenti ordine occupabant, qvi priores & seniores in Regis servitio erant, sicut supr: de Præfectis Provincialibus est memoratum in Jur. avl: C. 17. Et qvi inter Dapiferos eminentioribus titulis & dignitatibus insignuti erant, nempe Aulæ Magistri, Præfecti, aut Eqvites. Camerarii suprema semper loca & sedes occupabant. Dapiferis etiam tantus honor est attributus, ut mensæ ipsius Regis assederint, qvod perspicuum est exemplo Dapiferorum R. Haraldi Gillii Chr: N. p. 437.

(b) Diebus præsertim festis.) Inter alia festa, qvæ veteres Norvegi more Pontificio celebrabant, natalitia inprimis Christi & festum Olai S. ut & visitationis & assumtionis Mariæ, maximè solennia fuêre, in qvibus nulli permissum erat segetem demetere, invehere in horreū, & piscari haleces, sub pœna 6. orarum rectius aurarum. Inde dies ejusmodi festorum sex avrarum appellationem sunt sortiti. Pax tempore natalitiorum Christi & in festo S. Olai exactè observanda erat, qvicunq; eam violaverat, 20. marcarum mulctam solvere tenebatur, dimidiam partem Regi & alteram S. Olao & Archiepiscopo, lege de his Jus Christ: c. 11. 19. 20. 21. 22. In festo natalitiorum Christi, omnes Regis fideles, Haandgangne Menn/ Regi in avla præsto adesse debebant, qvi tum solennibus conviviis excipiebantur. Interea Jus avlicum omnibus avlicis prælegebatur, ut infra c. 56. memoratur. In prædictis festis eò majores & accuratiores excubiæ apud Regem agebantur, qvia tunc freqventissima avla fuit.

(c) Rex magna convivia.) In gratiam Virorum è dissitis longè regionibus advenientium. Accidit haud rarò qvod Legati ad Reges Norv: advenirent ab Imperatore, Regibus Daniæ, Sveciæ, Scotiæ, Angliæ, Castiliæ & Papa Romano missi qvi magnificè ab illis excipiebantur. Tunc qvoq; freqventior excubantium

catus

cœtus apud Reges *erat, & apparatus conviviorum in avla major. Eo nomine commendat avlam* Norvegicam *Vilhelmus Cardinalis* Rom:*à Papa ad coronandum* R. *Haqvinum Haqv: missus, qvod ibi non solum invenerit innumerum pulcherrimorum hominum cœtum, decoris moribus & virtutibus praditum, sed etiam ingentem abundantiam apparatus cibi potusq; & omnis boni, de qvo gratas gratias Deo meminit; De his prolixè Snorro* Chron:p. 733.

(*d*) *De his infra seorsim in* Cap. 30 & 49.

(e) D*apiferorum* est *Vexillarium interrogare.*) *Vexillarius enim cum* S*tallario caussas inter avlicos controversas & dissidia orta reconciliare debebat, qvod ejus erat officii ex præscripto Juris avlici supr: c. 22.*

(*f*) *Excubiæ in navigiis regiis.*) *Haud minoris momenti erat maritimas excubias in* I*mperatoria regia agere, qvam terrestres in avla.* P*erierat* H*araldus Haardrade à proditoribus duobus in navim ejus clam noctu irruentibus miserè obtruncatus, nisi prudenti animi sagacitate insidias præcavisset, lectiq; locum mutasset:* I*lli enim adorti lectum, in qvo recubare consveverat, ictum securis in truncum, substitutum à Rege, infixère, putantes prostratum in lecto ejus corpus esse, qvô errore illi decepti;* Rex *verò salvus evasit, vid: Chron:* Snor: *p.* 339. Idcirco Reges Norvegiæ *totùm Dapiferorum omniumq; avlicorum numerum sibi adjunxère in expeditiones maritimas profecturi. Qvod exemplo* Regis Olai T*ryggesonii in Vandaliam ad* Regem B*urislaum naviganti*s, & Regis Haqvini *Haqv: adversus* Scotos *probatur ex Chron: p.* 70. & 783. 784. *Illi autem non tantum exactas in* I*mperatoriis excubias agebant, sed etiam fortiter in præliis* Reges *suos propugnabant.*

Cap. XXV.

Qvo ritu Dapiferi (a) designantur.

Ordine porro est memorandum, qvomodo Rex adhibito bonorum amicorum consilio, ex Pincernis (b) duos eliget, qvos ipse vult, & ordo maximè tangere videtur, qvi epulis instruendis præficientur. Si qvis verò alius Regi magis idoneus, & huic officio melior visus fuerit, qvantumvis insigni aliqvo titulo ac nomine havd exornatus, nec ei antea juramenti religione obstrictus, hunc primum nobilem & Pincernam faciet, anteqvam huic muneri præficiatur. Usu qvoq; receptum est in plurimis regnis, qvod Heroes excellentissimi & celeberrimi viris

cordatis, humanis, modestis & affabilibus hoc munus committant, qvò dapes & potus regius decenti modo apportentur & reponantur. Tunc enim pretium epularum benè est erogatum, cum Regi & convivis ejus ornatè & modestè apparantur & apponuntur.

NOTÆ.

(a) *Drossetus. Vern:* Drost *aliàs Architriclinus, Archidapifer, Trapesopæus, Eleater. Græcis* Ἐλεάτεϛ, *qvod Ministros* παρὰ τὸν ἐλεὸν i. e. *ad mensam coqvinariam, cibos inde ad mensam* Regis *delaturos, convocabat. Sed mox toti hic cibario ministerio præfectus est, & demum Eleatras (inqvit* Athenæus *l. 4.)* ὅλης διακονίας ἐπιστάτης *totius ministerii seu Oeconomiæ præfectus. Hac Spelman; in Arch: vid: pl: Differunt autem Drossetus & Drost. de Drosseto hic agitur.* Sed Drost *eminentius est munus in avla, qvod non ita pridem in* Dania, *hodieq; in Svecia est usitatum, deq; supremo regni Ministro dicitur. Postqvam autem Jarlius in Norvegia ejusq; vocabulum desiit, 'y exolevit, Drostii vocabulum substitutum est, qvò appellabatur, qvi in regno & apud* Regem *summam potestatem habebat. Tempore* R. Olai *nullus in Norvegia Jarlius supererat. Sed Arvidus Finsonius regni* Drostius *nominatur Chron: p. 825. Ex illis autem Drossetis, qvi in* Norveg: *celebriores fuère, hi in* Chron: *nominantur: Pavlus Drossetus in magno honore habitus apud* Ingonem *Bartsonium Regem, qvi in eodem cum Rege lecto decubuit,* Chron: *p. 585. Nicolaus ejusdem Regis* Ingonis *Drossetus, lepidum caput, & vir disertus, qvi cum* Haqv: Juniore *postmodum in regnum succedente* Regem *ægrotantem oblectabat facetiis & joci urbanitate* Chron: Snor: *p. 528. Andreas* Potterus R. Haqvini Haqv: *Drossetus &* Comes *ejus in expeditione Scotica, cui in Orchadibus decumbenti ac demum morienti aderat inter eminentiores avla Ministros Regi ferè observantia proximus, nulli secundus,* Chron: N. *p. 739.*

(b) *Inter alia Dapiferorum omnium munus erat Regi pocula infundere & ministrare; Unus tamen ex eorum numero est electus, cui Pincernæ nomen est inditum. Is cellæ regiæ & potus poculorumq; infundendorum summa erat cura & ministerium demandatum. Id autem munus decorum & honorificum habebatur, vide supra in* Not, *ad* C. 23.

Cap.

Cap. XXVI.
De Aulicis (a) qvondam HusKarle vocatis.

Omnes Viri, qvi fidem servitii, ex veteri consvetudine Regi adjuraverant, sive manus datæ, sive apprehensi gladii confirmatione, vernaculo vocabulo HusKarla appellabantur, qvamvis illi postmodum multò excellentiore & eminentiore titulo, pro sua qvisq; conditione, sint honorati. Omnes verò in regia avla servientes Hirdmen vernaculè nominabantur, Regem observaturi ac tuituri. Oportet avtem omnes (ejusmodi) verè avlicos, ut à peccatis ac vitiis gravioribus abhorreant, & legitimo Domino ac Regi suo verbis & factis, qva par est fide & toto conatu, subserviant. Nec solum sibi ipsi à malo præcavendum; sed alios etiam dehortari sermone & factorum exemplo à peccatis & vitiis decet; è contra verò ad sedulum bonorum operum studium cohortari, qvò peccata & flagitia, qvantum in hac fragilitate humana fieri potest, fugiantur & devitentur.

NOTÆ.

(*) HusKarla/ *Vernaculum & barbarum vocabulum, virum domesticum denotat, ab* Huus *i. e. domus &* Karl *i. e. Vir.* Hoc *avtem nomine appellabantur olim omnes in genere avlici, non tantum* Regum *sed etiam* Primatum. Sed *avctiore factâ Regum avlâ, confusus avlicorum diversorum numerus in certas classes & ordines distingvebatur; Hinc varii illis tituli imponebantur.* Qvidam *enim Dapiferi, alii Viri avlici, Vern:* Hirdmenn/ *hi Lychnuchi, illi* Satellites *nominati; Huuscarlarum autem nomen retinuêre* Operarii, *qvi domestica negotia curabant.* Svecicus Avthor *illos* Inhysemân *vocat, convenienti satis vocabulo, qvod Viros domesticos i.e. qvi ea, qvæ intus in aula sunt ministeria, expediunt, denotet.* In Chr: Norv: *de* Olao S. *Rege scriptum extat: eum* 100. *Dapiferos* Hoffsindere/ 30. Hirdmænd *avlicos Viros &* 30. Ministros *domesticos in avla sua alere, p.* 197. *vid. qvoq; de* Olao Kyrre *p.* 384. Spelman: *Huscarla appellationem in forma latina retinet, & pro Viro è familia; domestico & famulo domestico* expli-

explicat. Florentius Vigornensis & ex eo Hovedinus Annal: par. 1. Anno 1041. Rex *Anglorum Harde Canutus, suos Huscarlas misit per omnes Provincias regni ad exigendum, qvod indixerat, tributum; Hic per Huscarlas, domesticos & avlicos suos intelligit. Et ex eo constat: Reges Daniæ etiam suos Huscarlas olim habuisse. Ex vocabulo Huscarle derivatur* Huustarlahout/ *qvod denotat Huscarlarum strenuitatem. Tormandus* Scialdus *cantilenam cecinit in exercitu* S. *Olai Regis, cum initurus erat prælium juxta* Stichelstadium, *qva incitabantur milites ad animositatem & strenuitatem præstandam, inde vocata Huscarlehavt,* Chron: Snor: *p.* 300. *Ea autem cantilena non tantum exercitui grata fuit, tanqvam ingens ad fortiter pugnandum incitamentum, sed etiam Regi accepta, qvi eam annulo avreo remuneravit, ut supra.*

Cap. XXVII.

Qvomodo mala ac vitia devitanda?

Interjectâ heic bonorum operum & virtutis probitatisq; exercendæ mentione, enumerabo ordine septem capitalia vitia, à qvovis, debito conatu, probè fugienda. Tu ante omnia fidem & votum, qvo te Creatori tuo Deo Patri, Redemtori J. C. & S. Spiritui Sanctificatori emancipasti, abnegato in Baptismo Diabolo ejusq; societate, impensiore studio, & totis viribus servabis inviolatum. Hæc qvoq; 7. subseqventia graviora vitia, utpote omnium aliorum radix & primordia tibi sunt devitanda. 1. Luxus in cibo & potu & inutilis temporis jactura. 2. Corporis impuritas à multis, proh dolor! commissa. 3. Dolus & fallacia proximo intentata. 4. Inanis persvasio, qvâ te bonis operibus tuis aliqvid promereri posse qvodam opinionis errore existimas. 5. Fastuosus vestitus statui minus competens. 6. Ira diuturna & tenax. 7. Odium & invidia ex corde profecta. Ex his septem capitalibus vitiis, omnia alia parva juxta & magna ortum ac nutrimentum trahunt, qvibus cœlestem Regem & Justum Judicem Deum Patrem offendimus. Adhæc mala consortia, aliaq; omnia devitabis, quæ cuiqvam Optimatum Regis damno ac detrimento esse possunt, maxime verò à mendacio & perjurio abhorrebis, justitiæ & veritati dictis factisq; operam daturus. Abstinendum præterea è nimia ebrietate & gula; permulti enim his vitiis dediti valetudinem juxta & bona amiserunt, imò, qvod majoris est momenti,

vitam

vitam & animam tandem deperdidere, æternum damnati. Averſaberis violentum bonorum raptum, furtum, adulterium & fornicationem, aleam, litem, dona & verſuram; Non indulgebis commeſſationibus noctu & interdiu, qvin potius parcimoniæ in bonorum ſocietate & convivio eris ſtudioſus. Expelles omnem inanem dolorem & triſtitiam, & ante omnia odium ac invidiam cev omnis diſcordiæ & inimicitiæ fontem & ſcaturiginem depones, qvæ amatoribus ſuis qvàm maximè nocet. Si forte qvocunq; poſſis modo offendi, non odio avt invidia avt præcipitantia nimiam ultionem reqvires. Qvicunq; prædictis gravioribus vitiis eſt mancipatus, is nullo pacto mutuam excolere concordiam poteſt. Atq; ita pavcis & qvalicunq; modo avdiviſtis, qvomodo à peccatis & vitiis capitalibus eſt abhorrendum, & integra fides Domino ſuo toto conatu præſtanda. Qvod qvidem eam præſertim ob cavſſam præmonuimus, ut qvisqvis impenſiore ſibi ſtudio caveat. Nemo enim vitium accuratius abhorret, qvàm qvi ejus deformitatem perſpectam cognitamq; antea habuerit. Diximus itaq; primò & commonuimus de peccatis, vitiis & facinoribus deteſtandis, anteà qvam de honeſtis virtutibus, qvibus operam impendere decet, eſt commemorandum. Sicut enim homo pretioſum cimelium & theſavrum ſervaturus, locum prius, in qvem reponetur, expurgat & ornat, qvo poſtmodum eum repetiturus, innoxium & incorruptum reperiat: ita qvoq; malum à bono eſt depurgandum, ne bonum, mali naturam contrahat. & ab ejus contactu deturpetur. Citò enim corrumpitur bonus ac pretioſus potus in impura fidelia, & præfulgidus theſavrus in repoſitorio ſqvalido obnubilatur.

Si verò quisqvam in peccatum, avt vitium aliqvod gravius fuerit prolapſus, reſurget protinus nulla interpoſita mora, nec perſeverabit. Accidit enim haud rarò, hominem ex carnis imbecillitate concidere poſſe, turpe verò admodum eſt in peccatis perdurare. Eſt avtem pium ac Chriſtianum, peccatum malitiamq; averſari, & veram pœnitentiam qvamprimum agere, nec ullam interponere moram, qvò Deo verum ſubindè cultum præſtemus, perſvaſiſſimum habentes: Deum nobis peccata remiſiſſe, nosq; in favorem & gratiam ſuam recepiſſe. Decet qvoq; Regem plus ei clementiæ præſtare, qvi poſt qvalemcunq; offenſam, fidelitatem & obedientiam ei poſtmodum probaverit, qvàm alii, qvi collata Regi bona plurima, infidelitate & inobedientia evidenter com-

pensat. Sicut Colonus pluris facit agrum & pratum, ab initio infructuosum, subindè vèro majore excultum curâ bonam frugem profert, qvàm agrum, nullum unqvam fructum, malum vel bonum producentem.

Cap. XXVIII.
De
Virtute ac modestia exercenda.

Nunc pavcis virtutes attingemus & enumerabimus, qvibus qvisq; exornandus erit, in regia avla exercendis. Hoc est effatum Sapientis cujusdam: Eum nulla vera dignum esse commendatione, qvi à peccato & vitiis deflectit, nisi mox animum ad virtutem probitatemq; applicet, eiq; jugem operam impendat. Est avtem virtutum omnium initium super omnia Deum amare, eumq; omni conatu & nullo non tempore, in adversa pariter ac secunda fortuna timere, nec qvidqvam in cœlo avt in terra tam impenso amore proseqvi, ac Creatorem suum, qvantum maximè ipse Deus scientiæ, intellectus & rationis vires concesserit. Ingressus verò in servitium Regis, eum proximè secundum Deum, ante omnes terrarum orbis mortales adamabis. Tunc enim te benignè excipiet & complectetur servitii integritatem probantem. Ei avtem Regi, qva par est fide, deservies, qvem nosti, verè regia stirpe ad regni gubernacula prognatum, nec fucatum ei cultum, qvacunq; ratione præstabis, servituti ejus mancipatus. Hoc enim tibi curæ cordiq; constanter erit, ut probatæ in Regem fidei sis, clanculum & apertè, ex totis viribus & facultate tua, inq; id omne assiduus incumbas, quod ipsi bono ac commodo esse pernosti. Noli qvemqvam inimicorum ejus unqvã incitare, ad ullam repugnantiam, sive clandestinã sive apertam ei intendendam. Namq; per malos Consiliarios, & prava incitamenta, magnæ persæpè turbæ, dissidia ac discordia in regnis suboriuntur; Ne patiare inimicos sive tuos, sive Domini tui rescíscere te tàm temerarium unqvam facinus machinari. Volve & revolve animo eum, qvi ob pudendum aliqvod flagitium famæ aliqvando navfragium fecerit, nunqvam emersurum. Eadem enim, qvâ qvis discedit fama, post cineres qvàm diutissimè vulgatur. Ne vllam unqvam amicitiam cum inimicis

Re-

Regis, qvantumvis ſangvinis neceſſitudine tibi junctis, ineas, eorum verò conſortio renuncia. Recordare & perpende animo, te Regi totis viribus ſubſerviturum, & mutuam invicem amicitiam charitatemq; cum omnibus, ſervitii & converſationis vinculo in Aula regia tibi conſociatis, foturum. Præter hæc honeſtum ducitur, inſigne aliqvod facinus, qvacunq; poſſis arte, præſtare, ne tamen ob id diſpendium famæ facias. Præcavendum tibi probè erit ab ebrietate & commeſſationibus. Unumqvemq; verò pauperem æqvè ac divitem mutuo amore complectere, Sit cum omnibus converſatio tua amica, lepida, & omnimodè facilis. Sic veſtium cultus mundus ac modeſtus, & ſtatui tuo conformis, non ad aliorum ludibrium, avt proprium faſtum accommodatus. Exerce teipſum in omni virtute ac probitate, in ſapientia & intelligentia. Virorum qvoq; ſapientum ac cordatorum conſvetudine utere, ut ſapientiæ habitum acqviras, qvi non adeò feſtinanter comparatur. Plures enim rerum uſu & exercitio, qvàm naturâ, ſapientiam ſibi conciliavêre. Intereſt avtem plurimi legum eſſe peritus ac prudens, urgente neceſſitate. Adhæc modeſtum admodum te præbè, Regi præſentem, & in regio avlæ ſervitio diutius morare, ſi modò, nulla interveniente juſta excuſatione, id facere poſſis; tunc enim officio ac muneri, qvam alius qviſpiam, propior eris, ſi qvod vacaverit. Nactus avtem à Rege provinciam qvandam, ita te in demandato munere geres, ut Deo gloriæ, regiæ Majeſtati avxilio, & ſubditis deniq; commodo, ac bono eſſe poſſit. Perpende qvoq; animo id tibi officium à regia clementia eſſe conceſſum & demandatum, non qvodam hæreditatis & poſſeſſionis jure acqviſitum. Non erit tibi unqvam conſvetudo & animi inſtitutum, munus aliqvod inhiando, alios ſocietate tibi junctos detrudere & repellere, quin potius omnia illorum commoda verbis juxta & factis promovebis.

Cap. XXIX.
De
Aulica pace & protectione à Rege conceſſa.

In Regis ſitum eſt arbitrio & poteſtate cuiqvam Optimatum ſive Stallario ſive Vexillario, aliisve Regem intra avlam obſervantibus pacem

avlicam, avt salvum conductum donare; (a) si qvis verò, qvod objicere potest, habeat, in cavssam accuratius est inqvirendum. (b) Ei avtem soli se opponere & protestari incumbit, qvi adversam aliqvam caussam, sive proprio sive aliorum nomine habeat, si modò mandatoris sit petitio, ut ex legis præscripto pacem ei interdicat. Si verò cavssa ejus sit manifesta, avt, factâ inqvisitione & exploratione, aliâ qvacunq; ratione, Regi & Avlicis adversetur. Si qvoq; aliæ subsint legitimæ cavssæ (c) & reus juxta legis normam, & Regis aliorumq; bonorum Virorum latam sententiam facinus expiaverit, & etiam dum se obtulerit, jus suum porrò adversus illos, qvos læsit, avt adversus mandatarium, pacem ei avlicam interdicere allaborantem, persecuturum: in regia situm est potestate, approbante avlicorum suorum consilio, pacem & protectionem ei concedere, ne carceri includatur, qvi legi & regio se judicio submittit.

NOTÆ.

(a) *Si qvando Rex cuiqvam protectionis literas &c*) *Vern:* Hirdvist *ab* Hird *i. e. avla &* Vist *monstratum; Nam ejusmodi literas impetrabat ille, qvi homicidium commiserat in avla, post latam in judicio sententiam, qva absolvebatur, qvo illis monstratis securior in avla esset, per concessam* Regis *confirmationem; Sicut* Landvist *in LL. erat diploma Regis, qvod homicida in regno & ruri monstrandum exhibuit, qvò securior esset ob homicidium commissum. Vid: de his in Term: Jurid:* Cancellarium Bielke. Kongsdaug (*qvasi Regis dies*) *verò appellantur literæ protectionis, homicidæ avt reo ad præstitutum à* Rege *diem concessæ, usqvedum actio in foro ad finem fuerit perducta.* Cancell: Bielke *ibidem.* Spelm: *salvagvardiam vocat i. e. protectionem, tutelam & salvam custodiam, qvæ privilegium erat sigillo regio firmatum, ut litigantibus in foro, nihil interea avt personis avt famulis, avt bonis eorum per vim & injuriam inferatur. Formam ejus solennem in* Regist*r: Brev: orig: p.* 26 *descriptam vid: in Archaolog: Hoc in* LL. Norv: *vocatur* Ubodemaal *i. e. facinus inexpiabile, si qvis eum occiderit absq; legitima cavssa, qvi protectionis regiæ literas habet* (til Landvist *i. e. ut eas sive in terra monstraret sive testes in excusationem produceret* M. B. *c.* 2. *vide hac de re* Recess. Christ. III. *Art.* 21. *Qvi verò insontem,* Sagisløsmand *occiderat, ei nullum* Landvist *avt* Hirdvist *i. e. literæ protectionis sive in avla sive in regno concedebantur, nisi speciali Regis gratia propter Optimatum intercessionem.* M. B.

M. B. c. 1. *Rex Haqvinus Haqv: concessit* Ro *Eschilli F: Ministro Schulonis Jarlii, literas protectionis in avla* Hirdvist/ *post patratam in regium Ministrum cadem, qvia ad Regem confugiens & peccatum agnoscens, se ejus protectioni & arbitrio submiserat, teste* Snorrone *in Chron: N. p. 673. Refert etiam* Snorro *de Andrea* Schiolderbande *Præfecto Regis* Haqvini, *qvod post patratam in Veigardum Veredalium cadem, qvam Rex agerrimo animo tulit, præfectura qvidem privatus sit, non tamen regia protectione in avla, ita svadentibus* Optimatibus *in* Chron: p. 629. *Ita a. à* Regibus Norv: *qvondam constitutum erat, ut rei homicidii, in templo avt monasterio qvodam, ad qvod confugerant, conservarentur, ut eò tutiores ab actoribus & amicis occisi essent, usqvedum facinus expiare possent, avt literas protectionis regiæ impetrare, avt in exilium proficisci, qvod exemplis in* Chron: Norv: *passim annotatis constat.*

(*b*) *Stallarii avt Vexillarii.*) *Illorum enim munus erat omnes controversias & in avla discrepantes cavssas reconciliare, & in conventibus avlicis avt foro adesse* Regis *cavssas acturi, ut supra in Jure Aulico c. 22. 23. memoratur. In cavssas verò homicidii extra avlam & ruri patrati, regii Præfecti* Ombudsmænd *inqvirere debebant, & deficientibus hæredibus atq; amicis, reos apprehendendos curare,* LL. Norv: M. B. c. 10. 15. 18. *ut actio in factum secundum acta & probata intenderetur.*

(*c*) *Illegitimas ei conditiones proponens, qvem avlica protectione privare intendit.*) *Schulo Jarlius Gunolfum Regis Haqvini Haqv: consangvineum avlica protectione privare intendit, illegitimas conditiones proponens, qvamvis expiare factum oblato pretio voluerit; Sed* Rex *adhibito avlicorum suorum consilio, Gunolfo protectionem & salvam gvardiam concessit, referente* Snorrone *in* Chron: N. p. 620. *Ita qvoq; Ivarus Pavli Vageschalmi F: qvi Ericum* Baggium *è medio sustulerat, protectione avlicâ à* Rege *donatur. Aulici enim annitentes valvas templi, in qvod confugerat, perfringere, ut illum obtruncarent, à* Rege *Haqvino Haqvini prohibebantur, Snor: Chron.* Norv. *p. 672.*

Cap. XXX.
Qvo ritu Rex Aulicos (Purpuratos) inaugurabit.

Aulicorum Purpuratorum (a) inavguratio tùm maximè est peragenda, cum Rex in capiendo cibo haud fuerit occupatus. Rex

avtem sumtum gladium inavguralem,(b) qvi ei in coronationis solennitate porrigebatur, genibus suis imponet, & mucronem vaginæ dexteræ includet, manubrium verò inter genua continebit. Mox avlici titulo ornandus, ambo genua sua in pavimentum vel scabellum ante regium sedile submittens, gladium dextera corripiet, & demissa ad latus suum sinistrâ, maximâ qva potest, modestiâ, manus Regis deosculabitur. Posthæc in pedes erectus librum à Rege traditum sumet, & juramentum, qvô se obstringet, hâc formula recitabit: Ita ego manum sacro huic codici impono, (c) Deoq; cavssam meam commendo, me Domino meo N. Norvegiæ Regi clanculum & apertè fidelitatem præstiturum, ipsum qvoq; intra regni fines & extra comitabor, nec invitum & inscientem, nisi graviore occupatus impedimento, deseram. Adhæc omnia juramenta, qvibus se Incolis devovit, inviolata servabo (d) juxta scientiam & intellectum mihi divinitus concessum. Ita sit Deus mihi fidus, & sacrum verbum ejus, ac ego verum dico; iratus verò & inimicus si mentitus fuero.

Hinc rursus in genua ante Regem procumbet, & complicatis manibus, qvas Rex ambabus suis comprehendet, ipsi osculum exhibebit. (e). Qvibus peractis, Pincernæ ipsum primò ad Optimates Regis, & Satrapas, tunc præsentes, inde ad reliqvos avlicos ordine deducent, manum cuiq; illorum porrecturum. Illi vero dextera dexteræ impressa, assurgent, qvisq; ordine in certum amicitiæ signum, manum ejus exosculaturi. Dehinc iidem Avlici, qvi sunt Regi à caliculis, ministerii tunc vices obeuntes, hunc Purpuratum ad locum, in qvo reliqvi sunt congregati, adducent, qvi novum Comministrum in consortium suum recipient, fœdus & bonam societatem cum ipso invicem inituri. Eodem planè ritu est peragendum, si quando plures numero Purpurati simul & semel inavgurantur.

NOTÆ.

(a) Hirdmannum) i. e. avlicum Virum ab Hird *i. e. avla &* Mann *Vir, viribus & robore præstans. Avlicus verò dicitur in genere de omnibus regiis Ministris ad avlam pertinentibus; Propriè avtem & specialiter hoc loco de*

de Viro-Juvene ob strenuitatem & bellicam virtutem spectatissimo, Danicè Værhaftig *vel* Væragtig Karl/ *qui armis instructus, & in omnem eventum paratus est, belli discrimen pro Rege suo adeundi. Dicitur & Danicè* Hofmand/ Hofmandskarl/ *&* Jernspender *à* Jern *i. e. ferrum, &* spender *i. e. cinctura, qvia armis cincti quondam erant & induti, observaturi Regem in avla. Rex Olaus Sanctus 30. Hirdmannos in avla sua habuit. Sed Magnus Haraldi* Kyrre *120. Hirdmannos & Huscarlas teste Snorrone in* Chron: Norveg: p. 193. 384. *Erant qvoq; Jarliis ut & Praefectis regiis aliisq; potentibus & opulentis in regno Nor: Viris sui Hirdmanni,* Hoffmænd/ *quorum opera & ministerio, non ipsi solum domi ad corporis defensionem, sed etiam in bellis in Regis subsidium urgente necessitate utebantur. Refert* Snorro *in* Chron: p. 455. *Gregorium Jona* F: *Praefectum Jugoni Regi suo dixisse:* Ego *in subsidium tuum cum copiis meis veni & si invadere* Sigurdum *Fratrem volueris, praesto sunt mihi centum Hirdmenni* Hoffmænd/ *cum galeis & loricis, cum quibus maximè ardua praelii loca adibo & occupabo.* De *eodem qvoq; Gregorio memoratur, qvod nemo Praefectorum* Norv: *largiorem potum & cibum Hirdmennis suis illô donaverit, nec unquam in coenaculo* Skytningstuffve *biberit, nisi illis una compotantibus, p. 454.*

(*b*) Hic *gladius erat, qui Regibus in inavguratione & coronatione tradebatur, qvem qvoq; Jarlius ei tum in processus solennitate praeferebat, avt Praefectorum eminentissimus, deficiente Jarlio; De hoc supra in* Jure *Aulico c.* 11. In *coronatione* Regis *Haqvini Haqv: praeferebat ei Schulo* Jarlius *gladium; sed in Magni Filii ejus coronatione hujus honoris & muneris eminentia Gudio Jona Praefectorum regiorum spectatissimo commissa fuit; Magnus verò hoc gladio inavgurali à Patre Haquino & tribus Episcopis accingebatur, teste* Chron: Snorr: Norv: *p.* 731. 776. 777.

(*c*) Sacer *hic liber erat, qvem Biblia vocamus, cui Hirdmanni manum imponebant; Erant avtem alia sacra, nempe:* Helgadoma/ *seu reliquiae sanctorū cista seu scrinio inclusae, qvod Veteres* Norvegi *in papatu, juramentum Regi dicturi, attingebant, qvalia fuêre scrinia* S. *Olai Regis* Nidrosii; S. *Halvardi Osloae;* S. *Sunivae Bergis, in qvibus eorum corpora, cev sanctimonia qvadam superstitiosè culta, reservabantur, ut videre est in* Chron: Norv. Snorr: *p.* 328. *Atq; Hoc ritu jurabant Regi Jarlii, praefecti Provinciales,* Cancellarii, *Magnates avlae & ruricolae ejusmodi sanctimoniis manus imponentes, qvod constat supra ex* Juris *Aulici cap.* 7. 8. 9. 10.

(*d*) Reges *in electionibus juramento se obstrinxêre, quod legem Christianam à Rege* Olao S. *latam subditis suis servare vellent, sartam tectam &c: quod jura-*

juramentum Avlici & Hirdmenni, omni adbibitâ curâ conservare debebant, ne ab illis & illorum facinoribus violaretur & Rex apud subditos illorum culpâ malè avdiret, plura vide infra. cap: 33.

(e) *Ille avtem ipsum Regem exosculabitur.)* *Si hoc simpliciter de basio ori Regis oblato intelligendum, fateor hos Avlicos, Hirdmenn dictos, majori honore creatos fuisse, quàm ullos alios. Nam Vexillarius & Dapiferi solam Regis manum osculabantur, ut supr. c. 22. 23. Nulli avtem os Regis labiis attingere licitum fuit, nisi Archiepiscopo & Episcopis ad eum venientibus, vid: Chron. Snorr: p. 771.*

Cap. XXXI.
De
Regis Satellitibus (a)

Designatis simul, qui regio sufficiunt ministerio, Satellitibus, plures ad comitatum Regis una vice non sunt convocandi, qvàm æqvales numero novi & veterani dimidiati. Novitii enim à veteribus sunt instruendi, quomodo se in regio Comitatu ritè gerent; Eodem avtē die, quô ministerii vice apud Regem fungentur, splendidis vestib⁹ erunt decentèr induti, & decoris instructi armis, (b) quò Regis aliorumq; Optimatū honos & decus inter quoscunq; conservetur; Nec tardius regio se comitatui adjungent, quàm cū ad octavæ horæ sacra (c) campanulis convocatur, qui tradiusculus procedit, ad nocturnas vigilias ablegabitur; Rege verò sacra in templo peragente, (d) Satellites interea aderunt, eum postmodum, quò se contulerit, subsecuturi. Et ingrediente ipso in regium cœnaculum, illi ad nutum ejus præstolabuntur, nec nisi impetrata ejus venia, ullus abibit. Satellites ante & post cibum sumtum & interea temporis continuè Regi præsto aderunt. Comitaturi Regem his erunt armis instructi, nempe: galea decorè ex ferro facta, scuto bono & idoneo, specioso gladio, avt secure bonitatis & magnitudinis eximiæ. Non inutili otio avt negligentiæ indulgebunt Satellites Regem observaturi; Hoc avtem ordine Regem præeuntem subseqventur: Procedent quatuor numero decenti ordine juncti; Si verò permulti fuerint, avgebitur processus, numero virorum observato. Illi quoq; tam presso & arcto gradu præeuntem Regem comitabuntur, ut nullus peregrinus

inter

inter Regem & illos se inferre & intrudere possit, nisi advocante qvempiam ipso Rege. Neminem tamen, qvicunq; ille fuerit, contemtim avt importunè rejicient avt repellent, alloqvium Regis suppliciter expetentem. Tenetur enim Rex æqvè pavperculi ac ditissimi præstantissimiq; cavssam & qverimoniam exavdire, si qvam adferant, apud Regem expediendam. Vesperè deniq; componente membra ad somnum Rege, Satellites abeundi indulgentiam ab ipso impetrabunt.

NOTÆ.

(a) *Stipatores,)* i. e. *Comitantes Viri, hodiè* Drabantere *in avla Dan: Vern:* Fylgdarmenn/ *exactè* Comites. *Nam* Fylge *est comitari. Inde Comitum vocabulum illis rectissimè competit, si eo sensu accipiatur, qvo* Comites *olim in* Imperio *appellati sunt, qvi è comitatu* Principis *erant, ejusq; latus stipabant. Ita Herodianus in Commodo, sectione 6. Personam Stipatoris alicujus indueret, suosq; ad eandem similitudinem armis ornaret, ac se hastatis immiscerent, sicut pars esse comitatus* Imperatorii *crederentur. Malo avtem Stipatorum nomen heic tanqvam convenientius retinere. Comes enim dicebatur olim qvivis Aulicus in genere, aliàs nobilior qvidam in specie. Placuit enim* Imperatoribus *blandiore suos vocabulo alloqvi, in militia commilitones, in palatio* Comites *appellando. Hinc avla ipsa & familia* Principis *Comitatus nominatur, observante* Spelmanno *in Archæol. Tacitus hist: libr.* 2. *Clavius Comitatui Principis (Vitellii) adjectus est &c:* Sic *Ammianus Marcellinus l.* 17. *sect.* 10. *Hæc cum in Comitatu Constantii subinde nascerentur, omnes qvi plus poterant in palatio adulandi professores vertebant in deridiculum. Ex Chron:* Snorr: *constat* Fylgdarmenn *i. e. Comites, qvos hic* Stipatores *vocamus, primitus tempore* Regis Haqv: *Haqv: in avlam Norveg: fuisse introductos, ob insidias Schulonis Jarlii, qvas vita & regno Regis assiduè struebat. Ita enim svasit Regis educator Ivarus Boldius:* Rex *noster admodum juvenis, cordatis opus habet* Consiliariis *& fidis* Fylgdarmenn/ *i. e. Comitibus, Stipatoribus; nam qvi justo propius ei assident, ipsum privare fidelissimis suis amicis allaborant, ut pro libitu & arbitrio suo cum illo agant, ex* Chron: *Snorr: p.* 605. *itaq;* 12. *Stipatores à* 2 *Præfectis Provincialibus* Andrea *Schiolderbando & Vigardo Væredalensi sunt constituti, qvi præter alios Avlicos semper comitaturi erant Regem* Haqvinum *in Comitiis Bergensibus, præsente* Schulone Jarlio *Chron: p.* 614.

(b) De diverso Aulicorum vestitu vid: supra in notis ad c. 28. de armatura infra ad c. 34. adnotabitur.

(c) Octava olim dicebantur apud Pontificios non omnium sed qvorundam festorum seqventia, qvibus dies octava institutione romana Ecclesiæ, non tantum honoranda est; sed & iteratis nonnullis solennitatibus, qvibus in ipso festo utuntur, honestanda. Festum enim ipsum significare ajunt animæ ejus migrationem in cœlos, cujus sit festum &c. Octavas autem in usu qvoq; fuisse in Ecclesiis Anglicanis memorat Spelm: *in Archæol: Festa autem, qvibus celebrabantur, fuêre* Coronationis *Regiæ,* Natalis Domini, *Paschatis &* Pentecostes, *secundum leges Edvardi confess: c. 12. In* Romana *autem Ecclesia plures octavæ ordinatæ. Aliàs octavæ sacra hoc loco erant, qvæ qvotidiè in Ecclesia* Norvagica *& capellis præsertim* Regum *peragebantur prælectione Psalmorum & devotis cantionibus, in Vernacula* Norvagica Tyder *&* Baage *vocata. Tanta autem devotio ac pietas qvorundam* Regum Norveg: *erat, ut nulla regni negocia expedire vellent, ante peracta ea matutina sacra, qvæ circa horam octavam coram illis qvotidiè fiebant. Commendatur ab hac pietate præsertim* Rex Olaus *Sanctus in* Chron: *Snor: p. 197.*

(d) Rex missam audit &c:) De missa supra in notis ad caput 20. & in Spelmanno *in voce missa, missale & graduale.*

Cap. XXXII.

De

Vigiliis Satellitum.

Rex, vespertina concione egressus, (b) priusqvam in cœnaculum ad pocula evacuanda introiverit, (c) Exubitores erunt ordinati nocturnas super ipsum vigilias acturi. Purpurati itidem à poculis, qvibus tunc excubare & ministrare Regi incumbit, vices suas observabunt. Nemini, cui excubiæ denunciantur, tempore præsertim belli, licitum erit vigilias detrectare, nisi justum adferatur impedimentum. Qvicunq; enim Regem ejusq; pretiosa bona observare debet, & seipsum juxta accurare, permulta suæ curæ & functioni demandata habet, si illis ritè & exactè erit præfuturus. Non itaq; decet qvenqvam illo-

rum

rum ebrium aut somnolentum esse, excubias acturum. (d) Non enim nemini constat permultos Heroës cum Aulicis suis ingens sæpius damnum passos, & irruptionibus insuper aliorum deceptos esse, Excubitoribus rem negligenter & inconsideranter agentibus. Arma verò qvibus Vigiles in exubiis utentur, efflorescente in regno pace (e) hæc sunto: Gladius, loricæ, galea ferrea, & hasta præpilata; pluribus autem armis, tempestate belli, erunt instructi: ita quoq; regiæ excubiæ erunt annuatim ordinandæ: A festo Mariæ qvadragesimali (f) ad ultimum autumnale iidem Excubitores à vespera ad subseqvens matutinum tempus vigilias continuabunt. Hinc à festo Mariæ autumnali ad qvadragesimale, sub expullulantis veris initium, excubiæ in duas partes distribuentur, adeo ut, qvi sub vespertinum tempus sunt aggressi ad mediam usq; noctem excubias extendent, alii verò succedentes ab eo tempore ad seqvens matutinum hieme & æstate perdurent, usqveqvo ad Octavæ horæ sacra campanulis pulsatur. Non deserent prius vigilias, qvi ante mediam noctem excubuêre, qvam alii accedentes substituantur. Nemo ante prædictum tempus, hiemali aut æstivo tempore, stationes relinqvet, sive Rex manè sive tardiusculè surgat. Excubitores verò, qvi alio qvàm prædicto modo vigilias peregisse, comprobatione testium deprehenduntur, sive vices commutantes, sive indulgentes somno, sive ante statutam horam stationes deserentes, sive tam ebrii accedentes, ut partes suas ritè exseqvi neqviverint, illi omnes officio privari commeruêre, nisi Rex clementius agere voluerit; Pœna tamen corripiendos jubebit, ut aliis sint exemplo. Permultos enim ob ejusmodi detrimentum haud raro cepisse, nemini non est compertum.

NOTÆ.

(a) *Cum consensu (Dapiferorum) Scutulariorum &c.) Dapiferorũ enim munus erat excubiarum vices apud Regem interdiu noctuq; habere, ut supra c. 24. prolixè & in notis ibid; Qvibus a. Stipatores adjunguntur, eorumq; officium & excubiæ graphicè illic describitur.*

(b) *Peracta missa vespertina.) Ex his patet missam bis in die apud Norvagicos Reges peractam, semel ante meridiem, qvæ Octava dicitur, de qva supra in cap. & notis antecedentibus, & secundò post meridiem, inclinante in vesperam*

ram die. Missale enim seu missarium Ecclesia Norveg. habebat librum, in qvo continebantur omnia ad missam singulis diebus dicendam pertinentia. Ejusmodi libros in Ecclesiis usurpandos ita describit Lindres Provincial: libr. 2. tit: de Ecclesiis ædificandis, c. 2. Parochiani tenentur servare rei divinæ supellectilem, scilicet: Antiphonarium, Graduale, Psalterium, Troperium, Ordinale, Missale, Manuale &c: Sic in Capitul: Caroli & Ludovici libr. 1. tit: 109. Et operam dent (Episcopi) qvatenus Presbyteri, Missarium & Lectionarium, sive cæteros libellos sibi necessarios & benè correctos habeant; de Missali Norvegorum hodierno supra in notis ad c. 20.

(c) Ad compotandum se contulerit.) Ex his concluditur Reges Norvegorum compotationibus & symposiis freqventibus olim indulsisse cum aulæ Magnatibus, qvibus symposiis, qvaq; familiaritate Reges Aulicos suos Viros sibi eò devinctiores reddidêre, qvos ad virtutem, fortitudinem ac fidem domi militiaq; præstandam illâ gratiâ istisq; compotationibus incitabant. Erat quoq; singulare cœnaculum ad hoc in aula destinatum. Idem qvoq; fecêre Primores regni Jarlii & Provinciarum Præfecti qvisq; in domo sua, cum suis Hirdmannis, ubi certum domicilium erat ejusmodi compotationibus & concœnationibus instructum, qvod vern: Stytningstue vocabatur. De Gregorio Dagsonis Præfecto Regis Ingonis refert Snorro in Chron: Norveg: eum cum Hirdmennis suis semper in Stytningstue bibisse p. 454.

(d) Ut ebrietatem nimiam & somnolentiam defugiant.) Exempla passim in Snor: Chr: occurrunt, qvod Reges aliiq; Magnates per Excubitorum ebrietatem & somnolentiam multum detrimenti passi sint & sæpius inimicorum ferro & flamma absumti. Exempla Haraldi Bille & Regulorum qvære in Chron: Snorr.

(e) Arma Excubitorum.) De varia armatura omnium Aulicorum & Ministrorum Regis infra ad c. 34, adnotabitur, qvò Lectorem remittimus. Notandum Hirdmannos armatos excubias egisse, nec ullos Aulicos alias; Ergò rectè Jern Spender appellari.

(f) A festo nativitatis Mariæ) Vern: Mariu Messu. Heic Messe seu missa pro festo, in qvo missa est decantata solenni & usitato in Papatu ritu ponitur. Sic festum annunciationis Mariæ, Mariemesse/ festum S. Michaelis Mickels Messe / omnium Sanctorum, Alle Helgens Messe / S. Martini, Mortens Messe/ S. Pauli, Poffvels Messe/ &c. Hodieq; in Norvegiâ & Dania ex more antiqvorum & inditis ab illis vocabulis ita nominantur.

De Somno Excubitorum Vid: Krigs- Rettens l. c. Jus militare Danorum.

Cap. XXXIII.

Qvod nemini Juratorum (a) Regis Virorum sit permissum absq; venia ab eo discedere.

Non licebit cuiqvam Juramenti fide Regi emancipato absq; ejus indulgentia abire. Si verò qvispiam, nisi impetrata prius permissione, discesserit, perjurus habebitur, & in Regis erit arbitrio, eum postmodum in servitium suum recipere, avt rejicere. Illis tamen Rex abeundi veniam concedet, qvi vigente in regno pace, gravioris impedimenti excusationem adferunt; Regi qvoq; ingravescente bello, erit permissum ab Avlicis suis abesse, majoris momenti negociis districto. Si verò Rex cuiqvam licentiam domum concedendi ob qvamcunq; cavssam indulserit, eiq; terminum reditionis præfinierit, tenebitur ille ad præstitutum diem exactè apparere, nisi gravi & justo qvodam impedimento se fuisse retractum probet; in qvod Rex cum Optimatibus suis accuratius inqviret. Debent præterea Regis Aulici jurisjurandi religione ei devincti, æqve ac alii eorum accolæ & vicini se legi submittere, & irrogatam mulctam eis, qvos læserint, pendere, priusqvam accusatio & qverimonia ad Regem perferatur. Sunt enim aliàs perfidiæ rei, nisi debitum persolverint, his verò maximè, qvi tenuioris sunt sortis ac conditionis & avxilio destituti. Et si qvis Iuratorum (a) & fidelium Regis Virorum, qvidqvam adversus subditos, legem transgressus, commiserit, idemq; Satrapæ regii consilio spreto, & sententia Nomarchæ nihili habita, legi satisfacere noluerit, ille jure, regio privari servitio meruit (b) regium ac proprium juramentum violando; (c) Satrapa verò caussam in literas relatam Regi manifestabit, qvi, ea cognita, pro arbitrio, sive gratiam præstabit, sive debitam irrogabit pœnam: Omnes prætereà cavssæ à regiis Viris in monarchiis agendæ juxta juris municipalis præscriptum decidentur, & obstricti erunt alii juramento consociati æqvi-

 tati.

tati illorum caussæ opem ferre. Si verò jus suum aliter, qvàm juxta legis normam persequi velint, (e) abhorrebunt omnes ab illorum caussa, memores juramenti, qvò se obstrinxêre. Sed à justa Virorum regiorum cavssa non se subtrahent, qvin potius illorum jus juxta præscriptum legis, non contra, qvocunq; modo promovebunt.

NOTÆ.

(a) Hoc juramento *Regi se obstrinxêre facti* Hirdmenni, *qvod nusqvam ab eo absq; ejus permissione sint discessuri, nisi urgente necessitate, ut supra c. 30. Idem qvoq; vovêre Regi Præfecti Provinciarum, interposito jurejurando, se havd abituros à Rege suo absq; bona ejus venia, minimè avtem incumbente necessitate avt bello; nisi infirmitate avt senectute impediti fuerint &c: Vid. supra c. 19. & notas ibid.*

(b) *Ita præscriptum est in LL. Norv:* M. B. c. 22. Nu vill sa ei bæta er misgiordei Pa sk sa er misgiørt er vid kiæra fyrer Kongs Umbods manne/Pem hann hefur sit Riettinda vald i hendur feingit Pa sk Riettarin stefna badum fyrer sig til Pings/ Og nefna Par XII. skynsama mann ad dæma Peirra i mille/ ad adur teknu prosf/og setie a salar stefnur. Og ef sa vil Pa eigi gialda er misgiørda Pat sem dæmt var/ Pa setie ut med Domrosum og alferdum &c. *qvæ verba ita latinè exponuntur: Si reus, qvi deliqverit, expiare noluerit, læsus accusare coram Regis Curatore debet, cui plena potestas in manus data, & tum* Judex *ambos in forum provocabit, nominabitq; duodecim cordatos & prudentes Viros qvi eorum caussam judicabunt, & terminum solutionis reo præscribent. Si verò reus satisfacere sententiæ latæ noluerit, ablegabit judex certos Viros, qvi reum cogent mulctam ei impositam sine mora persolvere &c. plura hac de re vide* Tingf. B. *c.* 5. 6. 8.

(c) Regis *ac proprium juramentum reddidit irritum.) Obligarunt se Reges in coronationibus juramento præstito, se populo, cui præficiebantur, Christianam legem conservaturos, qvod supra ex c. 6. constat. Exigebatur qvoq; in præscripto Hirdmennis juramento, ut* Incola *omnia juramenta, qvibus Rex se iis obstrinxerat, exactè servarent supra c. 30. Eam ob cavssam hic cavtum fuit, ne* Regis *ac proprium juramentum redderent irritum.*

(d) Lata *à Lagamanno sententia.) Lagamannus fictum est vocab. à Vern:* Lagaman/ *qvod à* Lag *qvæ redditur exactè* Lex, & Man *i. e. Vir qvasi Legis Vir, qvi ex lege judicat & legem observat.* Hinc Arngrim: Jon. *in Chrymagæa*

magaa passim Nomophylacis *vocabulo utitur, qvod legum custodem & observatorem significet, qva de re vide supra in nota (i) ad 3, cap. Alii Lagaman legiferum reddunt sed inconvenienter. Nam Nomothcta est legifer, qvi leges fert & constituit. Sicut* Solon *apud Athenienses, & Lycurgus apud Lacedæmonios Nomothetes dictus. Spelmannus in Archæol: explicat vocem Lagamanni de homine legali sev legitimo, qvi non exlex, non infamis, sed rectius stat in curia, ut Juris consulti loqvuntur. Sed hoc minus convenienter. Postea verò rectius ex Lombardo in* Senatus Consulto de Monticulis *Walliæ c. 3. qvi Lachman reddit Jureconsultum. Lagamanni vox etiam usitata in Anglia fuit; vide LL. Edvard. Confess. c. 38. Justitia per Lagamannos & meliores homines de Burgo inqvisivit; Et in Domesd.* Titi Crentebr: Comes Picot *de Lagamannis &c: libro 7, Sic Laga i.e. lex etiam apud Anglos reservata in magna charta libertatum Angliæ ab* Henrico 1. *concessarum: Lagam Regis Edvardi vobis reddo, cum illis emendationibus, qvibus Pater meus eam emendavit. Hinc Scaxenlaga, Mercenlaga, Danelaga i. e. lex Saxonum, lex Merciorum, lex Danorum. Hæc Spelmannus.*

(e) *Secundum legem terræ regni) Omnes cavssæ agendæ erant secundum legem & in foro, dissidia etiam & cavssæ ipsorum Regum ibidem discernebantur, qvod exemplis probatur* R. *Oisleni & Fratris ejus Sigurdi ex* Chron: Snorr: p. 415. *Et orta dissidia de Regis hæredibus & legitima successione ad legem remittebantur, & à Lagamannis discernebantur, qvod exemplo* Reg. *Haqvini Haqvini &* S. *bulonis Jarlii constat ex* Chron: p. 640.

Cap. XXXIV.

De Armis.

Pluribus satis constat, omnes codices legum (a) regni arma præscribere, qvibus rusticus (b) qvisq; prout facultates suppetunt, instructus erit. Ea verò qvilibet eorum ex consilio & consensu bonorum Virorum, reddidit avctiora. Cum itaq; Rex ipse & Viri èjus fideles (c) & jurati, plus viribus & avthoritate polleant, qvàm alii regni incolæ, utiq; nos oportet, non tantum eadem arma, sed plura alia his consentanea in promtu habere, quò plebs, adveniente cum adjuratis ac fidelibis Viris suis Rege, avdacior & animosior evadat, uti in huncusq; diem est factum, & subinde divino avxilio futurum. Nemini autem non erit

no-

notum, regios Satrapas & Officiarios teneri inter alios juramenti fide ei obstrictos, plura qvàm alios qvosvis arma sibi comparare, qvippe qvi eminentioribus funguntur officiis, & majores qvàm alii reditus habent. Scutularii primum plenâ erunt armaturâ instructi, nempe: thorace æneo, casside cum galea exploratoria, hasta, clypeo, bono gladio, loricis, collari loricato, tibialibus annulatis, manicis ferreis, & arcu. Purpuratus qvisq; præter loricam tria in promptu arma habebit, galeam nempè ferream, scutum bonum, gladium & hastam præpilatam, clavam ferream & arcũ cum triginta sex sagittis. Emissarii cujuslibet arma erunt: thorax firmus, galea ferrea, scutum, gladius & hasta præpilata & arcus cum 36. sagittis. Eadem qvoq; Lychnuchorum ac Emissarii erit armatura. Qvicunq; verò arma sua non habuerit expedita, mercedem suam à Rege avdacter expostulare havd debet, qvapropter armilustrium (d) qvotannis in natalitiis Christi à Rege est instituendum, & notandi tunc diligenter qvi armis qvibusdam sunt destituti. Ecqvid enim prodest Regi numerosa Virorum ac servorum multitudo, qvæ arma, qvibus confidere potest, non habet apparata Regi opem latura. Haud est tutum in depositis domi armis spem ac fiduciam collocare, si qvando opus illis fuerit, maximè verò Rege cum Optimatibus suis in prælium accincto. Namq; armatura in pariete suspensa ærugine ac tineâ subindè consumitur. Decet præterea Viros omnes, è longinqvo itinere terrestri avt maritimo ad Regem accedentes, armis suis decorè instructos esse. Et si qvando Rex cum Optimatibus suis ad præsidia regni in portu qvadam excubuerit, armaturam sæpius, sedata aeris tempestate, perlustrabit, ut armorum defectum accuratius exploret. Satius enim est, flagrante belli incendio, fulgentia arma, qvàm vestem pretiosam gestare, qvæ qvoq; pacato rerum statu, ab his, qvi illorum usu indigent, singularis thesavri loco sunt habenda.

NOTÆ.

(a) *Veteres legum Codices.) Vetustissimæ* Norvegorum *Leges à* R. *Haldano nigro Pulchricomi Patre, &* Haqvino *Adelstano latæ fuêre. Illæ Heidswisenses, hæ fori Frostensis & Gulensis appellatæ.* Chron: Snor: p. 33. & 72. *Primaria vero leges, qvas* Incolæ *semper maximi faciebant, & observabant à* R, *Olao S. conscriptæ erant & à Rege Magno Haqvini* Lagœbetur *auctæ, de qvi*

de qvibus Chron: Snor: p. 197. 198. qvarum hodieq; permulta exemplaria Mſ: extant. Sicut autem Veterum Norveg: *arma olim uſurpata, longè diverſa fuêre ab hodiernis, ita qvoq; libri legum veterum & recentiorum permultum diſcrepant. In LL. R. Magni* Lagebœter / *juſſu glorioſiſſimi* Dan: & Norv: *Regis Chriſtiani IV, emendatis & impreſſis, nominatur ſclopus cum pulvere nitrato & glande, Acinaces, bipennis ſeu ſecuris rom: aliaq; ejusmodi arma Veteribus* Norv: *incognita, ſed hodie in borealibus regnis uſitata. Vid:* LL. Norv: Udſ: B. *c. 11. Sed de Veterum & avlicorum præſertim armatura in hoc capite ſpeciatim & exactè agitur. Notandum autem eſt: Veteres* Norvagos *majorem operam ſuis armis, qvam ulli alii ſupellectili dediſſe.* Ea *ſemper in promtu & ad manus habebant, non ſolum domi, ubi armis interdum accincti erant; ſed etiam qvoqvo verſum iter faciebant. Armati in forum veniebant, qvod fecêre* Incolæ & *ruricolæ à* R. Olao S. *in forum Ørenſe citati, Chron:* Snor: *p. 157. Sic Carolus* hin Mørſke *i. e. acerbus in forum ad Regem armatus procedebat, accinctus gladio, caſſidem in capite & ſecurim* Norveg: *in manu gerens, operamq; ſuam* Regi *offerens Chr:268. Ita qvoq; Svenchi Steinardſonius Præfectus Vigenſis in forum cum* 500. *armatis prodiit, citatus à* Sigurdo *Uldſtreng nomine* Regis *ſui Magni Olai Nudipedis,* Chron. 389. *Qvia verò plus interdum in foro vi armorum, qvàm jure & legibus ageretur, interdictum fuit poſtea in* LL. *Magni* Lagebœtur / *arma in forum circumferre. Ita enim habetur in* T. B. *c. 5.* Ef Menn bera Vopn a Pinge Pa gialda Peir halfa Mørk / og late Vopnin / eige Kongr halff Vopnin og halfa Sektina / enn Pingmenn halff og Sekt halff &c: *i. e. ſi qvis arma in forum geſſerit, ſolvat, qvi fecerit, dimidiam marcam argenti, & arma amittat, atq; dimidia pars armorum & mulcta* Regi, *altera dimidia foro pendatur. Ad templum profecturi Veteres* N. *etiam armati procedebant, arma tamen in veſtibulo ſuſpendebant & deponebant, cui ex illis appellatio vernacula eſt impoſita:* Vaabenhuus *i. e. armorum domus, qvæ nondum exolevit. Ita Jarlius* Erlingus *Schacchius ſua ſuorūq; arma deponenda curavit in veſtibulo templi.* Chron: Snor: p. 493. *In nuptiis & conviviis arma in promtu habebant, qvod exemplo Olveri cujusdam probatur. Is enim avdiens Vandalorum in Kongbellam irruptionem, proſiliens in convivio rurali, caſſidemq; & galeam ferream capiti imponens, ſcuto & ſecuri arreptis, omnes convivas ad ſuppetias civibus Kongbell: ferendas concitavit, Chron:* Norv: *p.* 431.

(*b*) *Legitima arma Bondonibus præſcribat.*) *De voce Bondo vid: ſup: in notis ad* C. 9. *Mancipia* Trælle / *aliàs* Norveg: Sælle / *erant infima ſortis ſervi in Regum aliorumq; Primatum avlis, qvi qvodvis opus facere debebant ab Huſcarlis*

 ali-

aliisq; Ministris regiis imperatum, & facinorosos, urgente necessitate, è medio tollere, qvod exemplo in Chron: *Norv: annotato confirmatur*, p. 243. *Illi semper ferè domi remanebant, rarò in bellum adducti; sed tempore Magni Erici* Smeik Norvegiæ & Sveciæ Regis *lex lata est: ne qvis Christianorum pro mancipio haberetur.* Chron: Snor: p. 836. *ubi in libertatem adepti sunt. De Mancipiis vide L. Jutiæ. lib. 3. c. 2.*

(c) Rex ejusq; Fideles.) *Regum arma decora & deavrata fuêre, qvibus in bello utebantur. Ea autem fuêre: Lorica, gladius, galea, hasta præpilata & scutum. Et interdum tunicam sericam super loricam induebant, qvod exemplis R. Haqvini Adelstani, Olai* S. *Magni* Nudipedis *aliorumq; in* Chron: Snorr: *probatur* p. 34. 301. 399. *Stallarii eadem, qva* Reges *sui armatura semper utebantur; Præfecti & Procuratores Provinciarum, eò pluribus & præstantioribus armis instructi esse debebant, qvò illi plus dignitatis & redituum habebant; Scutulariis seu Dapiferis plena armatura tribuitur, qvia illi in bello & ubiq; Regi præsto esse, eumq; propugnare debebant. Hirdmenni sive Aulici proximi dignitate & excubiis erant* Scutulariis, *ideoq; havd disparia illis arma assignantur, qvippe qvi semper arma in promtu & ad manus habebant, armati excubiarum vices agebant, armati comitabantur Regem, qvin etiam armati ad Reges veniebant, honoris ergo, qvi negocia expediunda habebant, qvod exemplis Arnlioti Gelenæ & Caroli* Mørske *acerbi ex* Chron: Snor. p. 302. 268. *probatur, ad Regem Olaum venientium. Stipatorum armatura heic prætermissa, qvia supra c.* 22. *annotantur arma, qvæ in excubiis apud* Regem *gestare debebant. Sed in bello plena cum* Scutulariis *& Hirdmennis armatura illis præscribitur. De Emissariis* Giester *& Lychnuchis eorumq; armis vide infra* c. 43. 44. 45. 46. 49. *De armis in genere & specie, in tractatu qvodam speciali à me agendum.*

(d) *Armilustrium)* Vopnating/ *qvasi armorum forum i. e. locus in qvo arma lustrantur & recensentur, qvod in foro potissimum factum. De rusticorum armilustrio tractatur prolixè in LL. Norveg: tit:* Udf: B. c. 12. *Qvicunq; in foro cum armis non comparuerit, solvat Regi duas marcas argenti, & pro qvolibet armorum genere* 1. *marcam arg. si qva arma destituuntur, solvatur pro qvolibet illorum,* 1. *marca argenti, & arma nihilominus sibi procurabit. Si qvis arma sua vendiderit, solvet pro qvolibet marcam argenti. Si qvis ab alio arma mutuo acceperit, ea in usum* Regis *confiscata sunto, & ille qvi mutuatus est, mulctetur.*

Cap. XXXV.
De
Militibus in Regis usum conscribendis.

Rex Magnus Haqvini Filius (a) edictô promulgatô, annô à nato Christo 1273. Imperii verò 20. (b) omnes Satrapas suos, Stallarios Nomarchas & Officiarios ex Vigia (c) & Oplandia ad se convocavit, qvi hieme (d) circa festum Pavli (certatim) accedentes, tres postmodum septimanas apud ipsum sunt commorari, interea vero temporis acti sunt & subsignati, qvi subseqvuntur, articuli, eâ, qvæ Deo & Regi debetur, fide observandi.

1. Si qvando Rex adversus qvoscunq; sive suos, sive regni hostes justè repellendos, bellico apparatu indiget, & adhibito in testem Deo, & judicantibus probitate & sapientia eminentissimis regni Viris, incumbens id necessitas reqvirit, actutum obstrictus erit qvivis Satrapa & Præfectus Provincialis, 5 Viris armatis ex qvibuslibet 15. marcarum reditibus (e) Regi succurrere, vel pluribus qvoq; pro redituum copia, propriâ commeatus & vestitus impensâ, non verò regiâ sustinendis.

2. Qvivis deinde Præfectus Provincialis, Regi militem adversus hostes cogenti, ex Præfectura sua suppetias laturus, 6. Viros 3. mensium spatio militaturos, proprio impendio armabit, eadem planè armaturâ, qvâ Purpurati, Emissarii & Lychnuchi utuntur, & plures præterea transmittet, prout facultas cujusq; suppetit, & rerum necessitas in regno & extra adurget.

3. Cogendi vero sunt Milites: Ex Valdressia & Haddingiora (f) 40. viri armati; Romericæ Australis media parte 12, Borealis media parte 12, Hedemarcæ Australi parte 10, boreali parte 12; Hadafylcæ Præfecturæ exteriore parte 10, inferiore parte 12. Guldbrandsdalliæ qvalibet parte 8; Østerdaliæ qvacunq; parte 5. armati.

4. De cœtero, Præfectus Provincialis à Rege Præfectura donatus, in qva negocia & munia ejus expediet, (g) instrumentum commissionis & instructionis appenso sigillo confirmatum, à Rege excipiet, ad cujus normam se conformabit; Forma avtem literarum talis esto:

Omnibus amicis Dei has literas visuris vel avdituris &c: amabiliter à Deo & gratia nostra.

Notum erit Vobis omnibus Dominum meum N. hanc meæ curæ & inspectioni Præfecturam N. demandasse, cujus beneficii remunerator sit ipse Deus. Ego verò ipsi vovi & adjuravi, qvòd libens ex summis viribus & facultate mea præstabo, tanqvam exactam Deo omnipotenti rationem redditurus. Primò scilicet Domino ac Regi meo N, fidelitatem meam clanculum & apertè probabo, nec juramentum sive ipsius, sive proprium meum, subditis, qvibus me præfecit, datum, irritum reddam. Ego omnibus ex ignorantia delinqventibus, ad sectam aliqvam deflectendo, gratiam & misericordiam, ponderatis cavssæ conditionibus concedam; malos verò & contumaces, qvemq; pro merito facinorum, debitâ afficiam pœnâ. Præterea fundos & prædia ejus, conductoribus æqvabili pretio locabo, non donis me corrumpi passus, nec amicitiæ qvidqvam tribuens. Exactam verò rationem illi Viro reddam, cui id negocii Rex committit. Subseqventium qvoq; caussarum (qvæ sigillatim recensebuntur) rationes benè expediam, qvas Domino ac Regi meo addixi, Præfecturam & Provinciam hanc ab eo suscipiens, vovensq; insuper Deo fidem meam, & Domino ac Regi me fidelem, submissamq; observantiam omni conatu exhibendam. Scriptæ sunt hæ literæ Anno à nativitate Domini nostri J. C. N. Imperii Norvegiæ Regis N.

5. De reliqvo si qvis Præfectus Provincialis animadverterit (h) facinorosum qvendam in aliam Satrapiam transfugisse, tenebitur ejusdem loci Satrapa, literis commonefactus, eundem remittere hominem, avt debita pœna, ut superiùs est memoratum, afficere. Si verò transfuga, testium comprobatione, facinoris expiationi adjudicatur, actutum publica donatum pace regius Præfectus ad Regem transmittet, & juxta

juxta testimonia ad caussam illam spectantia adjunget, qvæ ea, qvâ Deo in extremo die responsurus, fide conqviret. Cœterum si testes expiationem haud concesserint, reus carceri mox includendus est, & à regio Satrapa ad præstitutum aliqvem locum ablegandus, qvi proximè nominabitur.

6. Omnes accolæ Sverdsburgenses (i) ab australi parte deprehensi Kongellam transferentur, qvi verò à boreali parte, Valdingsholmiam (k). Qvi citra Cambartum (l) reperiuntur, omnesq; Rommenses & occidentales Dramsæ accolæ Opsloam remittentur. Cuncti deniq; à fluvio Dramsa in Tellemarchia, & in omni parte occidentali versus pagum Ryggier (m) intercepti, Tunsbergam deducentur (n); Omnes verò Oplandenses, Romerigensibus exceptis, in proximis castellis (o) custodientur.

7 Sententiâ verò latâ de qvodam ob delicta sua capitali pœna afficiendo, subornabitur à Præfecto, hujus facti rationem Deo reddituro, qvi facinorosum illum è medio tollet; (p) Id enim muneris sangvinis necessitudine juncti non exseqventur, municipali Norvegiæ lege interdicente.

NOTÆ.

(a) Rex Magnus Haqvini.) *Ita Reges Norveg: se ex Parentum nomine appellabant, sicut Rex Olaus Tryggonis F. Olaus Haraldi F. Magnus Olai F: Haqv: Haqv: F. Magnus Haqvini F. sed agnomina eorum interdum illis apponebantur; Sicut Rex Olaus Sanctus, Magnus Haraldi* Kyrre / *Magnus Olai* Barfod/ *Magnus Sigurdi* Blinde/ *& Magnus Haqv:* Lagebœtur *i.e. legum Auctor &c. Nonnunqvam autem numerus ejus nominis addebatur: Magnus Haqvini VI. Monarcha Norvegiæ ejus nominis. Nam Magnus, Olai S. Filius, I. erat. Magnus Haraldi* Kyrre *II. Magnus Nudipes III. Magnus Cæcus IV. Magnus Erlingi V, cui successit demum hic Magnus Haqv: VI. & tandem Magnus Erici Smek. VII. & ultimus hujus nominis.*

(b) *Vicesimo imperii anno.*) *Annos imperii sui solebant Reges Norveg: in diplomatibus suis adnotare his verbis:* Var Petta Breff giort/ Pa er lidit var fra Hengadburd vors Herra JEsu Christi *&c: a X. XX. &c:* Art Rikis vors Norregs *&c: i.e. Erant hæ literæ scriptæ, cum elapsi erant à nativitate Domini nostri I. C. &c: 10. 20. &c: anni, Imperii nostri Norvegiæ aut na-*

nativitatis, &c. Hac passim in privilegiis (qvæ Retterbodder *appellantur)* Regum *Haqvini*, *Erici aliorumq; leguntur.*

(*c*) *Vigia olim nominabatur ille tractus interior in sinu Osloensi. Vernac: vocatur Vig, qvæ sinum maris denotat. Postea verò usurpatum fuit vocabulum de illa* Norvegiæ Provincia, *qvæ à freto* Svinensi, Svinsund *ad Albim Gothicam Babusium alluentem per 12. milliar:* Norveg: *extenditur, olim Alfeim dicta, forte ab Alfo qvodam* Regulo, *nunc Babusiana Præfecturæ subjecta, de his plura in descript:* Norveg: *P. C. Past. Undalini c. 5.*

(*d*) Hieme illa.) *Hiems Vern:* Vet'r *pro anno à Veteribus usurpata. Martialis:* Sextam peregit hiemem nec tamen totam. *Ubi sexta hiems pro sexto anno ponitur. Sic LL.* Norveg: 20. Vetra gamalle og hverium 10. Vetrum *i. e. 20. hiemes natus, & qvalibet decima hieme, pro 20. annis & 10. annis. Tit.* Arff. B. c. 24. *& tit.* O. B. *cap.* 1. *vocatur allodialis terra, qvæ per 30. hiemes ab Hæredibus possessa fuit.* In LL. Daniæ c. 41, 42. 47. 52. *agitur de possessione per tres hiemes. Item c. 40. 30 hiemes pro annis. Hinc* Cancellarius *Bielcke in Term: Jurid:* 30. *anni faciunt justam possessionem i. e.* Hefd in Norveg: *& 20. anni in* Dania : *Confirmatur justa possessio per 20. hiemes. Possessio vocatur in* Recessu *Christiani* III. *c.* 50. *Usurpantur etiam 20. Jolanætur i. e. noctes natalitiorum* Christi, *pro 20. annis in veter: LL.* Norveg: *c.* 15. *Existimo autem hiemes pro annis à Veteribus usurpatas fuisse, qvia tunc vetus annus finitur & novus incipit.*

(*e*) Ex 15 *marcarum reditibus.*) *Non hic exprimitur an fuerint marcæ auri vel argenti ; Sed L. Jutia ita habet libr,* 3. *c.* 12. *Qvicunq; habuerit terram valentem marcam auri vel plus, faciat tertiam partem unius Hafnæ, qvæ tertia pars non incheat à minori terra, qvæ valet marcam auri; Sed à terra, valente qvatuor marcas argenti, incheat, h. e.* Riis/ *sexta pars Hafnæ; sed de minori terra, qvæ valet duas marcas argenti, nullus faciat expeditionem &c : Olim marca auri in terra 8. marcas argenti, & marca argenti, qvæ* hodie Marck *dicitur, 16 uncias argenti, sive 8 nummos,* Rixdaler *valebat; Sed de marcis supra dictum.*

(*f*) *Ex Valdresia & Hadingdalia,*) *Hac aliaq; vocabula nempe Romerigia, Hedemarchia, Hadelandia, Guldbrandsdalia, Osterdalia* Norvegis *aliisq; hodiè notissima sunt.*

(*g*) *Cancellarius negocia & munia expediet.*) *Nam ejus officium erat literas scribendas curare, qvas* Rex *præcepit, fundosq; accuratè annotare in regni fiscum*

fiscum redactos & rationarium regium observare &c: ut supra c. 20. & in notis.

(*h*) *Si quando Procurator Nomarch:*) *Heic breviter de homicidis & eorum pœna; sed prolixius in LL. Jutiæ impressis l. 2. c. 2. 3. 8. 11. In Recessu Christ: III. art. 21. Recess: Christ: IV. l. 2. c. 10. LL. Norveg: tit:* M. Balck. *c. 1. 6. 9. 11. 15. Tit:* T. B. *c. 5. ut &, in* M.S. *Island: c. 9. 10. 13. 16. 18.*

(*i*) *Sverisburgi plaga Vern: Vet. lingvâ* Svertiborg. *In Chron: Snorr: p. 513. 522. 526, duo loca nominantur hujus nominis. Nam R. Sverrus Sigurdi F. unum Sverisburgum ædificandum curavit propè Nidrosiam, ubi munimentum habuit in bello adversum R. Magnum Erlingi, qvi potentior navibus omnes maris vias ei præcluserat. Postea verò aliud munimentum ejusdem nominis successu temporis juxta Bergas contiguum exstruxit.*

(*k*) *Wadingsholmiam mittentur.*) *Vern:* Valdisholma. *Nec hæc vox in descript: Norv: P. Undalini reperitur, sed semel tantũ in Chron: Snor: p. 707. 708. ubi de Schulone Jarlio memoratur, qvod Waldisholmiam obsidione cinxerit & occuparit brevi munimento, ubi pretiosas res ibi reconditas acceperit.*

(*l*) *Intra Cambornam.*) *vernaculè* Kambhorna. *Cancell. Hvitf. in impresso Jure Aulico reddit Kambarti, cujus vestigiis insistit Svecicus Author Sed ejusmodi vocabula non reperio in descript: Norv: Petri Undalini, neq; in Chron: Snor: Existimo igitur errorem esse veterum sive Amanuensium, sive Typographi, qvi pro* Hornborg *aut* Karlsborg *scripsere Kamborna & Kambarti. Nam vetus in Vigia munimentum qvondam fuit Herborgum vocatum, juxta fretum Hornbergense jamdudum destructum. Erat qvoq; arx nominata Karlsburgum, à Christiano II Rege Anno 1532. funditus eversa, vid: de his descr: Norv: Pastor: Undal: p. 23. & in nota (o) infr:*

(*m*) *Ad Rygiorum usq; terminos.* Rygiar Lug.) Rygii *sunt populus Provinciæ maritimæ Norv: qvæ extenditur per littora maris 15. milliar: ad fretum usq; Hardangriæ. Incolæ qvondam appellati sunt* Ragar/ *Rogarii & terra, Rogalandia; hodiè vero* Ryger *i. e.* Rygii *& terra* Rygesylche/ *sive, alio vocabulo* Fiordene. *Subjecti sunt autem Rygii Præfecturæ Stavangriensi cum* Jæderen oc Dalerne; *de his plura in descript. Norv: P. Undalini c. 14. p. 36.*

(*n*) *Tunsbergam deducentur.*) *Tunsberga civitas est in ostio sinus Osloensis, omnium in Norvegia antiqvissima, ante tempora primi Monarchæ Haraldi Harfagrii exstructa, ab initio dives, potens & civibus commerciisq; freqvens, postea verò*

verò fundata à subseqventibus Regib: *Osloa, Kongbella & Sarisburgo, ex illarum incrementis detrimenti multum cepit, qvæ hodieq; nomen & jura civitatis retinet. Plura vid: in descript: Norveg:* Petr: Clavd: *Past: Vndalini. Sed de conventu sev comitiis Tunsberga Anno* 1273. *habitis in* Chron: Snorr: *altum est silentium, qvippe qvi ante illum annum & scribere & vivere desiit. Sufficit hæc ex Jure nostro avlico comperta habere.*

(o) *Castellum* Miossense.) *Mios Vern:* Lacus *est in* Norv: 14. *milliaria Norveg: in longitudinem extensus, profundus admodum & omni piscium genere abundans, ubi qvoq; Christallus optimus reperitur. A veteribus proditum est: vermem in eodem lacu esse* 50. *ulnarum longitudine horribilem, & se conspiciendum dare, si qvando singularis rerum vicissitudo in regnis futura est, nihilq; boni portendere. In medio lacu munimentum sev castellum olim fuit, in qvod* Rex Bagliorum *Jngo confugit, tandem à* R. *Haqvino Sverri* F: *devictus & cæsus. De his vid: descript:* Norv: *Past. Vndal:* p. 36.

(p) *Cavssa inqvisitio à* Procuratore &c.) *Procuratoris officium est homicidas curare apprehendendos, in forum producere & Lictorem substituere. Id præcipitur in Veterib. LL.* Norv: *sub tit:* M: B. c. 16. *his verbis:* nema Fiormingar ad Frændsemi/ edur mægdum og nanari/ Peir eru ej skylldir ad taka Pann mann edur færa a Ping nema Peir villie Syslumadur er skyldur at taka Pann mann/ og færa a Ping &c. *qvod latinè ita effertur: Affines avt Consangvinei haud tenentur Virum (homicidam) apprehendere & in forum ducere, invitis ipsis. Procurator debet eum apprehendere, in forum producere, & puniendum curare. Vide ulterius* LL. Norv: *tit* M. B. c. 7. 15.

Cap. XXXVI.

De expeditionibus, qvo tempore adferantur.

Omnes expeditiones (a) vernales circa Dominicam Lætare erunt edictæ, vel ad festum Pascale coactæ. Tunsbergæ verò ad diem Philippi Jacobi (b) convenient. Autumnales verò expeditiones ad noctem (c) hiemalem imperatæ & ante Martini convocatæ, Kopangriæ (d) ante natalem Christi præsentes se sistent tributum regni adferentes. His ita ordinatis Rex Magnus edicto (e) promulgato permultos Prima-

mates subseqventi proximè æstate congregari jussit, qvi Bergam ad ipsum freqventes convenêre(f). Accesserat qvoq; eadem tempestate Jonas Archiepiscopus Nidrosiensis (g) omnesq; alii regni Episcopi, & cuncti simul Summates, Satrapæ & Officiarii ex boreali regni parte advenerant. In eodem concilio decoravit Rex Magnus Filios suos (h) Magnatum titulis, Erico regium nomen, Haqvino Ducis titulum imponens. Hæc vero præscripta in Vigia (i) inter Regem & omnes Præfectos ejus approbata sunt & rata facta. Qvum vero aqvilonaris regni pars, haud sit ita exædificata, & tam numerosâ Incolarum freqventiâ habitata, conclusum est & communibus calculis comprobatum inter Regem & regios Præfectos, eodem ferè modo, qvo superius de armatura vigensi est dictum, in Regis usum instruendos esse. : ex Præfecturæ Egdensis (k) qvalibet sodalitate navali 4. armatos. Ex Ryensis Præf: unoqvoq; sodalitio navali 3. armatos. Ex qvalibet societate navali australis Præfecturæ Hordangriæ 2. arm; Ex qvalibet aqvilonaris Præf: partis societate 3. arm: Ex qvalibet societate navali meridionalis Præf: Sognæ 2. arm: Ex borealis partis qvalibet societate 3. arm: Ex qvalibet Sundmoræ societate navali 2. arm: Ex Nordmoræ qvacunq; sodalitate navali 3. arm: Ex Rumsdaliæ unaqvaq; societate navali 3. arm: Ex avstrali societate Præf: Trundensis intra Agdenisium 2. arm: Ex boreali societate 3. arm: Ex qvalibet Numedaliæ societate navali 3. arm: Ex Helgelandiæ societate qvalibetcunq; navali 4. armatos. Nobis autem & qvi adfuêre sapientia & prudentia præstantissimis Viris visum fuit, utriq; parti admodum utile esse, ne Rex ulterius Præfectis suis plures conscriptos milites, in usum ejus instruendos imponat, qvam qvisq; pro facultate præstare potest, factâ supputatione Præfecturæ & bonorum, qvæ illis à Rege sunt demandatæ. Ad hæc consultum & operæ pretium ducimus, ut judices (l) qvos constituimus, de caussis arduis, nempe de homicidio, (m) vulneribus gravioribus, mutilatis membris (n) aliisq; ejusmodi majoris momenti sententiam prolaturos, acta judicialia eorum temporibus occurentia, accuratè consignanda curent, qvo postmodum facilius de ejusmodi caussis diudicari possit, si qvando in competenti foro sint agendæ. Ut autem facilior scripturo sit labor, seqventem ille formulam probè observabit : Primo anni ejusdem, qvo caussa deciditur, datum, tempus & locum notabit. Deinde qvænam sit caussa dijudicanda, qvæ sententia prolata, & litigantium nomina, actoris &

 ad-

adversarii consideranda veniunt. Adhæc qvoq; in literas referet, qvantum qvisq; expendet, aut accipiet, & ob qvas caussas mulctæ diminuuntur & augentur, observatis caussæ conditionibus, & formula, qvæ in regio protocollo (o) reperitur.

NOTÆ.

NB. Hoc caput Aur: Hvitfeld cum priori conjunxit, sed qvia de diversa materia agunt, antiqvum jus aulicum id in bina capita divisit.

(a) E*xpeditiones vel tributum Ledingæ.) Vernaculè* Leidangurz utbod. *in LL. Impr:* Leding. *in danicis* Lething/ *vide* L. *jutiæ cap:* 1. *Hæc vox triplicem habet significationem. Denotat enim* 1. U. B. *c.* 6. 7. *Tributum imperatum à* Regibus, *ad expeditionis sustentationem nempe: cibaria, pecunia, arma &c:* 2. *Delectum Incolarum* U. B. *Cap:* 1. 2. Ledingsferd/ *nempe Militum ad hanc expeditionem reqvisitorum; de utraq;* Leding *in hoc cap: agitur: tum de tributo, qvod in æstivum & hiemale dividitur, tum etiam de delectu ex incolis cujuslibet Nomarchiæ aut Provinciæ conscribendo, circa finem capitis.* 3. *significat expeditionem ipsam, hinc dicitur: in Ledingam proficisci:* Ledingsferd/ *i. e. expeditio navalis.* Ledingsfald *autem dicitur pœna & pecunia solvenda ob neglectam Ledingam.* De Ledinga Norv: *agitur fusè in LL. Norv. sub tit:* Udf: B. *cap.* 1. *seq: item in LL. Dan: lib:* 3. *à c.* 1. *ad* 21; *Ea autem prolixiora sunt, qvam qvæ heic annotari possunt. Qvæ verò Aurel:* Hvitf: Regñ Dan: *Cancellarius de veterum Noricalium Ledinga in præfat: ad nostrum jus Aulicum conscripsit, heic adjungere haud pigebit, qvippe qvæ lectu & cognitu dignissima.* En dog Hertuger och Greffver udi Fordum dage inde hafde aff Kongedomnet adskillige forlæninger/ saa vare de dog Kongerne och Riget der aff tieniste skyldige/ naar Leding oc Landværn behoff giordtis/ som er at see aff den Norske Gaardzret/ saavelsom ochsaa aff den Judske Lowbog 3. Bog 2. *cap:* udi Leding och Krigs handel/ var saa fordum forordnet udi Norge/ at huer Lensmand eller Syslemand aff huer 15. marck Sølff hand selff eiede udi indkomst/ der aff skulle hand udgiøre 5. Mænd i 3. Maaneder/ paa hans ochderis egen bekostning och icke paa Kongens &c: *i. e. Qvamvis fruerentur olim regni feudis vel rectius Præfecturis Duces ac Comites inde tamen* Regibus *officium & auxilium, reqvirente* Leding *vel defensionem* re-

regno, debebant, qvod patet ex jure aulico Norv. *& ex L. Jutiæ lib: 3. c. 2. In* Leding/ *vel expeditionibus ita olim in* Norveg: *constitutum erat, ut qvivis Præfectus & Officiarius ex singulis 15. Marcis argenti, qvas clementia Regis possederat, qvinqve milites sisteret, eosq; non Regis sed suo ac proprio sumtu tribus mensibus sustentaret &c.* De *Regum* Norvegiæ *Ledinga & expeditionibus navalibus* Ledingsferd *qvædam addere ex* Chron. Nor: Snorr: *haud prætermittam. Rex Olaus Trygonis nuncios ablegavit per totam* Norvegiam, *delectumq; Incolarum imperavit, in* Leding/ *expeditionem æstivam navigaturus, qvæ 40. navibus constabat,* Chron. Snor. pag. 170. 171. *Rex Magnus Olai Ledingam i. e. expeditionem navalem imperavit verè, suscepto adversus Svenonem Regem Daniæ bello, in cujus usum 70. grandes naves & lectissimos milites bene armatos congregaverat.* Chron. Snor. *pag.* 326. 342. Rex Haraldus Sigurdi *Haardraade in Lethingam conscripsit per totam* Norvegiam, *erat autem ei in* Ledingsferd/ *expeditione adversus* Svenonem R. *Daniæ, classis* 150. *navium; Postea verò in expeditione Scotica* 200. *navium præter onerarias,* Chron. Snor. p: 357. 369. R. S*igurdus Magni imperata per* Norvegiam *Ledinga i. e. expeditione navali classem instructam comparaverat 300. navium armatarum, & Haqvinus Haqvini in expeditionibus adversus Danos & Scotos 300. & 315, videatur* Chron. Snor. p: 755. 763. *sed de Ledinga &* Ledingsferd *hoc loco satis. Plura de navibus & re navali veterum in notis ad* Cap: 44. *infra, & aliàs in speciali tractatu.*

(b.) *Circa festum Halvardi) Vern:* Halvardmesse *i. e. missa Halvardi, sicut Martini Missa, Michaelis Missa, pro die vel festo, ut supra in notis ad cap: 32.* Avr: Hvitfeld. *in sua versione l an: scribit:* Voldborrigmesse/ *qvem imitatur* Svecicus Interpres. *Est autem* Valdborrig-Messe *aliàs* Volderemesse/ *Valdburgæ sancta, forsan fœminæ cujusdam, dies, aliàs Philippi Jacobi, ut in Calendario. Utrum verò manuscriptum* Hvitfeldii Valdborgmesse *habuit, aut à* Typographo *ejus sit erratum, in medium relinqvitur. Certum qvidem est: Halvardum fuisse sanctum Virum in* Norvegia, *cujus corpus, in scrinio qvodam templi Osloensis depositum, religiosè ab Incolis in papatu colebatur, super qvod scrinium juramentum dicturi Regi, manus imponebant, ut supra annotatum. In descript:* Nor: P. Undal. p: 96. *nominatur qvidam Bondo* Halvardus *Sapiens dictus in Jamtia habitans, qvi ex congenita aut indita divinitus sagacitate multa futura prædixit, qvæ qvoq; evenêre; Unde forsan famam sanctitatis apud* Norv. *est consecutus.*

(c) *De nocte hiemali vide in nota. d. ad cap: proximè præcedens.*

(d.) *Copangriam)* Kaupanger *fuit vetus Civitas in* Sognia, *seu*

 Pro-

Provincia Sognienſi, à vernacula voce Kaupa *i. e. emere, &* Anger *vel* Agger *i. e.* ager / *appellationem ſortita. Hanc Rex* Sverrus *igne abſumendam curavit ob homicidium* Incolarum *in ejus* Curatorem Jvarum Dafvum *patratum* Chron. *Snor. pag:* 514.

(*e*) *Comitia Rex Magnus.*) Hoffdingi oc Ping *i. e. forum Primatum, in qvo omnes Primates regni convenêre, cauſſas cum* Rege *audituri & negotia regni majoris momenti tractaturi, ſed de his comitiis non ſcribit* Snorro, *qvi ante hæc tempora ſupremum obierat diem.*

(*f*) *Bergis babuit.*) *Berga notiſſima in* Norvegia *civitas, à* Berg, *i. e. monte, cui adjacet, appellationem ſortita; qva ante annos* 400. *ædificata eſt, nunc vario commerciorum, qvæ ex civitatibus Vandalicis & Anſiaticis advehuntur, genere ditiſſima: ibi celeberrimum emporium, de qvo prolixius in deſcript:* Norv: *P. Undal: c.* 17. *p.* 76.

(*g*) *Jonas Archiepiſcopus.*) *Hic fuit ejus nominis & ordine ſecundus; Primus enim Jonas Epiſcopus Stavangrienſis à Legato Pappa* Nicolao *Cardinale ad Archiepiſcopi* Nidroſienſis *faſtigium evectus A.* 1152. *Aliorum* Epiſcoporum *ordo & numerus in deſcript:* Nor: *P. Undalini annotatur p.* 93. 94.

(*h*) *Filios ſuos* Magnatum *titulis.*) Hoffdingia Naffn *i. e. Magnatum nomina.* Nam *antiqvitus Regum* Filii, *nunc uſitato de nobilibus nomine,* Juncherer *i. e. nobiles appellabantur, Ita Regis Haqvini Haqv: Filii; Haqvinus, Magnus &* Sverrus Junchere *nominati in Chron: Snor: p* 762. 772. & *Nepotes ejus, Regis Magni Filii* Juncher Erich & Juncker *Haqvinus; tam exigua erat veterum ambitio; Sed nunc Magnatum nomina,* Hoffdingia naffn *illis impoſita, cum Ericus: Rex, & Haqvinus: Dux, appellabatur. Solebat aliàs Pater Filio natu maximo regium titulum donare, cum ipſe ætate provectior in bellum aut expeditionem navalem extra regnum proficiſceretur, qvo Filius de ſucceſſione certior eſſet, Patre in bello occumbente. Ita Rex Haqvinus Haqv: expeditionem in* Scotos *ſuſcipiens Filium ſuum Magnum* Norvegiæ *Regem fecit. Similiter* Rex *Haraldus* Haardraade *bellum Anglicanum aggreſſurus, Filium ſuum Magnum regio Norvegorum ſceptro admovit, de his prolixè in Chron:* Snor: p. 762. 769.

(*i*) *Societate navali, qvæ* Skibrede *dicitur.*) *Fingere hic vocabulum cogor, cum latina lingva mihi nullum conveniens ſuppeditet. Eſt autem vox* Skibreda / *pars alicujus Provinciæ, qvæ olim navim in belli uſum, cum omnibus requiſitis & armamentis inſtruere debebat, Ita certus numerus* Incolarum *in ea ſocietate comprehenſus erat. Hunc ritum primus in* Norvegiam *introduxit Rex Haqvinus, Adelſtanus ob* Regis Erici Blodøxii *Filiorum irruptiones; Ille enim*

omnes

omnes Provincias maritimas, eorumq; Incolas, prædia & rura in certas classes, Skibreder dictas distribuit, ordinavitq; qvot Skibreder in qvacunq; Provincia esse debebant, & qvot qvamq; magnæ naves instrui, & in expeditionem navalem urgente necessitate apparari & educi debebant, qvod testatur Chron: Snor: p. 80. Haud absimilis constitutio facta qvoq; est in Dania à Canuto Rege potentiss: Magno cognomento. Qvod ex M. S. Islandico, opera Excellentiss: beatissimiq; Viri D. Olai Wormii edito, Knitlingsagu dicto percepi, vide circa finem libri Monum: Dan.

(k) In Egda Fylche.) Vocabulum hic etiam fingere coactus sum, qvo rectius sensus verbi exprimeretur. Vocabulum Fylche ita Pet: Undal. in descript: Nor: pag. 18. explicat: J gamle tiid er det Læhn kaldet Fylke &c: i. e. Ea olim Præfectura appellata est Fylke/ ex qva armatus exercitus educi & instrui poterat, & per id tempus Rex erat in qvalibet Fylke hujus regni. Ita avtem nominatur: qvia at Fylke i. e. aciem ordinare, & Fylke lid sin: exercitum suum in aciem producere. Ita Fylking: armatus exercitus in acie ordinatus, & paratus decertandi. Fylkings: Arm i. e. dextera sev sinistra ala sev cornu. Ex hac Fylke vocati sunt olim Fylkis Konger/ i. e. Reges Provinciales, qvales olim plurimi in Norvegia fuêre. Fuit avtem Norvegia olim in XXIII. Fylkias divisa, qvas Pet: Undal: in descr: Norv: recenset; vide in notis Stephani in Saxonem p. 18. In Dania qvoq; Fylkias fuisse ex Saxone constat, qvi ita de Frothone 3. Hist: Dan: lib: 5. scribit. Qvi cum ex crebris Erici colloqviis clariss: sententiarum schemata, qvibus animo delectari & refici posset, hausisset, non contentus ei Filiam in matrimonium dedisse, Litharfylchi etiam Provinciam tradidit, beneficium affinitati impartiendum extstimans.

(l) Judices vix tam diligentes.) Præclara sunt verba in vet: L. L. Norv: sub tit: Manh: B. c. 17. annotata, ubi de judicis officio agitur: verè avreum caput, qvod olim mandatum erat judicibus prælegi, qvando de rebus gravioribus sententiam ferrent: In omnibus justis judiciis, si Deo hominibusq; placebunt, qvatuor necesse est sint Sorores. End Pat er Myskun og Sanninder/ Rietvisi og Fridseme &c: vide in not: Dan: ad hoc caput. I. e. & sunt: Misericordia, Veritas, Justitia & Pax. Considerandamisericordia ne ira aut odio judicetur; æstimanda veritas, ne mendacium præferatur; observanda Justitia ne falsum & injustum judicium feratur; conservanda pax, ne præcipitanter agatur, discordia inter judices vigente, & pavlo infra: Qvatuor modis falsa judicia dicuntur, avt metu, si ratio Personæ judicandæ habeatur, avt avaritiâ si judex se dono corrumpi patiatur, avt amicitia avt odio &c: vide etiam Manh: B. c. 15.

(*m*) *Membrorum mutilatione.*) *vernaculè* Limahaat/ lemster oc Lemstersaar/ *Danicè* Lemleste/ *& sunt vulnera qvibus membra mutilantur, de his in L. L. vet: M. S. tit.* Manh. B. *c.* 21. *vide etiam in LL. impr. tit.* M. B. *c.* 17.

(*n*) *In expiatione homicidii.*) Mandgield *vel* Mandbod/ *qvasi viri lytron sev pretium vel pecunia ob commissum homicidium.* Saarbœtur *i.e. satisfactio vel pretium ob vulnera inflicta.* Riettur Bœtr/ *i. e. pecunia expiationis sev lytron secundum jus, vel in jure præscriptum, sev per qvod factum secundum jus expiatur, de his in L. L.* Impr. *c.* 11. *tit* M. B. *&c: c.* 1. 2. 9. 10. *ut & in Ll.: Jutia. l.* 2. *c.* 9. *l.* 3. *c.* 21. *Recess: Christ.* 4. *lib.* 2. 10. *& in Glossario qvære* Saarbod.

(*o*) *Rationario* Regis.) *De rationario* Regis *vide supr. c.* 20. *& in notis, ubi reditus regii à Cancellario describuntur. Forsan hic liber nunc protocollum dicitur.*

Cap XXXVII.

Si qvis regno bellum inferre velit.

Famâ belli fide dignâ in regno circumlatâ, (a) erit prima fidelium Juratorumq; Regis virorum cura, domui suæ consulere; proxima, Regi ipsi avt Præfecto ejus viciniori hoc denunciare; si qvis verò domi tranqvillus resederit & expeditionem detrectaverit, perceptâ ejusmodi famâ, ipse se regiâ avlâ privavit, supersedendo eam Domino ac Regi aliisq; sociis suis denunciare, nisi justam impedimenti excusationem, à Viris æqvi servantissimis approbatam, attulerit. Emisso avtem in Nomarchias nuncio Regis ad viros ipsius, actutum se eò qvisq; conferet, qvò imperatur, nisi perduellis in Regem & socios appellari velit & infamiâ notatus. (b)

NOTÆ.

(*a*) *Circumlatâ exercitus famâ.*) Hersaga/ *ab* Her *i. e. exercitus, &* Saga *fama vel narratio exercitus advenientis. Qvomodo hæc fama per regnum olim circumferebatur, docet Ll. Norv: tit.* Udf. B. *c.* 3. Kommer Krigshærd eller nogen opror begyndis i Landet/ da skal den sligt i Landhed fornemmer opskiere budsticken och lade dend fare Landet igiennem.

Cate.

cætera vide in not: dan: ad hunc locum. Id est: *si forte exercitus aliqvis irruptionem fecerit in regionem, aut qvædam exoriatur seditio, mox obligatus est is, qvi primus hæc ita se habere in veritate compertus fuerit,* opſtiære buſtiksen *i. e. exscindere virgultum vel bacillum qvoddam, mittendum per totam regionem. Qvid vero per tale bacillum intelligitur, explicat* Cancel: Bielke *in term: Jurid:* Buſticke *est virgultum seu bacillum cum alligato filo, qvod à villa ad villam cum edicto regii Officiarii transmittitur. Indicante verò bacillo famam belli, illius extremitas erat ustulata vel præusta, cum alligato filo, qvod rustici vocabant incendium, qvo significabatur: omnes viritim conveniendos ad repellendam hostium irruptionem, rapinas, incendium &c: hac de re etiam edictum est* Landsl B. 51. 52. 53. 54. *cap: Qvi veros belli rumores Incolis antehac incognitos indicabat, si exul, donabatur pace, si falsos belli rumores spargeret, privaretur pace qvisnam esset. Sed si vera nunciaret, solverentur ei à* Rege *tres marcæ argenti, & unaqvâq; Præfecturâ una marca argenti, qvod testatur L. Norv.* tit Udf. B. c. 5. *Eundem ritum apud veteres Danos usitatum fuisse docet* Saxo *libr:* XV. *Hac famâ septentrionalis* Scaniæ *populus cum* Hallandensibus *excitus more gentis, misso per omnes stipite, sub specie petendæ libertatis, belli titulum fugit, eoq; edicti genere exercitum construit.* Ita *antiqvissimus hic septentrionalium mos fuit: signo aliqvo conventum indicere. Sic apud Islandos, adhuc gentiles, conventus habendi signum erat: Cestra & Malleus Jovis.* Hamar Thors. *Sed post annum millesimum, cum jam in fidem Christianam jurassent, pro ejus temporis religione crux lignea adhibebatur, qvâ qvilibet colonus ad suum vicinium perferret, die, caussâ, & loco conventus indictis, cujus signi intermissi aut neglecti certa pœna daretur, Arngrim:* Jonas *libr.* 1. *Chrym:* c. 7. *De fama belli per regnum* Norv: *circumferenda, & pœna negligentiū præmioq; annunciantium præceptum fuit in LL. Norv:* Impr: *sub tit:* Udf c. 5. *& supra cap:* 3. Forſømmer nogen at bære budſticken naar feide er/ eller och icke fremkommer naar hand er tilſagt/ vere fredløs/ och haffve forbrut ald det hand hafver/uden hand har ſlig forfald/ſom Dommeren lovlig finder. *i. e. si qvis neglexerit tempore belli bacillum circumferre, aut præsentem se is non stiterit, ad cujus aures belli fama delata est, pace publica privatus, bonis suis omnibus cadet, nisi justam ac legitimam protulerit coram judice excusationem. Addam exempla: Edvindus Findsonius annunciavit* R. *suo Haqv: Adelstano* Herſager *Exercitus famam, qvod* Regis *Erici Blodoxii Filii armatâ classe invasissent regnum,* Regiq; *bellum intulissent Snor:Chr:* Norv: *p.* 84. *Grimarus Kertanus* Haqvino Haqv: Regi Herſager *annunciavit, inferente ei Schulone* Jarlio *bellum, qvâ famâ commotus Rex* Lod opſtiære oc udſende Heraur oc herpiil

i. e.

i. e. Budstikken i. e. *exscindi & circumferri curavit bacillum per totum regnum* Snor: p. 697. Spelm: Here/ *Saxonicè Exercitus*. Inde *Heribannum & Haribannum, Herislit & Harislit, multaq; aliæ voces militares apud Cujacium in præf: libri de feudis*; Herebannum *autem explicatur à Spelmanno*. *i.e.* Indictio *exercitus, & mulcta non ambulantis, in exercitum evocati; ab Here vel Hare i. e.* Exercitus & *Ban, edictum, mulcta*. Carolus Calvus *in edicto Pistensi c. 3*. *Heribannum exponit: hostis i. e. Exercitus adnunciationem. Qvandò, inqvit, necessitas nobis evenerit, ut hostem nostrum annunciemus usq; constituta loca &c: Heribanni legem vid: ibid: Francis & Germanis in lege fuit, ut die & loco indictis, evocatus qvilibet se exercitui sisteret militatum, videatur ibid: pœna prolixè.*

(b) *Niding apud Regem.*) *Nidingur explicatur à Cancellario Aur: Hvitf.* Ærløs *i. e. infamis, & in margine: proditor. Duplicem autem hac vox significationem habet*, I. *In danica lingva denotat Niding, hominem valdè & sordidè parcum & cum odio atq; invidia qvadam in proximos. Unde etiam* Karrig Niding *danicè dicitur, à* nid *avaritia juxta & invidia. In hunc sensum loqvitur* Syrach *cap:* 14. *v.* 4. 5. 6 Ἀνδρὶ μικρολόγῳ οὐ καλὸς ὁ πλοῦτος, καὶ ἀνθρώπῳ βασκάνῳ ἵνα τί χρήματα; ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, συνάγει ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ τρυφήσουσιν ἕτεροι. Ὁ πονηρὸς ἑαυτῷ, τίνι ἔσται ἀγαθός, καὶ οὐ μὴ εὐφρανθήσεται ἐν τοῖς χρήμασιν αὐτοῦ. Τοῦ βασκαίνοντος ἑαυτὸν οὐκ ἔστι πονηρότερος, καὶ τοῦτο ἀνταπόδομα τῆς κακίας αὐτοῦ. Ἀνδρὶ μικρολόγῳ καὶ βασκάνῳ, *vertit* P. M: Resenius *in Bibliis & marg.* Ærrig Niding/ affvindsiug/ *qvod lucas Osiand. vertit: viro parco & sordidissimo, versio Brylingeri: Viro parco & livido. Lutherus*: Ein Lauser und karg Hund & *alia versio Danica*: it karg oc Nidsk Menniske. II. *Notat* Niding *vel* Nidingur *in Vet:* Norr: *lingva infamem & proditorem, qvi turpissimum scelus patravit. Inde* Nidings Verk/ *scelus patratum, de qvo in LL. Norveg: sub tit:* M. B. *c.* 2. Pat er Nidings Verck hid mesta/ eff Madr rœdur land edr Pegna udann Kongisinnum i.e. *maximum scelus hoc esto: si qvis plebem turbans prodit regionem & populum*; *eodem cap. prolixè continetur, qvot nempe modis* Nidings verck *patratur. Erat etiam qvivis* Niding Fredløs/ *i. e. proscriptus, ut ex cap.* 4. *tit* M. B. *apparet.* Par sem Madr gierer Nidings verck: *seqv. vid. in not. Dan. hoc loco.* ⁏ *si qvis* Nidings verck i. e. *proditionem committit,* da fare hand utlæger i. e. *fiat exul, & cadens omnibus bonis suis, nunqvam revertatur in patriam, nisi veram belli famam incolis incognitam nunciaverit, hoc medio pace donabitur. Kalfus Arnesonius à Fratre Findio in prælio sauciato* Gridniding *vocatur* i. e. Fredbryder oc Kongens Forræder/ *qvia contra*
R. Ola-

Regem Olaum Sanctū *dimicaverat,* Snor: *in Chron: p.* 309. *Ita Birchebeni Episcopum Nicolaum Osloensem Nidingū vocarunt, & Toro Olvison Niding: vid: in notis dan: ad cap:* 40. *Spelmann: in Archaol: errore vocabuli* Niderling *&* Nidering *ponit. Malmesberiensis p.* 121. *in Will.* 2. *Anglos suos appellat Rex, jubetq; ut compatriotas advocent ad obsidionem, nisi qvi velint sub nomine Nidering, qvod neqvam sonat; manere. Angli, qvi nil miserius putarunt, qvàm bujusce vocabuli dedecore aduri, certatim ad Regem confluentes, invincibilem exercitum faciunt. Malmesb: a. interpretatur neqvam &c. ibid: Mat: Paris: in An.* 1088. *p.* 14. *ut ad obsidionem veniant jubet, nisi velint sub nomine* Nithing. *qvod latinè neqvam sonat, recenseri. Angli nihil contumeliosius & vilius æstimarunt, qvam hujuscemodi ignominioso vocabulo appellari, hac* Spelman: *addit qvoq; alteram vocis significationem: sic &* Niding *Saxonicè exactorem & fœneratorem denotat.* Ita convenit cum Danis & Norvegis in hac explicatione.

Cap. XXXVIII.
Qvomodo præda tempestate belli est dividenda.

Nunc porro de præda & manubiis in bello distribuendis est dicendum, Deo victoriam juxta & prædam largiente. Erat qvondam inter Regem & Birchebenos sancitum ex omnibus manubiis, bello acqvisitis, decimas dare, (b) nec ex illis tantillum intervertere, hoc ritu in medium adportandis: Primo in foro, (c) data opportunitate, erat conveniendum, qvò Signifer regius vexillum erat apportaturus, & facto ibi spatio necessariæ, prout ipsi videbàtur, capacitatis, vexilli hastam in medio gyro collocaturus. Hinc natum est vetus illud proverbium: Ecqvid tu ad hastam apportas? Mox omnes partam in bello prædam ad vexillum deponere debebant, interposito juramento, se ne minimum celasse, nec scire qvenqvam, qvi tantillum absconderit, haud apportatum. Hinc Viri duodecim (d) à Rege nominatim ad id electi prædam hoc modo partirentur: Primò omnia ad hastam projecta, qvæ qvisq; fuerat nactus, in duas partes & postmodum in quatuor sunt dividenda. Hanc iterum qvartam qvamq; partem in duas æqvales sortes duodecim illi arbitri partientur. Naucleri verò & Præfecti Prætoris à Rege con-

ftituti, omnem aliam prædam, naves puta, aliaq; ejusmodi acqvifita primo in duas, deinde in qvatuor partes æqvaliter diftribuent. (e) Poftea miffis in gremium partium fortibus, illam qvisq; qvartam habebit, qvam fors indicaverit, pro numero virorum partiendam. Si verò fortè contigerit, Regis hoftes navem qvandam prætoriam, aliave ejus bona in bello intercepiffe, qvæ poftmodum armata manu aut alia arte recuperare poffit, æqvum eft, ut Regi propria navis aliaq; fua reftituantur. Cœterum alia navigia, thefauri & manubia pro numero militantium, modo fupra dicto, dividentur. Omnis autem pretiofus thefaurus Regi jufto pretio venum exponetur, qvem fi emere noluerit, cuivis vendere licitum efto. Præterea omne avrum & argentum, pecunia numerata, æs aut alia, qvæ Viri regii, comprobatione teftium agnovêre, fibi ab hoftibus effe erepta, prædæ forte dividendæ, haud annumerabantur, qvisq; vero fuum recipiet; qvi vero prælium transfugiendo detrectaverint, qvantumvis poftmodum reverfi, eadem privari pecunia commeruêre. Eft avtem Aulicorum ftatutum nemini licitum effe devicto hofti intima veftimenta exfpoliare; (f) fed neceffaria corporis tegumenta: interula & fœmoralia, qvibus poteft velari, funt concedenda. Argentum verò in illis refervatum eripere permiffum erit. Qvicunq; ultra hoftem defpoliaverit, fi Avlicus purpuratus fit, marcam argenti folvet; fi Emiffarius, didrachmum fimiliter mulctæ loco expendet, Si miles delectus, 4. folidos. (g) perfolvet; fi vero adolefcens, qvi nondum ex ephebis exceffèrit, natibus luet. Hæc verò mulcta pauperibus in nomine Dei eft eroganda. Qvi avtem fpoliator fuerit deprehenfus capite diminutus, poftmodum nominabitur. Præter ea fi qvando Rex aut Viri ejus exercitum in duas partes fuerint partiti, unam adducentes in prælii difcrimen, alteram in infidiis aut alio loco collocantes, aut fi qvibusdam imperatum fuerit, ut è navigiis in terreftrem aciem egrediantur, aliis verò ut remaneant, naves ab hoftium incurfu cuftoditum, (h) conceffum erit his, qvi remanfêre, cum aliis in acie cum hofte confiictantibus, æqvalem prædæ fortem capere, & victoriæ juxta ac acqvifitæ prædæ participes effe.

NOTÆ.

(a) *Præda bellica.) Vernac:* Hærfange *ab* Hæri. *e. exercitu &* fange *i. e. capere, prehendere, qvafi captum ab exercitu.*

(b) *De-*

(b) *Decimas ex omni præda.*) De hac Birchebenorum sanctione supra ad c. 20. annotatum. Sed longè ante Birchebenorum exortum decimæ in Norvegiam sunt introductæ. Nam Guttormus R. Haraldi Haardraades Nepos ex Sorore, Pirata strenuus, promiserat Regi Olao S. decimas, ex omni præda, qvam ex devicto Margadeto Hiberniorum in piratica adversus illum acqvisierat, si modò victoriam conseqvi posset. Qvi, Victor in Norvegiam reversus, tertiam partem omnis prædæ acqvisitæ S. Olao sacravit, ex cujus pretio clava argentea est confecta, inq; sacrarium S. Olai deposita in æternam partæ à Guttormo victoriæ memoriam, hæc Snorro in Chr: p. 356. sed si jus aulicum & jus Christ: Norv: Regem Olaum S. Authorem habeat, qvod ex Chr: Norv. Snor: patet p. 197. decimæ qvidem superioribus adhuc seculis in Norvegia constitutæ ac imperatæ fuere, vid: supra prolixius de decimis in notis ad c. 20. ubi qvoq;, qvæ in Jure Christ: præcipiuntur, sunt annotata.

(c) *Ad Prætorium.*) Vernac: Huusting ab Huus domus & Ting forum, qvasi domesticum forum. Veteres Hustingum ficto vocabulo nominabant, ita qvoq; dicta antiqviss: & celeberrimæ Londinarum civitatis curia suprema, notante Spelm: in Archæol: Sed ille à Huus i.e. domus & ting caussa derivat, qvasi domum caussarum denotaret, ubi caussæ aguntur. Hustingi Londinensis meminit Legum S. Edovardi Concinnator c. 35. Debet etiam in Londen, qvæ caput est regni & legum semper curia Domini Regis singulis septimanis die Lunæ Hustingis sedere & teneri &c. Mandat etiam Lex Edovardi Confessoris, Hustingum singulis septimanis die lunæ teneri. Addit Spelm: ex libr: Ramesiens: sect. 268. antiqvam transactionis, & traditionis formulam in Hustingo habitam: Notum sit,, Universis sanctæ Ecclesiæ Filiis, qvod Wlfaotus de Walebroc de London vendidit,, Reinaldo Abbati Ramesiæ qvandam suam terram &c: & saisivit eum per qvendam baculum, & clamavit solam & qvietam & absq; omni calumnia &c: Coram,, omni Hustingo de London, omnibus diebus amplius in perpetuum in Ecclesia Ramesia habendam pro 10. libris denariorum, qvas in præsentia totius Hustingi dedit.,, Et paulò post: Hujus vero venditionis & emtionis testes ex parte Hustingi hi sunt,, &c: vid: in Spelm: plura.

(d) *In LL. Norv:* præceptum erat, qvod Regis Præfectus aut Procurator Præf. 12. Viros Laugrættis Mænd constitueret, caussas majoris momenti judicaturos, tit: Tingf: B. c. 4. Ipse Rex Olaus S. Legum Norv: concinnator 12 semper sapientia præstantiss. Viros regni sibi adjunctos habuit, qvi cum ipso de arduis & maximis caussis discernere debebant, testante Snorrone in Chr: p. 228. Plura de 12 Viris supra ad c. 3. prolixè annotata sunt.

 (e) Q

(e) *Omnem prædam etiam divident.*) *Ex multis exemplis quæ in* Chr: Norv: *Snorronis sunt de acquisita olim præda ac divisa, pauca annotabo.* Rex *Haraldus Haardraade* 70 *naves, Regi Daniæ* Svenoni *ereptas, in prælio occupavit, Nissariensi dicto, præter ingentem aliam prædam exercitui divisam,* Chr: Snor: p. 361. Rex *Olaus S. devicto* Svenone *Jarlio ingentem prædam navium aliarumq; rerum nactus est, quam inter milites distribuit,* Chron: Norv: Snorr: *p.* 196. *R. Sverrus cum* Birchebenis *suis, in variis adversus R. Magnum Erlingi præliis copiosam prædam accepit non tantum navium armatarum, sed etiam auri argentiq; & tandem coronam & sceptra omniaq; diademata regia ei eripuit. Ex qua præda ipse* Rex *pretiosiora retinuit, cætera in exercitum erogavit,* Snorr: Chr: p, 510, 514. *Plura exempla allegare supersedeo.*

(f) *Si quis funeri.*) *Vetus* Norv: *sanctio fuit, ne quis cæsorum in bello corpora planè denudaret, aut omni veste exspoliaret. Idcirco Rex Olaus S. haud permisit militibus suis devictum* Erlingum Schialgsonium *ejusq; copias deprædari* Chron: *Snor: p,* 283. Nec *sivit Erlingus Sckack Jarlius, Sigurdum Comitem cum copiis suis victum & cæsum, vestibus exui & denudari, qui servos & mancipia sua stricto gladio suo à mortuorum cadaveribus abegit,* Snor: *in* Chron: Norv: p. 483.

(g) Qvinqve oras.) *Vernac:* Aura/Dan: *øre fuit olim genus monetæ valens* 15. *minuta.* *Ita* 2. *oræ faciebant* 2 *solidos danicos cum dimidio: 2 scil: oræ argenti erant* $2\frac{1}{2}$ *oræ monetæ, quæ nunc valent* $7\frac{1}{2}$ *solid: dan:* 3. *Oræ autem olim erant* $7\frac{1}{2}$ *marcæ, nunc verò duplicem faciunt valorem nempe* 15. *marcas.* De *his* Christ: *Ostenson.* De *ora ita* Spelm: *nummus fuit apud* Saxones *nostros, qui valebat* 16 *denarios, duæ oræ* 32 *den: citat* LL. Edov. Conf: c. 12, Spelm: *ibid: de marca vid: in Archæol:* *Ora Argenti nunc in* Norv: 4 *solid: dan:* Cancell: *Bielke in term: Jurid:*

(h) *Custodes impedimenti:*) In *distribuenda præda iis, qui impedimenta custodiêre, imitati sunt veteres* Norvagi *Davidem, qui post partam ab Amalechitis victoriam & prædam,* 300 *viros illos defatigatos & custodientes impedimenta juxta amnem Besor, participes prædæ fecit. hoc exemplo faciens statutum in Israele* 1. Sam: 30.

CAP. XXXIX.

De violatione pacis ſacræ ædis & fœminarum.

VOto nos Deo & Regi, cunctisq; prædeceſſoribus ejus obſtringimus pacem ſacræ ædis (a) & fœminarum inviolatam ſervaturos; (b) qvisqvis enim eam reddiderit irritam, amiſſa propria pace à Rege & ſubdito proſcriptus erit, nec in cœmiterio ſepelietur, ſed ob patratum facinus à Rege graviſſimè eſt plectendus. Antea vero in cujuſvis cauſſam accuratè eſt inqvirendum, qvò innocens abſolvatur, reus verò, qvi deliqverit, debita afficiatur pœna;. Non licebit cuiqvam pace publica à Rege donato (c) aliis jus ſuum interdicere, Rex verò neminem protectione ac defenſione ſua dignabitur, qvi fas & æqvum nolit ei præſtare, qvem offendit. Et ſi læſus ad Regem & Nomarcham qverelas detulerit, qvibus reus commotus, commiſſi expiationem pollicetur, utiq; tum dignus habebitur, qvi regia ſententia & gratia fruetur; Si verò cauſſam expiare noluerit, indignus erit, cui regia pax diutius eſt præſtanda. Si deniq; juxta prolatam Regis & Optimatum ſententiam delicti expiationem obtulerit, in arbitrio erit Regis & aulicorum, ad peractam cauſſæ reconciliationem eum apud ſe retinere.

NOTÆ.

(a) *Ut ædibus ſacris &c.*) Halde Kirkua Frid. *De pace ædibus ſacris ſervandæ ſerio imperatum erat in Jure Chriſt:* c. 8. 9. 10. *Verba latinè ita exponuntur: Si qvis in templo aut templi cœmiterio cædem, adulterium aut alius » generis ſpurcitiem, vel ſangvinis effuſione vel non, irato animo patrarit, ab eo » tempore, qvia immundum factum eſt, nulla in eo ſacra peragentur, donec Archi- » epiſcopus illud aqva ſacrata, & cantu ad id ordinato purgaverit. Adde ſi qvis » nefandum ſcelus committens, vitæ conſervandæ cauſſa in templum vel cœmiterium » aliqvod confugerit; omni malo hoc in loco plane liber erit, niſi eorum aliqvi, homi- » nes occidendo lucrum facientes, qvales ſunt: latrones, Piratæ, graſſatores templi » pacis violatores, aliqvid contra ipſum tentant; Nam qvi legem frangit, in- » dignus eſt ſalvari lege. Templa omnia habeant ad omnia latera ſpatium paſſu- »*

„ *um* 12, *facella vero triginta liberum & pace donatum.* *Ulterius si qvis in cathe-*
„ *drali vel ut alii: collegiato templo, avt ejus cœmiterio irato aliqvem animo, sit qvo-*
„ *qvo instrumento, læserit vel necaverit, exul factus cecidit bonis suis, qvorum dimidia*
„ *pars* S. *Olai, altera* Regis *erit; Et læsus ante* S. *Olaum &* Regem *Jumat suum*
„ *ex bonis perditis, & majus ac si alibi factum fuit; si vero in alio templo aut cœmiterio*
„ *tale qvid evenerit, mulctam dabit transgressor* $7\frac{1}{2}$ *uncias argenti, mediam partem*
„ Regi, *alteram Archiepiscopo. Sin vero in facellis ? dabit* 2. *örtugas &* 4.
„ *marcas, & ante* Regem *& Archiepiscopum sumatur ex bonis illius in templi con-*
„ *secrationem. Hinc pax ædis sacræ sev templorum inviolata à* Regibus Norv:
olim conservata fuit. Rex Haqv: Haqv: *Ducibus suis adversus Schulonem Jarlium in bellum emissis, seriò præcepit, ut pacem ædibus sacris ac fœminis servarent, sicut primogenitores ejus fecerant,* Snor: in Chron: p. 698. *Idcirco inviolati permansêre, qvi in cœnobio* Helgesetter *aut templo Holmensi delituêre cum omnibus suis bonis illuc translatis*, p. 700. 701. *& Birchebeni Schulonem in templum Cœnobii* Nidros: *se conferentem, perseqventes ingredi templum noluêre, sed evocatum & egressum obtruncarant. Qvumq; forte incendium immisissent cœnobio, absolutionem istius peccati ab Archiepiscopo impetrantes vix sunt consecuti*, p. 722. *Articuli bellici etiam hodie templa inviolata esse volunt.*

(*b*) *Et fœminis pacem servarent*) *vernaculè* Kuena grid. Grid *i. e. Pax &* Gridsted *i. e. locus pacis, &* Gridbrech *pacis violatio*, *Ita* LL. Henr: 1. c. 36. *In caussis regiis* Gridbrech *centum solidorum mulctâ emendabitur.* It: LL. *Canuti part.* 2. c. 58. *si qvis in profectione militari* grithbrech *commiserit, vita & Wergildo mulctator.* *Aliis dicitur* Fridbrech *in* LL. *Ethelredi* c. 6. *De Gridsted vid:* LL. Norv: *sub tit:* M. B. c. 16. *&* Cancell: Bielcke *in term: Jurid: sed de pace fœminis & pueris servanda mandatum extat à* Deo Deut: c. 13. 14. *Philippus seditiosorum Bagliorum Rex arcem Bergensem occupans, omnes fœminas inviolatas cum bonis earum dimisit, easq; apud se in urbe conservavit.* Chron: p. 567. *Rex Haq: Haqv: fœminas Ragenhildam & Ragenfredam, in cœnobia & templa à* Schulone Jarlio *missas, in pace dimisit.* 700. 701. &c: *Vid: hac de re etiam* Krigs Retten.

(*c*) *Qvibus* Rex *pacem concedit.*) *De pace* Grid *illis conservanda, qvibus* Rex *securitatem concedit, præceptum est in* LL. *Norv: tit.* M. B. c. 1. gifver Kongen nogen Drabsmand fred for Hoffdingers/ eller andre gode Mænds bens skyld/ eller och hand kand selff forhverffve fred aff Kongen/ da skal hand niude slig fred/ som Kongen gier med ham/ och stille den Dødis Arffvinger til freds efter
som

som Kongen siger dem imellem/och de bøder udlegge til de tider de foresnis om &c. i. e. Si Rex *aut Magnatum certorumq; virorum intercessione pacem homicidæ det, aut ipse illam impetrare possit, utatur pace sibi à Rege concessâ, modò interfecti hæredibus secundum verba* Regis *satisfaciat, mulctamq; dicto tempore numeret. Hi vero qvi bona ipsius eo exule administrarunt, ea ei sarta tecta cum suo proventu restituere obligantur. Nominatur qvoq;.* Ubodemaal/ dreber nogen dend som haffver Kongens beskiærmelse breff etc:) Pat er Obotamal eff Madur Drepur Pan Mann/ er hann heffur fyre sier Breff og Insigle Kongs til Landzvistar edr til Ransaks/ eff sa visse Pater hñ tok aff. M. B. c. 2. Hoc est Obodemaal, *si qvis Virum illum occiderit, qvi habet Regis literas & sigillum ad* Landvist/ *i. e. caussa inqvisitionem, si modò compertum habebat, qvi illum occiderat. Paulus Vagescbalmus post occisum Ericum Baggium à Rege Haq. Haqv: conservatus est, ne à Birchebenis occideretur, Chr: p.* 671. 672. *Et Rons Eschilli F: ab eodem Rege post patratam cædem in nave conservatus p.* 673.

CAP. XL.

De dissidio Avlicorum

Qvid decernendum sit de discordia inter aulicos mutuo exorta, nunc porro perstringemus. A caussa verò maximi momenti ordiemur; Si qvis (a) facinorosus evaserit, inhonestum facinus patrando, aut perduellis in Dom: ac Regẽ suũ deprehenditur, is, redactis in fiscũ omnibus bonis ejus mobilibus & immobilibus, igne & aqva est interdicendus. Qvicunq; similiter mendacii & falsi testimonii adversus aliqvem fuerit convictus, aut deprehensus ob favorem & donationes in partes alicujus inclinare, proditor est habendus, si rectius noverit. Et qvi hoc postmodùm ob eandem caussam celaverit, id ex legis præscripto Regisq́; ac Aulicorum Judicio ritè fiet. Præterea si qvis ob caussam nondum in foro actam, qvendam sociorum suorum trucidaverit, is inhonestum committit homicidium (b) debitâ pœnâ afficiendus. Si qvi deniq fidelium & juratorum Regis Virorum qvenqvam sive regiorum Virorum, sive subditorum aliorum inhonesto ac illegitimo modo percusserint, aut pro-

proditionem aliqvam in jure municipali præscriptam intenderint, hi rei capitis erunt, (c) statuente ita lege.

Tenentur enim legem potius stabilire, qvàm qvocunq; modo violare, juramenti, qvo se obstrinxére, memores. Et concitatâ inter Aulicos qvacunq; discordiâ aut offensione sive ruri sive in civitatibus ea eveniat, nemo vindictam ab aliqvo ipse sumet; Qvi verò verbo aut facto aliqvem offenderit, culpam deprecabitur, & benevolis verbis aliaq; satisfactione damnum resarciet; (d) Qvisqvis enim læso satisfactionem offerre detrectaverit, spontanea culpa, aulâ est remotus. Et si qvis sive sociorum qvendam, sive alium qvocunq; modo vulneraverit, (e) qvi hæc Regi aut delegato ejus, in ejusmodi caussis avdiendis fuerit conqvestus, reo nihilominus expiationem denegante, ipse se ab aulico jure removit, nisi Regi & aulicis ejus clementius agendum fuerit visum.

Præter hæc, si qvis fidelium & Juratorum Regis Virorum in mari graviter periclitetur, aut inter saltuum Juga tempestatibus obruatur, (f) aut inter inimicos in summo periculo versetur, cui socius auxilium in potestate ejus situm denegat, hic meritò aula erit proscriptus, aut aulicorum judicio puniendus. Nemo Aulicorum Regem & socios suos (g) qvidqvam celare debet, qvod novit ipsis damno ac dedecori esse. Nec aulicorum qvispiam alii alicui obtrectabit, mentiendo in ipsum, aut calumniando; qvisqvis enim in ejusmodi caussis ad famam & bona spectantibus (h) deprehensus fuerit, is famam & bona sua in medium juxta opponet. Et si qvis deniq; Aulicorum, Regis & aulicorum sententiæ (i) nisi graviore de caussa contradixerit, ipse propria culpa à jure aulico est remotus, nisi Rex clementius cum ipso actum velit.

NOTÆ.

(*a*) *Si qvis dolosus.*) *In Jure Christ: Norv.* Christen Retten/ *vocantur* Drotin Svikare *à* Drottin *i. e. Dominus, &* Svikare *i. e. Defravdator, proditor, qvasi Domini defravdator, proditor, qvi excommunicatis annumeratur. Vid:* Christen Retten. *Findo Arnesonius vocabat Fratrem suum* Calficum, *qvod adversus* Regem *suum Olaum dimicaverat, Gridniding i. e. pacis ruptorem & Domini proditorem &c: supra in notis ad c. 37.*

(*b*) *Turpissimum facinus*) Stiemdarvig/ *qvod explicat Cancell:* Wielke *in term: Jurid: de damno & ignominioso facto, quod alicui in occulto & clam*

& clam infertur. Skiemdarvig & Nidingsverck quasi unus ferè signif: conjunguntur in LL. Norv: tit: M. B. c. 2. Eingi madr ma Jordu sinn Fyrer giora/ nema hann Beigi Skiemdarviig/ edr giora Nidingsverk i. e. Nemo tenetur fundos sev agros suos in fiscum dare, nisi qvi avdet Skiemdarviig aut facit Nidingsverk i. e. Nidingi opus; Qvi verò socium suum aut Sagisløs Mand i. e. insontem nulla de cavssa accusatum aut convictum occiderit, ei nulla Regis protectio (Landvist) concedatur. M. B. c. 1. sic in libr: LL. Jut: l. 2. c. 12. 14. Veridici debent jurare, qvod ipse (homicida) interfecerit hominem innocentem, ob qvod tenetur pace privari c. 14. si voluerint veridici suo juramento aliqvem pace privare pro Affhogh/ tunc debent jurare, qvod ipse receperit hominem innocentem, Sageslos Mand/ & duxerit eum ad lignũ, qvod dicitur Stock/ ob qvod tenetur sua pace privari &c.

(c) Inexpiabilis sceleris rei.) Vernaculè Obota Mæñ & sunt qvi committunt inexpiabile facinus, tale qvod expiari neqvit, adeoq; capitale; Qvot avtem modis Obotamaal committitur, & qvi sunt Obotamen, prolixè in LL. Norv: tit: Manhelg. B. c. 2. describitur his verbis: Jngen maa sin Jord forgiore &c: i. e. si qvis terram aut fruges excantat; si plebem excitans integram, „ regionem prodit; si vitam huic, cui fidem securitatemq; adjuravit, adimit; si judicem „ interficit ob justam latam, sibi tamen contrariam sententiam; si ædes alterius no- „ ctu incendit; si cædem committit; si furem absq; lata sententia è medio tollit; si qvis „ de alio, qvam peccante se vindicat; si manum, pedem aut lingvam alterius exsecat, „ aut membrum virile amputat, talia vel qvi committunt, vel qvi aliis Authores sunt „ ita facere, omnes Obotamenn censendi, nisi qvosdam eorum singulari gratia „ Rex castigat. Prætereà si qvis non mente captus Patrem, Matrem, Filium, „ Filiam, Fratrem aut Sororem, vel si Rusticus Uxorem, vel hæc illum occidit. Item „ si qvis vel sibi ipsi violentas manus, vel alii in propria domo, prædio vel agro, vel „ in agrum eunti mortem infert, nisi id fiat aff Nødverge i. e. coactâ & justâ defen- „ sione, est Ubodemaal i. e. inexpiabile scelus. Adde: si qvis cum alterius Uxore „ aufugerit, est Obodemann & morte dignus ac necandus qvoqvo locorum invenitur; „ sic etiam qvi ob furtum vel capitale flagitium vitam finiunt, qvales sunt: prædo- „ nes, piratæ, sicarii, magi, haruspices, ejusq; generis alii, vel qvi certo pretio con- „ ducti homines innocenter trucidant, qvi vim fœminis virginibusq; inferunt, tales „ sunt Ubodemænd/ nec reddatur ratio, utrum sententiâ judicis, an verò à suis „ Actoribus interficiantur, & qvi sceleratorum horum, qvos sciunt tam justis de „ caussis morte punitos, vindictam qværunt, exules facti, omnibus bonis suis cadunt. „ Ulterius si qvis sciens cum maritata Fœmina matrimonium contraxerit, vel qvi „

 me-

"moneta. sigillum vel literas regias adulterârit, vel qvi hunc, qvem defendunt
"litera regia, interficit, est Ubodemand. Tandem si qvis in diversiorio ubi Rex
"in præsentia est, aut in area, vel imperatoriâ Regis non præsentis, homicidium
"commiserit, est Ubodemaal.

(d) Omnem honorem & satisfactionem.) Ita Rex Haqvinus Haqvini, nomine Gunolfi Avunculi sui, Sirroni Eiliffo satisfactionem obtulit ob inflictum manui ejus vulnus in ebrietate Snor. Chron. p. 620. Et Schulo Jarlius ob sauciatum in vena Vegardum Veredal, Regis Haqv: Haqv: virum, adjudicatus est mulctam dare ibid. De pœna verò eorum, qvi facinora sua expiare nolunt, vide LL. Norv: tit: M: B. c. 22. & supra in nota b. ad cap: 33. sic etiam M. B. c. 18. "ubi ferè eadem verba recitantur, præter hæc: End vil hand det icke/da maa "hand Steffnis for Laugmanden och giøris fredløs. i. e. si nullo medio nec "modo reus impositam sibi mulctam solvet, citet eum Actor coram judice, & proscri- "batur in exilium. Ita qvoq; Tingf: B. c. 6. Rifver eller Straffer nogen "den Dom &c. h. e. si qvis sententiæ judicis, non contentus, irato animo se opponit, "dabit Regi mulctam qvatuor marcarum argenti, contrariæ vero parti unius; nec "qvicqvam tamen detrimenti patietur honor & existimatio ejus, dummodò solvat "supradictas qvatuor marcas argenti, qvod sententia judicis noluerit satisfacere; si "verò adhuc obstinatus intra dictum tempus mulctam dare noluerit, tria certa sta- "taq; tempora, unum, qvodvis constans sex septimanis, post aliud reo præfinient præ- "scribentq; Assessores judicis, si verò intra unum trium dictorum temporum adhuc "inobediens reus mulctâ non comparuerit, citetur coram judice, & aqva igniq; in- "terdicator. Vide eadem ferè verba c. 8. Tingf. B.

(e) Sauciaverit aut mutilaverit &c.) Ita lex Dei Exod. 21. v. 22. "23. 24. 25. Levit. 24. v. 19. 20. hac de re etiam prolixè in LL. vet: Norv. M. "B. c. 21. Eff Madur lyster Mann ms heiptugri hendi/ Parsem eigi eru "gridastadur med Auxi/ lurki edur Steine &c. i. e. si qvis alium in loco, "qvi non est gredsted/(i. e. pacatus locus, ubi nemini sub pœna capitis turbas "movere licitum est) securi, fuste, vel lapide iratâ manu percusserit, mulctæ loco "pro primo ictu statim solvet Regi unam marcam, pro secundo binas, pro tertio tres, "pro qvarto qvinqve, pro qvinto tredecim marcas; Læso verò percussor juxta latam "duodecim à judice legitimè ordinatorum virorum sententiam plenè satisfaciet, &c.

(f) E naufragio &c.) Qvomodo naves ducendæ venientes ad portum, extat in LL. Norv. tit: Udf. B. c. 14. & K. B. c. 26. sed qvomodo mulctandi, qvi naufragos despoliant, vide L. jutiæ l: 3. c. 63. & Christ: 3. Recess art: 57.

(g) Nemo Aulicorum Regem &c.) Hoc reqviritur in Juramento omnium.

mnium Avlicorum, ut Regi se fideles præstent, quod sup: dictum est, & præsertim c: 28. not: b. Eff du kemur til Kongs Pronustu *&c.* Sic Dago Spaamand *fidelem se præstitit Regi suo, indicando ei proditionem Toronis Olvisonii, qui dona susceperat à Canuto Rege Daniæ, inimico Regis &c: vid. Snor. p: 278. Ita quoq; Dagfindus Bondius, & Jvarus Boldius insidias & dolos Schalonis Jarlii Regi suo Haqvino Haqvini notos fecêre Chron: p: 604.*

(*b*) *In cavssis vitam & bona cernentibus &c*) *Vide de his LL. Norv: impress.* M. B. *c. 21. item MS: Island:* M. B. c. 11. Eff Madur mæler Peim Ordum/ edr giorer Pat nochud ad hinn sie liife sinu ad firr *&c: i. e. si qvis avt verbis avt opere ita effecerit, ut alterius vita periclitetur, vel damnum exindè avt probrum alteri adferre allaboraverit, idq; testimoniis possit comprobari reverâ ita factum esse, satisfaciat sententiæ legitimæ reus solvendo mulctam actori & Regi, nisi lege se redimere possit.*

(*i*) *Latam à Rege sententiam violaverit.*) *Idq; secundum LL. Norveg. impress.* M. B. *c. 18 quod supra notavimus.*

Cap. XLI.

Omnes havd occupatos in concilium convenire debere, avdito tubæ clangore.

Percepto regiæ tubæ aut cornu clangore (a) rogandum est exqvisitè, ecqvid hoc sibi velit? Veritate autem compertâ, convenient eò omnes nullo districti impedimento, sive Viri regii juramenti fide mancipati, sive alii regni incolæ, nec ullam interponent moram. Qvisqvis enim non comparuerit, nisi justo impedimento retractus, duos solidos ex debito persolvet; si verò ter deliqverit, is propriæ negligentiæ culpâ, consortio sociorum & regiâ aulâ privabitur. Conveniendum itaq; est in (concionem) forum, audito clangore (b) ut resciscat unusqvisq; qvid subsit novi, qvod subinde Regis, subinde avlicorum invicem interesse plurimum potest. Id qvoq; probè observandum, non esse fas cuiqvam in forum tardiusculè abire, nisi qvi ritè nominatim est constitutus. Præterea clangente promiscuè ad conventum qvodam, sive

Purpuratorum, five Emiſſariorum, ſive deniq; lychnuchorum, omnes tamen convenient ſonitum avdientes, qvamvis non ſint ejusdem ſocietatis, aut ejusdem nominis & conditionis. Accidit enim perſæpè, qvod unus ex multis ante alios ejusdem conſortii rem aliqvam reſciſcat. Nihil eſt immodeſtius & magis indecorum ad honeſtatem & prudentiam compoſitis Viris, qvàm in more poſitum habere ad avdiendum & inſidiandum alterius ſermoni conſiſtere (c) & qvæ ſua non refert, ſcire, aut non vocatus, loqvi. Non perſtrepent Aulici mutuis confabulationibus (d) præſente Rege, niſi ab ipſo ſit conceſſum. Si qvi deprehenſi fuerint mutuis colloqviis & verborum ſtrepitu, interdicto ſpreto, Regem interturbare, proditores omnes ſunto, & qvi illis aſſentiuntur. Præter hæc avdito ſonitu,cum deducendũ ſit ad exeqvias funus, (e) nemo moram interponet, hoc enim officii non niſi ſemel præſtatur. Qvicunq; neglexerit funus ſocii ad exeqvias comitari, duos ſolidos mulctæ loco ſolvet. Erit ſimiliter qvilibet obſtrictus ſuper ægrotis ſociis, eorumq; funeribus vitæ debito liberatis, vigilias agere; duplum enim, nempè 4. ſolidorum mulctam expendet (f) qvicunq; id negocii detrectaverit. Hanc verò mulctam Vexillarius regius exiget, & indigentibus pauperibus diſtribuet;(g)ſi qvis infortunium paſſus, patrârit capite plectendum facinus, qvale homicidium, furtum, proditio in Dominum ac Regem, aut alia flagitia juxta legis ſententiam morte expianda, tum ſi opus fuerit vigilum & cuſtodum cura, excubias ſuper ipſum captivum agent ſocii ejus, (h) eumq; poſtmodum ad deſtinatum ſupplicii locum comitabuntur.

NOTÆ.

(a) *Avdito ſono buccinæ &c.*) *Vern:* Kongs-ludur *qvaſi* Lyder *ſonitum dans vel excitans, buccinam ſev cornu fortè denotat.* Nam *nihil olim diſcriminis inter buccinam & cornu fuiſſe videtur; qvo ſenſu Propertius:*

Nunc citra muros Paſtoris buccina lenti
cantat — — —

Et Columella *lib. 4. ad ſonum buccinæ pecus. Suffragatur* Lipſius *libr:4. de Milit: romana. Avrelius Hvitfeld tubam vocat, qvem imitatur* Svecus *in verſione ſua; buccina.a. à tuba diſtinctionem vide in* Calepino*; nota ibidem diſtinct. Apulej, & in Monum. Form. p. 279. Vegetii diſcrimen.* Certum *tamen eſt,inſtru-*

strumenta ejusmodi, qvibuscum clangor & sonus edebatur, non tantùm belli sed etiam pacis tempore apud Veteres Norvagos *usitata fuisse, eaq; potissimum cornea; nam præter plurimam talium cornuum utilitatem, de qva beatiss: noster Wormius eleganter & prolixè in libr: V. monumentorum Dan: commentatus est, etiam singularis ejus usus ad sonum excitandum & clangorem edendum annotatur, qvem Vern:* Nor: Lud & Liud *Danicè vocamus.* Hinc Cornare pro cornu *inflare occurrit sæpè in* Chart. Forest. c. 11. *notante* Spelman: *in Archæol.* p. 192. *Id verò pace factum ad convocandum ad conventum & concionem populum.* Unde Propertius: *Buccina cogebat priscos ad verba Qvirites.* Et *Lucilius libr:7.* Ravco *conventionem sonitu & curvis cogant cornibus.* Sic *Dionysius libr.* 11. τοῦ δημολικοὺς ὑπηρέται τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον. *i.e. Plebem ministri qvidam cornibus bovillis insonantes ad concionem cogebant.* In *avla* Regum *borealium cornua etiam usitata fuisse, ad convocandos Palatinos sive ad conventum avlicum, sive ad forum agendum, sive ad alia ministeria obeunda, vel ex hoc capite constat, & in inauguratione Regum c.* 5. In *creatione Ducum,* (*Jarlii*) c. 11. *Comitum* c. 15. *Cancellariorum* c. 20. *Vexillariorum* c. 22. *Imo & Concilium avlicum cornu sev buccinæ clangore est coactum, ut supra* c. 5. 11. 15. 20. 22. *Orto in aula dissidio clangebatur buccina sev cornu, jussu Regis, qvo avdito clangore, avlici armati conveniebant ad sedandum tumultum, qvod tempore* R. *Haqvini Haqv: factum testante* Snorrone *in vita ejus, pag:* 673. *In bellis ac præliis magnus olim buccinarũ & cornuũ usus erat, qvippe erant signa educendi exercitus & certaminis conferendi. Et hoc non tantum apud veteres* Norv: *sed etiam apud* Romanos, *Persas,* Parthos *in more fuit, qvod ex historiis patet. His qvoq; classicum canebatur iiuris in prælium copiis, qvod docet Vegetius l.* 2. *c.* 22. *Classicum, inqvit, appellatur, qvod buccinatores per cornu dicunt.* Et *Seneca in Oedip:* Sonunt *reflexo classicum cornu.* Sic *Virgil: libr:* 8. *Æneidos.*

Et belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, *& rauco strepuere cornua cantu.*

Qvò avtem fortior cornibus & buccinis sonus sive clangor edebatur, eò major exercitus gloria, & ad impigrè decertandum incitamentum. De hoc Polybius l. 2. *c.* 18. *Qvid, inqvit, aliud in legionibus cornua ac tubæ faciunt, qvàm cantus, qvandò est vehementior, tantùm in belli gloria cœteris præstat. Rex Norv: Haqvinus Haqvini adorturus prælio hostem Schulonem* Jarlium *in urbe Osloensi, præcepit Buccinatori suo, ut classicum cornu caneret. Cumq; havd satis sonorum clangorem ederet, accensus ira Rex, ait:* Bedre blæser Hvalpen paa Bergen Brøgge for ingen Pending end du gior *&c: i. e. melius*

te inflat

te inflat absq; pecunia in Bergensi (Brøgge) ponte Catulus. Qvâ commotus objurgatione Buccinator postea fortius clanxit Snorr: Chr: p. 713. Ita qvoq; Torfindus Svidebrandus Regis Sverri Buccinator captus à Bagliis in prælio, classicum pro illis canere nolebat, simulans se nullum in cornu suo clangorem excitare posse; sed transfugiens deinde clàm ad Birchebenos R. Sverri milites fortissimum sonum more solito edidit, qvô perterriti Baglii in fugam fusi & cæsi sunt, Snor: in Chron: p. 559. Præter hæc constat veteres Boreales non tantum buccinatores suos in bellis & præliis habuisse, sed etiam ipsos Magnates & belli Duces buccinis usos esse collis eorum alligatis, qvibus classicum canentes, militum animos accendebant, ut acrius instantes, hostium impetum animosius sustinerent, inclinantemq; erigerent aciem. Hinc illud in Cantilenis nostris ab Andrea Vellejo editis libr. 2. c 20. v 5.

Jeg vil loffve dig Her Ove Dyre med sit forgylte Horn/
Hand hugger ned for fod/ som Bønder meyer Korn. *i. e.*

Avrato insignem cornu tibi fœdere jungam
Avonem, Dyro *nomine, belligerum.*
Nec secus ac culmos prosternunt falce coloni,
Hostes pallentes ense ferire solet

Item v. 24. *Ejusdem cantilenæ.*

Ded var dend unge H. Engelbreth blæser i forgylte Horn
Saa vog hand de Vester Gyllands Mænd/ som Bønder meier Korn.

Ut tuba terribili sonitu taratantara dixit
cornu Engelbreti, *bellica castra movet;*
Haud *secus ac culmos prosternunt falce coloni*
ense necat Gothos, fortiter occiduos.

Plura de his in libr. 5. *Monum: Danic: Excell: nostri* D. Olai *Worm:*

(*b*) Ne *accurrant havd vocati.*) Ex *his verbis concluditur* Reges *Norvegiæ diverso & singulari clangoris è buccina editi signo convocasse speciatim Officiales Aulicos & Ministros suos, qvod qvilibet intelligere & observare debebat.* Non *enim omnes eodem clangore vocabantur. Et fortè ipsi* Reges *inflantes corpua advocandis signa dabant.* Hic *enim nominatur buccina Regis, non a. additur expressè, qvisnam eam inflaret, sonumq; excitaret.* Nec *verisimile est interdiu noctuq; Reges semper apud se buccinatorem singularem habuisse, cujus operâ utebantur ad convocandos seorsim & qvovis momento qvos alloqvi & convenire volebant Aulicos;* Hæc *autem in mediū relinqvuntur.* Certum *est Reges & Magnates olim cornua collis appensa gestasse in omnem eventum usurpanda.*

(c) *Ad*

(c) *Ad audiendum & insidiandum alterius sermoni consistere.)* *Vera:* At hlyda og hlera. *Dan.* at Lyde och lure. *Arrectis avribus sermones Regis clàm percipere in aula indecorum erat.* Exemplum præbuit *Asbiornus*, Erlingi Skialgsonii ex Sorore Nepos, hic verbis Regis Olai, cœnantis in *Karmsund Ogvaldaessensi, in atrio insidiabatur, ob qvod tandem interfectus,* Chron. Norv. p. 244. 246.

(d) *Mutuum inter se colloqvium miscere Rege præsente contra omnem honestatem erat.* Sic *Aulici Regis Haraldi Gille inter cœnandum cum Rege, invicem colloqventes, instruendæ fraudi intenti,* Regi *indicabant, sponsionem modii mellis se fecisse, utrum scilicet cum* Regina *aut cum pellice Tora eâ nocte Rex dormiret, qvibus verbis sententiam* Regis *explorantes, ansam qværebant eum interficiendi,* Chron. Nor. p. 437.

(e) *De funere sociorum ad exeqvias ducendo.)* *In more antiqvis Borealibus erat demortuorum corpora,* Regum *& Magnatum præsertim, eorumq́; qvi præclara in bello facinora ediderant, honestè sepelire. Triplex autem sepulturæ genus ac ritus Veterùm à* Snorrone *in præfat: in Chron:* Norv: *commemoratur:* *Hinc qvoq́; tres epochæ ab illis introductæ* 1. Brunaold 2. Hougold. 3. Christendomsold *secundùm qvas tempora distingvebant.* Ita *Asbiorno* Medelhusius *nomine Incolarum* Norvagic: *qvi superstitionum Ethnicarum tenacissimi erant,* R. *Haqvinum* Adelst: *ad Christianam fidem illos convertere allaborantem, alloqvitur. Tu, inqvit, nobis persvadere satagis, ut fidem illam deseramus, qvæ Patrum majorumq́; nostrorum fuit, cum in* Brunaold/ *tum etiam nunc in* Hovgaold *&c:* Snorr: in Chron. p. 76. *Prima igitur ætas* Brunaold *vocatai. e. combustionis ætas. Tunc cadavera defunctorum cremabantur, & inclusi urnis cineres, terrâ in acervum aggestâ, saxisq́; miræ magnitudinis impositis, cooperiebantur, qvæ Bautasteene appellabant. Hæc sepultura* Roiser/ *& hunc sepeliendi ritum at* Roise *dixerunt.* De his Christianus Cilicius belli Dithmars: l. 1. *Erant, inqvit, eorum sepultura in silvis & agris, tumulosq́; aggestis lapidibus vestientes muniebant, cujus generis complures passim adhuc visuntur, qvi Gigantum strata vocantur. Nonnulli qvoq́; exstructis rogis more* Romanorum *cremari corpora demortua cineresq́; collectos in urna custodiri volebant, cujus rei vestigia aliqvot nostro seculo reperta sunt.* In Dania R. Frotho Cogn: *Magnus ejusmodi leges de cremandis mortuorum cadaveribus tulit à Saxone nostro descriptas hisce:* Dan: libr. 5. *Frotho, inqvit, convocatis, qvas vicerat, gentibus, lege cavit, ut qvisqvis Paterfamilias concidens bello, cum omnibus armaturæ suæ insignibus tumulo mandaretur &c:* Centurionis *autem vel Satrapæ corpus rogo propria nave constructo funerandum constituit.*

Dena-

Dena autem Gubernatorum *corpora unius puppis igne consumi præcepit: Ducem qvempiam aut* Regem *interfectum, proprio injectum navigio cremari &c: Extant autem in libr.* Saxonis 3. *&* 8. *duo præsertim exempla, Gelderi* Saxoniæ *Regis &* *Haraldi Daniæ à* Ringone *occisi, qvorum demortua corpora cum armis & ornamentis omnibus solenni ritu cremata sunt & sepulta, qvò lectorem remittimus.* Convenit *hac funerandi ratio cum eâ, qvam Virgil: l.* 11. *Æneid: discribit:*

> Hinc *alii spolia occisis direpta Latinis*
> *conjiciunt igni, galeasq; ensesq; decoros*
> *frænaq; ferventesq; rotas pars munera nota*
> *ipsorum clypeos & non felicia tela.*

Snor: *in Chron:* Nor: *p.* 7. *statuit;Odinum leges* Schyticis *conformes* Svecis *tulisse de demortuorum cadaveribus cum omnibus bonis ac ornamentis comburendis; & addit p.* 8. *Ipsius* Odini *exseqvias eodem ritu peractas, eumq; multis postea seculis apud* Boreales *in usu fuisse. Asserit qvoq;* Olaus M. *l.* 16. *c.* 37. Svecorum Gothorumq; Principes Iuniperini *ligni igne concrematos esse.* Convenit qvod Tacitus *de moribus* Germanor: *scribit: nempe funera clarorum Virorum certis lignis cremanda.* Et *addit: struem rogi nec vestibus nec odoribus cumulant, sua cuiq; arma & eqvus adjiciuntur. Erant a. miseri Ethnici opinionis errore ita inducti, ut quò altius flamma & fumus super cremandorum corpora in aerem exsurgeret, eò chariores diis demortuos fuisse putarent. Et qvò plura ornamenta rogis injecta, eò illos ditiores in Valhalden i. e. mortuorum cœnaculo futuros. Erat hic ritus combustionis borealibus nostris communis cum* Romanis, Germanis, Sarmatis *aliisq; gentibus, de qvibus passim Authores, qvos recensere supersedeo brevitatis studio. Caussam autem qvâ commoti* Romani *ut & nostrates, ut mortuorum corpora comburerent, hanc existimat Nicolaus Thurius in* Commentariolo *Annalium* Herul. lit. S. *Romanis, inqvit, mos fuit corpora comburere, qvô innuebant; vehiculo igneo animam abire in astra: Nam sic corpus, qvia terrenum, in cineres subsideret. Hac ille: fides penes latorem. Hinc* 2da *ætas* Hougold *secuta i. e. tumulationis ætas. Qvâ defunctorum corpora integra & non cremata cum armis & ornamentis suis in tumulis ex arena & gleba montium instar aggestis, dispositis circumqvaq; grandioribus saxis sepeliebantur. De hac sepultura* Johannes Cypræus *Annal:* Slesvicens: *l.* 1. *c.* 2. *Danos, cum Pyramides & obeliscos exstruere non potuerint, olim in memoriam* Regum *ac Heroum suorum ex terra coacervata ingentes moles montium instar eminentes statuisse, credibile omnino ac probabile est; atq; illis adeò in locis ut plurimum, qvò sæpe homines commearent & iter facerent, ut in viis publicis, qvò posteritati memoriam clarissimorum Virorum consecrarent & qvodammodo im-*

immortalitati mandarent. *Hujus tumulationis primus in* Dania *Avthor à* Snorrone *in præf. in* Chron: Norv: *fuisse perhibetur Rex Danuus cogn: Mykilaate, qvi magnitudinis conspicuæ collem sibi ex congerie terræ parari fecit, præcipiens Viris suis, ut exstinctum morte corpus suum regio diademate ornatum & armis indutum, cum eqvo proprio omnibusq; pretiosis cimeliis ac ornamentis in eo colle tumularent, qvem ritum posteri & amici ejus postmodum æmulabantur. Atq; ita combustionis ætas & hæc secunda tumulationis dicta desiit. Utraq; avtem sepultura extra urbes & prædia in campo plano juxta viam regiam peracta, qvô qvidem ritu Boreales imitati sunt Romanos, qvibus olim inter dictum fuit, mortuum in urbe sepelire, secundum legem* 12. *tabularum, apud* Ciceron: 2. *de legib: descriptam. Extat etiam in jure digestorum lib:* 47. *tit* 12. *de sepulchro violato paragr:* 5. *hæc lex. Divus Hadrianus rescripto pœnam statuit* 40. *avreorum in eos, qvi in civitate sepeliunt, qvam fisco inferri jussit. Idcirco infinita sepulchrorum rudera in via Appia, Flaminia, Avrelia etiamnum spectanda occurrunt. In more qvoq; priscis Borealibus erat, promiscuam multitudinem in bello occisam in unum conjicere tumulum, qvem* Valkoster *appellabant, & super cadavera terram exaggerare. Qvi vero in præliis maritimis occubuêre in navigiis suis tumulabantur.* Ita *Egillus Ulserchius Signifer R. Haqvini Adelstani in propria navi, cæteriq; occisi in eodem prælio in aliis navigiis, rudere & gleba impletis, tumulabantur, teste* Snorrone *in Chr:* Norv. *p.* 83. *Camdenus in descriptione Wilscire asserit in usu fuisse septentrionalibus, ut singuli milites prælio superstites tantum terræ, qvantum cassidæ capere poterant, in occisorum tumulos aggererent. Est avtem qvod miremur tantam pietatem animiq; generositatem septentrionalibus Ethnicis ingeneratam fuisse ut acerrimos hostes suos in duellis à se cæsos honestè tumularent.* Ita Hadingus, Uffonis *à se oppressi corpus, deposito odio, conspicui operis Mavsæolo mandavit, amplitudinem hostis elaborato busti splendore confessus, teste Saxone l.* 1. Et *Hatterus à se occisum Starcaterum honestâ sepulturâ honorans, corpus ejus in campo, vulgò Roliung, sepulturæ mandandum curavit, Saxo l.* 8. Ita *enim inter illos ex compacto factum, anteqvam pugnam inirent, ut superstes cæsum honestis proseqveretur exseqviis, exemplo Horvendilli &* Colleri *ex Saxon: l.* 3. *ubi elegantissima* Colleri *oratio prolixè delineatur. Plura de Veterum sepult:* Clariss: *noster Wormius in mon:* Dan: *l.* 1. *c.* 6. 7. *Tertia ætas* Christendoms old *i. e. ætas Christianismi, qvæ cum Rege* Olao *cogn: Sancto in* Norvegia *cœpit. Tunc corpora defunctorum in templa & cœmiteria translata cum magna comitantium turba, tunc sepulchra &* Epitaphia *erecta & cantiones super funera decreta:* Som *post depositum in templo* Nidrosiensi S. Olai *corpus Magnus Filius ejus &*

 Fra-

Frater Haraldus Haardraade omnesq; alii subsecuti Reges eodem Christiano ritu sepeliebantur. Solennes admodum fuêre exeqviæ R. Sverri in Bergensi templo sepulti, super cujus sepulchrum gladius, scutum, galea & vexillum ejus suspendebantur, & Epitaphium æreum cum inscriptis deauratis literis erectum, teste Snorr: *in Chron: Norv: p. 527.* Nec *minori pompa exseqviæ R. Jugonis Bartsonii & Haqv:* Haqv: *peractæ, qvorum ille in templo* Nidr: *hic in Bergensi sepeliebatur,* Snor: Chr: *p. 587. 794. Qvi fideles & aulici* Regum *fuerant, honestis ab illis exseqviis honorabantur. Ipsi enim* Reges *non tantum illorum funera ad locum sepulturæ comitabantur; sed etiam laudes defunctorum habitis ad sepulchrum orationibus deprædicabant, &, qvod mirere, ipsi cum promiscua multitudine cantabant. Ejusmodi præsertim honos Wulfio Stallario,* Erlingo Schackio, Nicolao *Pauli Præfecto & Henrico Holmensi* Episcopo *Islandiæ à Regibus suis* Haraldo Haardraade, *Sverro & Haqvino* Haqv: *præstitus fuit, notante* Snorrone *in* Chro: *p. 368. 507. 699. 771. Qvicunq; Aulicorum hoc supremo in defunctos socios munere supersedebat, mulctam dare, hic in Jure avlico præscriptam, tenebatur.*

(f) *Oram argenti solvat.) De ora supra in notis ad c. 38. lit. g. de Ortuga a. c. 3. lit. n.*

(g) *Pro Christianorum animabus.)* Ex *his concluditur errorem Pontificiorum de purgatorio apud Veteres* Norvagos *invaluisse, ex qvo credebant animas defunctorum redimendas, qvod hic fusius tractare non est mei instituti.*

(h) *Excubiis custodiri.) Qvomodo custodiendi erant, qvi facinus capitale* Obotavert *dictum commiserant, & ad supplicii locum ducendi, præcipitur in* LL. Norv: *tit:* M. B *c. 3. Asbiorno Purpuratus Regis Olai* S. Toroni, *aliisq; avlicis traditur custodiendus post commissum homicidium, & cæsum mancipiũ Regis,* Snor: *p. 243. Plura de his in notis supra.*

Caput XLII.

Qvomodo Rex Legatos creabit,

Hoc pluribus in regia avla constat, Legatos(a) qvàm proximè honore & dignitate ad Avlicos (b) accedere. Si verò Rex cuiqvam excellentius priore nomen pollicitus fuerit, utiq; id ei ex veteri consvetudine donabit, Et si qvis contradicere avsit, eodem planè modo in ejusdem societatis cavssis estagendum, ut supra de Purpuratorum consortio diximus. Legati verò hujusmodi ferè ritu sunt creandi: Rex primum exporrectas supra gladium manus medio manubrio imponet (c) qvod

qvod Legatus designandus mox apprehendet, &, deosculatus Regem, juramentum, qvô Purpurati soliti sunt se obstringere, adjurabit. Post hæc ad reliqvos socios circumibit, cuivis illorum manum suam modestè præbiturus. Legati verò Norvagico vocabulo nominantur Giester (d) i.e. Hospites, qvia multis in locis hospitantur, & eò persæpe veniunt, ubi minus benè cum illis agitur. Omnes Legatorum titulo insigniti, sicut alii adjurati Regis viri, tenentur passim qvò Rex imperat, intra & extra regni fines iter suscipere, aliaq; munia à Rege mandata summo conatu expedire, sive ad notos sive ad ignotos ablegentur. Non avtem ad inhonesta qvædam facinora patranda Rex illos amandabit, qvibus Deus offendi potest, (e) ipsi qvoq; accuratè attendent animum ad negocia, ad qvæ expedienda à Rege emittuntur. Juramentum ibidem inviolatum servabunt, qvo Regi se devinxêre. Adhæc alios impensioribus verbis à flagitiis dehortabuntur, nempè à violento bonorum raptu, furto, (f) maximè verò à violatione pacis fœminarum, (g) homicidio (h) & aliis hujusmodi toto conatu devitandis.

NOTÆ.

(a) *Emissarios esse.*) *Vern:* Gestir *i. e. diversores, qvi in cavponis diversantur. Hos Avrel: Hvitfeld Legatos vocat i. e.* Legater/ *qvod vocabulum his Ministris, eô qvô nunc in avlis sensu usurpatur, non convenit.* Nam *officium eorum, qvi* Gestir *vocantur, in regno potissimum reqviritur, Legatorum verò extra, qvi ad Reges & Principes ablegantur. Apud* Romanos *Legati officium majoris erat momenti, in bello præsertim, qvi Imperatoris fungebatur potestate, maximamq; eo absente in exercitu obtinebat avthoritatem, qvippe ab Imperatore cū parte copiarum in expeditionem mittebatur, avt præsidio præficiebatur &c:* Svecus *Interpres eos* Sofnarar *& inqvisitores vocat,* som alle Konnungens Maal skulla opspanna *i. e. Qvi omnes Regis cavssas inqvirere debebant; hoc rectius.* In *Chron: Norv: Snor: vocantur* Sendemænd/ Sendebud/ Udridere *i. e. Emissarii, excursores. Eo itaq; sensu ejusmodi ministros Emissarios voco, qvatenus ad explorandum vel ad prælium lacessendum emittebantur, vel qvia Dominum circumstabant ejus jussis obtemperaturi, & pacis juxta ac belli tempore præsto essent, ut emitti possent. Tales Emissarii fuêre* Havcherus, Haubrechus, Reidarus, Henricus, *aliiq; in Chron: Snor: nominati. Spelm: Legatum interpretatur: Missum* Dominicum, *qvem Angli Justiciarium* Regis *appellant, præterea etiam* Nuncium. *Commissa.*

missarium, *Vicarium*, *Legatum*, *missum*, *qvem forenses Angli Attornatum vocant*. *ApudGregor: Turon: lib. 5. c.28.legitur: Missus regalis*, *Legatus*, *Commissarius* Regis, *interdum* Justiciarius. *Missi etiam dicebantur, qvi ab* Imperatore *sunt legati in provincias ad inqvirendos mores &c: hodiè visitatores nuncupati*.

(*b*) Hirdmen *omni dignitate & jure*.) De dign: & *jure Hirdmannorum supra c. 30. sed in hoc differunt, qvod Emissarii sive* Giœster *emitterentur ad expedienda* Regum *negocia in & extra regnum; sed* Hirdmenni *semper apud Regem ministeria & excubationes suas habebant*.

(*c*) *Manus suas supra manubrium.*) *Ex his concluditur* Giestir *etiam inter acceptores ensis regii, qvos* Sverdtagere *nuncupabant, annumeratos esse; qvia manu ensem* Regis *attingebant*.

(*d*) Giestir *Vernac: qvasi diversores avt diversantes, qvia illorum erat officium excurrere in regna & inqvirere in incolarum delicta &c: mulctam exigere, facinorosos apprehendere, confiscata bona suscipere &c:*

(*e*) *Ne illis iniqva injungat.*) *Iniqvum postulabat Haqvinus* Jarlius *regni Norvegiæ Præfectus à suo Emissario*, Giest/*Torone Klachio, qvem in Hiberniam Duflinum ablegavit, ut Olaum Tryggesonum regni hæredem inqvireret & inqvisitum perimeret*, Snor: *in* Chr. *p.* 143. Nec *minus arduum erat negocium* Carolo den Morske *i. e. acerbo ab* Olao S. *demandatum, qvem ad denegatum in Ferroa tributum exigendum transmisit, ob qvod ab* Incolis *est obtruncatus, sicut multi antea alii*, Snor: Chr: *p*. 268, 269. 270. 271. *&c:*

(*f*) *A rapina & furto.*) Spelm: Ran, *i. e. aperta rapina. sic in* L. Sax: *Canuti* Regis *c. 58. si qvis* Ran *commiserit, pro facti ratione emendato*. *Nulli avtem Præfecto aut Curatori regio permissum erat qvidqvam ab* Incolis *exigere avt abripere, nisi præeunte judicis sententia in foro prolata secundum* LL. Norv: *Tit.* K. B. *c.* 1. Einge skal fyre audrum taka/ eckt skullum vier os ad gripde illdum giera/ Doms er hver Madur verdr fyre siinu at haffa etc: *i. e.* Nemo *nostrum aliena bona violenter rapiet, nemini qvoq; sua bona absq; sententia judicis avfferenda sunt, unumqvodq; avtem vi raptum, sartum tectum restituetur, raptor verò, qvia injustam possessionem suam fecit, trium Ortugarum* (*Lex* Norv. *habet tres marcas argenti*) *mulctam* Regi *dabit*. *Si Præfectus Provinciæ aliqvis, velOfficialis absq; lato judicio vel alio modo illicito* Rustici *pecora sibi sumit, omnia reddens* Regi *mulctam decem marcarum, & qvi cum eo fuit unam marcam dabit, possidenti vero secundum legis præscriptum & ex judicis sententia solvet*. *Neqve illis licitum erat, inqvirere & rapere illicitum, ita* LL. Norv: tit Tiuf. B. c. 6. Eff Peir menn er Rannsaka bera Pa Ofriiki sem fyrer eru edr fara

mé

ms ologum ad ransoku &c: i. e. *Si inqvisitores (furti) vim alicui domui inferunt, avt alio modo illicito qvocunq; id eveniat nomine, & Rusticus vel istius domus inhabitator, innocens repertus fuerit, ex legis præscripto satisfaciet Rustico horum inqvisitorum Principalis, & mulcta loco Regi qvatuor marcas solvet.* Nam Ransmænd *i. e. effractores vel qvi vim inferunt, sunt* Obatamenn *vide* Tiuf. B. c. 3. Manh. B. c. 2.

(g) *Pacem inviol.* Fœminis.) *Vide de his supra c. 39. & in notis ibidem.*

(h) *Præcipites ad patranda homicidia.*) *Confer hac de re L. Cimbricam & Svecicam, vide etiam Glossarium in voce* Mandrab/ *& LL. Frothonis in Saxone.*

Cap. XLIII.
Si Legati suscepta confiscata bona celant.

Emissi aliqvorsũ legati ad confiscata bona (a) suscipiendũ, caveant sibi benè ne alia, qvàm redacta in fiscum, bona arripiant. Si verò inscii aliorum bona vel pecuniam simul abstulerint, Rex, inqvisitione factâ, possessoribus eã restituet. Nemini licitum erit confiscata bona supprimere, nisi furti alligari velit, qvi hoc fecerit. Præter hæc, si Legati fuerint subornati & aliqvorsum transmissi ad tollendum è medio hominem qvendam, (b) præcaveant benè ne inculpatum & innoxium perimant. Si verò reus qvispiam deprehendatur, servandus est & non statim spiritu privandus, anteqvam Pastor ipsi adfuerit, (c) si modò in vicinia comparari possit. Decet enim Heroës Legatos suos sæpius admonere de facinorosis alicubi tollendis, eos rationem facti Deo omnipotenti reddituros, si munus suum haud fuerint ritè exsecuti. Nec Heroes inclementer adversus religionis socios patrata, impunè abire patientur, si qvæ in rei veritate deprehendant. Agentes verò ruri legati, tenentur regiis Satrapis, & Officiariis hoc expetentibus in jure Regis promovendo auxilium (d) commodare, qvantumvis illis nullo sint servitio mancipati; Et obstricti erunt vice versa regii Præfecti & man-

datarii, illis jus Regis urgentibus, ficut aliis fociis fuis fuccurrere, ficubi funt fubditis regiis dignitate pares.

NOTÆ.

(*a*) *A d bona confifcanda emiffi.*) Sieflir *ex hoc munere Inqvifitores interpreteSveco, vel Fifcales dici poffunt ufitato hodie vocabulo. Eorum enim erat confifcata bona inqvirere, colligere & in fifcum regium redigere, five ob perduellionem, proditionem, homicidium aliaq; facinora fecundum* LL. M. B. c. 1. 2. *five ob illegitimè & falfò merces & bona vendita.* K. B. c. 10. *Triplex præfertim munus Emiffariorum in hoc capite defcribitur.* 1. *Circa jus fifcale vel bona confifcata, unde Fifcales.* 2. *Circa jus capitale, unde Præfecti rerum capitalium.* 3. *Circa jus forenfe, unde Jufticiarii.*

(*b*) *Emiffi ad homines fupplicio afficiendos.*) *Hinc Præfecti rerum Capitalium: Qvæftores, qvi judiciis exercendis & maleficis puniendis præerant potius Qvæfitores. Qvæftor autem à qværendo, qvod conqvireret publicas pecunias & maleficia, qvæ Triumviri* Capitales *nunc conqvirunt. Hæc ex* Calepino.

(*c*) *Maleficos prævaricationis damnatos, non folum diligenter vifitarent Paftores, fed etiam eos ad locum fupplicii & mortem comitantes confolarentur. Ita Asbiørno Salebaan permiffum eft à Torone Niefulfon, qvi eum in cuftodia habuit, abfolutionem à Paftore accipere, adire templum & miffam avdire* Snor: p. 243. *fic* Simon Calf *permifit* R. *Oiftano ad Paftorem venire, & avdire miffam anteqvam obtruncaretur, Snor: p.* 459. 460.

(*d*) *Præfectis in regiis cavffis fubvenire, unde Jufticiarii, de his* Spelman.

Cap. XLIV.

Pœna Legatorum in concionem forenfem non comparentium.

Legati ad mores & confvetudinem mutuam, qvam Purpurati intra avlam habent, (a) fe qvoq; invicem in fuo confortio conformabunt. Et fiqvando Legati in Conciliis (forenfibus) aut defunctorum fodalium comitatu funebri (b) non convenerint, æqvalem qvisq; mulctam cum Purpuratis pendere obnoxius erit, nullo majoris momenti impedimen-

mento districtus. Omni avtem jure, Legatis intra Avlam debito, & in legibus Aulæ præscripto, nunqvam non tempore pacis juxta ac belli fruentur. Legati qvoq; naves suas imperatoriæ regiæ associatas habebunt, (c) ut si qvando Rex oram regni legerit, illi proximi ex veteri consvetudine seqventur, imperante ita ipso Rege.

NOTÆ.

(a) De (Hirdmenn) *Avlicis, eorumq; conditionibus vide supra c. 31. & 33. qvi æqvales jure & dignitate erant.*

(b) *Defunctorum sociorum funera.) Supra prolixè de comitandis funeribus sociorum. cap: 41.*

(c) *Imperatoria regia &c:) Heic pavca de re navali Regum Norveg: naviumq; magnitudine, numero & nominibus annotanda. Priscorum avtem* Norvegorum *res navticas & piraticas, qvia nimis prolixum foret heic inserere, brevitatis cavssa prætereo. Erant avtem navigia ab initio & priorum* Monarcharum *temporibus mediocria & modica, qvasi triremes.* Spelmannus Galeas, Galeias, *Galeidas vocat, circa hæc tempora etiam in Anglia olim usitatas.* Et *ab ipso allegatus Asserus* Menevens *in vita Ælfredi Regis sub An:* 877. *ita habet: Tunc* (*Ælfredus*) Rex *jussit cymbas & Galeas i. e. longas naves fabricari per regnum, ut navali prælio hostibus adventantibus obviaret. Erant & nostro mari freqventes sub* Henrico 3. *sic enim Mat: Par. in An:* 1243. *Piratæ cum Galejis alta maris custodientes, non permittunt etiam peregrinantibus ad propria remeare, unde qvidam apostrophando ait Regi jocosè.*

In terris galeas, in aqvis formido Galejas:
Inter eas & eas, consulo tutus eas.

Sed *successu temporis majora navigia à* Regibus Norv: *sunt ædificata, eam præsertim ob cavssam, qvia præcipuum regni robur & defensio in muris ligneis i. e. navium classe consistebat. Et si qvando de rerum summa cum hostibus sive in regno sive extra dimicandum erat, præliis navalibus est factum. Tota avtem navis in tres partes divisa erat, proram nempe, mediam partem navis, qvam vernaculè* Krapperummet *vocabant, & puppim. Proram tuebantur Vexillarius, & ei adjuncti milites, vernaculè* Merkismænn *dicti, incursionem hostium aversuri. In media parte navis dispositi erant remiges cum navtis aliisq; armatis. Puppim vero* Rex *ipse cum* Stallariis *suis & Avlicis omnibus occupabat. In media*

navis parte variæ fuêre cameræ ubi remiges latitabant, & qvia naves erant apertæ, ad avertendam cœli saliq; injuriam, tentoriis, vernaculè Tieldinger / qvæ durante pugna removebant, utebantur. Sic alligatis navibus, sagittis & omnis generis armis fortiter pugnabant. Majores primum naves ædificavit Rex Olaus Tryggeson, cum qvibus in Vandaliam navigabat. p. 168. 170. Mirabantur omnes maris mediterranei accolæ magnitudinem navium 60. cum qvibus Constantinopolim versus navigabat Rex Sigurdus Jordsalefar teste Snor: p. 405. Rex Ingo naves ædificandas curabat, in qvarum media parte 32. & 36. cameræ seu spatia erant remigibus destinata, qvodlibet autem dimidium spatium, 8. hominum capax erat. Hoc Authore etiam Baglii exstruxêre tanta navigia, qvanta in Norvegia hactenus non sunt visa, qvippe agebatur unumqvodq; latus inferioris partis cujusvis navis 24. remis & qvodvis latus superioris partis navis 48: remis, viginti ulnas longis, qvorum singuli octo remigum opere traherentur. Tentorium, a. Vern: Tieldingen cujusvis navis 35. ulnarum longitudinem exsuperabat. Tantaq; distantia superioris partis navis ab inferiori, ut vix altissimus militum pavimento stans trabem securi lædere posset, Chron: Nor: p. 560. 561. Imo & Rex Haqvinus Haq: tantæ magnitudinis naves condidit, ut carina altitudine 19. ulnarum super aqvam exterius emineret. p. 760. 763. Numerum qvod attinet, is subinde augebatur, reqvirente ita potentia hostis. Rex Olaus Tryggeson 40. navium classem habebat Chron: p. 170. Rex Haraldus Haardraade 150. præsidiarias cum Prætoria sua eduxit pugnaturus contra 300 naves Regis Daniæ Svenonis in Loffve-Fiord / indeq; victoriam reportavit pag. 357. Rex HaqvinusHaqvini 300 & 315. numeravit naves, qvarum rostra, proræ & puppes deauratæ, ut & crates, insignia serica, scuta & hastilia avrea circumqvaq; suspensa, radios emittente sole, instar ignis flammantis splendebant, Chron: p. 760. 763. Nec pauciores numero erant Regum Daniæ naves, cum Olim Dania in certas Skibredas divisa esset. Nam à Sialandia educebantur naves CXX. Ex Fionia C. Ex Episcopatu Cimbriæ Vandal. L. Ex Viburgensi Episcopatu C. Ex Arhusiensi LXXXX. Ex Ripensi CX. Ex Heidabyensi, qvæ ultima fuit Episcopalis sedes Daniæ CXXX. hæc ex Mf Islandico vulgo Knitling sagu dicto, in lucem edito à D. Ol: Wormio. Prodit etiam Snorro: Regem Danorum Haraldum Gormonis F. classem 700. navium, & Regem Canutum cognom: Magnum 1200. præsidiarias habuisse. Nec prætereundum est de Norvegiæ Regibus, qvod prætoriis cœterisq; præsidiariis suis navibus certa imposuerint nomina. Rex Olaus Trygeson Prætoriam appellavit Ormen hin lange i. e. vermem oblongum, draconis formam referentem p. 168. 170.

170. Rex Olaus Sanctus *suæ prætoriæ nomen spectaculi* (Vidunder) *imposuit, cui rostrum erat caput spectri* p. 271. *Prætoria* Regis Haqvini *Haq. vocata est* Korsuden *forte crucis lembus, & altera postea ab ipso ædificata,* Marie Sorgen / *Mariæ solicitudo aut dolor, appellata, draconis similitudinem & caput in rostro gerens* p. 760. 763. *Hæc breviter annotare volui ut demonstrarem potentiam veterum Daniæ & Norvegiæ* Regum *& Monarcharum.*

Qvalem autem ordinem servarent naves, qvemq; locum tenerent in portu apud Regem, *diligenter olim observatum est, ut omnia ritè & decenter fierent. Præcipiti namq; iratum motu excanduit olim* Rex *Magnus Olai cum in portus destinato* Regi *loco Haraldus Haardraade anchoras jecisset, jussitq; Rex milites omnes se armare, pugnaturos contra illum, nisi anchoras præcidens loco se moveret,* Chron: Norv: *pag.* 342. *Imperatoriam autem naves Legatorum proximè seqverentur, ut eò citius Regi ad manus essent, mandata ipsius exeqventes, qvippe ad officium illorum hoc pertinuit. De Gubernatore Regis vernaculè* Forman *Danicè* Styremand/ *ut &* Styresbaffn *vide prolixè* Chr: *Ost. Glossar.* Norske Loubog Udf. Bal: *c.* 1. *seq.* Jydske Loubog *lib.* 3. *c.* 1. *seq. item MS. LL. Islandicas* Formands Loug *Vetus* M.S. *meum habet: certos numero portus constituisse suam Skibredam, & in qvalibet schibreda unum fuisse Gubernatorem vel Præfectum navis, qvi ad certum portum nominatū* Styrishafn *i.e. Gubernatoris portum habitabat, in qvo navis exstruebatur in præsidium regni & ex qvo educebatur. Ejusmodi qvoq; portus* Styrishaffn *erat hæreditarius secundum LL.* Norveg: *Stipendium a. Gubernatoris fuére 9. modii siliginis expeditionis tempore,* i. e. naar Leding udgiordis. *Aulicorum verò qvilibet suam habuit navim certumq; Gubernatorem à Rege ei constitutum &c: ut de Emissariis & Lychnoforis patet &c:*

Cap. XLV.

De excubiis.

Legatorum debitum est officium, speculari passim & excubias (a) super Regem terra mariq; agere, reqvirente id necessitate, & Rege consilio ac consensu annuente. Tenentur qvoq; Legati admoniti in speculas hieme juxta ac æstate abire & redire. Arma speculatorum erunt gladius aut securis, galea ferrea, hasta præpilata & clava ferrea. In

qvocunq; avtem loco (b) totidem in speculis excubabunt, qvot fuêre constituti. Non erit permissum cuiqvam firmioris valetudinis alium substituere suo loco vigilaturum, nisi id indulgentia Regis fiat. Si qvis alium surrogaverit, tantundem mulctæ persolvet ac si excubias suas neglexisset. Alter verò absq; venia subornatus, nihil expendet, & is nihilominus proprias excubias absolvet, qvem ordo tangebat, jure vigilandi. Si qvis alio qvam præstituto loco excubuerit, actum egisse reputabitur, in alieno loco speculatus. Si qvos speculatores inter excubandum offenderint cognitos sibi, & indubitatæ fidei Viros, in pace dimittent, ignotos verò ad subseqvens manè reservabunt.

NOTÆ.

(a) *Speculari & excubias agere terra mariq;.)* *Vernac.* Utvordu/ *Dan:* Udvarder *vel* udvacht. *Inde* at Varc/ Vord/ Vardemenn *Norv:* Utvord *&* Vord. *Dicitur* haldavard *non tantum de actione ipsa excubandi, sed etiam de loco, in qvo excubiæ aguntur, & ubi rogus seu strues lignorum tempore ingruentis hostis seu belli incendenda exstructa fuit, aliàs vern:* Veddebaun. *Ejusmodi rogi à* R. Haqvino *Adelstano primò instituti fuêre in* Norv: *in eminentioribus scopulis juxta littora propter incursum præsertim filiorũ expulsi* R. *Erici* Blodoxe. *Tam propè avtem invicem juncti & structi erant, ut pateret prospectus ab uno rogo ad alterum, & uno rogo accenso, ubi hostis invasionem fecit, omnes statim alii tota circum littora incendebantur, atq; ita circumferri poterat hostilis adventus fama per septem dierum spatium teste Snor: in* Chr: p. 80. De *ejusmodi rogis agitur ita in* LL. Norv: *impressis tit.* Udf. B. c. 4. Er der feide formodendis paa Riget/ da skal Vædvarder och Vardehuse ferdig gieris &c. *i. e. Ingruentis belli tempore Officiarius admonebit Rusticos in locis consvetis lignorum struem congerere & domos excubiarum exstruere, qvicunq; admonitus dicto non paruerit, solvet* Regi *mulctam duarum marcarum argenti. Tres majorennes ex indigenis* (Danicè tre frelse och fuldmyndige inden lands føde) *gavdentes oculis, avribus & pedibus, excubias agent, & admoniti dicto tempore & loco comparebunt. Sin minus dabit qvisq;* Regi *mulctam duarum marcarum argenti. Meridie se in excubiis præsentes sistent ibi ad seqventem meridiem vigilias agentes. Si in custodiis supra dicti vigiles dormientes, congestam lignorum struem, flammâ in proximis pagis coruscante, igne accendere neglexerint, cadent bonis suis omnibus. Vigiles qvoq; videntes tres naves militares adventare, festinabunt ignes*

sin autem de navibus dubitent, sintne militares? consultabunt de iis proximi pagi cordatos & prudentes viros. Si ex australi parte advenerit hostis, & istius loci ordinati vel proximè seqventes vigiles lignum accendere neglexerint, privabuntur, qvotqvot sunt, bonis omnibus; talis etiam esto pœna eorum qvi aqvilonem versus custodias agunt, si se negligentes præbent. Officiarius autem summa cura ordinabit indubitatæ & cognitæ fidei Viros, qvi vigilias qvotidiè examinantes, curabunt omnia æqvali cura peragi, secus si fecerint, ita ut ob eorum incuriam mali qvid eveniat, persolvent Regi mulctam octo Ortugarum & tredecim marcarum argenti. Sed Excubitores regii, Giæster *vocati, non tenebantur ad ejusmodi rogos excubias agere; sed aliis in locis intra & extra aulam pacis juxta & belli tempore, in turribus, in insulis, & ubicunq; illis à Rege imperatum fuit. In bellis terrestribus* Emissarii (Giester) *Eqvites erant, qvi ad explorandos hostium conatus & adventum mittebantur. Ita* Rex Haqv: Haqv: *suos ablegavit 12. Emissarios* Ogmundo *Duce ad indagandos Ribungos,* Chr: p. 655. 660. *sic in Vermeland. p. 651. Emissarii etiam in finibus maris & portubus cum cymbis & navibus speculatoriis excubias agebant, inqvisituri de hostium adventu & molitionibus. Ex horum genere duo illi erant* Giester *Emissarii Haqvini* Hærdebred/ *qvi ocius cum cymba redeuntes, adventum* Erlingi Schachii *Jarlii nunciarunt,* Chron: p. 478. *Et Emissarii Regis Sverri, indicantes R. Magni Erlingi invasionem p. 515. Et Regis Haqv: Haqv: ad explorandas insidias* Schulonis *Jarlii subornati, qvos inter Grimarus Keitanus cum celoce accelerans noctu, famam perduellionis & motuum Jarlii nunciavit, Snor: p. 696.*

(*b*) *Alieno in loco.*) *Multum intererat in recto & demandato loco excubias agere. Nam cæsi sunt Regis* Ingonis *milites à* Bagliis Nidrosii *ob neglectas & minus rectè ordinatas excubias in scopulis,* Snor: Chron: Norv: p. 552. *Et ipse* Rex *Haraldus Gille est obtruncatus in lecto suo ob neglectum ab Excubitoribus verum excubationis locum p. 438.*

Cap. XLVI.
De Excubitoribus ritè ordinandis.

Si fortè Legati, aliiq; nullo juramento non obstricti, numerò una vice sufficientes, excubituri, simul convenerint, ita erit constituendum, ut Legati semper aliis sint in speculis intermixti: Illi enim servitii fidelitatem Regi debent, eorumq; est præcipuè officium, ut præ omnibus

 aliis

aliis excubias agant. Si qvis ab excubitoribus aliqvem Virorum retraxerit (a) qvi ad vigilias agendas à Legatis fuerit subornatus, cavssa ab illis nondum explorata, is 40 marcas argenti (b) loco mulctæ Regi persolvet, pace in regno florente, belli verò tempestate reus mortis erit. Excubitores non simul omnes à stationibus discedent; Si justum aliqvod impedimentum detinuerit qvenqvam in speculam abiturum, utiq; veniam expolcet, alium fortitudine & robore parem substituendi, & eadem ei arma tradet, qvibus ipse in vigiliis usurus erat; si verò venia ei denegata fuerit, ipse excubabit. Si qvando agentibus in speculis excubias tribus avt pluribus, necessitas abeundi qvenqvam urgeat, permissum erit uni tantùm, & non pluribus simul (è statione) discedere, qvò ad minimum duo in specula remaneant, & præsentibus fortè pluribus, uni tantùm stationem deserere concedetur. Erit qvoq; cuilibet interdictum, ante illucentem diem ab excubiarum statione discedere, qvò ante abitum excubitores lustrentur. Qvi antè se subduxerit, officio privabitur, & damnum, si qvod illatum fuerit, resarciet, irruentibus fortè in socios, neqvissimis hominibus.

NOTÆ.

(a) *Si qvis ulli excubitorum vim &c:*) *Qvære hac de re in LL. Norv:* U. B. c. 4. Krigs Articlerne *& alibi.*

(b) *Octo ortugas & 13. marcas.*) *De Ortuga Cancell: Bielke in Term. juridicis, ubi una Ortuga valet 2. Obolos Danicos, sed vetus Ortuga 1½. solidum Danicum. Octo ortugæ & tres marcæ conjunguntur in LL. Norv: Pœna verò neglectarum excubiarum videatur in LL. Rom: Rufi,* Krigs Retten *& LL. Norveg:* U. B. *c. 4. qvam vid. in nota(a) ad proximè antecedens caput.*

Cap. XLVII.
De
Vestitu excubantium in speculis.

Viri, belli tempestate, in speculas ituri, erunt instructi idoneis militum armis, firmi & infracti animo, & cornu (a) secum allaturi. Oppor-

Opportuno avtem tempore in ſpeculis comparebunt, pervigilaturi continuò, non ſubſidebunt freqventer, ſed huc & illuc deambulabunt, arrectis avribus attendentes. Nulli permiſſum erit ſpeculam deſerere, niſi impetrata prius venia. Et ſi qvis ad negocia ſua expediunda diſceſſerit, excubias luſtranti manè nunciabitur. Exorto avtem die non dimittentur excubitores absq; conſilio & conſenſu Regis ac fidelium Virorum ejus. Excubitores diligenter ſpeculabuntur, & accuratè animum attendent ad ſtrepitum & ſonitum, & ſi qvem avribus percipiunt, de hoſtibus havd ſatis ſecuri, actutum vicinos ruſticos, ſi tempus permiſerit, ad ſe convocabunt, conſultaturi cum illis, an cornu clangorem edent, nec ne. Id avtem, ſi commodè facere neqveant, clangent prima data commoditate, plebem è ſomno excitaturi; pars verò illorum hoc Regi denuntiabit. (b)

NOTÆ.

(*a*) *Cornu.*) Ludur *Rectè hic ab Avrel. Hvidtfeld exponitur:* Cornu, *non tuba, ut ſupra cap. 45. de cornu ibi prolixè.*

(*b*) *Cornu clangent & alii ad* Regem *feſt:*) *De* Herſagen *ſupra.c.37.*

Cap. XLVIII.
De Lychnuchis conſtituendis.

Vetus avlæ conſvetudo fuit, qvod Rex Viros qvosdam elegerit candelarum cuſtodes (a) ex conſpicuis, honeſtis & probis Parentibus procreatos. Exqviſita igitur erat notitia habenda, qvænam eorum ſtirps & progenies, (b) qvæ bonorum & nummorum facultas, qvi Lychnuchi à Rege conſtituerentur; qvod ea fide erat Regi explicandum, ut nihil verius in poſterum deprehenderetur. Lychnuchus verò à Rege poſt ſumtum cibum (& remotas dapes) deſignabatur. Tunc enim Dapiferi à Rege juſſi hunc Virum ante regiam menſam ſiſterent, aqvam ſimul apportaturum; at ille extenſas, ſupra menſam, Regis manus ambabus ſuis mox comprehenderet, dexteram deoſculaturus. Atq; ita ſervitii fidelitatem Regi addicebat, tanqvam pleno fidei juramento ob-

obstrictus. Hinc Lychnuchi adjuratis Regis Viris adnumerabantur, qvantumvis apprehensione gladii havd confirmati. Post hæc Rex, collo Lychnuchi, caput inclinantis, mantile appendebat, qvi unà cum Dapiferis aqvam Regi fundentibus pelvim erat præbiturus. Si verò plures simul una vice crearentur, qvidam illorum manus mantili admovebant. His peractis pars illorum pelvim, pars linteum, avt mappam ex more consveto reposituri erant. Eo avtem nomine Lychnuchi appellantur, qvia eorum erat munus in natalitiis Christi (c) Regi & Primatibus candelas præferre, avt alio subinde tempore, Rege id reposcente. Adhæc in regio Comitatu Purpuratis ex placito Regis adjungentur, ita tamen, ut qvidam Purpuratorum illis sint intermixti. Erunt itidem illis naves, regiæ classi adnumeratæ, prout cuiq; facultas suppetit & imperatoriam Regis, legentis regni littora, proximè subseqventur. Ita enim regio edicto est promulgatum. Lychnuchi similiter omnem observantiam, qvam imperat, Regi debent, si qvo modo ei avxilio & adjutorio esse possunt. Idem jus eademq; dignitas, qvæ Purpuratis cum sociis suis, & Legatis cum æqvalibus est concessa, ipsis invicem communis erit. Eadem qvoq; pœna illis, qvæ Purpuratis & Legatis, est irroganda, si qvo deliqverint modo. Erunt Lychnuchi ante omnia faciles, modesti, & ad patranda pulcherrima facinora compositi. Ejusmodi enim virtutibus instructi erunt Lychuchorum muneri præficiendi.

NOTÆ.

(a) L*ychnuchus.) Vernaculè* Kiertisveina *à veteri vocabulo* Kierte Kerte *i. e. candela &* Sveina/ *Ministri qvasi candelarum ministri. Avrel. Hvidfeld. appellat hos ministros regios* Lysevoctere/ *i. e. candelarum custodes, qvem imitatur Svecus Interpres,* Liusvachtare/ i thet the mätte med Fackler och Lius liuse Konningen *Rectè qvidem qvod facibus & candelis prælucebant Regi. Erant itaq; candelarum potius portatores vel gestores, qvàm observatores. Eorum enim munus erat, candelas* Regi *aliisq; Magnatibus in natalitiis* Christi *avt alio qvocunq; tempore præferre, ut in hoc capite describitur. Facularii appellari poterant, si faces solum gestabant. Ego Lychnuchos (sive Lychnoforos) voco, qvatenus lucernas tenebant, qvo vocabulo nititur* Sveton. *in Cæs. dict. c. 37. Ascenditq; Capitolium ad lumina qvadraginta elephantis dextra & sinistra lychnuchos gestantibus. Dio eadem fere habet ibidem citatus.*

Nota

Nota hic: Lychnuchos etiam de candelabris, in qvibus reponebantur candelæ, dici posse. Vide Casaub. in Comment. Utr. *Svetonius rem narrat, lumina hæc publici gaudii sunt indicium. Antiqvissimi enim moris erat, sive privatim, sive publicè læti aliqvid obtigisset, luminibus accensis appensisq; gaudium testari. Notetur etiam allegatus ab eo Eschyllus, vid. etiam in commentariis. p 55. &c. Apud* Boreales *hodieq; faces in pompam & honorem præferuntur demortuis Magnatibus sepeliendis & novis nuptis ad thalamum ducendis in honoris & lætitiæ nuptialis signum. Refert* Snorro *in Chr. p. 384. R. Norv. Olaum Kyrre, primò hunc ritum apud Boreales introduxisse de candelis & facibus cereis conficiendis & præferendis Regibus; Hoc qvoq; tempore Ministros illos avlicos, qvos hic vocamus Lychnoforos, constitutos esse, verisimile est.*

(*b*) E *bona prosapia.*) *Qvia fidelibus & Purpuratis* Dapiferisq; *annumerabantur, eodem ferè cum illis ritu creati, & juramento eodem, qvo Dapiferi &* Hirdmenni *Regi se obligarunt, imposita S. libro manu. Sed acceptores gladii non erant, qvos* Sverdtagere *nominabant, qvia creandi, gladium Regis non attingebant. Aliàs aqvam Regi præbebant, mantile attingentes, & mensalia deportantes.*

(*c*) *Tunc enim maxima in avlis solennitas erat. tunc congregati erant omnes fideles* Regis, *& invitati ex peregrinis regnis Magnates, hoc festum cum* Rege *celebraturi. Tunc instructa in coenaculo regio ad id apparato convivia splendida, & nuptiæ celebratæ. Memorat* Snorro *in* Chron *à Rege Haqvino* Sverri, *et* R. Ingone *Bartio magnificum natalitiorum* Christi *apparatum* Bergis *factum esse & splendidum cœnaculum instructum teslante* Snorr: *in Chr. pag. 533. 534. 546. Nemini a. hoc festo licitum erat lites movere, agere forum & bella gerere. Vide* Christen-Retten.

Cap. XLIX.

De immunitatibus, qvas Rex Magnus Haqvini Filius omnibus Avlicis & adjuratis Viris suis donavit.

Hæ sunt immunitates, (a) qvas Rex Magnus omnibus Avlicis & juramenti fide obstrictis sibi Viris est largitus. Primò omnia privilegia, qvæ Pater Haqvinus illis dederat, rata fecit, persolvendo in qvo

qvolibet consessu forensi 12. solidorum mulctam, ubi cavssam ipse propriam remittebat. Eò qvoq; minus adjuratis ejus Viris adnumerabatur. Sancivit deinde lege, ut imperatæ decimæ ritè & plenè solverentur. Hinc constituit, ut satellites in regio comitatu occupati, cibariis in regia fruerentur, qvi ante hæc domum qvisq; suam repetebant, Rege epulis accumbente. Præterea comitantibus ipsum satellitibus, sive pavci erant sive multi, cornua (b) dedit. Qvalibet qvoq; natalitiorum vesperâ post cibum sumtum, repletum potu bovile cornu, (c) qvod Rex ipse clementer concesserat, in S. Olai recordationem (d) illis obtulit. Abrogabat insuper permultas inutiles consvetudines, & earum loco sancivit, ut inter potandum memoria æterni Dei & Domini nostri Jesu Christi havd deponeretur.

Est avtem Privilegiorum primum à Rege Magno Avlicis & Juratis Viris suis donatum, qvô prædicta illa rata fecit, qvæ Pater ejus Haqvinus inter vivos superstes concesserat. Illi verò vicissim tenebantur virtutem ac fidem, qvam, interposito jurejurando ei polliciti erant, inviolatam conservare & observantiam ac obedientiam intra & extra regnum clanculum & apertè præstare. De cætero, qvum Regis Mandatariis in Satraparum rusticos imperium & potestas sit concessa, & ipsi invicem Satrapæ (e) alii in aliorum subditos (f) idem jus habeant, nemini tamen licebit, qvenqvam illorum militem conscribere, nullo præeunte edicto & diplomate regio, nisi fortè summa id festinatio urgeat, & ingens regni utilitas & commodum, ad vim hostiū repulsandam. Hæc pollicebatur Rex Magnus Avlicis & adjuratis Viris suis rata habenda. Si verò cogendi sunt pomiscuè milites, obstricti erunt cujusvis Satrapæ operarii, suum qvisq; Dominum, cui subserviunt, comitari, nisi Rex ipse ex pacto & consilio suo aliter fieri decreverit; similiter si qvis regiorum Virorum adversus Satraparum operarios qvidqvam commiserit, lege sancitum, utiq; regio privabitur servitio, (g) usqvedum expiatione læsum placaverit. Et qvamvis in veteribus avlæ legibus (h) memoriæ sit proditum, Satrapam (i) avlâ regiâ egressum ultra duodecim mensas, stipendio suo non fruiturum; Sancitum tamen postmodum erit, discedenti à Rege cum pace, indulgentia & gratia, annuarium salarium pendendum esse, qvantumvis reliqvum vitæ inter otium transmittat.

NOTÆ.

(a) Immunitates.) *Vernac.* Riettarbætur. *Hvitfeld: privilegia vocat, sed potius Constitutiones; qvia* Riet *est jus, &* betur *i. e. solutio, vel correctio, qvasi juris additamentum post latas leges editum à* Regibus, *avt eorum ablegatis* Consiliariis, *in certis casibus in LL. omissis: & tales constitutiones multa reperiuntur in LL.* Norvegiæ *MS. & impressis sub tit:* R. B. *Non v. in LL. impress:* Christ: *4ti.*

(b) *De cornuum usu qvare in Wormii monumentis & supra c. 23. Certum est non tantum Boreales, sed etiam multas alias gentes ex bovinis cornibus bibisse, & poculorum vices sustinuisse cornua. Allegatur Athenæus lib. 2. c. 8. qvi id multis probat, & ex eo patere putat, qvod nunc etiam ubi vinum aqva misceatur:* κεράσαι *ajant, vasq; in qvo vinum miscetur, craterem appellent.* Plinius *libr. 2. c. 37. non tantum tavrorum, sed etiam urorum usitata fuisse cornua notat. Vrorum, inqvit, cornibus, barbari septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent.* Refert *noster* Saxo *thesavros* Ugarthilochi *enumeraturus l. 8. Huic adjacebat ingens bubali cornu, exqvisito gemmarum fulgore operosius cultum, nec cælaturæ artificio vacuum &c: Annotat* Cl. *Wormius, qvod in rebus gestis* Egilli Scallegrimi *legitur; eum nempe à* Rege *Norvegiæ* Erico Blodøxe *convivio exceptum, in cornibus evacuandis adeò se strenuum præbuisse, ut & suo & socii* Olvonis *nomine omnia sibi propinata exhavserit, nec, ut reliqvi convivæ, ebrietate obrutus fuerit. Cætera Wormius. Addit avtem: cornua, ex qvibus olim bibebant septentrionales,* Diursḫorn / *vocata esse p. 391. in Mon.* Dan. Nec *minor in* Dania *qvàm* Norvegiæ *cornuum usus fuit, qvod veterum cantilenis à* Vellejo *nostro divulgatis probatur libr. 1. cant. 8. Ita canit Haqvinus ex strage defatigatus:*

Jeg er saa træt och medig aff gandske hierte Miin
Ded gifve Gud i Himmerig/jeg hafd' et Horn med Viin.

i. e. Hev labor immensus fessos qvàm vellicat artus!
Qvis mihi jam præbet cornua plena mero?

E *Daniâ in* Britanniam *videtur usus cornuum à* Rege *Canuto* M. *translatus. Ita enim* Malmesburiensis *l. 2. c. 2. habet: Pusei illi, avt qvi de Puseis nominati, adhuc tenent per cornu, majoribus olim à* Rege *Canuto donatum. Et* Cambdenus *ex* MS. *hæc refert:* Ulfus Toraldi f. Eboracum *divertit, & cornu qvo bibere consveverit, vino repletum coram altari* Deo *&* D Petro *Apostolorum Principi flexis genibus propinavit. Prætereo hic* Græcos, Romanos, Traces, Pophlagones

gones, aliasq; gentes, apud qvas cornua poculorum vices sustinuêre, de qvibus prolixè Worm: in monum Dan. l. 5.

(c) Cum cerevisia infusa est.) Pegar Mungat er inni Mungat i.e. est cerevisia optimi generis. R. Haqvinus Adelstanus, qvi primus Christianam religionem in Norvegia plantare allaboraverat, sed frustra, legibus latis sanxit, natalitiorum Christi festum, qvod Juel vocamus, celebrare eodem, qvô Christiani tempore, & unumqvemq; incolam tunc temporis tantam cerevisiæ copiam habiturum, qvantum ex uno polentæ modio i. e. qvarta parte tonnæ coqvi poterat, avt mulctam daturum. Qvô edicto Rex optimus qvadam Christi cultus semina dispergere & plantare in regno intenderat sed frustra. Hac Snorro in Chron: p. 74.

(d) In memoriam S. Olai.) At Olafs Minni. Danicè minde i. e. recordatio, fortè à lat: memini. Bibebatur a. à veteribus Norragis sub papatu inter pocula in memoriam Regis Olai S. qvi religionem Christianam in regnum introduxerat. Avrel: Huitf. R. Dan: Cancell: in sua versione habet: Aflagde Kong Magnus mange unettige sedvaner och optoeg i steden igien at mand skulde drikke den æuige Guds och vor H. JEsu Christi Skaal i.e. abrogavit Rex Magnus multos inutiles mores & constituit illorum loco, ut biberetur æterni Dei & Domini Nostri J. Christi pocu'um. Dissentit in hoc Svecus Interpres & nobiscum convenit hoc loco, ita habens: Gaff han them hvar afton en Bolehorn om Julen til S. Olafs aminnelse. i. e. dedit illis qvâlibet vesperâ cornu bubalum tempore natalitiorum Christi in memoriam S. Olai. Qvicqvid sit, havd adeo absurdam æstimamus Hvitfeldii versionem & mentem, qvi fortè in suo manuscripto ejusmodi verba reperit, qvæ in nostro non habentur. Nam certum est apud Islandos etiam hodiè in more esse, non tantùm in natalitiis Christi, sed etiam in nuptiis & conviviis in memoriam Dei Patris & J. C. bibere; idcirco multa illorum cornua reperiuntur argento deavrato decora. Minnishorn vocata. Non tamen vulgari modo hæc pocula exhavsta sunt; sed singulari qvâdam & devota summi Numinis invocatione ac recordatione. Hoc artem bona & pia satis intentione ab illis circa initia fundatæ Christianæ religionis factum esse concludo. Nam cum ritus de bibendis superstitiosis Odini, Thori, Niordi & Trejæ poculis in regno & inter incolas ethnicos invaluisset, de qvo Snorro in Chron: p. 75. 77. 78, istbæc idololatria havd aliter mutari avt mentibus illorum exstirpari poterat, qvàm si substitueretur Dei & Dn. nostri J. C. recordatio & invocatio inter pocula. Præterea inter pocula etiam recordatio facta est Mariæ Virginis, (in Martinalibus avt vespere S. Martini fortassè) & S. Olai Regis, qvi verum Dei & Christi cultum instituerat, de qvo heic agitur.

(e) Qvod:

(e) *Qvod Præfectis suis.)* i.e. Lendrmenn/ *qvibus Provinciæ in feudum erant concessæ. Sed* Sysslumen/ *Curatores erant Regum in Nomarchiis aut Provinciis, qvibus demandata fuerat cura & munus conscribendi in regno milites & delectum habendi ad expeditiones imperatas. De horum officiis & discrimine à reliqvis supra c. 35.*

(f) *Inter eorum Huscarlas.)* De Huscarlis *supra.* Erat *autem Præfectis Provinciarum concessum à* Rege *ut* 40. *non verò plures servos domesticos nomine Huscarlarum in servitio suo haberent. Hvitfeldius hoc loco Huscarlas vocat Agricolas seu rusticos,* Bonder/ *sed minus rectè. Nam qvivis* Bondo *seu ruricola suos etiam habebat servos domesticos, præsertim, qvi opulentiores erant, qvibus interdum* 30. *&* 40. *erant. Sicut* Harechus *in* Insula *Trode & Toro* Hvid *in Biareo. de qvibus in* Chron: *Snor: Rectius igitur Svecus* Interpres, *qvi Huscarlas heic* Jnsysesmenn *i.e. viros seu servos domesticos appellat in not. ad jus avlicum.*

(g) *Pax.)* Securitas *avlica,* Hirdvist/ *literæ erant securitatis in avla à Rege homicidis concessæ. Sicut* Landvist/ *literæ securitatis in regno; de his supra, vide etiam* Cancell: *Bielke in term: Jurid:*

(h) *In veteri* Jure *avlico.)* Forna Hirdskraae. *Primum jus avlicum conscribendum curavit* R. *Norv: Olaus cognom:* S. *teste Snorr: in Chron: p.* 197. *ut numerosos avlicos suos latis legibus refrænaret. Sed hoc vetus jus avlicum à* R. *Magno Haqvini, sicut omnes aliæ regni leges, auctum est, cui propterea cognomentum* Lagebœtur *i. e. legum auctor est impositum.*

(i) *Ut* Præfectus *Provinc:)* Annuum *Præfecti prov: stipendium erant* 15. *marcæ, ut supra in Jure avl: c.* 17. *Hoc autem ad vitam tantùm concessum erat in veteri Jure avl: sed annum gratiæ addidit* R. *Magnus Præfecto, si qvandò à Rege dimitteretur.*

Cap. L.

De privilegiis omnibus Stallariis à Rege Magno concessis.

Hæ sunt immunitates, qvas Rex Magnus Stallariis suis est largitus, ut annuatim 15. marcarum (a) numeratæ pecuniæ salario qvisq; illorum potiretur, qvantumvis nullo Regis negocio occupatus. Ejus tamen veteres avlæ leges, perspicuam havd faciunt mentionem. Præterea

tereà ſtatutum, ut omnes in natalitiis Regem obſervantes, binas ſibi maſtrucas (b) confici curarent pecuniâ, qvæ illis in ſtipendium avlicum annumerabatur, comparandas.

NOTÆ.

(*a*) *Qvindecim marcæ.*) *In Vet: jure avlico* Hirdſkraa *dicto, non attribuitur Stallario certum qvoddam ſtipendium; ſed* R. *Magnus Haqvini hic expreſsè conſtituit, ut Stallarius* 15. *marcas in annuum ſtipendium haberet;* 15. *avtem marcæ æqvivalent pretium, ſi moneta marcæ intelliguntur:* 7½. *Imperialium, ſed ſi lodi marcæ ſunt* 120. *Imperialium; Mirum certè tanto Regis & regni Miniſtro tam exiguum ſtipendium attributum, qvod qvidem iſto ſeculo eſt factum, in qvo magis virtus & bellica fortitudo æſtimabatur, qvàm luxus & pecuniarum amor. At verò Stallario Præfectura Provinciæ cujusdam in muneris compenſationem à Regibus concedebatur, qvod ſupra ex capite* 21. *patet.* Sed *de variis generibus marcarum vide ſupra in nota* (*n*) *ad cap.* 3. & (*d*) *ad cap,* 17. & (*d*) *ad cap.* 35.

(*b*) Duo *veſtimenta pellibus lupinis duplicata.*) Kleidi med Graaſkinn. *Lupus à Veteribus* Graabeen/ *à colore crurium nominabatur, qvam appellationem hodie adhuc retinet. Ita* Graaſkind/ Ulſſkind. *Hic ritus introductus fuit in* Norvegia *à primo Monarcha Haraldo Pulchricomo, qvi tunicas avlicis ſuis, qvos* Bergſerker & Kapper *i.e. gigantes vocabant, pelle lupino duplicatas dedit, qvas ſupra loricas induere debebant,* Bargſtakke *vocatas, teſte Snorrone in Chron: qvem morem poſtea* Rex Magnus *eſt imitatus, qvod ex hoc capite patet.*

Cap. LI.
De privilegiis Vexillariorum.

Immunitates Vexillariorum (a) à Rege Magno donatæ, hæ ſunt annotatæ, ut æqvale cum Satrapis & Stallariis ſalarium deinceps habeant, qvamvis vetera avlæ jura Vexillario ob præſtitam Regi ſervitii fidem 10. tantum marcas (b) annuatim concedant. Rex præter hoc Vexillariis eſt pollicitus, eos ſicut alios, qvi ad id ſunt comparati, nullo ſtatario ipſius ſervitio (c) onerandos eſſe. Qvippe qvi Regem qvocunqs extra.

extra avlam pedem extulerit, comitabuntur, una cum Scutulariis omnibus, qvi Regem obſervant, comitando, & excubias interdiu apud ipſum agendo. Pluribus verò congregatis proximi Regem ſeqventur, eminentiore & excellentiore nomine inſigniti; Hinc alii, ut ſupra monuimus, ſuccedent, ordine, titulo & muneri eorum conveniente.

NOTÆ.

(a) Merkiſmend. *Avrel. Hvitf. hoc loco explicat vocem Vexillarii:* Feldtferer/ *ſed incongruè.* Nam Feldtferer *eſt* Feldtmarſkalt/ *avt* Feldtherre/ *ſecundum vocem: Campi Dux vel* Campi *Mareſchallus. Sed* Merkiſmand *eſt homo vexilli i. e. Vexillarius, aliàs in* Chron: Snorr: *paſſim* Banneermeſter *i. e. Bannerii Magiſter i. e. vexilli. Ita:Banneretus,Bandereſius ſev Bannereſius Spelm: in Archaol:*

(b) *Nulla harum decem marcarum mentio, qvæ ſolvenda erant Vexillario in annuum ſtipendium antea in* Juris avlici *c. 22. eſt facta. Nec proxima illis ſedes apud* Stallarium *antea aſſignata erat, qvod hic à R. Magno* Haqvini *factum, ſupra enim æqvale illis* jus *cum Præfectis &* Stallario *conceditur, ſed nullus expreſsè ſeſſionis & ordinis locus.*

(c) *Nullum ſtatarium munus.) Ex his patet Vexillarii ab initio munus fuiſſe ſtatariam obſervantiam vel ſtatarias excubias apud Regem habere, qvod Veteres vocabant* halda ſtodu: *Nam ſicut alii avlici, præſertim* Scutularii, *Hirdmenni & Lychnofori, ſtare debebant coram* Rege *accumbente menſæ, avt ubicunq; verſabatur, qvod hic à* Rege Magno *illis remiſſum eſt.*

Cap. LII.

De Scutulariorum privilegiis.

Præter immunitates & privilegia Purpuratis à Rege Magno conceſſa, hæc qvoq; Scutulariis (a) ſeorſim eſt largitus, ne onerarentur Viri iſti duo Regem obſervaturi poculis fundendis, niſi in feſtis & conviviis maximè ſolennibus. Tunc enim Rex ſive illos, ſive alios de poculis implendis antea commonebit, qvi interea regiâ menſâ, qvà cibo qvà potu fruentur. Scutularii qvoq; in feſto natalitiorum, numerum

 avli-

avlicorum avgebunt, & duo qvotidiè coram Rege & Primatibus alternatim fundent,(b) si verò sæpius, qvam semel opus fuerit vices interdiu mutare, utiq; ordine inter illos circumfiet. Non tamen fundendi molestiâ in natalitiis aggravabuntur, nisi imperante id Rege, cujus mandatorum observantissimi erunt domi forisq; debitum ei cultum & submissionem decenter præstituri.

NOTÆ.

(a) Arduum erat munus *Scutulariorum, imperatum illis in primo & veteri* Jure *Avl: supra c. 23. & 24. descriptum, ut duo illorum juges stationum excubias apud Regem 7. noctes per vices haberent, qvod hoc in loco à* R. *Magno Haqvini est emendatum, & tam grave excubationis onus ab illo remissum. Munus a. fundendi pocula illis hic ut antè injungitur. Sed è mensa regia cibus potusq; illis concessus est, qvâ gratiâ olim non fruebantur.*

(b) *Interius in scamno avlico.) Vernaculè* Hirdpall. *Ita vocabatur scabellum parieti appositum in triclinio regio, in qvo avlici considere ordine debebant, docente* Snorrone *in Chron. p. 383. 534. & in coronatione Regis Haqvini Haqv. p. 732. bis verbis:* Kongen sad ved den ene side inderst i Salen/och Cardinalen ved hans høyre side/ och siden Erckebispen och Bisperne paa den side. Ved Kongens venstre side sad Dronningen/ siden hendis Moder *&c. i. e. Rex in medio interioris subsellii sedebat, & ad dextram* Cardinalis, *Archiepiscopus &* Episcopi. *Ad sinistram Regina ejusq; Mater, &c. Danis olim* Gaulbœnken *dictum. Ille avtem locus honoratissimus habebatur, qvi interior erat in medio scamno, in qvo ipsi* Reges *accumbere olim solebant.* Sed Rex Norv: Olaus Kyrre *i. e. taciturnus, mutato hoc ritu constituit cum multis aliis, ut* Rex *supremam ante mensam sedem haberet:* For Bordenden/ *qvod hodieq; observatur &* Heysædet *vocant.*

Cap. LIII.

De privilegiis omnium Avlicorum.

His privilegiis Rex Magnus omnes Purpuratos suos donavit, ut gladium coronationis ejus (a) si modò ad manus fuerit, attingerent,

hoc

hoc titulo exornandi: Præterea osculo illos Rex dignabitúr, (b) post datam ipsi juramenti fidem. Idem qvoq; jus omnibus Satrapis & aliis Purpuratis est concessum, ut supra in legibus avlæ memoravimus.

NOTÆ.

(a) Regiam coronam gladiumq;.) In creatione Hirdmennorum supra c. 30. descripta, constitutum erat, ut Hirdmenni inferiorem partem manubrii gladii Regis ambabus manibus suis attingerent. Heic verò major illis honos conceditur, ut nempe non tantum gladium, sed etiam coronam Regis apprehenderent, qvod nulli alii fidelium Regis permissum erat, sacramentum ei dicturo.

(b) Rex illos exosculabitur.) Supra in Juris Avl: c. 30. Hirdmennis creandis præceptum erat, ut Regi osculum præberent. Præfecti verò Provinciales, & omnes Hirdmenni eodem amicitiæ & honoris signo ordine complecterentur. Heic vero inverso ordine constitutum fuit, ut Rex ipse inavguratum Hirdmannum exoscularetur, hoc facto summam gratiam & clementiam testatus, qva illa ad majorem fidelitatem, amorem & observantiam Regi præstandam incitabatur.

Cap. LIV.

De pollicitationibus Regis Magni omnibus Aulicis factis.

Hæc pollicebatur Rex Magnus omnibus Purpuratis, Legatis & Lychnuchis rata habenda, ut omnem mulctam ob patrata delicta illis irrogatam (a) ipse Rex juxta legis præscriptum susciperet, clementius eum illis acturus. In cavssis verò Regis, homicidium aliaq; delicta graviora spectantibus, Mandatarius regius vadimonio reos obstringet juxta exactam legis normam. Si qvis fidelium & Juratorum Regis Virorum percepto certo belli rumore, (b) nondum tamen ad Regem perlato, domum suam reliqverit, ut Regem id certiorem faciat, damnumq; impendens præmoneat, propriis insuper bonis & nummis suis exspoliatus, tenebitur Rex amissa ei reddere, & compensare. Si qvis similiter bona & pecuniam, exorta belli tempestate, amiserit, solicitus accolas & ami-

amicos potius de damno monere qvàm propria custodire & liberare. obstrictus erit Rex tertiam ei partem reddere, alteram verò tertiam avlici rependent, & residuum vir ille, qvem admonuit, supplebit. Qvicunq; itidem fidelium & Juratorum Regis Virorum in officio & negociis regiis valetudine sua exorbatus fuerit, manus, pedes, visum (c) avt avditum, vocem, intellectum & rationem amittendo, avt debilitatem aliam, & incurabilia vulnera reportando, ut nullam sibi ipsi opem ferre qveat, tenebitur Rex ei sustentationem, qvà victum & amictum qvà domum & lignationem aliaq; necessaria suppeditare, ne alterius alicujus ope qvocunq; modò indigeat. Præterea si qvis Virorum Juramenti fide Regi devinctorum ad incitas redactus fuerit, navfragii avt incendii damnum passus, sive imbecillis debilisq; redditus, utiq; Rex & socii, qvi conservi ejus in avla fuére, tantum simul pecuniæ contribuent, qvò monasticam sibi sustentationem comparare possit, Rex dimidium, socii verò residuum pensaturi; si qvis deniq; regiorum Virorum & Ministrorum captus & abductus fuerit (d) sive ab Ethnicis sive Christianis, & advenientibus fortè illuc qvibusdam popularibus & commilitonibus venum expositus, utiq; redimet ipsum, qvi sufficientem redemptioni pecuniam habet. Ille verò domum postea reversus expositum redemptori pretium sufficienter persolvet, & si ipsi tantum hummorum non sit, utiq; Rex dimidiam partem, & alteram dimidiam socii erogabunt. Sed si qvisqvam socio suo succurrere noluerit, captum prædicto modo redimendo, iste ex illorum consortio proscriptus esto. Si fortè acciderit, ut Patrem, Filium avt Fratrem qvisqvam (e) in bello avt prælio capere posset, cui spiritum eripere abhorruit, non erit cuiqvam concessum ei propterea qvidqvam detrimenti inferre absq; consilio & consensu Regis. Si verò Rex avt socii captivi ob inhonestum aliqvod facinus ab ipso, sive adversus Regem, sive sociorum qvendam manifestè patratum, in avla illum retinere noluerint, eiq; honesto aliorum consortio interesse havd licuerit, pax tamen publica eidem concessa erit in perfugium suum se recipiendi, qvippe qvi à juncto sibi proximiore gradu consangvineo captus fuit. Ita qvoq; omnes Viri regii vovere, ut qvilibet eorum à Rege nobilitatus 2. solidos in proventum nobilium exponat, ad missam super defunctis sociis canendam, aliosq; 2. solidos in subsidium sociorum monasticam vitam amplectentium. Qvi verò Legatus avt Lychnuchus designatus fuerit 1½. Øyram i.e. 3. solidos in

in prædictum usum promto animo & absq; contentione erogabit. Plurimi enim eorum permultum fortassè antea effudêre, qvod tam benè tamq; egenti loco havd fuit locatum; hoc verò in pavperum & indigorum substentationem impenditur.

NOTÆ.

(a) *Ex his sancitum esse colligimus: cavssas Avlicorum leviores in Huustingo i. e. concilio & conventu domestico agi secundũ Regis placitum, qvæ verò majoris erant momenti,* Stormaali *i. e. magnæ cavssæ dicta, ad competens forum remitterentur, contestantibus litem* Curatoribus Provinciarum, *mulctamq; irrogatam nomine* Regis *in ejus fiscum suscipientibus; de ejusmodi* Cavssis *agitur in LL.* Norv: *tit:* M. B. *c.* 1. 2.

(*b*) Rumores belli.) Hærsaga. *Qvomodo fama belli denuncianda & divulganda erat per regnum, dictum est supra c. 37. in notis.*

(*c*) Membris mutilatus.) Ørkinum Lasaarum. *De his LL. Cimbr: l. 1. c. 26. jus navale art. 20. LL. Norv: tit:* M. B. *c. 17. & LL. seland: l. 3. à cap: 2. ad 19.* Germundus Jederensis *ejusmodi vulnus accepit* Lemsterſaar/ *cui manus est abscissa à Vagnero Agonis, cum evadere allaboravit, ut nuntium adferret Haqvino* Jarlio *Nidrosiæ commoranti de Piratarum Julinensium invasione in* Norv: Snorro *in* Chron: *p. 133. sic* BoDigre *vulneratus est, cum mediam partem faciei (os nempe & mentum) excidebat Tosteinius* Midlang, *dicente* Bo: *invitæ & nolentes mihi osculum præbebunt in Dania Virgines, si unqvam ex prælio reversus fuero,* Chron. Nor. p. 136. Tale *etiam fuit.* Lemsterſaar/ *vulnus Magni Sigurdi, cum oculos ejus exstingvi, pedem amputari, eumq; castrari jussit* Rex Haraldus Gille Chron. Nor. p. 428. *Vide hac de re etiam Art: militares.*

(*d*) In bello captus.) Hertekin *Dan:* Hærtagen. *Non patiebantur veteres Boreales se in bello capi avt vitam deprecari, honestius reputantes, statim pro patria & Rege suo occumbere.* Itaq; *præliis navalibus victi prosiliebant in maris profundum, qvod fecêre Regis Olai Tryggesonii milites una cum ipso juxta Insulam Svoldam teste* Snor: p. 179. Ita *qvoq; caso Rege Haqvino Herdebred ab* Erlingo *Schack* Jarlio, *milites & navtæ ejus lymphaticis similes, abjectis scutis cum gladiis in* Jarlianos *(in* Jarlii *naves) irruerunt, ut cum* Rege *suo mortem obirent* p. 479. *Noluêre milites Regis Haraldi Haardraade, caso in Anglia* Rege *suo, victas manus dare, & pacis conditiones suscipere, unà omnes in*

prælio terrestri mori decorum reputantes & strenuè ad ultimum pugnare p. 375. Vid: plura in Krigs Rætten *aliisq; legibus bellicis.*

(e) *Accidit in prælio stichelstadensi, in qvo* R. *Olaus* S. *cæsus est, qvod duo fratres Torbergus & Pindius pro Rege fortiter dimicantes, inventi sint post prælium à Fratre illorum Calsio hostium Duce graviter vulnerati, qvibus ille cognitis pacem concessit, domumq; secum duxit, ut vulnera curaret,* Snor. in Chr: p. 309. *ita etiam victi in prælio navali* R. *Magni Erlingi milites à* R. *Sverro in pacem & gratiam sunt suscepti, qvotqvot sangvinis necessitudine ejus exercitum attingebant,* Chr: p. 518. *Cum v. Baglius qvidam Regis Erlingi* Steenveg *miles, Fratrem suum germanum, qvi sub* R. *Jngone Bartsonio militabat, in irruptione Bergensi inscius occiderat, cognitum postea miserè deplorabat, mortemq; ejus abjecto gladio suo dolebat,* Chron: p. 556.

Cap. LV.
Jura avlica qvolibet natali Christi recensenda (*)

Ita in regia avla consilio & consensu Regis est comprobatum & sancitum, ab omnibus regiis Viris & Ministris recensendum esse totum jus avlicum, coram omnibus avlicis certis qvibusdam diebus, à Rege statutis. Tunc enim Rex, congregatis omnibus Viris & Ministris suis lectioni interfuturis, tantum ex jure avlico qvotidie recitari curabit, ut 13. dierum spatio absolvi possit, avt ad minimum ante impetratam à regiis Viris domuitionis indulgentiam, post peractum natalis festum. Qvicunq; verò regiorum Virorum & Ministrorum huic freqventi colloqvio & concioni interesse supersederit, regio removeri servitio meruit, si in urbe fuerit, nullo justo occupatus impedimento, & regia venia destitutus. Eandem enim horam propriæ fortasse utilitati & commodo benè impendere posset, havd tamen tam utiliter ac fructuosè, ac si præsens lectioni libri interesset. Faxit Deus ita invicem in hoc mundo conversemur, ut amorem charitatemq; mutuam foveamus, ut Deus inter nos glorificetur in Regis avxilium & solatium, atq; perpetuam animæ nostræ salutem, nunc & in æternum. Adsit nobis omnibus Dominus Jesus Christus! Amen.

NO-

NOTÆ.

(*) Festum Natalit: Christi primus instituit in Norvegia R. Haqv: Adelstanus, ut & celebraretur, eodem cum Christianis tempore in legibus latis posuit, ut Ethnicos ad ritum Christ: assvesceret, teste Snor: in Chron: p. 74. Postea verò Rex Olaus Cogn: Sanctus, Jus Christianum conscripsit, in qvo sancivit ut festum natalitiorum Christi, solenniter perageretur per integros 13. dies; pax vero natalitioru, Julefred vocata, constituta erat à die 8. Thomæ ad 18. subseqventem, hac lege, ut qvicunq; interea temporis dissidiis, Jurgiis ave cædibus sacra pacis violaret, viginti marcarum mulctam solveret, dimidiam partem Regi & alteram dimidiam Archiepiscopo. Vide jus Christ: c. 11. In festo natalitiorum Christi, omnes Regum fideles præstò eis adesse debebant & cum his Jarlius & Archiepiscopus, aliiq; Episcopi: convenêre qvoq; eodem tempore invitati ex aliis proximis regnis Reges & Principes celebraturi una solenniter festum sicut Ericus Rex Sveciæ fecit, tempore R. Jngonis Barths: & Canutus Magnus tempore R. Haqvini Haqvini Snor: in Chron: p. 546. 744. Tunc triclinium sive cœnaculum regium splendidè instructum fuit, in qvo unusqvisq; mensæ appositus dapum lautitiis tractabatur Chr: pag. 657. Tunc infundebatur cornibus, Bolehorn dictis, optimi generis potus, mulsum, Cerevisia (Mundgot) prælucentibus faces & candelas Lychnoforis c. 49. In hoc festo natalitiorum nuptiæ Magnatum factæ à Regibus, sicut Haqvini Jarl. cum Dn: Christina Sveca tempore R. Jngonis Barth: p. 546. In hoc festo Armilustrium fieri imperatum erat supra cap: 34. Ita qvoq; præsentibus omnibus fidelibus & Avlicis Jus Avlicum recitatum, cujus lectio 13. diebus absolvebatur;

Tantum.

CANUTI II COGNOMENTO
MAGNI DANIÆ NORVEGIÆ SVECIÆ ANGLIÆ SLAVORUM ET SEMBORUM REGIS
NORMANNIÆQ; DUCIS

IUS AVLICUM
ANTIQVUM DANICUM

idiomate antiquo Danico

Witherlaghs Raett

nuncupatum
in Angliâ circa An. Chr. 1035. conditum
literis mandatum
jussu

CANUTI VI. DANIÆ REGIS
WALDEMARI. I. FILII
& curâ
ABSOLONIS Hvide ARCHIEPISCOPI
LUNDENSIS

qvod in Bibliotheca celeber. quondam Vir. Doct.
Olai Wormii inter alia antiquitatis patriæ monimenta
servatum jam nuper Anno 1672. bono publico editum,
versionibusq; & notis illustratum est
studio & operâ

PETRI IOHAN. RESENII.

Wither-laghs Raett.

Þetta er Wiþerlaghs-rætt þen Knut Konung Waldamar sun oc Absalon Archibiscop lote skrive swa sum war i gamblæ Knuts dagha. Gamble Knut war Konung i Danmark oc England oc Norge oc Sma-Land oc hafdæ hirdh myckla sankat af land þær han war Konung ywer oc gaf han þem eig hawatz saman satt oc friþ mæn rætin war starck hinum þer mis giorþe wiþ annen. Oc giorþe han foreþy a Englandt oc met hannum Øpe Snialle af Siæland oc Eskil Øpe Sun Wiþerlaghen stark oc stinþet ængin skulde dirwes mis at gøra wiþer annen. Oc satte þet at først a male þet Konungen oc andre hætwarþæ menþer hirdh skulde haffwa skulde wære sina men hollæ oc bliþe oc retta þem ræþeligha male þerra. Men skulde þy'gen Heran sinum tro oc þiænistе oc reþe at wara til al þera bloþ. Of annan hændær awoþa oc wskæpiæ tro swikar at werþa oc Judas wærk at winna meþ ilt raþ gen Heran sinum þa hafwir han sik siælwan forgiort oc alt þet han a. Of Konung wil annan man aff Wiþolag cumma þa skulde han første i sin gard met twa Wiþerlagha-men latæ hannum i sin sveit oc i sin starþing stefna Huskarla stef-

stefna oc næfna for hannum stað oc dagh. Søker han eig stefnæ þa skal hem fara til hus hans oc stefna annær tima oc sigia hanum stað och dagh. Gømder han eig stefnæ þa skulde han friedia sinne hannum lata stefna hem til hus hans oc sigia hannum nar oc hwert han skal søkia. Søte han eig stefna þa ware fæld oc fly land oc Konung take alt þet han atte. Comme han til stefnæ oc matte Konung met twiggia Wiðerlagha manna witne oc med hælegdoms eð hannum san gøra at sak þet han wilde raða antig a Liff ællar a Land hans þa hafwer han Wiðerlag tapat oc sik siælwan forgiort. þorde Wiðerlaghe man þet eig witne oc a hælegdom eig sweria þa skal han met Gudz dom æller fælles æller sweriatz / þet ær met Jarnbyrð at þen logum ær gamble Knut giorþe. Of anner wilde skilias af sine Herra þiæniste þa skulde han af attande aften Jula latæ afær-sigia þianiste sin met twa Wiðerlaghe men þa ma han siðan annan Herra þianæ. Of anner bryter i laghet með hogh æller met sar þa skulde han wrakes af garðe met Niðinge orð oc fly al þe Land þer Knut war Konung ywer oc siðan hwilken Wiðerlagha man þer han hetter þa skulde a han raða. Of han hafdhe en skiold mere æn hin ællar skulde han Niðing heta vtan hogh oc sar. Of anner kerðe at Wiðerlaghs man hafde hannum wræt giort þa skulde þet delas a Huskarla stefna. Matte han þet sanna met twiggia Wiðerlagha manna witne oc met hælagdoms eð þa skulde hin sitia en man vtermeræ æn han sat føre oc alla þe dela þem cumber imille skal eig annat stað delas æn a Huskarla stefna. Of jorða dela ær Edelboren þa skal wita met siax manna eð þo þettæ i sin fiarðing: þen þera a Hus-Karla Dom warður Loghn nærmær. Smære dela skulla alle sleðias með twiggia Wiðerlagha manna eð en innan sveit oc annen vtan sveit. Wiðerlaghet war troligha takt melle Herre oc mannum sinum oc stodh swa vspiallat

i atta Konunga daghum gamble Knut harþa Knut Magnus Goþa Swen Æstræcþa-Suns Haralz hein hins helga Knut i Oþensø Olofs hans broþers Erick hin egoþe oc brøts eig før æn i niinda Konung dagha þet war Nicles. Þa reþ til Kristiærn Swen-sun oc hio þura Doka þet war hint første Wiþerlaghs brot þa þotte boþe Konung oc Christiærns frender want wara at wraka hannum af Konungs garþ meþ Niþings orþ forþy at hans brøþre twa waro Biscopæ Aßær Arkibiscop oc Swen Biscop af Wibiargha oc andre brøþre hans twa Æskil oc Aggi oc faþer þerra Swen Trunda-Sun ware Howæt-men i Danmark oc wilde hælder lata malit til boto. Þa lette þe af Bo Hethensun aff Wænla þer gamblæ Knuts man war oc af andra þe ælstzsta men i Danmark waro of nokar waro minne til þet Wiþerlagh waro før brøtit oc bøt aftir/oc matto eig finna þer dæma til: Þa mælte Bo Heþen-Sun mæþen eig æra minne til fore wara dagha þa gørom þe minne þe ær wara skula efter wara dagha þet ær at hin ær Wiþerlagh bryter met hog heller met sar hā bøte Konung fyretiugha mark oc alla Wiþerlage-man andra fyretiugha marck oc hanum þer mis war giorþ fyretiugha mark oc gifve twa mark Guld at gørsum. Siþan hio Aggi thwer Æsgi Ebbe-sun bryst aff Wart-wik hemma at WiþeStaller i Byrgh vnder Nicles Konungs arm. Þa wilde Konung oc Konungs men alla taka Aggi æn Wiþe wilde hannum eig lata taka/ men stodþ fore oc boþ bøter oc feste aff þe samme minne þer Christiærn hafdhe bøt Oc þe bøþer waro bøtta af Bo Katil-sun i Lund/ oc siþan æra manga bøter bøtta af þe samme minne þer Cristiærn bøtte.

PROOEMIUM

ejusq;

Pars I.

Thetta (1) er Witherlags (2) rætt (3) ther (4) Knut Konung
Dette (5) er Gaards - retten (6) den Knud Koning
Hoc (5) est aulicum jus (7) qvod Canutus Rex

Waldamar-Sun (8) | oc Absalon Archibiscop (9) lote skriue
Waldemars-Søn oc Absalon Erchebiscop lode | skriffue
Waldemari filius & Abſalon Archiepiſcopus curaverunt ſcribi

(10) ſua (11) ſum war i gamblæ Knuts Dagha.
ſaa ſom den var i gamle Knuds Dage (13).
ſic = ut erat ſenis (12) Canuti diebus (13). |

Juris aulici, Withelags rætt dicti, Scriptores, ɔ: Gaards-rættens / ſom kaldis Wither-lags ræt / Skribentere.

Alia Verſio.

HÆ ſunt leges, hæc ſtatuta Aulicis *ſive Militibus* (14) lata, Witherlags rætt dicta, qvæ Canutus, ejus nominis ſecundus, Rex Daniæ Waldemari filius, & Abſalon Archiepiſcopus Lundenſis ſcribi curârunt, pro ut erat Canuti Regis, cognomento ſenis, tempore.

NOTÆ.

(1) Jus hoc eô nunc divido modô qvô Novellæ Imperatorum Romanorum Conſtitutiones in jure civili Romano ſunt diviſæ; in Proœmium ſive Præfationem ſcilicet, Capita ſeu Leges, Epilogum. Proœmium ſubdivido in tres Sectiones ſive partes, qvarum prima hujus juris aulici Scriptorum; altera Anthorum & occaſionis; tertia juris hujus Coadjutorum faciet mentionem. Capita conſtituit numerus Legum, ſuntq; ſeptem. Epilogus autem docebit primò hoc jus octo Regum Daniæ temporibus perſtitiſſe; Dein qvâ occa-

Juris hujus aulici methodus ſiue diviſio.

 ſione

sione mutatum sit, ejusq; mutationis primum exemplum; tandem modum mutationis, ejusq; secundum exemplum.

Juris Wither-logh denominatio.

(2) Witherlagh ex vox fortè composita à Wyte ɔ: *noxa* (qvæ convenit cum αἰτία ɔ: *vitia* & Danico Lyde ɔ: *vitium*) & Lagh ɔ: *societas.* Wyte enim est vox antiqva Danica & Islandica, qvæ 1. in sing. numero Islandis est *infernus:* Hinc compositum, Hel Wyta *idem,* qvasi Hecates vivarium; Helwisfur ɔ: *infernalis.* 2. in neutro Plurali indicat Danicè & Islandicè *noxam, damnum,* sive (interprete Canuto Episcopo Wiburg. *in notis ad jus Cimbricum*) *pœnam pecuniarium* Conf. Jur. Cimbr. *lib. 3. cap.* 57. at ei vide gialde ɔ: *pœnam pecuniariam non solvere*, uti vertit Canutus, nec non Recess. Christ. 3. *Art.* 46. Recess. Christ. 4. *l.* 2. *cap.* 27. *Art.* 2, item Gors Ræthen juri Selandico adjunctum *Art.* 2. Hugger man annen Sor / slar eller stinger blodvide (ɔ: stinger til blods) tha &c. Ibidem *Art.* 3. Slar man annen pust eller Knæps Hugh saa at ey kommer blodvide innen (ɔ: ey kommer blod ud) &c. Frider. 2. Gaardsræt *Art.* 5. 6. Island. Wyta-bikar ɔ: *poculum in coviviis piaculo vitii hauriendum*; at vyta ɔ: *vitii notare alium*; Vyttur ɔ: *vitio contaminatus*; avyta ɔ: *increpo, arguo*; Vytner ɔ: *lupus.* Anglicè *to vitiate*, Gallicè *vicier*, Hispanicè *viciar* ɔ: *vitiare.* Displicet autem sententia Christierni Ostersonii *in Gloss. Jurid. Danic.* qvâ putat wide idem esse ac *scitum, conventionem, compactum*, Danicè selfgiort oc samtyct Low / Skraa / Vedtect i Byer paa Penges eller Korns Boder oc Straff / qva de re videatur ejus Gloss. *in voce* Viide; ita ut Vida denotet Vedtægt / sive Vidtect ɔ: *consensum*, qvæ vox etiam in historia Gothrici & Rolfi Westrogothiæ Regum (lingva antiqva Gothica conscripta & nunc primùm à Cl. Olao Verelio versione Svecica notisq; illustrata, Upsaliæ An. 1664 edita) extat; sed dictus Verelius Vidtecht vertit *benevolam hospitum exceptionem.* 3. Wyte Neut. gen. est *peccatum contra leges contubernii*, observante celeb. Olao Wormio *in Lex. Runic.* Ole Trygd til Halffrod: Nu skulle vid satter og Jo Fig heed Vyte ad Ju kommer ey til Bords eda annad sliikt sem adrer meen Ja skall Fier upp giffe framar Ödrum flestum ɔ: Rex ad Halfrodum Poëtam: *Nunc reconciliati erimus & qvamvis delictum aliqvod commiseris, à mensa* Regiâ *interdum absens; vel alios mores aulicos tali qvapiam commissione transgrediens remittam tibi præ cæteris.*

Sve-

Sveno Agnonis filius *histo. Dani. pag.* 144. legit Witherlogh; qvod Stephanus Steph. *in notis pag. seq.* 146. interpretatur per *Witarum legem* ɔ: Witis sive Iutis latam & promulgatam. *Witas* enim pro *Jutis* freqventer sumi nemo ignorat. Unde Wite-Slet ɔ: *Witarum campus*; qvo nomine olim insigniebatur tota Dania, à potissima videlicet parte, priusqvam à Dano, primo Regni conditore, Daniæ nomen sortita esset.

Nec incongrua ineptaq; videretur (cum in Angliâ jus hoc sit conditum conscriptumq;) vocis Witherlagh derivatio à domo Regia vel aula Londinensi Regis Angliæ Whitehall ɔ: *alba aula*, qvasi Whitehal's lags ret ɔ: *jus aulicæ societatis*, rectiùs *jus aulicum*, nisi novitas vocabuli obstaret; cùm teste Cl. Minshæo *in suo Dictionario Anglico pag.* 746. Whitehall antea *York-house* sit dicta, qvippe fuit domus Archiepiscopalis Ducatus Yorkensis usq; ad annum 1529. qvô Henricus octavus Rex Angliæ eam Thomæ Voolsey Cardinali & Archiepiscopo Yorkensi adimens, nomen *Whitehall* domui imposuit. Hoc autem jus aulicum Canuti, de qvo heic agimus, circa annum 1036. primùm cœpit. Vel si mavis vocem Witherlagh derivari ab Anglicana wither ɔ: *contra*, cujus sensus meliùs in composita dictone liqvet, ut in voce withernam/ ɔ: *violenta vetita ac illegitima captio*, de qva vide Minshæ. *Dictionar. Anglican. p.* 351. ut scilicet jus hoc sit scriptum Aulicis nefariis, violentis & refractariis, secundùm verba Apostoli 1. *Tim.* 1. 9. *Lex justo non posita, sed injustis, inobseqventibus, Patricidis, Matricidis, homicidis, mendacibus, perjuris, &c.*

Mecum in nonnullis sentit Vir plurimùm reverendus & eruditissimus Mag. Theodorus Torlacius vice-Superintendens Schalhoftensis in Islandia, qvi suam de hac voce opinionem ita ad me perscripsit:
" Witherlags rætt ego fere interpretarer *jus delictorum* (scil. in aula),
" Danicè Forseelsis Low/ Islandicè Witha lagha Rættur. Wite enim
" *delictum* antiquis & etiamnum nostratibus denotat: unde Tingwite ɔ:
" *delictum in foro vel judicio commissum.* (videatur Codex LL. Islandicar. tit.
" Tingfarer Balck). In conviviis etiam nuptialibus Wita-bikar ap-
" pellabant *poculum expiatorium*, qvod delinqventes contra civilitatem
" nuptialem exhaurire tenebantur. Witherlagh igitur quantum con-
" jicio sonat *delictorum leges*; Islandicè Withaløg/ à Wite *delictum* vel
" *vitium* & Løg ɔ: *leges*; nam seqvens vocabulum Rætt tautologiam

» n⁰ n infert, cum perqvàm usitatum sit in lingva Islandica has voces » conjungere. E.g. Laga-rættur ɔ: *jus positivum*: unde etiam infra legi- » tur oc giorthe han Witherlagen (*non* Witherlaghetb) sterck oc stin- » thet: item thet var hint første Witherlags brot ɔ: *hæc prima erat legum* » *delictorum transgressio*: item tha latte the &c. of noker vare minne thil » thet Witterlagh varo forbrotit ɔ: *tunc percontati sunt, num qvis me-* » *moria comprehenderet jus delictorum prius violatum esse &c.* Hinc Wither- » laga meen denotat *aulicos juri delictorum subditos*. Nisi forsitan cuiqvam » placuerit hanc vocem Witherlagh explicare *leges societatis* vel *consortii*; » ac si derivatum esset vocabulum à Præpositione wikur (qvæ nonnun- » qvam significat *con*, ut in voce Wikur mæle ɔ: *colloqvium*) & Lag ɔ: » *societas* vel *sodalitium*. Sic Fe lag ɔ: *pecuniæ collatio* vel *symbolum*, trans- » late *sodalitium*; unde Felagi ɔ: *sodalis*. Hæc ille. In Evangeliis ab Ulfila Gothorum in Moesia Episcopo circa ann: Chr: 360. ex Græco Gothicè translatis occurrunt; Vitoth ɔ: *lex*; Vitodafastios ɔ: *legisperiti*. Witodolaisarios ɔ: *Legis doctores*: Vide Georgi. Stiernhelm. *Glossa. Ulphila-Gothicum pag.* 146.

Lagh Danicè est *Societas*: unde Brøger lag ɔ: *Cerevisiariorum Societas*; Badsker Lag ɔ: *Tonsorum Societas*; Bagger Lag ɔ: *Pistorum Societas* &c. Et hæc vox Lagh Danis & Islandis solummodo est usitata. Sic Islandicè Lagsmadur / Lagsbrodur (Danicè Lagsbroder) / Frælage ɔ: *Socius, Sodalis*: Forte à voce Islandicâ Lagh seu Løg fœm. plur, Danicè Lov/ ɔ: *lex*; qvia scilicet sodales sunt, qvi iisdem tenentur legibus. Hinc Sveno Aggonis *hist.*: *Danic. pag.* 158. vocat hoc jus *fraternam qvandam dilectionis compaginem*. Huic sententiæ subscribit Saxo Gramm. *l.* 10. *hist. Dan.* in hæc prorumpens verba: Ne externa for- » te domestico crimine turbarentur, socialis odii tempestatem repres- » sit, legesq; severissimè cavendo, seditiosum militiæ spiritum, veluti » fraterna qvadam charitate coërcuit. Prædictus Sveno *pag.* 162. hujus legis meminit: Si qvis sodalis sui eqvum cum proprio adaqvaret » &c. Ad eundem modum Saxo *l. c.* Ac ne qvis socio, flumen transe- » qvitanti, ita eqvo concurreret, ut ad ipsum turbulentior unda de- » flueret, pari industriâ cautum. Adeò scrupulosa curâ parvula qvoq; societatis officia pensabantur.

Rætt variæ significationes. (3) Rætt lingvâ antiqvâ & modernâ Danicâ est *jus*. Unde proverbium Danicum; Alting vil haffve sin Ret uden Skalcken oc Stiegen:

Sien ɔ: *suum jus postulat omnis, exceptis neqvam & scorto*: item Horen og Tyven har en stor Ret ɔ: *summum furi & scorto jus est*. In Hird-Straa *supra pag*. 144. legitur Riet pro Ræt / Gem. das Recht / Belg. het Recht / Angl. *Right*, Italicè *dritto*, Hispan. *derecho*, Gall. *droit*, ɔ: *jus*: item *pag*. 265. Riet Læta ɔ: *justitia*: *pag*. 323. Riet lauft ɔ: retteløs. Islandicum Rættur qvando est 1. substantivum masc. generis significat non solùm *jus*, *legem*; Hinc Islandic. Ræt Latur sive Rietlatur / ɔ: rettviise *justitia*, *aeqvitas*; Ful Rætti ɔ: *jus mulcta*; rætferdigur *justus*; rætferden *justa vita*: Verùm etiam *ferculum* qvod est à rietti ɔ: *porrigo*; Hinc Riettir *epulæ*. At 2. Adjectivum denotat *rectum*, qvod est ab eg riette ɔ: *dirigo*; rætte ɔ: *rectum facio, excurvo*. Demum 3. est Substantivum Islandicum f. g. Ræt ɔ: *septum*, qvo greges dispersæ recolliguntur: Unde Affrætt ɔ: *locus arvorum*, ubi communi jure pascuntur greges. Sic qvoq; Germanis & Belgis Recht / Danis Ret / Anglis Righgt est *rectus*.

Witherlaghs-Ret est jus à Canuto II. Rege Daniæ Anno Christi 1035. sive 1036. latum, & tempore Canuti V. Regis Daniæ & Absolonis Archiepiscopi Lundensis, (qvorum ille obiit Anno Chr. 1202, hic v. Anno 1201.) literis primò mandatum, continens severissimas Leges aulicas vel Militares, qvæ tempore octo Regum, Canuti II. Canuti Duri, Magni Boni, Svenonis Estrithii, Haraldi Cotis, Canuti Sancti, Olai ejus fratris, & Erici Boni, in Dania valuerunt: sed postea Nicolai Regis Daniæ nonnihil mutatæ, qvamdiu durârunt, non constat. Juris hujus aulici descriptio.

(4.) Mag. Theodorus Torlacius Islandus putat rectiùs legi then: r enim & n antiqvorum non admodum dissimilis formæ erant literæ.

(5.) In hoc jure aulico ex antiqva Danica in Danicam modernam & Latinam Lingvam convertendo omnia ad antiqvam Danici contextus phrasin & vocabula expendi, ac verbum pro verbo Danicè & Latinè reddidi. Cumq; interdum Danica antiqva phrasis nimium à Latini & aliqvando Danici sermonis proprietate recedat, placuit habitâ sententiæ ratione præter molliorem facilioremq; locutionem Danicam & Latinam antiqvo Danico textui subjunctam etiam aliam Latinam versionem, sensum magis qvàm verba exprimentem, reddere. Juris hujus aulici versiones Danicæ & Latinæ.

(6.) Andreas Severini Vedelius, Saxonis Grammatici Danicus

inter-

Jus hoc aulicum Danicâ lingvâ modernâ vocatur Gaardsrett.

Interpres. *pag. mihi 227. lin. 7. ab ult.* appellat hoc jus Gaardsrætt / à Gaard ɔ: *aula* & Ret ɔ: *jus*; qvippe erat jus aulicum ad Aulicos Regis Canuti pertinens. Post hunc Canutum Ericus VI. Rex Daniæ Anno 1284. aliud jus aulicum Gaards Rett / sive antiqvitùs Gors-ræth dictum, promulgavit, primùm in lucem editum Anno Chr. 1505. à Gothofredo de Gemen Typographo Hafniensi, qvi id juri Sielandico item juri Scanico à Waldemaro I. Rege Daniæ scripto adjunxit, Hvitfeld. *hist. Dan pag.* 287 Hoc v. jus, qvod aliqvandiu in usu non fuit, Fridericus II. piæ memoriæ Fridericiburgi An. 1562. die 9. Maij renovavit, auxit & promulgavit, Annoq; 1590 edi curavit, cujus hodie valor idem est qvi juris Cimbrici aliorumq; in Corpore juris Danici existentium, qvibus juris authoritas debetur.

Juris hujus aulici Latinæ denominationes.

(7) Witherlaghs-rætt vocatur 1. à Svenone Aggonis filio, primo Danicæ gentis Historico, *hist. Danic. pag.* 145. *lex castrensis* sive *militaris*, vel *lex curia*. 2. à Saxone Grammatico *histor. Dan lib.* 10. *pag. edit. Soran.* 197. *lin.* 21. 22-23. *saluberrimus castrensis disciplinæ tenor exactissimis editus institutis.* Caussa hujus Paraphraseos patebit ex seqventibus, ubi de occasione juris hujus dicendum est. 3. à Pontano *histor. Dan. pag.* 175. *lin.* 4. *leges & statuta militi lata.* Confer Hvitf. *hist. Dan. in fol. pag.* 76. *lin.* 28. ubi citatum hoc jus appellatur Wether-laxretten. Qvæ verò ibidem à *lin.* 27. *ad lin.* 47. leguntur, perperàm irrepsêre loco non suo posita; cùm ea non Cannto duro Regi Daniæ, sed Parenti cjus Canuto II. Magno conveniant, observante eodem Johanne Pontano *hist. Dan. pag.* 174. *lin.* 54. *ad pag. seq. lin.* 8: Nisi Canutus durus, Canuti II. successor, retinuit illos sex mille armatos, qvos Canutus II. præter qvotidianam familiam suam, vivus continuè aluit, qvi IX. longis navibus ad domandum regna æstate discurrentes, hieme in castris manebant.

Juris aulici scriptor Canutus VI. Valdemari I. filius.

(8) Canutus hic, est ejus nominis VI. Valdemari I. filius, vir religiosus, castus, procerus, formosus, miles eximius, à patria virtute non degenerans, cui postqvam An: 1177 Dux Scaniæ & Hallandiæ esset constitutus, An. 1180 Patre vivente, regium nomen solenniter est delatum. Is verò, Patre An. 1182 4. Id. Maji defuncto, ex Senatus decreto Jutiam petens ut omnes ubiq; Regni Proceres paternumq; militem sibi devinctiorem redderet, in concione Wiburgensi ab omnibus magno Procerum consensu regni hæres renunciatur.

tur. Interea Scanensium populus, memor cladis apud Dissiam pontem An. 1181. illatæ, ulcisci constituit Regis Canuti apud Roshildenses cæsi sangvinem Duce Haraldo Screngeo, qvi cum Canuti Sveonum Regis ac Byrgeri Ostrogothorum Ducis auxiliis fultus in Scaniam irrupisset, concurrit continuò ad novi Principis opinionem vulgus animosq; & copias sociauit. Sed agrestium acie fusâ fugatâq;, Haraldus cum Achone Tubbonis filio, qvem affectati regni authorem habuerat, in Sveciam rediit, hasq; popularium molitiones, præproperus Absolonis Archiepiscopi Lundensis è Selandia adventus cum armis tùm conciliis à cervicibus Scanejensium avertit, excitaq; in Scania factio finita est. Cæsari autem Barbarossæ per Suffridum Thuringiæ Marchionem urgenti ut Canutus Imperatoris Romani Curiæ accerseretur, imperiumq; Romanum agnosceret, tale per Absolonem Archiepiscopum Lundensem An. 1184. dedit responsum Canutus: Cæsari sibiq; æqvum regnandi jus esse, nec minore libertate se Danici regni, qvam illum imperii Romani gubernacula tenere. Et ito, inqvit Legato, tuoq; Imperatori denuncia Canutum nullo obseqvii jure devinciri Friderico, Hvitf. *Tom* I. *pag*. 144 *lin*. 32. *ad pag. seq. lin*. 11. Pontan. *lib. 6. p.* 276. *lin*. 37. *ad pag. seq. lin*. 8. Bugislaus, qvem Vandali, mortuo fratre Casimaro An. 1185 Ducem appellarunt hortante Cæsare adversus Rugiæ insulanos, qvi Danis suberant, navium qvingentarum classem contraxit, sed postqvam non Walogastum modò sed Julatium insuper & Osna Caminumq; & qvæcunq; in proximo erant, agrestium prædia ac vici præterea ex qvingentarum navium Bugislai numero, ductu Absolonis Viri belli armorumq; peritissimi, qvinq; & triginta elapsis, decem & octo disruptis, cæteræ 437. naves Danis in prædam cesserunt, Hvitf. *Tom*. 1. *pag*. 277 *lin*. 14. *ad pag*. 278. *lin*. 32. Non alias pacis conditiones à Canuto asseqvi potuit Bugislaus, qvam ut ingentis summæ pecuniâ mulctæ nomine cum Rege pactus, Vandalorum procurationem non ut sibi hæreditariam, sed è manu Regis jure beneficii susciperet, ac in modum ut hactenus Rugiani, Regi ac Regno vectigalis obstrictusq; teneretur. Atq; ita Slavicarum rerum Dominum qvod assiduis Valdemari I. laboribus in plenum fuit negatum, paucis aliqvot Canuti expeditionibus contributum est, Canutusq; Vandalos suo subjectos Dominio ac dicto audientes postea retinuit. Anno 1188. 7. Cal. Augusti frater

Canu-

Canuti Dux Waldemarus militiæ insignibus Roëschildiæ Præfectus Ducatum Slesvicensem nomine Regis suo imperio moderandum suscepit. Anno v. 1189 Canutus rogante Pontifice Romano Clem. III. una cum Frisis & Flandris navium qvinqvaginta trium classem in subsidium ad recuperandum Palæstinam expedivit. Ditmarsi autem absente Adolpho Holsatiæ Comite, qvi cum Imperatore in Palæstinam concesserat, ad Slesvicensem Danici regni Diœcesin, cui tum præerat Waldemarus Episcopus, sua sponte defecerunt, manseruntq; in fide Danorum ad Annum 1226. Hunc v. Valdemarum, cum Canuto de patrimonio ac regni portione An. 1192 contendentem, comprehensum, custodiæ primò Norborgiæ postea Soborgiæ mandavit Canutus, ubi annos totos 14 detentus est ac tandem dimissus, intercedente *ejus* nomine apud maritum Regina Dagmara, nec non Lundensium Archiepiscopo Andrea. Anno deinde supra millesimum centesimum nonagesimo sexto Canutus Rex cum sexcentis & septuaginta navibus in Livoniam profectus primam omnium sui juris Esthoniam fecit, idq; præcipue spectavit, ut Christiana pietas omnium animis insereretur; qvapropter etiam provinciarum passim diœcesibus non tantum verbi Divini præcones piosq; viros præfecit, sed & sacris ædibus regionem circumqvaq; exornavit. Valdemarus qvoq; Canuti frater, nomine Regis Canuti Holsatiam, Stormariam, Lubecam, Hamburgum, totamq; Nordalbingiam An. 1199 regno Danico adjecit. Uxorem habuit Gertrudam Henrici Leonis filiam, qvæ 1197, expeditione Livonensi peractâ, Wehæ Cimbrorum fatis succumbens, ibidem in æde Cathedrali sepulta est. Rex autem Canutus, cujus natalis incidit in æram Anni 1163, humanis ereptus est non sine veneni suspicione An. 1202 3. Id. Decemb., vel ut habet Erici Regis Chronicon, 2. Id. Novembr., nulla post se relicta sobole. Qvamvis alii eum pestifera sublatum lue referant. Ringstadii verò terræ mandatus est.

De eo adhuc juvene, sceptrumq; regni primitùs adempto qvid senserit ejus ævi venerabilis Antistes Arnoldus Lubecensis, qvi historiam Helmoldi continuavit, & qvantum ille singularem ejus modestiam, summam pietatem, ac frugi in illis etiam opibus ac culmine regali continentiam sit admiratus, allatis superiùs ipsiusmet verbis ex parte declaratum est: Qvæ & heic repetere fusiùs haud præter rem

existimo,

existimo. Qvid, inqvit, prædictus Arnoldus de Rege dixerimus, « qvi adhuc in juvenilibus annis in omni actu suo ita grandævum se ex- « hibuit, ac si de ipsius gravitate pariter illud sapientiæ dictum sit: Sene- « ctus venerabilis est, non diuturna, neq; numero annorum computata. « Siqvidem ut assolet talis ætas, non ludis in spectaculis se ingessit, non « discursibus aut vagationibus studuit, nec lubricitati deditus, Conjuge « cum casta vivebat castior ipse. Inter Missarum qvóq; solemnia, non, « ut qvibusdam moris est, susurationibus aut placitationibus intendit, « sed Codices Psalmorum aut aliarum orationum habens præ oculis, ora « tioni devotus, incubuit. Et qvia sapientiæ adhæsit, qvæ dicet: Per « me Reges regnant; ideo Deus Regnum illius firmavit, ut cum tempo- « re Avorum in regno Daniæ Triarchæ fuerint, ipse solus Monarchiam, « qvam Pater multo labore & prudentia non obtinuerat imperio rexe- « rit. Canutus ergo omnibus in regno pacatis, animadvertens Slavos in diebus Patrum suorum multas calamitates terræ suæ intulisse, eosq; auxilio Henrici Ducis destitutos, qvi fræno dominii sui maxillas eorum constrinxerat, suscepta occasione bello eos aggressus est, etc. Et mox de obitu ejus loqvens inqvit: Sinistrum accipit nuncium Valdemarus, videlicet: fratrem Regem mortuum. Unde exterritus, velocius accelerat reditum, utpote frater accepturus regnum. De hoc Canuto vide Svenon: *hist: Dan: pag*. 139. Saxon: *hist. Dan: lib*: 16., Hvitfeld: *hist. Dan: in fol: pag*. 139. ad *pag*. 171., Pontan: *histori: Dan: lib*. 6. *à pag*. 274. *lin*: 32. *ad pag*: 297.

(9) Hic est Axelius sive Absolon Hvide alias Reg / fundator primarius Monasterii Sorani, Asceri Reg filius, Schialmonis Hvide nepos, Tokonis Skytte Slavonis filii Pronepos, Eschilli Archiepiscopi Lundensis Consangvineus, Hvitf: *hist*: *Episc*: *pag*: 65. qvi ut & Esbernus Snare fuêre fratres gemelli, ita ut fama vel specie oris deceptus fuerit legatus Sclavicæ gentis Domboris Rylandus, qvi pacem petitum hucvenerat, ut, referente Saxone Gram: *lib*. 14. *pag*. 296. Esbernum fratre suo Episcopo Absolone majorem natu esse putarit, qvod barba capillisq; rasus esset, qvemadmodum tum temporis in patria superstitio tali corporis cultu religiosorum sanctitatem conspicuam esse credidit, voluitq;, nisi fortè ibi fiat mentio alterius cujusdam Esberni, Martin: Petr: *geneal*: *lit*: *E* 2. *a*. *b*.

Hi fratres gemini ut in paterna domo, sic cum Valdemaro I. Da-

 nis

niæ poſtea Rege unà educati ſunt, Sax: Gram: *lib.* 14. *pag.* 271., Pontan: *hiſt. Dan. lib.* 5. *pag.* 225. Nam poſt cædem divi Caſſuti Patris Valdemari is præter alios etiam filios Schialmonis Hvide Sunonem & Elbernum Tutores nactus erat; qvi olim cum Patre ejus unà fuerant educati; velut horum Patri Schialmoni Canutus Pater Valdemari educandus traditus fuerat. Pontan: *hiſt. Dan. lib.* 5. *pag.* 204. Meurs: *hiſt: Dan lib* 4. *pag.* 78. Unde factum, ut non modò ob pueritiæ & educationis ſocietatem Valdemaro ſemper chariſſimi habiti ſint, ſed & maximè ob virtutes familiaritate & opera eorum Rex plurimum uſus ſit. Cum per ætatem poſſet Abſolon, Lutetiam Pariſiorum ſtudiorum gratia profectus eſt, ac ibi aliqvo temporis intervallo commoratus eſt, amicitiam cum religioſis illic coluit, ſed ſummo S. Wilhelmum ob virtutes ac morum ſanctitatem proſecutus eſt amore: Cui poſtea Cœnobio Eskilthunenſi, qvod inſtituerat, Præfecturæ ſive Abbatis munus detulit. Vide vitam Wilhelmi apud Surium *Tom:* 2. Ejus in ſtudiis hiſtoriarum præcipuum induſtriæ indicium qvoq; eſt, qvod Pompejum Trogum ipſe ſua manu elegantiſſimè deſcripſerit, qvam ſcriptionem vidiſſe ſe Dom. Olaus Schlangendorphius refert.

Ita geniti, ita educati, cum primùm adolevit ætas, majora indies de ſe promiſerunt, nec conjunctiores charitate Regi, ac Patriæ utiles eſſe voluerunt, fueruntq; inter Proceres apud Reges Daniæ primi: Esbernus verò præcipuè belli laude clarus plurimum de univerſo regno meritus fuit, nec minus de Rege Valdemaro, cui perinde ac frater ejus Abſolon, Mater qvoq; & Soror, cum inſidias perfidi Regis Svenonis Grate ſive Gratenhede fugeret, ſingularem cum vitæ diſcrimine fidem præſtiterunt, & Abſolon, cum Valdemarus percuſſorum ferro, qvos Sveno immiſerat, peteretur, ſuam ſalutem potius qvam Regis curam inter ipſos armorum ſtrepitus negligere præoptabat; & poſtqvam ferrum ac manus ſicariorum evaſerat, Esbernus ſe eum eſſe ſimulans, fugam qvoq; ejus in Jutiam commeatu, ac neceſſariis omnibus comparatis adjuvit; Eorum vero Mater & Soror ingens auſæ facinus, naves Svenonis, qvibus ex Selandia perſeqvi Valdemarum deſtinaverat, univerſas nocturno tempore curarunt, diſſecari, Saxo Gram. *lib:* 15. *pag.* 275. 276. 277. Esbernus qvoq; vitæ periculo eripuit filium Valdemari Chriſtophorum, teſte Joh. Meurſio *hiſt. Dan. lib.* 5. *pag.* 108.

Ideo

Ideo non immemor erat Valdemarus tantæ aut virtutis aut fidei illorum, nam & Esberno plurimum semper tribuit, & Absolonem nusqvam à se dimisit, captus illius & summa prudentia juxta ac doctrina & adversus se pietate, cujus summum fructum tulit.

Anno enim 1157. vel juxta Pontanum 1158. Rex Valdemarus post cæsum Svenonem solus regno potitus, ut Absolon, annos tum natus 29. Episcopus duodecimus Roeskildensis post Ascerum vita nupere functum, eligeretur, authoritate sua effecit. Qvamvis enim in consilio Clericorum, penes qvos eligendi jus erat, ipse Rex præsentiam regiam haud qvidqvam impedimenti allaturam, confirmaret, qvo minus electoribus Clericis libera suffragiorum arbitria manerent, qvia tamen intellexerant, præter tres spectatæ prudentiæ & eruditionis viros placere illi, ut qvartus ob virtutem Absolon adjiceretur, ex qvorum numero assumeretur potissimùm, evenit ut omnium vota in unum Absolonem conspirarent, Hvitf: *hist. Episc in Fol. pag.* 46.

Postea suadente Eschillo Archiepiscopo Lundensi, (qvi in Galliam profectus Pontificatu se abdicaverat) approbantibus id simul Valdemaro I. Rege, & Ecclesiasticis atq; plebejis omnibus, in locum Eschilli surrogatur, sitq; Anno 1178. tertius Lundensis Archiepiscopus (sive ut Saxo in præfat: scribit: Danorum maximus Pontifex) inauguratus à Galando Papæ Nuncio retentâ nihilominus indultu Romani Pontificis, Ecclesia Rôeskildensi. Hvitf: *hist. Episcop: pag:* 20. 54. 55. 56. qvi die seqventi, in præsentia dicti Galandi, Homerum creavit Episcopum Ripensem.

Vixit sub Regibus Daniæ Valemaro I. & Canuto V. hujus filio Hvitf. *hist. Episc. pag.* 56. qvibus bonam operam navavit in bello maximè Wandalico, in qvo præclara multa terrâ mariq: gessit, semper consilio pollens & lingva promptus & armis, qva de re prolixè Saxo Gr. *hist: Dan: lib:* 14 Ille n. Anno 1157. ad Episcopatus Roeskildensis dignitatem evectus, non tantùm Antistitis, verùm etiam Ducis in exeqvendo munia se veluti scopulum piratarum conatibus objecit cumq; Slavis conflictum iniit, Pont. *hist: Dan: lib: 6. pag:* 233. ad *pag:* 238.

Videtur ad id eum non minimum permovisse, aut incitasse edictum Pontificis Romani, Eugenii III. qvo aliqvot annos ante, qvinqvagesimo nimirum post decretum. Urbani II Christianis totius

 Europæ

Europæ Principibus primo ſacrum in Palæſtinam bellum ; deinde ſeptentrionalibus adverſus vicinos terræ ſuæ hoſtes à Chriſtiana fide alienos, miſſis Epiſtolis An: 1145. 1146. 1147. mandaverat ac ſuaſerat Sax. *lib*: 14. *pag*. 254. Annal: Baro; Tom: XII, *pag*. 210. Imo etiam à Canuto & Svenone cœprum adverſus Slavos & Rugianos bellum perſeqvi Valdemaro conſilium dedit. Unde ſummus terra mariq; ab eo conſtitutus eſt militiæ Imperator, Saxo *lib*: 14. *pag*. 313, Meurſ. *hiſt. Dan*: *pag*: 105. & 107, Martin: Petr. *geneal*: *Abſol*: *lit*: E 2. b.

Hunc Abſolonem Anno 1162. viæ Comitem Conſiliariumq; optimum habuit Valdemarus in itinere ad Cæſarem Fridericum facto, exorta Romæ controverſia ſuper electione Pontificis Maximi, de qva Pontan: *hiſt. Dan*: *pag*. 238. *ad pag*. 242., Hvitf: *hiſt. Dan. pag*. 108.

Varia qvoq; bella Valdemarus cum Saxonis, Wandalis & Rugianis Duce Abſolone geſſit, ut patet ex Pontan; *hiſt*: *lib*: *6. pag*. 244. *lin*: 13. *ad pag*. 274. *lin*. 18. Res qvoq; Scaniæ Anno 1180. turbatæ conſiliis & armis Abſolonis ſunt pacatæ, Pont. *pag*. 220. *lin*. 34. *ad pag*. 272. *lin*. 20, Hvitf: *pag*. 110. *lin*. 5. 6. 7. Hic etiam (qvem ut & Sunonem & Esbernum, de qvibus antea, Tutores filio Canuto Waldemarus I. Anno 1182. moriturus conſtituit, Pont: *pag*. 276. *lin*. 48. Hvitf: *pag*. 144. *lin*. 46.) Plebem Anno 1182. in Scania iterum commotam cum armis tum conſiliis ſedavit, Hvitf: *pag*. 139. *lin* 34. *ad pag*. 141. *lin*. 4, Pont. *lib*. 6. *pag*. 275 *lin*. 47. *ad pag*. *ſeq*. *lin* 36. Apud victos infideles Abſolon non deſtitit Chriſtianam fidem miſſis Sacerdotibus propagare, Meurſ: *hiſt*: *Dan. pag*. 107. 111. 117. atq; propter pium illud ſtudium, rogatu Waldemari ac indultu Pontificis ſummum in ſacris apud Rugianos jus Abſoloni ac Succeſſuris in Eccleſia Roeſkildenſi Epiſcopis conceſſum confirmatumq; eſt literis Pontificis datis 2. Non: Novemb. Anno 1168. qvæ deſcriptæ exſtant apud Hvitfeldium.

Interea domum Epiſcopalem Roeſkildiæ propè dirutam ac vaſtatam inſtaurare, qvo adverſus hoſtiles irruptiones patriam muniret aut eam oppugnantes profligaret, diſtulit, Meurſ: *hiſt. Dan. pag*. 108.

Præterea animadvertens ob varios ſacerdotum ex diverſis Europæ partibus in has oras confluxus, diverſimodè ac variè res divinas peragi, indicta per univerſam Daniam habitaq; Anno 1187. generai ſynodo, id inter cætera facto decreto, obtinuit, ut unæ eædemq; in omni-

omnibus per totum regnum parochiis ceremoniæ, iidemq; cantus haberentur, Hvitf: *pag.* 148. *lin.* 41. *ad pag. seq. lin.* 14., Pont. *lib.* 6. *pag.* 280. *lin.* 1. *ad lin.* 24. Jus qvoq; Ecclesiasticum Kirche-Low dictum, ab hoc eodem Absolone Ringstadii approbatum est volentibus ita omnibus Selandis; qvod jus convenit cum jure Ecclesiastico Scanico ab ejus Antecessore in Lundensi Archiepiscopatu Escillo 23 Articulis constante, lato Anno 1141. volentibus ita omnibus Scanis, de qvo vide Huitf: *hist. Dan. pag.* 107. *& seq.* Ryensibus domitis ad arcendos è finibus Selandiæ Piratas exstruxit An. 1168 arcem Hafniensem olim Stegelburgum, postea Axelhusium vocatam, Hvitf: *hist. Dan. pag.* 109. *lin.* 11. 12., Chronolog. Dan. Svaningii *pag.* 78. *lin.* 15. Conf. Pontan *lib.* 6. *pag.* 259. *lin.* 31. *ad lin.* 44. qvam una cum civitate Hafniensi, Amagriamq; insulam Episcopatui Roeskildensi Anno 1178. dedit, codicillisq; confirmavit, Hvitf: *pag.* 167. *lin:* 27. *ad lin.* 29. qva de re plura in mea civitatis Hafniensis descriptione. Hujusqvoq; consilio & instinctu Anno 1158. Dannevircke/ qvò supra Slesvicum & Gottorpiam unius miliaris circuitu inter utrumq; orientis & occidentis mare cimbriæ Chersonesi isthmus clauditur, ad prohibendam Slavorum Saxonumq; irruptionem muro cinctum est, Hvitf: *hist. Dan. Tom.* 1 *pag* 107. *lin.* 26. Neq; est justa dubitandi caussa, qvin Absolonis consilio, Rex Waldemarus, qvi sine eo nihil magni gessit, cum Sobislaum Pomeraniæ Principem armis peteret 1265, Pontan. *hist. Dan. l.* 6. *p.* 246. Joh. Meursi. *hist. Dan. lib.* 5. *pag.* 205. triennio ante munitum portum mercatorum extruxerit juxta Vistulam ubi in mare Balthicum se infundit, arcem & urbem Dantisvicum seu vicum Danorum dicas, qvæ urbs in splendidam paulatim magnitudinem aucta antea metropolis regni Poloniæ ejusq; Regi paruit, jam autem sicut urbes Germaniæ hanseaticæ Imperatorem, ita hæc Regem Poloniæ defensorem agnoscit, hodie Dantiscum & Gedanum recepto malè loqvendi usu vocatur. De Dantisci origine vide aliter referentem Bernhardum Vaporium *lib.* 6. *pag.* 215. Triennio vero post Dannevircum ac septennio ante munitum Negotiatorum portum Anno 1161. consilium cepit Absolon perficiendi Monasterii Sorani, qvod Pater ejus Patruiq condere, uti antea dictum est, cœperant, Hvitf. *hist. Dan. pag.* 107. *lin.* 45. 46. *item hist. Episc. in foli pag.* 46. *lin.* 13. *& pag.* 56. *lin* 13. 14. Ad qvod eodem anno Monachos S. Benedicti de loco dicto

Esserum transtulit, Hvitf: *Tom. I, pag.* 167. *lin:* 26. Eodem tempore in Insula Eskildsøe apud prædiũ Selsøe condidit Monasterium Eskiltunense Eskildsthun &c. *Eschilli hortus*, S. Paracleto sacrum, qvod An. 1238. inde translatum fuit ad civitatem, Ebbelholtum (id est Ebbonis sylvam) ubi templum S. Thomæ sacratum, cum regia arx exstrueretur, dirutum est. Ejus Monasterii Monachis ordinis S. Augustini eò loci ab ipso constitutis præfecit Absolon Abbatem S. Wilhelmum, qvem cum tribus ejusdem Sectæ sociis ex Cœnobio S. Benovetæ Parisiorum, misso in Gallias Saxone Grammatico curaverat acciri; qui Wilhelmus anno eodem cum Absolone mortuus, in censum ac canonem Sanctorum est relatus, Hvitf: *hist: Episc. pag.* 46. vide vitam S. Wilhelmi apud Surium *Tom.* 2. Chopping *de jure cœnob: pag.* 117. Hvitf: *hist: Dan: pag:* 168. *lin.* 16. *ad* 21. *Ejusdem hist: Episc: in fol: pag:* 46. *l.* 3. *& seq:* saluberrimas etiam leges Ecclesiasticas Anno 1171. condidit, Hvitf: *p.* 109. l. 25. Ea laus qvoq; Absoloni nostro debetur, qui non modò à finibus patriæ externorum hostium vim animi robore sæpenumero propulsavit, proq; Danico imperio augendo custodiendoq; pertinaci semper vigilantia excubuit; sed & ne inimica & infida semper memoriæ Noverca oblivio Danorum fortia facta, & laudabilium operum fulgentissima insignia penitus obrueret, Scriptorum beneficio æternitatem illis conciliare omni ope conatus est; eo fine in inclyti monasterii Sorensis, recens à se conditi, fundatione sumptus planè liberales atq; magnificentissimos illorum destinavit sustentationi, qvi ibidem loci à turba rerum hominumq; semoti, qvasi in alto quodam ac pingvi secessu, rebus Danicis in historiam conferendis, unicè vacarent. Hinc tandem mandato hujus Absolonis ad Saxonem Gram: historiæ patriæ contexendæ negotium devolutum est, qvod patet ex ipsius Saxonis præfatione historiis Danicis præfixa.

Hoc enim impulsore Saxo Grammaticus Selandus Roëskildensis Præpositus fidelissimus & extremus Absolonis comes, & clericus, qui in contubernio ejus vixit, qvemq; Absolon sex ac viginti annos post demandavit jussitq; à primis Danorum temporibus ad ætatem usq; suam res Danicas persequi, ac pertexere. Vide Stephan. Stephanii prolegom: in Saxonem, Cap. 11 12 13. Hinc in gratiam & decus Danicæ gentis in historiam, quæ hodie in manibus est, res Danicas contulit,

lit,eamq; latinè contexuit stylo ac dicendi genere, supra qvàm illud ferebat seculum, florenti ac terso, adeò ut Erasmus Roterodamus exinde haud satis mirari potuerit, tantum ævo isto in homine Dano eloquii vim atq; elegantiam. In contexenda verò hac historia secutus est Saxo (1.) Carmina patrii sermonis à Danorum antiqvioribus vulgata, (2.) Inscriptiones veteres hinc inde in saxis, ac rupibus repertas, (3.) Islandorum antiqvitates, & (4.) Absolonis afferta & narrationes teste ipso Saxone in præfat; unum optandum fuisset si adjectâ annorum ærâ, lucem majorem rebus addidisset, & omissis præterea, quod ad libros præsertim priores attinet, fabulosis multis, historiam, non fabulas, quod ei Ludovicus Vives adscribit, posteris tradidisset. Qvamvis & hoc vicissim fatendum Absalonis laudatissimo institutu minus postmodum respondisse eventum. Nam & continuo ob ortum seculum incultum ac barbarum, nec ulli ex intervallo claruere Saxones, Steph. *not. in Saxon: pag. 36.* Meurs. *histor: Dan: lib. 1. pag. 10. & in epist. dedic:*, Pont: *hist: Dan: lib: 12. pag. 293*, Hvitf: *hist: Dan: pag. 169.*

Huic Saxoni Absolon testamento, quod in Bibliotheca Steph. Steph. Professoris Sorani olim asservabatur, duas marcas argenti cum dimidio conscripsit, donavitq; Steph. Steph *in not. ad Saxon: pag. 6.* At paulo ante, ut videtur, historiæ Danicæ magis illustrandæ ergo, compendium ejus præmittere ac edere Svenoni Aggonis filio contubernali Saxonis & splendidissimo loco nato svaserat, Steph: *præfat: ad Svenon: pag: penult*; Item Svenon: *hist: Dan: cap: 5. pag: 86.* Qvippe & ipsi visum fuit jucundum cognoscere primum Majorum nomina, resq; in compendium redactas, tum deinde aliorum, qui ista hæc legebant, incitare ad inquirendum animos, ac ad uberiorem cognitionem desiderium accendere, quod expletum demum est anno sexto & trigesimo, Anno Christi 1203. & post mortem Absolonis secundo, & uno tantùm anteqvam ipse vitam explevisset, quo tempore historia illius Danica, quam Andreæ Sunonis Archiepiscopi Absolonis successori, & ex Patruele nepoti inscripsit, edita est: Anno n. 1203 inscripsit historiam Andreæ Sunonis tum Archiepiscopo Lundensi & Absalonis in Archiepiscopatu successori Obiit v. Absolon 1201: successit Andreas Sunonis anno proximo. In præfat; v. ac dedicatione alloqvitur Valde:

demarum II. tum Regem. Factus est a. Rex 1203. & Saxo vitam finiit proximè seq. Anno 1204.

Decessit v. secundum nonnullos Anno Domini 1181. 21. Martij, vel secundum alios rectiùs Anno 1201. Cal. Apr: scil: 21. Martii, An. ætatis 73, An: Archiepiscopatus sui Lundensis. 23, Episcopatus verò Roeskildensis 43., Martin: Petr: *geneal*: *Absol*: *lit*: *E*. 2. *B*. & *E*. 3. *b*. & in Monasterio Sorano Sielandiæ ab ipso ædificato, sepulturæ honore decoratus est, Hvitf: *hist*: *Episc*: *p*. 55. 56. 57, Stephan. *not*: *in Saxon*: *pag*: 8. *c*. De Absalone qvid senserit, qvi hoc circiter seculo floruit Abbas Lubecensis, Arnold. *Chron*: *Sclavor*: *l*. 4. *c*. 18. qvi Helmodum continuavit, operæ pretium duco ejus hæc verba apponere: Hoc dierum, inqvit, curriculo ex hac vita subtractus est Dominus Absalon Lundensis Archiepiscopus Vir religiosus & magni consilii sive discretionis & præcipuè honestatis. Hujus industriâ omnes Ecclesiæ totius Daniæ prius discordantes uniformes in officiis divinis factæ sunt, in cathedrali sede crucifixum super affigi præcepit, ut accedentibus & recedentibus reverentia crucifixo magis qvàm sibi fieri videretur. Propterea largè sua Ecclesiis ac Monasteriis conferens, maxime cathedralem Ecclesiæ B: Laurentii Martyris Lundis ditare & ornare studebat coronis pretiosis & campanis maximis, ut nunc cernitur, & diversis ornamentis. Et qvia erat, ut dictum est, vir Religionem amans, Monasterium Cisterciensium Monachorum in Sora ædificare & ditare satagebat, ubi etiam circa finem dierum suorum molestiâ corporis tactus ægrotabat; ordinatis autem Ecclesiæ suæ rebus in die B. Benedicti Abbatis diem clausit extremum. Cujus morte omnis Dania non parum indoluit, & qvia multos discordantes ad pacem in vita sua reformaverat, ipsius exitum Deo pacis Authori commendabant, Hvitf: *hist*: *Dan*: *pag*: 168. *lin*: 16. *ad lin*: 21. & *pag*: 105 *lin*: *ult*: *Ejusdem histor*: *Episcop*: *in fol*: *pag*: 46. *lin*: 3. *seq*: *à pag*: 55. 56. Pontan. *l*. 6. *pag*: 232. *lin*: 1.

Reperiuntur in actis rerum Danicarum alii ejus nominis per-illustres Viri: nam Waldemaro II. regnante An: Chr: 1231. è vita excessit Absalon Bællius Eqves Danus, Hvitf: *Tom*: 2. *pag*: 198. *lin*: 17. Annoq; seqventi vitam cum morte commutavit Absalon Snerling Esberni Snare filius, idem ibidem *pag*: 198. *l*: 22. Rege Erico cognomento Menved / Absalon Andrææ Anno 1288. obiit, Idem ibidem *pag*: 300. *lin*: 18.

(10) Cla-

(10.) Clarissimam his afferunt lucem illa Svenonis Aggonis, harum legum aulicorum collectoris, verba qvæ *hist: Dan: pag*: 144. earundem legum recensioni procemii loco præmittit: Qvum multa, *inqvit*, nobis curiosa indagatione reliqverit antiqvitas, societatis etiam militaris utilitati providere studuit: ne vaga libertate potita effrænis juventus castrensis, mutuis se contumeliis impunè lacesseret. Hinc potentissimi Daniæ Reges, ut improborum refrænarent audaciam ab ultima memoria legem promulgandam sanciverunt, qvam suo idiomate Witerlogh nuncuparunt: nobis verò Latino sermone licèt vocabulo minus proprio, legem castrensem sive militarem vel legem curiæ appellare licebit. Hanc eqvidem temporis vetustas prorsus antiqvâsset, ut pote raris admodũ huc usq; existentibus, qvi res superiorũ seculorum, qvamlibet illustres memoriæ literisq; commendarent; nisi si totius Regni Danici illustris & maximus Antistes Absalon consveta curiositate, circumspectaq; ac provida delibetatione cum Nutritio suo, Kanuto Rege Valdemari Primi Daniæ Regis filio, mature habita atq; instituta, in exignum qvoddam volumen, vel ut in matriculam eam contulisset. Nam qvod antiqvitate obsoletum esse plerumq; decernitur, id ipsum literarum beneficio reparatur. Cum itaq; constitutiones ejusmodi nostra vernacula & qvidem succincta brevitate conscriptas reperissem; eas in Latinum sermonem transferre conatus sum, haud sanè scientii & ingenii confidentia, néve ut præsumptuosa qvadam arrogantia majori doctrina præditis præjudicium facerem; verùm potius ut ampliore dicendi facultate florentibus materiam elegantiori stilo elaborandam præberem. *Hæc Sveno*. Harum consvetudinum & legem longiorem catologum Saxo Gramm: *lib*:10. *hist: Dan: à pag*:196. *ad pag*. 200. recenset, ex qvo Joh: Isa: Pontanus *hist: Dan: lib*: 5. *pag*:160. & 161. nonnullas produxit: Hvitfeldius v. hujus solummodò juris mentionem facit in hist: Canuti duri *pag*: 76. *lin*: 27. *&* 28. ibiq; id Wetherlax retten appellat.

Danicus verò Saxonis Grammatici Interpres Andreas Severini Vedelius hasce leges à Saxone latinè scriptas in lingvam Danicam transtulit, qvæ in ejus versionis editione, An: 1575. facta, legi possunt à *pag*: 226. *ad pag*: 230.

(11.) Gothicè Sva o: *sic*; Sva Sve o: *sicut*. Vide Gloss: Ul-

Ulphila Gothic: *pag*: 134. Sveticè Så/ Germ: So/ Danicè Saa/ ɔ: *sic*,

Hac etiam voce Swa Dani tempore Friderici I. utebantur, ut apparet ex proximè seqventibus literis regiis qvibus confirmatur bonorum Gundetwed (Lawhæffd ɔ:) justa possessio.

Wy Frederick met Guts Naade Danmarckis Wendis oc Gottes Konningh / Utvaldt Konning til Norige / Hertug i Sleßuig/ Holsten/ Stormarn och Ditmersken/ Greffve i Oldenberg oc Delmenhorst/ Giore alle witherligt/ at for os war skickidt oss Elskelige Nils Arnfeldt til Gundtwedt vor Mandt/Raadt/vor och Danmarckis Rigis Canceller/met ith obith bezeglet Permentz Breff wstungidt / ustrabith/ i alle maade uforfalskith met fem hengendis ingzegle Swaa lydendis; Omnibus presens scriptum cernentibus, Joannes Gørstinge/ Rector placiti generalis terre Selandie, Petrus Tychonis, Matthias Petri, Magnus Bagher/ Joannes Screder/ Matthias Petri dictus Skall/ & Petrus Torchilli salutem in Domino sempiternam; noveritis universi presentes & futuri qvod sub annis Domini MCCCLXVIII. feria qvarta post festum Martini in placito nostre Selandie presentibus pluribus fidedignis dictum placitum extunc visitantibus presentes fuisse, vidisse & audivisse, qvod coram nobis in eodem placito, preter hec specialiter unus nobilis constitutus Petrus Kope/ verus possessor boni Gundtvedt in Loweherrit siti & cum testibus scotationis Nicolao Hvass & Henníncko Myllicke notum factum, qvod feria quarta ante festum Martini cum nobilibus viris fecit juramentum suum, quod dicitur Laxheffdth super omnia adjacentia prædicti Gundtwedth quæ sunt infra marcke skeell / qvæ fuerunt Oluff Holck cum pluribus, ut continetur in eorum litteris, qvod infra quatuor truncos prædicti placiti confirmamus, qvod vidimus & audivimus, cum sigillis nostris protestamur. Hvilchet Breff wii nw stadtfeste och vedt sin fulde magt, dømme veedt alle Ordt och Article som then indeholle/ forbiudendis alle chvo the helst ær eller vær kunde forneffnte Nils Arnfeldt eller hans Arffwinge po alth forneffnte Gundthweth/ til lige som hand i være haffver / hindre eller forfangh at giøre/ i noghen maade. Datum Ny-

Nyborgiæ die Kitelli Confessoris M. D. XXVIII. nostro ad cau- „
sas sub sigillo teste Joanne Hvaß locum tenente Nicolai Arnfeldt „
Justiciarii nostri dilecti. „

(12.) Ita vertit Sueno Aggonis *hist: Dan: pag:* item 82, Pontanus *hist: Dan: pag:* 162. Sic qvoq; Senior κατ' ἐξοχὴν interdum significat *Dominum*, *Principem* vel *alium qvi alioquin summa cum potestate præest*, sive *aliam personam, ob senium & sapientiam, honorabilem*: Unde Gall. *Seigneur*, Ital. *Signori*, Hisp. *Sennor* ɔ: *Dominus*. Sven. Aggo. hist. Danic. *de Uffone pag*: 11. Corrogato itaq; cœtu procerum, totiusq; regni „
placito celebrato, Alamannorum Regis ambitinoem explicuit, quid „
iu hac optione haud eligenda facturus sit, indagatione cumulata, Se- „
nior sciscitatur: & *pag*. 13. Uffo dum orationem compleslet, à colla- „
teralibus Senior sciscitabatur, &c. Sax. Gram. *lib*. 10. *pag. mihi* 195. Igitur fluctuentem Olavum, Senior Rgeis adventum oppe- „
riens, interrito se animo genere cohortàtus, consvetam littoribus „
mercem aduehi prædicabat. &c. Johan Biclarensis, postea Episcopo Gerundensis, *Chron. sui pag*. 60. Leonegildus Rex Aregenses mon- „
tes ingreditur, Aspidium loci Seniorem cum uxore & filiis capti- „
vos ducit. Synodus Bavarica sub Tassilone Bavariæ Duce, temporibus Caroli Magni celebrata, *pag*. 140. Cum missi nostri ad pla- „
citum nostrum venerint, habeant obstrictè qvæsitum, de qvo pago „
sint, & sint Seniores eorum. Et Tabulæ Gausini Episcopi: Pro remedio animæ Senioris nostri Othonis. Flodoardus Hist. Eccl. „
Rom. lib. I. Accidit autem, ut eadem die, Legatus Domini Præsu- „
lis nostri Heri veri, nomine Therdoinus, ab eodem Seniore suo, pro „
rebus ipsis repetendis, ad Regem cum muneribus deveniret.

(13.) ɔ: *tempore*, Asconius: Dies *fœminino genere tempus dicitur*: hinc diecula ɔ: *breve tempus, mora*. Gothicè An: Ch: 360. Dags ɔ: *dies*; Dagans ɔ: *dies*; Dager. *diem*; Dagis vig. ɔ: *iter diei*; in Dagam ɔ: *in diebus*; in Daga. ɔ: *in die*; ith at gag gan Dagoß ɔ: *venient dies*; Svetice Dagh ɔ: *dies diecula*; Danicè & Belgicè Dag; Aleman: Dag/ Dach/ Tag/ Tach/ Tac; Islandicè Dagur; Anglo Saxonic: Dæg/ Dag; Anglicè Day; ɔ: *dies*. Minshæus in *Lexic: Anglic:* vult Day esse ab Hebr. דאה Daah ɔ: *volitavit festinanter & continuo motu*: vel à Græco δάος ɔ: *lumen*. Kiliano Belgicum Dag dicitur qvasi de acht qvod

 plu-

plurimi æstimetur ; sicuti Nacht ɔ: *nox* qvasi nie acht/ qvod nihil ducatur.

(14.) Ita Pontanus *hist: Dan: pag:* 156.*lin:* 4.

PARS II.

Iuris aulici conditor & constitutionis causa ɔ: Gaardrettens udgifvere oc udgifvelses aarsag.

Gamle Knut (1.) war Kunung i Danmark oc Æungland
Gamle Knud var Konning i Danmarck oc England
Senex Canutus erat Rex Daniæ & Angliæ (2)

oc Norge (3.) oc Semland (4.) oc haffthe Hirdh (5)
oc Norge oc Sæmland oc haffde Hoff
& Norvegiæ & Semborum & habuit aulam

myckla (6) fankat af Land thær han var Kunung ywer (7.)
meget (+) sancket af de Lande som hand var Konning offver
magnam collectā è regnis qvæ ille erat Rex super

oc gaf han them eig harwat Saman Saka (8.)
oc gaff (‡) hand dem ey Trættes Forligelse
& concessit ille eis non transactionem

oc frith (9) mæn rætin var stark (10) hinum there
oc fred men rætten var stærk for hine der
& pacem sed jus erat forte eis qui

misgiorthe (11) with (12) annen.
wrætgiorde imod en anden.
injuriam fecerunt *alteri.*

+ ɔ: Hoff / stor Hoff. ‡ ɔ: tillod

Alia versio Latina.

Canutus, cognomento senex, Rex Daniæ, Angliæ, Norvegiæ, & Semborum, magnum aulicum comitatum, ex Regnis & regionibus, qvibus præerat, sibi colligens, jussit debere illos concordiam & pacem invicem colere, & lex erat severissima afficientibus alterum injuriâ.

NOTÆ

NOTÆ.

(1) CAnutus hic, qvem Emmæ Reginæ Encomiastes Latinus *Cnutonem* vocat, Pont: *hist*: Dan: *pa*: *16*, *& seq.* (Svenonis Regis Daniæ & Angliæ, vulgo Suenothonis, & aliàs à barba furcata vernaculè Tiugskæg nominati, Sigrithæq; filius, Pontan: *hist*: Dan: *pag*: 136. *lin*: 54. 55. *pag*. 147, *lin*: 1. *pag*: 139 *lin*: 28. *Hvitf. in fol*: *pag*. 57. *lin*: 11. Haraldi frater, idem *pag*: 146. *lin*: 6.) ejus nominis Rex Daniæ secundus, præter *Magni* cognomen ei ob rerum gestarum magnitudinem inditum, etiam Rige ɔ: *dives*, & deniq; Gammel Knud ɔ: *Senex Canutus* respectu sc: filii cognominatus, ut patet ex historia gentis Danicæ ab Erico Rege concinnata, cujus hæc sunt verba: *Haraldus fuit homo effœminatus & totus libidini deditus, hac de causa Dani eum deposuerunt de regno & Gammel Knud fratrem ejus Regem fecerunt, qvòd bellicosus homo esset, sed tædio affecti super eo, & rarò in regno fuit, & continuè extra regnum in bellis, qvod tamen pro gloria Regni libenter tolerare debuissent, Canutum deposuerunt, & Haraldum effœminatum & ibi valentem regno præfecerunt, qvi tamen citò post mortuus est, & successit ei dictus Gammel Knud frater ejus.* Et ante Ericum Adamus Bremensis ejusq; scholastes ait *Canutum abjecto nomine Gentilitatis in Baptismo Lamberti vocabulum accepisse.* Hinc scriptum reperit Pontan: *Histor. Dan*: *lib*: 5. *pag*: 163, in Codice fraternitatis Bremensium, *Lambricht Rex Danorum & Imma Regina & Knut filius eorum devotè se commendârunt orationibus fratrum Bremensium.*

Canuti parentes & frater.

Canuti nomina 1. Magnus. 2. Dives. 3. Senex. 4. Lambertus.

Hunc fuisse Regem sex Regnorum, Daniæ, Norvegiæ, Sveciæ, Angliæ, Slavorum & Sembornm (qvos è Danis ortos esse docet Sax. Gram. *lib*. 10. *pag*. 184. *lin*. 22.) ut & Normanniæ (olim Neustriæ dictæ, Pont: *lib*: 5. pag: 147 *lin*: 28.) qvæ in Gallia est Ducem, manifestum est ex Sax: Gramm: *lic*: *pag*: 196. *lin*: 14. *pag*. 194. *lin*: 4. *pag*. 200. *lin*: 50. *ad pag. seq*, *lin*. 30. item è Pont: *histor*: Dan: *lib*. 5. *pag*. 154. *lin*. 24. *ad lin*: 30. *pag*. 163. *lin*: 10. *ad lin*. 28. *pag*. 158. *lin*: 45. *ad pag seq*. *lin*. 10. qvod vix unqvam alii contigit Regum Danorum præterqvam Frothoni III., cujus regnum Russiam ab ortu complectens, ad occasum Rheno flumine limitatum erat. Saxo *lib*: 5. *Hist*: *Danic.* Canutus verò sex florentissimorum regnorum possessor effectus, eximio sui ful-

Canuti sex Regna & Ducatus.

Canuti regnorum divisio inter se & filios.

Canuti fulgore etiam Romanum illustravit Imperium. Principi Henrico 3. filio Conradi Imper. filiam Gunnildam nuptum tradidit Anno 1036, eundemq; paulo post Italica consternatione perculsum, auxilio prosequvutus, pristinæ fortunæ, pressa rebellium conspiratione, restituit. Inde reversus An: 1036 Haraldum natu majorem Angliæ, Daniæ Canutum, Norvagiæ Svenonem, qvem & Alvina sustulerat, absq; ulla Majestatis suæ diminutione præfecit. Nam et-si tres provincias, totidem filiorum regimini tradidit, nihilominus commune sibi earum imperium reservavit, neqve summam penes alium consistere voluit. Præterea, teneris adhuc Ducibus, in officiorum tutelam fortissimorum præsidia sociavit. At Cæsar ex Gunnilda filium æq; fortuna ac vocabulo *Magnum* suscepit, à qvo illustrium Teutonicorum imagines splendidaq; Germaniæ lumina successionis serie pullulasse produntur; Sax: Gram. *ibid: pag.* 196, *lin.* 14. *ad lin.* 31, Hvitf. *pag.* 73, *lin.* 46, *ad lin.* 50, Pont: *pag.* 157, *lin.* 49. *& seqven:*

Canuti uxores & liberi.

Ex Alwina (Albina *Ponta.*, Alffgiva *Hvitf.*, Alvi *Reg. Dan. ser. Ol. Wormii*, Alvilda *qvibusdam*) inter alios filios duos naturales habuit, Haraldum sei: & Svenonem, Pont: *hist. histor. Dan pag.* 152. *lin.* 29. *pag.* 158. *lin.* 36. *ad lin.* 44. *pag.* 159. *lin.* 22. *ad lin.* 30. *pag.* 169 *lin.* 41, Hvitf: *hist. Dan. pag.* 73. *lin. ult: ad pag: seq. lin.* 7. Confer *ibidem lin.* 35. *& lin.* 45. *ad pag.* 75. *lin.* 10, Ola. Worm. *not. in Ser. Regum Danic. pag.* 14. Hanc Hvitfeldius *hist. Dan. pag.* 74 *lin.* 1. vult fuisse Northamthumensem, Alffhelmi Ducis & Vulffrunæ filiam: Confer Pont: *pag.* 158. *lin.* 36. Secundùm Saxonem Grammaticum Sveno & Haraldus è Svetia maternum genus traxerunt, Sax. *lib.* 10. *pag.* 204. *lin.* 20. Chronicon vero Norvagiæ vernaculum Alwinam Norvagam facit, filiam Alfringi Comitis, Jarli ipsorum idiomate dicti, Pont: *l. c: lin.* 42. 43. Norvagam autem fuisse patet, qvod ab Olao Rege Norvagiæ, cognomento *Sancto* fuerat adamata, qvam Canutus hic noster ob formæ pulchritudinem eidem præreptam sibi sociavit, atteſtante Saxon: *lib.* 10. *pag.* 192. *lin.* 46. 47, Pont. *pag.* 159. *lin.* 4. Hæc fuit etiam præcipua simultatum inter ipsum & Olaum existentium caussa. Post modum verò omnibus in Anglia rite dispositis, Anno 1017 mense Julio, relictâ Ethelredi vidua, Emmam (vel ut alii scribunt, Immam, Saxon. *lib.* 10. *pag.* 193. *lin:* 16.

pag. 202. *lin.* 17. , Stephan. *in not.* Saxon, *pag.* 210. , Pontan. *hist.* *Dan. pag.* 163 *lin.* 7.) Reginam famosam Richardi Normannorum Principis (non Roberti, *ut Saxo Gram. putat*) filiam stirpe & opibus ditissimam, pulcritudinis ac prudentiæ delectamine omnium, ejus temporis mulierem præstantissimam, qvæ cum Edvardo & Alphredo filiis ex Ethelredo & se progeniti apud fratrem Richardum Normanniæ ducem exulabat, legitimis sibi nuptiis copulavit, ut tolleret ex thoro legitimo liberos, qvi sibi aliqvando hæreditatis jure potuissent succedere, Sax. *lib.* 10. *pag.* 193 *lin.* 15. 17., Pont: *pag:* 152. *lin.* 29 *ad lin.* 33 *pag.* 159 *lin.* 26 27. *pag.* 159 *lin. ad* 25 *ad lin* 27. *pag.* 167. *lin.* 80. *ad pag. seq. lin.* 20., Worm. *not. in Ser. Reg. Dan. p.* 114. ex qva Canutum durum & Gunnildam genuit, Sax. *lib.* 4. , Pont. 157. *lin.* 51. & 159. *lin.* 27. *pag.* 157 *lin.* 51. & 159. *lin* 27. *pag.* 169. *lin.* 35. *ad lin.* 39. Confer *pag.* 170 *lin.* 7. 9. 26. *ad pag.* 172. *lin ult.* : Ita ut Canutus durus non sit ex Alffgiva, sed ex Emma natus, ut scribit Hvitfel. *pag.* 74 *lin.* 30., ponens pro Emma Alffgivam, confundensq; Alffgivam & Emmam ut patet ex *pag.* 68. *lin.* 4. *ab ult. ad pag.* 73. *lin. ult. & pag.* 75. *lin.* 20. & *pag.* 77. *lin.* 18. & *pag.* 83. *lin.* 10., Pont. *Histor. Dan. p.* 159. *lin.* 28. 29. 30.

Hujus Canuti Sobrinus fuit Othingkarus Hvid/ junior appellatus, secundus Episcopus Ripensis à Libentio Archiepiscopo Bremensi An: 1020. constitutus, & à Canuto Magno Avunculo 1022 confirmatus. Hic vivus Ecclesiis complurimis Diœceseos Ripensis & imprimis Ecclesiæ Cathedrali Ripensi varia bona donavit, ita ut ejus à plerisq; dictæ Diœceseos Ecclesiis singulare studium ac munificentia plurimum celebretur. Mortem obiit 1043., Hvitf. *hist. Episcop. in fol. p* 44. *lin.* 6. *ab ult. pag.* 5. *lin.* 8. 39. *ad* 42. *p.* 17. *lin.* 13 *ad lin.* 37, *ejusdem histo. Dan. pag.* 77. *lin.* 16. 17. Saxo. *lib.* 10., Adam. Bremens. *lib.* 1. *cap.* 20 & 34. sive Anno 1044. ut scribit Pontan. *pag.* 175. *lin* 53. Hic Othincarus Patrem habuit Tochonem sive Tychonem, aliàs Trylle dictum, virum illustrissimum, qvi primis in sua familia Christiana religione fuit imbutus. Avum habuit Ethnicum nomine Slau, a qvo permultæ civitates loca ac nemora habent sua nomina. Fratres autem duos qvorum natu maximus Autho, & minimus fuit Dom. Skialmo cognomen-

Canuti Sobrinus Othinkarus Hvid.

to candidus (Hvide,) Absolonis Archiepiscopi Lundensis & Domini Esberni Snare Avus, de qvibus omnibus legi potest Archiep. Absolonis & Esberni Snare genealogia danicè scripta à Martino Petri. Othincarus verò senior (qvi ab Adeldago 2 Archiepiscopo Bremensi, regnante in Dania Svenone I., ordinatus est senior in Svetia, ut ibi & in Norvegia verbum Dei doceret, ubi multa edidit miracula, vixitq; etiam tempore Leosdagi primi Ripensis Episcopi constituti à prædicto Adeldago Anno 950. *Cramz. & Adam. Bremens. lib 2 cap. 46.*) illustri & qvidem Regio Danico sangvine natus est, filius, ut nonulli scribunt, Thuri Ducis Cimbriæ septentrionalis in Wensyssel / Huitfeld. *hist. Episcop: in fol: pag. 5 lin. 17 ab ult: ad lin. ult: & pag. 17 lin. 5 ad lin. 2.*

Hoc Rege, nemo nostrorum Regum, tametsi plura alii victoriis illustraverint, splendidior fuit. Adeò enim operum ejus magnitudinem propiriæ famæ fides auxerat, ut qvos rerum gestarum gloria pares habuerat, amplitudine claritatis excellat. Cùmq; aliorum splendorem ignorantiæ obscuritas, ac vetustatis rubigo perederit, hujus decus longa famæ usurpatione subnixum, perpetuis memoriæ fructibus revirescit. Siqvidem Sanctitate ac fortitudine instructissimus, non minus religionem qvam regnum proferre curæ habuit. Qvippe cum bellicis late ritulis inclaruisset, placidiore studio usus, ex fisco suo compluribus in locis privatorum Clericorum convictu instituto, cellularum freqventiam novis conventiculis auxit, Sacrorumq; venerationem, qvàm maximam semper exhibuerat, regiarum opum impendio stipendus multiplicavit: Monachalem qvoq; ordinem uberiorem reliqvit, ne ferociæ propior qvàm pietatis officiis videretur, æqvam sibi utriusq; laudem adjicere cupiens. Cujus studii industria ad tantum claritatatis lumen accessit, ut cum fortissimorum Regum bellica virtus antiqvitate exoleverit, ejus famam gloriæ qvæstu opulentissimam tenacissima posteritatis agnitio comprehenderit, Sax. *pag. 201. lin. 30. ad lin. 43.*

Templa, Cœnobia non in Dania solum, & Anglia, sed & in Gallia & alibi terrarum, partim ipse extruxit, partim reparavit, partim deniq; sumptibus verè Regiis locupletavit. Ita ad restaurationem Templi Chartonensis in Galliis, qvod miserabili incendio conflagraverat, ingentem pecuniam transmisit An. Chr. 1032: Cujus rei testis

testis est epistola Fulberti, Episcopi tum Carnotensis, qvâ gratias agit Canuto Regi, qvæ extat inter Epistolas ipsius *ordine 97 fol. 92.* & hæc est: Nobilissimo Regi Danomarchiæ Cnutoni. Fulbertus Dei gra- " tia Carnotensium Episcopus cum suis Clericis & Monarchis oratio- " nis suffragium. S. Qvando munus tuum nobis oblatum vidimus, " sagacitatem tuam ac religionem pariter admirati sumus. Sagacitatem " qvidem, qvod homo nostræ lingvæ ignarus, longoq; à nobis terræ " marisq; intervallo divisus, non solum ea, qvæ circa te sunt, strenuè " capessas, sed etiam ea, qvæ circa nos, diligenter inqviras. Religio- " nem vero, qvum te, qvem Paganorum Principem audieramus, non " modo Christianum, verum etiam erga Ecclesiæ Dei servos benignissi- " mum largitorem agnoscimus. Unde gratias agentes Regi Regum, " ex cujus dispositione talia descendunt, rogamus, ut ipse regnum su- " um in vobis prosperari faciat, & animam tuam à peccatis absolvat per " æternum & consubstantialem sibi unigenitum Christum Dominum " nostrum, in unitate Spiritus Sancti, Amen. Vale memor nostri, non " immemor tui. Confer Wilh. Maimesburiens. *de gest. Anglor. lib. 2.* " *cap.* 11.

Fuit porro sub extremis vitæ temporibus singulari erga Deum pietate Canutus omnesq; præsertim adulationes & ultra humanum fastigium honores, ut maledicta & opprobria aversatus est. Aliqvando cum juxta littus obambularet, essetq; Rex omnium potentissimus salutatus: idq; universi qvi aderant, comparare viderentur, ille & vultu & manu indecoram salutationem repressit, & tali præterea argumento coarguit; Veste enim interiore in terram deposita, ac super convoluta ad littus maris sedens, vel ut alii sede regia in littore posita, aluentem Oceani undam his cœpit verbis increpare. Tu mare ditio- " nis meæ es, & terra, in qva sedeo, es mea, impero tibi & denuncio, " ne in terram meam ascendas, nec membra, aut vestem Domini tui " madore perfundas. At mare nihilominus æstu insurgens totum ma- " defecit. Tum ille ad suos conversus, videtis, inqvit, qvem Regem " potentissimum appelletis, qvi ne illas qvidem aqvarum guttulas cohi- " bere atq; imperio meo possum remorari? Solus itaq; uniuersi conditor " ac rector Deus hoc honore ac nomine compelletur. Qvâ erga sum- " mum rerum moderatorem animi demisione nescio an qvisqvam Christianorum Principum Canuto præferri debeat. Certè gentium Impe-

ratoribus, & qvicunq; ut apud Græcos Alexander ille Magnus divinitatem affectarunt, ut vera erga Deum pietate major fuit, ita ipsi Augusto qvod ad hanc civilitatem attinet, parem se gessit, nam primus fuisse Augustus legitur, qvi aulicorum ejusmodi blanditias corripuerit, seqve dominum appellari, ne à liberis q-idem aut nepotibus suis vel serio vel joco passus sit. Sed & alia sunt, qvæ ejus pietatem prolixe testari poterunt. Nec repetam nunc insignem illum in divina cultum, qvem Emmæ Encomiastes in una S. Audomari urbe ejusq; Monasteriis, cum ea de via transiret, se oculatum testem observâsse pluribus innuit, illud tantum addam qvod Anglici tradunt Annales, Canutum in memoriam prælii prope Asdunum adversus Edmundum commissi, in qvo is, cum prospera initio pugna Danos profligasset, versâ exinde fortuna, ab illis ut supra est memoratum fuit profligatus, Templum non eo tantũ loci posuisse sed & alibi & ubicunq; pugnâsset, effusum humanum crnorem poenitudine motum ædiculas postea sacras excitari curâsse. Et est, qvod addunt iidem Chronologi, memorabile, Rusticos ebulum, qvod sangvineis baccis juxta locum jam dictum copiosè provenit, non alio nomine qvàm Danes bloud/ id est, Danorum sangvinem, etiamnũ appellitare ob atrocitatem scilicet conflictus & sangvinis utrinq; effusi eo loci copiam, Pont: *pag.* 160. *lin*: 20. ad *lin.* 49. Cum autem Rex Canutus solum imprimis Danorum obtineret regimen qvinq; regnorum, scilicet Danomarchiæ, Angliæ, Britanniæ, Scotiæ, Norvegiæ, vendicato Dominio, Imperator extitit. Amicus verò & familiaris factus est viris Ecclesiasticis, adeò ut Episcopis videretur Coëpiscopus pro exhibitione totius religionis, Monachis qvoq; non secularis, sed cœnobialis pro continentiæ humillima devotionis. Defensabat sedulo pupillos & viduas, sustentabat Orphanos & advenas, leges oppressit iniqvas, earumq; seqvaces justitiam & æqvitatem extulit & coluit: Ecclesias extruxit & honoravit: sacerdotes & clerum dignitatibus ampliavit: pacem & unanimitatem omnibus suis indixit: ut de eo illud Maronicum dici posset, nisi extra Catholicam fidem hoc fuisset:

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane
Divisum imperium cum jove Cæsar habet,

Deo omnibus modis placita studuit, ideoq; qvicqvid boni agendum esse didicerat, non negligentiæ sed operationi committebat. Qvæ

enim Ecclesia adhuc ejus non lætatur bonis? Sed ut sileam qvæ in suo regno positis egerit hujus animam qvotidie benedicit Italia, bonis perfrui deposcit Gallia, & magis omnibus hanc in cœlo cum Christo gaudere orat Flandria. Has enim provincias transiens Romam petiit, & ut multis liqvet, tanta hoc in itinere misericordiarum opera exhibuit, ut si qvis hæc describere omnia voluerit, licet innumerabilia ex his fecerit volumina deficiens fatebitur se vix etiam cucurisse per mœnia. Nam qvid singulis in locis fecerit sileo: Verum tamen, ut credibiliora fiant qvæ assero, qvid in una urbe S. Audomari fecerit qvod dicam pro exemplo.

INGRESSUS Monasteria & susceptus cum magna honorificentia, humiliter incedebat & mirâ cum reverentiâ in terram defixus lumina, & ubertim fundens lacrymarum, ut ita dicam, flumina, tota intentione sanctorum expetiit suffragia. At ubi ad hoc perventum est, ut oblarionibus regiis sacra vellet cumulare altaria: Ohe! qvotiens primum pavimento lacrymosa infixit oscula! qvotiens illud pectus venerabile propria puniebant verbera! qvalia dabat suspiria? qvotiens precabatur, ut sibi non indignaretur superna clementia! Tandem à suis ei imminenti sua porrigebatur oblatio non mediocris, nec qvæ aliqvo clauderetur in Marsupio, sed ingens allata est palleoli extento in gremio, qvam ipse Rex suis manibus altari imposuit, largitor hilaris monitu apostolico. Altari autem cur dico? Cùm vidisse me meminerim eum omnes angulos Monasteriorum circuisse, nullumq; altare, licet exiguum, præteriisse, cui non munera daret & dulcia oscula infigeret? Deinde adsunt pauperes, numerantur etiam ipsi protinus singulatim omnes. Hæc & his mirificentiora à Domino Canuto gesta vidi ego vester vernula, sancte Audomare, sancte Bertine, cùm fieret vestris in cœnobiis. Pro qvibus bonis tantum Regem impetrate vivere in cœlestibus habitaculis, ut vestri famuli Canonici & Monachi sint orantes orationibus qvotidianis.

Discant igitur Reges & Principes hujus Domini imitari actiones, qvi ut valeret scandere sublimia, sese humiliavit in infima, & ut posset adipisci cœlestia, hilariter largitus est terrestria. Non enim fiderat oblitus propriæ conditionis, qvod moriturus erat in mundo, & relicturus qvæq; possunt concupisci in secula, & ob has divitias, qvas secum neqvivit moriens auferre, vivens Deo & sanctis ejus locis par-

titus eſt honorifice, ne fortè ſi avaritiæ ſtuderet, omnibus inviſus viveret, nulluſq; eſſet, qvi ejus animæ aliqvid boni & alius ei ſuccederet, qvi in ejus regno largius viveret, & de ejus parcitate indignaretur. Verùm hoc ne fieret ſatis cavit, & ſuis poſteris bonum exemplum largitatis, totiusq; bonitatis reliqvit, qvod & ipſi adhuc, Deo gratias, ſervant, optime pollentes in regni moderamine, & in virtutum decore.

Tantus itaq; Rex poſtqvam Româ eſt reverſus, & in proprio aliqvantisper demoratus, omnibus benè diſpoſitis tranſiit ad Dominum, coronandus in parte dextera ab ipſo Domino auctore omnium. Turbabantur itaq; ejus obitu omnes qvi audierant, maximeq; ejus ſolio deſervierant, qvorum maxima pars cuperet ei commori, ſi hoc diſpliceret divinæ diſpoſitioni. Lugebat Domina Emma ejus Regina cum parentibus, ululabant pauperes cum potentibus, flebant Epiſcopi & Clerici cum Monachis & Sanctimonialibus. Sed qvantum lugebatur in mundo, tantum lætetur in cœli palatio. Iſti flebant hoc qvod perdiderant: illi gratulentur de ejus anima, qvam ſuſcipiant. Iſti ſepelierunt corpus exanime, illi ſpiritum deducant in ſublime, lætandum in æterna reqvie. Pro ejus tranſitu ſoli flebant terreni, ſed pro ejus ſpiritu interveniant cum terrenis etiam Cives cœlici. Ut ejus gloria creſcat qvotidie oremus Deum intente. Eo qvia hoc promeruit ſua bonitate qvotidie clamamus, ANIMA CNUTONIS REQVIESCAT IN PACE, AMEN. *Pont: hiſt:* Dan: *pag:* 168. *lin:* 40. *ad pag. ſeq lin.* 34.

Anno Chriſti 1017. in bello Anglicano contra Edvardum geſto, Tymmoni genere Sialandico cognomen Bauer nobile inſigne donavit. Vide Steph. not. in Saxon. pag. 209. Danorum enim Anglorumq; exercitus acerrimâ pugna confertis hic Tummo (Thymme) cum hoſtili impetu ſociæ partis aqvilas admodum inclinatas videret, levemq;, & qvem ſors obtulerat, ramulum haſta ſuſtulit, eq; vexilli loco uſq; atq; in eum vociferatus modum, qvò Canuti milites mutuæ adhortationis gratia acclamare conſveverant, adverſas in fugam turmas felix anteſignanus avertit. Itaq; non tam ſigni, qvàm animi virtute ſalutarem ſuis aqviliferum geſſit, nutantemq; Danorum fortunam ad victoriam uſq; ne laberetur, erexit. Nec ſolum fortitudinem ipſe pleniſſimam præbuit, ſed etiam ex ſociorum animis pene

pene profugam revocavit. Cujus facti decus postmodum cognomine usurpavit, insuperq; virtutis titulo honore primipili à Rege donari meruit. Nec puduit Danorum partes splendidissimo aqvilifero desertas plebeii hominis ductum ut obscurum specie, ita præclarum eventu recreatis animis salutis proëmium conlectari, Sax. *pag.* 192. *lin*, 29. *ad lin.* 40.

Dantur nonnulli qvi eum An: Ch: 1035. 12. Novemb. apud Scafftesbiriam defunctum esse tradunt, teste Hvitf. *Hist. Dan. pag.* 74. *lin.* 31. Ceterum Pontanus & alii mortem ejus referunt in Annum 1036. statim post ultimam ejus expeditionem susceptam adversus Richardum Normanniæ Ducem, qvo Anno corpus ejus Tribunorum & Centurionum humeris tumulo illatum Winthoniæ Anglorum in antiqvo qvodam Monasterio postqvam annos 27. Daniæ, Angliæ verò 24. ac deniq; 7. Noruegiæ præfuisset. Et sane præter faces ac similes funerum apparatus, conspecta incomta signa, versi fasces ac plebs proceresq; atrati trabeatiq; dolorem vultu ac voce testantes. Saxo vero Grammaticus non qvidem Wintoniæ, sed Rothomagi Gallorum ut defunctum ita etiam funeratum memorat. Saxo Grammaticus *lib.* 10. *pag.* 200. *lin:* 51. *ad pag. seq lib.* 30. Huitf. fol. *pag.* 74. *lin* 31. 32. 33. *& pag.* 77. *lin:* 1. 2. Pontan. *histor: Dan pag.* 158. *lin.* 45. *ad pag. seq: lin.* 10. Forte corpus ejus aromatibus suffultum Rothomagi primo sepultum inde in Angliam navigio delatum est, ibiq; honorificè tumulatum, qvemadmodum Patris ejus Svenonis ossa ex Anglia in Daniam sunt deportata, atq; in Monasterio S. Trinitatis ab ipso qvondam Roskildiæ extructo, præsentibus filio Canuto Magno ac Regni primoribus terræ sunt mandata, Pontan *hist. Dan: lib.* 5. *pag.* 145. *lin.* 16. *ad lin.* 30. Encomiastes Emmæ scribit qvidem eum sepultum esse in Monastario in honorem S Petri constructo. Pontan: *pag.* 169. *lin.* 35. ubi vero illud situm est in Gallia an in Anglia non addidit. Wilhelmus Malmesburiensis de gest: Anglor. *lib.* 2. *cap.* 11. Canutum hunc Sceptoniæ in Anglia defunctum & Vintoriæ funeratum memorat. Qvi plura de hoc Canuto legere desiderant, legant Sax. Gramm. hist: *lib:* 10. *pag.* 192. ad *pag.* 201. Hvitf: *histor: Dan: pag:* 63. ad *pag.* 74. *lin.* 37. Pontan. *hist: Dan: pag.* 147 *ad pag.* 173. ut & scriptores Normannicos ab And: Duchesnio editos..

Sveno Aggonis, primus Danicæ Gentis Historicus, Saxonis Gram-

 matici

matici contubernalis, teste ipso Svenone *hist: Dan: pag: 86. & 140 in historia compendiosa Regum Daniæ*, hujus Regis vitam hisce verbis describit: Mortuo Svenone, filius ejus Canutus in regno successit; qvem & Senem cognominabant. Hic regni sui terminos miræ virtutis potentiâ dilatavit. Nam ab ultima Thyle usq; ad Græcorum ferme imperium, virtute multiplici, circumjacentia regna suo aggregavit imperio. Qvippe Hyberniam, Angliam, Galliam, Italiam, Longobardiam, Teutoniam, Norvagiam, Sclaviam, cum Sambia sibi Subjugavit. Hic primus, dum in Anglia pacis tranqvillitate potiretur, leges condidit castrenses, qvas pro modulo ingenioli deinceps libabimus. Hujus filia extitit Gunild, illustris fœmina, qvam Henricus Imperator Conradi Imperatoris filius, sibi matrimonio copulavit. Qvem cum Romani tumultuaria seditione à regio pepulissent socio socerum adiens ejus auxilium imploravit. Unde nactus occasionem illustris ille præclarusq; Canutus, assumpto exercitu suo, primo Galliam depopulando invasit; deinde ulterius progrediendo, Longobardiam cum Italia devastavit, ac postmodum multimodâ virtute compulit Romanos Civitatem sibi resignare, tandemq; Imperatorem & generum throno suo restituit. Qvo peracto, cum ingenti tripudio ad Franciam usq; commeavit, Turonisq; profectus Beati Martini reliqvias Rothomagum potenter secum asportavit, eo qvod illam præ cæteris specialius deligeret.

Hanc enim Galliæ Civitatem ipsi gratam & iucundam fuisse apparet ex eo qvod ibidem solennem sibi sepulturæ locum elegerit teste Saxon. Gramm. lib: 10. ubi ait: Qvò clarius cinerum suorum monumentum extaret jussit ut apud Rothomagum promissa indigenis libertate, corpus sepulturæ mandarent.

Præfatus qvoq; Canutus duos filios genuit, qvorum alterum suo appellavit nomine, qvem cognomine Durum vulgo nominabant, non qvod austerus vel crudelis extiterit, verùm inde qvod tale provinciæ nomen extiterit, ex qva natalem duxit originem. Hunc pater Daciæ Regem præfecit. Alterum verò Svenonem nominavit, cui Norvagiam gubernandam commisit, ipse verò Angliam qvinqve ferme lustris regia potestate administravit. Interea filii ipsius qvorum jam facta est mentio, patre adhuc superstite, supremum expleverunt diem. Qvod audiens Rex Canutus patrium regnum gubernatore destitu-

ſtitutum,ad Daciam reditum accelerabat,& qvia in Dacia Eccleſiæ novella extitit plantatio, multos Pontifices & Presbyteros ſecum adduxit, qvorum alios penes ſe detinuit, alios ad prædicandum delegavit. Hi per universam Sveciam Gothiam atq; Norvagiam diſperſi, nec non ad Iſlandiam tranſmiſſi verbi divini ſemina propagantes, multas animas Chriſto ſunt lucrati. Inter qvos Præſules Gerbrandus & Rudolfus extiterunt; qvorum alterum nempe Gerbrandum, Roſkildenſi primum præfecit Eccleſiæ; Rodolfo vero Sleſvicenſem regendam tradidit Eccleſiam. Qvum autem pluribus regnis ſolus non poſſet operam impendere, nepotem ſuum Svenonem, licet impuberem, regio illuſtravit honore, Daciamq; ei gubernandam commendavit.

(2) Viginti duntaxat annos Canutus Rex in Anglia rerum ſummâ potitus eſt, ab anno puta 1017. ad 1036. qvo apud Scafresbiriam vita deceſſit Wintoniæ ſepultus 2 Id. Nov.

(3) Canutus Rex Norvegiam, expulſo Olao, ſuam in poteſtatem redegerat An. Chriſti 1028.

(4) Livonia,(cujus amplitudo ab oppido Lituaniæ Bodina ad Memmel Boruſſiæ oppidum extenditur) dividitur in 4. populos, Æſtios, Lættios, Curlandos & Semigallos. Horum ultimos, ut nomina emolliret Saxos Curetes vocavit & Sembos, audaciſſimâ confidentiâ, qvam ſibi in ſcriptis perpetuo indulſit. Semborum enim nomen extra hunc authorem vix temerè reperies. Et Curetum ſi inſpicias nomen, ij non Livoniæ populi, ſed Cretæ inſulæ fuére, qvi Corybantes alio nomine & dactyli idæi, deniq; poſtqvam in Græciam trajeciſſent, Acarnæ appellati ſunt. Tam freqventi antiqvis nomenclatione, ut *Curetumos*, etiam in proverbium tranſierit. Hodiæ Curlandia una cum Semigallia ducatum conficit, cujus caput Goldingen & ducum ſedes Mittou appellatur. Hæc noſter Vit. Bieringius.

(5) Hirdh lingv. Dan. & Norv. antiqv. ɔ: *aula*. Gothicè Hird *Satellitium, aulicus* Comitatus; Hird madur *homo aulicus*; Hirdviſt *vita aulica* Gothr. hiſt. Gothic. *p.* 2. 23. 45. Hirdkongs ɔ: *aulici Regis*. Lexi. Run. Wormii *p.* 123. *lin.* 15. *ab ult.*; Hirdmen ɔ: *aulici*, idem ibid. *p.* 54. Norvagicè Hirdviſt eſt Hoffred *aulica pax & protectio à Rege conceſſa* Vide ſupra *p.* 218. 471.; Hirdlag ɔ: *aulica lex*; Hirdſkraa ɔ: *aulicum ius*, Danicè Gaardsræt. Vide term. jurid. Norvag. Jani Bielche *p.* 311. Hirdpallur ɔ: Hoffmend; Hirdſtiorær ɔ: Hoffſtyrer/Hoffmarſchalch/ Hoff-

Hoffmæster; Hirdmand / Hirdpræster / Hirdstæffne &c de qvibus omnibus vide supra *pag.* 1. 2. 5. 6. 29. 46. 47. 61. 135. 139. 149. 218. 220. 221. 222. 223. 226. 227. 228. 287. 346. 391. 392. *&c.* Islandicè Hirdstiore ɔ: *Satrapa*; Hirdstiorn ɔ: *præfectura* à primitivo Eg hirde ɔ: *custodio, servo, curo*: Unde Hirder ɔ: *Pastor*, Danicè Hyrde idem. Hirdmen in Edda vocantur alias Poëticè Kongs-runer. Sic enim ille: Hirdmen eru sua kender at kallader Kongs-runer ɔ: *aulicos notum est appellari Regis Runas.* Hoc ibidem probat testimonio Scaldri Halfrodi.

(6) Gothicè An Ch. 360. mickel *magnus*; mikilans *Princeps*; mikiltuchtans *superbi*; mikiljams Goths ɔ: *magnificans Deum*; mikilein *magnificentia*; mikilein Goths *magnificentia* Dei; mikilein *magnificat*. Vide Gloss: Ulph. Gothic: *pag.* 114. Michels-virdir meen ɔ: *magnæ æstimationis viri*; mikils-vysur i skape ɔ: *magnanimus & manu promptus*, Lexic. Run. Worm: *pag.* 85. Islandicè mikel *magnus*; mikla ɔ: *magnifacio*; mikilhafur *magnificus*; miklast mier *magnitudine terreor* Lingva antiqva Norvagica Gothica & Svetica mikil / Angl. Saxon: micel / mycel / mucel / Scot. meikil / Angl: micle / Aleman: much ɔ: *multum*, Italic: molto. Gall: moult / Hisp: mucho ɔ: *multum*, Græ: *μεγας magnus μεγάλως* ɔ: *magnificè*. Vide Hirdsk. *pag.* 3. Michel fringligt id est *qvod magni est complexus*; mikilmanliga *magnificè*; mikilmenn *vir magnificus*; mikilmauliga *magnificè*; mikil pægur id est *petax*; mikils hattar / mikels hœfur *magnificus*, Histor: Goth: Gothr: *pag.* 62. 67. 176. 272. 208. Arrhoenles ut & qvidam ex Selandis Danis dicunt megle / megle / hodie mange. Vide versionem Dan. Biblic. Resenii *ad vers.* 32. *Jerem*: 49. Sic Constantinopolis olim *κατ᾽ ἐξοχὴν* dicebatur Myclegaard qvasi *μεγάλη πόλις* id est magna *civitas*. Olim etiam in Selandia magle dicebatur pro megle, unde nonnulli pagi sua habuere nomina; sc: Maglebye / Maglahiem / Gonsemagle / Stenløsemagle / Ramsemagle / Allingemagle / item Heddinge magle civitas Selandiæ qvæ hodie Store Heddinge appellatur. Norvagicè Margur id est megen, *multum, magnum*, Hirdskr. *pag*: 182. magit id est mange *multi* ibid *pag.* 25.

(7) Harum legum sive hujus juris aulici occasio præcipuè exstitit, qvod freqvens ad Canutum II. jam undiq; miles conflueret, qvorum multi bello strenui pacis incommoda minus æqva mente tolerabant, cujusmodi præter cæteros Ulpho memoratur: Cui, licet sororio suo, neqvaqvam parcitum voluit. Is enim genialiter una cum ipso ac

regni

regni Proceribus cœteroq; palatii comitatu cum esset, ac tandem temulentia incalescens hostium laudes, cladem verò Danorum celebraret, hanc ut exprobationem suam Rex ductus, impetuq; excandescens, invadi hominem ac confodi coram, inter ipsa licet mensæ sacra, imperavit. Qvo se Rex sane Alexandro, cognomento similiter Magno, hic verò se Clyto gessisse parem videri potest. Nam Clytus cùm inter epulas & pocula, idq; Rege etiam suo Alexandro præsente, haud satis sobrius Euripidis Græci Poëtæ retulisset carmen, qvô significabatur, malè instruisse Græcos, qvod trophæis, Regum duntaxat nomina inscriberentur. Idq; Alexander qvasi laudes suas obterens, acciperet, conceptâ parem in modum intra pectus ira, Clytum secum epulantem occidit, Pont. *hist. Dan. lib.* 5. *pag.* 161. *à lin.* 32. *ad lin.* 44. Confer eundem à *lin. dicta* 44. *ad pag. seq. lin.* 50., & Sax. Gramm. *lib.* 10. *pag:* 196. *lin.* 50. *ad pag. seq. lin.* 12. An: Ch: 1023. finitô bellô Anglicanô & in matrimonium ducta Imma, Canutus qvo promptius habilem expeditamq; clientelam contraheret, splendidis militiam tyrociniis auxit, amplissima fortibus stipendia proponendo, non tam numero qvàm robore militum venerabilius Imperii sui decus futurum existimans. Itaq; militaris alacritas, cujus maximè præmiis honos alitur, certatim in ejus contubernium defluebat. Cujus munificentiæ gratia Ulvonem qvendam è Svetia accersitum in militarem ordinem allici contigit, Sax: *hist. Dan. lib:* 10. *pag.* 193. *lin.* 20. *ad lin.* 26. Hinc Canutus tria sua sibi relicta regna, (cœteris filiorum regimini traditis) circumiens, clientelam suam sex millium numerum explentem, sexaginta navigiis cultiùs apparatis, eorumq; qvolibet centenos armatos capiente distinxit. Eundem æstate pro tuendo imperio excubantem, hyeme contuberniis discretam alere consvevit. Mensibus stipendia movebantur, jamq; freqvens ad Canutum miles defluxerat, animis qvàm impensis onerosior. Plerisq; enim amplior virium, qvam morum gravitas inerat, qviq; se splendidius bello gesserant, obscurius pacis decora intuebantur, adeò ut qvi foris insignes extarent, domi ignobiles viderentur, vixq; eadem & honesta & acria ingenia reperiebantur. Igitur complures ad vim & rixam usq; in aula perniciosi esse consveverant. Qvos cum Rex natione, lingvis, ingeniis qvàm maxime discidentes animadverteret, qvippe variis ac perplexis invicem affectibus urgebantur; (nam petulantia alios, alios invidia, qvos-

 dam

dam etiam irâ vexabat) qvò minus seditiosè se gererent saluberrimum castrensis disciplinæ tenorem, qva tantæ varietatis discordiam rumperet, debitamq; militi maturitatem monstraret, exactissimis edidit institutis, Sax: *Dan: hist: lib:* X. *pag:* 197. *lin:* 13. *ad lin:* 27. *pag:* 196. *lin:* 48. *ad lin:* 52. Confer Hvitf. *pag.* 76. *lin:* 27, 28. 29. & *seq.*, Pont: *lib:* 5. *pag.* 174. *lin:* 14. *ad pag. seq: lin:* 8. Sveno Aggonis, primus Danicæ gentis Historicus idem asserit: Rex itaq; Canutus Svenonis Tyugeskeg, Daniæ Regis filius, cum avitis regnis provinciisq; potitus esset ab ultima Thyle usq; ad Græcorum imperium invictu qvodam robore, ditionis suæ terminos magnificè dilatavit. Nam diffusæ magnitudinis potentiâ Magno fermè par Alexandro, Angliam, Norvagiam, Sclaviam, Finlandiam, omnesq; circum iacentes regiones suam in potestatem redegit, patrioq; regno subjugavit. Unde factum, ut ad ipsius aulam viri bellicosi passim confluerent, qvi ob virtutis & victoriæ famam, tanti Principis obseqvio certatim se incunctanterq; dediderunt. Numerosa itaq; virorum militarium turba ad ipsius qvidem regiam convenit: sed omnes tamen pari virtute neutiqvam excelluerunt. Qvocirca Rex Canutus ad hanc tandem curam animum intendit, ut militum cohortem; prius veluti confusô ordine ab invicem non discrepantem, juxta meritorum qvalitatem, & virtutum experientiam segregaret. Imprimis verò suæ familiaritati adjungere decrevit, qvos vel stemmatum titulis florere, vel facultatum copiis exuberare didicerat; ut nempe & generosâ orti prosapiâ virtutis apicem capesserent & locupletiori in familia educati armaturæ imbelles, non afficerentur inopiâ. Præcone igitur denunciante proclamari jussit, solos illos Regis clementiam experturos arctiorisq; familiaritatis privilegio præ aliis fruituros qvi in Regis honorem catervæq; militaris decorem, bipennibus mucronumq; capulis deauratis coruscarent. Cedit enim honori Principis, si eum cœtus militaris coronâ, fulgentibus insignis armis undiq; secus comitetur. Hoc edicto promulgato, hi qvos rei familiaris urgebat inopia, se à phalange locupletiore secernere, & veluti prorsus alienos se jungere decreverunt. Nec mora fabrilibus officinis perstrepentibus universæ resonant civitates. Qvippe omnis ornatus aurô prius conspicuus, aurifabrorum opera in massam conflatur; ut qvod antea in vanos usus fastus militaris collegerat, eo exqvisita aurifabrorum ingeniositas bipennes & capulos venustaret:

Ex qvo accidit, ut (qvomodo mens humana ad ambitionem proclivis esse solet) unusqvisq; militum sumptibus haud parcens commilitonem & sodalem suum armorum splendore artificioq; præcellere conaretur. Unde liqvet, eos tantum elegantem armorum decere ornatum, qvi lautiore fortunæ auspiciis nati sunt & educati. Qvum autem ad edicti Regii normam, numerosa phalanx novo qvodam armorum decore resplendens in Canuti aulam confluxisset; placuit ut universa multitudo certo calculationis numero supputaretur. Cujus summa tria millia militum selectorum explevit. Qvam catervam suo idiomate Thinglith nuncupari placuit. Qvum itaq; Canutus Rex tam dissonos gentium ritus uni coadunasset familiæ: opus erat, ut tanti Regis exercitus, utpote ex variis collectus nationibus universis videlicet regnis ditioni suæ subjugatis, cujus tamen mores immensa varietate discrepabant; ad uniformem castrensis disciplinæ tenorem servandum adigeretur. Nihil etenim honestos commilitones magìs decet, qvàm ut omni controversia sopita uni Domino ad invicem non altercantes, pari voto famulentur; nullaq; dissidii, livoris aut invidiæ macula inter eos existente, concordi voluntatis unione conjuncti, tanqvam unius capitis membra, & sicut fideles asseclæ, nihil sinistræ suspicionis inter se foventes, unius Regis mandatis unanimes obtemperent. Cæterum ut Canuti Regis industria dissolutos militiæ mores præfractius rigidiusq; constringeret, adversùm, effrenes concitatiq; ingenii Tyrones severitate potius qvàm nimiò favore ac profusa indulgentia utendum duxit. Non enim de facili tam numerosam clientelam sermone, moribus & ingeniis valde dissimilem ac dissentientem, ad mutuam concordiam revocare valuisset, nisi si pœnæ immanitate præcipitium excessus temperâsset & magnitudine correptionis audaciam delinqvendi refrænasset. Idem hoc plane est cum eo, qvod idem Sveno histor: suæ Danicæ cap. 5. de Canuti potentia commemorat: Mortuo Svenone, filius ejus Canutus in regno successit, qvem & senem cognominabant. Hic regni sui terminos miræ virtutis potentia dilatavit. Nam ab ultima Thyle usq; ad Græcorum ferme imperium, virtute multiplici, circumjacentia regna suo aggregavit imperio. Qvippe Hyberniam, Angliam, Galliam, Italiam, Longobardiam, Teotoniam, Norvagiam, Slaviam, Sambiam sibi subjugavit. Hic primus dum in Anglia pacis tranqvillitate potiretur, leges condidit castrenses, qvas pro modulo ingenii deinceps libabimus. *Hæc ille.*

Sveno & Saxo in hoc differunt, qvod Sveno tria millia militum clientelam Canuti expleverint; at Saxo sex millia militum. Verùm ibi Saxonem de illa militum manu loqvi existimat Stephanus Stephanius *in notis ad Svenonem pag.* 152. 153. qvi aliqvamdiu post latas leges hasce ad aulam Canuti subinde ex variis nationibus confluxerunt: Svenonem verò de iis agere qvi statim inde à promulgatis hisce constitutionibus militiæ Canutinæ nomina dederunt. Nam Saxo variis in locis testatur, multarum nationum viros militares virtutis & potentiæ fama excitatos, ad Canuti Regiam aulam, stipendia merituros ingenti numero & qvasi agmine facto, subinde confluxisse, adeò ut sex millium numerum expleverint, Saxo *lib.* 10. *hist. Danic.* Eo tempore Gutscalcus Sclavicus eximiæ indolis adolescens, commilitium Regis stipendia meriturus accessit. *Et paulo post infra*: Jamq; freqvens ad Canutum miles confluxerat &c.

Militiam hanc Canutianam ipse Canutus suo idiomate Tinglid nuncupavit teste Svenone, qvam lectionem Codex M: S; repræsentat. Sed Stephanus Stephanius in notis ad hunc locum legendum conjicit Tinglid ɔ: *cohors constans viginti ordinibus*, en Rode som er Tiuffve lid udi. Tiuge enim, sive ut hodie scribitur tiuftve vel tyffve / notat *viginti* & Lid ɔ: *ordinem aciei* significat; ita ut tria ista militum prætorianorum millia in aliqvot turmas ejusmodi divisa fuerint. *Hæc ille*; Ego verò hoc nomen Tinglid / euphoniæ gratia in Tinglid mutatum, ab antiqvis nostris Danicis vocibus compositum esse contendo, nempe *à* Tign ɔ: *generosa excellentia, Majestas* (unde hå-tign ɔ: *maxima Majestas*; at tigna ɔ: *celebrare, Majestatem adorare*; Tigge ɔ: Poëtis *Rex*) est Lid ɔ: *Comitatus, societas, copiæ militares, Worm: Lexic:* Run: *pag:* 73. Unde Gothicè Lidsa fnadur ɔ: *collectio militum*, Danic: Udskriffning / Gothrici *hist: pag:* 29; Lidsmunur ɔ: *disparitas copiarum militarium*, Idem *pag.* 250. Lidrætur ɔ: *ab exercitu repulsus tanqvam inutilis armis*; Worm: Lexic: Runic: *pag.* 73; Lidßmadur ɔ: *miles* Hirdſkr: *pag.* 187. Hinc etymon suum terminus juris Norvagici, Cimbrici & Scanici, Leding / sive (uti in jure Cimbr: & Scanic: scribitur) Lething significans 1. *bellum* mutuasse videtur. Ing enim est multarum Danicarum vocum terminatio finalis: Hinc Ledingß-færd ɔ: at fare i Leding / at fare i Krig / *petere bella*; Ledings-fald ɔ: beder / som den der har faldet (ɔ: forseet sig) i Ledings (ɔ: Krigß) paabud / maae udgiffve ɔ: *mulcta quâ qvis ob neglectum militiæ debitum*

bitum afficitur. Vide jus Norvagic: V. B. *cap.* 1. 2. 6. 7. 9. 10. L. L. B: *cap.* 1 §. 18; K. B. *cap* 8. §. 1, Christiani 4 Recess: *lib.* 2 *Art.* 32., Jus Cimbric: *lib:* 3 *cap.* 16., Jus Scanic: *lib:* 4. *cap.* 11. Confer Hvitfeldii Præfat: ad Hirdskraa/ item Jani Bielcke termin: jur. Norvag: *pag:* 37. & gloss: Christ: Osters: Jurid: Dan: *pag.* 496. 497. 498. Interpres Juris Cimbrici Germanicus Ericus Krabbe/ Leding interpretatur Heerfahrt/ qvæ interpretatio hanc meam confirmare videtur opinionem. Canutus qvoq; Episcop: Wiburg: *in suis notis Latinis ad juris Cimbrici l: c.* Lething per *expeditionem* explicat. 2. *Auxilium, suppetias,* Worm. Lexic: Run: *pag:* 73, Hirdskr. *pag.* 187. unde Lide ɔ: *socius*; & Gothicum Lidveit Sla & Lidsemed ɔ: *auxilium*; Gothric: *hist: pag.* 26. 29. 3. *Cerevisia* Havamål Strop: 68. Øl var uppedruchet/ sunt olagad/ Sialdann hitter Leidur i Lid. Hæc enim militia fuit excellens Majestatis Regiæ comitatus sive societas; vel à Lidur ɔ: *membrum, artus articulus*; Danic: Anglo-Saxon: Svetice Lid ɔ: *membrum* &c. Gothice Litha ɔ: *idem* gloss: Ulph: Goth: *pag.* 108. (unde Norvagic: Lid-fær ɔ: den som haffver føre lider och lemmer/ fridsk/ Hirdskr: *pag.* 326.). Fuit enim illa societas sive comitatus Majestatis Regiæ qvasi membrum; vel à Lydur/ Gothicè Lidur hist: Gothric. *pag.* 11., Norvagice Lydur/ Hirdsk: *pag:* 125. item Norvagicè Ly/ diction: Norvag. *pag.* 74. (unde mycken ly ɔ: mange Folck; veg ly ɔ: unge Folck/ Bern) Polonic: Lid/ Græce λαος, Atticè λέως, Germ: Leute/ Belgic: Lyde/ ɔ: *populus, turba* (unde Norvagic: Liba-tal ɔ: mandtal/ Hirdskr: *pag.* 262.). Hic n. comitatus, fuit nobilis Majestatis Regiæ populus.

8 Saat/ Sat ɔ: forligelse/ *conciliatio*, Hirdskr. *cap.* 12. *pag.* 77. ved Øngvan Hoffdingia skal han sattir gøra/ Þar sein Kongur er u-sátter vid um logliger Sakar ɔ: Med ingen Høffding skal hand forligelse giøre/ den som Kongen er u-settes med for loulig aarsager ɔ: *nullum defendendum suscipiet aut fœdus cum his inibit, qvi inclementiam & iram Regis sibi conciliaverit, si modo æqvissima causa sit.*

(9) Ita vertit M. Theodorus Torlacius: *Dixitq; debere illos concordiam ac pacem invicem colere*; Islandicè, og gaff hann Þa eiga hafa-samann sat och fred ɔ: och sagde hand de burte at hafve tilsammen Enighed och fred.

(10) Stræng Rætt/ Saxon: Grammat: Interpr: Dan. *pag.* 229. *lin.* 7.

 (11) Mis-

(11) Miß-giøre ɔ: forbryde/ forsee sig/ Hirdskraa *cap.* 48. *pag.* 332. slickur ressinger/ og sekur leggia par vid / eff piiir mißgiera / sem aade voltar millum Hirdmañа og gesta/ eff Prir mißgiera &c. ɔ: slige Straff oc Sagefald ligge der ved om de forseer sig som tilforn er melt imellem Hoffmend oc Giester om de forseer sig ɔ: *eadem qvoq; pœna illis qva Purpuratis & Legatis est irroganda, si qvo deliqverint modo. Item pag.* 67. *cap* 10. Een ef nokurer hafa mißgiort ved Kongdommin ɔ: Eed om nogen haar forbrut sig imod Kongen ɔ: *si qvis qvidqvam adversus Regem commiserit* Sic ibidem *pag.* 239. Miß-giord ɔ: Miß-gierning *maleficium, pag.* 295; Mißhaldin ɔ: skeet uret *injuria*; *pag.* 183: Mis-tyker ɔ: mis-linger *non procedit*; *pag:* 298. Mis-tyck ɔ: mis-forstand/ *imprudentia, suspicio; pag:* 295. mißbroda ɔ: vere imod/ *contrariari; pag.* 183. miß-lukazk ɔ: mis-løcker *non procedit*; *pag.* 298 mis-sæte ɔ: mis-forstand/ *suspicio, simultas, res non rectè intellecta.* Wormio *Lexic: Runic: pag* 86. mis-mæle ɔ: *error lingvæ*, qvum aliud excidit, qvàm qvod loqvi instituimus; ad mis-jafnaræduum tuo hvor ia ɔ: *disparare sermonem de duobus aliqvibus.* In histor. Goth: & Rolf: lingva antiqva Gothica conscripta *pag.* 262. mis-ferli ɔ: *res adversa, infortunium*; *pag:* 286. misgruna ɔ: *suspicari*; *pag:* 114., mißlyka ɔ: *displicere*; *pag.* 100. mis-unnit ɔ: *erratum*; mis-uinast ɔ: *errare*: Item in gloss: Ulphilæ-Gothica *pag:* 115. missa ɔ: *defectus, error*, mis-adedins/ Dan: mißgierninger/ Svetice mißgurninger/ ɔ: *peccata*; missaleiks *varius, diversus*; missaqvis/ Svet. misqvade/ ɔ: *dissensio.*

Islandicè mis-jaffne/ *inæqvalis, inconveniens*; mis-sæt *simultates*; mis-vit *inconsideratus*; mishæffur *discordans*; mis-dægnet *langvor*; mis-læfurr *disconveniens*; mis-sia/ *delictum*; mis-dæde ɔ: *scelus, crimen*; mis-dædere/ Dan: Mißdedere ɔ: *latro*; mis-mumur *differentia*; Danice mis-hager *displiceo* mis-fødsel *abortus*; mis-feil *error*, Island: & Dan: mis-trøst *desperantia*; misse/ miste ɔ: *amitto*, Islandicè mis-siiee ɔ: *amissio*; *Goth. pag:* 270. missir ɔ: *iacturas*. Mihi videtur qvod hæc vox mis sit præpositio significans imod/ ling: antiqva Norvagica imot; Hirdskr. *pag.* 77. ɔ: *contra* habens suam originem à latin: præpositione *dis* & Græca *διs* qvæ semper componitur, & modò diversitatem significat, ut *dissideo*; modo divisionem, ut *dissocio, disjungo*; modo varie sive in diversas partes ut *dissemino.* Hinc in hist: Gothica Gothri: *pag.* 76. mot-giord ɔ: *peccatum in aliqvem qvod alicui ægre fit*, det som er giort en imod.

(12) Go-

(12) Gothicè An: Christ: 360. vithra ɔ: *adversum, contra*, 2. *circa, apud* 3. *ad.* *Hinc* vithravairthon ɔ: *castellum qvod contra aliqvem est*: withragatnotian ɔ: *obviare*, withroiddia ɔ: *occurrit*, Gloss: Ulphila: Goth. *pag.* 147.

PARS III.

Oc giorthe han forethy a (1) Englandt (2) oc met
Oc giorde hand fordi paa (4) Engeland oc med
Et fecit ille ideo in Anglia & cum

Hanum Ope (3) Snialle (4) aff Sæland (5) oc Eskil Ope
Hannem Ope Snild aff Seland oc Eskil Ope
Illo Opo Sapiens è Selandia & Eskillus Oponis

Sun Witherloghen (6) stark oc stinthet / ængin skulde
Søn Gaardsrætten stærck oc stiff (8) saa at ingen skulde
Filius Aulicum jus forte & stabile, ita ut nemo

dirues (7) mis at gøra wither annen.
tore imod gjøre imod nogen anden.
auderet injuriam facere alicui.

Juris aulici coadjutores, conditio, & locus. Gaardsrættens medhielpere/Beskaffenhed / oc Sted.

Alia versio

Hinc in Anglia, adjutore usus est Opone Selando, cognomento sapiente, & Eskillo Oponis filio, & jus aulicum, Witherlogh appellatum constituit firmum & stabile, qvò legum formidine nullus alterum qvibuslibet iniuriis lacessere auderet. (8)

NOTÆ.

(1) A/ sive potius å/ vel aa est I. Præpositio antiqva Danica, Norvagica & Islandica fortè ab Heb. על ɔ: *in*, abjecto Lamed, de-

sumpta,

sumpta, significans hodie idem qvod Danicum paa / & Latinum *in*. Norvagicè jaa ɔ: *apud*, e.g. lad meg liggie hos jaa deg ɔ: lad mig ligge hos dig. Hinc proverbia Danica det er got at finde ven aa veye/ ɔ: paa veye ɔ: *bonum est amicum in itinere invenire*: Item Tunge ligger aa tende svar ist/ sive Er ligher twanghe aa tandher svarest ɔ: *obseqvitur denti superambula lingva dolenti*; sensus est, si qvis habet dolorem in uno dente lingvam deponere nescit ab illo, si extraxerit dentem, lingvam habet in foramine. Vide Proverb: & sententias Petri Lolles.

In jure Cimbrico etiam hæc vox aa legitur; the skulle sware å Domedagh ɔ: de skulle svare paa Dommedag: Item En vordher skelånet/ hvad heller lengher lewer Moder eller Barn ɔ: *si dubitatur utrum mater diutius vivat vel utrum puer*.

Occurrunt qvoq; in jure Norvagico vocabula ex hac voce composita; nempe Aa-sede ɔ: den Gaard een paa boer; Aa-sted ɔ: den Plads nogen vist er paa om Aa-sede besiddelse eller i andre maader. Islandicè Aa sive å præpositio utriusq; casus Accusativi & Ablativi significat, idem qvod Latinorum *in*, & Græcorum εἰς e. g. å Himme og Jordu ɔ: paa Himmelen oc Jorden / in cœlo & in terra. Nonnunqvam in compositis vim augendi & intendendi, sicuti α Græcorum, obtinet; veluti å Sall ɔ: *impetus*, uti in Græcis ἀτενὴς ɔ: *intentus*; åwoxtur ɔ: *fructus* secundarius; åstadur ɔ: *insultuosus*; åfylgis ɔ: *una vel in uno comitatu*; åvördum valhallar ɔ: *custos aulæ Plutonis*, pro Odino; åbagge *onusculum oneri impositum*; åvalur ɔ: *rotunde terres*; åmæle ɔ: *vituperium*. Hujus præpositionis varia exempla in Edda & Voluspa reperiuntur.

Ex hac præpositione Aa sunt Islandica hier ofane Aa/tharofane aa/ ofane Aa ɔ: *praterea*, Danicè herforuden/ uti observavit Runolphus Jonæ *in sua* Gram. *Islandica edita Hafniæ* 1651.

II. Verbum eg aa sive ä habet in præterito aatte sive åtte/ in infinitivo ad æiga vel eiga/ in subjunctivo ætte (ἔχω, habeo,) & significat 1. *possideo*, Haan åtte ó sat vid Kong i Norge ɔ: hand haffde u-venskab med Kongen i Norge/ *alebat inimicitias cum Rege Norvegiæ*. Hánn åtte ófred vid Saxa, ɔ: hand hafde u-fred (Krig) med de Saxer: Edda. Hinc Eigande ɔ: *possessor*; eige vel eiga ɔ: *res possessa*, Runolph. Gram: Island: Confer ius Cimbric: *lib*. 2. *cap*. 72. 96. *& lib*. 3. *cap*. 48. 52. 55. Item jus Selandic: *lib*. 1. *cap*. 27. *& lib*. 2. *cap*. 2. Proverb: Eingium veit hvad ått hefur / fyer een mist hafur ɔ: ingen veed hvad hand eyger/ forend

ferend hand haffver det mist/ *bonaqvæ habemus non novimus antequam amisimus.* In inscriptione qvadam antiqva Runica siue Danica, qvæ visitur in Porochia Wilstrup vulgò nominata Landrup/ circa Civitatem Coldingam legitur aie pro eie ɔ: *possidere*, uti patet ex Monum: Dan: Wormii *pag*: 448. *lin*. 16. & *pag*: 449. *lin*. 14. 2. *Nubeo*: ad eiga Konu *uxorem ducere*; ad eigast *nubere*; eiginnord *connubium*, ad eiga Bern *habere liberos*; Barn eige/ *conceptus, partus*: Runolp: Gram: Island: 3. *Debeo, teneor, jus habeo*: ut in Codice legum Islandicarum *Section*: 6. *cap*: 1. & *sæpius*. Eye aa madur at selia Land vedan erfingium sinum er hui hann LXXX. gamall ɔ: *non debet* (jus non habet) *homo divendere prædium à hæredibus suis, postqvam factus est octogenarius.* In Catechismo Islandico legimus, vier eigum at ottast og elska Gud ɔ: *debemus timere & diligere Deum.* Sic at greida á ɔ: *solvere tenetur*. 4. Nonnunqvam pro *ago* usurpatur: at eiga vid nokeit ɔ: *in aliqvid agere*; vidureitt *actio, transactio*; illur vidur eignar ɔ: *perversus in qvem agas*; eg á vid thig ɔ: *te ago, tecum mihi res est*, Runolph. Gram: Island: 5. *esse in causa*; e. g: thet aa han ɔ: der udi var hand Aarsag/ det vulte hand. Conf. jus Norvagic: Mandhelg. Balk. *cap*. 9.

III. Nomen Aa Island., Danice & Svetice *amnis, fluvius, flumen*; Volup. *Stroph*: 35. Edd: Mytholo. Aa hoc Islandicum fœm: gen. habet in Genitivo Aar/ sive ár, in cœteris obliqvis Aa/ sive á, in plur. Aar sive ár. In regimine compositæ declinationis áen sive aaen/ qvæ vox facilè ad Hæbreor: עַיִן ɔ: *fons*, vel *torrens* referri potest. Fontales enim amnes & rivos, non fluvios, aut fluenta momentanea sic benè vocamus. Sin autem Genitivus & Nominativus pluralis aar sive ár spectetur, eadem facilitate ad Hæbreum יְאֹר ɔ: *flumen, scaturigo*, vocabulum hoc refertur. Qvin & apud Græcos ἄα pro *aqvarum confluentiis* reperiatur; nec vox Latinorum aqua longè hinc est dissita. Runolph: Gram: Islandic: Johan. Pauli Resenius, meus p. m. avus, *in suo Etym: Dan:* derivat Danicum Aa *amnis* à Græco ἄα hisce verbis: Aa/ *amnis*, ἄα ɔ: σύςημα ὕδατος ɔ: *confluxio aqvarum in unum locum*: Hinc Latinum aqva, ἄχα, ἄχελος. *Hæc ille.* Confer Aqvilonii Danaoq; Danicum Dictionarium *pag*. 6. & 7. In Codic: Leg: Island. hæc habentur: eff fleiro meen eiga aa saman/ tha skal skipta henne ad vifum saman edur smærra ɔ: *si plures homines possident amnem unà, dividendus est per milliaria*

vel minutoria. Adag: Island: betra er ad stemma i bekum ene i ånne/ qvod convenit cum proverbio Danic: thet ær bedre at stemmæ bæck end aa ɔ: *Amne potest rivus potius fieri domitus*; sive *facilius est domare rivum qvàm amnem* ɔ: parvas res qvàm magnas: Peter Lolle sentent: Danic: fol: 7. Ibidem: manghe becke och smaa gøre en stor aa: *amnem parvorum facit undam freqvens fluviorum*: sensus est; multæ res parvæ constituunt maximam. Aliàs amnes & aqvæ in antiqvis Islandicis Rythmis vocantur iss thakkar ɔ: *glacie amicti*. Edd. Mïolkur aar ɔ: melcke Strømme sive Aaer / *lactei amnes*. Edd. Mytth: 5. De amnium variis nominibus legi potest Eddæ *part*: 2. *lib*: D: D. 2. *& lit*: D. D. 3. Ex Aa ɔ: *amnis* est derivatum Islandicum Ar ɔ. *os*, *ostium amnis*; item Aas ɔ: *retinaculum amnis*, sive *collis amni oppositus ne aqva exundet*. Inde transfertur vox ad omnem excelsum collem in longitudinem productum, qvem vulgò Aas sive As nominant, Bazii *hist*: *Eccl*: *Sveo-Goth. pag*: 27. Danicè Aabred / Sveticè aa-brœd / Finnon: ahde ɔ: *ripa*. Aa *amnis* Islandic. vocatur alias bækur/ beckur/ Syke/ Lsu / Os / *amnis vocari poëticè potest rivus, rivulus, derivata pars fluminis, sinus, ostium fluminis*. Edd. Mytth. part. 2.

IV. Islandice Adverbium respondendi: Runolph: Gram. Islandi. Aa vero Danicum est Adverbium 1: *hominis præteriti*. 2. *hominis dolentis & ingemiscentis*; sicuti apud Græcos ἆ ἆ geminatum & Latinum Ah.

V. Islandicè interjectio admirantis, Runolph. Gram: Islandi.

VI. Cimbricè Pronomen significans *ego*, qvod Joh. Pauli Resen: ducit ab Ebræo אני *ego*. Al be mig gulpe ɔ: Det vil jeg bede mig Gud hielpe paa: juramentum Cimbricum, Danice Jeg / Svetice Jag. Boeticè ἰώγα ɔ: *ego*.

(2) Jus hoc aulicum in Anglia à Canuto Magno latum est, at qvô annô? non constat. Stephanus Johannis Stephanius *in not*: ad *histor*. Dan. *Svenon pag*. 158. arbitratur conditum esse vel Anno 1020, qvô Canutus in Pascali festivitate apud Cirencester magnum consilium habuit, cujus meminit Rogerus de Hoveden *Annal. part*: 1; vel anno 1028, qvô Canutus Norvegiam, expulso Olavo, suam in potestatem redegerat. Ego vero leges has refero ad annum 1035 vel seqventem, qvô non solum filios Haraldum natu Majorem Angliæ, Da-

nias

niæ Canutum, Norvagiæ Svenonem, qvem ex Alvina ſuſtulerat absq; ulla Majeſtatis ſuæ diminutione præfecit, verum etiam vitam cum morte commutavit, Sax. Gram. *histor. Dan. lib.* 10. *p.* 196. *lin.* 18. 19. Conf. Hvitfeld. *hist. Dan. in fol. Tom.* 1. *pa.* 73. *lin.* 46: *&* 49. *& pag* 74. *lin.* 31: 32. Pontan. *hist. Dan. lib.* 5. *p.* 157. *lin* 40. 53. *& pag. seq. lin.* 28. Nam poſtqvam Canutus Magnus hæc regna totidem filiorum regimini tradidiſſet, jus hoc condidit, ut patet ex Saxone *p.* 196. *lin.* 18. *& pag. seq. lin* 13.

Quàm rigidus exactor fuerit juris diſciplinæq; præſertim militaris Canutus hic Magnus, docent ab ipſo in Dania latæ Conſvetudines ac Leges eaq; optimi Principis diligentia fuit ut bonis inſtitutis omnia conſtarent. Nec tantum qvid in agmine, pugna, ſtationibus, vigiliisq; cœterisq́; diurnis nocturnisq́; muniis militem deceret, ſed etiam tempore pacis, qvalis eſſe miles domi deberet, accurate ut traditum haberetur elaboravit. Regnum inſuper hic Canutus animi altitudine ac modeſtia verè Chriſtiana laudatiſſimis inſtitutis ornavit: Civilia enim jura ſibi curæ cordiq́; eſſe oſtendens, ex collectis prædeceſſorum Regum placitis congeſſit Conſvetudines Angliæ libris tribus. Extant & centum ejusdem inſtituta unico libro comprehenſa. Edgari præterea Leges in Oxonienſi Parlamento circa annum Chriſti 1026. authoritate ſua regia confirmavit ac ſtabilivit, Pontan. *hist. Dan. pag.* 160. *lin.* 49. *ad pag. seq. lin.* 44. *& pag.* 152. *lin.* 27. 28. Vide Hvitfeld. *hist. Danic. pag.* 69. *lin.* 10. 11. Item Duck *de ant. jur. civ. Rom.*

(3) Canutus, adjutore uſus Opone hoc Sielandicò, omnia veterem ac ſeveriorem ad morem reduci curavit.

De hoc Opone ita Sveno *hist. Danic. pag.* 156. *& seqq:* Qvum igitur in Anglia omni exercitu ſuo collecto, Kanutus Rex, defeſſa bellicis operibus membra, qvietis tranqvillitate recrearet; accerſitis ad " ſe viris ſapientioribus, & qvos ante alios prudentiâ pollere noverat, " Opone videlicet Sialandenſi, cognomento ſapiente, & Eskillo ejus filio, qvibus potiſſimum conſiliorum ſuorum arcana, propter multarum " rerum experientiam communicare & concredere ſolebat; (qvos etiam ſuos conſtituerat Secretarios) cum iis feriam ſuſcepit habuitq́; deliberationem, qvo nam diſciplinæ rigore juvenilem coërceret inſolenti- "

 am,

" am, firmatnq; in posterum inter milites pacem & concordiam sanci-
" ret. Quocirca eorum svasu átq; consilio Leges promulgavit Castren-
" ses, qvarum formidine nullus alterum qvibuslibet injuriis lacessere au-
" deret. Et qvia ad transgressionis præcipitium humana sit proclivis
" conditio; opus erat, ut singulis qvibusq; prævaricationis casibus ac-
" curata adhiberentur remedia. Propterea tam in minutos, qvàm gra-
" viores excessus, exqvisita cautione animadvertendum statuit. Ut er-
" go expeditius ad negotia magis ardua transeamus, de minutiis prius
" dispiciemus. Omnem etenim controversiæ scrupulum Antiqvitatis
" solertia ex Aula Principum eliminare satagens, in id summó studió in-
" cubuit, ne vel minima litigii caussa inter commilitones existeret; sed
" potius, ut eorum animos, qvi eodem pugnandi desiderio æstuabant,
" fraterna qvædam dilectionis compago uniret. In eandem ferè senten-
" tiam Saxo *lib:* 10, *pag. mibi* 197. Itáq; circumspectissima ejusdem
" deliberatio Oponis Sialandici, cæteros prudentia átq; autoritate præ-
" stantis, monitis persvasa, ne externa forte domesticó crimine turba-
" rentur, socialis odii tempestatem repressit, Legésq; severissimè caven-
" do, seditiosum militiæ spiritum veluti fraterna qvadam caritate coër-
" cuit. Hæc Saxo.

(4.) Quod hæc vox Sniallt debeat verti per *sapientem*, patet ex Svenonis *hist. Dan. pag.* 156. 157., ubi de hoc Opone scribit: Ca-
" nutus Rex accersitis ad se viris sapientioribus, & qvos ante alios pru-
" dentia pollere noverat, Opone videlicet Sielandensi cognomento sa-
" piente. Præterea convenit, 1. cum Islandica voce Sniallur ɔ: *celer*, Danicè Snel / German. Schnel *idem*; item cum Dan. Snild ɔ: *versutus, prudens*, ab antiqva Islandica sniallur orta; unde snildeligen ɔ: *sagaciter*: 2 Nec non cum antiqva Norvagica snotrir ɔ: snild *prudens*; e. g. snotrir Kongar ɔ: snilde Konger / kloge Konger / *prudentes Reges*, Hirdskraa *p.* 86. 3. Imo cum antiqva Gothica snild ɔ: *industria*, sine qva nulla acqviritur sapientia, *hist. Goth. Gothrici p.* 35. unde Snildarverch ɔ: *prædicanda facinora, ibid. p.* 112.

(5) Sielandia, in qva natus fuit Opo, est primaria Daniæ Insula, de qva diductè in meo Theatro Arcium & Civitatum Daniæ dicendum est qvo Lector remittitur.

(6) Witherlagh heic sumitur pro Witherlags ret ɔ: *jus aulicum*, subintellecto ret: Sicut Juris Consultis Novellæ & Novellæ Constitutiones sunt synonyma.

(7) Dir:

(7.) Dirwes est vox antiqva Danica & Islandica. Islandicè eg dyrfundt ɔ: *adeo, ausim*; Dyrfe *animo audacem facio*; Dyrffscha *confidentia*; Diarfur *audax*, qvod convenit cum Græco *θαρραῖος* ɔ: *audax, potens*; Dyrfung *audacia*; eg Dyrfedt *audeo, ausus*: Unde modernum Danicum Jeg tør/ ɔ: *audeo*; Island. Dyrfe *audacem facio*.

(8.) Stark och stinnhit ɔ: *sartum tectum*, vel juxta voces *firmum & validum*, Islandicè sterk og stinn/ Danicè sterck oc stadig. Ita vertit supradictus M. Theodorus Torlacius.

CAPITA sive LEGES VI.

Cap. sive Lex I.

Oc satte thet at førsta male (1) thet
Oc sætte (✠) det for første gang (○) det (□)
Et constituit hoc prima vice qvod

Konungen och andre hætwarthæ (2) men
Konningen oc andre heyværdige Mænd/
Rex & alii summæ dignitatis Viri

ther Hird skulde haffwa skulde være
der Hoff skulde haffve (✱) skulde vere
qvi aulam haberent, essent

sina men hollæ oc blithæ (3) oc retta
sine Mend (4) hulde oc blide oc rette
suis viris fidi & clementes & jus dicerent

them ræthligha male (5) thera/ men skulde
dem i retferdige sager deris (*) men skulde
illis in justis causis illorum, sed debent

Juris aulici Lex I. De mutua favoris exhibitione & stipendiorum solutione: Gaardsrettens første Lov om hvad en Herre er sin Tienere / oc Tienere Herrer skyldige.

✠ forordnede

○ for det

thy første

□ at	thy	gen	Herran	sinum	tro	oc	ticæneste
‡ som	de	imod	Herrerne	sine	tro	oc	tienestactige
skulde hol-	Illi	erga	Dominos	suos	fideles	&	officiosi
de Hoff.							
* i deris	Oc	rethe	at	wara	til	al	thera
rætferdi-	Oc	retsindige	at	være	til	al	deris
ge sager.	Et	sinceri		esse	ad	omnis	illorum

Bloth (6)
Blods udgydelse.
Sangvinis effusionem.

Alia versio.

HAnc legem Sveno Aggonis *hist. Dani. pag.* 164. hisce verbis expressit: Sed cum de multis Lex esset statuenda negotiis Canutus Rex à principali dignitate ejusdem inchoanda duxit primordia. » Voluit enim clementiæ & mansvetudinis temperamento ita se ad militum arbitrium accommodare, qvomodo ipse illis obseqvendi formam necessitatemq; præscriberet. Placuit ergò, ut Rex seu qvilibet » Princeps, qvi exercitus comitatu gloriari velit, qvemq; decet tali honore potiri, fidelitatem, qvàm à suis hominibus exigit, iisdem vicissim » præstaret, vultus hilaritatem exhiberet, comitatisq; & affabilitatis » gratiam non denegaret. Operæ qvoq; pretium duxit, ut Rex sive » Princeps, stipendia militibus suis, ubi usus vel necessitas postularet, sine mora, omniq; contradictione remotâ, subministraret: ut illi » censu stipendiario percepto, benignitatis vicem Dominis suis reddentes, omnimodis fideles existerent, eorumq; jussis parati obtemperarent » præceptisq; parere non supersederent. Frustra namq; exigit, qvi, » qvod debet, non impendit.

NOTÆ.

(1.) HÆc vox male convenit cum Germanica ein mahl ɔ: *semel*, zwey mahl ɔ: *bis*, drey mahl ɔ: *ter* &c. drey hundret mahl ɔ: *tricenties*, zum dritten mahl ɔ: *tertio*, &c.

(2) Hæs

(2) Hættwærthe M. Theodorus Torlacius ita vertit høytachtede Mend/ Islandicè høyt verder sive hát virter Menn/ *admodum nobiles viri*. Hæc ille. Sic *Cap.* 28. *Leg. Scanic. lib.* 5. hedher-værdher Man legitur qvod glossator qvidam MS. interpretatur hedvatha Mæn

(3) Torlacius Islandus hollæ och blithæ/ ita Latinè *reddit*: *favorabiles & benigni*, Islandicè holder oc blider / Danicè hulde och venlige.

(4) Sine Mend ɔ: Undersaatter / Tienere/ Hoffmend. Vide Frider 2. Gaards. articul. 28.

(5) Male/Mál/significat 1. *causam, rem, actionem*, Danice Sag. Hirdskraa *pag.* 26. & 64. Gretl. skal tu med mier vera par til lyktur kessu mále ɔ: Tu *mecum eris donec componatur hæc causa*. Ibidem: sveine Jarl átte stefum ad málum ɔ: *forum hisce de causis convocabat* Sveno. Confer jus Cimbr. *lib.* 3. *cap.* 23. *lib.* 3. *cap.* 53. Hinc mala Lok ɔ: *causæ finis*, sive *eventus*; at legia mál i giord ɔ: *subjicere causam arbitrio*; at fylgia mále ɔ: *proseqvi causam*: item Lowmaal/ Orbødemaal/ Leye-maal/ Leyer-maal/ Saar-maal/ Skriffte-maal/ Maals-mand ɔ: *cognitor*, &c, omnes termini juris Danici. In jure Cimbrico *lib.* 2. *cap.* 108. tha förmæler hans Hals : da formælis hans Hals /, Interprete Canuto Episcop. Wiburg. *tunc adiudicabitur suspendio*; Interprete Blasio Ekenberger; so werthe vom sinem halse gederlet (gelick alse wan he vp hinem / deuestalle in der dädt begrepen wäre): Interprete Germanico Krabbe; so wird er zum Galgen verurtheilet als offt er öffentlich mit Dieberey ergriffen wehre.

2. Interresse e.g. D. un hann wilia fara a fund ydvorn Legar han weit ydur Lickir nochru mále skipta ɔ: *Te conveniet qvando alicujus interesse sciverit*.

3. *Stipendium militis* ad ganga a mála ɔ: *stipendio meriri*; Mala men ɔ: *stipendio fruentes*, Gothri. *hist. Gothic. p.* 39.

4. *Pignus*; hinc mala Land ɔ: *oppignorata terra*.

5. *Dotem mulieris*. Hand firck mikum mala med henne ɔ: *magnam dotem cum illa accessit*. Vid. Lex. Run. Wormii *pag.* 78. 80.

6. Mael ɔ: *mensura*, qua de re plura infra *in not. ad Epilog. Part.* 3. *num.* 6.

7. It

7. Attage sine maale ɔ: at tage sin fulde Rustning eller Vaaben paa/ Ju. Cimb. *lib. 3. c. 7.*

8. Maal ɔ: *sermo*, vide infra *l. c.*

(6) ɔ: til al deris Blods udgydelse/ til deris Død. Gothicè An. Chri. 360. Bloth/ Angl. Saxon. Blode/ Islandicè Danicè & Svetice Blod / Anglicè Bloud / Germanicè Blut / ɔ: *sangvis* à βλύειν ɔ: *scaturire* vel ab Hæbr. יבל ɔ: *manavit* ; sangvis enim fluit. Inde voces Runicæ & Island. Blod-refil ɔ: *vulnera lethalia* , *cuspis, mucro gladii* ; Bloðern *idem* ; Blodugla *idem* ; *cruentum signum, noctuam referens, hostibus superatis incisum.* Worm. *Lex. Runic. pag.* 28. Gothric. *histor:* Goth. *pag.* 117. Islandicè Blod-suga/ ɔ: *sangvi suga*; Blod dugur ɔ: *sangvineus, cruentus*; Blodtaka sive Blodlåt ɔ: *phlebotomia*; Blæder ɔ: *sangvis stillat.* Ex hac voce ortum est Runicum, Gothicum & Islandicum Blot / ɔ: *sacrificia cruenta, idolorum cultus* , qvod alias dicitur Goda Blot : Unde Blotan ɔ: *cultui divino vacare*, Glos. Ulpf. Goth. *pag.* 29. Island. & Svetic. at blota *colere & sacrificare Diis, immolare Diis prophanis, propriè sangvinem effundere, victamen cadere*; Blot madur ɔ: *Sacrificiis deditus*, Idolorum *cultor.* Aliàs Norvagice Islandicè & Runicè Blot etiam significat *diras, execrationes, maledictiones* , Hirdskr: *pag.* 183. & 197. Danicè Blod significat 1. *sangvinem, cruorem*, αἷμα, 2. *cædem, homicidium*, e.g. hand har udstyrtet Blod ɔ: *effundebat sangvinem*; at flye for Blod/ Græcè ἐφ᾽ αἵματι φεύγειν ɔ: *ob cædem exulare*, Demosth. Sophocl. Euripid. hans Blod raaber offver dig 3. *Consangvinitatem* Aristotel: *Polit.* 2. ὁ μὲν γὰρ υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δ᾽ ἀδελφὸν αὐτοῦ προσαγορεύει, ἢ κατ᾽ ἄλλην τινὰ συγγένειαν, ἢ πρὸς αἵματος ἢ καὶ οἰκειότητος καὶ κηδείαν. Apud Sophoclem οἱ πρὸς αἵματος *consangvinei.* Latini qvoq; consangvinitatem à *sangvine* derivârunt.

Caput

Caput sive Lex II.

Of	annan		hænder	awõtha		oc
Om	en	anden	hender	stor waade		oc
Si	alicui		evenit	insigne	damnum	&

wdskæpia	(1)	tro	Svikar	at	wartha	oc
ondskab	aff	tro	Svigactig	at	vere	oc
adversa fortuna,	*dum* è	fideli	dolosus	factus sit		&

Judas	værk	(†) at	vinna		meth	ilt	(2) rath	gen
Jude	verck	at	vinde	(§)	med	ildt	(*) raad	imod
Judæ	scelus	commiserit			malo		consilio	contra

Heran	sinum	tha	haffwir	han	sik	siælver
Herren	sin	da	haffver	hand	sig	selffver
Dominum	suum	tunc			se	ipsum

forgiort		oc	alt	thet	han	a. (3).
forbrut	(4)	oc	alt	det	hand	eyer.
prodiit		&	omne qvod	ille	possidet.	

Juris aulici Lex II. De proditione & crimine læsæ Majestatis. Gaardsrættens 2. Lov om Forræderie.

† ɔ: Forræderi proditio. § ɔ: at giere *facere, committere.* * ɔ: ont ɔ: *malum.*

Alia versio.

Si qvis nefandum aliqvod proditionemve infidam in Dominum suum malo animo commiserit, eo crimine vitam & omnia sua bona diruet. (5)

NOTÆ.

(1) Prædictus Episcopus Islandiæ ita hac de re scribit: Avothã qvid propriè significet nescio, nisi forte legi debeat awitha ɔ:

inse-

insolentia, *temeritas*, Danicè Daarlighed / Islandicè ætvit. Wskæpicæ autem notat *infandum facinus*, Danicè Uhørlig Gierning / Islandicè vskøp. Sensus igitur erit; *si cuiqvam contigerit* (*perpetrâsse*) *temerarium & infandum facinus*.

(2) Ilt est vox Runica sive antiqva Danica, Islandica, Norvagica, Gothica; Svecica & Anglica. Illur enim Runicè, Norvagicè, & Islandicè ɔ: *malus*; Illur / ill / illt ɔ: *malus*, *mala*, *malum*: Unde Proverbium Runicum illt mun af illu blotnast ɔ: *mali incepti*, *mali eventus*. Hinc Runica & Islandica Illgiarn ɔ: *malignus*, *maleficus*; Illbyte ɔ: *malitia*; Illudlegur ɔ: *qvi spirat in vultu malitiam*; Illpyde ɔ: *malorum consortium*; Illvidre ɔ: *tempestas*; Illa ɔ: *malè*, e. g Illa giefast ojofn rád qvad Gretter ɔ: *malè succedunt iniqva consilia cecinit Greterus*; Illska ɔ. *malitia*, Gothri:histo: Gothica *pag*: 207. *pag*: ; Illfus ɔ: *ad malum faciendum promptus*; pag: 186. Illmaliga ɔ: *ignave*; & pag: 57 Illmenni ɔ: *neqvam*. Norvagicè Hirdskraa *pag*: 180. Illirslutir ɔ onde Ting / *malæ res*; pag: 187. Ill gressi ɔ: ond Gres / Ukrud; pag: 264 Ildskhed ɔ: arrighed / *malitia*, *pravitas animi*; Diction. Norvagic. *pag*: 56. 57. Ilt ɔ: *malum*: Hinc ilt udi Liva ɔ: Liffsyge; Ildgiærs Menniske ɔ: et Menniske som icke acter hvad onde hand giør. Sveticè ill ɔ: *pravus*; illa ɔ: *malè*, *corruptè*; Illa liudande ɔ: *absonus*, *dissonus*; illa luchtande ɔ: *fœtidus*; illistigh / illsnedigh *astutus*, *callidus*, *fallax*, *dolosus*; illskeful ɔ: *malignus*; Illvilligh *malevolus*; Ilvilie *malevolentia*. Danicè ilde ɔ: *pravè*, *malè*; ilde liudende / ilde stemmet / ɔ: *absonus*; ilde luctende / ilde stinckende ɔ: *fœtidus*, *putidus*, *graveolens*; ilde udseende ɔ: *sqvalidus*; ilde giort *male factum*; ilde sindet *fervidus*, *rapidus* &c. In jure nostro Danico occurrit ilvillie ɔ: had / affvindsiughed *odium*, *invidia*, *ira*, *malitia*, Ju. Scanic: *lib*. 7. *cap*. 13. *& lib*. 9. *cap*. 7; illæ lige ɔ: lige som ilde / sive ilde giort ɔ: *malefactum*; ilde ɔ: klage / kiære ɔ: *qverela*, *postulatio*; ilde / ɔ forhindre / forbiude *obstrigilo*, Jur. Cimbr. *lib*. 1. *cap*. 55. : Unde ildske ɔ: klage / kiære / *intendere alicui actionem in foro*, Ju. Cimbr. *lib* 3. *cap*. 44. Confer jus Scanic. *lib*. 2. *cap*. 9. *lib*. 4. *cap*. 15. 17. 20. *lib*. 7. *cap*. 8. 14. Anglicè ill ɔ: *malus*, *pravus*; illwill *livor*, *malignitas*, *invidia*; illfoured *deformis*; ill disposed *ægrotus*. Minshæus *in suo Etymolog*. *Anglicano* derivat ill contractè à voce alia Anglicana ruill ɔ: *malus*, Belgic. ruel / Saxon. uvel / ovel / Teuton. übel; ruill

verò

vero vult esse ab Hæbr. הֶבֶל hebel ɔ: *vanitas.* Joh. Pauli Resenius Lex *Dan:* MS, putat Danicum ilde esse à Germanico übel/ qvod dici ipsi videtur ad Hæbr. עָוַל ɔ: *iniqve egit.*

(3) Vide supra notas *ad Præm: part.* 3. *num.* 12

(4) Forbrot sit Liff/ forbrødt sin Hals; ita vertit Saxonis Interpres Danic *pag. mihi* 227: *lin* 11. *ab ult:* . Hirdskra pag 27. tha hafe hann fyre giort Fæ och Fride Lande och Lausum eyer ɔ: da haffver hand forgiort (forbrødt) Gods och Fred/ Land och Løsøre/ ɔ: *vita juxta bonis privabitur.*

(5) Hujus legis meminit Sveno Aggo: *hist:* Danic. *pag.* 191. Enumeratis jam legibus, qvibus minores controversiæ antiqvitus decidebantur: Super est ut ad majora transeamus negotia. Qvum verò versuti hostis Diaboli qvotidiana sollicitudo id unicè agat, ut nos suis imposturis circumveniat; callidè nos ab uno ad alium excessum sensim veluti per gradus ascendere facit, ut tandem ad damnationis interitum, completo delictorum cumulo, seducat. Nam ubi pestiferâ suggestione satellites suos in minutis exercuerit; postea eos ad majoris ruinæ lapsum indesinenter invitat, sic qvos antea cum commilitonibus suis, ad cædis usq; discrimina, rixari perdocuerat; eos tandem audacius aggreditur, instigatq; ut Domino Principiq; suo proditione mortem machinari non vereantur.

Si qvis ergò detestando hoc facinore se noxium reddiderit, ut proditionis consilium contra Dominum suum moliri ausus fuerit; non solùm vitæ, sed & omnis substantiæ suæ jacturâ illum damnandum censuerunt.

Caput five Lex III.

Of Kunung wil annan Man aff
Om Kongen vil nogen anden Mand aff
Si Rex velit aliqvem alium virum ex

Witholag cumma / tha skulde han
Gaarden (a) komme / (b) da skulde hand
aula venire (c) tunc debet ille

ferst i sin Gard med twa
först i sin Gaard (d) med to
primò in sua domo per duos

Witherlagha Men (1) latæ hanum i sin
Hoff Mend lade hannem i sin
aulicos eum in suo

Sveit (2) oc i sin færthing (3) steffna
Svite och i sit fierding (4) steffne
comitatu & in sua qvarta parte citare

Huskarla (5) steffna (6)/ oc
med Karles / som ere i Huuset (f) steffning / oc
domestica (g) citatione, &

neffna for hannum Stath oc Dagh.
neffne for hannem Sted oc Dag.
nominare coram illo locum & diem.

Søker (7) han eig steffnæ tha
Søger hand ey steffne (h) da
Paruerit ne citationi (k) tunc

skal

Juris aulici Lex 3. De modo procedendi in caussa proditionis, ejusq; pœna.
Gaards-rettens 3: Lov. Om Forræders proces och straff.

(a) Hoffet
b. skal settis / udviisis.
c. ejici.
d. paa hans Bopæl.
f. Hoffet
g. ɔ: aulica. vide sup: pag. 467.
h. møder hand ey paa stefne

ſkal hem fara til Hus hans
ſkall hand hiem fare (†) til Huus hans
debet ille proficiſci ad domum ejus

oc ſteffna annæn tima (8) oc ſigia
oc ſteffne anden gang. oc ſige
& citare ſecunda vice. & dicere

hanum ſtath oc Dagh. Gømder (9)
hannem ſted oc Dag. Svarer
illi locum & diem. Reſponderit

han eig ſtefnæ tha ſkulde han tredia
hand ey til ſtefning da ſkulde hand tredie
ne citationi tunc debet ille tertia

ſinne hanum lata ſtefna hem til
gang hannem lade ſteffne hiemme til
Vice illum citari domi in

Hus hans oc ſigia hanum nar
Huus hans oc ſige hannem naar
domo ejus ac dicere illi qvando

oc hvers (10) han ſkal ſøkia. Gøte (11)
oc hvor hand ſkal ſøge. (l) Skiøtter (n)
& ubi (m) ille debet comparere. Paruerit

han eig Stefna tha vare fæld (12)
hand ey Steffning da vere hand feldt
ne citationi tunc erit condemnatus

oc fly Land/ oc Konung take alt thet hand atte.
oc fly Land / oc Kongen tage alt det hand aatte. (p)
& fugiet regionē & Rex capiet omne qvod ille poſſidebat.

† reyſe hiem.
k. ſi non comparuerit citatus.

l. Steffnings møde.
m. locum & tempus.
n. acter.

p. eyede.

 Kom-

Comme han til stefnæ oc matte Konung
†. funde. Kommer hand til stefning oc maatte (†) Kongen
Si venerit ille citatus, & potuerit Rex

med twiggia (13) Witherlagha manna witne
med to Hoff Mend vidne
cum duobus aulicis testari

oc med Hælegdoms eth hanum san
(q.) Helgens oc med Helligdoms (q) eed hannem sand
& cum sanctitatis juramento illi veram

(r.)ofver-beviise ham Sagen. gøre at Sak thet han wilde ratha
giøre Sagen (r) det (s) hand vilde forraade
facere causam qvod ille voluerit prodere

(s) at antig a Lif ællar a Land hans/ tha
enten paa Liff eller paa Land hans/ da
aut vitam aut Regiones ejus, tunc

hafver hand Witherlag takat oc
(t.) skal forviisis Hoffet. haffver hand Gaards-rættens Lag tafft (t) oc
ille aulam prodidit &

sik siælvan forgiort. Thordhe
sig selfver forbrut. Torde
se ipsum prodidit. Audebant

Witherlaghe men thet eig witne
Hoff Mend det ei vidne
aulici viri illud non testari

oc a Hælegdom eig sveria/
(‡) ved oc paa (‡) Helligdom ey sverie (‡)
& in non jurare,

	tha	skal	han	med	Gudz	Dom
	da	skal	hand	med	Guds	Dom
	tunc	debet	ille	cum	Dei	judicio

(‡) med Helgens Eed bekrefte.

(14)	æller	fællis	ællær	wæriatz
	enten	fellis	eller	veries (*)
	aut	condemnari	aut	defendi.

* forvaris.

thet	ær	med	Jarnbyrth (15)	aff
det	er	med	Jernbyrd	aff
hoc	est	cum	ferro candente	ex

	then	loghnær		gamble	Knut
(§)	den	Lov	den	gamle	Knud
	illa	Lege (♂)	qvam	senex	Canutus

§ effter ♂ per ferrum candens.

giorthe (16).
giorde.
fecit.

Alia versio.

SI Rex aliqvem è curiæ valvis repulsum (†) velit, eum primò in domo ejus per duos aulicos in ejus comitatu & in ejus qvarta parte citabit nominabitq; ipsi locum & diem. Si non comparuerit, domum ejus adibit & secunda vice citabit, dicetq; ipsi locum & diem. Si in die & loco præscripto non venerit tertia vice illum provocabit in domo ejus, locumq; ad qvem citatur & deniq; diem, qvo citatus comparere debet, indicabit. Si toties vocatus judicio non stiterit inq; judicium non venerit, tunc condemnabitur, soloq; Regnorum pulsus bona ejus Regis ærario applicabuntur. Si a. citatus apparuerit binisq; testibus aulicis ut & sacro juramento convictus fuerit, qvod vitæ Regis insidias paraverit, vel ejus regna prodere tentaverit è curia.

† Sax. Gram. p. 197. l. 34.

ria ejiciendus eſt, ſemet ipſum diruens. Sin verò hoc modo convinci non potuit per miraculum aut condemnabitur aut abſolvetur: qvod fit teſtificatione innocentiæ per ferrum candens, Jarnbyrdur apellatâ, idq; ſecundùm legem à Canuto Sene latam.

» Hæc tali modo à Saxone *lib*. 10. *pag*. 198. *&* 199. *referuntur*: Si » qvis commilitonum ſuorum qvempiam manu, ferro, vel fuſte læſiſſet, » aut ſi qvicqvam violenter ejus manibus extorſiſſet; comamq; alieni » capitis violaſſet; poſtremò ſi Majeſtati inſidias ſtruxiſſet abundéq; » de facto teſtium aſtructione, conſtaret, tanqvam capitalis criminis » reus, clientela amotus, militari munere defungebatur. Is namq; » graviter ab aliqvo affectus fuerat inprimis Regem ſella poſita jus mi- » liti dicere poſtulabat. Unumqvemq; bini duntaxat commilitones » explebant. A qvibus ſi reus in qvæſtionem publicam deducendus, » rem familiarem poſſediſſet, domi ſemel, bis in curia, apud diſcubitus » ſui locum, præſens abſenſve, poſtulari ſolebat. At, ſi fundo care- » ret, eo loci, ubi in aula accubare conſveverat, ter ſponſione provocan- » dus fuerat. Concione initâ, qvi provocaverant, ſincerè ſe reum » poſtulâſſe, nihilq; in ea cavſæ dictione favoris aut offenſæ reſpectui » indulſiſſe jurabant, ſimulq; & citatorum, & teſtium partibus inſervie- » bant. Conſeqventer in reum principalis facti teſtimonium, à du- » obus denunciandum reſtabat, juramento præfari juſſis, nec actoris » amore, nec rei odio qvicqvam ſe præter oculis aut auribus explorata » dicturos. Nam in qvæſtione læſæ Majeſtatis propenſior auditui » fides haberi conſveverat, cœterum teſtimonium in oculis reponeba- » tur. Præterea objecta defenſionis præſidio repellere non licebat. » Siqvidem teſtium criminatio, neq; alieno patrocinio, neq; propria cu- » jusqvam repulſione ſubrui poterat. Tantum qvippe authoritati » ipſorum pondus inerat, ut aſſertionis eorum fidem elevare proxima » ſacrilegio dementia putaretur. Ita reus adverſum teſtimonii flu- » men, nec culpam nec innocentiam ullo argumento tueri potuit. Sed » neq; ei, ſi ſponſione provocatus fuiſſet, reſtipulatione uti licuit. Ra- » tionem teſtium diſtricta judicum inſeqvebatur autoritas, reum veluti » evidenter noxium, nihilq; jam pro ſe recuſantem, honore opibus, pa- » tria, atq; omni demum militari functione damnantium: Hoſtibus ejus honos atq; impunitas adjudicabantur. Sua nulli longinqvitas præ-

ſidio

sidio esse poterat,qvò minus & accusatio testibus, & damnatio sententiis instrueretur. Qvarum utraq; plenè partes suas exhibente,reo defensionis amplecti præsidium non licebat. Tum demum Rex cognitione susceptâ,an ea cœteris pronunciatio placuisset,interrogat. Ipse enim auditoris tantum partem exeqvens, *qvos* militiæ judicationis mandavit arbitrium, deforme ratus damnare viros qvos ipse fovisset. Qvapropter in eos,qvorum egregia opera usus fuerat,asperè pronunciare veritus,qvæstionem ad se delatam, ad Curiæ cognitionem relegavit,silentium moderationis suæ fidem, qvàm sententiam severitatis testem esse maluit. Cùmq; demum,exauditâ militum responsione, totius concionis suffragia judicationi consentanea noscerentur, qvi damnatus fuerat interrogari solebat, terreno an maritimo secessu fugam petere decrevisset. Ita Rex proscriptione suos qvàm nece puniri maluit,delectumq; fugæ,ne violentiam repræsentaret,indulsit. Qvod si reus mari se credere delegisset,eò commilitonum freqventiâ prosеqvendus, dataq; nave,remigiis,commeatu,vasculo egerendis aqvis, ideo tamdiu in littore operiendus fuerat,donec remi, si eis navigatio gereretur, vel si velis,antennæ extra, conspectum abiissent. Tum deniq; qvi profugerat, superiori ab omnibus sententia repetita, amarissimorum maledictorum verberibus laceratus tristissimis totius militiæ suffrâgiis damnabatur. Qvi si tempestate in littus relatus fuisset, continuò ut hostis habitus violatæ societatis pœnas pendebat, discrimenq; capitis ejus,funesto damnationis incursu cupidè à commilitonibus expetebatur. Ita non periculosa minùs quàm ignominiosa sontium evitatio fuit. At si militiæ munere defunctus terra perfugere maluisset, ad nemus usq; pari militum curâ comitandus erat, cunctis tamdiu in ejus abitu expectantibus qvousq; procul ipsum abesse cognoscerent. At tunc demum magno cum totius militiæ fragore ter validè edendus clamor, cunctaq; strepitu miscenda fuerant, ne fugiturus ullo ad eos errore referri posset. Tunc demum destricta,& jam inexorabilis omnium severitas cunctis solenni jure completis,ne de indemnato supplicium sumere videretur, supremam reo damnationem intendit,effecitq;, ut qvi se à speciosо militiæ convictu abruperat, turpiter vagam vitam proscriptus exigeret. Ita militaris disciplinæ rei, judicialis ignominiæ gravitate in abjectissimorum conditionem relegabantur. Adeò enim Rex contumeliam

» fontium non sangvinem sitiebat, ut eos probroso castigationis genere » qvàm cruento punitiores putaret. Si qvis autem ei postmodum » commilitonum uno telo aut comite superior obvio pepercisset, ipsius » se contumeliæ participem præbuit, cujus culpam vindicta proseqvi » formidavit. Tale noxiis, qvoties à Curiæ moribus degenerâtum » fuerat, militiæ munere defungendi jus erat. Adeò qvondam Ca- » strensis notæ dedecora judiciali repellebantur umbone. Qvod si » reus ab actore testimonio superari neqviret, sex secum commilitoni- » bus in jusjurandum accitis, culpæ, qvæ objiciebatur, alienum se fuisse » monstrabat. At si commilitonum qvis eum, qvem militiæ consor- » tem nescisset injuriâ per ignorantiam affecisset ad conciliendam errori » suo fidem, prædictum sodalium numerum (sex videlicet) in sacramen- » ti societatem contrahere debuit. Cœterum solenni jure convi- » ctos ac superiori modo damnatos felicitas deficiebat, occupabat adver- » sitas; eò qvidem certius, qvod trium Regnorum Pontifices adver- » sum talium transgressionum reos solenni execratione usos ille con- » stabat. Ita disciplina ejus geminum amplexa columen, partim » regio partim religionis præsidio nitebatur, ut humanam sententiam » divino crederes judicio comprobari. Cujus rigor discordias rupit, » simultates finivit, seditiones extinxit, pacatioremq; Regi militem » reddidit.

Om Lov-maal at forfølge.

Danicè. I. Den som haffde en anden at tiltale/ hand klagede først for Kongen oc begierede at hand vilde sidde oc sætte Dom paa sin Stoel. 2. Gienparten skulle tre gang indsteffnis ved to Hoffmend/ som gior en lovlig Steffning. De skulde første gang giffve hannem en gang Varsel til hans Bopæll/ om hand var Bosiddendis/ oc siden to gange offver Borde/hvad heller hand var tilstede eller icke. Var hand icke Bosæt/ da steffnedis hand tre gange ved Kongens Bord hos sit Sæde. 3 Naar Kongen oc Raad vaare sæt/ da fremginge de som Steffningen haffde giort / oc sore at de haffde lovlig indkaldet den som sagedis/ oc vunde at de intet handlede i denne Sag/ enten for vild eller Venskab i nogen maade. 4. Dernest fremginge Vidnesbyrdene/ som vare tu udi det mindste/ hvilcke giorde deris Eed/at de icke skulle sige noget anklageren til Bil-

lig

lie oc hans Gienpart til Had / anderledis end de det haffde seet eller hørt udi Sandhed. Thi vdi de Sager/ som rørde paa hans Kongl: Mayest. der skulle mand meest gaae effter det som hørt var. Hvad andre Sager var anrørendis/ der gick siun for Sagen. Hvad som saaledis lovligen bleff vundet / da maatte ingen rygge eller bagdriffve. Haffde ochsaa nogen giort et vedsæ paa samme Sag / da maatte hand icke drage sine Ord tilbage. 5 Naar som Vidnisbyrdene vare forhørde / da gick Dommen strax der paa uden videre forhaling. Den som skyldig findis hand bleff strax sagd fra sin Ære / Gods oc Fæderneland/saa at hand aldrig maatte tiene udi Gaarde/eller leyre sig i Orlog med ærlige Hoffmend effter denne Dag. Hans anklagere bleffve dømbte gielde oc giefve/oc ved mact oc lige i alle maader. 6. Denne Dom stod aldeelis for fulde / hvad heller den som anklagedes var nærverendis eller icke. Hannem hialp siden ingen undskylding ihvorsomheldst/hand vaar/at Vidnisbyrdene jo bleffve hørde / oc Sententzen affsagt. 7 Effter at Dommen vaar gaaen stod Kongen op aff sit Sæde/spurde omkring/om den behagedis saaledis de andre sine gode Mend. Kongen affsagde selff ingen Dom/men hørde flitteligen Tiltale oc Giensvar oc huad Domhans Hoffsinder gaff der paa. Thi hand vilde icke være saa haard oc grum imod nogen som haffde brugt sig i hans Bestilling/ at hand vilde selff dømme eller forviise den sit Land oc Rige. 8. Naar den meenige Hoff samtyckte den fremfarne Dom / da adspurdis hand som Dommen var offvergaaen hvad heller hand vilde rømme Riget ofver Landet eller Haffvet. Thi Kongens Fromhed var end da saa stor/at hand vilde at ingen skulde skammeligen affli[illegible]vis aff sine Tienere/men beholde Liffvet/oc fly Landet effter sin egen udvælelse. 9. Der som Rømnings Mand udvalde sig at drage offver Haffvet / da fulde Kongens Tienere hannem til Stranden / oc gaffve hannem en Baad/Aarer/Fetalie/oc et Øse-kar/ oc stode saa lenge ved Stranden/ som de kunde enten see noget aff Aarene eller Roerne. De forfulde hannem ocsaa med høy Raab oc skammede hannem for sin Misgierning oc U-ærlig Sag. Hende det sig at Vær oc Vand dreffve hannem tilbage under Landet / da bleff hand optagen oc miste sit Liff. Saa stor baade Vanære oc Fare var paa ferde/med denne fattige for-

 dømte

dømte Misdedere. 10. Mens dersom Rømnings Mand udførede sig at drage offver Lands/da bleff hand som før er sagt / fult aff Kongens Tienere til den neste Skov oc gick saa alleene fra dennem. Naar de tenckte at hand var icke gaat skiste Vey fra dennem / da raabte de endrecteligen med høy Røst oc Bulder tre gange / at hand icke skulde komme dem paa Hænder igien aff forseelse oc vildfarelse. 11. For det sidste samtycktis af alle Kongens gode Mænd/at den som saaledis var lovlig forfuld oc fordømt skulde aldrig benaades eller indtages igien i Landet / men leffve med Skam oc Sorg sin Lifs Tid / udi Elendighed. Saadan Straf holtes udi disse Dage langt større oc skammeligere end at miste Lifvet. 12. Hende det sig efter denne Dag/at nogen af Kongens Undersatte kom i ferd med Rømnings Mand/ oc var self anden eller hafde en Piil meere end hand oc sparede hannem / da blef hand tillige deelactig udi hans Synd oc Brøde med hannem. Saaledts straffedis de som forbrøde sig imod Gaardsrætten 13. Men sictedis nogen Sag / oc kunde icke feldis med lovlig Vidnisbyrd/ da tog hand sex Mend til sig / oc friede sig med sin Eed. Sammeledis værnede sig Hof Mend med sex Mends Eed/ naar de forgrebe sig uden Villie oc Vidskab imod deris ubekiende Hoftienere 14. Hvilcke som forvundne oc fordømte vare efter forskrefne statuter, den ofvergick icke alleeniste denne timmelig U-lycke som nu,er omtalt/men ocsaa Kirckens Band udi alle disse tre Kongeriger : Saa at baade Lands Lov oc Band stemmede ofver it med hver andre / at straffe hvad som u-louligt oc straffeliig fantis. Der med fortogis oc afskaffedis alle Tretter/Kif/Oprør oc u-lempe/ oc der med holtis god Sed oc skick udi Kongens Gaard.

HAnc fuisse formam & modum actionis cum læsæ Majestatis Reo instituendæ, hasqve crimen læsæ Majestatis committenti pœnas Canuti lege irrogatas fuisse,testatum qvoq; facit Sveno *hist: Danic.pag.* 192. Si qvis ergo detestando hoc facinore se noxium reddiderit, „ ut proditionis consilium contra Dominum suum moliri ausus fuerit, „ non solum vitæ,sed & omnis substantiæ suæ jactura illum damnandum „ censuerunt. Hac itaq; forma conveniendum decreverunt, si „ quem

qvem Rex de proditione vel crimine Majestatis - - - - - »
donec ita velis sinus ventus impleverit, ut intuentium se aspectui subduxerit; aut si, Favonio non favente, remis undas impulerit, donec remorum aspectu cunctorum oculis subtraxerit, in littore tenentur præstolari. Ubi verò paulò longius provectum in pelago delitescere existimaverint, classico clangore ternis vicibus vociferantes, antiqvæ confœderationis jura ipsi resignare debent. Sin autem in solo natali exstiterit, & prædicti sceleris crimen incurrerit, universum militare Collegium ad nemoris densitatem eum comitari tenetur, inq; nemoris fronte præstolari, donec se adeo recedendo semoverit, opaca qvælibet tesqva legens, ut eorum clamorem aut vociferationem exaudire non valuerit. Deinde universa commilitonum legio totis unà viribus trinâ vociferatione valide proclamabit, ne alia ad eos viâ redire possit. Qvo facto, hac lege tenentur astricti, ut si qvisqvam commilitonum, uno saltim comite aut telo superior, illi postmodùm occurrerit eumq; non invaserit, ejusdem ignominiæ & probrosæ nuncupationis jacturam subire teneatur. *Hæc ille.* In Statutis Convivii in memoriam & honorem B. Erici Regis Ringstadiensis instituti, inter alia hæc qvoq; lex invenitur; Si qvis interfecerit non Congildam vel aliqvem potentem & propter insufficienciam suam liberare se non valuerit, fratres qvi præsentes extiterint subvenient ei à vitæ periculo qvomodo potuerint: Et si vicinus aqvæ fuerit acqvirant ei lembum cum remis & haurile vas & ferrum cum qvo ignis eliditur & securim; ipse sibi deinde prævideat secundum qvod valeat. Qvod si eqvo indiguerit acqvirant ei & comitentur eum ad silvam & non in silvam. »

NOTÆ.

(1) Witherlaaga Menn i: *aulici juri delictorum subditi*, sive ut Stephanus *in Not. ad Sven. hist Dan. pag.* 170. i: *viri sive milites, qvi se lege* Witherlagh *dicta, adversus omnes injurias tuentur*, vel *qvi tali legi obstricti & obnoxii sunt, adeò ut illius præscripto parere, & ad ejus normam & tenorem vitam actionesq; omnes instituere teneantur.* Hinc reum esse in

 Wither

Witherlagh Manne ɔ: *reum esse scandali, qvod qvis commilitonibus suis prabuit*, vel *reum esse delicti, qvo qvis societatem militarem Legi* Witherlagh *subjectam ostendit* Plura vide supra ad Witherlagh.

Witherlaghs-Men vocantur I. à Huitfeldio *hist. Dan. pag* 76. *lin:* 27. Huskarle. II. à Saxone. Gramm: 1. Commilitones *hist. Dan: lib:* 10. *pag. mihi* 197. *lin.* 51. *pag* 198. *lin.* 20. 27. *pag.* 199. *lin.* 7. 14 28. 33. 34. *pag.* 200. *lin* 14, qvod Saxonis Danicus Interpres Andreas Vedelius vertit *pag. mihi* 227. *lin.* 9. *& lin.* 7 *ab ult.* ɔ: offmænd *& pag.* 228. *lin.* 30. *& lin.* 10. *ab ult.* Kongens Tienere item *pag* 229. Kongens Undersaatter, nec non *pag.* 229. *lin.* 16. *ab ult.* Kongens Mænd. Hinc Saxo *pag.* 106. *lin.* 33. Commilitum Regis Canuti stipendia meriturus accessit ɔ: Hand gaf sig under Kongens Gaard / Sax. Danic. Interpr. *pag.* 226. *lin.* 4. 2. Simpliciter Milites *pag.* 108 *lin.* 5. 53, Confer. *pag.* 199., Danice Hoffsinder *pag.* 227. *l* 18. *pag.* 228. *lin.* 21. *pag.* 229., item menige Hof *pag.* 228. *lin.* 21. 3. Militum concio *pag.* 199. *lin.* 52: 4. Universus rei militaris status *pag.* 200, *lin.* 4. 5. Tota militia *pag.* 199. *lin.* 18: Unde militaris animadversio *pag.* 199. *lin: penult*; militaris mos *pag.* 200. *lin.* 30. 6. Militiæ consortes *pag.* 199. *lin.* 34., Danicè Hofftienere *pag.* 229. *lin* 9. *& pag.* 223. *lin.* 2. 7. Socius *pag.* 198. *lin.* 13., Danicè Hofbroder *pag.* 227. *lin.* 25. 8. Sodales. *pag* 199. *lin.* 36. 9. Tota concio. *pag.* 199. *lin.* 3., Danicè menige Hof *pag.* 228. *lin.* 24.

(2) Sveit ɔ: følgeskab vel Herrit *collectio hominum, populus.* Hirdskraa *cap.* 38. *pag.* 287. Þeir XII. Menn som Kongur erfnir til / skulu skipta Hirfange / Þeir skulu skipta fyrdt i Helminga / Þa er alt er til stangar borid: Þa i fiordunga sidan hverium fiordungi i Helminga. Ene Styrmeen oc Hirdstiorar Þeir sem Kongur nefnir til / skullu skipta fyrst / öllum Sveitum i Helminga / oc sidan i fiordunga / sidan skal liggia heuti i skaut af hverium fiordungi ɔ: de 12 Mænd som Kongen nefner til skulde skifte Hærfanget (ɔ: Byttet) de skulde skifte først i Helming (halfpart) da som alt er til Stangen baared; Derneſt i fierdinger fireparter) siden hver fierding i Helminge (ɔ: to parter) End styremænd oc Hofmarskalcke / de som Kongen nefner der til / skulle skifte først alt samen (ɔ: bytte i Helminger (ɔ: i to parter) oc siden i fierdinger / siden skal legges Lod i skiød af hver fierdinge &c. ɔ: *Viri duodecim à Rege nominatim ad id electi pradam hoc*

mo-

modo partirentur: Primò omnia ad has tam projecta qvæ qvisq; fuerat nactus, in duas partes & postmodum in qvatuor sunt dividenda : Hanc iterum qvartam qvamq; partem in duas æqvales sortes duodecim illi arbitri patirentur. Nau*cleri verò & Præfecti Prætoris à Rege constituti omnem aliam prædam, (naves puta aliaq; ejusmodi acqvisita) primò in duas, deinde in qvatuor partes æqvaliter distribuent. Postea missis in gremium partium sortibus, illam qvisq; qvartam habebit, qvam sors indicaverit, pro numero virorum partiendum.* Sveitfastur ɔ: indvaanere / *subditi*, Hirdskra. *pag. 317.* ; Sveittar-drättur ɔ: Tvedract / Oprør *rebellio, seditio, factio*; Islandicè Sveit 1. ɔ: *certa pars plebis & Regionis*, *Provincia*, *Eparchia*, *Comitatus*, Danicè Herret : unde Sveitunge ɔ: *concivis* : 2. *tribus, tractus*, Hebr. שבט Schevath ɔ: *tribus* : unde Sveitung ɔ: *contribulis.* Runicè Sveit / Sveiter in Genitivo ɔ: 1. *comitatus*, Danicè Svite / Gallicè Svite *Idem.* Ita n. scribit Thor in Eglu: Lad hef eg heyrt at hird Kongs er skipud af Rey mörum einum / og Licke mier allfyselegt ad koma ißa Sveit af i eir vilia vid mier taka ɔ: *Audivi omnes Regis aulicos esse pugiles, quocirca optandum mihi videtur eorum societati adscribi ut possem, modo me recipere velint* : 2. *habitatio vallina, utrinq; montibus cincta* ; *unde* Sveitungur ɔ: *ejusdem provinciæ aut societatis homines.* Egla: par leitust X Mene af Sveitungum Egils ɔ: *moriebantur decem viri è Societate Egilli.* Anglicè Suite 1. *Secta.* Svite of the Kings peace ɔ: *secta pacis* Regis. 2. *actio*, Svite in Lav / processe in Lav / *actio processus* à procedo, qvia juste & legitimè à termino ad terminum progrediendum, nec à posteriore incipiendum. 3. *postulatio*, aliàs reqvest.

(3) Lingva antiqva Norvagica Fiorthung sive Fiordung / & & moderna Norvagica & Danica fierding ɔ: *qvarta pars alicujus rei.* In Jur. Norvag. occurrit fierding. ɔ: fierte parten af et Folcke eller Herrit ɔ: *qvarta pars Nomarchiæ.* Fierdingsting verò in nonnullis Norvagiæ locis, inprimis in Bergensi præfectura, habet multò latiorem significationem, qva de re vide Dominum Johannem Bielke in explicatione terminorum Juridicorum ex Legibus Norvagicis *pag. 24.* Item Fierdings-boed ɔ: fierde-deel af fuldboed / Ju. Norvag. M. B. *cap. 12. vers. 3.* ; Fierdings-Mand / som eyer oc boer paa fierde parten i en Gaard ; Fierdingsgafve ɔ: fierde part i nogen Løs øre / Jur. Norvag. A. B.

A: B. *cap.* 22. *verf.* 2. Sic qvoq; Danicè Fierding Smør ɔ: *qvarta pars tonna butyri* ; Fierding Oxe eller Lamme Kiød ɔ: *qvarta pars carnis bovina, agnina* ; Fierding Jord ɔ: *qvarta pars terra vel agri* ; Fierding Aar ɔ: *qvarta pars anni* ; Fierdings-Skift ɔ: *tribus* ; Fierdings-mand ɔ: *tribulis, & si aliorum caput est, tribus Magister*. Norvagicè Færing ɔ: En liden Baad med fire Aarer/ som to Karle kand roe paa / Dictio. Norvag. *pag* 31. Hinc colligere est aulicos hosce sive milites (Witherlaghs-menn) divisos fuisse in certos (Sveit) comitatus, sive cœtus ; Comitatus vicissim subdivisos esse in qvatuor partes, qvarum singula pars fiærthing ɔ: *qvarta pars* est appellata. Conf. eà qvid de Sveit à me in medium sunt allata, qvæ ut & hæc huic loco clarissimam effundunt lucem. Episcopus Islandiæ M. Theodorus Torlacius docet Fiærthing Islandis *determinatam Regiones partem* significare ; an v. hic ita accipiendum, nescit ; an verò aulicos hosce viros qvondam in qvatuor distributos fuisse classes, aliorum judicio relinqvit.

(4) Fierding occurrit bis in Jur. Cimbr. *lib.* 2. *c.* 1. Sandmen skulle vere otte i hwert Hæreth tho i hwer fierthing aff enghen felleth aff enghen Kircke Soghen tog mere end een. Huerther skall haffve enghen i then fierthing ther han er Sandmen i ath mynste felles bryde oc ey i Lande bo. Hæc Canutus Episcop. Wiburgensis ita vertit : In
» qvolibet Hæreth debent esse octo veridici duo in qvolibet fierthing
» sed de nulla communitate qvod dicitur fellegh / & de nulla parochia
» plures qvam unus, qvilibet illorum debet habere possessionem in illa
» fierthing in qva ipse est veridicus ad minus villicationem (hoc est fel-
» lebryde) & non colonum. Noster Krabbe Germanicè ita reddidit : In einer jeglichen Fogtey und Herrit sollen acht Schoppen o-
» der Sandtleute seyn zween in einem jeglichen viertheil/ doch von keiner
» Gemeinschaft oder Kirckspiel/ mehr als einer / und einen jeglicher von
» ihnen soll besitzen seine eigne Güter in denselben viertheil / da er ein
» Schoppe ist/ zum wenigsten in Gemeinschaft mit einem andern Baur-
» gulten und nicht mit einen Landsesen oder Zinßman. Blasius Ekten-
» berger hæc in lingvam Hollaticam ita transtulit : In iderem Harde
» schölen wesen 2. Sandtemenner/ jo twe in ideren verendele des Har-
» ders. Querst nicht mehr alse ein van ider Gemenscop / ock vth ideren

Carſpell nicht mehr alſe ein.Und ſchall ider ein van diſſen tho Egendohme hebben in dem Selvigen verendeele (dar he Santman inne iß) tho dem minſten eine Meyerſchop (Danicè felligs bryde) genennet/ Duerſt neen Landbo ɔ: Vhrſteman effte Lanſte moht he weſen. Obſervandum eſt heic qvod deſtincta ſit,in univerſum, Cimbria ſeptentrionalis in novem provincias, qvæ lingva patria Syſſel appellantur, ſuntq; Warſyſſel/Jelling-ſyſſel/Har-ſyſſel/Lover-ſyſſel/Saling-ſyſſel/Aab-ſyſſel/Himmerſyſſel/Ommer-ſyſſel & Wend-ſyſſel/qvæ provinciæ(à Joh. Lyſcandr. antiqv. Dan: *ſerm*: 3. *pag*. 10. nomine Toparchæ, Ducatus, vel Regionis inſignitæ)interfluente ſuperius Sinu Limmerico oſtendunt cœruleum Leonem cum 9. cordibus in Inſignibus Regum Cimbrorum gentilitiis,Chron. Danic. Svaning. *pag*. 6. Qvævis verò Provincia diviſa eſt in certas Normachias,Herreder dictas, qvarum ſingula Normachia ſubdiviſa eſt in qvatuor partes fier-thingh vel fierdingh ɔ: *qvarta res* ſive *qvarta pars* inde appellata.

Syſſel *provincia*, & non (ut vult Oſterſon. Gloſſ. jurid. Danic: *pag*. 758)*Nomarchia*, occurrit in Jur. Cimbr. *lib*. 1. *cap*. 1. Kynß Neffn thet er XII. Men indhen Syſſel oc indhen tredie byrdh ɔ: interprete Canuto : *Nominati de conſangvinitate ſunt* 12. *homines infra tertiam lineam Conſangvinitatis*, *& infra provinciam qvod vulgariter dicitur* Syſſel. Germanicus Interpres Syſel per Geſelſchafft explicat. Hollaticè Kionß næffn / det Syn 12. Mænne in der drüdden linie der negeſten Fründe/vnde in deme ſülven Syſſele geſeten. Norvagicè & Iſlandicè Syſla ɔ: *provincia*,*officium* , *munus*; item *curia* , Hirdſkr *pag* 152. Iſlandicè Syß. neutr. gen. *converſatio officioſa* ; Syſlum *opera* ; Syſla madur *Toparcha*; Norvagicè Syſſluman/ Danice Syſſel-man ɔ: Beſtillingsmand/Foget i et Syſſel;vide Hirdſkr. *pag* 24. 31. 32. 241 271. & Jur. Norvagic. V.B 1. *v*. 7. *& ſeq*. ; Syſſlu Breff/Hirdſkr. *pag*. 270. Hinc at Syſlæ ɔ: at arbeyde / *negotiari*, *operari*, *laborare*, rûte Qvæg/ſee til gode i Bondens Gaard/Jur.Seland. *lib*. 3. *cap*. 7. Syſlinge ɔ: Bondens Tienere ſom ryete Qveg/ *operari*, ibm. *lib*. 3. *cap* 23. *& lib*. 4. *cap*. 32; Syſel-thing/Jur. Cimbr. *lib*. 1. *cap*. 37. a thingi ſcal man Jord ſkøde oc ey andher ſteß/thet er a thet Hæreß thing ther Jord ligger i/eller Syſſel thing / eller Laugthing eller for Konninghen ɔ: Paa Tinge ſkal mand Jord ſkiøde/oc ey andenſtedß/ det er paa det Herridß

Ting Jorden i ligger / eller paa Syssel ting/ eller paa Landsting/ eller for Konningen ɔ: *In placito debet terra scotari & non in alio loco, hoc est, in placito in cujus* Hæreth illa *terra jacet, in placito* Sysel, vel *in placito totius terræ*, vel *coram Rege.* Germanicè Für Gerichte auff dem Dinge soll man liggende Grunde und Güter kauffen und verkauffen/und nirgend anders/ daß ist/ für den Gerichte und Hærisdinge da die Grunde liggende/für dem Gerichte der selbigen gegen/ daß man Sysseldìng heist/ oder aber für den Gerichte des gantzen Landes/ das man Landes ding nennet/oder für den König. Conf. jur. Cimbr. *lib.* 2. *c.* 57. Danicè Sysle-tid/ɔ: *succisivum tempus*; Sysle-gierning ɔ: *operæ succisivæ*; Syslesiuge ɔ: *Curiositas, polypragmosyne*; Sysle sing ɔ: *curiosus*; Syssel-dreng ɔ: *calator, mediastinus*: Vide diction. Herlovian. Paulli Coldingii.

(5) Hus-karla, Stephanus Stephanius *in notis ad* Svenonis *hist. pag.* 169. docet, Huskarle dictos esse *officiales aulicos*, sive *officia Palatina, milites Prætorianos, & qvoscunq; in aula Regis aut Principis alicujus versantes.* Cœterum qvænam sit vera Huskarles significatio, denominatio,& dignitas, haberi possunt supra in Hirdskraa *cap.* 26. *pag.* 467 468: *& cap.* 18. *pag.* 439. 440. Confer *pag.* 175. *& seq. & pag.* 119. 120. 121. item Hvitf. *hist. Dan. Fol. pag.* 76. *lin.* 27. Runicè, Islandicè, & Danicè Huskarl ɔ: *domesticus, operarius, verna*: Husabær ɔ: *opidum*, hist. Goth. Gothrici *pag.* 24. Antiqviores Dani qvoq; aulam Regiam suâ vernaculâ Huus nominabant: e.g. Axel-hus ɔ: *Axelii aula*, ita Arx Hauniensis olim vocabatur. Sic hodioq; Kolding-hus/ Hathersleffhus &c. Qvænam sit differentia inter Huusting ɔ: *domesticum forum*; Hirdting ɔ: *aulicum forum*, & Hoffdeting ɔ: *Procerum forum* sive *summum tribunal*, legi potest supra Hirdskraa *pag.* 292. Confer *pag.* 286. 503.

Karl aliàs est vox Islandica & Danica, Norvagicè Kår/ Arabicè דכר ɔ: *masculus, adultus, vir.* Hinc Islandic. Karlina ɔ: *vira*; Karlmenska *virilitas*, Karlmadur *vir masculus*; Hæbr. כר ɔ: *dux, aries, camelus*, item אכיל ɔ: *potens.* Gothicè Karlmangur ɔ: *qvod virum decet*; Karlmenska ɔ: *fortitudo.* Vide Gothr. hist. Goth. *pag.* 137. 266. Johan. Paul: Resenius in Lex: Dan: M. S. vult hanc vocem deberi aut Caro-

lo

le Magno,aut Hērculi,ſicuti Her Karls Vogn ɔ: *Herculis currus* ɔ: urſa major. Paulus Coldingius *in Diction*. *Herloviano* vocat tabernarium Karl udi Krambo/& pumilum Karl ſom en knyt Næſve/item tuonem Karlsvogn.

(6) Huskarla Steffnæ Steph. Stephan: *in notis ad Svenon. hiſt. Dan. pag.* 70. eſt conventus omnium,qvi ſunt in aula Regis, ſuper re qvacumq; decidenda,præſente Rege; vocisq; ſteffne ſive ſteffna qvadruplex eſt ſignificatio,nempe 1. *Forum placitum* barbaris, ſive *qvilibet locus juris dicundo cauſisq; agendis deſtinatus*, *locus ad qvem citatione qvis vocatur*, aliàs Maalſteffne: unde ſteffnemaal/ ſteffning ɔ: *citatio*. 2. *Colloqvium fraternum Societatis*. In legibus Convivii Erici Ringſtadienſis hæc lex exſtat: Qvod ſi aliquis Congilda ad Confratrem ſuum „ lædendum in domum Convivii ſecurim aut gladium ſive aliqvod te- „ lum portaverit, & ibi inventum fuerit, III. marcas emendabit ei, & „ Congildis III. marcas, qvia omnia tela in domo convivii prohibita „ ſunt, & ſi aliqve congilde diſcordes fuerint ex aliqva re, habeant con- „ ventum coram Senatore & Congildis, & tentent eos concordare ſi „ poſſent, & ſi non potuerint, tunc ſit extra gildam, qvi legem & judici- „ um omnium gildarum habere contempſerit. Et ſi qvis non conve- „ nerit ad Colloqvium fraternum omnium (qvod dicitur) ſteffna, ſoli- „ dum reddat. 3. *Congreſſus, conventus*: Vide Gothr. hiſt. Goth. *pag.* 270. 69 4. *dica*. 5. *Nundinæ*, aliàs Kaupſteffna ɔ: Kiøbſtefne: vide Worm: Lex, Run. *pag.* 121. 122.

Verbum at ſteffne etiam quadruplicem habet ſignificationem 1. *Citare, dicam indicere*. 2. Iſlandicè & Gothicè *ad locum aliqvem tendere*, Gothric. hiſt. Goth. *pag.* 3, *recta pergere* vel *vergere*. Unde Iſland. ſteffna. fœm. gen. ɔ: *via directa*, Danicè en Kaaß; 3. Steffne neut: gen. ɔ: *lignum ſeu fulcrum proræ*; ſteffnde gur ɔ: *modeſtus*, *director ſui*: Omnes à ſtaffn ɔ: *prora*. 4. *Amputare*, ɔ: at ſtefne it Træ ɔ: at affhugge Grenene paa it Træ.

Torlacius Epiſc. Iſland. vult Hus Karla ſteffna eſſe terminum Iuridicum & locum qvendam judicii vel conventus ita vocatum fuiſſe, id qvod patet infra, dum ſic legitur: tha ſkulle thet deleß a Huß-karla ſteffna: Item ſkal eig annet ſtedh delas æn a Huskarla ſteffna. Steffna qvoq; præter *dicam* vel *citationem* etiam *conventum* denotat &

Huskarll *domesticum* significat ; qvare Huskarla Dom (infra) *domesticorum judicium* forte indigitat Hæc Thorlacius.

(7) Søker/Gothicè Sokian ɔ: 1. *qværo*. 2. *postulo, disputo, inqviro* ; Svetic: Sökia/ Danicè Søge/ Anglo-Sax: Secan/ Aleman: suachen/suochen/Germ: suchen/ Angl: seek/ Teuton. soeken. Vide Glossa: Ulph: Gothicum *pag*. 130.

(8) Time ɔ: *tempus*. Islandicè tyma ɔ: *tempus*, tymanlegt ɔ: *temporaneum*. Lingv: Dan: antiqvi: time ɔ: *tempus* : Sic in LL. Cimbricis i there time ɔ: i deris Tid/ i deris Dage/meden de leffvede , *eorum tempore*. Gothicè time etiam *tempus* significat : unde timanlige ɔ: *mature*, hist: Goth: Gothric. Hodie Danicè & Sveticè time ɔ: *hora* , unde Danicè Timeglas ɔ: *horarium* , *clepsydera* , & Sveticè Time-steen ɔ: *sciotericum*. Time forte est ad Hæbr, זְמַן & Caldaic. זְמַן vel זִמְנָא ɔ: *tempus* qvasi Timen , vel à Latino *tempus* qvasi Teme.

(9) Gømder videtur esse ab Island. gegne ɔ: *respondeo* , *replico*, qvod est ab Island: gege ɔ: *contra,adversus,trans*,nisi forte gömder qvasi gømmet. Gømme in jur: Seland: *lib*. 6. *cap*. 3. & 4. est idem quod Danicum giemme ɔ: *depositum* ; unde giemt ɔ: forvart , Glossar: Jurid: Danic: *pag*. 387. Sensus igitur erit giemder han eig steffnæ ɔ: svarer hand eig til steffningen/ giemmer (acter) hand ey steffningen/ meder hand ey paa stefne.

(10) Gothicè & Sveticè hwar ɔ: *ubi*. Vide Gloss: Ulphilo-Gothicum *pag*. 95.

(11) ɔ: er hand icke flittig paa steffne/passer hand ey flittig paa steffne/lader hand sig icke see klarligen paa steffne. Giørst enim Norvagicè significat flittigen *diligenter*, Hirdskraa *pag*. 267; giør ɔ: klarligen *clare,aperte*, idem *pag*. 275; giørla ɔ: *idem*. pag. 313.

(12) ɔ: Domb ,in jure Cimbrico Feld / Lov-Fæld ɔ: *diminutus capite,condemnatus*,aliàs Lov forbunden ; item Frede-løs / ɔ: *extorris, exul, proscriptus homo,diminutus capite,aqva & igne interdictus* ; LL. Cimbr. *lib*. 2. *cap*. 22. & *lib*. 3. *cap*. 23., Recess: Christ: 4. Art. 21., Frideric: 2. Handfest: Art. 44. At felde ɔ: *condemnare* ; fæld ɔ: *condemnatus*. Runicè fall ɔ: 1. *Cædes*. 2. *Casus*: Unde proverbium fals er von adforum

forum trie ɔ: fald er (at vente) aff et forneder Træ ɔ: *casus sperandus ve-tusto ligno*. Vide Worm: Lex: Run: *pag.* 35. Islandicè eg fæle/fælde *ter-reo*; at fæla ɔ: *pavidum reddere*.

(13) Gothicè twai ɔ: *duo*. Glossar: Ulphilo-Gothr. *pag.* 141.

(14) Guds Dom ɔ: *Dei judicium*. Jarnbyrdh à multis dictum est judicium Dei, ut patet ex Ranulphi de Glanvilla *lib.* 14. *cap.* 1. Tenetur, *inqvit* se purgare is, qvi accusatur per Dei judicium, scilicet per calidum ferrum vel per aqvam pro diversitate conditionis hominum : per ferrum calidum si fuerit homo liber, per aqvam si fuerit rusticus.

(15) Jarn-byrth / Runicè Jarn-burdur/ hodiè Danicè Jern-byrd/masc: gen: *testificatio innocentiæ veterum per candens ferrum*, *controversiarum per ferrum ignitum examen*, ferrum purgationis Skers iern/ Sax. *lib.* 14. *pag.* 352. *lin.* 14., Worm: *Lex. Run. pag.* 59., Huitf. *hist. Episc. pag.* 99.

Jarnburdur vocabatur olim aliàs skyrsla ɔ: *candentis ferri portatio*, Wor. ibidem *pag.* 118. ; alstickß Worm. *monument* : *Dan. pag.* 76. *lin.* 7. *ab ultim*: ; Ordell/ordalium sive ardelium, idem ibidem *pag.* 76.. Hodiè à Danis etiam appellatur Jern-tegn.

Jarn-byrth / Jarn-burdur ɔ: *ferri gestatio*, ferrum candens sive ignitum qvod purgandi se causâ Rei gestare solebant. Compositum ab antiqva Danica voce Jarn (hodie Danicè & Sueticè Jern/ Anglicè Jron/Hispanicè Yerre sive Jerre ɔ: *ferrum*,) & à Danico byrde sive fuldbyrde ɔ: stadfeste ɔ: *confirmare*, *sancire*, ita ut ferri gestatio fuerit confirmatio innocentiæ : Vel ab Islandico sive antiqvo Danico eg ber/bar ɔ: *fero*, *gero*, *porto*, at bera ɔ: *ferre*, *gerere* : Unde Islandic. bør-nur / Dan. bør ɔ: *feretrum*; item Dan. byrde ɔ: *pondus*, *onus*, Island. byrda ɔ: *arca grandis*; Runice byrdingur ɔ: *genus navigii*; aliàs Run byrda ɔ: *penus*, *abundantia*, Lexic. Run. *Worm*, *pag.* 23.

Jer-tegen / Jerd-tegen sive rectiùs Jerntegen/ Islandicè Jard-teike vel potius Jarn-teike ɔ: *candentis ferri signum*, *veri signum*, *miraculum qvod fit ferro*. Hodie sumitur pro *qvovis miraculo*, *prodigio*, *re notabili & observanda*. Apud Island. Jarteicke & apud Danos Jertegn/ non solùm significat *miraculum*, (unde proverbium Danicum, mand troer icke Helgen / førend hand giør Jer-tegen/) verùm etiam *signum obsig-*

obſignans vel atteſtans; qvale nunciis Legatis in certitudinem tradebatur. Norvagicè Jard-teike ɔ: bekrefftelſe/ *atteſtatio*, vide Hirdſkraa *pag.* 37. Sic qvoq; in jur. Cimbr. *lib.* 2. *cap.* 112. Jertegen *ſignum, qvò res aliqva amiſſa cognoſci poteſt, ſive atteſtatio.* Verba legis ſunt: then ther hitter han ſcal ſeie huat hand hitte / en then ther thaber oc at Liws hen ſcal ſeie Jerteghen och merke. Hanc legem ita vertit Ericus Krabbe/juris Cimbrici Germanicus Interpres: Der etwas fundet ſoll an zeigen was er findet / der aber etwas verlohren hat und der nach fraget/der ſoll anzeigen die Wahr Zeichen / darnach er ſolch verlohren gut kennen kan.

Ordel vel ordeel, Ordalium ſive Ardelium, olim Saxonibus & Anglis dicebatur probatio per candens ferrum, aut per aqvam gelidam ſive fervidam; judicium Dei; Saxoni Grammatico *pag.* 189. Arbitrium divinum. Hodie ordeel Danis, urtheil Germanis, ordeel Belgis Anglis ordael eſt *judicium hominum, lata ſententia*; at ordeele *judicare* denotat.

M. Verſtegan reſtit; of dedayed intelligence *cap.* 3. *pag.* 36. *& ſeq.* ordeal deductum vult ab or ɔ: *jus*, & deal, Dan. & Sveticè deel/ Gothicè dail/ ɔ: *pars, partitio*, qvaſi juris diſtributionem dicas; unde etiam Pro *lata ſententia* multis in locis capitur Vide Gloſſ. Ulphila Gothic. *pag.* 31. Lambardus *in Archæonomia Anglica ſive in explic: verborum & rerum*, ad vocem Ordelii deducit Ordelium ex conjunctione privativa or ɔ: *aut, ſive, vel*, (ita or elſe ɔ: *ſi minus*) ſicut apud Græcos *ἀ* privativum, & dæl ɔ: *pars*, idem ac ſi diceretur *expers*, : Olim enim in Anglia Veteres hoc modo loqvendi vel hac voce propriè uſi ſunt, ubi una litigantium pars coram judicio criminis de qvo arguto eſt, expers decernebatur, in lege commuui dicta purgatio vulgari., nunc penitùs condemnata & abrogata. Avo meo p. m. Johanni Pauli Reſenio *in ſuo Lex. Dan.* ordeel videtur compoſitum eſſe ab ort ɔ: ſted/ *locus* & deele ɔ: *dividere*, for at deele oc ſkiffte alting i ſin ort oc ſted. Cæterùm has Etym. rationes non poſſum probare. Satiùs eſt derivare hanc vocem à termino juridico Danico at deele ſc: til Retten ɔ: *agere* (quod etiam ſignificat in noſtro jure *dividere* e. g. at deele til Rebs); unde for-deele ɔ: *condemnare*; fordeelt ɔ: *condemnatus*; deelemaal &c. Sic qvoq; Iſland. at deila *jurgari, litigare*; item *dividere, diſpeſcere ac decla-*
unde

rare ; unde deila & deild ɔ: *jurgium, lis, schisma* ; deilinur / *scissura*; deilir / *litigiosus*. Hinc ordeel ɔ: 1. *iudicium* Dei. 2. *judicium hominum*.

Qvidam volunt usum ordalii fuisse tantum in casibus dubiis, ubi testimoniis claris & indubitatis res comprobari non potuit.

Capitur hæc vox aliqvando tam latè ut qvatuor probationum genera sub se comprehendat, qvorum primum ferro acuto ɔ: *gladio* in duello perficitur; alterum ferro ignito; tertium aquâ frigidâ, qvartum aqvâ fervida ; sed heic strictiùs. Hotumanus *disput. de feudis cap.* 41. qvinq; feudalium probationum genera adducens, qvartam probationem *explorationem* vocat, & hujus probationis sive purgationis, qvam *furiosam* appellat, sex genera fuisse animadvertit, sc. *per flammam, per aqvam, per ferrum candens, per aqvam vel gelidam vel ferventem, per sortes vel per corpus Domini*; qvas omnes probationes ibidem exemplis satis claris ex historiis desumptis abunde probat, qvò, ut & ad Wormii monum. Danic. *lib.* 1. *cap.* 11. *tot.* à *pag.* 75. *ad pag.* 88. benevolum Lectorem remitto. De hisce qvoq; Iuretus *ad Ivonis Epistolam* 75., Gvilhel. Lambardus *in Archaonomia Anglicana ad voc*: Ordelii, Polydorus Virgilius, & Nicolaus Harpsfeldius multa præscripserunt, superstitiosasq; veterum opiniones copiosè lateq; expresserunt. Lege etiam de iis Holinsekep *in descript. Britaniæ*, *fol.* 98, Manwad *part.* 1: *in legibus foren. p.* 15.; Skene *de verbor. significat. verbo Machamium*, Werstegani *restit. of* decayed *intelligence* ɔ: *Werstegani restitutionem intelligentiæ declinatæ vel falsæ cap.* 3. *p.* 36. & *seq*.

Purgatio per ferrum frigidum sive duellum.

Purgatio per duellum valuit in Dania ante tempora Sven-Ottonis à furcata barba Tiufƒeg nominati, qvi An. Chri. 981. omnium incolarum suffragiis Rex Daniæ declaratus est. Hic autem, percepto regenerationis lavacrô, decrevit, ut abrogato duello, Rei igniti ferri gestatione postea se purgarent, qvod factum est secundum nonnullos cir. Anno Chri. 1000. : sed (ut memorat historia Regum Daniæ rithmis vernaculis concepta & edita Haffniæ An: 1475.) abrogata est decisio causarum per duellum An: Chr: 985, ut ex seqventibus apparebit.

Tha jeg befand at meg saa gik /
Jeg lod ey længher dweliæ /
Then Hellie Troo jeg snart undfik
Oc lade med Gudh saa fæliæ. |
Saa giek thet mig tha vel i Hand /
I huort som jeg meg vende
Thi fick jeg Norge oc England /
Jeg them at skatte kende /
Sidhen raadhe jeg alle Danske Men /
At the skulle them om-wende.
Oc thage then Thro som mere vor sen /
En then theris Fadher them kendæ.
The sade the kunne meth inthet skiel /
Theris Fæderne Tro fornedræ /
Uthen the soge ther Jertigen thil /
At then ny Troo vore bedre.
Ther var hos meg dha Keyserens Bud /
Her Popæ munne hand hædhe /
Han svarædæ saa at vil thet Gud /
Jeg vil eder Jærteghen wedhe /
Hand sette sig paa sith baare Knæ /
Hand bad tyl Gud then millæ /
At hand syn Miskundtz Liggendhe Fææ /
Willæ tee thet Folck tyl Wyllæ.
Saa tog hand paa syn baare Hand /
Et gloende Jern ath bæreth /
Thet hannem dog icke mere brand /
En som the kold hadde vereth.
Syden togh hand paa syn bare Krop /
En sydt bewoxeth Palæ /
Hand stack paa Ild lod brende op /
Hans Lemmer wore liige svalæ /
Da the hade seth the Jærthegen tw
Som Gud hand for them thedæ /

Oc tog veth Troen aff god Hw
The gledis then Nadhe them ſchedæ.
Siden bleffve tha alle Danſke Men
I Kriſten Troo vel faſte/
Rige oc Fattige hver och en
Then Hedhen Troen the kaſtæ/
Tha vore gangne af Gut Sens Aar
Ny hundrede oc fyreſynne tyewe /
Oc ſex ther thill ſom ſkrefvit ſtaar/
Jeg vil det icke tywe.
Der efter toge vi for en Sædh/
Om nogen paa anden ville kære/
Will han tha icke gange ther vedh/
Tha ſkulle hand ſegh ſaa ſkære
Bere i bar Hand eth gloendhe Jern
Wſkadher oc thet ey wrage /
Men giøre thet med ſyn loſlig Wern
Oc vare ſaa ſidhen arſagæ.
Oc icke tha fichte ſom føre var Sed
Om Sagher oc om V-ſæmme /
For then blef offte ſlaffven nedh
Som før hade Skade i hænnæ.

Hæc non multum abludunt ab iis qvæ Saxo refert: „Qvò evenit, ut Dani abrogata duellorum conſvetudine, pleraq; cauſarum judicia eo experimenti genere conſtitura decernerent, controverſiarum examen rectiùs ad arbitrium divinum, qvam ad humanam rixam relegandam putantes. Hactenus Saxo."

Sic olim apud Iſlandos Duello non ſolùm lites forenſes de prædiis, hæreditatibus & dotibus nonnunqvam ſunt diremptæ, ita ut bona controverſa victori cederent, qvæ conſvetudo, ut minus æqva, circa Annum Chriſti 1006. eſt abrogata: Verùm etiam criminis alicujus ſuſpecti; vel aliqvid magni momenti, ſine teſtibus, aſſerentes; vel fœdere ſociali unus alteri fidem jurantes; veritatem aſſerebant ſeqventi ferè ritu. Ceſpitem oblongum, velut laminam qvandam, humo exciſum, & in fornicis morem ſuggerentem, ita ut

 fines

fines ambo humi affigerentur, de veritate testaturus subire jussus est; super qvem si nullo fulciente non corruit fornix ille cespitius, fidem meruit; Sin minus criminis falsi damnatus est, qva de re vide plura in Arngrim. *Crymog. pag.* 100. 101. 102.

Probatio per ferri igniti gestationem introducta est, decreto prædicti Sven-Ottonis Regis Daniæ. Rem hanc factam in hunc modum commemorat elegantissimus Dani. historiæ Scriptor Saxo Gram. *in hist: Svenottonis lib:* 10. *pag: mihi* 189. » Cupido sed inefficaci ferendæ » religionis autori numinis sui illustrator Deus. Popponem Frisium in- » genio ac sanctitate conspicuum, præcipuaq; literarum scientia ex- » cellentem, (Capellanum Papæ) qvi diu in Italia & apud summum Pon- » tificem peregri-natus fuit, præclari operis consortem adierat. Hic Da- » norum concione publicè apud portum cui glaciei freqventia agno- » men peperit, vulgò Iss-Fiord ad Civitatem Selandiæ Roschildensem » habita, cùm eos ne fana excollere vellent, sermone flectere neqvi- » ret, evidenti indicio certissimum assertioni suæ argumentum præbu- » it, doctrinæq; fidem conspicuo sanctitatis miraculo publicavit. Per- » cunctatus enim an monitis suis obseqvuturi essent, si ad flagrantis » ferri tactum, manum ejus læsione vacuam conspexissent, universis » haud dubiè parendum respondentibus, candentis ferri laminam in- » gentis ponderis chirothecæ formam habentem expediri jussit (Rex » Sveno) eiq; brachium cubito tenus inseruit, at protinus per omnes, » (ad placitum omnium ubicunq; voluit Rex) interritè circumlatam, » ante Regis pedes excussit, dextramq; nudam nulla ex parte corrup- » tam, in eodem incolumitatis colorisq; habitu religiosæ omnium ad- » mirationi conspiciendam monstravit. Qvò tam mirifico spectaculo » alioqvi inexorabiles studio suo consentaneos reddidit, effecitq; ut » periculum non impedimentum monitorum ejus esset, sed experi- » mentum, tum Max. Pontifex Hamburgensis Adaldagus Episcopos, » per Daniam ordinavit, memoratum Popponem Arhusii, Haricum » Slesvici, Lefdagum Ripæ, Gerbrundo Roschildiæ Ecclesias com- » mendavit, consecratis Episcopis; *Et paulò post*: qvò evenit ut Dani abrogota duellorum consvetudine, pleraq; causarum judicia eo experimenti genere constituta decernerent circa An: Chr: 184. Hæc Saxo. Confer monum: Danic: Wormii *pag:* 76., & Krantz: *hist: Danic: pag:* 85. item

85. item Chriſtier: Oſterſon: Gloſſ:Jurid:Danic: *pag:* 405. Johan: Adolph: Cypræus *hiſt: eccl: cap:* 13. ſcribit, Popponem hæc miracula patraſſe in Comitiis Wiburgenſibus, qvò Haraldus Rex proceres & totius Regni ordines convocaverat. Aliàs de hocce Popponis miraculo Adamus Bremenſis *lib:* 2. *cap:* 26. hæc commemorat: Ericus duo regna obtinuit Danorum Svecorumq;, & ipſe Paganus Chriſtianis valde inimicus, ad eum fertur Legatus fuiſſe Cæſaris & Hamburgenſis Epiſcopi, qvidam Poppo, vir ſanctus & ſapiens, & tunc ad Sleſvicum ordinatus, de regno Danorum ſeu pace Chriſtianorum, Cæſaris partes expoſtulans, ajuntq; eum pro aſſertione Chriſtianæ religionis, cùm barbari ſuo more ſignum qværerent, nil moratum, ſtatim ferrum ignitum tractâſſe manu, & illæſum apparuiſſe. Hactenus Adamus. Sed & aliud eodem tempore Popponem edidiſſe miraculum idem Adamus affirmat, mox ea ſubjungens: Dumq; hoc facile omnem gentilibus ambiguitatem erroris tollere videretur, iterum Sanctus Dei pro ſubmovendo illius gentis paganiſmo aliud dicitur oſtendiſſe vel magnum miraculum, tunicam ſcilicet indutus ceratam, cùm ſtaret in medio populi circo, in nomine Domini præcepit eam incendi. Ipſe verò oculis & manibus in cœlum tenſis, liqventer flammas tam patienter ſuſtinuit, ut prorſus ambuſtâ veſte, in favillam redactâ, hilari & jucundo vultu fumum incendii teſtatus ſit, cujus novitate miraculi, & tunc multa millia crediderunt per eum, & uſq; hodie per populos & Eccleſias Danorum celebre nomen Popponis effertur. Hæc aliqvi geſta apud Ripam confirmant, alii apud Hedebii, qvæ Sleſvic: dicitur. De hiſce miraculis Popponis videantur Sigebertus Gemblacentis *ad An: Chr:* 966., Albertus Stadenſis *in Chronic:*, Matthæus Weſtmonſtarienſis *in florileg: hiſtor:*, Anonymus *in magno Chronic: Belgico*, Anonymus *de* S: *Meinwerco*, Ælnotus *in vita* S. *Canuti cap:* 1., Albertus Krantz: *hiſto: Dan: lib:* 4. *cap:* 24.

Sic qvoq; uxor Comitis cujuſdam *An: Chr:* 1001. innocentiam mariti ſui per ferri candentis geſtionem ſe purgavit. Otto Imperator uxorem habuit Mariam de Arragonia fœminam impudicam ac ſterilem virorum appetentiſſimam: Qvæ cùm ſecum aliqvandiu muliebri habitu circumduxiſſet juvenem concubinum idq; innotuiſſet Imperatori, Juvenis præſentibus multis exutus veſtibus, proq; famula famulus,

„ mulus agnitus, flammis est traditus, sed & Imperatrix exinde in Italia circa Mutinam urbem, adulterii & falsi criminis convicta, vita etiam cremata memoratur. Cùm enim Comitem qvendam elegantis formæ, & virum optimum cœpisset deperire, eumq; multis blanditiis conata esset, in sui amorem pellicere, nec is assentiri vellet falsis delationibus, ab ea est apud Imperatorem accusatus, & pœnâ capitis damnatus. Uxor Comitis conscia mariti sui innocentiæ, caput ejus abscissum deosculatur, & secum ablatum diligenter recondit. Deinde ad Imperatorem pro tribunali sedentem properans, magno clamore & ejulatu petit causam suam rectè cognosci, & legum autoritate defendi. Sciscitanti itaq; Imperatori à qvonam læsa esset: Tu, inqvit, ô Imperator is es, à qvo sum læsa, simulq; in medium projiciens mariti sui caput, hunc maritum meum contra jus & fas capite mulctasti, & statim candens ferrum illæsis manibus apprehendens, mariti sui innocentiam cum stupore omnium, qvi aderant, comprobavit. Ibi Imperator detecta rei veritate graviter commotus, viduam multis muneribus & castellis qvatuor donavit, suam verò conjugem suppliciô afficiendam permisit, *Pontan: histo: Dan: pag*: 140. 141.

Ignei hujus Ordelii purgatio hoc modo secundum Guil: Lambert: *in archa: Angli*: olim perficiebatur. Reus aut perpauculis passibus incedens ferrum nudâ manu candens ferebat. At secundum Wormium *monu: Danic: pag*: 78. seqventi modô. Finitâ Missâ, accusatus ad novem pedum mensuram ferrum perferendum sumpsit, qvo facto manus ejus triduo sub sigillo tegebantur, qvo referatô, si sanies crudescens in vestigio ferri conspiceretur, criminis reus habebatur, sin nullum læsionis extaret indicium, ut insons absolvebatur. Vide Leges Ecclesiasticas Attelstani Regis *in* I. *Tom*: Concil. *Britannicorum pag*: 404.

Antiqvum juris in ferro gestando processum, Danis usitatum, hisce verbis describit Andreas Svenonis Archiepiscopus Lundensis (qvi apud Livonos *Apostolus* est nominatus, & in muro in sacello Marthæ Lundens. in Scania sepultus perhibetur, & *Beatus* in pluribus æstimatur; de qvo vide Hvitfeld: hist. Dan: in fol: *pag*: 168. & 169) in legibus Scanicis circa Annos 600. latinè redditis *lib*: 7. *cap*: 15. cujus titulus est de judicio candentis ferri; Gestaturus ferrum lotâ

tâ manu nihil debet contingere, priusqvam ferrum levet, nec caput nec crines nec aliqvod vestimentum, ne per tactum alicujus suci vel ungventi per fraudem potiùs qvàm per innocentiam ferri candentis effugiat læsionem. Triplex a. ferri judicium, qvod usus recipit, invenitur. Unum qvod in duodecim ignitis vomeribus calcandis consistit, qvibus personis conveniat, qvaliterq; debeat exerceri, sufficienter credimus declaratum. Est item aliud ferri judicium illi soli conveniens, qvi pro furti crimine convenitur, qvod Trygsjern in lingva patria nominatur, ab alveolo, qvi per duodecim pedum vestigia debet à baculis, qvibus ferrum super ponitur, elongari: Qvod accensum prius præstito ab adversario juramento, qvod Aa suoren Eed appellatur, sumptum à baculis in ipsum alveolum nudâ manu debet immittere reus ipse, & immissum, si fortè resilierit, vel extra ceciderit, resumet iterum & pronunciet donec ipsum ibi contigerit contineri. Est item tertium ferri judicium illis gestaturis ferrum attinens, qvibus prædicta judicia non incumbunt, qvod ignitum sumptum à baculis, reus ipse donec processerit novem vestigiis deferre tenetur. Et tunc primò à se jactare, à qvo jactu ipsum lingva patria Skudsjern appellat, & si dicatur ab adversario insufficienter vel minus legitimè detulisse, probet duobus testimoniis se deferendi modum legitimum observâsse. Hoc est autem circa qvod libet ferri judicium observandum, ut nullum eorum debeat in septimana, qvæ diem festum habeat, exerceri. Duobus qvidem primis diebus in secunda videlicet tertia feria, reus in pane & aqva & vestimentis laneis jejunabit, & in qvarta subibit judicium. Hoc completo incontinenti, vel pedes, si vomeres calcati fuerint, vel manus, si ferrum gestatum fuerit, panno aliqvo involventur, cui diligenter astricto, sigillum etiam apponetur, ne qvid adveniat fraudulenter, qvod vel possit extingvere ustionem, vel auferre saltem apparentiam ustionis. Hoc velamen in pedibus vel manibus usq; ad Sabbathum permanebit. Eodem die coram actore adversario usq; ad Solis descensum post meridiem expectando. Et si nec tunc advenerit, coram astantibus auferendum, qvi statim cùm nudam manum vel pedes conspexerint, vel innocentem reum, vel culpabilem judicabunt, & si fuerit innocens judicatus, persolvet laboris sui precium Sacerdoti: Si verò

,, culpabilis ad actorem illius mercedis ſolutio, juxta Eccleſiæ vel pro-
,, vinciæ conſvetudinem pertinebit. His de cauſis ſtatutum eſt, ut ſep-
,, timana candentis ferri nullum debeat habere diem feſtum, ne diei fe-
,, ſto aliqva videatur injuria per jejunium vel hujuſmodi operibus irro-
,, gari. Præter hoc etiam ſciendum eſt, qvod in deteſtationem furti, ſo-
,, lùm medium ferri judicium exerceri valeat, non extrema duo nul-
,, lis temporibus in qvibus debet pax Eccleſiaſtica conſervari. A vigi-
,, lia videlicet S. Olai martyris uſq; ad feſtum S. Michaëlis, & proxi-
,, mum diem ſeqventem ab adventu Domini uſq; ad octavam Epipha-
,, niæ. A ſeptuageſima uſq; poſt feſtum Paſchæ. Et diebus Rogatio-
,, num & Septimana Pentecoſtes. In qvibus qvoq; temporibus licet ſu-
,, per aliis cauſis cuncta ſilere debeant juramenta, licet cuilibet ut poſ-
,, ſit res ſuas injuſtè ſublatas repetere, vel à fure aut latrone condicere
,, juramenta præſtare, ne mora diuturnior detrimentum aliqvod vel
,, jacturam inferat expectanti. *Hæc ille*: qvæ omnia in Codice L.L.
,, Scanicarum *lib. 9. cap.* 24.25. 26. hiſce paucis exprimuntur.
,, Scall ma : Jern wære tha ſchal han twa Hand ſine/oc ſiden icke
,, wæthe handle med hedne/ ey ſyt Har oc ey ſyne Kledher/ oc icke wæ-
,, the anneth før en han tagher Jern oc lyffther. ɔ: Skal nogen bære Jern/
,, (ſive Skal nogen beviſe ſin Uſkyldighed med at tage oc bære et gloende
,, Jern) da ſkal hand toe ſine Hender/ oc ſiden icke handle vjdere med
,, dem/ hvercken røre ſit Har/ oc ei heller ſine Klæder/ oc icke noget an-
,, det/oc icke bære noget andet/ før end hand tager (det gloende) Jern oc
,, løffter det op. ɔ: Geſtaturus ferrum lotâ manu, nihil debet continge-
,, re nec caput nec crines nec aliqvod veſtimentum, priuſqvam ferrum
,, levet.
,, Bær man Skutz-iærn tha ſcal han ſtighe ny Fathe langt før en
,, han ſkiwder Jærne; ſkiwder han Jærn førre/ da ær han fældher.
,, Sigher ſomme ath han er fældher oc ſomme ſigher at han ær ey fæld-
,, her/ tha vidne thre Mæn med hannom at hand bar til fultz oc ey til
,, fals. ɔ: Skal nogen bære Skuds jærn (ſive ſkal nogen beviſe ſin U-
,, ſkyldighed med at bere Skuds-jern) da ſkal hand gaae ni Føder
,, (ɔ: Triin)/ langt førend han ſkiwder (ɔ: kaſter) det gloendes Jern fra
,, ſig: Skiwder (ɔ: kaſter) hand Jernet fra ſig før/ da er hand ſkyldig.
,, Siger

Siger somme at hand er skyldig oc somme at hand er uskyldig / da skal tre Mend vidne med hannem at hand bar det gloende Jern saa fuldkommen som hand burde oc lod det ei falde førend hand skulde lade det falde. ɔ: Gestaturus ferrum (ignitum), Skuds-jern lingva patria appellatum, (sumptum à baculis) id novem vestigiis deferre, & tunc primò à se jactare tenetur. Et si dicatur ab adversario insufficienter vel minus legitime detulisse, probet duobus testimoniis se deferendi modum legitimè observasse.

Beer man Trugs jærn tha scal Trughet standhen tolff Fiæd fran Stawen oc hin ther bære scal kasthe Jærn i Trugh. Faller Jærn uthen Trugh tha scal hin thær bær uptaghe oc ather kasthe i Trugh. Asvarens Edh scal ey væhre vthen for Trygs jærn thagher; jærn ær boreth / tha scal wan the offnæ Handh lathe oc indsiglæ foresetthe oc saa offne Løgher dagh løsæ. En ey scal handh løsæs før æn hin kommer widher ther sagh søgher er oc han bydhe till Dagh ær wthinge. Kommer han ey then Tijme tha sculle the men wither ære løse hand oc dome ham hvad han er heller skildher fore the sagh hannom er giffven eller wskyldher. Wordher han skær ther Jærn bær / tha scal Presthi sin Ræth vppe holle: Wordher han wskær tha scal hin thet saghe hans Ræt vppe holle. ɔ: Skal nogen bere Trugs-jern / da skal Truget staae tolff Fødder (ɔ: Trin) fra den Stav hvor paa det gloendes Jern ligger / oc den der det skal bere / skal kaste det i Truget. Falder Jernet uden for Truget / da skal den som det ber / det igien optage oc kaste i Truget. Aasvoren Ed skal ei gieres vden for then der Trugs-jern tager: Naar Jern er borret / da skal Haanden udi et Klede indlades oc forsegles / oc saa skal løses (ɔ: forseglingen fratages) om Løffverdagen. Oc skal ei Haanden løses førend den kommer igien som er Sagsøger oc bier til Dagen er vde; kommer hand ei til den Tid / da skulde de Mend som igien ere løse Haanden oc domme hannem om hand er skyldig for den Sag hannem ergiffven / eller vskyldig. Vorder den kient vskyldig som baar (Trugs) Jern / da skal Presten sin Ret beholde: Vorder hand skyldig da skal Sage-søgeren sin Ret beholde. ɔ: Gestaturus ferrum (ignitum) Trugs-jern dictum, à Trug (ɔ: *alveolo*) per duodecim pedum vestigia debet à baculis, qvibus ferrum superimponitur elongari, & ferrum accensum, sumptum à baculis;

in

in ipsum alveolum nuda manu immittere, & immissum si extra ceciderit; resumet iterum & in alveolum immittet. Juramentnm, qvod in lingva patria Aa-Svoren Eed, non debet præstari nisi ab eo qvi pro furti crimine convenitur, qvod Truggs-jern nominatur. Si fertum gestatum fuerit, manus aliqvo panno involventur, cui diligenter astricto sigillum etiam apponetur. Hoc velamen usq; ad diem Saturni permanebit, qvo die coram actore adversario usq; ad Solis descensum post meridiem expectando; & si tunc non advenerit coram adstantibus auferendum, qvi statim vel innocentem reum vel culpabilem judicabunt, & si fuerit innocens judicatus persolvet Sacerdoti laboris sui precium; si verò culpabilis, ad actorem mercedis solutio pertinebit.

Formula juramenti Aa-Svor-en Eed ex Codic. L. L. Scanicarum *lib.* 7. *cap.* 13. hæc est:

Then ther androm scal withe Antswæru Edh/ scall bidiæ sigh swo Gud hielpe at han ær Sandher fore the Sagh ther han giffver hanom oc giør thet ey for awnth eller illuitiæ vthen fore the sagher at han widh hanom sannen vare fore the Sag ther han gifver hanom. ɔ: Den som skal giøre en anden Aa-Svoren Eed/ skal bede sig saa sant som Gud skal hannem hielpe/ saa er det sandet som hand giffver ham Sag for/ oc giør det ei aff Affvind eller for Baade skyld/ men for Sagen i sig selff som hand veed at vere sanden (ɔ: ret). Hujus sensum sed non verba hisce reddit Andreas Sunonis L. L. Scanic. *lib.* 7. *cap.* 8. Hæc est formula juramenti (Aa-svor-en Eed)/ qvod candentis ferri judicium antecedit, ut affirmet actor sub jurisjurandi religione, qvod non odii causa, non lucri gratia Reo imposuerit furti crimen; sed qvia scit eum veraciter rem ad minus valentem dimidiam marcam nummorum sibi furti vitio subtraxisse.

Et qvoniam in jam allatis nonnulli occurrunt termini Juridici Danici, qvi diductiori indigent explicatione, seqventia hisce subjicienda existimavi.

Skuz-ern/ Skuds jern/ Skurs-jern/ est à Jern ɔ: *ferrum* & voce Skiwde sive Skyde 1. *rejicere*, *referre*, qvasi at skyde sig ind til Jern-Byrd ɔ: *rejicere*, *remittere*, *referre causam ad purgationem per ferrum*; 2. *jactare à se*, qvia gestaturus ferrum, Skuds-jern dictum, id novum

novem vestigiis deferre, & tunc primò à se jactare (skiude fra sig) te ietur, à qvo jactu (Skiud) hæc gestatio ferri Skuds-jern lingvâ patriâ appellatur.

Tryggs-jern, rectùs Truggs-jern / debet suam denominationem vel 1 antiqvo Gothico sive Danico verbo at tryggia ɔ. *confirmare*; item *persvadere*: Unde tryggur / Danic: tryg / ɔ. *tutus*, *fidus*, *securus*; trygd/ ɔ. *fidelitas*, de qvibus vide Worm: Lex: Runic: *pag.* 129 & Gothrici hist. Gothic: *pag.* 63. Hoc n. modo confirmatur innocentia Rei, eaq; adstantibus persvadetur. Confer Christiern: Ostersøn: Glossar: Jurid: Danic: *pag*: 717. : Vel 2. voci Trug / Tru / ɔ: *alveolus*, *vas concavum*, *linter*; qvia gestaturus ferrum Truggs-jern / à Trug (ɔ: *alveolo*) per duodecim pedum vestigia debet à baculis, qvibus ferrum supe impositum est, elongari, & ferrum accensum in ipsum Trug (ɔ. *alveolum*) nuda manu immittere &c. Islandicè Trog / Trog / Trua / ɔ: *linter*; Trygill ɔ: *parvus linter*. Barbar: Latinè truca ɔ: *capulus*, *urna feralis*. Annales Henricii Steronis, Monachi Altahensis, ad Ann. cIɔ ccxcvi, de Henrico, Ratisponensi Episcopo: *sepulchrum similiter sibi longè ante ad* X*i. fabricavit & prævidit, juxta altare B Virginis in majori veteri Ecclesia Ratisponensi: similiter trucam etiam in qva sepeliri debuit, cum vestibus sepulcralibus ibidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ, per eosdem annos habuit locatam à latere lecti sui.*

Jern-byrd / Skuds-jern / & Truggs-jern communi nomine Skærs-jern insigniuntur, ab antiqvo Danico & Islandico Skær Skiær / vel Skyr / ɔ: *clarus*, *perspicuus*, *purus*, *innocens*, qvæ vox occurrit in Jure Scanico *lib.* 7. *cap.* 11. & *cap.* 16. Hinc at skiære sig ɔ: vt undskylde sig / giere sig reen / fraligge sig nogen Sag / Ju. Scanic. *lib.* 13. *cap.* 4; item *at være u-skiær* / ɔ: at være skyldig ɔ: *culpabilem esse*, Ju. Scanic lib 13. cap. 3: Anglo-Saxonic. scire / Anglicè sker / Gothicè gaskeirith item skir ɔ: *clarus*, *purus*, Vide Gloss. Ulphi. Goth pag. 67. & Gothric. histo. Gothic. pag. 70. Svericè skyra / skåra ɔ: *purificare*, *declarare*; Gothicè skira ɔ: *discernere*; Norvagicè skirne ɔ: at klare ɔ: *purificare*. Hinc Norvag. & Island. skyre ɔ: *lustro*, *baptizo*; item Norvag. skitle ɔ: *Baptismus*, Diction. Norvag. pag. 105. Island skyre ɔ: *Baptismus*; Island. skyrsla ɔ: *lustratio*; Svericè skår skade ɔ: *clare cognoscere causas*; Svet. Skiårdut / Danicè Skær-dug ɔ: *linteum perspicuum*;

um; Sveti. Skiårdags hålgd ɔ: festum purificationis; Island. Skyr-dagur; Danic. Skær Torßdag ɔ: *dies lustricus*, seu *viridum ante Pascha*; Island. skorsle elldur / Danic. Skærs-ild ɔ: *clarum igne, Purgatorium.* In Jur Scan. lib. 9. cap. 13. occurrit Skæ-Skuthi terminus qvidam Iuridicus ɔ: at skyde sig hen til at skære sig ved Mend / som kand kiende paa den der tilbyder at vil rette for sig oc betale hvis Skade hans Qveg har giort.

A-svoren Edh est compositum ab à ɔ: paa / in, (vide supra in Not. ad Part. 3. Proem. num. 1.) & svoren (qvod est à Dan. Sverge / Angl. Saxon. sverian / Svetic. svária / Angl. swear / Teuto. sweren / sive schweren / Islan. eg sver ɔ: *juro*, Isl. & Dan. soor ɔ: *juravi*, Sveticè swor ɔ: *idem*, Danicè det er sooren / sive svoren / ɔ: *juratum est*,) Island. & Runic svardager *juramenta*) nec non Edh ɔ: *juramentum*. Aa-svoren Edh ɔ: Eed som er svoren paa Sandhed.

Hoc juramentum Aasvoren Eed convenit cum ICtorum juramento calumniæ, eâ tamen differentiâ, qvod juramentum calumniæ non tantùm ab ipsis personis litigantibus sc. Actore & Reo præstetur, verùm etiam ab ipsorum Advocatis & Procuratoribus; Nostrum verò juramentum præstatur solummodò ab Actore.

Varii in legibus nostris Scanicis (qvas Valdemarus, Rex Daniæ An: Chrsti 1163. rogavit) proponuntur casus in qvibus Rei teneutur se ferro candenti purgare, uti jam patebit tum ex ipsissimis legum verbis, tum ex earum versione Latinâ à prædicto Andrea Sunonis Archiepi: Lundens: facta *lib*: 3. *legum Scanic. cap*: 22. Svarer man Sagh for annen man tha sial han met loghum fæste foræ hanom / bether eller bogh: Nil hin sidhen thie han swarer fore ey hanom at lydhe tha scal then som fore hannom swaredhe eller bedher eller Logh oppæholdhe / em væl jærn som anner Logh / fordhi at hwo som ologhelighe svarer han scal ologhhelighe oppæholde. Hæc ita vertit Andreas Sunonis Leg. Scanic: *lib*: 3. *cap*: 8. Pro absente qvi in judicio qvicqvam cœperit respondere, non absentiam excusando, sed ne contemnetur absens justitiam offerendo, si promissam justitiam reus non exhibuerit principalis; responsalis debet eam qvamvis in candentis ferri consistit judicio exhibere; temeritati suæ imputaturus & stulticiæ, qvòd pro ingrato voluerit respondere. lib. 5. L. L. Scanic: *cap*: 38. *de occulto homicidio*,

Wor-

Wordher man dræpin oc løues then ther drap/saa at inghen man gor vidh / tha stonde nesth Arffve offne thræm Lands Tingom ingen oc sporie at sannen banæ-frændom sins ; gor inghen man vidher tha ganghe ban effther/ sidhen stondhe nesthe Arfve offna threm Lands Tinghom oc giffue them bane sagh ther han will om Frende sins Dod/ och the thw førsthe Tingh scal han ey stæffne then ther han will Sagh giffve om Frændhe sins Dodh; tredie Tingh scall han lathe staffne/och haffve ther Tinghs Vitne sit oc twigghe manæ Vitne til thes at han er sannet bane/at then dræpne oc twegghe manne Vitne at thet er trediæ Ting/ soo at hand scal hafve ther sex manne Vitne/ twigghe manne Vitne at hanm er tingh stædh / oc twigghe manne Witne at thet ær tredie Tingh/oc twigge Manne Witne til thet at han er sandher Banne/ at thend drapnæ / kommer then sæckte til tredie Tinghs/ oc mæler igeen skære sigh meth Schutz-jærne oc hin ther Sagsøker/withe hanom egh aswaren Edh/suærer han egh a tredie Tinghe tha søgher hin Fridh hans ; will thenn sæcthe æn standhe offne fierde Tinghe oc mæler ighen/ skære sig met tylther Edh om hin ther lagh søgher ær/ haffver egh vidne til thes at ærføre sacher offne threm Tinghom/haffver han ey twigghe manne Vitne tha bære hin sæchte Schutz-jærnen; worder han w skær ath thi jærne / tha bære han annet Skutz-jærne fore sagh / oc then som ther Saghsøgher fulle hannom egh mær a hændher ; swo scal søghe ny Mannum offne hænder / æn warther inghen wskær i the ny Mannum/tha maa han thiendhe mand til skra komme oc saa scall hand then niændhe offne Tinge søkie som hinne andre førre/ tha skall han a skra ganghe tha skall hin tehr Saghsøgher suærie hannom a hænder met tolff mannom/ at han er sanner banæ at thend drapnæ / oc the giøre thet ey før fææ oc ey for Vilth eller Awndh vthen fore thet at han ær sanner banne at then Dræpnæ/ oc the widhe thet hwar then ther suerie scall i thom tolff mannom scall ey myne egen hafve æn til sex marcke / for thi om han wordher sk r a skra tha scal hvær there bødhe hannom thre Marck oc Erchebiscope thre Marck. Hæc ita exponit Andreas Sun: *lib*: 5. *cap*: 15. « Nullo volente reatum homicidii confiteri, hominis occisi proximus, tribus « diebus juridicis in communi audientia coram omnibus in jure de cri- « minis inqvirat authore, & eum sibi depoſcat inſtantius indicari. Qvi « ſi non fuerit indicatus, ex-communicationis gladio percellatur. His

» peractis, duobus diebus iterum in jure coram omnibus, illum, qvem
» suspectum habuerit Reum deferat homicidii perpetrati. Deinde in
» jus faciat eundem citari, sibi tertio die juridico super homicidio re-
» sponsurum, ibiq; ad minus sex testibus fulciatur, duobus qvi super
» legitimè facta citatione possint testimonium perhibere, duobus qvi
» testificentur diem illum esse tertium illorum qvibus in jure fuerit ac-
» cusatio celebrata, duobus qvi suo affirment testimonio accusatum ve-
» rè sibi crimen impositum commisisse, ubi se reus factum inficiendo
» comparuerit, negationem suam probare tantum ferri candentis judi-
» cio permittatur, qvod in lingva patria Sturgjern inde meruit ap-
» pellari. Qvod ipsum postqvam vestigiis novem processerit, jactare
» portitor teneatur. Si verò citatus noluerit comparere, accusator
» obtineat, ut pacis commodo suus adversarius communi judicio denu-
» detur. Ac ut judicium istud ferri subeat accusatus, accusatoris opor-
» tet præcedere juramentum super impositi homicidii veritate, qvod
» Aasvoren Eed / in lingva patria nominatur. Post hæc si præsenti-
» am suam adhuc qvarto die juris exhibeat accusatus, accusatore non
» habente testes ad probandum, celebratæ in prioribus diebus ordi-
» nem accusationis, duodeno fidem faciens juramento se venire nulla-
» tenus potuisse, vel minus legitimè citatum fuisse, pacem obtineat
» qvam amisit. Si verò testes habeat accusator, amissam pacem resti-
» tui sibi Reus nullatenus sine prædicti candentis ferri judicio merea-
» tur. Et si per ferrum candens pacem obtineat, pro causa tamen
» principali subire iteratò ferri prædicti judicium compellatur, qvam-
» vis non debeat accusatoris, ut prædictum est, præcedere juramen-
» tum. Sin autem prioris ferri candentis judicio convincatur exu-
» stus, in principali causa succubuisse pariter censeatur. At si reus obti-
» nuerit, utrobiq; permittatur hæres adhuc octo viros eodem ordine
» singulos singulis vicibus accusare. Postremò si nullus eorum convi-
» ctus fuerit, decimum eodem ordine accusatum, hoc modo ad cal-
» candum vomeres ardentes compellat, ut juret eum viris duodecim,
» qvò nec lucri nec odii causa ei homicidii reatum imponant. Sed qvia
» sciunt illud homicidium eum perpetrâsse, illorum duodecim ad mi-
» nus, qvilibet sex marcas in suis facultatibus habere tenetur, ut si
» calcatis vomeribus, inculpabilis & innocens apparuerit, qvi calca-

ca-

cavit ad solvendum tres marcas illi, & tres marcas Antisliti, eorum qvilibet compellatur. Hæc Andreas Sunonis qvi *lib: eodem cap:* 22. (*cujus materia est qvid juris sit, si liber homo lædat liberum hominem* &c.) ita scribit, ubi Accusator duos testes habet inflicti vulneris, secundùm novam Canuti felicis memoriæ constitutionem, accusatus tantum ad candentis ferri judicium admittetur. Idem *lib:* 7. *cap:* 3. videtur qvibusdam iniqvum ob hoc solùm pro fure qvempiam comprehendi, qvod in domo sua negaverit esse rem furtivam, ibidem per scrutinium pòst repertam, cùm hoc de fiducia bonæ conscientiæ potuisset negari. Verùm licet ei (qvamvis ante negaverit) cum duodecim juramentalibus, qvales habere poterit, se tueri, si dimidia marca nummorum minus valeat res furtiva. At si dimidiam marcam aut magis valeat, nominatos assumat duodecim de sua parochia. Et si non sufficit ipsa sola parochia, de proxima assumat purgatores, qvorum si vel unus defecerit, hoc solum ei superest auxilium, ut candentis ferri judicio se committat. In hoc casu tamen adversarii sacramento, qvod in lingva patria Aasboren Eed nominatur, minime præcedente. Et si manus exustione, reus sibi impositi criminis convincatur, non tamen subitò capietur, licet statim ejus bona, sicut dictum est, capi possint, sed ut sibi per fugam consulatur, vel qvovis alio modo provideatur, unius tantum diei inducias obtinebit, alioqvin pauci candentis ferri judicio consentirent.

Cod. L. L. Scanic. *lib:* 7 *pag:* 9. Kenner Bondhen Kost sin hwerghen uthen han vill giffve androm manni tiwff Sag om then Kosth ther stollen ær / tha fari han a Herridz Tingh oc sighe for Tingmannom at hiner Tiwff hans/tha scall Tingmæn vidiæ hannom stæffne sin Tiwff til anners Tingh. Kommer hand ey at androm Tinge oc mæler ighen / tha mæler tredie Ting for hannom. Kommer han ey oc ey mæler ighen / tha døme Tingmæn Bonden vt sine Virning/ oc Koninge sin Rætt oc Tiwffve Madhban i Hærithe. Sidhen Bonden haffver fonget Tiwffne sin Madhban i Hærithe oc Konnings Rætt / vtsecth oc sine Vrningh tha fare han a Landztingh met Herizting Vithne oc sighe til ath han haffver alt saa meth sine mæle farith; will Tiwffver en tha geen mæle offne Lanztingh ath han ær ey soo sother / tha scal han skære sigh meth Schutz iærne / brænder han ath

 jærne /

jærne / tha brendher hand Bondhen til sin Vrningh oc at two gildis oc Konnigh till sin Rætthe; vardher han stær aff jærne / tha taghe Bondhen effther vp affnym sine Sagh; will Tiwffver ey mæle offne Landzting / tha far Bondhen hannom Fridløße / oc wapne tak offne bak a Lanztinghe / oc fere maa Bondhen ey faa hannom fridløße.

„ Hæc ita vertit Andreas Sunonis *lib. 7. L. L Scanic: cap: 6.* Qvando
„ qvis suspectum habet alium, qvòd furtivè sibi subripuerit rem amis-
„ sam, in jus progrediens provinciale nominando eum deferat furti re-
„ um, ibiqve statuatur ut ab actore citetur ad proximum diem juri-
„ dicum responsurus; Et si non venerit sicut prius, iterum ei proxi-
„ mus dies juridicus præfigatur, & si non tunc advenerit, Regi eum
„ in tribus marcis, actoriq; in restitutione amissæ rei vel ejus æstimati-
„ one juridici condemnabunt, & ut nullus ei communicet per totam
„ provinciam indicabitur sub pœna trium marcarum juri Regio solven-
„ darum, qvod judicium Madtband lingva patria nominare consve-
„ vit. Qvo jure si contentus noluerit actor esse vel adjudicatum sibi
„ non potuerit obtinere, in jus generale procedat, & rerum gestarum
„ ordine universis sub bonorum virorum testimonio recitato, reo non-
„ dum comparente, obtineat ut à juridicis talis sententia proferatur,
„ ut & à reo Rex tres marcas accipiat, & actor non solùm æstimatio-
„ nem sed duplum pariter æstimationis, & ut ipse reus communis pa-
„ cis expers ab omnibus habeatur, qvam lingvâ patria Fredløs ap-
„ pellat. Et tam verbis qvàm collisione armorum & contactu (ɔ: du-
„ ello,) evidenter exprimitur, ut eum cuilibet cum armis invadere sit
„ permissum; verùm si tunc reus tandem qvarta vice comparuerit,
„ vel citatus vel ad suam innocentiam comprobandam licet nullum
„ præcedere actoris debeat juramentum, qvod Aasvoren Eed dicitur,
„ tamen ad candentis ferri judicium admittetur, qvod Skiersjern lin-
„ gva patria nominatur. Et si manus exustione convictus fuerit, per
„ omnia juridicorum proximè supradictæ sententiæ subjacebit. Si verò
„ per illæsam manum suam innocentiam poterit declarare, à cunctis
„ in eum latis sententiis absolvetur, sed actori de novo licebit adver-
„ sus eum furti judicium instaurare.

„ Cod. L. L. Scanic. *lib. 7. cap. 10.* Er hin ey hemme offne Tingh wardher steffnder fore Tiuffnet / tha withe the mæn hans forfald ther

ther war net er a hans mæle. Er han innen landis oſiwgher tha ſcall bythe hannum met threm Tinghum. Er han ſiuger tha ſcal bidhe halffuan manath. Er han entha ſiwgher / tha ſchal han bidhe annan halffve maneth / Er han entha ſiwgher / tha ſcal han bidhe annen halffue Manet / ær han en tha ſiwgher / tha fæſte næſte Vithe jærn at bære for hannom / bræner hin ther bær tha brænner i Voo hins ther Sag er giffvin. Dør hin ſæcthte før en iærn er boreth oc dyliæ arſve at jærn war ey fæſt tha dylie thet meth tylter Edhe. Sæcther man Arffuege ſithen at Fadher thære var Tiuffuer hans tha for han ey jærn aff arfuen vthen tylther Edh. Er hin ſæcthe vthen Landz oc tha i Konninghe Righæ ſino egno tha ſcal legghe fore hannom halffs manethe ſtæffningh Er ham vthen Konninghs Righe ſyno egno tha ſcall han bydhe manet / ær han Helidoms farin oc ær ther Withne thil tha ſcal han bidhie een Dagh oc jæmlinghe. Andr. Sun. *lib.* 7. *cap.*
7. Citatus in jus, licet juſtam cauſam habeat reſidendi, debet ta- “
men, pro ſe duos transmittere, qvi non tacto ſacro libro ſed conta- “
ctu manuum utraq; ſc. manu ſua manum alterius contingente, teſtifi- “
centur eum ne veniret, cauſa legitima præpeditum. Nam propter in- “
firmitatem ei qvindecim dierum inducias impetrabunt. Qvibus fi- “
nitis, ſi non convaluerit, ſupplebit aliqvis proximorum ipſius ab- “
ſentiam & defectum ipſum licet per candentis ferri judicium defen- “
dendo; ita tamen ut ex illæſa manu geſtantis ferrum, non geſtantis “
innocentia comprobetur. Et ſi manus exuſta fuerit geſtatoris, ſolus “
non geſtans furti reus impoſiti convincatur. Si tamen reus, prius- “
qvam ferrum geſtatum fuerit, moriatur; ejus hæres, ſi voluerit ne- “
gare, poterit defunctum vel aliqvem pro eo ferri judicio conſenſiſ- “
ſe, negationem ſuam manu duodecim juramentalium confirmando. “
Et ſi actor in accuſatione defuncti perſeveraverit, hæres hoc infici- “
ans, tamen cum duodecim juramentalibus ſe defendat. Qvando “
verò ſi citatus non venit, propter abſentiam excuſatur, multum re- “
fert in qvibus commorari partibus doceatur. Qvippe ſi fuerit in vi- “
cino, tribus diebus juridicis ſibi continuis (ſicut prius dictum eſt) con- “
vincetur; ſi verò tranſierit ad loca partium remotarum, dabuntur “
induciæ dietum qvindecim, aut unius menſis aut unius anni, aut “
unius diei, ſecundùm jam dictam diverſitatem diſtantiæ ſpacio- “
rum.

Cod.

Cod. L. L. Scanic. *lib.* 7. *cap.* 11. Staar hin Sacthe offne første Thinge eller anneth oc biudher næffnd fore sigh i Herrethe sine/ tha næffne ther Saghsøgher tolff Mæn slighe ther han will aff allo Hærritho kalle hin sæcthe nogher Mæn i Næffnid werie sini tha maa han thre Mæn undhen taghe oc ey flere oc sidhen næffne hin ther søgher andre threi theris Stadh oc lathe them swærie offne xhe samme Thinghe / eller thet anthre næsthe Ting suærie Næffnd hannom skær tha ganghe hin sæcthe saghløs bort. Brysster hannom Næffndh tha bari han Jærn / oc hin ther Sagsøgher wndhe hannom Assuaren Eed/ære thre Mæn burthe aff Næffnidh / tha swærie scall fulle hwar theris forfal meth twigghe Manne Vithne aff Næffdom sielff oc næpne tha andre i theris Stedh oc lahde suærie; ære flere burthe en thre Mæn tha brysthe hannom Næffnd; sidhen bære han Jærn som før er mælt. Trøsther hin sæcthe sig ey aff Næffnid/ tha sighe han effther Næffnidh twem natthum eller threm fore Ting. Forthi at han kommer tha widher Jærn / oc hin ther sagsøgher / scall ey vithe hannom Asuarum Eedh. Sagsøghere maa ey andre lund søkie en nv er melth/ vthen han hæthe Widher Konnings Ræthe/the Mæn Vithne bære oc anners Mans Forfal skulle fulle sculle swærie ath hand thaghy edhe oc ey ath bogh. Andr. Suno. *lib.* 7. *cap.* 8. Accusatus de furto, si compareat primo die juridico vel secundo & pro se offerat per jurisjurandi religionem defensionem virorum duodecim, qvos actor voluerit de tota provincia nominare; oportebit actorem juri acqviescere nominationis, & cùm duodecim viri fuerint nominati, licebit reo tantum tres viros inimicitiæ causa sibi suspectos recusare de nominatis duodecim, in qvorum locum actor tres alios statim nominabit. Qvo factô vel eodem die si omnes præsentes fuerint, & in hoc omnes consenserint, vel proximo die juridico nominati duodecim, ab injuncto negotio se absolvent. Et si omnes liberum juraverint, accusatus conseqventer innocens comparebit; sin autem vel unus jurare noluerit, reus habebitur pro convicto, nisi candentis ferri judicio se committat, in qvo casu tamen non debet actoris exigi juramentum, sicut exigeretur si statim ab exordio ferri judicio consensisset. Qvando verò ad conseqventem diem juridicum nominatorum defensio prorogatur; si statuto die tantum tres viros nominatorum numero deesse

deeſſe contingat, uniuscujusq; trium vel duorum teſtimonio de numero nominatorum reus abſentiam excuſabit, & tunc actor alios in locum abſentium nominabit: Licet autem reus prius conſenſerit,ſi tribus diebus vel duobus ante præfixum diem nominationi renunciet, audietur; ut actoris præcedente juramento per igniti ferri judicium ſe defendat, qvod Tryggjern in lingva patria nominatur. Hæc eſt forma juramenti, qvod candentis ferri judicium antecedit, ut affirmet actor ſub jurisjurandi religione, qvod non odii cauſa, non lucri gratia reo impoſuerit furti crimen; ſed qvia ſcit eum veraciter rem ad minus valentem dimidiam marcam nummorum, ſibi furti vitium ſubtraxiſſe.

Codex L. L. Scanic. *lib*: 7. *cap*: 19. Stiæl Bondhens Træll eller han dræper Fææ anners Mans ſaa goth ſom tywe Marck eller bedræ: Ladhe Bondhen wth thet han will oc a tylther Eedh / oc ther til Trælß hudh eller bodh hvadh han vil heller ther træll a / giffher Bondhen Sælffver Sazh effther Træle ſinom tha a han ey ath løſſe Træls Hudh oc ey lathe hwdſtryghe. Dyl Bondhen at hans Thræl giordhe thet ther han ſacthes fore/tha bære hans Thræl Jærn oc hin ther han ſæcther vithe hannom ey asvare Eedh. Brændher Træl tha ladhe Bondhen vth thet han vil oc tylther Edh. Oc ey ſcall træl bære Jærn for mynde en for halff Marck / mwun kænnis hannom mynne Tiwffnet tha dylie Husbondhe hans thet meth Tryghe mæns Eedh; gor han vidher noghet tha lathe Bondhen thet vth han vil oc a trygghe Ma ds Edh. Andr. Suno. *lib*: 7. *cap*. 13. Qvando qvis ſuper furto ſervi ſui convenitur, ſi confiteatur, qvantum voluerit perſolvendum proponat, & qvod major non fuerit illius furti qvantitas, duodeno fidem faciat juramento; inſuperq; pro ſuo libito vel ad cædendum ſervum ſuum virgis, actoris ſubjiciat poteſtati, vel triginta denariis ipſius redimat verberationem. Neqvaqvam ad alterutrum obligatus, ſi compertum ſervi ſui furtum priùs indicare curaverit, qvàm conveniretur. At ſi diffiteatur Dominus furtum ſervi, manum ejus ſubjiciat ferri cadentis judicio, nullo tamen præcedente adverſarii juramento; Et ſi manus convictus fuerit uſtione, qvantum voluerit perſolvat Dominus, & qvod nihil amplius perſolvere teneatur, duodenum exhibeat juramentum, at ſi minus dimidia mar-

„ ca nummornm furti nomine reqviratur, ferri judicium si voluerit „ evitando poterit qvod impositum est servo suo cum suis juramentali- „ bus denegare, at minus cum duodecim secundum qvosdam propter „ furti detestationem qvatumcunq; modicum reqviratur. Secundum „ alios cum juramentalibus convenientibus æstimationi, ut duas oras „ vel minus triplici neget juramen.o atq; seno si transcendat in aliqvo „ actoris petitio duas oras ne sic pro facto alieno servi sui, sicut pro pro- „ prio gravaretur.

Cod. L. L. Scanic. *lib. 9 cap. 9.* Hwilcke lundh som man tiwf-thes till ath drepe anners fææ oc wil hin ther Fæ atte vidhe hannom assuare Edh ther Drap skære sigh met Trugs Jærne om Fææ var saa goth som halff Marck eller bædhre; brændher hand sig gielde ather Fææ oc a two gildi. And. Sun. *lib. 9. cap. 9.* circa finem: si qvis dicat alium furtivè suum animal occidisse dimidiam marcam valens „ juramentum exhibeat, qvod Aasvoren Eed patria lingva dictum „ est appellari, & sic reum ferri candentis judicium subire compel- „ lat, & si reus manus convictus apparuerit ustione, pro reatu suo justo „ animalis precio duplum addat.

„ Cod. L. L. *lib. 9 cap. 17.* Brydher man op anners Mans Gær-dhe eller Gordh gelde Skade off offne two ore eller sælie tredie Mans Edh fore ath han Bredh ey/ agher man yffuer anners Mans agher eller ridher/ bethe two ore eller tredie Mans Edh / skær mand sigh vegh yffver anners Mans agher eller slaar genom hans Engh/ gieldhe ather Skadhe oc a two Øre eller dylie meth tridie mans Edh. And. Suno. *cap. 9. lib. 12.* Non est totus annus animalium custodiæ depu- „ tatus, verùm illud tempus totum est solum qvod à vigilia Penteco- „ stes inchoatur, & in vigilia S. Michaëlis Archangeli terminatur. Un- „ de aliæ qvocunq; tempore si reperiantur in agris & pratis, non pos- „ sunt animalia comprehendi, sed absq; aliqva læsioone depelli. Qvip- „ pe si per nivosa & lutosa loca propulsa vitam finierint, propellentes „ simul omnes omne damnum restituent, & suæ præsumptionis inju- „ riam expiando tres marcas præstabunt insuper satisfactionis. At si „ factum maluerint diffiteri, qvemcunq; super hoc damnum passus de- „ tulerit furti reu m, præmisso juramento qvod lingva patria Aasuoren „ Eed nominatur, candentis ferri judicium subire compellit, & à con-

victo

victo per manus ustionem præter omnis damni restitueionem tres "
marcas satisfactionis nomine reportabit. "

Cod. L. L. Scanic. *lib.* 13. *cap.* 3. Secther Bondhen anner Man fore Læghræ fore kone sine / bære hin Sæcthe skutz Jærn; Vohrder han vskær tha fly han Landh oc komme aldrigh androm bothum wither vthen Bondens Wiliæ; vil Bondhen bøther thage tha hafver thet varit Logh at hin bøthe XL. Marck fore Lægher oc iij Marck for tucke oc thette æt thet ena mal ther Bondhen for thre Marck for tucke. Andreas Suno. *lib.* 13. *cap.* 2. A Marito adulterii reus "
delatus adulter , solum habet refugium ad candentis ferri judi- "
cium, qvod lingva patria Skutzi rn nominat, convolandi. Qvo si "
neqviverit exortam infamiam abolere , condemnatus in exilium re- "
deundi nullam habebit de cœtero facultatem,nisi forte passus injuriam "
in thori consorte , præstandæ fortè consenserit satisfactioni , qvam "
qvadraginta marcas nummorum secundum tamen æstimationis pre- "
tium continentem. Debet qvoq; ob criminis enormitatem , licet "
præter solitum in privatis compræhendens , tres marcas vel unam "
marcam argenti contemptus precium addere. "

Codex L. L. Scanic. *lib.* 13. *cap.* 9. Giffver Bonde atellkone sine Hordoms Sagh / tha scal han haffve till thes twigghe Manne Withne om hyn ær sandh for the Sagh och sithen bære hun Skutz Jærn; vordher hun skær at the Jærne / tha være hwn bode vidher Bondhe syn och vidher eghen syne: En vordher hun v-skær skilies bodhe vidher Bondhe/ oc vidher egen syne. En aldrigh maa Bondhen andre Kone taghe /[illegible]at henne liffuendhom och aldrig hon annen Man at Bondenom Liffuendom. Andreas Sunon: *lib*: 13. *cap.* 3. Uxori "
propriæ crimen adulterii maritus imponens , si suam muniat duobus "
testibus accusationem , uxorem candentis ferri judicium subire com- "
pellet. Qvo si qveat suam innocentiam demonstrare , & integrita- "
te famæ gaudebit , & mariti consortium retinebit ; sin autem infa- "
miæ respersa macula & bonis omnibus denudata , jure legis humanæ "
tam à domo qvàm à thoro conjugis excludetur. Ubiq; tamen con- "
jugum , qvamdiu reliqvus superstes fuerit, nova connubia contra- "
hendi licentia denegata, verùm in parte constat humanæ legi, velut "
famulæ obseqventi , velut pedisseqvæ seqventi dominæ suæ vestigia "

" per divinæ legis pereminentiam derogari , qvæ matrimonia jubet
" non fori ſed poli , non curiæ ſecularis ſed Eccleſiæ ſpiritualis exami-
" ni atq; regimini ſubjacere ; Nec permittit etiam ſeparationem thori per igniti ferri judicium celebrari. Hæc ille. Sic fœmina Rugiana, cui tùm impoſitum fuiſſet ſe à crimine adulterii ferri igniti beneficio ut purgaret, mirabili modo innocens declarata, uti patet ex Saxonis hiſt: Dan: lib: 14. Gunilda qvoq; Canuti Magni Regis Daniæ & Angliæ filia, ex Emma genita, uxor Henrici 3. Imperatoris Conradi filii ſe judicio candentis ferri, à crimine adulterii purgavit, atteſtante Iſac. Pont. *hiſt. Dan l 5.p.*157. 158. Anno Chriſti 1037. Em-
" ma, *ait*, calumniis malevoli cujuſdam coram Imperat. accuſata
" adulterii, cum ſe judicio candentis ferri, ut tum erat moris, mari-
" to purgaſſet, nec tamen vel ei aut calumniatori ſatisfactum videre-
" tur, ſubmiſit in duellum ſuo nomine ad adoleſcentulum qvem ſecum
" domo abduxerat. Hic Deo innocentiæ vindice, vicit ac proſtra-
" vit accuſatorem, giganteæ ſtaturæ & roboris hominem, ipſe ſpera-
" re puer & pumilio ; & licet iſtis indiciis ac teſtimoniis Henricum pla-
" caſſet animoq; ejus omnem qvodammodo exemiſſet ſcrupulum, ta-
" men offenſa tam pertinaci mariti ſuſpicione miſit illi libellum divortii,
" ſeceſſitq; ad Balduinum Pium, Flandriæ Comitem, qvi tum Bru-
" gis ut plurimum agebat, ubi poſt mortem in Eccleſias. Domitiani à
" latere oſtii borealis ſepulturæ locum accepit. *Hæc Pontan.*
" Cod. L. L Scanic. *lib.* 13. *cap.* 4. En man maa oc hirwercke gøre om han tagher Konu eller mø nøthoghe wth paa marcken eller i husom hæmme; dyl han oc ær ey Vitne til tha ſkære ſigh meth threm tylthum; er Vitne til ſkære ſig met Skutz Jærne / brænner hand ſig eller han giør vither/ bødhe Sagſøghere XL. Marck ; tagher man Kone meth vold och after Barn meth henne / oc kærer Frændher om Kone dør ther aff / tha bøthe hin thet giordhe Kone ather eller ſkære ſigh ſvaſom fore annet Mandrap. En om hwnn lodh ſig ſelff meth Villie læghræ / tha ſchal ſey ſvare for bane vthen for a læghræ. Andr.
" Suno. *lib.* 13. *c.*4. Ubicunq; qviſpiam licet ſolus violenter vel virgi-
" nem humiliaverit vel corruptam oppreſſerit, duplicata qvadragin-
" ta marcarũ obligabitur ſatisfactione, una Regi pro violatione juſtitiæ,
" alteraq; pro irrogatione injuriæ procuratori perſonæ paſſæ injuriam ad

ad opus ipsius nihilominus exhibenda. Verùm si crimen inficiatus « fuerit, adversus simplicem accusationem triplicato juramentorum « duodenario se defendet. At adversus accusatiouem, duobus testi- « bus innitentem, igniti tantum defensio judicii deferetur. «

Qvamvis variis variorum Christianorum edictis purgationes non solùm per ferrum acutum verùm etiam per ferrum ignitum abolitæ fuêre, interim tamen subditi in Dania aliisq; in locis iis utebantur. Hinc Haraldus VII. Svenonis filius cogn. Hein (qvi obiit Ann. Chr. 1080.) Rex Daniæ longè post Svenothonem, in eo laboravit, ut causarum judicia nec duelli nec ferri igniti experimento constarent, qvod patet ex Saxon. *lib*. XI. *pag*. 214. Haraldus habi- « to in octo dies consilio, qvod promissis complexus fuerat, rebus « proseqvi monitus, ut regia Majestate popularem excoleret, impri- « mis adversùm provocationem restipulandi jus edidit, prioresq; de- « fensionis partes, qvàm accusationis instrumenta constituit. Reo « siqvidem actoris jus in refellenda accusatione concessit, qvam antea « testium fide subnixam defensionis præsidio repellere non licebat, « qvod jus usurpatione firmatm est familiare libertati, ita religioni « pestiferum evasit, ipsa manus defendendi potestas non armorum, non « testium usu, sed sola Sacramenti fide subnixa, multorum conatus « votorum cupiditate perjurio polluit, sed & funditùs singularium « congressionum usum evertit. Posteris namq;, susceptas causarum « controversias, satiùs jurejurando visum est, expedire, qvàm ferrô. « Verùm alterum religionis intuitu, alterum salutis respectu peri- « culosius, qvem morem Dani pertinaciter retentum ad hoc usq; tem- « pus obstinatè usurpant, adeò ut vitâ magis, qvàm eô carere cupiant, « salutemq; suam pro ipsius observatione devoveant. «

Hæc ille. ubi per *singulares congressiones* intelliguntur *singularia certamina*, *solitaria certamina*, *duella*; unde *singulariter congredi* i: *duello certare*. Anhelmus de *laud: virg. cap.* 28. Per *ferrum* heic intelligitur non solùm *ferrum ignitum*, verùm etiam *ferro qvo in duello usi sunt*; ita ut sensus sit Haraldum penitùs abrogâsse, tum duellorum consvetudinem, qvorum experimento pleraq; causarum judicia constabant, antea à Svenotthone Rege Daniæ abolitam, tum ferrum ignitum qvod omnes lites in Dania ex constitutione dicti Svenotthonis

 de-

decernebantur. Rationes hæ dirimendi lites, etiam apud alias nationes valuêre. Stobæus Serm. 8. ex lib. Nicol. de moribus gentium: *Umbrici cùm contraversias inter se habent pugnant armati, sicut in bello, & qvi suos adversarios interemerint, justiorem causam habuisse videntur.* Agobardus epistolâ qvadam luculenter ostendit impium esse, non testibus, aut veracium testimonio, sed ferro & igne lites dirimere; compellatq; *fol.* 103. Imperatorem, ut è regno tam scelestam consvetudinem abolendam curet. Tandem Waldemarus Rex Daniæ An. Ch. M C LXIII. hunc modum decidendi lites apud Danos & Scanos abrogavit, qvod abunde evincit Decretum ejus de Ordalio abrogando mihi ex Cl. Viro Doct. Wilhelmo Wormio communicatum, cujus hic est tenor:

Waldemarus Dei gratia, Danorum Sclavorumq; Rex, Schaniam inhabitantibus salutem & gratiam. Qvia Dominus Apostolicus examinationem candentis ferri inhibuit conversis, qvi Christiano censentur nomine, nos nec volumus nec potuimus excipere nos ab hac generalitate; unde cùm meliorum consilio diu multumq; deliberavimus, qvam legem universitati magis tolerabilem qvàm candentis ferri sententia traderemus. Tandem post multam deliberationem decrevimus statuentes qvod si qvis de furto trahitur in causam, se defendat per nominatos de provincia in hunc modum. Primò Reus trahatur in causâ in provinciali placito. In secundo actor nominet viros XV. de provincia qvorum reus tres tantum debet excipere, & cum XII. residuis post qvindecim dies à secundo placito se purgato sub hac forma qvod præfati XII. juramento suo afferant qvod de causa Rei nihil cognoverint, verius qvam qvomodo jurant. Isti XII. debent reum vel convincere jurando vel purgare & hoc de dimidia materia & amplius. Si verò actor reum de majori qvám jurando accipiat incusaverit, ipsi XII. jurabunt qvod non sit furatus tantum & ita actor propter suam cupiditatem, carebit rebus suis furtim ablatis. Sed de furto convictus furtum legitimè restituet, & duplo tantum & jus nostrum (Kongens Ret.) Si autem XII. conra sese juraverint & sex alii aliud, alii sex nominandi sunt, & sic ratum habebitur qvod juraverint plures, sed si illi sex contra sese juraverint, tres nominandi sunt, & qvod postea plures jurabunt ratum est haben-

bendum. Præterea qvicunq; tribus vicibus super furto juramento "
legitimè convincitur, poterit suspendio adjudicari. Omni tempore "
anni contra fures agendum est præterqvam Dominica Palmarum usq; "
ad octavam Pascæ & præter hebdomadam Pentecostes, & præter- "
qvam à Nativitate Domini usq; ad Epiphaniam. De vulnere qvi- "
dem in provinciali placito sicut & de furto agendum est, excepto "
qvod in primo duorum testimonium adhibendum est, & juraturi de "
parochia sunt nominandi. De homicidio ante istud statuimus, ut "
reus in generali placito trahatur in causam, & in secundo placito A- "
ctor nominet XV. de provincia Rei, de qvibus illi concedimus tres "
excipere, & XII. residui post XV. dies à secundo placito jurabunt, "
vel qvod ille pace privari meruit, qvod occiderit innocentem, vel "
qvod satisfacere debeat, eo qvod ob vindictam debitam occidit il- "
lum, vel juramento suo eum penitus excusabunt. Si autem primo "
incusatus fuerit excusatus, & Actor alium incusaverit, ille juramen- "
to XII. cognatorum suorum se purgabit; similiter & tertius si incu- "
satus fuerit se purgabit; sed plures qvam tres super uno eodemq; "
non debet incusari, sed tribus purgatorum in actorem homicidii "
proferri debet sententia excommunicationis. De Horverchi qvod "
fit in raptu fœminarum istud decrevimus, qvod Reus juramento XII. "
cognatorum se purget. Si verò super causis terminatorum in pla- "
cito contradictio & contentio orta fuerit, exactor noster nomina- "
bit XII. qvi erant in eodem placito, qvi illud dubium terminent jura- "
mento suo. sed si causa exactoris fuerit, super qva oritur contradi- "
ctio, aliqvis de melioribus bondonibus nominabit XII. de placito "
ad terminandam illam contradictionem. "

Qvod autem fuerit hic Valdemarus non æqvè apud omnes cer-
tum est. Hvitfeldius *in histor. Haraldi VII. pag. 90. in fol.* expressè as-
serit ferri igniti gestationem in Dania tempore Haraldi VII. abroga-
tam, sed mox resumptam, & viguisse usq; ad Waldemarum IV. Re-
gem Daniæ, qvo tempore ab Eugenio IV. Papa planè fuit abolita.
Hinc de Haraldo VII. ita canit Rhytmicus Danicæ historiæ scriptor:

Danske gaff ieg for Low och Sedh
At the skulle them meth theris Edh

Om:

Om nogher man sether paa annen Sagh
Och han will bliffve for hannom meth magh/
Tha skall han sveriæ som Saghen ær stor
Och Lowen hun holdher ordh fra ordh /
The soræ ther hver en oppaa
Ath the villæ hellder i Doden gaa
En the villæ misthe then samme ræth
Som them gafs och fore war jæth.

Pontanus *lib. 5. hist. Dan. pag.* 195. Valdemarum hunc tertium fuisse memorat. Sic enim ille, inter cætera maximos vulgi meruit „ applausus, latâ lege, qva Reis permittebatur ad sui defensionem „ *non ferro candenti* (Jernbyrd) sed jurejurando se tueri (ɔ: skiære sig „ ved næffn). Erat autem vel ideo lex ea populo acceptissima, qvòd „ minus periculi formidaret ex perjurio, quàm ex ferro; qvamvis, „ *ut Saxo notat*, multis occasio ex eo data perjurando se polluêre. Qvo- „ circa receptus est post modum, & servatum adhuc ejusdem Saxonis „ ævo, ferri usus adusq; Valdemari tertii tempora, qvo regnante, in „ totum est abrogatus, adnitente præcipuè Pontifice Eugenio, & ejus „ vice Sacramenti religio firmius sancita. Erat tum qvoq; usitatissimum „ manu & duello lites dirimere, qvod & veteres ferè olim Germanos „ factitasse universos authores tradunt, & præter alios, Velleius Pa- „ terculus, Varum Qvintilium exercitus Romani ducem nominat, „ qvi cùm esset ingenio similiter miti & moribus qvietus, putavit in „ media constitutus Germania armis apud eos decerni solita, posse „ jure terminari. Unde tandem in summam perductus socordi- „ am sex legionum occidione pœnas ipsis pependit. Has qvoq; & e- „ jusmodi velitationes congressusq; singulares sustulerat jam aut esse „ tollendos censuerit Haraldus, modò legibus ac votis ejus prudenter „ latis seculum respondisset. *Hæc Pontanus.* Cœterum tempore Eugenii IV. Pontific. Rom. circa An. Chr. M CD XXXI. in Dania regnavit Ericus XI. Pomeranus, &, regnante Valdemaro III. nullus Pontifex Roman. sedit, cui nomen fuit Eugenius, *uti patet ex Chronol. Dan. Joh. Svaningii.*

Olaus Wormius *in monum. Danic. lib.* 1. *cap.* 11. *pag.* 85. arbitratur hunc Valdemarum non fuisse primum, qvi Scanicas leges An: Chr.

Chr: M. C LXIII. abrogavit ob rationes ibidem adductas, sed Valdemarum secundum, qvi Cimbricas leges An: Ch: M. CCXL. Verùm dictus Wormius *in suo append: monum: Danic: pag: 7.* opinionem suam mutavit, statuitq; Valdemarum I. qvi in Cod. L. L. Scanicarum varias de Ordalio fecit leges, easdem mox abrogâsse; qvia negari non potest, qvin tempore Valdemari I. admodum suspectus apud multos in Dania fuerit hic purgandi modus: Nam cùm Magnus Erici filius insidias Regi Valdemaro struxisset, atq; injunctum ei esset, ut se à criminationibus per ignitum ferrum purgaret, respondit: Anceps id genus experimenti esse, nec semper miraculo „ præditum, qvod plerumq; & insontes damnare & noxios absolvere „ soleat, fortuitosq; maximè eventus experimentorum habeat: Neq, „ enim divinam potentiam, tantâ mortalium curâ flagrare, ut qvi- „ buslibet eorum votis rerum naturam cedere compellat, Saxon: Gram: „ *hist: Dan: lib: 14.* Qvòd ferrum ignitum aliqvando noxios absolverit, ejus rei illustre & memorabile documentum nobis suppeditat Krantz. *hist: Norvag: lib: 2. cap: 27* Robertus ex Rollone Dux Nor- „ mannorum, qvum regendæ provinciæ, qvam regia confirmatione „ tenuerat, intenderet. Anno Chr: 896. severè suis interdixit latro- „ cinia, furta & omne genus rapinæ, sciebat difficile genti vastatrici, „ qvæ bellis, prædis, rapinis & sævitiis tamdiu intenderat, pacatis „ animis sedere, longam exuere consvetudinem. Decrevit ut rusti- „ ci colendi agri instrumenta in agris linqverent, & consvefierent sui, „ præterire non sua; Ea res cœpit longo usu firmari. Qvum autem re- „ versus qvidam ex agricolis domum ab importuna sua uxore rogatur, „ cur instrumenta sua non adveheret, ille Ducis præcepta prætendit. „ At illa, dum maritus domi per æstum qvippiam ageret, furtim de- „ labitur in agrum, instrumenta subducit & abscondit, ut in reliqvum „ redderet maritum rei suæ attentiorem. Reversus vir in agros, ubi non „ reperit qvæ dimisit, rem ad loci Præfectum referebat. Ille autem „ Duci prætendit. Vocatus à Duce rusticus precium recepit amisso- „ rum. Jubetur Præfectus ignis purgatione adhibita, furem explora- „ re. Primus conatus irritus fuit. Nam ignis furem non prodidit, qvum „ omnes villani subirent scrutinium. Id, qvum renunciasset Præfe- „ ctus Duci, se convertitur in Episcopum, Deus inqviens Christia- „

Ratio I.

norum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit. At ille nec dum benè firmatum in religione non corripuit; sed causam prætendit, qvia ignis nec furem tetigit. Jubetur diligentius inqvirere Præfectus, etiam apud vicinas villas scrutaturus. Nec sic qvisqvam repertus est. Vocatur à Duce rusticus; si cui prodiderit rem in agro esse, rogatur. Ille nemini præter uxorem dixisse respondit. Adesse jubetur illa, separatimq; rogatur qvid egerit cum mariti instrumentis. Primum dissimulanter respondit, nihil se nosse, sed qvæstionibus adposita furtum fatetur. Tum maritum Dux clam vocabat, sciebas, inqvit, uxorem furacem, an non? ille, sciebam, inqvit: Cui Dux, cur criminosam aut non punieras, aut non deferebas, illicò jussit ambos suspendio necari. Hac severitate judicii legem sanxit observandam fore. Hæc ille. Præterea Valdemari II. tempore

Ratio 2. circa An: Ch: 1151. sedit Eugenius III. Papa. Innocentius qvoq; tertius Pontif: Max: qvi obiit An: Chr. 1182. in Concilio Lateranensi Pontif: sui Anni 18, Christi verò 1215, Woldemari II. Regis Dan: An: 13. severè prohibuit, ne clerici consecrationi aut benedictioni ferri candentis operam suam locarent. Ejus Concilii decretum 18. tale fuit: ne Clericus qvispiam purgationi aqvæ ferventis vel frigidæ, seu ferri candentis, ritum cujusdam benedictionis aut consecrationis impendat. Non multò post apud Norvegos desiit hic purgandi modus. Wilhel: enim Cardinalis (qvi à Papa Innocentio IV. eò ablegatus erat, ut Regio diademate Haqvinum Haqvini filium exornaret) Ordalium, Jernburd / abrogavit Anno Ch. 1240, ac docuit impietati proximum esse hoc pacto Deum tentare, eumq; de rebus humanis hisce mediis testem advocare. Vide *histo: Norvag: Snorronis Sturlæ Danicè editam pag.* 735. Etsi v. legibus & edictis ordalium ita abrogatum fuerit, interim in qvibusdam locis subditi eo utebantur. Nam circa annum Chr: 1350. contigit ut in oppido Wittenburgo ferri candentis judicium fuerit permissum, teste *Albert: Crantzio lib.* 8. *Vandal. cap.* 30. ubi ita scribit: Illud qvoqve referamus, qvod per eam ætatem in oppido Wittenburgo ferunt contigisse incendium ædium furtim procuratum qvod imponebatur in eo oppido innocenti: Ille qvàm sanctè jurans ejus se culpæ non esse affinem, purgationem offerebat vulgarem de ignito ferro, qvam juri-

bus interdictam aut ignoravêre, aut contempsêre, qvi judicio præerant laici. Ferrum igitur ignitum ille deportat itinere non parvo; tum manibus id excutiens nihil læsionis præferebat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cùm alius silicibus jam viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc ignescente, dexteram adurit. Mirati qvi adstitêre, rem præferunt loci Præfecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, qvod innoxio imponebatur. Mox jubet ad qvæstionem abripi; confitetur crimen & ultimo supplicio, fractis rota cruribus, interimitur. Ita divino judicio proditus est noxius. Hæc ille. In Svecia An: Chr. 1240. Byrgerus Jarl Rex purgationem per ferrum abrogavit & in eo laboravit ut causarum judicia alio experimento constarent, teste Hvitfeld. *hist. Dan. pag.* 205.

Purgatio per ferrum ignitum duplici modo fiebat, vel *ferrum ignitum nuda manu ferendo*, vel *super vomeres ignitos nudo pede gradiendo.*

Ferri candentis gestatio qvo modo peragebatur supra dictũ est.

Super vomeres candentes incedebant seqventi modo. *Caput Reo obnubitur, & nudis pedibus per novem candentes vomeres lustralibus precibus incantatos & in certa distantia* positos *ducitur, qvòd si indemnis transierit, absolvitur.* Candentium vomerum judicium subiit Emma mater Edvardi Regis Angliæ, qvi *Confessor* dictus fuit, de qvo Ranulph. Cestrensis *lib. 6. cap.* 23. Hoc etiam modo Haraldus Hybernicus se magno parente ortum probavit apud Sax: Gram: *lib:* 13. *hist: Dan: pag: mihi* 245 in historia Nicolai Regis Daniæ, qvi ad fasces imperii evectus fuit Anno Chr: 1107.

Purgatio per aqvã frigidam.

Qvi aqva frigida probandus erat, eum olim sic adjurabant: *Adjuro te per evocationem Domini nostri Jesu* Christi *& per judicium aqvæ frigidæ, adjuro te per* Patrem *& filium &* Spiritum *Sanctum* &c.

In aqvam gelidam accusatus *immissus est totus, atq; tunc criminis purus in fundo residebat; sceleris verò conscium aqva protinus à se rejiciebat.* Ex hoc fine omni dubio tractus est modus in Dania, sagas per aqvam frigidam explorandi.

Purgatio per aquã fervidã.

In aqvam verò fervidam *manum accusati cubito tenus immergebant, atq; de reo & innocenti decernebant.*

(16) Rectiùs legi putat Thorlacius Episcopus Islandiæ: at then Logum ær gamble Knut giorthe. ɔ: *juxta leges à Canuto grandævo latas*; Islandicè at [illegible] Logum er gamle Knut giordt / ɔ: Danicè effter den Lov som gamle Knud giorde.

Caput sive Lex IV.

Juris aulici Lex IV. De servitii sive officii resignatione. Gaardsrættens 4. Lov om Tienistis opsigelse.

Of ænner wilde skilias af sine Herra thiænist tha
Om en vilde skilles aff sin Herres tieniste da
Si qvis velit separari à sui Domini servitio tunc

skulde han a atande afften Jula (1) latæ afær-
skulde hand paa ottende afften Juel lade aff-
deberet ille ad octavam vesperá Nativitatis Christi re-

sigia thiænisle sin med two Witherlaghæ mæn tha
sige tieniften sin med to Hoff-Mænd da
signare servitium suum per duos Aulicos tunc

ma han sithan annar Herra thianæ.
maa hand siden anden Herre tiene.
licet ipsi postea alii Domino servire. (2)

Alia Versio.

SI qvis Domini sui servitio exire desideret, præcedaneis novi anni servitium suum per duos aulicos renunciabit, & ita alii Domino servire licebit.

NOTÆ.

NOTÆ.

(1) Ratio hujus rei dependet ex anni Danici exordio. Refert namq; Josephus Scaliger *de Emendat. tempor. lib. 2.* Danos ve- " teres principium anni civilis semper à 25. Decembr. cepisse, idq; à " nocte qvæ seqvitur 24., in qva antiqvitùs Christiani hodieq; pervi- " gilia natalia faciebant. Addit insuper: Eam noctem Modra-nect/ " Beda, Moedre Nech/ (ɔ: *Matrum noctem* appellabant, ob causam, " ut suspicamur, ceremoniarum, qvas in ea pervigiles agebant) voca- " bant, qvasi illa esset Parens & Princeps omnium reliqvarum nocti- " um, utpote à qva caput anni civilis sumeretur. Principium verò na- " turale cycli à Malina Autumni & plenilunio, qvod in Septembrem " cadit. *Hæc Scaliger.* Beda *de tempor. ratione cap. 13.* hæc Anglis ascribit, attamen cum à Danis, à qvibus oriundi, hausta sint, minimè dubitari potest qvin Modranect legitimum fuerit anni Danici civilis initium, præsertim cum illud adhuc Fasti Danici lignei retineant. Anglos à Danorum Vitis vel Gutis originem traxisse docet ipse Beda *hist. Ecclesiast. lib. 1. cap. 15.* Præterea primus Danorum antiqvorum mensis, qvem Latini *Januarium* vocant, dicitur *Guili*, teste Beda *de temporum ratione cap. 13.* & Wormio *lib. 1. Fastor. Danic. pag. 29.*

Qvi hunc Mensem *Guili* appellant, urgent eum dictum esse à Huile ɔ: *qvies* mutato H in G; ita ut mensis Guili à conversione solis in auctum diei, qvia unus eorum præcedit, alius subseqvitur, nomen accipiat; idq; à solstitio hiberno, qvod tum sol qvasi qviscere videatur, anteqvam ad Æqvatorem propiùs accedat. Alii, qvi cum Scaligero *Giuli* legunt, à Festo, qvod tunc temporis à Danis celebratur, hodieq; adhuc Juell vocatur, derivant. Festum verò Juell habet suum nomen (secundùm Bedam *r. l. c.* & Wormium) à Julio Cæsare, à qvo id primùm ad nos defluxit, scribente ita Wormio *lib. 1. Fast. Danic. cap. 7.* ubi de origine Ludorum Juliorum, in honorem Julii Cæsaris institutorum, diductè agit, unde hæc pauca subjeci:

Ludorum Juliorum hanc fuisse originem memorant pleriq;. De- " bellatis à Julio Cæsare Anglis, ejus exercitus qvotannis more Ro- " manorum, circa solstitium hibernum, sole Capricornum ingre- "

 diente,

diente, Saturnalia ibidem celebrant Ludis & ritibus consvetis. Quæ cum incolis insveta viderentur, in honorem Julii Cæsaris id fieri arbitrantur. Et qvia idem Cæsar in Angliam hos secum detulit, Julios vocabant, & paulatim veteri abolito, novum hoc iis indiderunt nomen, ut à Julio Cæsare Ludi Julii vocarentur. Qvod animadvertens Cæsar (ut erat gloriæ & honoris avidus) id ita fieri non solùm permisit, sed & jussit, atq; ad alias gentes septentrionales, qvas vel devicit, vel fœderibus sibi adstrinxit, propagari curavit. A ratione itaq; alienum non est Danos, tanqvam Romani Imperii & fortitudinis admiratores, à Julio Cæsare in amicitiæ & initi fœderis stabilimentum, illud ultrò suscepisse, qvod reliqvi subditi recipere edito sunt coacti. *Hæc Wormius.*

Islandis Jol Neut. Gen. plur. Num. item Jola-dagur / Jola-Hátiid vocatur *Festum Natalitiorum Christi*, vocemq; Joll derivat Gudmundrus Andreæ vel ab Islandico Jod ɔ: *fœtus*, *proles*, vel ab Hebræo עויל ɔ: *parvulus*, *puerulus*; scilicet

Cum nova progenies cœlo demittitur alto:

Prædictus tamen Islandus hisce seqventia addidit, Jol *solemnia, longè ante Christum natum vel prædicatum, fuisse celebrata. Urgent, qvi historiis veteribus aurem præbuerunt, idq; apud Ethnicos, imo apud Giganteum genus valuisse. Qvod qvidem non dissimulandum, nisi festum hoc ipsum alio nomine prius insignitum post liminio pro hoc ipso eodemq; esse agnitum intelligas. Porrò solemnitas ista gentilis* 25. *die Decembris præcisè, uti ab Islandis haud fuit celebrata, eeu vult Cl. Joh. Pontanus in* Saxonem; *sed in Januariio, nunc ut sunt periodi, sub ingressu solis in Aqvarium, primitus circiter ipsum solstitium brumale; cum vocarint illud* Festum Midsvetrar Blot ɔ: *Media bruma sacrificium, in histor. Borri. Addit Chronicum* Norvagicum, *qvod Haqvinus Adalstenius Rex Norvagiæ Baptizatorum primus, sed occultè Christianus, primus, inqvam, inibi Regum, qvi Christo nomen dederit, primus fuerit Norvagis Author, ut* Festum *hoc* Jol *eo tempore, qvo nunc nos, celebrarent,* 900 *circiter annis à Christo nato. Festum autem hoc ab* Øl ɔ: *cerevisia, tanqvam Bacchanalia, ipsis auspicari injunxit, interea dum ad Christianismum recipere nollent. Hinc alio tempore antea fuisse celebratum liqvido constat, si qvidem mutationem admisit ritus. Imo, ut dixi, initio* Mensis *Thorri* (ɔ: *Januarii*) *antea incidit annuum hoc Festum, qvi mensis feriam hebdome-*

domadis sextam , *hodie pro suo initio regulariter à Festo Epiphaniarum numeratam*, *agnoscit*. *In antiqvitate vero prisca ab ingressu* Solis *in Capricornum cœperat* , *tantum enim mutatæ sunt periodi*; *qvod stylus* , *ut vocant* , *Gregorianus ostendit latius* , *imo altioris* , *qvam hic adduci possit* , *est indaginis*. *Unde igitur hæc vox* Jol *originationem sumpserit in tanta vetustatis caligine non licet esse Lynceus*. *Qvidam referunt ad Julium Cæsarem* , *cujus ditio & fama longè lateq; invaluit* , *qvod ad Danicum vocabulum* Juell *propriè accedit*: *Unde &* Jule-Bocker / *capri pro Eqvis à* Cimbris *jam confœderatis seu debilitatis ipsi illusoriè transmissi* , *appellati fuerint*. Regerunt *alii, etiam multò ante* Cæsarem *apud Giganteum genus à Cananitis transfugis oriundum*, *Festum fuisse hoc nomine familiare*. *Qvid ergo restat*, *nisi hoc à Judæis Hebræorum sibi sumpsisse exemplum & etymon rei*. *Festum enim Jubilæum apud Judæos post autumnum incidit finnum*. *Jubilus autem est vel à* יובל *Jovel* ɔ: *aries*, *eò qvod hæc solennitas cornu arietis promulgari soleret*; *vel à* יעבל *Clangor*. Hæc ille. Jola leickar ɔ: *Saturnalia*; Jola dolgar/ *Satyri* seu *spectra* , tunc temporis visu crebra; Jola Veista ɔ: *convivium in Saturnalibus*; Jolaß Kar *calceamenti genus*, qvo in Saturnalibus uti solebant veteres. Sa sem hvorcke heldur Jol nie Paska ɔ: *qvi nec Natalitiorum nec Paschatos Festum celebrant*: Est paraphrasis Diaboli & Diabolicorum hominum.

Nicolaus Helvaderus rerum Danicarum commentator, Theologus & Mathematicus Holsatiæ celeberrimus , cur antiqvi hocce Festum Hiul (sive Jul/ Juel; H enim pro litera à multis non habetur) vocent, qvamq; habeant etymologiæ suæ rationem *in præfat. sui Calendarii* Danici *Danicè pro Anno Chr.* 1623 *conscripti*, *Anno verò Præcedente* 1622. *editi* hisce declarat. Vetustâ gentis Danicæ & Germanicæ consvetudine, ad imitationem Romanorum, Anni initium à Solstitio hyemali, qvod in lingvâ patriâ Soelhverff om Vinteren nominatur , est inchoatum. Vide Coldingii dictionar. Herlovia. Danic. Unde Recess. *Christiani IV. pag*. 218. 219 28 ʃ. atten Vintere gammel dicitur is qvi octodecim annos habet, qvi explevit annum ætatis octavum, som er atten Aar gammel. Tempore hoc solstitii hyemalis non solùm Germani Festum, qvod in vulgari Germanico Weinacht à Wein ɔ: *vinum* meruit appellari, octo integris diebus

geni-

genialiter agebant, sacrificia Diis offerentes, dies diurnis epulationibus celebrantes, vinumq; purum meraciùs tumentes; Verùm etiam Dani Festivitatem, qvam Hiul sive Hiol natale nominat idioma, sacram habuerunt, non modò singulis Annis firmissimam cerevisiam, & mellinam, aërei mellis cœleste donum, in Deorum Dearumq; honorem & amicorum gratiam largiter bibendo, minora & vulgaria sacrificia administrando, sed & nono qvovis Anno circa Lederum (Saxoni Lethram, qvæ vulgariter Leire appellatur, Civitatem in Insulâ Daniæ Selandiâ regiam, Regumq; Danicorum sedem primariam, hodie vilim pagum) majus & solennius sacrificium cum solemnitate & pompâ peragendo, in qvo ritus hic servabatur, ut 99. mactarentur homines, 99. eqvi, 99. canes, 99 galli gallinacei & & 99. accipitres; nam numero Deus impari gaudet. Hujus autem Festi nomen deductum putat prædictus Helvaderus à Hiul/ Island. Hiol ɔ: *rota*, κύκλος, qvod fortè est ab Hebræo הוֹאִיל *hoil* ɔ: *volvit.* Calendarii enim locô Dani olim rotam habuerunt, anni decursum, mensium tenorem dierumq; ordinem caracteribus Runicis, numeris, variisq; figuris & signis, qvæ dies solenni celebratione feriandos per totum anni cursum indicabant, exhibentem, qvam à suis Ethnicæ religionis Antistibus, in celeberrima Civitate qvæ olim Byzantium, hodie Constantinopolis vocatur, edoctis, qvovis anno sibi comparaverunt. Non heic prætereunda est pia piæ memoriæ Joh. Paul. Resenii *in Etymol. Danic.* MS. opinio, qvâ Juel derivatur ab Hebr. כִּילֵּד ɔ: *natus*, *Esai. cap. 9. vers. 6.* יֶלֶד ɔ: *puer*; allusione ad Juel German. Wein-acht Saturnalia, qvod vina isto tempore deberentur populo tanqvam proscripta als Wiinen i der acht; item Weigenacht à weigen ɔ: movendis cunis Christi, Luther. tom. 6. I. Ger 73. Bucananus ait Iul, Iulia. Hæc Avus meus. Confer Hirdskr. *supr. cap.* 48 *pag.* 329 *ad pag.* 334. *& pag.* 529. 530. 531.

Hic ipse mos renunciandi famulitium servis, vel hi Dominis, non solùm ad prius usq; seculum duravit, ut patet ex seqventi SCto An 1460. in curia Hafniensi facto, notante id Petro Alberti Consule Civitatis Haffniensis, Artium & Decretorum Doctore, Medicinarum Licentiato, Universitatis Haffniensis Vice-Cancellario, sed & nostris temporibus receptus est. An-

Anno Domini 1460. then 8. Octobris bleff samtygt aff Burgemestere / Raad och Koninges Foget / ath hvilcken Mandt som haffver nogen Tyndt / Pige / eller Dreng / och agter ath beholde thennom lenger uthi sin tienneste endt ther Leyemaall som the hannem thieniste sagt haffver / tha schall the feste thennom vthi louflige tidt S. Hans Daug eller Juell / och sporge thennom / om the ville fremdeliß tiene hannem. Spør han thennom icke ath eller feste thennom / tha mue the thienne huem the ville. Item seger the negen Qvinde eller Man thieniste och tager theres Gudtz Penningh / tha schall the vere pligtig til / at gaa vthi theris tieniste thil temelig tidt . . Dauge effter tiden Posche eller S. Michels Dag / eller flie en anden vthi theres Stedt / saa thennom nøgis meth Siger the och tvende Mend tieniste / tha schulle the holde then Mand tienniste thennom først feste / och giffve thend anden heel Lonn sidst feste / flye hannum en anden vthi theris Stedt eller forlige sagh med hannum.

(2) Hanc legem Saxo Grammaticus *lib.* 10. *hist. Danic, pag. mihi* 200. *lin.* 45. *ad lin.* 50. hisce verbis expressit: Militi Regem, vel Regi militem non n sip idie Calend Januarias abdicandi fas erat. Ejusdem qvoq; postmodum observantiæ gravitas ab aula Regum, in aliqvanto obscurioris familiæ convictum prorepsit, diuq; superioris disciplinæ etiam apud supparis conditionis viros imitatio valuit. Hæc Interpres Danicus ita vertit pag. 230. Hand gaff denne Low / som siden holdis mangestedtz baade iblant ædle och u-ædle / at ingen Herre maatte opsige sin tienere eller Tieneren maatte tage Orloff aff sin Herre uden paa Nyt Aars Afften. Sveno Aggonis *hist. Danic. pag.* 165. idem asserit. Illam etiam non prætermisit Antiqvitas formam instituere, qva & Principis majestas illibata, & militis non esset honor imminutus, si ad alterius se qvis transferret hominium. Statuit ergo in Circumcisionis vigilia, qvæ novum annum inchoat, experti militis Domini novitatem affectantis, duos commilitones ad Dominum, cujus se dominio exuere cupit, ablegandos esse, qvi & ei hominium cum servitio illius resignent. Et sic absq; contumeliæ verecundiâ, Dominiq; offensâ, poterat unusqvisq; ad alterius hominium liberè convolare. *Hæc ille.*

Hominium ɔ: *homagium.* Hominum enim dixit Helmodius,

qvod venuſtiùs eſt qvam homagium. Cujac. *Obſerv. lib. 8. cap. 14. & in l. Senatorum de dignitate* C. *l.* 12. Homagium deſcendit ab ὀμόω ɔ: *juro*, qvia clientes, ſive vaſalli jurant præſtare Domino ſive Patrono ſex: tutum, honeſtum, utile, incolume, facile, poſſibile, *c. unic. de form fidel.* Hinc Homagium ſive Hominium eſt *veneratio qvam cliens ſive vaſallus Domino ſive Patrono debet propter beneficium acceptum; cum ſe eo nomine hominem* ɔ: *clientem ipſius fore profitetur.* Sveno noſter heic per *Hominium* intelligit *Hominium Obſeqviale* ſive *Militare.* Hominii enim tres ſunt ſpecies: *Obſeqviale*, *Feudale* & *Sociale.* Obſeqviale eſt veneratio cum promiſſione obſeqvii & operæ militaris. Feudale eſt veneratio cum promiſſione fidelis & grati animi ob beneficium acceptum ſine ullius operæ obligatione. Sociale non eſt veneratio, ſed fœdus, qvo qvis ſe alterius benevolentiam comiter obſervaturum promittit. Prior ſpecies aliàs vocatur Militare Hominium; qvoniam operæ militaris obligationem continet: Secunda nominatur Hominium Privatum, qvia à cujusvis ordinis & conditionis hominibus præſtatur: Tertia dicitur Jusjurandum Fidelitatis, qvod ſine hominio fit.

Hæc lex An. Chr. 1562. hôc modô immutata eſt à Friderico 2. piæ memoriæ: Hvilcken ſom tager Klæde och Penninge / hand er plictig at tiene Aar och Dag / och ſiden tilſige it Fierding Aar tilforne / om hand løſter icke lenger at tiene: och da tage Paßbord / och haffve Forloff / uden hand fanger anderlunde ſin Huußbondis minde der til. Skall oc ingen tage nogen Svend i Tieneſte ſom drager fra ſin Hußbonde her udi Riget uden Paßbord; Hvo det giør / ſkal være falden til den ſom Svenden fradrager it Hundrede Danſke Marck Penninge ſtrax at betale / udi hvad By hand tiltales / under it Jndleyre. Friderici 2. Gaardsræt *Artic.* 30. 31.

Caput ſive Lex V.

Juris aulici Lex V. de ictu & percuſſione. Gaardsrettens 5. Low om Hug oc Saar.

Off ænner bryther i Laghet meth hogh eller met
Om en bryder (1) imod Laget, (2) med Hug eller med
Si qvis fregerit leges ſocietatis verberibus vel

Sar / tha ſkulde han wrakes (3) aff Garthe met
Saar / da ſkulde hand forſkydes aff Gaarden med
vulneribus, tunc debet ille expelli ex aula cum

Nithinge (4) Orth (5) oc fly (6) al the
Nidings Ord (8) oc flye alle de
Nithing nomine (9) & fugiet omnes illas

Land (7) ther Knut war Kunung yver:
Lande der Knud var Koning efver:
Regiones qvibus Canutus erat Rex ſuper:

Oc ſithan hwilcken Witherlagha Man ther
Oc ſiden hvilcken Hoff- Mand der
Et poſtea qvicunq; Aulicus qvi

han hettir / tha ſkulle a han rætha
hand hitter / da ſkulle hand paa ham fare
eum invenerit, tunc debet in eum invadere

of han hafthe en Skiold mere æn
om hand haffde en Skiold mere end
ſi is habuerit unum telum plus qvàm

hin / ællar ſkulde han Nithing hteta
hin / ellers ſkulde hand Niding hede
ille, aliàs deberet ille Nithing vocari

vtan	hogh	oc	Sar.
vden	hug	oc	Saar. (10)
sine	verberibus	&	vulneribus.

Alia versio.

SI qvisjus Aulicum violaverit ferendo verbera in aliqvem commilitonum, vel alicui vulnus inferendo, è curia cum probolo nuncupationis vocabulo, Nithing, ejectus abscedet (11.), & fugiet de omnibus Regnis & Regionibus qvibus Canutus præfuit (12): Postea qvicunq; Aulicus (13.) uno telo validior ei obviam iverit eumq; non invaserit, Nithing nominabitur, etsi verberando vel vulnerando societatis leges non trans gresserit (14).

NOTÆ.

(1) ɔ: forbryder sig.

(2) ɔ: imod Gaardsretten: Ita vertit Saxon. Gram. interpres Danicus *pag: mihi 129. lin. 5.*

(3) At wrake/ at vrage ɔ: forskiude/bortkaste/ *ejicere, rejicere, respuere, repudiare*; inter antiqvos & modernos juris Danici terminos reperitur, & tribuitur (1) *rei cuivis in naufragio ejectæ, & terra compulsæ*, Jur. Scanici. *lib. 8. cap. 3.*, Jur. Sieland. *lib. 6. cap.* 18. (2) *Navibus* vel *cymbis*, ibidem. *cap.* 20. 22. (3) *Piscibus*, ibidem *cap.* 21. (4.) Extra jus in Politicis, *cuivis rei*, nempe *carnibus, piscibus, vino, cerevisiæ, & iis qvi pro bonis censeri non possunt ab iis qvi in Civitatibus bene constitutis sunt censores annonæ, qvi ideo* Danicè Bragere *dicti.* Aliàs Wragere in jur. maritim. Danic:, vernaculè Søe-rætt/ *Artic.* 64. vocantur *Piscatores, qvi die noctuq; in mare piscaturam exercent.* (5) Hoc locô peculiariter *hominibus* sive *personis è curia ejectis.*

Hinc est Wraagh in Jure Cimbrico, Wragh. in Jur. Scanico, Wrag & Wrak/in jure Selandico, hodie in Corpore juris Civilis Danic.

nic. & Norvagici Vrag ɔ: *ejectamentum*, qvod tribuitur 1. *Rei cuivis è naufragio ejectæ & terræ compulsæ*, Jur. Cimbr. *lib.* 3. *cap.* 61. Jur. Seland. *lib.* 6. *cap.* 18., Jur. Scanic. *lib* 8. *cap.* 3. 2. *Navibus*, Jur. Cimbr. *lib.* 3. *cap.* 63., Jur. Seland. *lib.* 6. *cap.* 20., Jur. Scanic. *lib* 8. *cap.* 2 3. *Piscibus*, Jur. Cimbr. *lib.* 3. *cap.* 62., Jur. Seland. *lib.* 6. *cap.* 21. Jur. Scanic. *lib.* 8. *cap.* 1. Confer Jus Norvag. L. L. B *cap.* 21. & K. B. *cap.* 26. § 5. 4. *Hominibus.* e. g. at slage Vrag paa en ɔ: *spernere aliqvem.*

Anglicè Wrack/sive Wreck/ Wreccum vel Wrectum maris, debet suam originem Normannis, à qvibus vocatur Varach / Vrach/ Latine veriscum ɔ: *naufragium*, An. 17. Ed. 2. Cap. 11. Rex *habebit Wreccum maris per totum Regnum*, *Ballenas & Sturgiones captas in mari vel alibi infra* Regnum, *exceptis qvibusdam locis privilegiatis per* Regem. Inde Anglicè To Wrack ɔ: *affligere navem ad scopulos*, *confringere navem*; Wracking ɔ: *naufragus.* Wrack Anglicè etiam significat *damnum, cladem* : Unde a Wracker ɔ: *damnum faciens* ; Wracked ɔ: *afflictus*; a Wracking ɔ: *afflictio.* Thorlacius Episcopus Islandiæ pro wrakes legi putat vt rakes ɔ: *expelli*, Danic. vdstødes / Islandic. vtrekast.

(4) Nithing/ sive hodie Niding / apud Danos & Anglos antiqvos fuit nomen planè ignominiosum. Runicè enim Nidingur ɔ: *contemptus*, *infamis*, *inhumani alicujus sceleris patrator*, Vide Worm. *Lexic.* Runic. *pag* 22. Islandicè Nidingur ɔ: *apostata fidefragus*, Unde ad nydast a trygdum ɔ: *violare fœdera* ; Gridnidingur ɔ: *perjurus*. Norvagicè Nidingur ɔ: en Skielm/ *homo scelestus, neqvam, improbus, malignus, homo perfrictæ & præfractæ frontis*, *omnibus flagitiis coopertus*, Hird-skraa *pag.* 125. Anglicè Nithing ejusdem est significationis, teste Mattheo Paris *in hist.* Wilhelmi *Rufi Anglorum Regis pag* 14. Rex ira » inflammatus, stipendiarios milites suos Anglos congregat, & absq; » mora, ut ad obsidionem veniant, jubet, nisi velint sub nomine Ni- » thing/qvod Latine neqvam sonat recenseri. Angli, (qvi nihil con- » tumeliosius & vilius æstimant. qvàm hujuscemodi ignominioso voca- » bulo notari) catervatim ad Regem confluunt. Ex Nidingur est » vox Runica sive antiqva Danica Nidings-Kapur qvæ *infamiam & nefandum scelus* significat. Vide Lexic. Runic. Wormii *pag.* 91, & histor. Gothic. Gothric. *pag.* 22., item Steph. *not. in* Sax. *pag.* 116. Nidings-

Dings-verk. ɔ: W-bodemaals gierning *detestanda scelera*, qvorum mentio occurrit etiam in Codice nonsolum Legum Scanicarum de Orbodemol *cap. 2.* verùm etiam Legum Norvagica. M. B. *cap. 2. & 4*, item in historia antiqva Gothica Gothrici & Rolfi *pag. 35.* ubi hæc vox significat *scelus, parricidium*. Vide supra *pag.* 440 Nidgiold ɔ: *mulcta talium scelerum*, Lexic. Runic. Worm. *pag* 92. Gaard niding ɔ: *homo sive hostis clancularius*, qvi animo infesto alterius pecori damnum infert, *malignus, protervus*. Hæc vox legitur in jure Cimbrico *lib. 3. cap. 53*; in jure Selandico *lib. 5. cap.* 40; in Jure Scanico lib. *9, cap.* 8.

Nidingur videtur suam originem debere voci antiqvæ Danicæ & Islandicæ Nid / qvæ habet duas significationes. 1. Nid ɔ: *spurca Poësis, obscœnum carmen, scomma acerbum, convitium nefarium*: Unde est ad nidra nockrun ɔ: *obscœnis vel infamibus cantilenis aliqvem lædere, conviitis lacessere*; item *vitiare, depravare*; Nidir ɔ: *depravator*; Nid-sla ɔ: *depravatio, desolatio*; Nids-kar ɔ: *promptus ad obscœnas cantilenas & spurcam poësin*. 2. Nid ɔ: *dira imprecatio* Ratio vero hujus denominationis hæc erit; qvod Nidingur ɔ: *homo sceleftus*, ob perpetrata facinora dignus sit omnibus diris, imprecationibus & conviciis: Unde etiam hoc in loco legitur non simpliciter Nithing / sed Nithings-Ord.

Hodie Danicè Niding / significat *triparcum, parcum, tenacem, sordidum, illiberalem*; item Nidsk / *idem*; Islandicè & Gothicè Nidstur / *idem*, hist. Goth. Gothr. *pag.* 10; Nidskhed / Island. Niska / ɔ: *sordes, illiberalitas* qvod lingva antiqva Norvagica exprimitur Sika/nn Hirdskraa *pag.* 180. *& 189.*

Placet hisce addere statuta qvædam desumpta è legibus convivii in memoriam & honorem B. Erici Regis Ringstadiensis olim celebrati, in qvibus mentio Nithing fit, qvæ sunt: Si confratrem
» suum propter nimiam stultitiam suam & negligentiam & langevo
» rancore existente confratrem interfecerit, exeat à consortio omni-
» um confratrem cum malo nomine Nithing/& recedat. *Paulo post*:
» Si qvis interfecerit non Congildam vel aliqvem potentem, & fra-
» tres ei subvenire non poterint, & qvod si vulgò dicitur Taf XL.
» marc. ab eo exigantur, presentes fratres sint pro eo fidejussores & ip-
» semet persolvat, si substantiam habeat. Sin autem etiam homicidi-

um

um coactus perpetraverit, omnes congilde persolvant, & si ita evenerit, qvod homicida neqvicia vel timore necis fugerit & confratres suos iu angustia & periculo posuerit, sit ipse exsors convivii cum nomino Nithing. Si a. aliqvis congilda affuerit & propter suam neqviciam & nimium terrorem confratrem suum a mortis periculo non liberaverit, & testimonio convictus fuerit, omnibus fratribus III marcas solvat aut juramento VI fratrum se expurget, vel Nithing à frarernitate recedat. *Paulo post*: Si conhilda confratris sui pecuniam apud prepotentes adulando defraudaverit, aut navim cum piratis conscenderit & sic congildam suum exspoliare insudaverit, certis indiciis convictus de fraternitate recedat & sit Nithing omnium congildarum. *Paulo post*: Si congilde confratrem suum in captivitate aut naufragio aut in anxietatis loco invenerit, & opem ei ferre negaverit, testimonio convictus sit exrra convivium & Nithing / aut cum sex fratribus se expurget. *Paulo post*: Si quis fratri verba conviciosa dixerit sive in convivio sive in alio aliquo loco idem vocaverit eum Nithing/ aut furem aut in ceteris quibuslibet opprobriis adeo vilem dixerit, ut ceteris hominibus in nullo coëquari possit, emendet ei III. marcas & fratibus III. oras ; eadem autem pena consorores de convivio puniende sunt, aut cum sex fratribus expurgent se. Item : si quis frater fornicatus fuerit cum uxore conjurati fratris sui, & est frater qui testimonio comprobet in reliqviis eum vidisse euntem & redeuntem à tali scelere, à fratrum communione, ut poterreprobus & Nithing ejicietur.

Ex voce Niid est etiam vocabulum priscæ lingvæ Danicæ Niidstong ɔ: *hasta imprecatoria*, compositum à Niid / ɔ: *dira, imprecatio* & stong / Danicè stang, Sueticè stång ɔ: *hasta, contus, pertica, fudes*: Unde Runicum ad stanga ɔ: *impetere, pungere, transpungere, hastâ aliqvem petere*, Worm. *Lexic*: R*unic. pag*. 121. Island. stanga ɔ: *impeto, pungo, transpungo*; Italicè Stanga, ab inusitato stingo, sicut Danicè at stange / item at stinge: unde forte vox Barbaro-Latina *standifer* quasi *standardum ferens*, & standardus ɔ: *vexillum statarium*, Anglic. standard / Belgis standaert / Ital. Stendardo, Gallicè Estandart, Hispan. estandarte. Vide Woss. *de vit. serm. pag*. 608 & Minsch. *Lexic. Anglicum pag*. 276. Modus a. & formula talis maleficii peragendi ita describitur à Steph Steph. *in notis ad Saxon Gramm. pag* 115.: Apud veteres Danos, juxta ac boreales ferè gen-

» gentes omnes, Ethnicismi superstitionibus adhuc imbutas & incanta-
» tionibus deditas, qui caput inimicis devovere, vel etiam qui hostilem
» impetum à se & fortunis suis averruncare cupiebat, contum qvendam
» sive oblongam hastam ex corylo vel alia qvavis arbore sibi antea ritè
conficiebat. Hujus hastæ summitate cranium eqvi, quem prius
Diis inferis solenni sacrificio immolaverat, cadaveri abscissum ita in-
figebat, ut distentis faucibus, hiantiq; rictu ingentem terrorem visen-
tibus incuteret. Hanc deinde hastam Runis (ɔ: magicis characte-
ribus) inscriptam in colle seu alio qvocunq; locô editiore, interdum e-
tiam in promontorio aut isthmo, qvi è diametro oppositus erat regioni
isti, sive loco, in qvo hostis versabatur, vel per qvem eum irrupturum
putabat, erigebat, adhibita insuper certa diræ imprecationis formu-
la. Hunc contum nominabant Nidstong ɔ: *hastam imprecato-
riam.* Inde formula loqvendi: At opsette eller Reyse Nid-
stong mod en ɔ: *contum seu hastam imprecatoriam vel mali voti ad-
versus aliqvem erigere.* Illustre hujus rei exemplum exstat in histo-
» ria antiqva Egilli Skallegrimi, qvæ Egla veteribus dicta est; cujus me-
» minit Glossarium priscæ linguæ Danicæ, quod penes me est. M S. hunc
» in modum. Egill Skallagrimsøn riste Niid Eirykr Konge (ɔ: Egill
» Skallegrimsøn reyste Forbandelse mod Erich Konge; nemlig som
» efterfølger): Hand tock i hand sien hësle stong / og gik framm a
» Bergnos eina, tha er viiste till Landß up / tha tok han Hroß ho-
» fud / og veitta thar formála / oc mælte suo; Hier set eg up Niidstang/
» og sny eg thettu Niid a hond Eirykr Konge oc Gunhillde. Sny eg
» theßu Niid a Landvætter / ther er thetta Land byggia / so ad allar fa-
» re ther a villa vega / ad einge hitte sit inne / fyr en ther reka ur Lande
» Eiyrik Kong / og Gunhillde; epter that skaut han Niider Stongi-
» nem i Biargrifu eina / och let thar standa. Hand suere Hroßhofud
» Land up / en riist Runa a Stonginem / og sagdi thar thennann For-
» mála. (Det er: Hand tog sig i Haand Hesselstang / og gick frem for
» en Biergnæß / som viiste op till Landet / da tog hand sit Horse Hof-
» vet og giorde denne Fortale: Her opsetter jeg Niidstang oc vender jeg
» dette Niid Kong Erich och Gunhillde / till Haande. Jeg vender det-
» te Niid paa Lande / och alle de som boe i dette Land / saa at de skulle
» alle fare paa vilde Veye / oc ingen skullde kunde finde sin boelig forend
» de

de driffe Kong Erich oc Gunhilld aff Landet. Effter det skied hand " Stangen neder i en Biergreffve / oc lod den staa der: Siden vende " te hand Horßehoffvedet op till Landet / oc riffede Runer paa Stan- " gen oc sagde der denne Fortale &c. oc stackit der effter bleff Erich " meget hadelig aff alle oc rømte aff Landet. "

(5) Orth / Sveticè ordh / Gothicè, Danicè & Islandicè Ord / Anglicè Wordt / Belgicè Wordt / Germanicè Wort / Græcè *ἄζωρ*, Laconicè *βόη*, Hebr. דָּבָר, Dalmaticè Govor / (unde illis Orator dicitur Govorosin) ɔ: *verbum*, *dictio*, *dictum*, *vocabulum*. Orth verò hoc loco significat *nomen*. Proverbium Runicum: Orda Ginna er hvor rǻdande ɔ: *qvisqvis suorum verborum* Rex; *qvisqvis suorum verborum interpres*. Runicè Ord-fær ɔ: *eloqvens*; Ord-færlega ɔ: *eloqventer*; Orda-hnippengar ɔ: *verborum pugnæ & contentiones*, sive ut Saxo Gramm: lib: V. hist: Danic: pag: mihi 78. lin: 20. *altercandi certamen*; Orda-fulltinge ɔ: *verbale auxilium*; Ord skurdur ɔ: *responsio concinna*; Islandicè ordugur ɔ: *verbosus*: Norvagicè ordur ɔ: *eloqvens*, Hirdskr. *pag*: 203. Gothic. Orda-Skiall *verborum ineptiæ*; hist. Goth. Gothfr: *pag*: 113.; item Ord-sending ɔ: *legatio*; Sveticè ord-riik ɔ: *verbosus*; Orde-Sætt *phrasis*, *modus loqvendi*; ord-kastes / *dissertare*; ord-språk *adagium*, *proverbium*, Danicè Ordsprock / Norvagicè Ordtøicke. Ord videtur esse dictum ab *os*, *oris*, *ore*, unde oratio; ore enim verba proferuntur, & ex multis verbis & dictionibus constat oratio.

(6) Fly Land ɔ: vere en Rømningsmand / Sax. Danicus Iterpr: *pag*. 228. *lin*. 19. *ab ult*. & *lin* 11. *ab ult*. *pag*. 229 *lin*. 2.

(7) ɔ: Kongens Gaard / Saxon. Interpr. Danicus *pag*. 22 9. *lin*. 16.

(8) ɔ: Med Nitings Naffn eller Rycte ɔ: holdis for en Skielm; vere fredløß.

(9) ic: malo.

(10) ɔ: Endskiønt hand med Hug og Saar sig ey har forbrudt imod Laget.

(11) ɔ: *expelletur è curia cum infamia*, *ignominia*, *contumelia*: Sax Gramm. *pag*, *mihi* 199 *lin*. 24. 26.

(12) Hæc apud Saxonem *lib*. 10. *pag*. 198. *lin*. 20. *ad lin*. 24. ita se habent: Si qvis commilitonum suorum qvempiam manu, ferro,

 vel

" vel fuste læsisset, aut si qvicqvam violenter ejus manibus extorsisset " comamve alieni capitis violasset, postremo si Majestati insidias struxisset, abundoq; de facto, testium adstructione, constaret; tanqvam capitalis criminis reus, clientelâ amotus, militari munere defungebatur. Danicè: Hvo som uformede anden med Næffveslag/ med Sverd eller Stang/ eller med Vold tog noget aff andens haand/ eller haardrog anden/ eller ocsaa befandtis udi hemmeligt Utroslab imod Kongl. Mayest; hand haffde forbrødt sin Hals/ oc bleff forviist Gaarden/ om saadant kunde offver ham noch som beviisis med loufertige Vidnesbyrd.

Sveno, qvi in plerisq; amicè cum Saxone Gramm. conspirat, in nonnullis tamen à Saxone dissentit, uti patet ex seqventibus: Si qvem commilitonem suum irritando, pugnô vel qvolibet telo percutere contigerit veteris constitutionis rigor, dummodò factum duorum commilitonum attestatione constiterit, nullam prorsus satisfactionis admittit expiationem, qvod tamen modernorum lenitas novo legis temperamento mitigare cœpit. Nam si tam evidenti signo vel testimonio de facto constiterit, ut reus neutiqvam inficiatione se tueri poterit, placuit ut ejus pedibus advolveretur, cui verecundiæ opprobrium intulit; ut ita abjectissimum dedecus humillimâ satisfactionis formulâ expiaretur. Sin autem actor reum testibus convincere non valuerit, generali constitutione decretum est, ut is, qvi calumniatur, (ɔ: in jus vocat) cum sex commilitonibus suam aboleat infamiam. Hæc ille *hist. Dan. pag.* 187. Paragraphi hujus ultimi meminit qvoq; Saxo *lib* 10. Qvod si reus ab actore testimonio superari neqviret, sex secum commilitonibus in jusjurandum accitis, culpæ, qvæ objiciebatur, alienum se fuisse, monstrabat.

Lex hæc de ictu & percussione ita se habet in Gorßrett juri Sielandico adjuncto: Hugger man annen Sor / slar eller stinger blodvide / tha scall han myste samme hans Hand: Ho som annen slar i hiel / miste lyff for liff uthun saa worther at nogen nødværie giorde: Ho som nødwerie gior/ och then ihielslar eller gør skade som a radet/ hand scal ey lyde ther skade fore / och then som arad giorde / han haue hiemgield. Item twiler ther noger paa at ey nødwerie giordis / tha sculle XII. aff Gorden uth-væleß och grandsche oc uthlede om nødwerie

rie er giorth. Slar man annen puſt eller knæpß hugh/ſaa at ey kommer blodwide innen / tha ſcall han ſtyngis igømen ſin Hand om han worter grepen mit ferſke Gierningher. Item Friderici 2. Gaardsrætt *Art.* 5. & 6. Hugger mand anden Saar / eller ſtinger til blodts / da ſchall den det giorde / myſte Handen / wden at hand giorde det aff vaade / eller Nødverie: Ocſaa hvo ſom eſcher nogen anden til at ſlaß met ſig / om det er Hoffſinder / Hoffmend / eller andet Krigs Folck / da bør det at regnis for Nødverie / i hvad ſkade hand der offver giør ſom eſkit vorder. Thi derſom hand icke udkom til den hannom udeſcher / da var det hans Ære for nær. Slar mand anden Puſt / Kiepshug / eller anderledis / ſaa at ey kommer blod ud / da ſchall hand ſtingis igiennem ſin Haand / och riſtis ud imellom Fingrene / uden det ſkeer aff Nødverie eller Vaade / och eſchet bleff / ſom før er ſagt

(12) *Commilitonum qvis*: Sax. Gramm. *pag.* 199. *lin.* 34. Sven. *hiſt.* D*anic. pag.* 194.

(14) Hujus qvoq; legis meminit Saxo *lib.* 10. *pag. mihi* 199. Si qvis autem ei poſtmodum commilitonum uno telo aut comite ſuperior obvio pepercisſet, ipſius ſe contumeliæ participem præbuit; cujus culpam vindicta proſeqvi formidavit. Danicè: Hende det ſig effter denne Dag / at nogen aff Kongens Underſaatte kom i færd met Rømnings Mand / och var ſelff anden / eller haffde en piil meere end hand / och ſparede hannem / da bleff hand tillige deelactig udi hans ſynd och brøde met hannem.

In eandem ſententiam Sveno *hiſt. Danic. pag.* 194. Si qvisqvam commilitonum uno ſaltim comite aut telo ſuperior, illi poſtmodum occurrerit, eumq; non invaſerit, ejuſdem ignominiæ & probroſæ nuncupationis jacturam ſubire teneatur.

Caput five Lex VI.

Juris aulici Lex VI. De injuriis.
Gaards-rettens 6. Low
Om Forurettelse.

Of anner kerthe (1) at Witherlagkman haffde hanum
Om en kerte at Hoff-man haffde hannem
Si qvis accuſaverit qvod Aulicus illi

Wraet giort/ tha ſkulde thet delas (2) a Huß-
Wraet giort/ da ſkulde det delis paa Huß-
injuriam fecerit, tunc debet illud agi in auli-

karla Steffna. Matte hand thet ſanne (3) med
karles Steffning. Maatte hand det ſanden giøre med
ca citatione. Potuerit ille hoc verum facere cum

twiggia Witherlagha Manna Witne oc met Haelagdoms-
to Hoff-Maends Vidne oc med Helligdoms
duobus Aulicis testibus & ſanctitatis

Eth/ tha ſkulde hin ſithia en Man vtermeræ(4)
Eed/ da ſkulde hin ſidde en Mand ner ber
juramento/ tunc debet ille ſedere unô homine exterius

aen han ſat føre. Oc alla the dela them
end hand ſad føre. Oc alle de dele (a) dem
qvàm ille ſedebat ante. Et omnes illæ actiones qvæ illos

cumber i maelle/ ſkal eig annat ſtath delaß aen
kommer imellem/ ſkal ey andet ſteds deleg end
veniunt inter, debet non alio loco agi qvàm

a Huskarla Steffna.
paa Hoff-ſteffne.
in aulica citatione.

Alia

Alia Versio.

SI qvis accuſaverit qvod aulicus ipſi injuriam fecerit, hæc cauſa ad forum aulicum deferenda eſt ibiq; de ea contendet. Si id planum fecerit duobus teſtibus aulicis & ſacro juramento, tunc alter ille ſuum locum mutabit, eritq; uno gradu inferior. Omnes verò illæ actiones ad aulicum forum perveniunt decidendæ.

Sveno Aggonis hoc caput ita vertit: Cœterum quia univerſæ iniquitatis fomitem rixæ & convitia ſuſcitare ſoleant; illius etiam remedia adhibere placuit, ne freternæ unionis concordia, diſſidiis, odio, & livore interrupta, mutuis ſe contumeliis commilitones afficerent. Cenſuit itaq; Antiquitatis ſolertia hujuſcemodi cauſis maturo caſtigationis remedio occurrendum eſſe, ut rixarum & convitiorum primordia legum autoritate anticipata, in ipſis principiis ſopirentur, antequam per longas moras invaleſcerent. Ferro enim reſecanda ſunt vulnera, quæ fomentorum non ſenſerunt medicinam.

Si quis ergo commilitonem ſuum conviciis aut contumeliis afficeret, vel qvibuslibet injuriis provocaret; ea de re in præſentia Regis, univerſis commilitonibus corrogatis in colloqvio, quod dicitur Huſkarle Steffne / actionem inſtitui placuit, quod ſi actor commilitonem ſuum ſuper injuria ſibi illata, in Witterlagh Manne reum eſſe, duorum commilitonum ſuorum atteſtatione probare poterit; adeò ut teſtes juramento ſuper ſacramenta facto, teſtimonium ſuum confirmare non detrectent. Sancitum eſt reum, uno nomine exterius, in ſolito cœnaculo locandum conſideri. Generali etiam conſtitutione definitum eſt, ut omnis controverſia inter ipſos commilitones exorta nuſquam niſi in colloquio jam nominato, agitaretur, aut decideretur.

NOTÆ.

(1) ISlandicè ad kiæra Danicè at kære/klage ɔ: *qveri, accuſare*; Grette var þetta mal kiært a þynge ɔ: *res hæc ad forum delata eſt*. Inde

 gfice

akære ɔ: *accusatio*; kiærumal Danicè Kære-maal ɔ: *qverimonia*; Kiær-ur / Kiærslur ɔ: *idem*. Hinc forte Danicum Kierling ɔ: *anus*, qvasi *qverula*.

(2) Islandicè at deila. 1. *litigare, jurgari, contendere*; hinc deila & deild *contentio, disputatio, jurgium, lis, scisma*; deilinn ɔ: *litigiosus*; deiling ɔ: *scissura*; deild manna ɔ: *contentio magna*, 2. *Dividere, dispescere, ac declamare*; unde deile ɔ: *discrimen*. 3. Cum Accus. *oculis usurpare*, δηλόω ɔ: *manifesto*; unde þrydeilur ɔ: *trina periphrasis Runatici Alphabeti*; item Danica vox deiligr ɔ: *formosus*. Norvagicè at deile ɔ: at skiende / kiffve for det som u-skickeligt er / Diction. Norvag. *pag.* 27. In Jure Danico at deele habet duas significationes. 1. Deele sc: med Retten ɔ: *agere, procedere*; unde at fordeele ɔ: *condemnare*; fordeelt ɔ: *condemnatus*. 2. deele sc: til Reebs *dividere*, vide Gloss. Jur. Ostersonii *pag.* 196. *& seqq.*

(3) Norvagicè satt ɔ: sandferdig / *verax, pag.* 100. *lin.* 11. Danicè sand / sanden ɔ: *verus*; Sandhed *veritas*; Sandeligen ɔ: *sanè*.

(4) Ytermerce ɔ. *inferius*; Island. ytarmer; Danic. Neder bedre. Steph. *in Notis ad* Svenonis *hist.* Dan *pag.* 170. vertit *ultimo loco*: Sueno ipse explicat *uno homine exterius*: Sax: Gramm: interpretatur *discreto à milite loco*. Aliàs de hac pœna ita scribit Saxo: Eodem pœnæ genere in minutos quosq; advertebatur excessus; ut si quis alium convitio insecutus fuisset, aut potione per contumeliam respersisset. Aliàs de ordine sedendi super mensam talem legem tulit hic noster Canutus II. qvæ à Saxone Gramm. *lib.* 10. *pag.* 197. *&* 198. hisce verbis profertur. Atq; ut audaciæ comitatem adjiceret, fortissimo militi speciosissimum moris habitum ingeneravit, clientelam suam effrænium ac litigiosorum convictu tanqvam erubescendâ aliqva sentina vacuefacere cupiens. *Ut* ergo improborum freqventiam à curiæ valvis repelleret, statuit ut in capessendo discubitu, ordine qvo qvisq; militaris muneris advocationem sortitus fuerat, uteretur, locoq; antecelleret, qvi prior obseqvio foret. Adeò militiæ vetustatem honore mensæ rependi par duxerat, ne promiscuis sedendi locis confusa meritorum series videretur. Eum verò qvi cœna inita, aliqva mora interpellante tardior supervenisset inter confidentes excipi oportebat. Qvi si tam arcto se consessu junxissent, ut ob nimiam eorum

eorum freqventiam, qvi supervenerat, sessum recipi neqviret, qvi "
ejus loco insederat exsurgens proximum occupabat, eò usq; invi- "
cem se assurgendi officio venerantibus, donec laxato totius consef- "
sionis ordine, legitimum recipiendo spatium patuisset, mensaq; qvi "
posttremus residebat, abscederet. Si qvis vero alieno discubitu uti "
per insolentiam perseverâsset, qvi eo spoliatus fuerat, proximè cir- "
cumsidentibus injuriæ qverelam detulit, his deniq; testibus in con- "
cionem productis adversus reum actione contendit, effecitq;, ut qvi "
cedere jussus contumaciter supersedisset contumeliosè stipendiis amo- "
veretur Ter tamen Regi tali culpa affectis necessitatem pœnæ re- "
mittendi fas erat. Nec aliter qvàm ut tot gradibus qvis discubitu in- "
dignior fieret, qvot vicibus sodalem dignæ sedis negatione sprevisset. "
Ita enim legis temperamentum inter severitatem ac mansvetudinem "
medium, rigori clementiam sociavit, ut nec pœnitentiam repelleret, "
nec impunitatem excessui daret. Qvod si qvartò se qvis eodem rea- "
tus genere maculâsset, discreto à milite loco, mensæ alienus fiebat, "
commilitonum nemini catino aut calice communicabat. Neq; enim "
ter veniam experto ulterius ignoscendum putabat, qvia suâ jam no- "
xâ pœnam meruit, qvi se ea toties affecit. Adeo contumaciam con- "
temptu mulctari placuit. Valuit enim apud Regem spretæ militaris "
dignitatis indignatio; eumq; qvi parem venerari nesciret, parum "
superiori delaturum esse existimatum est. Eodem pœnæ genere in "
minutos qvosq; animadvertebatur excessus; ut, si qvis alium con- "
vitio insecutus fuisset, aut potione per contumeliam respersisset. Hæc "
tali modo vertit interpres Danicus: Først hvad som bordsegning oc "
sæde var anrørendis / befoel hand at hver skulle sidde øffverst effter som "
hand haffde lengst tient udi gaarden. Kom ocsaa nogen siden at
maaltid vaar begynt / da skulle de andre staa op / oc lade hannem
træde ind udi sit rette tilbørlige sæde Fordristede sig nogen at traad-
seligen indtage oc med mact forholde en anden sit sæde / da skulde
anklageren kalde de andre sine Medbrødre til Vidnißbyrd offver
hannem / oc indsteffne hannem / at hand da strax forviistis aff Gaar-
den oc miste sin besoldning. Kongen maatte dog trei gange benaa-
de een udi saadan fald oc forseelse / met saadanne Vilkor / at hand
som skyldig fands / skulde hver gang vige et sæde ned bedre for sin

fohß-

foßhed. Bleff nogen fierdegang for saadant anklaget oc loulinge forvunden / da skullde hand forviisis / oc aldrig effter den Dag tage i fad / eller dricke aff skaall med ærlige Hoffmænd. Thi saa lenge som nogen Haab var om forbedring/ da beviistis hannem Naade/ men naar nogens forhærdige ondskab var saa stor oc u-affladelig / at Kongens bud foractedis / da vaar ingen Naade meere at forvente. Ved lige maade som nu er omtalt / straffedis oc saa alle andre ringe forseelse oc offvertrædelse / som at naar nogen gaff anden skendsord / eller spottligen affrøste hannem med øll eller drick.

Hisce ibidem in Saxone seqventes hujus juris aulici leges adje-
„ ctæ sunt, qvæ in hoc nostro Codice Dan co non reperiuntur: Cæte-
„ rum Rex maritimam sæpius qvàm terrestrem militiam agere consve-
„ verat. Igitur qvoties eqvitatu opus erat, milites eqvis omnibus va-
„ cui pro asservandis eqvis alternis vicibus excubant. Qvi verò ad-
„ aqvandi tempore ita sodalis eqvo usus fuisset, ut ipsum continuè, nec
„ modò suum, modò illius vicissim insidendo premeret prædictum
„ pœnæ modum explevit. Tanto enim studio Rex verecundiam à su-
„ is servari voluit, ut etiam parvulo impudentiæ excessu devias casti-
„ gationis remedio coërcendos putaret. Qvi verò tribus fasciculis in
„ stabulum conjectis, eqvo suo communis pabuli spicam, alieno sti-
„ pulam admovisset juxta priorem formulam militiæ aut turpiter uti,
„ aut deformiter excedere cogebatur. Ac ne qvis socio flumen trans-
„ eqvitanti, ita eqvo concurreret, ut ad ipsum turbulentior unda de-
„ flueret, pari industriâ cautum. Adeò scrupulosâ curâ parvula qvoq;
„ societatis officia pensabantur.
„ Ei verò qvi stationi addictus, tia se si somno oneràsset ut vestes
„ aut arma dormienti detrahi possent, consimile vind ctæ genus mul-
„ ctæ nomine irrogabatur. Neq; enim Regio profuturus imperio pu-
„ tabatur, qvem privatus torpor publico excubiatum officio submo-
„ visset. Verùm adversus graviora præfractior actio constituta fuerat.
Danicè:

Efterdi Kong Knud orlogedis oc feydede meere til søes end til Lands / da brugte hand intet besynderligt Ryterie / oc holt ingen særdelis Staldmester / staldknecte eller staldsuenne; Men Hoffsinderne skifftes til at vare paa stalden. Hvo som da red altid paa en anden's

dens hest oc lod sin egen staae ledig oc løß / hannem offvergick ocsaa forskreffne straff. De finge tre Neeger paa hver hest om Natten / hvo som lagde kornet oc toppen for sin egen oc stubben oc halmen for sin stallbroders hest / hand straffedis som før er sagt / oc bleff med vanrycte enten i gaarden eller forviistis. Denne samme dom var oc den foresat som red i Vandet med vilie til sin hoffbroder oc offverstenckte hannem Saa strengeligen straffede denne gode Herre endocsaa en føye brøde / at hand vilde hver skulle lefve tuctig oc fredsommelig udi hans tieniste.

Hvo som var tilsagt at holde vact / oc falt saa dybt i søffn at mand kunde stiæle noget aff hans vaaben eller kleder fra ham / da maatte hand lide den samme forsagde straff; thi hand dømtis u-beqvem til en Kongelig thieniste / som for sin egen søffnactighed forsømte sin vact at holde.

Om større Synd oc groffvere forseelse vare strengere Lov oc Rettergang.

Halce leges, minutos excessus concernentes, Sveno Aggonis *hist. Danic. pag.* 159. *& seqq* hisce verbis expressit: Priscorum autem Curialium, qvi & nunc militari censentur nomine, hæc vigebat " consvetudo, ut absq; armigeris & famulis alterna sibi præstarent ob- " seqvia, & vicissim sibi famularentur. Unde constituerunt, ut si " qvis sodalis sui eqvum cum proprio adaqvaret, alterum eundo, al- " terum eqvitaret redeundo. Qvod si verò qvis alieno caballo ad a- " qvandum subvectus parcitatisq; attractus maculâ, unum eundemq; " eqvitando iret & rediret; & super eodem excessu ter conventus bi- " noq; commilitonum testimonio convictus esset, placuit eum uno ho- " mine exterius in cœnando residere. Moris qvippe fuit, ut vel se- " cundum virtutis titulum, vel temporis prioritatem, vel Nobilita- " tis propaginem locis sibi assignatis residerent milites; ut sic vel dig- " nitate potiores, vel tempore priores, loca capesserent digniora. Un- " de liqvet, qvod nemo sine singulari contumelia & opprobrio à con- " sveto loco transferri potuerit. Pari eum sententiæ subjacere decre- " verunt, qvi inter pabulandum suo eqvo ter aristas porrexerit alie- " no verò stipulam, & super hoc, ut antea, duorum convictus testi- " monio fuerit. Item, si qvis eqvos adaqvando contra fluminis gur- "

» gitem ascendens lympham turbaverit, ita ut nisi turbulentam alii
» potare neqveant, similiq; testimonio idem ter fecisse constiterit. si-
» mili judicio obnoxius erit. Similem namq; culpam par pœna condem-
» nat. Amplius: Si qvem obstinata præsumptio ejus excessibus in-
» obseqventem notaverit, & resipiscere detrectaverit; extremum eum
» omnium locandum statuerunt, imò decreverunt, ut qvilibet con-
» victorum ossa in eum pro arbitrio suo jactaret, nec qvisqvam prop-
» terea temeritatis aut petulantiæ argueretur. Insuper ut ille in potu
» & cibo nemine communicante suo solus catino contentus esset & po-
» culo; At verò, si cujuspiam pertinaciæ adeò patrocinari vellet Re-
» gis clementia, ut eum sibi collateralem constituendo in prima sede
» locaret, ex Principis hoc indulgentia ei concedendum putaret; hac
» tamen adjecta conditione, ut ab omni commilitonum segre-
» gatus adminiculo, à prioris juris obligatione
» exceptus esset.

Caput sive Lex VII.

Juris aulici Lex VII. De mansionis deprædatione. Gaardsrettens 7. Low om Bo-ran.

Off giortha dæla ær ælkoboran (1) / tha skall
Om giort dele er Bo-ran/ da skall
Si instituta actio fuerit de domus deprædatione, tunc debet

wita met siax manna (2) æth to thethæ i sin
vides med sex mænds eed oc dette i sin
sciri per sex virorum juramenta & id in qvar-

fiarthing. Then thera a Hußkarla dom warthur
fierding. Denne deris Hoffrætts dom vorder
ta cœtus parte. Hæc illorum (3) in aulica sententia fit

Loghn nærmær. Smærre (4) dæla skula alle stæthias (5)
L. ven nærmere. Smere dele skulde alle befrefftis
lege proximior. Minores actiones debent omnes stabiliri

med twiggia Witherlagha mannu eth / en innan Sveit
med to Hoff - mænds eed / en inden Sviten
cum duorum Aulicorum juramento, unius intra cœtum

oc annen vtan Sveit.
oc anden uden Sviten.
& alterius extra cœtum.

Alia Versio.

SI instituta fuerit actio de domus deprædatione, producendi sunt sex testes jurati, idq; in suo cœtu. Illorum testimonia in aulica sententia ferenda lege præferenda sunt. Minoris momenti actiones omnes debent ad finem pervenire duorum Aulicorum juramento, qvorum unus erit in cœtu interior, alter exterior.

Sveno Aggonis hanc Legem *pag.* 171. ita Latinam reddidit: Constitutione etiam generali cautum est, ut omnis inter commilito- « nes orta contraversia de fundis, prædiis, & agris, vel etiam de « mansionis deprædatione, qvæ nostro idiomate Horan dicitur, in « jam dicto colloqvio agitaretur. Tum verò is, cui commilitonum « judicium ius venditionis abjudicabit, cum sex fortitis in suo cœtu, « id est fiarthing / territorii sui continuatam possessionem sibi vendica- « re debet, præscriptionemq; lege assignatâ tuebitur. Minores verò « controversias duorum commilitonum testimonio placuit terminare; « veteri videlicet constitutione, proximorum uno interiori & altero « exteriori in cœnaculo Reo assidente, licèt moderni rigorem in ple- « risq; decernant temperandum, terminumq; causa imponendum, « etiam in præsentis articuli negotio, si qvis modo duobus commili- « tonibus undecunq; acqvisitis se tueri poterit. «

NOTÆ.

(1) Ran Lingvâ antiqvâ & modernâ Danicâ significat *rapinam*, *spolia*, *depopulationem*, *deprædationem*, *effractionem*, *exspoliationem*: Unde

Unde Islandicum Ranſmenn ɔ: *raptores*; Ræne ɔ: *ſpolio*, *diripio*; Ræninge ɔ: *latro*. Avus meus p. m. Johannes Pauli Relenius *in ſuo Lexic. Dan. M. S.* vult Ran eſſe derivatum à Latino *Tyranno*. Varias autem rapinarum ſpecies jus noſtrum Danicum recenſet. ſc. Hand-ran Bo-ran / Wal-ran / Marcke-ran / Stig-ran. De Bo-ran ſive Boe-ran *manſionis deprædatione* loqvitur hæc lex. Qvid autem ſit Bo-ran propriè, luculentius exponit Interpres Legum Cimbricarum, Canutus Wiburgenſis *lib. 2. cap.* 44. Hoc eſt Bo-ran / inqvit, qvando aliqvis intraverit curiam alterius, & inde diripuerit pecora ejus, veſtimenta vel arma, vel aliqvam aliam rem valentem dimidiam marcam denariorum: *Hæc ille.* Welfo verò qvid ſignificet, nullibi invenio. Sed æltþe eſt terminus Legum Scanicarum, ſignificans at jage/ triffve ɔ: *ejicere*, *expellere*; unde compoſitum affæltþe ɔ. affdriffve/ uti patet ex Cod. LL. Scanic. *lib: 9. cap: 11. 12.* An hic terminus huc referendus ſit meum non eſt judicium.

(2) Hac de re ita Sveno *hiſt: Dan; pag:* 189. : Sicut antiqvi ſerpentis variæ ſunt ſuggeſtiones; ita caſus laceſſentium ſunt diverſi. „ Nam & plerumq; accidit, ut qvis alteri aut ſciens aut ignarus vulnus „ infligat; item, ſciens qvandoq; ſuum, qvandoq; non ſuum lædat; „ item, ignorans aut ſuum aut non. Si qvis ſuum commilitonem ſci- „ ens & prudens vulneraverit, juxtà formam præſcriptam ſatisfaciet. „ Si verò neſciens & ignorans commilitoni ſuo vulnus intulerit, vo- „ lens alium lædere, & eum caſu læſerit; ſi conventus fuerit, igno- „ rantiam ſuam, & qvod nolens fecerit, tribus commilitonibus attē- „ ſtantibus, defendere & excuſare debet. Sin autem in defenſione „ defecerit, juxta prætaxatam ſatisfactionis formam, cum læſo com- „ ponet. Si qvis verò ſciens & prudens commilitoni ſuo vulnus intu- „ lerit, ignorans autem ſe illi lege præſcripta aſtrictum obligari, hu- „ juſcemodi ignorantiam à transgreſſionis reatu non excuſare placuit. „ Nam & eisdem legibus cautum eſt, ne qvis militaris excellentiæ flo- „ rem ignorantiæ fuligine obfuſcaret. Decet enim honeſtè vivere, & „ clari ſangvinis viros ignorantiæ deſidiā nobiles titulos non de- „ nigrare. Generali itaq; conſtitutione definitum eſt, omnes contro- „ verſias, qvæ legum deciſione ſunt diviſæ, ſextā commilitonum manu,

manu, ut majores; vel tertiâ, aut secundâ, qvales medioxumæ sunt vel minutæ, prout superius enucleavimus, terminare.

(3) scil: Testimonia.

(4) Islandicè Smár / smáe / smá / smatt ɔ: *parum, exilis, minutus.* Hinc verbum smáe / smáde / at smá ɔ: *diminuo, despicio*, Danicè forsmaa; smádur *contemptus, diminutus*; smán f. g. *diminutio capitis, infamis.* Danicè smaa ɔ: *minutus*: Unde smaa backeer ɔ: *bucculæ*, smaa bær ɔ: *baccula*; smaa esel ɔ: *hinnus* &c. Norvagicè Smæling sin ɔ: smaa fólck / Underdaner / *subditi*, Hirdsk. *pag.* 87.: Item mærri og stærri ɔ: smaa oc store / Idem ibid *pag.* 1×1.

(5) Islandicè Stidiast ɔ: *stabiliri*; eg stid / studde / at stidia ɔ: *fulcio, fulcire*; Stidta ɔ: *columnula*; Stød / Danicè Støtte / *fulcrum, columen*, item *auxilium*; & Island. ad stød ɔ: *auxilium*; Island. ad stodda ɔ: *auxiliari*; Studingúr ɔ: *fulcimentum*; Studdur *fultus*; Norvagicè at styde ɔ: stadfæste *stabilire*, Hirdsk. *pag*: 73. Stoddu3 ɔ: statfæstedes *stabiliebatur*, ibidem *pag.* 260.

EPILOGUS

ejusq;

PARS I.

Witherlaghet war troligha takt melle Herre
Gaardsrætten var troligen taget (1) imellem Herrerne
Aulicum jus erat fideliter observatum inter Dominos

oc mannum sinum oc stodh swa w-spiallet (2) i otta
oc mænd sine oc stod saa v-forkrencket i otte
& viros suos & stetit ita inviolatum in octo

Jus aulicum duravit per octo Regum annos.
Gaardsretten varede udi 8 Kongers tider.

Konungha daghum Gamle Knut(3) / Hartha Knudt(4)
Koningers dage Gamle Knud / Haarde Knud /
Regum diebus senis Canuti, duri Canuti,

Magnus gotha (5) / Swen Æstræthasuns (6) / Haralz (7)
Mogens gode / Svend Estersøns / Harald
Magni boni, Svenonis Estritii filii, Haraldi

Hein / (8) huns hælga Knut i Othense (9) / Oloffs
Hvedesteen / hin hellige Knud i Odensee / Oluffs
Cotis illius Sancti Canuti Otthoniensis, Olai

hans Brothers (10) / Erik hin egothe (11) oc brødts
hans Broders / Erick hin eigode oc brødes
illius fratris, Erici illius optimi & perruptū

eig før ænd i niinda Kunung dagha (12) thet var
ey førend i niende Konings dage det var
non est anteqvā in noni Regis diebus id erat

Micleß (13).
Nielsis.
Nicolai.

Alia versio Svenonis Aggonis *histor. Dan. pag.* 180.

„ Constitutio hæc octo Regum temporibus constanti firmitate illibata durabat, sub imperio videlicet veteris Canuti, qvi legis „ extitit Conditor, filii qvoq; ipsius Canuti, qvi & Austerus sive Du„ rus est cognominatus, licet in regno Patri non successerit, sed tem„ pore continuato, Patri regni gubernacula moderanti qvasi coadju„ tor extiterit; Magni itidem Boni; Svenonis filii Estreth; Haraldi „ Hein; Canuti, qvem in Otthoniensi Ecclesia martyrium coronavit; „ Olai fratris ipsius; Erici boni; & ante noni Regis imperium, id est „ Nicolai non est uiolata.

NO-

NOTÆ.

(1) ɔ: Taget i act / vedtaget / holt.

(2) Wspiallat / Island. Ospiallad / Danicè u-forkrenckt / ɔ: *inviolatum*. Saxo Gramm: *hist: Dan: pag: mibi* 199. hæc ita vertit: Juris hujus firmamentum sincerum atq, incolume stetit. Wspiallat est vox composita ab v particula privativa ɔ: *non* & verbo at spialla ɔ: *violare*. Spialla enim Islandis est 1. *eloqvor*. 2. *violo*: Unde Spiall / n. g. *eloqvium*; Guds spiall ɔ: *eloqvia* Dei, *Evangelium*. Norvagicè frensemis spiollum ɔ: frendskabs krenckelse *propinqvitas violata*; item Sifia spiollum ɔ: Svogerskabs krenckelse *affinitas violata*. Vide Hirdskraa, *pag*. 12. 18. 397. 400 401. Gothi è Spioll ɔ: *jactura*; spilla ɔ: *corrumpere*. Danicè at spilde ɔ: *perdere*; Spillvirck ɔ: *vastator*, *maleficus* Vide hist. Gothrici *pag*. 15 82. 197.

(3) De eo vide supra Not. ad Part. 2. præmii Num. 1.

(4) Canus III., cognomento Durus, filius Canuti Magni & Emmæ in baptismo vocatus est *Hardecnuto*, nomen Patris referens cum additamento, obtinens indicium futuræ virtutis. Cujus etymologia Teuthonicè si perqviratur, profectò qvis qvantusvis fuerit dignoscitur. Harde n. est *velox*, *fortis*, qvod utrumq; multoq; majus his in eo cognosci potuit, ut scribit encomiastes Emmæ Latinus anonymus, Vernula & Monachus S. Bertini, eorum temporum Synchronus, inter Scriptores Normannos ab Andrea Duchesnio Turonensi Parisiis evulgatus. Pontan. *hist. Danic pag*. 163. *lin*. 33. 34. 36, 45. *& pag*. 168. *lin*. 31. *ad lin*. 88. Alias dicerem Harde heic esse nomen non in baptismo ipsi impositum sed potius cognomen significans durum; qvia ejus imperium fuit durum. Imperatò enim in usum Classiariorum ingenti vectigali, eoq; pauld inclementius exacto, haud parum sibi odii conciliavit. Hvitf. *hist*. Dan. *in fol. Tom*. 1. *pag*. 75. *lin*. 45. *ad lin. ult*. Pont. *pag*. 174. *lin*. 4. 5. Hujus verò cognominis rationem aliam perseqvitur Sveno Aggonis in *in hist. Danic. Pag*. 83. in hunc modum: Hic Canutus cognomine Durus nominabatur, non qvod austerus vel crudelis extiterit, verùm inde, qvod tale provinciæ nomen extiterit, ex qva natalem duxit originem. Canutus hic succedens Patri Canuto Magno An. 1036. in Anglia obiit

iit 1042. die 8. Junii, qvi juxta Parentem suum Canutum Magnum in Ecclesia Viconiensi regium in morem funeratus est. Hvitf. *histor. Dan. Tom. 1. pag. 76. lin. 48. ad pag. seqv. lin. 2.* Pontan. *pag. 175. lin. 17. 18. 19.* Vitæ ejus finis talis memoratur. Invitatus à viro Principe Osgodo Klaper / qvi filiam suam nomine Gytham, Comiti Danico Tovoni Pruden dicto, elocabat, ut nuptiarum interesset solennibus in loco Lanithe appellato celebrandis agensq; hilarius inter ipsa vina rosasq; concidit æqvè atq; exspiravit haud sine veneni suspicione, biennio postqvam Regno Anglicano potitus fuisset, ut testantur annales Anglici. Hvitf. *loc. cit.* Pontan. *hist. Dan. pag 174. lin. 12. ad lin. 17.*, Saxo *pag. 202. lin. 23. 24.* De hoc Canuto Duro plura vide apud Svenon. Aggon. *hist: Dan: pag: 84.*, Saxon: *lib: 10. pag: 201. lin: 48. ad pag: 202. lin. 24.* Hvitfeld: *hist: Dan: in fol: Tom: 1. pag: 74. lin: 37. ad pag: 77. lin. 4.*, Pontan. *hist: Dan: pag: 173. lin: 1. ad pag: 176. lin: 7.*

(5) Magnus Erici Blodoxe / cognomento Jlde ɔ: *mali*, Regis Norvegiæ filii (serie Regum Dan: *pag: 4. & 5.*, Hvitf: *pag: 78. lin: 6.*) sive ut alii rectius scribunt, Sancti Olai Regis Norvegiæ filius, Rex Daniæ & Norvegiæ ob pacis ac justitiæ studia gratus omnibus amatusq; celebratur, ut boni cognomen apud populares non tantum Norvegos sed Danos qvoq, meruerit. Res etiam pietatis qvàm ei curæ fuerint, indicant Ecclesiastici conventus & præsertim ille Slesvici indictus, ad qvem non modò Archiepiscopus Bremensis Bezelinus, sed & Dux Saxoniæ Bernhardus cum aliqvot territorii sui Episcopis præsens accessit, interq; eos, præter cœteros, nominatur Tiadmarus Hildenensis Episcopus, vir natione Danus, & qvi ad illud fastigium ob morum & doctrinæ famam, annitente imperatrice Grunilda Canuti Magni filia, evectus fuerat. Regis Svetiæ Svenonis Estritii fuga, Slavorumq; & Vandalorum in Cimbricam Chersonesum, qvæ Jutia australis est, irruptio, stragesq; eorundem facta prope Slesvicum, in planitie Hedebuensi, Danicè Hedeby / aliàs die Croppen heide dictâ, cæsis ab hoc nostro Magno 15000. millibus, indicant Magnum militem fortem egisse, ubi & tum natum proverbium; Du bist Kroppe noch nicht voorby ɔ: Croppenhedam nondum supergressus es; qvod hodie ibi usurpari solitum, si qvando

do jactabundum & ante superatnm periculum nimis audacem, reprimere ac sufflaminare volunt. Chronicon v. Norvagicum vernaculum hanc stragem factam esse memorat circa amnem Schotburgensem, qvi Jutiam australem à boreali disterminat, idq; in Campo Lyſkovæ vulgo Lyſkovshede nuncupato. Hvitf. *Tom*: I. *pag*: 77. *lin*: 43. *ad pag*: *seqv*: *lin*: 5. Pontan *pag*: 176. *lin*: 11. *ad pag*: 178. *lin*: 8. Svenonem Estritium Regem Sveciæ profugum Magnus concitato animi impetu subsecutus, cum oppidum Alexstadiam (hodie *Halemstadiam*, ut putat Andreas Vedelius Saxonis Interpres Danicus, aut *Ydstadiam* ut scribit Hvitfeldius) præteriret, deturbato per occursum leporis eqvo, trunco, cujus præacuti fortè stipites eminebant, adactus exstingvitur, obitusq; ejus refertur fere ad annnm 1048, cum Daniæ præfuisset annos circiter octo. Corpus ejus Norvagiam relatum Nidrosiæ in Regiorum monumentorum area sepulturam possidet, Sax: *lib*: 10. *pag*: 204. *lin*: 21. *ad lin*: 24. Norvagici annales de morte Magni planè diversa adferunt, eum nimirum in Jutia An: 1048. postqvam unà cum Haraldo propulsasset Svenonem ac regnum universum recuperâsset, morbô statim correptum, cum diem fatalem imminere sentiret, Svenoni Estritio Daniæ regnum sua sponte detulisse, servata ac relicta Haraldo patruo Norvegia. Adamus v. Bremensis seorsim hic abiens, Svenonem auxilio Svecorum Regis Jacobi ac Tuphi Ducis suffultum è Dania propulsasse Magnum, atq; ipsum Magnum cum denuò bellum instauraturus, mare transfretaret, in navi exspirasse, Hvitf: *Tom*: I. *pag*: 77. *lin*: *ult*:, *ad pag*: *seqv*: *lin*: 6. & *pag*: 79. *lin*: 20. *ad lin*: 25., Pontan: *pag*: 177. *lin*: 11. *ad lin*: 24. Plura de hoc Rege apud Saxonem *lib*: 10. *pag*: 202. *lin*: 24. *ad pag*: 204. *lin*: 27. Hvitf. *Tom*: I. *pag*: 77. *lin*: 42. *ad pag*: 79. *lin*: 33, Pontan: *histor*: *Dan*: *pag*: 176. *lin*: 10. *ad pag* 178. *lin*: 8.

(9) Sveno II. Estrithius sive Estrithæ filius, Ulphone Sveco cognomento Sprageleg Duce Anglico & Estritha, aliis Ofrida sive Margareta, Canuti Magni sorore Svenonisq; cognomentô Tiuſkeg filiâ genitus est, Daniæ & Angliæ Rex, cui jam regni solium tenenti adversarium se continuo objecit Haraldus Haardraade vulgò durus, Saxoni malus, Rex Norvegiæ, Annumq; 1049. ad Hallandiam usq; juxta fretum qvod Lavesior tum appellant, cum navium

um ducentarum classe hostiliter armata appellit, ibiq; consistens, Svenonem cum navibus trecentis obvium reperit. Fit acris hic pugna. Inde Anno 1050. percussum inter Haraldum & Svenonem pacis fœdus in hanc fere sententiam; ut Haraldus Norvegiam, Sveno Daniam retineret. Svenoni ex legitimis nuptiis nulli fuerunt liberi; naturales plures habuit, à qvibus præter Magnum è Thora natum nominant chronologi Gormonem, Haraldum, Svenonem, Odmundum, Ubbonem, Olaum, Nicolaum, Biornonem & Benedictum, accedentibus præterea Canuto & Erico, præter duas filias Sigiritham & Ingertham, qvarum priôr Godeschalco Slavorum Principi, altera Olao Kyrre Norvagorum Regi denupsit. Adnumerandus est postremò his omnibus ex qvorundam sententiâ, etiam Edmundus, qvi infans obierit; item Hardingus qvi in Anglia ducta uxore ibi pedem fixerit relicto post se filio Roberto, cujus Roberti posteri Barones de Barclai etiamnum apud Anglos appellantur. Svenone qvoq; superstite duo in Scania Episcopatus constituti, qvorum alterius sedes Lundæ, alterius Dalbyæ habebatur. In Jutlandia etiam Episcopatus bini ab eodem instituti circa Annum Christi 1065. Prior Borchlumensis fuit, alter Episcopatus constitutus Viburgi. Tandem ætate jam propemodum confectus levi primùm valetudine tentatus, atq; inde gravius graviusq; eadem iuvalescente sub Annum 1074. vitam cum morte commutavit in Jutiæ oppido, qvod Slutorpium vocatur. Exeqvias suas Roschildiæ celebrari, atq; in area regiorum monumentorum deponi funus mandavit, Ubi hodieq; in æde cathedrali comprehensum in tabula marmorea ejus elogium legitur, qvo res ipsius gestæ, ut brevius ita qvoq; venustius qvàm longis multorum annalibus exprimuntur. Itaq; & apponendum hoc loco operæ pretium existimavi:

Regum Sveno decus, magno qvo Dania Rege
  Floruit, & sceptris imperiosa fuit.
Non virtute minor Sveno, qvàm nomine Magnus,
  Nam dici poterat Magnus utroq; modo.
Hunc soror illustris Regis præclara Canuti
  Estridis genuit, prole beata parens.

Anglos

Anglos Marte premens, Norvagica ſceptra ſubegit,
Fit tria ſceptra tenens unica Dana manus.
Res miranda nimis, qvem vix tria regna valebant
Imperio capere, jam petra parva capit:
Et qvia ſtare diu neqveat terrena poteſtas
Terrarum Reges qværite Regna Dei.

De eo vide Saxon. *lib:* 11. *pag:* 204. *ad pag:* 213., Hvit. *Tom.*1. *in fol:pag:* 79. *ad pag:* 90., Pontan: *lib:* 5. *pag:* 180. *ad pag:* 195., ſeriem Reg. Dan: *pag:*4. *&* 15. Stemma Regum Daniæ à Svenone Eſtritio uſq; ad Waldemarum ejus nominis primum Daniæ Regem; vide Pontan: *hiſt:Dan: lib:* 5. *pag:*231.

(7) Haraldus 7. (qvem ſolus Ericus Tormius in effigieb. Regum Daniæ laudat, vocatq; Sanctum) Svenonis Eſtritii filius natu maximus circa Annum 1078. duobus annis poſt mortem Patris ſucceſſor declaratus eſt. Diſceptabant enim & dubii hæſerunt regni Proceres utrum Canutum an Haraldum ad regni clavum eſſent admoturi, Hvitf. *Tom.* I. *pag* 90. *lin.* 37. 38. Pontanus v. hanc electionem ſub Annum 1083, vel ut aliis placet 1088 producit, *pag:* 196. *lin:* 2. 22. Hic ſuſcepto regno totum ſe pacis artibus dedit. Inter cætera maximus meruit vulgi applauſus, latâ lege, qva reis permittebatur ad ſui defenſionem non ferro candenti, ſed jurejurando ſe tueri. Erat n. ea lex vel ideo populo acceptiſſima, qvod minus periculi formidaret ex perjurio qvàm ex ferro. Saxo *lib.* 11. *pag.* 214. *lin* 4. *ad lin.* 18. Hvitf. *Tom. I. pag.* 90. *lin.* 43. *ad lin.* 46., Pontan. *lib.* 5. *pag.* 195. *lin.* 46. *ad pag. ſeq. lin.* 4. Templum D. Helenæ ſacrum, cujus rudem Lundini Scanorum hodie adhuc videntur, fundavit; templumq; Dalbyenſe ædificari curavit, teſte Tormio *in effigieb. Reg. Dan.* Regnando biennium emenſus An. 1080. defungitur, Sax. *lib. c. pag.* 214. *lin.* 34. Hvitf. *pag.* 90. *lin.* 37. Eum in templo Dalbyenſi ſepultum eſſe docet Tormius *lib. c.* Plura de eo apud Sax. *lib.* 11. *pag.* 213. *lin.* 4. *ad Pag. ſeq. lin.* 34., Hvitf. *Tom.* I *pag.* 90. *lin.* 36. *ad lin* 46, Pontan. *lib.* 5. *pag.* 195. 196. Hujus Regis tempore Anglia à dominio Danorum, poſtqvam 120. Annis continuis ſubdita fuerat Danis, ſeparata eſt. Hic primus leges Daniæ in Regiæ electionis loco, nempe in Iſora portu Selandiæ prope civitatem Roskildiam, præſcripſit atq; rogavit, teſte Sveno-

ne *hist. Dan. pag.* 87; qvas recenset Saxo Gram: *lib:* 12. *hist: Dani:* Imprimis adversus provocationem restipulandi jus edidit, prioresq; defensionis partes, qvàm accusationis instrumenta constituit; sed & funditus singularium congressionum usum evertit, uti patet ex iis qvæ supra de Jernbyrd à me scripta sunt.

(8) Hic Canutus Patris in imperio Danico successor, dictus est Hein ɔ: *cos*, idq; secundum Svenon: *hist: Danic; pag:* 87 ob benignitatis mollitiem, & secundùm Knitlingsaga (*historiam antiqvam Danicam, continentem res gestas nonnullorum* Regum *Daniæ à* Svenone *Estrithio ad obitum* Waldemari Canuti *filii*) ob desidiam, hebetudinem & ignaviam. Hein f. g. in Genit. Heinar lingvâ antiqvâ Danicâ & Islandâ modernâ *cotem mollem & planam* denotat, poniturq; in fabulis Islandicis pro *ebeno, ligno solidissimo*: Heinarbryne significat etiam *cotem*. Verba prædicti Knitlingsaga hæc sunt: Haraldur Sveinß Ulffsonar son / var Madur Kierlâtur / fâlâtur omâlugur / ey taladur a thingum / urdu andrer miog at hafa tungu fyrer honum: Lytill var han att quæda Madur / vm that er thurfa thette: cingium var hann Hermadur / hægur vid folck; Stod lytill Stiorn af honum; for nær hvor thin fram̃ er villdi i Landum: thui kolludu honum Daner Harald Hein: ɔ: *Haraldus Svenonis Ulfonis filius, vir erat hebetis & subtristis ingenii, parcus verborum, & taciturnus; in foro judiciali adeò infans, elingvis, omniq; facundia destitutus, ut alii pro ipso verba facere cogerentur. Præterea parùm insignis erat, & planè ineptus & inutilis ad res gerendas, qvæ alicujus essent momenti. Adhæc nimiâ indulgentiâ modum excedens, adeò ut regnum Danicum nulla ipsius ope consilioq; subnixum ad ruinam inclinaret. Hinc qvisq;, qvasi sui juris esset, pro suo arbitrio qvidvis temerè & licenter agebat. Adeo sub ignavo Rege temeritas libertate nutrita est. Ob talem ignaviam, hebetudinem & desidiam Dani Haraldo Cotis agnomen indiderunt.* Confer Steph. Steph. not. in Saxon. *pag:* 216.220.

(9) Canutus IV. Otroniensis, cognomento Sanctus, Svenonis Estritii secundus filius, cui prima curarum fuit religionem Christianam, qvæ jam in Dania passim efflorescebat, etiam Orientalibus communem facere; itaq; in illo bellum movens, Estonum, Curetum, Sembonumq; regna armis undiqvaq; concussit. Inde reversus in Patriam Ethlam (*Pontan.* Adelam) Roberti Flandrorum & Hollandiæ

landiæ Comitis filiam uxorem accepit, qvæ illi duas filias unumq; filium progenuit, qvarum prior Ingertha nomine Sveorum nobilissimo Folchoni Connubio sociata, altera Cæcilia dicta Erico Gothorum Præfecto denupta est; Filius v. Canutus ejus vocabuli primus inter Flandrenses Comites extat. Mortuô v. Canutô dicta Ethla maritum accepit Rogerum Ducem Apuliæ. Postea leges Danicas priscas opere & facto implendas curavit. Pietati præterea promovendæ magnopere studuit, non tantûm Ecclesiam Roschildensem Cathedralem è lignea faciendo lateritiam, inq; ejus ornamentum coronam arte impensaq; operosissimè elaboratam appendendo, verum etiam augendo Sacerdotum & Pontificum stipendia honorq; aditus, ut Episcopi etiam Regio consilio interessent, primusq; illis perinde ac Ducibus inter Proceres locus tribueretur, ac reliqvus Clerus ut haberet non modò distinctos ordines, verùm separatum à civium forensi curiâ dicasterium. Ejus qvoq; benignitate & munificentia Laurentianæ Ecclesiæ Lundensis ædificationi jam ante incœptæ per Eginum Episcopum Lundensem ultima manus imposita est. Adjecit & beneficia, qvæ non in ædis tantùm illius, sed in usum qvoq; scholæ bonarumq; literarum cederent. Postqvam integrum ferè qvinqvennium ita ordinandis domi rebus operam impendisset, annum circiter millesimum octuagesimum qvintum Angliam infelicitate amissam hæreditario jure repetendam existimavit. Fratrem Olaum sententia condemnatum in Flandriam Roberto Socero suo carcerali septo custodiendum transmisit. Hinccum expeditionem congregasset in Fiskebeck juxta Wibergh, ut Angliam debellaret, frater ejus Olaus Dux Jutiæ totum dissipavit proditiosè & eum occidi procuravit. Nam Canutus decimarum religioni rudem adhuc sacrorum populum assvefacere conatus haud facilè dicto obedientem habuit. Hinc Othiniæ An. 1087. die B. Mariæ, qvi erat 6. Idus Julii, perfidia Blaconis in Ecclesia S. Albani Martyris, per eum ante octennium ex Anglia in Daniam transvecti, ante aram manibus solo tenus expansis in modum crucis latere lanceatus est unà cum fratre Benedicto & proditore Blaccone. Corpus v. in ea ipsa S. Albani æde, qvam ipse extrui curavit, depositum est. Postea v. funus translatum est in aliud templum idq; de nomine ipsius S. Canuti appellatum. Sunt etiam

nonnulli, qvi à loco ſepulturæ eum Otthonienſem vocarunt, Pontan. *pag.* 199. *lin.* 16. Hvitf. *pag.* 22. *lin.* 12. Præfuit regno circiter ſeptennium, defunctus cum annus ageretur 1087. ut habet Vigonienſis. El nothus Anglus integrum pœne triennium adjicit, & Anno demum nonageſimo exceſſiſſe videtur innuere; cujus calculo Saxonem ſubſcribere, ex iis, qvæ de Olao ejuſdem fratre ac ſucceſſore tradit, poteſt intelligi. Vult n. duo circiter luſtra, tot nimirum, qvot Canutus imperaverat annos, regnaſſe Olaum. E perfidia Blaconis ortum eſt Danicum illud proverbium: At ride paa Blachis Heſte ɔ: at ſige eet oc meene it andet oc der ved bedrage ſin Neſte. Plura de eo apud Svenon: Aggon: *hiſt: Dan: pag:* 94: *ad pag:* 104, Saxon: *l:* 11. *pag.* 214. *lin.* 35. *ad pag:* 222 *lin:* 8.; Hvitf. *Tom:* *I. in fol: pag:* 90. *lin:* 3. *ab ult: ad pag:* 92. *lin:* 22. Confer Hvitf. *pag:* 93. *lin:* 42. *ad lin:* 45.; Pontan: *lib:* 5. *pag:* 196 *ad pag:* 200.

(10.) Olaus IV. Svenonis ex *decennali populi inedia* cognomento nonnullis Hunger appellatus eſt, qvâ Deus punire voluit ſceleſtiſſimos Canuti Regis interfectores. Saxo nihil ejus meminit, ſed eum famelicum & inedia laborantem, à finitimis contemptum, aut prætteritum, nec ullo, qvamdiu regnavit, bello magnopere laceſſitum. Verum cognominis hujus ratio veriſimilis eſt, qvod ſoleat plerumq; infelicitas contemptibiles facere. Sic Burgundiones Reges ſuos exilio mulctabant, ſi aut belli fortuna titubaſſet, aut ſegetum copiam terra negaſſet, teſte Ammiano Marcellino.

Alii ab ætate cognomen mutuantes; eum yngere ɔ: *juniorem* vocabant. Hic è cuſtodia Flandrenſi liberatus ac patriæ reſtitutus, dum regnum Daniæ duobus circiter luſtris tenuit, totidem nimirum qvot Canutus imperaverat annis, tanta non modò annonæ per regnum univerſum charitas fuit, ſed ea etiam infelix aëris temperies, ut nec imbrem æſtus leniret, nec æſtus imbris illuviem tolleret, hominesq; pro herbis agreſtibus litigarent. Hinc cum Rex Divinum natalem celebrans, pane in domo non ſuppetente, jejunos circumqvaq; penates aſpiceret, obducto manibus capite, ſuffuſoq; lacrymis vultu per ſummam animi ægritudinem temporis difficultatem gemitu proſecutus eſt, Deum ſummis votis deprecatus, ut ſi qvid adverſus populum ſuum iræ concepiſſet, id ſuo, non ejus capiti accideret.

Nec

Nec difficiles Numinis aures habuit , cum eadem nocte anno 1095. (sive ut alii scribunt 15. Cal: Septemb: Anni ejusdem 9: 10. die Augusti , qvi in diem S. Agapeti incidit) vita functus sit , Conjugem Olao fuisse Ingertham Haraldi Haarderodii Norvegiæ Regis filiam meminit Norvagiæ chronicon. Reusnerus v. qvod filias illi tribuat Slavinam & Giselam Ortulpho Electori Saxoniæ nuptam , in eo qvoad Giselam erravit , cum Gisela Olai non Dani sed Norvagi cognomine Sancti , eodem chronico Norvagico testante, filia fuerit, Sax: *lib:* 12. *pag:* 222. *ad pag:* 224. *lin:* 3. Hvitf: *Tom:* I. *in fol: pag:* 92. 93. Pontan: *lib:* 5. *pag:* 201. 202.

(11) Ericus II. Svenonis Estrithii qvartus filius Slangathorpiæ natus , qvi metu Olai fratris Regis Daniæ in Sveciam secessit , defuncto Olao fratre An: Christi 1097. imperium capessit. Hinc se Regem Daniæ & Slavorum, Ducem Esthoniæ, Dominumq; Nordalbingiæ scripsit. Ipsi ob heroicas virtutes , qvibus præditus fuit , tum morum tractabilitatem , tum usu temporum placidissimo Boni (Eiegod) cognomen inditum est. Nonnulliq; eum inter Sanctos numetant. Erat præterea ea corporis spectata proceritate , ut vertices cœterorum humeris suis facilè excederet. Præterea ut corpore nullum, ita nec robore parem habuit. Hastæ aut lapidis jactu sedens stantes vincebat. Eodem corporis situ ex robustissimis duos lucta aggrediebatur , dumq; alterum attrectaret , alterum genibus compressum urgebat , nec ante destitit , qvàm prius hunc , deinde illum pedibus subjieiendo amborum manus post terga vinciret. Nec minori robore funiculorum certamen exhibuit , qvippe unum dextrâ , alterum sinistrâ continens , eorum extrema qvatuor præstantibus robore viris ex adverso distrahenda commisit: Qvibus eum neqvicqvam sede suâ detrahere laberantibus , ipse funem utrumq; modò dextrâ , modò læva corripiens ingenti fortitudine effecit , ut aut tenentibus restim excuteret , aut eosdem ad se magnopere retinentes appelleret , funemq; ducere neqveuntes seqvi cogeret. Vocis qvoq; ea vi ac perspicuitate, eâq; in dicendo sonorâ facundiâ pollebat, ut non ab astantibus solùm , sed procul etiam positis liqvidò exaudiretur. Qvibus accedebat singularis ad conciliandum sibi unius cujusq; benevolentiam gratia ac comitas. Huic Regi Hvitf. *Hist: Dan: pag:* 94. eumq;

secutus

secutus Pontanus adscribunt jus aulicum, Gaardsrett dictum, Recessumq; , qvæ jura legibus Scanicis adjuncta leguntur, qvæq; varia de decimis, ut & de comitiis in civitate Nyburgensi die Trinitatis singulis annis celebrandis, utilissima continent Jus etiam Aulicum qvoad certos articulos ab eodem postea immutatū est. Cæterùm jus hocce aulicum Erico VI. Christophori Regis filio debetur, qvi An. Chr. 1284. id Nyburgi scribi curavit, eodem tempore, qvo ejusdem leges fundamentales, Haandfæstning appellatæ, juri Selandico àdjunctæ, sunt promulgatæ, uti patet ex ipso Hvitf. *pag*: 287. Confer Epilogos dicti juris Aulici & legum fundamentalium, ubi annus 1204. in Jure Scanico, & Annus 1244. erronei sunt, utpote Erici VI. historia ab An. 1259 suum solummodo habet initium. Eo regnante novum Monachorum genus in Daniam introductum est, qvi Minores (ɔ: Concionales fratres) vocati sunt, agrorumq; habitus ad tantam ubertatem excessit, ut singuli cujuslibet annonæ modii totidem denariis permutarentur; Duodecim v. denarii permutantur uno solido Danico. Præterea honorandas ossium reliqvias, qvas ab Imperatore Constantinopolitano in itinere suo Hierosolymitano An. Chr: 1105. muneris loco cupidè amplexatus est Imperatoria bulla assignatas Lundiam Roschildiamq; deportandas curavit, &, ne ortus sui locum veneratione vacuum fineret, Slangathorpiam cum Nicolai sacratissimis ossibus, divini patibuli particulam transtulit; qvippe & oppidi illius templum molitus, & eò loci, ubi nunc aram videmus, Matre editus proditur. Tres ei erant filii, Haraldus cognomento Kæsie / Canutus & Ericus (sive Henricus, ut vult Sveno hist: Dan: pag: 98.) & plures etiam filiæ; unus tantùm Canutus Ringstadiensis Pater Waldemari Regis legitimo thoro ex Svecica muliere, Botilda nomine, Wlffgalle filii filia, Ericus pater Svenonis Regis, adulterio, cæteri è concubinatu suscepti sunt. Libidinosum plus justò fuisse Ericum, variasq; aluisse pellices indicat Saxo Gr. *lib*. 12 *Hist*: *Dan*. Filiarum unam Haqvino cuidam Beronianæ necis ultionem pollicito, præmii nomine nuptam dedit. Contra Vandalos & præsertim Julinenses classem misit, Julinumq; , qvod caput erat gentis, obsidione arctissima cinxit, fractosq; obsidione cives, qvotqvot intra mœnia piratas habebant, cum pecunia pactionis nomine

mine, præbere coëgit. Romam solenni comitatu digressus, id apud Pontificem Romanum nomine Paschalem obtinuit, ut Ecclesiæ Danicæ Saxonico jugo liberatæ proprium Archiepiscopum acciperent, cui sedes in Ecclesia Scandinaviæ Lundensi attribueretur. Huic Archiepiscopatui dictus Rex quartam partem Civitatis Lundensis donavit: Lundenseq; hoc Sacerdotium Ascerus clarissimo inter Cimbros loco natus An: 1105. sumpsit, Lundiaq; non solum Daniæ, verùm etiam Svetiæ Norvagiæq; religionis titulo Magistra facta est. Christianorum animos invasit Hierosolymæ universæq; terræ sanctæ à Turcis recuperandæ cupido. Hinc sicuti Sivardus Rex Norvagiæ Magni Norvagorum Regis filius An. 1104. classe 60 navium, ita Ericus Rex Daniæ Haraldum filium Regis partibus per functorie donans An. 1105. terrâ eodem profectus, tandem ex aula Constantinopolitana & sacro itinere redux in Cypro insula febri implicatus 16. Idus Julii Anno 1105. è vivis excessit, accedente sepultura ejus hoc miraculô, ut Cypriæ civitatis tellus, quæ antea humanorum cadaverum fuerat impatiens, Erico ibi funeratô, nec aliorum inde corpora respuerit. Bothilda v. eodem voto sed dividuo thoro eum secuta, in loco Hierosolymitano extremum efflavit spiritum, inq; valle Josaphat terræ mandata est, teste Huitfeldio; At secundum Pontan: in Cypro unà cum marito, ut mortua, ita sepulta est. Saxo Gramm: aliam hujus itineris causam dat, quasi sola delictorum expiatione motus Ericus iter illud instituerit. Hoc confirmat Sveno Aggonis primus Dan: hist: scriptor. *pag*. 97. ,ubi docet eum juxta solennem istius seculi morem crucis insignia suscepisse, & ita Hierosolymam profectum fuisse. Morem hunc Urbanus Papa An: Chr: CIↃXCV. Concilio generali apud Clarum montem habito, instituerat, ut qvi ad Hierosolymam de manu ac servitute infidelium liberandam proficiscerentur vestibus suis, in signum voti & futuri sacri itineris crucis notam imprimerent & in humerum illius sibi portarent memoriam, cujus passionis locum visitare proposuerant, illum imitantes, cui ad nostram redemptionem properanti factus est principatus ejus super humerum ejus, teste Wilhelmo Tyrio *hist: belli sacri lib*: 1. *cap*. 16. Saxo *lib*. 12. *pag*. 224 *lin*: 4. *ad pag*: 230. *lin*: 4. Hvitf. Tom. I. *pag*. 93 *lin*: 10. *ad Pag*: 95, Pontan. *lib*. 5. *pag*. 202. *ad pag*. 205.

 (12) Subin-

(11) Subintellige *à primâ juris hujus violatione*, qvæ facta est ab ipso ejus conditore Canuto Rege, qui militem interfecit. Hanc historiam integram & verbis elegantibus conscriptam nobis præbet Sveno Aggonis *hist: Danic: pag.* 173: Modico postmodum temporis processu, post legis constitutionem, humani sangvinis insidiator, prosperitatis æmulus, justitiæ & æqvitatis osor ac persecutor acerrimus, versutus ille Protoplastorum seductor Satanas, principalis dignitatis aggressus excellentiam legis prævaricationem Regi attentavit persvadere; ut capite veneno infecto, cœteris membris virus suæ corruptionis infunderet. Nam Legis conditor, Rex videlicet Kanutus, dum adhuc in Anglia pacis tranquillitate potiretur, iracundiæ accensus furore, qvendam militem suum exempto mucrone interemptum jugulavit. Unde phalanx inversa nimio furore consternata, confluentibus passim legionibus, ad arma concurrere non detrectabat. Verùm cum Regis manus hanc cædem commisisse innotuit, collecto cœtu, qvidnam factô opus esset, sollicita indagatione perscrutabantur. Ambiguis quippe distrahebantur sententiis, ancipitiq; fluctuabant judicio, utrum ob facinoris novitatem capite Princeps plecteretur, an ei competeret indulgentia? Nam si datæ sententiæ Rex subderetur, tanquam acephali & profugi è regione exterminarentur alienâ; sin autem Regiæ indulgeretur reverentiæ, corruptionis & indulgentiæ exemplum cœteris ansam peccandi præberet. Universæ tandem cohorti hæc placuit sententia, ut jactato in medio concionis pulvinari Regia majestas procumberet, ibiq; sententiæ vel indulgentiam vel rigorem præstolaretur. Qvo factô, Regem erigentes, ipsi delicti veniam gratiamq; indulgent, unanimi confirmatione conclamantes, ut omni de cœtero dispensatione semotâ hujuscemodi transgressionis reus, nullâ in posterum satisfactione tanti delicti immanitatem expiaret, sed vel capitalem subiret sententiam, vel saltem temperato rigore extorris, profugus, & ab omni militari collegio, cum probroso nuncupationis vocabulo i: Nithings Orth/ejectus abscederet. Postqvam v. Regis magnificentia memorato modô suæ transgressionis delictum expiasset; constitutio illa de tali cæde omninò punienda octo Regum temporibus constanti firmitate illibata durabat; sub imperio videlicet veteris Kanuti, qvi legis extitit conditor, filii qvoq; ipsius Kanuti, &c.

De

De hac cæde à Canuto perpetratâ talis exstat narratio Saxonis
Gramm: *lib*: 10. *hist*: *Danic*: *pag. mihi* 199. Contigit ut ipse Rex sua »
primus lege caderet, jurisq; firmamentum, qvod eatenus sincerum »
atq; incolume steterat, parum sobrius proprii militis occisione laxaret. »
Cumq; se legibus, quas ipse tulerat evidenter noxium evidenter ani- »
madverteret, pænitentiæ acerbitate correptus, vocata militum concio- »
ne, regia sellâ descendit, inq; omnium conspectu supplex humi de- »
missus, milites commissi sceleris pænas suo arbitrio exigere jussit, liben- »
ter se decretam ab eis pœnam suscepturum promittens. Cumq; »
factum Majestatis nomine tueri posset militari se animadversioni sub »
stravit, humilitatemq; mansuetudinis suæ documentum, qvam vires »
elationis indicium esse maluit. Illi concione lacrymantes egressi, »
deliberatione inita, tristem de Rege sententiam ferre ut minus hone- »
stum, ita parum utile providerunt, non ignari sine eo esse se vacuum »
spiritu corpus, prædam qvibus ante imperassent, futuros. Postremò »
universum rei militaris statum, eo pœnam subeunte, convelli, inq; uni- »
versum rei militaris statum, eo pœnam subeunte, convelli, inq; unius »
omnes proscriptione damnari: lapsum ejus ruinam suam, damnatio- »
nem commune omnium periculum fatebantur. Igitur in tam ar- »
dua re sententiæ dubii, creditoq; sibi judicio æqvo levius austeriúsve »
uti veriti, proprio Regem arbitrio decrevêre mulctandum, existiman- »
tes plus nutui Majestatis, qvam privatorum sententiis deferendum. »
Emendabile enim credidere delictum, quod impetu magis quàm in- »
dustriâ nosceretur. Et pulchrè quidem factam sibi judicandi pote- »
statem ipsius arbitrio reddiderunt, ne difficillimum negotium temerè »
jacta pronunciatione finirent, vel commilitonis ultionem placide, vel »
Regis supplicium crudeliter expetentes. Ita salus Regis penè suo »
scelere eversa temporis difficultati donata est. Adhæc satis graves »
eum delicti pœnas dedisse arbitrabantur, qui se in tanto fortunæ fasti- »
gio tam suppliciter abijcere sustinuisset. Tum demum venerabi- »
liter exceptum atq; ex ancipiti reo securi judicis partibus inservire »
jussum, sellæ restituerunt. Rex culpam ære redimi debere consti »
tuit: cumq; aliàs homicidiorum crimen qvadragenis nummi talen- »
tis expiari soleret, ipse sibi trecenta ac sexaginta mulctæ nomine nu- »
meranda descripsit. Huic summæ novem talenta auri doni nomi- »
ne adjecit, eandemq; mulctæ speciem consimilis culpæ reis, lege peren- »

 niter »

niter irrogavit. Totius verò pecuniæ partem Regi primam, alte-
" ram militibus, tertiam interfecto sangvine conjunctis adjudicavit.
" Cumq; ipse in præsentiarum tam Regis qvam rei partes exeqvi de
" buisset, adscriptam sibi portionem sacrorum Præsidibus egenisq; divi-
" sit, Deum perinde ac comunem omniũ pio Principem munere propi-
" tiandum existimans. Egit humanum judicem, reum liberalem, ve.
" niæ genus, absolutionis spem, debito emendationis ordine comple-
" ctendo. Cœterum eò vivente militaris mos æquè violatore atq;
" expiatore. Igitur dum sic seditiosis occurritur, mens militum à liti-
" giis aberat. Id exeqvenda enim ultione, non sangvinis, non neces-
" ssitudinis vinculo parcebatur, quo minus damnationes partes legitimo
" rigore procederent. Nunc verò solutis hebetatisq; pristinæ mili-
" litiæ nervis, graviora inter commilitones quam exteros dedecora pa-
" riuntur, cum & omnis adversum improbos actio sileat, & qui culpæ
" punitor esse debuerat, patronus existat, nec sit qvi dissolutos militiæ
" mores præfactius rigidiusq; constringat. Hanc itaq; militaris di-
" sciplinæ consuetudinem diuturna usurpatione firmatam, nostri tem-
" poris Principes abrogare minimè erubescendum duxerunt. Ubi
" enim domestica qvies seditionũ fluctibus agitatur, priscæ consuetudi-
" nis forma convellitur. Quippe adversum effrenes, concitatiq; in-
" genii tyrones severitate potiùs, qvam nimio favore ac profusâ indul-
" gentiâ utendum est. In quem modum Canuti industria pro admi-
" nistrandis militaris disciplinæ negotiis, sincerè ac valenter excubuisse
" cognoscitur. *Hac Saxo.*

Caveant diligenter Legislatores, ne suis damnentur legibus, Qvemadmodum Zaleuci filius in ipsam à Patre latam primus deliqvit; utq; suus constaret legi vigor, oculum filio unũ, sibiq; alterum erui curavit. Ælianus *variar. histor: lib.* 13. Charondas Tyrius in freqventem Senatum, gladium inferre prohibuerat; ipse v. eandem legem violat, eoq; gladio se ipsum transfigit. In hanc classem referendi Licinius Stolo apud Plutarchum in Chamillo, Tennes apud Heraclidem de Politiis, Pericles & Clisthenes Duces Attici apud Ælianum *lib*: 13., Lycurgus apud eundem, & Solon apud Platonẽ, Eutropius Evnuchus apud Socratem *hist: Eccles. lib*: 5. *cap*: 5.

(13) Ni-

(13) Nicolaus Svenonis Estritii filius septimus Erico III. fratri successit. A decessu enim è patria Erici biennium propemodum intercessit, priusquam Daniæ certum de morte ejus nuntium acciperet. Haraldus igitur qvem Pater peregrè proficiscens regno in omnem eventum præfecerat, cum iniqua rerum administratione popularium sibi odia peperisset; Sveno verò, qvi cum Ubbone & Nicolao ex Regia Svenonis stirpe adhuc supereat, sceptrum post Ericum fratrem ambit, evocataq; Wiburgum concione, dum eodem festinat, fato præventus ante inaugurationis tempus diem obiit. Restabat idcirco ut circa Nicolaum Ubbonemq; delectus ageretur. Sed Ubbo, licet ei, ut natu majori, cunctis suffragantibus regnum decerneretur, omnem honorem regiumq; diadema Nicolao fratri deferri non inuitus permisit. Hinc Nicolaus Rex declaratus regendi auspicium sub annum 1107. fecit, regnoq; *præfuit* annos circiter octo & viginti. Hunc grandævum uulgò nominabant, eò qvod septem lustris imperio Danico potitus sit. Sven: hist: Dan: pag: 98. Uxorem habuit Margaretam, Patre Ingone Svecorum Rege & Matre Helena natam, quæ Magno cognomento Barfod/ Norvagiæ Regi, antea nupserat. Ex hac suscepit duos filios Ingonem, qui adolescens ex equo præcipitatus obiit, & Magnum nomine, sed ingenio & moribus minus respondentibus aut nomini aut natalium dignitati. Interim tamen re Magnus fuit. Nam ad instar Saulis Regis, super universos regni milites & coævos ab humeris & sursum eminebat, teste Svenone hist. Dan. pag. 98. Initio statim imperii Ottoniæ Cœnobium Benedictinum in memoriam S. Canuti exstruxit, allaborante præter cæteros Episcopo Fyonensi Hubaldo Anglo, ab Atzero Archiepiscopo Lundensi Lundæ initiato. Canutum, Erici cognomento Eyegode filium, principem juventutis eo tempore habitum, ex aula & domo Cæsarea Lotharii Imperatoris, postqvam aliquando ibi benignè & honorificè esset enutritus in Patriam reversum Nicolaus clementissimè excepit, donavitq; Slesvicensi Ducatu. Hunc postea Magnus Nicolai filius Nicolao Patre non inscio aut invito An: 1131. 7. Iduum Januarii 9: *postridie festivitatis trium Regum*, capitis media diffisum exanimavit in loco vulgò Haralstadio dicto prope Ringstadium sito, cujus corpus tenui apparatu Ringstadium illatum est, ibiq; in Monasterio S. Benedicti coram altare in honorem B. Mariæ Virginis ædificatum, terræ mandatum. Hinc Ericus

cognomento Emund, frater prædicti Canuti in Regem in loco Nilai electus est à Canuti amicis & proceribus, bellumq; contra Nicolaum ejusq; filium Magnum gessit, ea felicitate, ut Magnus ad Fotham sinum, vulgo Fodvig in Scania situm, unà cum Petro Episcopo Roschildensi, Thacono Episcopo Ripensi, Alberto Episcopo Slesvicensi, Flocco Episcopo Arhusiensi, Henrico Svecicarum partium Pontifice 60q; Pastoribus sit trucidatus An: Chr: 1135. ipso Pentecostes die, eodemq; Anno Nicolaus Jutiam fugâ pertingens, & Slesvicenses, quos Magni aspectu infensos sibi non ignorabat, de pace componenda sollicitans, a Slesvicensibus & quidem præcipuè Sutoribus sit sublatus. Plura de eo in Suenon: hist: Dan: *pag.* 108. *ad pag.* 126., Saxon. *lib:* 13. *per totum*, Huitfel. *Tom.* 1. *in fol. pag.* 95. *ad pag.* 100, Pontan. *lib:* 5, *pag.* 204. *ad pag.* 213.

PARS II.

Tha reth till Kristiærn Swensun (1.) oc
Da begynte Christiern Svendsøn oc
Tunc incepit Christiernus Svenonis &

hio Thura Doka: Thet var hint
hug Thure Doka: Det var hin
vulneravit Thukonem Dokæ: Hæc erat illa

førsta Witherlaghs brot / tha thotte
første Gaardsrettens brydelse / (2) da tyctes
prima aulici juris fractio, tunc videbatur

bothe Kunung oc Christiærns Frender
baade Kongen oc Christierns Frender
etiam Regi & Christierni propinqvis

vant

want (3) wara at wraka hannum
beſverligt vere at vrage (4) hannem
difficile eſſe expellere eum

aff Kunungs Garth med Nithings Orth/
aff Kongens Gaard med Nithings Naffn
è Regis aula cum Nithings nomine,

forthy at hans Brother (5.) twa
fordi at hans Brødre to.
qvi a illius fratres duo

waro Biſcopæ Aszer Ærkebiſcop (6) oc
vare Biſcoper Adzer Erchebiſchop oc
erant Epiſcopi Adtzerus Archiepiſcopus &

Sven Biſcop (7.) af Wibiærgha (8) oc andre
Svend Biſcob aff(9) Wiborg oc andre
Sveno Epiſcopus Wiburgenſis & alii

Brøthre hans twa Æſkil oc
Brødre hans to (10) Eſkill oc
fratres ejus duo Eſkillus &

Aggi / oc Father thera Sven
Aage / oc Fader deris (11) Svend
Aggo, & pater illorum Sveno

Thrundaſon ware Howætmen i Dan-
Trundeſøn vare Hoffvitzmænd i Dan-
Trundeni filius erant Proceres in Da-

mark (12)/ oc wilde hælder lata malit
marck / oc vilde heller lade ſagen
nia ; & voluerunt potiùs indicari

ill

til bote (14).
(13) til bode.
ad mulctam.

Alia versio.

REgnante in Dania Nicolao transcendebat fines juris aulici Christiernus Svenonis, vulnusq; inflixit Thuroni Dokæ. Hæc erat prima hujus juris aulici violatio, dum ob id factum mulctabatur à Rege & Christierni propinqvis. Difficile erat eum è curiæ valvis expellere cum infamia; ipsius enim duo fratres fuêre Episcopi, scil; *Adizarus Archiepiscopus & Sueno Episcopus Wiburgensis*; duo qvoq; alij ejus fratres *Achilles & Ovenius*, ut & illorum omnium Pater fuêre Proceres Daniæ, maluerruntq; potiùs dici ipsi mulctam.

Alia versio Svenonis Agg: *hist: Dan: pag.* 180. 181.

Tunc etenim Christiernus Suenonis filius Thukonem Doke, „ exempto gladio vulneravit, primusq; post Canuti Regis satisfactio„ nem legem castrensem & militarem transgressor violavit. Quo „ facto Nicolai Regis perplexa extitit Sententia. Nam & „ regni sui incolumitati hoc adversari, & universis Rei cognatis tan„ quam regni potioribus contrarium existere putabat, si cum proboso „ nuncupationis vocabulo 3. Nithings Orth à Regis curia eliminare„ tur; præsertim qvod duo fratres ipsius existerent famosissimi tunc „ temporis Episcopi, Ascerus videlicet primus Lundensium Archiepisco„ pus, & Sveno Episcopus Viburgensis, aliiq; duo germani Eskillus & „ Aggo, & reverendus eorum genitor Sueno filius Trugotti, qui suis „ temporibus inter primarios regni proceres habebantur. Hi namq; „ plus honoris incolumitati qvàm censui deferentes satius decreverunt „ quantumlibet onerosâ mulctâ pro commisso delicto satisfacere, quam „ famæ suæ discrimen incurrere.

NOTÆ.

(1) CHristiernus hic apud Cimbros splendidissimo loco natus, vixit regnante in Dania Nicolao, & fuit Centurio, virq; in Dania celeber-

celeberrimus. Patrem habuit Svenonem Trunſonium in hoc regno magnæ authoritatis & potentiæ virum, fratres qvoq; Adzerum Archiepiſcopum Lundenſem, Svenonem Epiſcopum Wiburgenſem, Eſchildum & Aggonem Centuriones Danicos, Hvitf. *hiſt: Epiſc: Danic: in fol: pag:* 50. *lin:* 13. *ab ult.* Hujus Aggonis filius fuit Sveno primus Danicæ gentis Hiſtoricus, noſtri Chriſtierni nepos, de qvibus infra. Sveno verò Trunſonius unà cum Nicolao fratre Olai IV. Regis Daniæ & Eſtrithio obſes datus eſt pro redemptione Olai dicti, qvo ille è cuſtodia Flandrenſi liberatus Daniæ reſtitueretur & regium ei diadema imponeretur, Hvitfeld: *Tom: I. pag:* 92. *lin:* 27. 28. 29, Pontan: *pag:* 200 *lin:* 31. 32. An: Chr: 1134. in bello inter Nicolaum Regem Daniæ & Ericum S. Canuti fratrem ex illegitimo conjugio natum, tempore æſtivô An: 1135. geſto, Magni Regis Sveciæ prædicti Nicolai Regis odio Chriſtiernus hic noſter à Nicolai deficiens, enixè ſe Erico adfuturum ſpoponderat. Hinc Chriſtiernus neceſſariorum manu contractâ, acie Regem aggredi ſtatuebat; cujus Nicolaus non ſolùm defectione, ſed etiam hoſtili molitione compertâ, copias, qvas adverſum hoſtes contraxerat, inter navalem terreſtremq; partitus eſt exercitum; Etiam Chriſtiernum acie excipere parat, Magnum claſſi Præfectum Erici obvium deſtinat. Chriſtiernus v. manu cum Nicolao infeliciter conſertâ, per ingentem ſuorum ſtragem capitur, & in Oſtii Slesvicenſis Gottorpii dicti ergaſtulum relegatur, Svenon: *hiſt: Dan: pag:* 110, Sax: Gramm: *lib:* 12. *pag:* 243. *lin:* 15. *ad pag: ſeq: lin:* 6, Hvitf: *pag:* 99., Pontan: *pag:* 211. De hoc Chriſtierno Svenonis Hiſtorici Danici nepote, ut & de Aggone hujus Chriſtierni filio operæ pretium duxi ipſa Svenonis verba hic ſubjicere, qvæ ita habent: In fratris Canuti ultionem Ericus cum Patruo ſuo regnante Nicolao, Dei inſtigatus digito, ad pugnæ certamina ſuſcitatur, jam omnium ſuffragiis Regio donatus nomine. Qvi licèt crebrò conflixerint, hæc tamen certaminum loca extiterunt famoſiora. Primùm etenim in Rynebierg prælio decernentibus illis, Nicolaus obtinuit Avumq; meum Chriſtiernum captivavit, ferreisq; vinctum compedibus ad caſtrum qvoddam prope Slesvicum cuſtodiæ mancipandum delegavit, ſucceſſu temporum ad pontem Othenshylle decertantium facta eſt congreſſio. Ubi dum

Vvvv acrius

,, acrius confligerent, pars itidem Nicolai prævaluit. Dum ergo Eri-
,, ci exercitus terga verteret, captus illicò fuisset, nisi Biorno, qvi ob
,, eximiæ strenuitatis claritatem ferreo cognominatus est latere, adjun-
,, cto sibi Patre meo Aggone, pontis in medio viriliter restitisset. Hi
,, namq; duo tanta audacia jaculorum imbrem repulerunt, ut qvasi co-
,, lumnæ æstimarentur immobiles. Nam incursantium furorem miri-
,, fica strenuitate propulsabant, pontis transitum egregie defensantes,
,, adeo ut hinc inde peremptorum cadaveribus amnis gurgitem sicco
,, pede utrinq; pertransirent. Nec prius à pontis tuitione desistebant,
,, licèt plagis qvàm plurimis lacessiti, qvàm Rex fugiendo naves con-
,, scendisset. Qvem subitò insecuti in Scaniam fugitantem comitaban-
,, tur. Posteaqvam v. Nicolaus Rox biennio jam congressu trium-
,, phasset, Ericum nepotem suum & hostem prorsus è regno ejicere ni-
,, tebatur. Quem dum classe congregata in Scaniam perseqvitur ad si-
,, num appulit, qvam vulgus Fotavik consvevit nuncupare. Cui plebs
,, Scaniensium semper probitate pollens, universæ terræ multitudine
,, corrogata, caterva decenter ornatâ occurrere non detrectavit; ini-
,, toq; congressu, Magnum Regis filium jam dicti sceleris autorem cum
,, duobus Præsulibus ad Tartara trucidantes transmiserunt. Nicolaus
,, itaq; Rex victus nato pariter & hærede orbatus Slesvicum navigio
,, contendit; ubi cives eum intra mœnii septa receptum perfidè truci-
,, darunt. Postqvam Ericus æternâ dignus memoriâ eximia potitus vi-
,, ctoriâ in pace regnum obtinuerat, præfatum Christianum è vinculis
,, liberavit. Qvi tamen paulò post in consangvineos suos inaudita cru-
,, delitate desævire cœpit. Qvippe germanum suum Haraldum Kasiæ
,, in curia sua Jaling pernoctantem intempestæ noctis silentio ad col-
,, loqvium fecit evocari. Qvi delecto subito se proripiens, plene in-
,, ermis, nihilq; sinistri suspicatus ad Regem & fratrem suum concitus
,, properavit. Qvem ilicò Catholiciani corripientes caput ejus ampu-
,, tarunt. Modico deinde temporis intervallo, nepotem suum Bior-
,, nonem, iniqvâ compensatione talionem reddens, captivavit, an-
,, nexumq; molari in profundum abyssi demersit. Fratres qvoq; ejus
,, qvosdam adultos, qvosdam impuberes, undecim numero, fer-
,, ro jussit, haud patrissando necari. Qvum autem tanti sceleris Au-
,, thor extitisset, Regulosq; pullulantes prorsus exstirpasset, in Regiæ

ſublimitatis poteſtate conſtitutus; juſtum Divinæ potentiæ judicium " expertus eſt. Nam in Urnenſi placito, Plogh qvidam, cognomen- " to Niger, militari corona ſtipatum lanceâ transverberavit. Inter- " empto itaq; Rege, mox alius imperium ſumit Ericus. "

(2) ɔ: Da bleff førſt Gaatdsretten bredt.

(3) Vant Gothicè ɔ: *difficile*, hiſt: Gothric: Gothica *pag:* 32; Vandamal ɔ: *difficultas*, *negotium arduum*, ibidem *pag:* 70; Vanarlauſt ɔ: *ſine ſpe*, ibid: *pag:* 94; Vandlatur ɔ: *ſollicitus* ibid: *pag:* 32; Vanta ɔ: *deeſſe* ibid: *pag:* 92. 40. Norvagicè Vandræde ɔ: *difficilis cauſâ* Hirdſkr. *pag:* 276. & 493. Vande Iſlandis 1. *mos*, *conſvetudo*: Unde verbum Van da vmvanda ɔ: *Zelo*, Vandlæte ɔ: *Zelus*; Vandlátur ɔ: *zelotes*; Vandlæting ɔ: *zelus*, *æmulatio*. 2. *Difficultas*: Unde Vandur *difficilis*; Tomvandur *æmulus*, *zelotes*, *moroſus*, *auſterus*; Vandræde ɔ: *difficilis cauſa*, & *periculoſa*, *difficultas*, *facinus*; Vandhæfe & Vanqvæde *ejusdem ſignificationis*; Vandræda Madur ɔ: *homo reus & cauſâ ſuâ periclitans*; Vandmæle ɔ: *difficilia prolatu*; Vandmoen & Vanda folk ɔ: *conſangvines*, *cum qvibus pugnare vel coire non eſt tutum*; Vanda-lauß *qvi eſt extra ſangvinem & cognationem*.

(4) ɔ: Sla Vrag paa hannem / uddriffve hannem. Confer not: ad Leg: 5. hujus Jur. aulic. numer. 3.

(5) Alia verò mens alius animus fuit Canuto Regi Daniæ, cognomento Sancto, Haraldi Cotis ſucceſſori, qvi cum Magnatum inſolentiâ ſolutos hebetatosq; priſci juris nervos aſpiceret, omnibus ingenii modis ad reparandum patrii moris diſciplinam connifus, probatioris juſtitiæ cultum ſeveriſſimis edidit inſtitutis, contuſumq; & labentem æqvitatis tenorem in priſtinum habitum revocavit. Non ſangvini, non neceſſitudini, qvo minus juſtè ſe gereret, indulgentiam habuit, nullius amicitiæ aut familiaritati impunitatem injuriæ tribuit; ſed omnia antiqvæ conſvetudinis momenta præcurrens, labefactatum juris vinculum tenaciſſimo nexu aſtrinxit, ac Paternæ ſeveritatis veſtigia ſollicitus uſurpavit, eoq; ſtudio graviſſimas Majorum offenſas contraxit, teſte Saxone Gramm. *lib:* 11. *hiſt: Dan: pag: mihi* 214.

(6) Adtzerus ſive Aſcerus filius Svenonis Trunſonii, ſummæ authoritatis in Dania Viri, frater Chriſtierni modo nominati, terti-

us Scaniæ Epiſcopus, primusq; Lundenſis Archiepiſcopus, in Cimbria illuſtri familia natus, teſte Saxone, & ut videtur, Othincari cognomento Hvide: albi, conſangvineus fuit, qvi Canuti II. Magni propinqvus obiit 1043 Epiſcopus Ripenſis Hvitf. *hiſt: Dan: in fol: Tom: I. pag: 77. lin: 16. 17.* Hic Atzerus Antiſtitem egit qvatuor Daniæ Regum tempore, ſcil: Erici Ejegode / Haraldi, Nicolai, ut & Erici Emundi, Hvitf: *hiſt: Epiſc: in fol: pag: 50. lin:* 40. 41. templumq; illud Crypticum, qvod Londini Scanorum eſt, vocaturq; vulgo Krefften / An: Chr: 1123. prid: Kal: Jul: in S. Johannis omniumq; Prophetarum & Patriarcharum honorem conſecravit, ib d: *pag: 51. lin:* 30. *ad lin:* 33. Obiit autem An: Chr: 1138. Epiſcopus viginti qvatuor annorum; Archiepiſcopus verò decem fere annorum ibid: *pag: 52. lin:* 13. 14.: Cui ſucceſſit hujus Atzeri Patruelis Eskildus. Plura ibid: *à pag: 50. lin: 29. ad pag:* 52. *lin:* 14. Alii fuere in Dania ejus nominis viri illuſtres; nempe I. Septimus Epiſcopus Ripenſis, Hvitf: *hiſt: Epiſc: in fol: pag:* 18. *lin:* 9. 10. II. Undecimus Epiſcopus Sielandiæ, qvi vixit 1150. & obiit Eſkildſø / ubi monaſterium Ebildholt olim erat fundatum ibid: *pag:* 46. *lin:* 1. 2. III. Abſolonis Hvide Archiepiſcopi Lundenſis Pater, qvi propriam ſuam villam Soreby dictam donavit, ut eo in loco templum Soranum ædificaretur: Unde etiam locus ille hodie Sora nuncupatur, ibid; *pag: 56. lin:* 17. Hvitf: *hiſt: Dan: in fol: Tom: I. pag:* 167. *lin:* 21. IV. Tokonis ſive Tychonis frater, qvi una cum Tokone & Ebbe fratre primum Monaſterii Sorani fundamentum poſuêre, ibid, *pag:* 56, *lin:* 16, 17. 24. Vide Abſalonis Hvide Genealogiam.

(7) Sveno Svenonis Trundi filius, frater Archiepiſcopi Atzeri, fuit tertius Epiſcopus Wiburgenſis, vixitq; An: Chr: 1068, Hvitf. *hiſt: Epiſc: in fol: pag:* 102. *lin:* 11. *ab ult.*

(7) Wibiærgh / Wiborg / Iſland: Wirbiorgum / Wirbiærga / olim Cimmersberga vel Cimbrisberga, hodie Wiberga, Wiburgum, habet ſuum nomen *ſecundum Elnothum in vita S. Canuti Reg: Dan: pag:* 23. ab Idolo qvodam Vitorum ſive Vitarum (ut eos Beda vocat) Danico, Wig appellato, de qvo Worm: *in Monum: Dan: pag:* 17. ut & Breviarium Slesvicenſe. Heldvadetus *in Encly:* & Claudius Lyſc: *in Synopſ: hiſt: Danic: pag:* 19. nomen illud deducunt à Regina Wibeca,

qvæ

qvæ ibi primùm Templum & Arcem exſtruxit, ut dicatur Wiborg qvaſi Bibecs-borg. Joh Lyſcander *antiqvit: Danic: pag:* 13. hanc urbem ab Heroë Vigletio, Cimmeriorum, Getarum, Danorumq; Monarcha nominatam eſſe docet his verbis: *Fama ad nos pervenit ante Tempora* Danica (ɔ: ante Dan primi Danorum Regis, ante nat: Chr: 427.) *& deinde per annos plus minus* 60. *hanc urbem* Cimmersbergam *vel Cimbrisbergam dictam eſſe, donec Heros Vigletius Cimmeriorum, Getarum, Danorumq; Monarcha, poſt inteſtinas Regum Cimmeriorum diſcordias inverſam oppreſſamq; reſtituit, ditavit, & ex ſe Wibergam appellavit cujus procul dubio meminit Tacitus.* Confer Strabonem & Diodorum Siculum. Lyſcandrum ſecuti ſunt Olaus Wormius *Monum: Danic; pag:* 275. & Svaningius *Chron: Dan; pag:* 37. qvi tamen ibidem *pag:* 3. venatur veram Viburgi originationem eſſe à Vitis qvaſi Witers-borg ɔ: *Vitarum aſylum, propugnaculum*; ſicuti Jutia ſive Cimbria olim vocabatur Vitilandia. Vide Svaning. *Chron: Dan: pag:* 30. & Pontan: *deſcr. pag:* 653. Hæc urbs eſt inſignis ille Amlethi ſepulturâ ac nomine campus, de qvo Saxo *hiſt: Dan: lib:* 4. *pag:* 59. qvi hodieq; appellatur Amlets-hede / teſte Andrea Vellejo Saxonis Interprete non infelice Danico. Confer Svaning: *Chron: Dan: pag:* 37. Hac de re vide Johan: Lyſcandr. *antiqvit: Dan: pag:* 107. *& ſeqq.* Arngrimus Jonas Islandus hujus nominis etymon commodè peti putat à voce Islandica Vie ɔ: *immunitates* & biorg ɔ: *rupes*. Locus enim olim fuiſſe videtur privilegiatus & multis immunitatibus donatus inſtar aſyli cujuſdam. Favere huic ſententiæ videtur ejus appellatio priſca, qvâ Viebiørgum / Viebierga appellatur. Si conjectura augurari liceat, dicerem Viborg eſſe à Wijgur *Jovis cognomine*, vel à Wijgner *Odini cognomine* & Biorg hodie Bierg ɔ: *rupes*, *ſaxum* (vide Worm Lexic: Runici *pag:* 134.): Unde Viborg heic Wibiærgha vocatur. Qvia ſicuti primaria Fioniæ Civitas Odino eſt dicata, ita Jutiæ Caput Wiburgum vel Odino vel Jovi olim ſacrum forte habebatur: Niſi debeat ſuum nomen antiqvo nomine Wite/ ita ut Wiburgum (antiqvis temporibus Daniæ metropolis, in potiſſima Daniæ parte ſita, in qva Reges eligebantur & coronabantur) in monte ſive colle collocatum ſit Wite-bierg ɔ: *Vitarum mons*, qvemadmodum Dania appellabatur Wite-Slet ɔ: *Vitarum campus*. Confer ſupra *pag:* 551. Joh: Lyſc: *antiqv:*

tiqv: *Dan: pag:* 15, Steph: *in not: ad Saxon: pag:* 28. *lit: A*, Rhobertum Sheringamum *de Anglorum origine pag:* 35. *& seqq.* , item Worm: lit: Run: pag: 28. 79. In Finlandia est propugnaculum contra Moscoviticas irruptiones exstructum , qvod etiam vocatur Wiburgum, sed hoc sortitum est suum nomen à Wig ɔ: *sinu.*

(9) ɔ: Udi.

(10) ɔ: Hans to Brødre.

(11) ɔ: Deris Fader.

(12) Hoc idem docet Hvitf: *hist: Episc:* Dan: *Dan: in fol: pag:* 50.

(13) Subintellige fomme.

(14) De hujus juris aulici mutatione ita scribit Saxo *lib:* 10 *pag:* 199. *lin:* 43. ad *lin:* 48. Postmodum verò severitati ejus, sive ob inertiam sive ob clementiam Principum, pecuniariæ mulctæ temperamentum accessit.

PARS III.

Tha lette the af Bo Hethensøn aff Wænla (2)
Da lete (1) de aff Bo Hedensøn aff Vendelbo
Tunc consuluerunt illi Bo Hedeni filium de Wenſula

ther gamlæ Knuts Man war oc aff andra the
der (b) gamle Knuds Man (3) var oc aff andre de
qvi senis Canuti vir erat & alios qvi

ælſtzſta Men i Danmarck ware / of noglar ware
eldste Mænd i Danmarck vare / om nogle vare
seniores viri in Dania erant, num qvædam fuerit

minne (4) til thet Witherlagh ware før brøtit oc
amindelſer til det Gaardsretten var før brøtt oc
memoria qvod aulicum jus fuerit antea fractum &

bet

bot aftir oc matte eig finna ther dœma (4) til.
bot effter oc maatte ey findis der exempel til.
mulctatum postea & potuit non inveniri hujus rei exemplum.

Tha mælte Bo Hethensøn/ mæthen eig æra min-
Da melte (6) Bo Hedensøn/ meden ey ere amin-
Tunc dixit Bo Hedeni filius, dum non sit memo-

ne til fore wora Dahha/ tha gerom the min-
delse till for vore Dage/ da gieris de amin-
ria ante nostros dies, tunc faciamus illam memo-

ne the ær wara skula efter wora Dagha: Thet
delser de (†) som vare skulde effter vore Dage: Det
riam qvæ est duratura post nostros dies: Hoc

ær at hin ær Witherlagh bryter met hogg eller
er at hin der Gaardsretten bryder med hug eller
est qvod ille qvi aulicum jus frangit verberibus aut

meth Sar/ hand bote Konung fyretiuga mark (7) oc
med Saar/ hand bode Kongen fyretiufve Marck oc
vulneribus, ille mulctetur Regi qvadraginta marcis &

alla Witherlagha Mæn andra fyretiugha mark oc
alle Hoff - Mænd andre fyretiufve marck oc
omnibus Aulicis aliis qvadraginta marcis &

hannum ther miß var giorth fyrgetiugha mark
hannem der U-ræt var giort fyretiufve Marck
illi cui injuria est facta qvadraginta marcis

oc gifve twa mark Guld (8) att gorsum (9).
oc gifve to marck Guld til Offverbod.
& dabit duas marcas auri ad superfluitatem.

Alia

Alia Versio Svenonis *hist. Danic. pag.* 182, 183.

Diligenti igitur indagatione perscutantes, Bo filium Hethen, Wandalum, consuluerunt, eò qvod & provectæ esset ætatis, & veteris Kanuti (qvem leges istas militares condidisse constat) miles egregius extitisset; adhibitis etiam aliis senioribus, qvi gesta temporum memoriæ commendare consveverunt. Ab his sciscitabantur, num similis excessus in recenti cujuspiam hæreret memoriâ, qvi satisfactione tamen esset emendatus. Qvi dum accuratâ deliberatione institutâ nullum talem excessum reminisci poterant, Bo Wandalus in hunc modum respondit: Cum hactenus tale negotium minus exqvisitè Majorum nostrorum taxatione definitum sit; operæ videtur pretium ut posteris nostris certum satisfactionis modum præscribamus. Sit ergo pœna omnibus constituta successoribus, qvæ sui rigoris timore delinqvendi audaciam coërceat. Totius igitur curiæ assensu Regis Nicolai conniventiâ, novæ constitutionis sententiam promulgavit, ut scilicet, qvi præsumptuosâ audaciæ temeritate præcedentis legis constitutionem (id est Witherlagh) commilitonem suum vulnere lædendo in posterum violaret, Regi qvadraginta marcas, satisfactionis locô numeraret; deinde illi, cui injuria esset irrogata, qvadraginta marcas solvere teneretur; adjectô in dedecoris sui augmentum, pondere duarum auri marcarum, qvod nostro solet idiomate Gørsum nuncupari. Universis qvoq; commilitonibus ejusdem legis fœderi astrictis tertiò qvadraginta marcas, compositionis ergo, persolveret.

NOTÆ.

(1) ɔ: Udlete / udspurde / forfarede. Belgicè Letten op enighe saecken ɔ: *vacare alicui rei, intentum esse alicui rei, intendere animum re aliqva vel in rem aliqvam; curare, morari rem aliqvam.* Vide etymolog. Teuto-Kiliani. Prædictus Islandiæ Episcopus tha lette the ita vertit: *percontati sunt*, Islandicè Ba leitudu Beir.

(2) Wæznla ɔ: *Vensilia*, Saxoni Gramm. *Vendela* dicitur, Læto *Vend-*

Vendsolia, Hvitfeldio Wendelbo. Olim etiam *Burgla* vocabulum obtinuit, unde & *Diœcesis* est appellata *Burglaviensis* sive *Borglumiensis* hodieq; ab *Alburgo Alburgensis.* Extat qvoq; hodie haud procul Oceano, boream versus, pagus, cui *Borlum* nomen, olim Monasterium à Rege Svenone Estrithio conditum, unde Episcopi sedes ex actis Diœceseos intelligitur. Vendelæ ipsius oppidum Wensyssel dictum amnem interfluentem habet, qvi patrio sermone Ryaa nominatur, seq; in Lymicum sinum exonerat. Estq; universi istius tractus idem illud Lymicum fretum versus meridiem limes, versus boream oceanus, ad occidentem & orientem mari similiter affunditur, hic Balthico, ibi Britannico. Ab hoc districtu Vandaliæ populi originem sui nominis repetere fortè debent.

(3) Som haffde været gamle Knuds tro Mand oc Tienere.

(4) Islândicè Minne *i.* Nomen n. g. significans *memoriam*; item *haustum in memoriam alicujus.* 2. Verbum *in memoriam voco*; Aminne ɔ: *adhortor*; Minnest *Memoro, memini*; Minning *commemoratio*; Minnungur ɔ: *memor*; Minnelegur ɔ: *memorabilis.* Norvagicè Minne/ Minning & Minnast ɔ: *memoria*, Hirdsk. *pag:* 335 202. 105. 347.; Minnendes ɔ: *memini*, ibid. *pag:* 204; Minnungur ɔ: *reminiscens*, *pag:* 104. Lingva qvoq; Danica modernâ Mindes ɔ: *reminiscor*, *recordor*; Minder ɔ: *moneo*, Minde ɔ: *consensus*, *assensus*, *nutus*, *voluntas*; Minde eller kiøbe sig fra en Trette ɔ: *redimere lites*: Unde Proverb: Dan: sive regula juris: Det er fornøden at tale i Minde hvad Forseelse der er paa ferde; item at være i ens Minde; ɔ: at være i ens naye. Sic qvoq; in Jur: Cimbr: *lib:* 2. *cap:* 21. en er negher Minne til ɔ: *si aliqvis recordatus fuerit, si ulla sit illius rei memoria*, uti vertit Canut: Episc: Viburg: by Minschen Gedencken / Holsaticus Interp. Blasius Ekenberger; Bey Männes Gedächtnis / ita Krabbe Germanicus translator. Confer 9. Selandic: *lib:* 3. *cap:* 19. Christian. 3. Recess. *art:* 27.

(5) Dæme Norvag. & Runicè est *exemplum.* Vide Hirdsk. *pag.* 3. Worm. *Lexic. Run. pag.* 24.

(6) ɔ: Talede/ sagde. Lingva antiqva Danica & moderna Mæl/ Maall ɔ: *sermo*, Sveticè Maal *idem*; Græcè μέλος ɔ: *cantus.* Tad er Maal Manna ɔ: *sermo vulgaris est*; unde Danic: Tunge-maall ɔ: *lingva*; Moders Maal ɔ: *vernacula lingva.* Norvagicè mældt ɔ: *loqvutum est, dictum est*, Hirdsk. *pag.* 27. Antiqvus juris Danici termi-

nus est at mæle igien ɔ: sige ney / nette / *negare.* Norvagicè at mæle imod / ɔ: tale imod / *contradicere*, Hirdskr. *pag*: 218. Islandicè qvoq; Maall ɔ: *loqvela*; Mæle ɔ: 1 *loqvor, dico*; (unde Mælske ɔ: *eloqventia*; Mælschur ɔ: *eloqvens*; Mælugur *dicax*; Mælge *dicacitas*; almæle *divulgatus sermo omnium sermo*; mælter ɔ: *fertur, dicitur*; Danicè der mældes ɔ: *dicitur*: 2. *metior, mensuro.* Danicè maale / *idem*; unde Maal Islandicè, Danicè & Sveticè ɔ: *dimensio, mensura*; item *meta, scopus*; Islandic: Um Maals ɔ: *in circumferentia*; Mæler ɔ: *mensura*; Maling *mensuratio*; Mæle-thradur ɔ: *amussis*; Mæle-Kerallð ɔ: *modius.* Confer supra not. *ad cap. sive Leg.* 1. *num.* 5.

(7) Ita ante hoc tempus Canutus Otthoniensis Rex Daniæ singulis gubernatoribus classis navalis defectionis auctoribus onerosam mulctam qvadraginta marcarum & nautis trium marcarum imposuit, teste Svenone *hist. Dan. pag.* 95. Hoc confirmat Sax. Gramm. *hist. Dan. lib.* 11. hisce verbis: Adjecit qvoq; qvantâ pecuniæ summâ
„ ob impium desertionis crimen damnari meruerint, gubernatorum
„ singulis qvadragena nummum talenta, terna remigium unicuiq;
„ mulctæ loco numeranda proponens. Confer not. *ad Epilog Part.* 1. *num.* 12. Hanc qvoq; pœnam homicidiorum crimine Regis Canuti lege irrogatam fuisse Saxo innuit *lib.* 10. *hist. Danic.* Rex culpam ære
„ redimi debere constituit, cumq; aliàs homicidiorum crimen qva-
„ dragenis nummi talentis expiari soleret, ipse sibi trecenta ac sexa-
„ ginta mulctæ nomine numeranda descripsit. Huic summæ novem
„ talenta apri doni nomine adjecit; eandemq; mulctæ speciem consi-
„ milis culpæ Reis, lege perenniter irrogavit. Totius verò pecuniæ
„ partem Regi primam, alteram militibus, tertiam interfecto sang-
„ vine conjunctis adjudicavit. *Hac illa.* Inter hasce leges Castrenses Kanuti Regis hæc etiam una fuit, qvæ talem in eum, qvi commilitonem suum ferro aut fuste læsisset, pœnam constitueret, ut cum ignominia à toto collegio militari amoveretur. Postea verò ex Principum indulgentia, mulctâ pecuniariâ hujus criminis reus duntaxat puniebatur, Sax: *lib*: 10. Verum adversus graviora præfractior actio constituta fuerat; si qvis enim commilitonum suorum qvempiam
„ manu, ferro vel fuste læsisset, aut si qvicqvam violenter ejus mani-
„ bus extorsisset, comámve alieni capitis violâsset, abundeq; de facto

testi-

testium astructione constaret, tanqvam capitalis criminis reus, clientelâ amotus, militari munere defungebatur; Post modum verò hujus legis severitati, sive ob inertiam sive ob clementiam Principum pecuniariæ mulctæ temperamentum accessit. Qvô tamen sola ligni percussio caruit, qvod eô canes qvis abigere soleat, *Hac Saxo*. « « « «
In Islandia pœna trium marcarum basiis & amplexibus illicitis irrogata. Basiis enim exilii pœna; si invita fœmina fierent; si consentiente trium marcarum Islandicarum constituta erat. Præterea ibidem jure antiqvo Islandico in variis stupri speciebus certus fuit pœnæ modus: Libertæ stupri pœna fuit exilium; sed ancillæ trium marcarum, teste Arngrim. *Crymog. pag.* 89. Jure verò novo stuprum plebejæ vilissima mulctâ luendum venit, nempe 12 al: qvod assis magn Islandi ⁑ significat, appellaturq; Legarettur ista mulcta, non sine legum ignominia aut opprobrio; cum idem stuprum de jure veteri trium marcarum Island. mulctam poscat: ɔ: *duodecies tantum qvantum jure novo exigitur*, Idem ibidem *pag*: 204. In Monomachia si alteruter profligaretur, tribus marcis argenti defœcati salutem redimere tenebatur, Idem ibidem *pag*: 100. De cognitâ veritate testari nolentem veteres leges severè puniendum censent: Recentes v. eundem dimidiâ tantum marca Island: mulctandum pronunciant. Id. ibidem *pag*: 204. Christianus ejus nominis I. Rex Daniæ sancit, si qvempiam contingat injuriam Magistratuum apud se jure conqveri, ut iidem judices officio mox privati 13. marcarum mulcta in fiscum luant & parti læsæ omnes sumptus ob judicis illius injuriam factos resarciant, idem ibid. *pag*. 228. De marcis argenti vide supra *pag*. 27. 35. & 409., Glossar: Jurid. Danic. *pag*. 553. Hoc v. observandum est qvod marca (Danicè Marck / Island. Merck) auri & argenti alia sit qvàm marca aliorum ponderum. Marca enim auri puri & argenti defœcati 8. unciarum pondus habuit; ubi etiam unica Islandis Eitir dicta est; & valebat unica argenti, trientem ferè Islandicum: Auri v. uncia, 3. asses Islandicos. Marca v. aliorum ponderum, idem qvod semis vel sex uncia Romæ. Tales v. marcæ 20. pondus constituunt qvod Islandis Fiordungur / qvod octies sumptum facit Wættam ɔ: *libras Romanas & Germanicas* 80, ut docet Arngrimus *Crymog*, *pag*. 85. 86. 87. Confer Glossar. Juridico Danicum *pag*. 553 554.

 (8) Egil-

(8) Egillus Scallagrimus Islandus carmen encomiasticon à se linguâ Norvagica (qvæ tunc regnis Britanniæ communis) compositum Regi Angliæ dicavit, ac pro eo duas marcas auri puri (pondus marcæ 8. Joachimicos seu uncios æqvabat) honorarii loco retulit, Arngrim. *Crymog. pag.* 129. Confer Chronicon Norvagicum Snorronis *pag.* 55. 56. 234. 264. & Glossar. Jurid. Dan. *pag.* 264.

(9) At gørsum ɔ: *doni nomine*, uti interpretatur Saxo Gram: *hist. Dan. pag.* 200: Cujus Danicus Interpres *pag.* 230. vertit til en Stenck. Sveno Agg. *hist. Dan. pag.* 183. at gørsum Latinè transtulit in *augmentum dedecoris* ɔ: til Spottens Forøyelse. Gørsum sive giørsum est terminus Juris Cimbrici significans *pecuniæ summam* qvæ *super constitutam mulctam erogata est*, Danicè Offver-bod / Til-bod / som offver den rette Land-bod / naar Bod festis / udloffvis aff Mandraberen eller hans Kiøn / hvilcket skal tillige udgiffvis til den Dødis Slect formedelst Fryct / at saadan Gierning eller Drab igien icke skal heffnis. Vox hæc aut composita est á giøre ɔ: *facere* & Sum ɔ: *summa*, ita ut giørsum sit en offvergiort Sum; aut debet suam originem vocabulo Danico giøres ɔ: *superfluere*: E. g. Øllet giøres ɔ: *cerevisia superfluit*, qvia gørsum *mulcta super ordinariam mulctam erogata*. Leges Cimbricæ *lib.* 2. *cap.* 26: Ere lerde Men oc Qvinner hins neste Arwingh ther dræpen werdher tha tage the en Saal til Arff / oc gørsum / om ey ere andre Syskten til oc Frendher taghe the to Saal ɔ: interprete Canuto Episc. Wiburg. *Si Clerici & mulieres sunt propinqviores hæredes interfecti, tunc recipiunt unum* (Saal) *pro hæreditate*, ɔ: gørsum; *si alii Syskten non sunt, & reliqvi cognati recipiant alia duo* Saal. Ericus Krabbe Nobilis Danus, qvi jus Cimbricum in lingvam Germanicam An. 1557. optimè transtulit, hæc ita vertit: So aber Geistliche Leute und Weiber des erschlagenen negsten Erben seind und keine andere Geschwister vor Handen seind / so nehmen sie den dritten theil des Wehr Geldes / zu Erbe und Versohnung: Und die andere zwey Theil des Wehr Geldes nehmen die ander Freunde. Et *lib.* 3. *cap.* 21. Festher man ful Bodher for Mandrab vthen Gørsum tha bøde han trynne XVIII. Marck ther er trynne atten Marck Penninge eller ful Wyrthing for so mange Penninge en alt Scal bødes indhen Jamlinghe. En gørsum ere e, som ferre wordher melt ther Both festes forti at arve wolde

woldher mest gørsum ɔ: interprete Canuto : *Si qvis pro homicidio justam firmaverit emendam sine* Gørsum / *tunc solvat* XVIII. *marcas denariorum ter vel recompensationem plenariam, qvod dicitur* fuld Wirting / *pro tanta pecunia, sed totum debet emendari infra annum. Sed illud qvod vocatur* gørsum *tantùm erit qvantum fuerit prædictum, qvando emenda fuit firmata. Nam qvilibet tantum offert in* Gørsum / *qvantum timet in causa,* ɔ: *qvantum qvis timet vindictam, tantum contribuet.* Translator Holsaticus ita habet: Giørsum iß euen so vele / alſo vorgemelt / wen bote gevesthet wort. Wente wo gröter de Früchte / jo gröter det Giørsum ist. Germanica dicti Erici Krabbe versio M. S. hæc est: Verheisset und gelobet jemandt ein Recht Wehrgelt und besserung für einen Todtschlag ohne Versohnung / Gørsum genant / so soll er Büssen drey mahl achtzehen March gangbahr Geldes oder aber so viel Geldes Werth an güter Wahre/nach so viel Geldes Werthirung/ und soll die selbige Büsse/und außgelobet Wehrgeld ehe Jahr und Tag gantz ausgerichtet werdē/ daß ist ein jeglicher dritte Theil des Wehrgeldes/wen achtzehen Wochen verlouffen seind/aber zur Versohnung gibt man so viel als beide Part eins worden sein/ehe man/daň das Wehrgeld außgelobet und verheißet hat dann Frůcht macht daß man Sohngeld außgiebt. Sturio, Stirio, Stora, Danice Større/alias Accipenser, est piscis cartilagineus, qvi in jure Selandico *lib. 6. cap. 21.* vocatur Gørsommens Fiſt / idq; vel qvia aulæ Regiæ debetur ɔ: Fiſt som hører til Kongens Gord ; vel qvia ad superfluitatem mensæ Regiæ imponitur, qvasi superfluus piscis ɔ: En Fiſt som er til Offverflod paa Kongens Bord. Lex illa ita se habet: En Wrages Fiſt til Landhet / Hvalſtins Fiſt thet ær enthen Wall eller Større / at man gyther hannum ey halnet hvad Fiſt som thet ær / tha a then første hitther uthen thet ær Storiæ hun hør tyl Konings Gord / forti man kaller thet Gørsommens Fiſt wære / tock ſkall han haffve geld for ſit arwede som hannum hytther.

PARS. IV.

Sithan hio Aggi Thwer Æsgi Ebbeson bryst
Siden hug Aage Tver Eske Ebbesons bryst
Postea fecit vulnus Aggo Thuer in Eskilli Ebbonis filii pectore

af Wartwik (1) hemma at Withe (2) Stalter (3)
af Wartwiz hiemme til Vithe Staldmester
de Wartwig in domo Viti Marscalli

i Byrgh (4) vnder Nieles Kunungs arm (5). Tha
i Byrg under Nielsis Koningens arm. Da
in Byrg sub Nicolai Regis brachio. Tunc

wilde Kunung oc Kunungs Mæn alle taka Ag
vilde Kongen oc Kongens Mænd alle tage Aa-
voluit Rex & Regis ministri omnes capere Ag-

gi / æn Wite wilde ham eig lata taka / men
ge / men Vite vilde hannem ey lade tages / men
gem, sed Vitus voluit illum non capi, sed

stodh fore (6) oc bøth bøter / oc feste af the
stod fore oc bød boder / oc feste aff den
stetit pro eo & obtulit mulctam, & petiit ex illa

samme minne ther Christiærn hafde bot: oc the
samme amindelse der Christiern hafde bødet: oc de
eadem memoriâ qvâ Christiernus fuerat mulctatus: & illâ

bøther waro bøtta af Bo Katilsun i Lund (7).
bøder vare bødte aff Bo Katilson i Lund.
mulcta erat mulctatus Bo Catulli filius Londini.

oc

oc	sithan	æra	manga	bøter	bøtta	af	the	samma
oc	siden	ere	mange	bøder	bødte	aff	de	samme
&	postea	sunt	multæ	mulctæ	impositæ	ex	illa	eadem

minne	ther	Christiærn	bøtte.
Amindelse	som	Christiern	bødte.
memoriâ	qvâ	Christiernus	mulctatus est.

Alia versio Svenonis *hist. Dan pag.* 183.|184.

SUccessu verò temporum (ut semper in malum proclivis est humana conditio) Aggo Thuer Eskillum Ebbonis filium in Warwath, functum villicatione in Burgh, in æde Guidonis Stabularii, sub ascella Nicolai Regis vulneravit. Qvo facto Rex vehementer concitatus, cum prona comilitonum voluntate præfatum Aggonem capiendum decrevit, Gvidone resistente & contradicente. Nam & eundem obtulit satisfactionis modum, qvo Christiernum satisfecisse supra memini; qvod qvidem in Lynum apud Bo filium Ketilli factum esse perhibetur. Post hæc subseqventibus temporibus, crebescentibus malis, memorati criminis satisfactio ad exemplum primæ satisfactionis deinceps instituta fuit & longo usu continuata.

NOTÆ.

(1) Warewit. Sveno legit War wath.

(2) Withe o: *Vitus*; Svenoni *Guido*.

(3) Staller / Stallare / Saxonis interpres Danicus *pag.* 227. vertit Staldmester. De Stellarii dignitate & authoritate lege supra *Pag.* 144. *tot. cap. cum notis ad pag.* 150. *& pag.* 451. *ad pag.* 454. Confer Spelman Gloss. *pag.* 182. *ad pag.* 187.. item Wossium *de vitiis sermon. Lat. pag.* 397. *& pag.* 285. Stallare / Anglo-Saxonibus Stallarius, Constabularius, Constabulus, Constaulus, Conestabularius, Conestabulus, Conestablius, Conostabilus, Contostaulus, Conestalus, Comi-

Comiſtabilis, Comeſtabulus; Germanis qvi Rhenum accolunt Conſtafolarius, & Conſtofeerus; Gallis Coneſtable; Italis Coneſtabile. & Contoſtabile; Græcis inferioribus (Italicum ſecutis) κονσαῦλος, κονσαῦλος & κοντοσαῦλος: Omnia hæc ſunt à Latino *Comite Stabuli*, qvo titulo ſtabulo ſuperiorum Imperatorum Præfectus inſigniebatur, qvi Ammiano Marcellino in Conſtantin. & Julian. ſect. 3. *Tribunus Stabuli* appellatur. Italicum enim *Conto*, idem eſt ac Latinum *Comes*, & Italicum, *Stalla*, Græcè σάλη, Angl. Saxo. Angl. Danic. Svec. German. & Belg: Stall/ Slavon. & Dalmat. Stala/ Carniol. Shtala/ Hungar. *Szala*, Latin. Barbar. *Stallum*, Islandicè Stallur/ Gallicè *eſtable*; Hiſpan. *eſtablo*, ſignificat *ſtabulum*. Itali v. non ſolùm *Comitem ſtabuli* dixêre de Præfecto ſtabuli Imperatoris; ſed metonymicè etiam de Præfecto eqvitum; mox de omni turma eqveſtris Præfecti, imo de ipſo pedeſtris Centurione qvi hodie Capitaneus appellatur.

Norvagicè & Islandicè Stallare ɔ: *Conſtabularius*, *Marſchallus*, Danicè Staldmeſter ɔ: *Eqviſo*, *Archippocomus*, *Comes Stabuli*, Svetic. Stalmäſtare ɔ: *Hipparchus*.

Ex Stall etiam derivantur Anglic: Stallion/ Ital. Stallone/ German. Eſtalen/ Belg. Stall-hengſt/ Dan. Staa-heſt ɔ: *eqvus admiſſarius*, *eqvus emiſſarius*, vulgò *Stallio*, *Stallonius*; item Belg Stalle/ Danic. Stalle/ Italic. Stallare ɔ: *urinam mittere*, qvod de eqvis ſolummodò dicitur, vulgò *ſtallare*. Scaligero enim *ſtallare* dicuntur eqvi, cum ad urinam emittendam qvieſcunt; qvia cum recenter veniunt in ſtabulum, qvod *ſtallam* vocant Germani, tunc fere urinam ſolent emittere: Hinc Anglic. Stale ɔ: *urina*.

(4) Byrgh/ Svenoni Burgh/ 1. Gothicè & Island. Borg ɔ: *urbs*, *Civitas*; Gothicè Borgar-lid ɔ: *urbis porta*; Borgar-lidur ɔ: *cives*, vide Gothr. hiſt. Goth. *pag.* 248. Apud veteres tam inferiores qvam ſuperiores Germanos Burch eſt *civitas*, Megiſer. Polyglot. *pag.* 269 & Kilian' Etymol Teuton. *ad voc.* Borgh. 2. Teuton. Burg/ Græc. πύργος, Gall. Bourg/ Belg. Borgh/ Ital. *Borgo*, Punicè & Danicè Borg/ (vide Minſchæ. Lexicon. Anglic.) Angl. Bourdugh ɔ: *Caſtellum exſtructum ad ſalutem civium & accolarum locus munitus*, *arx*, *turris*, vulgò *burgum*. Burgum enim pro munimento ſumi-

ſumitur. In gloſſis Iſidori eſt *Burgos* caſtra; & apud Vegetium *lib: 4. rei militaris cap: 10.* caſtellum parvulum vocatur *burgum*. Burgum dicitur & de plauſtris, qvibus ſe adverſus hoſtem cingunt ac muniunt. Vide Voſſ. de vit: ſerm: Lat: *pag: 185, 186.* Kilianus in Etymol: Teuton: ad vocem borg docet borgh eſſe à borghen ſive berghen ɔ: *in tutum recipere, ſervare;* eſt enim locus editus & munitus ad ſalutem hominum. Gudmundus Andreæ in Lexic: Gothic: ſive Island: MS. derivat Islandicum borgh ab Hebr: בִּירָה ɔ: *palatium, arx;* vel ab עִיר ɔ: *civitas;* Alii à Græc: *πύργος* ɔ: *turris*, qvæ denominatio Voſſio in vitiis Serm: Latin: *pag:* 186. non placet, qvò lectorem remitto. Burgh ſive Byrg hoc in loco non eſſe nomen proprium alicujus loci certum eſt; an verò ſit nomen vel Civitatis vel Arcis cujuspiam planè incertum eſt.

(5) Under Nicles Konungs arm. Hæc ita verrit Sveno: *ſub aſcella Nicolai Regis.* Innuere a. videtur Sveno Eskillum hunc ſub axilla Nicolai Regis confugiſſe, & ipſius ſub latere delitefcere voluiſſe, cum ſe ab Aggone ſtricto gladio impetitum videret. Aſcella enim pro axilla (ɔ: *loco concavo ſubter brachium*) ſumitur à ſuperiorum ſeculorum authoribus. Legitur enim non ſolùm apud Baldericum Noviomenſem *in Chron: Cameracenſi lib: 1, cap: 11*, Cæſarium Heiſterb: *lib: 5 cap: 34;* verùm etiam apud antiqviorem his Gregorium Turonenſ: *tum in hiſt: Franc.*, *tum in lib: de miraculis Martini* atq; alios.

(6) Stodh fore / ſtetit cum eo ɔ: *partes ejus ſecutus eſt, ei favebat,* Terent Phorm. 1. 2. 39., Liv. 6. *bello Punic:* 216, Cice. 4. *de finib:* 74., idem 2. *de Juvent:* 227.

(7) Meum exemplar legit Lund: Sveno verò Lyn. Rectiùs ut mihi videtur, Lund ſcribitur, qvo nomine inſignitæ ſunt duæ Civitates, qvarum una eſt Civitas Scaniæ celebris, Archiepiſcopalis olim ſedes augusta & metropolis, nunc Civitas amœna & Capitulo Canonicorum inſignis, hodie Londinum Scanorum appellata; Altera eſt Angliæ metropolis, Londinum Anglorum nuncupata. Germani utramq; Civitatem Lunden nominant. Dani & Islandi hanc ſuam ſuâ lingvâ Lund dicunt, qvod Danicè *lucum* aut *nemus* ſignificat. Lund qvoq; veteri Britanorum idiomate *idem* denotat, *teſte Cambdeno*: Unde Pontanus *deſcr: Dan: pag:* 693. & Londinum Scanorum ſive Lun-

 diam

diam hanc noſtram & Londinum Angliæ eandem nominis ſui origi-natio nem ſortitam eſſe docet. Sic Slavon: Log / Dalmatic. Lung/ ho: *lucus.* Alias Lund lingvâ antiqvâ Danicâ, Runicâ ſive Islandicâ notat *indolem, ingenium, animum, affectum.* Vide Worm Lex: Runic: pag: 75. inde Olund *inviſus affectus;* Lundabur adject. *affectus, a, um.* Lund ɔ: *lucus* fortè debet ſuum nomen Islandico Lue ɔ: *qvies, pax*, cujus oppoſitum eſt Styr ɔ: *pugna*; qvia in ſylvis dulci qviete membra levare animumq; diffundere poſſumus. Londinum Scaniæ qvale fuit tempore Canuti Magni circa An: Chr: 1035 patet ex Knitlingagu veteri MS Island co, ubi ita deſcribitur: En fyra nordan Eyrar Sund liggur Skaney. I Hallandi à Scaney er Erkibysfups Stoll. Lunde / ja er hin VIII. Biskops Stoell i Danmork. i Jui Kyrkiur / en half annad hundrad Skipa Kongi. Sa er Byskup Stolrykastur i Danmark ɔ: *A tractu ſeptentrionali freti Oreonici Scania, eſt* Hallandia. *In* Scania *ſedes eſt Archiepiſcopalis Lundis, qvæ octava eſt* Daniæ *Diœceſis. In hac* CCCLIII *templa, naves Regi debitæ* CL. *Hæc ditiſſima eſt Diœceſis.* Qvi eam ab Anglis conditam eſſe docent, appellatione ſola moti ſunt, qvæ communis eſt huic cum Britannici imperii ſede, qvam Saxo Gram. *hiſt: Dan: lib:* 2. *pag:* 27. vocat *Lundoniam.* Tacitus, Ptolemæus & Antoninus *Lundinium* & *Longidinium*, Ammianus *Lundinum* item *Auguſtam*; Cæſar *Trinobantem* ſive *Trinovantem*, alii *Trinovantum* ɔ: *Trojam novam*, moderni *Lond.num*, incolæ *London.* Utrum antiqvius, affirmare certò non habeo. De Lundæ Scaniæ antiqvitate circumferuntur hi Danici rythmi:

Den tid Christus lod sig fig føde
Stod Lund og Schaner i fegerste gnøde

qvorum ſenſus eſt: *Chriſto naſcente floruiſſe Lundam & Scanorum.* Sedes Archiepiſcopalis conſtituta eſt An. Chriſt. 1104. atq; ibi perduravit usq; ad tempora Chriſtiani III: Fuitq; olim ut eſt in matricula Ordinum S. Roman: Imperii, inter cœteros qvoq; Lundenſis Archiepiſcopus ad Imperii comitia evocari, inq; iis ſuffrrgii jus habere eſt ſolitus. Londinum verò Angliæ ſive Britanniæ opidum, etſi ante Conſtantini Magni tempora communitum fuiſſe dubitet Cambdenus, tradatq; id rogate Helenæ Matris primùm mænibus à Lapide ſtructili & latere Britanico obſepiſſe; interim tamen Saxo Gram. *l. c.* nos edocet

docet etiam ante nat: Christum illud tanqvam Metropolim totius Britanniæ, murorum firmitate tantum non fuisse inexpugnabile. Verba ejus hæc sunt: *Post hac Frotho 1. Rex Daniæ* (qvi floruit Anno ante nat: Christ: 748) *celeberrimum insulæ oppidum Londoniam petit. Cujus murorum firmitate expugnationis facultatem negante, mortis simulatione facta, vires ab astutia mutuatus est. Siqvidem Præfectus Londoniæ Dalemannus, cum falsum de ejus obitu nuncium accepisset, receptis in ditionem* Danis, *ducem ex indigenis offert. Qvem ut ex magno acervo legerent, oppidum intrare permisit. Qvibus electionis diligentiam simulantibus, nocturnis insidiis circumventus opprimitur.* Londinum, urbs capitalis Britanniæ, dictum est à Luddo Rege qvi eam ædificiis ornavit, & portam extulit, qvæ hodie *Ludgate* appellatur, teste Robert. Sheringh. *de Angl. Orig: pag:* 12. Confer *ibidem pag:* 21. 22. 23. *Ludgat* verò ut mihi videtur, compositum est à Lud Rege prædicto & gat; qvod Islandicè, Danicè, Angl: & Belg: significat *foramen*, *portam*; Unde Adagium Belgicum: Int gat zijn ɔ: *in arcto versari, rebus in arctis esse, timere*; Island: ad gata ɔ: *perforare*. Sic qvoq; porta antiqvissimi & famosissimi munimenti Daniæ Dane-virck ɔ: *Danorum opus* prope Slesvicum olim à Thyra Regina Daniæ circa An: Chr: 906. extructi, nominabatur Kale-gat quasi Karle-gat ɔ: *Viri porta*, qvod in Theatro meo Daniæ in Jutlandiæ meridionalis descriptione prolixiùs à me memoratum est. Gerh: Vossius *de vit: Serm: pag:* 167. urget *Londensem* & *Londinensem* non esse unum & idem, ubi ita ait: *Erronea (si sic loqvi licet) ὀρθογραφίας in locis exemplo erit, qvando commutantur nomina Londæ, & Londini; Lundensis, & Lundinensis. Uti factum à Radevico de gestis Frederici Ahenobarbi cap: VIII. & seqq. ubi Eskilus Londinensis vocatur, qvi à Londa, Daniæ metropoli, Londensis erat appellatus. Siqvidem Eskilus ille secundus fuit Danorum archiepiscopus, vicinæ Sveciæ primas, ac Ecclesiarum ibidem curator, ut ex Saxone Gram. & aliis, constat Itaq; non Londinensis, sed Lundensis, rectè de eodem exaratum, apud Petrum Abbatem Cellensem, lib. 1. epist: XXIII. & lib: V. ep: V, & lib: VI. epist: XV. & lib: VII. ep: I, XIX, & XX. Atq; in notis ad hunc Cellensem observat doctiss: Sirmondus, spissiori etiam errore apud Innocentium III. Epist: CCCXXI. pro Londensis legi Lugdunensis.* Hæc ille.

ADDITAMENTA
ad
Jus Aulicum Danicum.

EX qvo Jus aulicum antiqvum Danicum publici juris feci, nonnulla partim ab amico qvodam communicata, partim observata occurrerunt, qvæ ad illius illustrationem & augmentum facere posse videbantur: Qvæ non potui qvin prioribus necterem, ut harum antiqvitatum curiosos nihil esset qvod remorari posset.

Pag: 425. Notandum est qvatuor graduum Nobilitatis discrimen apud veteres Norvagos fuisse. 1. Primus Regum seu Monarcharum. 2. Alter eorum qvos sua lingva Jarl appellabant, qvorumq; dignitas Ducum officio & potestati respondisse videtur. Paulo verô ante finem periodi Regni Norvagiæ Jarl exolescere & Hertogie ɔ: *Dux* appellari cœpit. Eadem tamen fuit dignitas, nomina, ut vult Arngrimus, tantum diversa. Jarl enim secundus à Rege, in provinciis, qvas administrabat, absente Rege, vice Rex habitus est. Hanc dignitatem adeptis, ex virorum satellitio stipari fas erat, ex lege Haraldi Pulchricomi Norvegiæ Regis, eos hoc ritu creari jussit dictus Pulchricomus: Rex hujus dignitatis candidato, de Zena gladium, de collo clypeum suspendit, impositoq; hoc dignitatis titulo Jarl ad Regii solii subsellium, qvod Ducum erat, deduxit. Ducibus Norvagicis tertia pars reddituum suæ provinciæ cedebat, qvi bus provinciis, ante Norvegiæ Monarchiam Reguli præfuerunt, Fylckis Kong. Arngrim. Crymog. lib: 2. ab initio Jarl/ vulgò Jall/ *Princeps*, *Præses*, *Prorex*; qvidam *Comitem* vel *Comatum* reddunt. Qvod cum sit antiqvissimus in Norvagia Præfectorum titulus Jarl ab Elle ɔ: *senecta*, qvasi *senior*, *senex*, præfixo propter Euphoniam

niam J dictus videtur ; vel ſi mavis ab Hebr. אֲרִיאֵל *ariel* defluxiſſe qvod præter *altare Domini* Judæis *Præfectum* vel *potentem Ducem* ſignificabat Daniel 2. אֲרִי *leo* à radice אָרָה ɔ: *diſcerpſit*, *evertit*, *fortis fuit*; unde originaliter *αἴρω tollo*, *ἄρης Mars*, *ἀρετὴ virtus* & *ara*, & אֵל ſeu אַיִל *potens aries*, de qvo Virgilius Eclog. 3.

Qvem legere Ducem, pecori & duxere maritum

Gudm: Andr: Iſlandi: Lexic:Iſland. Vormius in ſua literat:Run: pag: 149. vult Jarl denotare *Baronem*. Janus Dolmerus Jarl vertit Comitem in Hirdſkra cap. 13. 14. 15. 16. in qvibus capitibus agitur de Comitis titulo, collationis modis, redditibus, bonis, creandi ritu, ſtatu, reqviſitis, & in capite 14 demonſtratur qvomodo Comites in Hetlandia & Islandia conſtituuntur; qvò lectorem remitto. Vide Hirdſkraa a pag: 83. ad pag: 114; item à pag: 425. ad pag: 436. Hertug ɔ: *Dux*, Jan: Dolmer: in verſione & notis Juris aulici Norvagici cap: 11. 12; ubi tractatur de Duces creandi ritu, ſtatu, officio, & aliis eò pertinentibus; unde patebit diſcrimen inter Hirtug & Jarle. Snorro in Chron: Norveg: memorat Haraldum Harfagrium conſtituiſſe ſuum avunculum Gutturnium exercitus ſui Ducem, unde Hertug ɔ: Dux appellatus eſt. Ita hic ei titulus ex officio ceſſit, qvi nulli poſtea in Norvegia conferebatur, niſi Sculoni Jarlio Socero, qvi ob affinitatem à genere ſuo hoc nomen eſt conſecutus. Ita Ducis nomen officiale erat Guttormo, ſed Sculoni honorarium de qvo vide Chron: Norvag: Snorr: in hiſtoria Haqvini Regis Norveg: item Hirdſkraa pag: 404. Duo ergo illi Duces Norvegiæ regia ſtirpe orti erant, & ad hoc faſtigium nati. Regum autem filii & hæredes regni, qvi priorum Norvegiæ Regum temporibus Juncker *nobiles Domini* appellabantur, demum ad altioris faſtigii titulum evecti, Duces ſalutabantur. Ita Magnus Haqvini Regis filius, nomen Ducis à Patre accepit, cui poſtea in Regnum ſucceſſit; idemq; Magnus Haqvinum filium *Ducis* titulo honoravit, de qvo vide Chron: Norv: Snorronis & Jus aulic: Norveg. cap: 39. & 36. Spelmannus in Arch: Hertuga vocat Heretochium, & explicat, qvod ſit *Magiſter militiæ*, *Conſtabularius*, *Mareſcallus*, *Ductor Exercitus ſive navalis ſive terreſtris*.

 Sa-

Saxones Hertoga ab Her ɔ: *exercitus* & tagen ɔ: *ducere*. Hæc Spelman: Hertug qvasi Hertog / compositum est ab antiqva & moderna Danica Norvagica ac Islandica voce, Her ɔ: *militia, exercitus hostilis*, (qvæ esse videtur ab עז *fortis*; unde Hermen *milites*, hodie *nobiles*; Her-op/ *clamor militaris*, Herdslaup *expeditio*, Hervircke *cædes*, Herviig *clades*, Her-Skare *bellonæ filius*, Heria *exercitum duco*, *prælior, pugno, bellagero*, Herian Odini agnomen, qvasi *prœliator*, *Mars*, *pugnax*; Hersing ɔ: *agmen*. Herra Danic: Herre *Dominus*, Herradoeme / Danic: Herredømme *Principis ditio*; at Herske *Dominor*, Herved *militia*;) & antiqv: island: Norv: & Danic: eg-toga/ *traho, attraho, duco*; unde togen/ *tractio*, Vorm: Lexic; Run: pag: 127. Sic Latinum *Dux* ab exercitu ducendo esse videtur Isidorus *lib*: 9. *etym*: *tit*: *de regnis & militiæ vocabulis*. Zasius *in epist Feud*: *part*: 5. *num*: 6., Oldendorpius *class*: 5. *de action*: *beneficia*. Sic qvoq; Germanicum Hertzog qvasi ein Herr des Zugs; *Dominus exercitus*. Borcholt *de Feud*: *cap*: 6. *num*. 31., Rudolph: *tr*: *de Ducibus Italic*., Hotum. *in Lex Feud*: *verbo Duces*, Meursl. *Lex*: *Græc*: *Barb*: *voce* Δυξ, Pontanus *de orig*: *Franc*: *lib*. 6. *cap*: 13., Fauchet *de origin*: *lib*: 1. *cap*: 2., Lancellot. *in templ*: *om*: *Jud*: *fol*: *in* 501. *& seqv*., Casp: Lerch *de Eqvest*: *ordin*: *fol*: 32., Bignon *in not*: *ad Marculph formul*: *fol*: 461., Schonbor. *in politic*: *lib*: 5. *cap*. 38. *per tot*., Limnæus *in Jur*: *publ*: *lib*: 4. *cap*: 3 *per tot*, Otto *in Jur*: *Pub*: *pag*: 624. *seq*., Becker *in Synops*: *Jur*: *pub*: *pag*: 163., Christ: Besold: *de imper*: *subacter fol*: 96, Idem *thesaur*: *pract*: *part*: 1. *pag*: 665.

Fylckes Kong ɔ: *provinciæ* Rex. Fylcke enim Norvagicè & Islandicè est *provincia*, *tractus*, *regio*, *plaga*, Hirdskr. pag. 62 417. Hebr: פלך tractus; unde Island: & Danic: Folck ɔ: *populus*, *vulgus*, Island: Fylcking / *agmen*. Folck caret plurali, veluti vulgus. Qvamvis apud Poetas Islandos reperiatur genitivus pluralis Folcka.

Tertio loco fuere qvi Her-Ser Norvagis, Barones Britannis, Comites Saxonibus dicti, Arngr: crym. pag: 112. Trahere suum nomen videntur ab Her ɔ: *exercitus*, & Islandico Særa sive Sira ɔ: prænomen, dignitatem notans; e.g. Sira Cantzeler / *Dominus Cancellarius*. Sic qvoqve Pastores Sira Peter ɔ: *Dominus Petrus*. In lingva Gallica Sire denotat 1. *Regem* 2. *Equitem*, Sire Chevallier; *Domine Eqves*. 3. *Pastorem* vel alium, Sire Jean ɔ: *Domine Johannes*.

4. Pa-

4. *Patremfamilias*: Sire de la Maison ɔ: *Paterfamilias.* Qvod autem in voce Her-Ser postponatur particula Særa / hoc Norvagis & Danis ut olim ita hodie familiare est; Hinc Borgemester ɔ. *Civium Dominus, Consul*; Rente-mester; Stats-mester &c. Særa verò fortè est ab Hebr: סָרָן ɔ: *Satrapes*, שַׂר ɔ: *Princeps*; unde שׂור ɔ: *principatum gerere.* Erant enim hi Barones suis Præfecturis potestate politica instructi: sicut Duces, Hertuger vocati, potestate militari, ante qvos Barones, etiam non præsente Rege, Signiferi ibant, si ad arma concursum esset. Ejusmodi Barones qvatuor aut plures, unius Ducis imperium agnoscebant, nihilominus 20. Satellibus continue uti pro sua dignitate jubebantur. Arngrim: crym: pag; 1 2. Aliqvando nonnulli Jar Baronem vocare soliti sunt, sed id munus appositè, nam hanc dignitatum differentiam ex antiqvitatibus Norvagicis ernere possumus. Vide Hirdskar cap: 3. pag: 24 & pag: 403. seq. Aliàs Sære neut: gen: plur: num: significat *juramenta*, Vorm. *Lexic: Runic: pag:* 114. qvæ Barones juravêre.

Qvarta dignitas fuit Nobilium communi nomine sic dictorum, Islandis Lendur-Madur. Arng: *Crym: pag:* 12 Dolmerus in Juris auli. Norvagici versione & notis Lendur-Madur interpretatur pag. 114. & 116. Danicè per Lænsmand / & pag: 436. Latinè per *Satrapam*; ubi de modo, qvô Satrapæ à Rege Norvegiæ olim sunt creati, agitur. Confer ibidem pag: cap: 17. 18. 19. sive pag: 120. 122. 127. 128. 436. ad pag: 443, ubi horum Satraparum in Norvegia jus, juramentum, dignitas & officium describitur.. Lendur-Madur est vel ab Islandica voce Lend ɔ: *clunis*, Lender in plur. *Lumbi*; unde eg lende ɔ: *appello terram*; Lending ɔ: *portus*; Land ɔ: *regio. terra*; Landnama ɔ: *terra vendicatio*; Land-Sete ɔ: *colonus*; Lands-drottiun ɔ: *terræ Dominus*, *possessor*; Land-Skyld ɔ: *pensio annua*; Lands-Log ɔ: *terræ peculiaris leges*: vel ab antiqva & moderna Danica sive Islandica voce Len ɔ: *feudum*. Ol: Sogu: Jarlar hoffdu jafnan hafft Londin i Len / enn alldreg ad eign ɔ: Barones semper terras istas Feudi titulo possederunt, sed nunqvam eis erant proprietariæ.

Lendir Menn ɔ: *viri nobiles.* Edda J einu Landi eru morg hierod og er hättur Konga ad fetie Dar Riettera yfer / so morg hiarod sem hann hefur til Valldø og heita Deir Herfar eda Lendir menn i Danska

tun-

tungu / enn Greifar i Sarlande / Baroner i Einglande / Deir Sku-lu og so vera rietter Domarar og Landvarnar Menn yfer. Dui Riike er Deim er feingid tilstiornar; ef ei er Kongur nær / Da skal fyrer Deim merke bera i Orostum / og eru Deir Da Jafnrietter herstiorar sem Kongar edur Jarlar ɔ: In uno Regno multæ sunt provinciæ, atq; hic mos Regis esse solet, ut qvot habeat provincias, tot instituat Judices & Dominos, qvi imperium in suis provinciis obtineant. Hi à Danis jam vocantur Herser / sive Lænder-Mænd / à Saxonibus Comites, ab Anglis Barones. Hi Judices erunt & defensores commissæ provinciæ, qvando Rex non adest in bello, istius provinciæ vexillum ante ipsos portabitur, & sunt absolutæ potestatis instar Regis aut Baronis. Qvandoq; in Monumentis antiqvis legitur Leindir Menn ɔ: *Secretarii*. I. Jarla S: Deir Inge og sigurdur Voru Born ad alldre da voldust Leyndir Menn til rodunrytis vid da Brædur ɔ: uoi Ingo & Sigurdus pueri essent, tum eligebantur viri nobiles in consiliarios illorum. Lens Menn ɔ: *præfecti provinciarum*. Egla. Hvolldulfur tott Lensmans Riet / so sem hast hofdu Langfedgar hans og giordist moder riikur ɔ: Queldultus jus præfecti provinciarum sumpsit, ut majores sui & virum divitem evasit. Rustici divites jus Præfectorum provinciarum sumpserunt, etsi nobiles non essent Vorm: Lex: Runic: pag: 71. 72. Madur verò Runicè & Islandicè denotat *hominem*, *virum*, *marem*, Danic: Mand / German: Belg: Angl: Man / Ægypt: Manosch / Danicè Menniské / Holon: Maz / Bohem: Muz / Slavon: Mosh / Pamphil: ἀδεὶ pro ἀνδεὶ ɔ: *vir*, *homo*. forte ab Hebræ. אדם scilicet literis inversim collectis, & terminatione ur apposita. Edda: Madur er hvor fyrer sig / hid fyrsta oh hid ælsta heite mens er Keisare Darnæst Kongur / darnæst Jorl ɔ: Generaliter qvivis vocatur homo, suprema hominis appellatio est Cæsaris, hinc Regis, inde Comitis. Reliqvas virorum appellationes magno numero suppeditabit Edda. Sic Runicè Laga-Madur ɔ: *jurisperitus*, Lendur-Madur; itaq; Danice Lænsmænd ɔ: *feudorum viri*, *feudatarii*, *Præsides*, *sive Præfecti*.

Pag. 557. *lin*: 19. Canutus VI. successorem habuit fratrem Valdemarum ejus nominis II. de cujus conjuge Berengaria singulares mihi observationes communicavit Affinis meus plurimùm honoran-

du

dus Dominus Vitus Bieringius, Aſſeſſor ſupremi tribunalis & colleg. Ærat. Regius, qvi hiſtoriam noſtram Danicam &, ultimam obſidionem Haffnienſem tam ſingulari felicitate & auſpicatâ dexteritate conſcripſit, ut Saxonem Grammaticum, longe aliàs admirabilem annalium apud Danos conditorem, diviniſſimo ſcribendi genere, varijq; ingenii ac judicii acuminibus hodiè ſuperaverit; cujus operis divulgandi hactenus defuit ſola auctoritas, qvam liberaliſſimè felicibus auſpiciis impertivit noſter auguſtiſſimus Rex Chriſtianus ejus nominis qvintus. Utinam ſegnities typographorum id nobis diutius non invideret. Prædictæ verò ejus obſervationes ita ſe habent.

Berengaria, Valdemari 2., Danorum Juſtiniani, & celeberrimi Legum conditoris uxor, non Flandrica fuit ortu, ſed Luſitana: Patre nata Sanctio. 1. Portugaliæ Rege, Filio magni illius Alphonſi, Henriqves dicti, qvi ſeculi auſpex ſui, poſt pulſos qvinq; Maurorum Reges, in ruderibus impiæ Gentis erexit Portugalliæ regnum, & ſecuritatem dum viveret ſibi, Poſteris etiam perennitatem acqviſivit.

Fuerat autem Sanctio, præter Alphonſum Filium, qvem ſucceſſorem habuit in regno, etiam Filius Ferrandus, ſeu ut expreſſius pronunties, Ferdinandus dictus, qvi cum Johanna Conſtantinopolitana Flandriæ hærede contracto matrimonio, Flandrenſis ſibi Comitis appellationem, & mox uſum aſcivit. Hinc natus eorum error, qvi natales Berengariæ huc trajiciunt, & non Flandricam tantum ortu, ſed Ferrando etiam Comite natam editamq; haud ſanè ex vero pronunciant. Tam lato errore, aut ſi mavis, oſcitantia, ut etiam Duardum Nonium Leonem, J. C. Luſitanum, infecerit, qvi in vera, ita vocat, Portugalliæ Regum genealogia, qvam Joſepho Teixeræ oppoſuit, Berengariam noſtram non è gynæceo tantùm aulæ Luſitanicæ, ſed rerum propemodum naturâ expungit. Tam confidenter, ut cum Sanctio, qvem meminimus Regi, Filias plurimas, & in his Berengariam fuiſſe, diſſimulare haud eqvidem non auſit, eandem tamen à prima jam inde pueritia apud Reginam Toraſiâ, ſororem ſuam in monaſterio Lovanienſi enutritam eductamq;, coelibem perpetuò duxiſſe vitam, & in cœnobio ſanctæ Crucis ſepultam; id eſt, in Daniam nunqvam penetraſſe, doceat. Velles, vera dixiſſet, & intra clauſtra illa pietatis, in qvibus ad ſanctimoniæ uſq; famam pervenére ſorores, abditam per-

petuò abſtruſamq; fuiſſe parùm utilem regnis fœminam, qvæ magno non ſeculi tantùm ſui, ſed etiam poſteritatis incommodo in Daniam noſtram commigravit. Tanto fœtore relicto ad poſteros, ut procaciſſimæ hodieq; mulierum haud alio nomine Noſtratibus appellentur.

Hujus porrò Fratre Alphonſo 2. Portugalliæ Rege nata, fuit Leonora, qvæ Valdemari filio, ejusdem cum Patre nominis & dum viveret, etiam regiminis conſorti, tradita in matrimonium, poſtqvam inter venandum maritus infelicis teli aut venabuli jactu obiiſſet, haud multò poſt ex dolore puerperii expiravit.

Mirari hoc loco nemo ſatis poterit qvid in mentem venerit Joanni Caramueli Lobkovitz, Monacho qvidem & Abbati Ciſtertienſi, ſed ſi natales excutias, Principi Viro, qvi in libro, qvem de ſtemmate Hiſpano, ante annos tres & triginta edidit in lucem, in hujus qvam diximus Leonoræ cunas & fata inqviſiturus, hæc omninò commemorat: Sanctio 1. Portugalliæ Regi Alphonſum fuiſſe Filium, Patrem tam Alphonſi 3., qvi poſt Patrem regnavit, qvam Leonoræ, qvæ nupſit Danorum Regi Jano, mater non tantùm Chriſtierni Regis, qvem ſucceſſorem in imperio habuerit Pater, ſed & alterius filii, itidem, id enim commemorat, Regis, qvi ducta Leonora Infantis de Serpe filia, natam progenuerit Mariam, nuptam Domino de Friſſe, Primati Daniæ, ex qvo ad ultimum connubio Anna prodierit, uxor Principis de Lobkowitz, à qva Principes Lobkovitzii, & in ſpecie author ipſe hujus libri, haud parum magnifica ſerie & genealogia deſcendat. Spectator hodie ſepulchri, in qvo condita ſit, expectatiſſima (ita vocat) Leonora, qvæ defuncto apud Danos Marito, revolârit in Hiſpaniam, evitatis laboribus & periculis, qvæ manſuram in Dania circumſtarent. Nec enim novum Reginas pleraſq; poſt fata Maritorum, parùm clementer haberi à populis, cum Medicæa noſtro hoc ſeculo, Regis uxor, Regis mater, tam indignis Gallorum vexata ſit injuriis, ut nè tumulo qvidem locum in Gallia reperiret.

Huic autem aſſertioni ut fidem faciat Caramuel, in ſacello commemorat prope Regale cœnobium de Spinâ, qvod in Portugallia eſt ordinis Ciſtertienſis, diſſidens à Valliſoleto Leucis ſex, extitiſſe jam

olim

olim ſepulchra ex Marmore gemina ad ulnæ altitudinem è pavimento elata, in qvorum dextro Marmore hoc fuerit Epitaphium:

Lionora Alphonſi III. Luſit: Regis filia, Jani Daciæ Regis conjux, Chriſtierni Regis mater,

M. P.

Si Caramuelem jam roges, qvò evaſerit hoc monumentum, dirutum eſſe reſpondebit, non deperditis tamen ſed aliò traductis lapidibus, qvos anno 1621. Laurentius de Cueto diligenter collectos traduxerit ad cœnobium de Spina, gemino erecto altari, qvod utrumq; hodieq; extet, & inſcriptiones antiqvas latè oſtentet.

Non libet calamum per hæc monumenta circumferre, qvibus omnibus, qvocunq; aſpiciantur loco, nil abſurdius, ut enim Leonoram taceas non Alphonſi 3. ſed 2. fuiſſe filiam; qvid Johanni, qvem unicum habuit Dania, cum ſeculo Alphonſæo, poſt cujus decurſum trecentos, haud pauciores, vixit annos, & non ex Luſitana, ſed Saxonica Virgine Kirſtina, Chriſtiernum 2. dedit orbi. Ætatem enim Alphonſi 2. ob ſaburram ſtomachi, pingvis dicti, confert ipſe Caramuel in annum Chriſti 1212, cum Johannes Rex anno demum 1500., regnum Daniæ adminiſtrârit. Neq; verò id veriſimile, nobiles Friſios, qvorum apud nos hodieq; etiam Comitum dignitate extant ſtirpes, cum Regum aut Neptibus aut filiabus miſcuiſſe ſangvinem, cum Reges ſemper noſtri ſumma per orbem imperia, aut ſi hæc defuerint, vicinæ Germaniæ Principes aulas connubiis & affinitatibus complexi, nunqvam infra hoc faſtigium ſedimiſiſſe reperiantur. Vibices autem ſunt, non voces, qvæ de laboribus & periculis Leonoræ, deq; reditu in Patriam commemorantur, in invidiam gentis noſtræ parum ex vero detortæ: ut enim de Medicæa, deq; Gallorum ingenio nil loqvar, qvibus nata domi humanitas etiam in hunc Sexum, ſanè autem nuſqvam terrarum qvàm apud nos reverentiùs habentur Reginæ; annitentibus Danis ne unqvam integros ſepeliant Reges, qvorum ſtirpem locant in throno, amorem verò in conjuges, & qvicqvid Regalis thalami ſupereſt, poſt fata conſervant. Deniq; nec rediit in Hiſpaniam Leonora, tumulum apud nos pro ſeculi qvo vixit indole, haud parum

magnificum nacta, tam manifesta historiæ veritate, ut Ringstadii Sellandorum, ubi cum Berengaria ossa deposuit, ejusdem imago, penicillo expressa, hodieq; in pariete propè tholum templi post tot secula ostentetur. Nec sanior fuit Caramuel in commemoranda Ferrandi Comitis Flandrici vita, qvem Berengariæ fuisse fratrem supra commemoravimus, hunc enim apud Bovinas à Philippo Augusto Galliæ Rege captum, in arce Lupara mortuum esse docet, cum à Ludovico 9 inde liberatus, Noviomagi obierit diem, si qvid veris Historiarum monumentis credamus.

Deniq; Philippam Daniæ Reginam Erici Pomerani uxorem arcessitè Lusitania, & Jooannis primi Portugalliæ Regis fuisse filiam contendit, Assertorem sententiæ nactus Josephum Teixera, in arbore genealogica Regum Portugalliæ, & utriusq; ut videtur, ducem Crantzium, qvi itidem in hunc scopulum impegit.

Dvardus Nonius hunc errorem refutaturus multiplicem committit. In stirpe enim Joannis Regis percensenda geminas tantum ejusdem filias producit, Blancam, qvæ tenera obierit, & Isabellam, nuptam Philippo Burgundo, cum duas prætereà alias, alteram Castellæ, alteram Arragoniæ Regi nuptas, meliores percenseant authores. E filiis porrò ejusdem Joannis Port. Regis Petrum ait Connimbrecensim Ducem venisse in Daniam, ut Ericum inviseret Regem, socium jam pridem & commilitonem expeditionis Moravicæ, & cognatum deniq; suum, si Æneæ Silvio, luculento scriptori habenda fides. Ea autem ex historia natum de Philippa Regina errorem, ut cum geminos hos Principes Ericum Petrumq; cognatos fuisse, in hoc authore legissent Barbari (eo titulo nuncupat Danos) malè intellectâ voce (qvæ apud eos comprehendat tam affines, qvàm sangvine junctos) persvasisse sibi, Petrum in Daniam advectum, ut viseret sororem, qvam suam esse Reginam ex ea qvam diximus vocis ambiguitate & peregrini Principis longinqvo itinere interpretati sint: nescientes Petrum, totum ferè circuisse Orbem, nullâ ferè Principum relictâ, qvam non adierit, aulâ.

Cœterùm non facilè dixeris, qvo jure hæc scripserit Nonius, constat enim nullo, sed qvâ aut proprii ingenii fiduciâ, aut alieni judicii securitate. Ut enim largiaris; Ericum Regem in Pannoni-

co, seu Hierosolymitano itinere Cæsarem adiisse Sigismundum, Lutempergicæ apud Moravos oppugnationi intentum: ut Petrum Conimbrecensem asseras, iidem interfuisse expeditioni, deniq; Principem fuisse non lustratorem saltim Orbis, sed scriptis etiam, qvod rarum in Principibus, tam prosa qvam vorsa oratione clarum, id enim, qvod nemo diffitetur, Bohemici tradunt scriptores: at qvis eundem, qvod caput rei est, adiisse Daniam, commemoravit unqvam? qvis errore implêsse regnum? qvis aliò tractam à Danis scriptoris Bohemici mentem, aut nostrate lingva cognatos pro affinibus usurpari? Velut traducto è Gallis more, qvorum Regibus, qvotqvot per orbem Principes sunt, Cognati appellantur. Et qvam ridiculum, venisse in Daniam Lusitanum infantem seu Principem, & cujas esset, non ab ipso præsente cognitum, sed ex Bohemo scriptore perperam intellectum Danis, etiam postqvam in throno collocâssent sororem: ut eo nomine Barbari nuncupari mereantur, haud procul ab Avarum Hunnorumq; diffiti indole, qvi Orbem qvondam suis moribus infecére. Qvis Nonio permisit in alienum incurrere nomen & infami, sane autem parum liberali appellatione totam gentem convomere? Digno, gloriâ sui tituli, & cui putidum scriptum & suo simile authori per jugulum rediret.

Philippa autem Regina (inde enim divertit oratio) Erici Pomerani uxor, non Lusitana fuit, (qvod unum verè docuit Nonius) sed Britanna, Henrico IV. Angliæ Rege nata, tam certo monumentorum antiqvissimorum testimonio, ut necesse non habeamus ad conjecturas aut credulitatem vulgi historiæ nostræ fidem ablegare.

Regibus qvi hodiè Daniæ summa cum potestate præsident, nil cum Berengariæ aut Leonoræ stirpe rei est, qvæ in Margareta Regina, aut si longissimè excurras, in Christophoro Bavaro, apud nos defecit. Altior Regibus hodiernis, & si in prisca secula ascendas, haud paulò clarior stirpis origo est; qvos omnes haud longi foret operis unà cum Hugone Capeto, & qvi hunc secuti sunt Galliæ Reges ab eodem fonte & rivo perpetua deducere serie, si qvam non arduum, aut operosum, tamen necessarium foret.

Pag. 559. num. 4. De Semlandia ita scribit Adamus Bremensis:

Ex portu Slesvicensi, qvi Slia vocatur, naves emitti solent in Slavaniam vel in Svediam vel in Semland & usq; in Græciam. Hæc ille. Semlandia eo loci Semlandiq; sunt Sembi, ut eos Saxo vocat. Gentem hanc esse antiqvissimam, & à Semnonibus, qvatenus etiam illi mare præsertim Svevicum attigerunt, nomen & origi nem ducere vult Pontanus *desc. Dan. pag.* 653. Lyscandt. *ant. Dan. pag.* 35. Prussiam vocat Sembiam.

Pag. 612. *lin.* 16. Islandi Aristocratiam circa An. Chr. 928. condituri, Islandiam in Qvartas sive Tetrades à mundi cardinibus principalibus denominatur, septenrrionalem, orientalem, meridionalem, & occidentalem partiti sunt. Quartas rursus in Tertias, exceptâ Septentrionoli, qvæ, ut reliqvis major in Quartas divisa est. Tertias verò illas iterum in suas partes, vernaculè Reppar *Reppas* dictas subdividebant, alias qvidem Decimas, alias paulò àliter. Reppa qvælibet ad 20. colonos, sæpe plures continebat. In singulis Tertiis Islandiæ, ut & Septentrionolis Qvartæ Qvartis (qvas olim Tyng/ hodie etiam Syssu sive Herad o: *Præfecturas* appellabant) tria loca insigniora designabant foro sacrata & judiciis, præterea etiam sacris Ethnicis dicata, Islandis Hoff / Latinis *Lararia* & *Delubra* vocata. Hinc in Islandia qvatuor fora sive conventus: Primus conventus est particularis Reppagogorum: Secundus conventus est etiam particularis Præfectorum Provinciarum; Tertius verò conventus est generalis, Islandicè Alþing o: *commune forum* appellatus; Præter hosce conventus interdum in singulis Qvartis forum celebratum est, Fiordunga Tyng appellatum; qvod forum majus vocari potest, respectu minoris, nempe provincialis fori, non respectu illius magni sive maximi fori qvod Alltyng nominatur. Vide Arngr. *Crymog. lib.* 1. *cap.* 7.

Pag. 643 *lin.* 9. *ab ult.* Hoc Voldemari decretum in Legibus antiqvis Scanicis *pag.* 8. *ab ult.* Danice legitur hisce verbis: Woldemar met Gutz nadhe Dane oc Windhe Koning sender alle them i Skone boo qvedhe oc syn nadhe. Pawen hafver alle Christne mænd Jærn byrdh forbodith at so ær Tha viliæ Wy ey oc ey mue Wy skiude os fran tesse almennings budh; oc fordi haffve Wy met the beste mens radh lenghe oc meghet at ledh hvilken Logh ther Wy maa Sathiæ man

fer

for Jærnbwrdh. The ther wii man matthe tolæ badher en met godhe men oc edele oc Worth radh haffve. Wii tesse Log swa sæth at hwilken som wordher sæcther for tiwffnet werghe sigh med næffndh a Hæritz tingh tesse Lundh. Forsth scal then som schyldher ær fore sagh sæcthes a Herritz tingh / offne annet Hærritz ting scal Sagsægher næffne hine XV. mæn aff Herrethe oc aff the fæmthen mæn taghe then sæcthæde thre undhen oc met the tolff ther effther ære effther fæmthen daghe fran anneth tingh skal haim sig skære a tinghe tesse Lund at the tolff bedie them swo Gud hiælpe ath the widhe ey sannere aff sin sæcthæde sagh æn thet ær ther de swærie. Tesse tolff skulle then sæcthæde med therris edh forvinne eller skære iha ey for menne en halff mark mwe eller for-meræ: En wil hin ther Saghsægher meræ hin a hendher swærie æn han/tog tha scullc the tolff swærie thet at han scal ey swo meghet och saa mistha han giri sy ne och de kosther som fran hanom stolnæ. En worder hin rætteligh e til tiwff sworen gelde ather tiwffnet oc sliku thn til oc Koninghen sin ræth. En om the tolff swærie somme eth och somme annet tha staññe thet ther flere och swærie. En swærie wi eth och sex annet tha scal næffnæ sex andre och thet som fleræ swærie thet standhe. En om the sex swærie thre eth och thre anneth tha sculle æn rche næffnes til at swærie och soo thet flere swærie thet. Scal wañt wære hvilken ther wordher troffwer retteligh e til tiwffs sworen/ tha maa han til Galiæ dome oc ophengie. Alle tyme maa man tiwff sæcthe wthen fran Palme Søndagh och til ottendhe effte Poske och wthen al Pingens vghe oc vthen fran Juledag och til tolffthe dagh Jule.

Fore sate Sag tha scal man annen sæcthe a Hæritz tingh the samme Lund ther mælth ær om tiuffnis uthen thette at her scal twigghe manne witne at ware och the ther swarie sculle them scal at Kirke St ffne næffne.

Fore mandraps mol wilie wi om at saa scal effther fare. Forst scal han a Lands ting sæctes och annet Lands tingh scal Sagsægher i Herithe næffne hanum fæmthen mæn aff thes Hærithe Sæctigher. Och aff the fæmthen men thre vthen at taghe the tolff ther effter ære a fæmthende dagh fran andhre tinghe/ swo sculle the swærie at han er skylder at miste sin frid fordhi han drap hanom Sagh løst eller at han

scal bøthe ather hanom / fordi at han drap hanum a retthe Hæffnd/ Eller a tredie at the met therre eth gøre then sæcthade draghe och Sagløs. Wordher then Sæcthader er i førsthe Sagløs giord och wil hin anner man for thet samme drap sæcthe/tha scal ham sig wærie met XII. næffne men aff Kyni syne. The samme Lund scal then tridie sig værie om sæctadher worder. En ey scal fleræ mæn sæcthes for eth drap en thre man och tha thre ære sæcthede tha scal sidhen ban liwse a then ther drap giorde.

For Hærverche ther gørs a qvinne skipa wij thes Lund ath then Sæcthader wordher ther fore skære sigh met XII næffndhe mæn a sine kyni. En for thet Hærwethe ther gøres i andre koste/ Wærie met næffn i Kirke Sogen. En kommer thet ath mand trættes om Sagher ther a tinghe wordhe deldhe/ tha scal wor Embitzmand a thi samme tingh næffne XII mæn at løsæ the trætte i mellom. En er det wor Embitzmans Sagh ther trættes/ tha scal een aff them bestnm bondom ther ær næffne XII mænd aff the ting ære løsæ the trætthe. Thetthe haffwe wij skibeth for manghe tørfft

Pag. 661. *lin.* 5. Plura de hac voce Nithing lege supra *pag.* 500.

Pag. 698. *lin.* 5. Gudmundus Andreæ Islandus *in not. ad Stroph.* 52. *Edd. Wolusp.pag* 89 vult hanc Cimbriæ Civitatē Viborrig(qvæ in historiis antiqvis Vebiorg scribitur)debere suum nomen Veberg antiqvæ voci Islandicæ,qvæ in parte Eddæ Semundi, Voluspa dictâ , Stroph 51. occurrit , & significat *Numinibus sacratam petram.* Hæc ille. Veberg est vox composita à We ɔ: *religio , pax sacra , pax religiosa , pax & incolumitas sacrosanctè sancita & confirmata*; & berg ɔ: *rupes, petra.* Edda : So virdtu gudinn mikils ve Syn og grida Stade ad ei vildu Þan saurga Þa blode med Ulfzins Þo at Segi Spaarnar; at hann mun verda Odne ad bana;ɔ: *Tanti fecerunt Dii religionem suam & asyla, ut nollent hæc sangvine lapi (plane monstrosi vel fabulosi) contaminare, qvamvis dicant vaticinia , hunc Odini fore necem* Hinc Sigi filius Odini , jam in Westphalia residentis , cum clancularii homicidii reus depræhenderetur, habitus est Vargur i Veom ɔ: *Lupus in sacra colonia pacis.* Egla historia Eglli Scallagrimi: Egvindur hafde vegit i veum ɔ: *Egvindur perpetrarat homicidium in solennitate pacis. Hinc* ve-boed ɔ: *pacis ligamen*, denotat religiosum circulum; qvo patres consignati ius dicturi consident. In Cod. LL. Island. innan vebonda ɔ: *intra istum circulum.* Vide Worm. *Lexic Run pag* 131.

At vefringia ɔ: *superstitiosè refellere*; eg viige / Danic: vije *sacro, religiose ordino, sacrifico.*

S. D. G.

Errata.

Prior numerus paginam posterior lineam notat & prior vox errratum, posterior ut debeat legi indigitat.

PAg. 381. lin 3. reg-ni-re-gni. 381. 23. aleganti-arum, elegantiarũ. 382. 21. novatis ac peregrinis: deest vocibus. 386. 13. erint, erunt. 395. 8. septent, septrentionem. 397. 25. prænomimatorum, prænominatorum. 398. 23. effectum, affectum. 400. 26. Non in adulterio Gietiu / Natus in adulterio Gietiu. 400. lin. peult. cœstuosos, incœstuosos. 402. 11. undo, unde. 408. lin. ante penult. alie, alio. 424. 24. perduelliones, perduellionis. 433. 20. igni, igne. 438. 8. pars, partes. 438. 11. jutiæ, jutia. lin. ead. multipex, multiplex. 539. 4. claculum, clanculum. 442. 26. fluento, fluente. 450. 23. teriia, tertia. 451. 14. congente, cogente. 460. 27. prætr, præter. 466. 28. is, ei. 480. 8. &, ut. 510. 18. sementiæ, sententiæ. 514. 10. instantes, inflantes. 540. 30. conessa, concessa. 549. 22. Epilogum, & Epilogum. 550. 3. ex vox, est vox. 550. 9 pecuniarium, pecuniariam. 551. 19. dictone, dictione. 552. 3. iur, tur. 554. 22. Cannto, Canuto. 555. 24. crant, erant. 556. 24. qvæ, qvæ anno. 560. lin. penul., generai, generali. 563. 13. institutu, instituto. 565. 2. aulicorum, avlicarum. 565. 14. deleatur: si. 567. 14. Rgeis, Regis. 567. 15. genere, gerere. 571. 8. tolceret, tolleret. 571. 25. plærisp, plærisq;. 571. 32. primis, primus. 573. 1. deleatur: tum. 573. 26. aluentem, alluentem. 582. 24. armaturre, armaturæ. 583. 34. Teotoniam, Teutoniam.

584.

584. 1. Sveno, ſecundum Svenonem. 591. 18. ttibus, tribus 592. lin. ult. ones, tiones. 593. 2. adeo, audeo. 595. lin. autepenult. acceſſit, accepit. 598. 8. Rnuicum, Runicum. 599. 9. bonis, ac bonis. 601. 15. citari, citare. 602. 17. faſſt / ſabſ. 602. 18. prodidit, perdidit. 602. lin. ult. in, per ſancta. 604. 9. aſtuctione, adſtuctione. 604. 13. deducedus, deducendus. 613. 20. qvod, qvæ. 618. 7. fundet / findet. 618. 17. dedaijed, decaijed. 618. 26 arguto, argutus. 618. lin. antepen. dividère, devidere. 621. lin. ult. Sugerentum, ſuggeſtum. 624. 19. modp, modo. 626. 22. Har / Haar 627. lin penult: ferrum, ferrum. 629. 2. teetur, tenetur. 629. 4. rectus, rectiùs. 629. 25. wt / at. 630. 2. Viridum, Viridium. 632. 15. vſtritatte, veritate. 635. 22. cx, ex. 635. 24. teus, reus. 635. 26. conſenſisſe, conſenſiſſe. lin. ſeq. confirmando. 638. 29. læſioone, læſione. 639. 9. adulterii reus, adulteræ reus adulterii. 641. 18. firmatm familiare libertati, firmatum familiari libertate. 642. 31. ferro, ferrum. 642. 11. commnnicatum, communicatum. 642. 32. conra, contra. 643. l 27 Qvod, Qvis. 647. 22. Ceſtrenſis, Caſtrenſis. 648. 10. loffende / offende. 649. 22. qviſcere, qvieſcere. 650. 11. edito, Edicto. 650. 24. januuriio, januario. 653. lin ult. Hominum, hominium. 658. 30. laugevo, longevo. 658. 32. confratrem, confratrum. 659. 3. iu, in. 659. 4. nomino, nomine. 659. 8. Conhilda, Congilda. 659. 12. Congilde, Congilda. 662. 3. abundoq; abundeq;. lin ead. adſtttuctione, adſtructione. 664. 21. Deleg / Deles. 665. 2. qvod Aulicus ipſi injuriam fecerit, Aulicnm injuriæ. 665. 9 freternæ, fraternæ. 668. 6. ud / udi. 668. 26. tia ſe ſi, ita ſe. 674. 12. illtus, illius. 675. 14. præmii, proæmii. 679. 25. rudem, rudera. 680. 10. impenſaq;, impenſa. 681. 11. honorq;, hono-

no-

noriſq;. 681. 21. octuageſimum, octogeſimum. 682. 4. pœnè, penè. 683. 28. luberantibus, laborantibus, 685. 18. erum, eum. 686. 8. & 9, perſvadem perſvadere. 687. 5. deleatur: evidenter. 687. 16. deleantur hæc verba: Univerſum rei militaris ſtatum, eo pœnam ſubeunte convelli, inq;. 687. 29. faſtichio, faſtigio. 689. 7. ſupereat, ſuperevat. 690. 1. Nilai, Nicolai. 693. 14. Nicolai, Nicolao. 693. 21. ſurum, ſuorum. 695. 17. conſangvines, conſangvinei. 696. 6. tempore, temporibus. 702. 17. nummum, nummorum. 703. 13. magn, magni. 703. 17. defœlati, defæcati. 710. 25. Sig deleatur. 710. 31. ſuſſrrgii, ſuffragii. 710. 32. opidum, oppidum. 712. 15. exoleſcre, exoleſcere. 715. 13. munus, minus. 722. 11. Jovannis, Joannis. 723. 5. vorſa, verſa. 723. 35. tamen, tametiam. 724. 10. de nominatur, denominatam. 724. 15. deleatur: ad.

